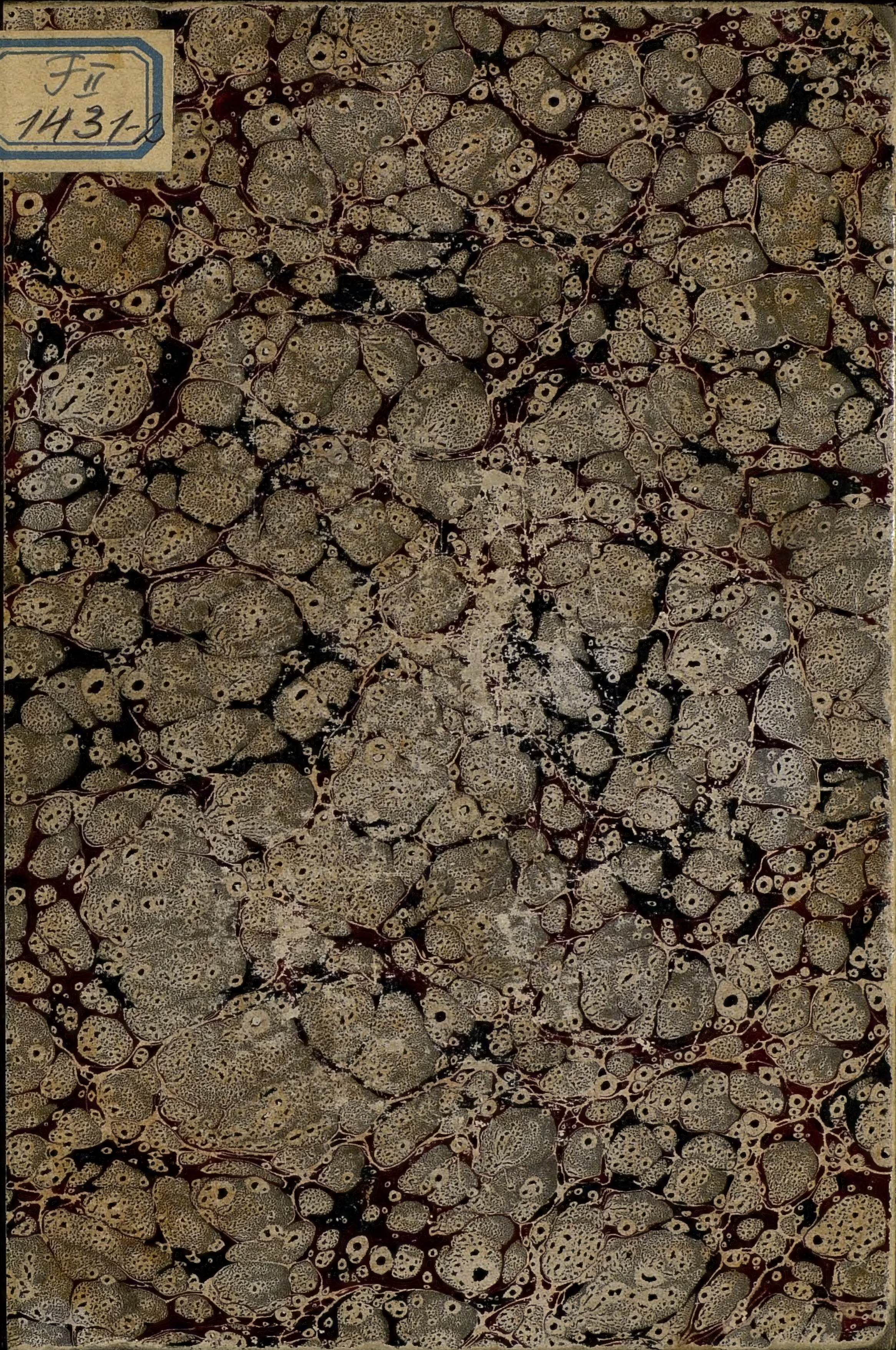

ЛѢТОПИСЬ

СОБЫТІЙ

САМОИЛА ВЕЛИЧКА.

ИЗДАНА

ВРЕМЕННОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ

РАЗБОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ

ТОМЪ ВТОРЫЙ.

ЛѢТОПИСЬ

САМОИЛА ВЕЛИЧКА

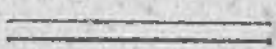

ТОМЪ ВТОРОЙ.

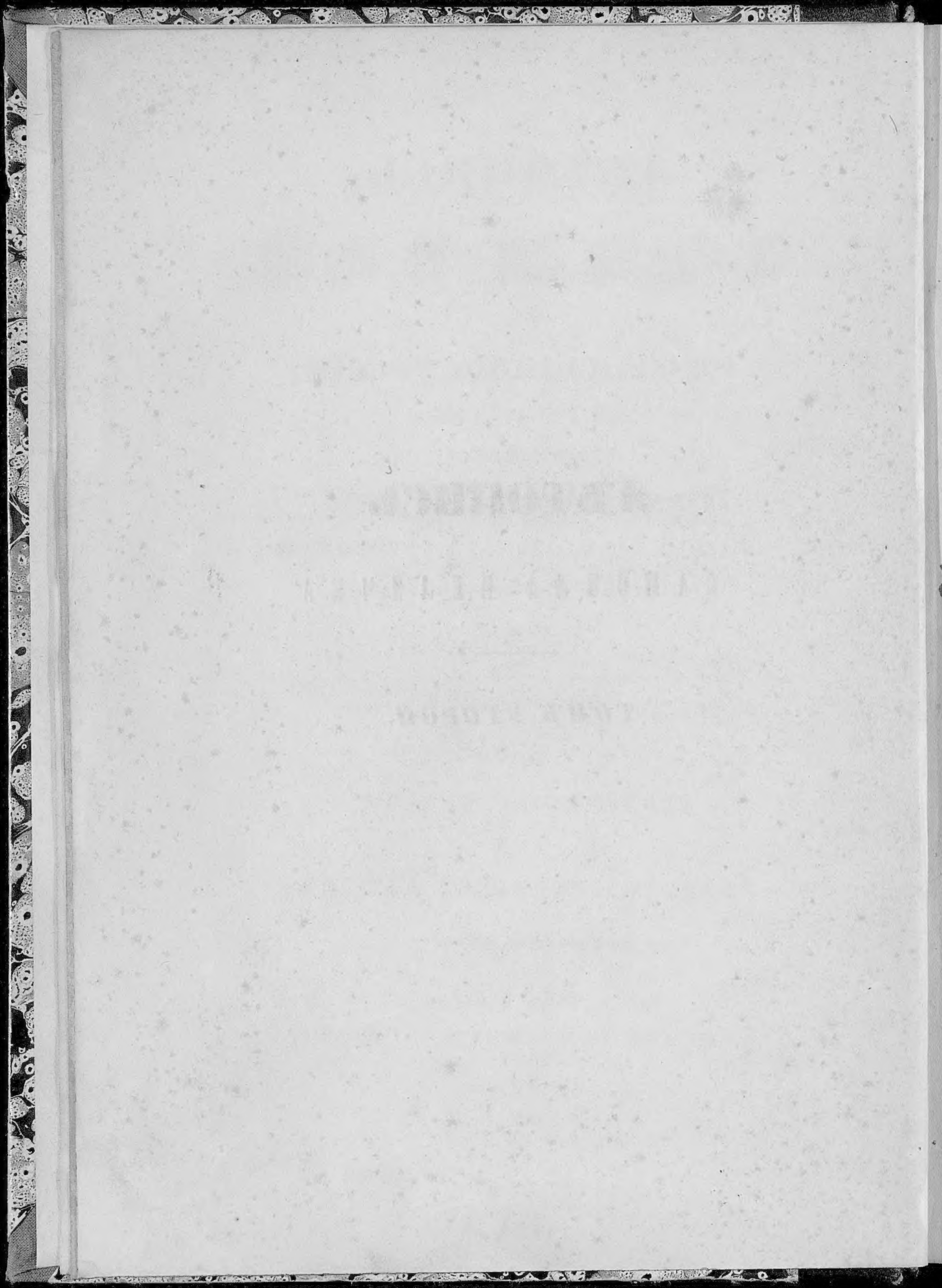

ЛѢТОПИСЬ

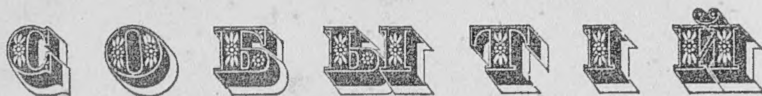

ВЪ

ЮГОЗАПАДНОЙ РОССІИ

ВЪ XVII-мъ ВѢКѢ.

СОСТАВИЛЪ

САМОИЛЪ ВЕЛИЧКО,

БЫВШІЙ КАНЦЕЛЯРИСТЪ КАНЦЕЛЯРІИ
ВОЙСКА ЗАПОРОЖСКАГО,

1720.

ТОМЪ ВТОРОЙ

ИЗДАНА

ВРЕМЕННОЮ КОМИССІЕЮ

ДЛЯ

РАЗБОРА ДРЕВНЫХЪ АКТОВЪ.

КІЕВЪ.

Въ Лито-Типографическомъ Заведеніи Іосифа Вальнера.

1851.

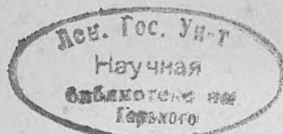

Печатать позволяется

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. Кіевъ, 1849 года, Іюля 16 дня.

Ценсоръ, *А. Ѳедотовъ-Чеховскій.*

Отъ С. Петербургскаго Комитета Духовной Ценсуры печатать дозволяется. С. П. Б. Сентября 2 дня 1850 года.

Ценсоръ, Архимандритъ Іоанникій.

ПОВѢСТВОВАНІЯ

ЛѢТОПИСНАЯ

О МАЛОРОСІЙСКИХЪ И ИНЫХЪ ОТЧАСТИ ПОВЕДЕНІЯХЪ СОБРАННАЯ И ЗДЕ ОПИСАННАЯ.

ПРЕДМОВА ДО ЧИТЕЛНИКА.

По докопченю моемъ книги Твардовского, зъ описанними въ ней чрезъ двانадцять лѣтъ Лядскими зъ Козаками и зъ иншими панствами бывшими военными дѣяціями, и по успокоенпихъ въ Полщи трактатомъ Оливскимъ кровопролитіяхъ и заверухахъ, ласкавіи чителнику: умножишася тогда абіе въ Украинѣ, а найпервѣй въ значнихъ, потомъ и въ посполитихъ Козакахъ, гнѣвы, несогласія, властолюбія, раздвоенія, измѣненія, рвенія, зависти, вражди, междоусобія съ кровопролитіемъ, и иная тимъ подобная злоключенія и непотребства; между же тѣмъ, на крайную тоя-жъ Малія Росіи руину, обезсиленіе и истощаніе, многія зо всѣхъ сторонъ нашествія непріятелская. Начинающу же ми теперь о томъ писати зъ краткихъ Козацкихъ лѣтописнихъ записокъ (елико возмогохъ ихъ достати), воспомянухъ, яко по успокоенпихъ оныхъ заверухахъ Полскихъ, издана бысть языкомъ Полскимъ, художествомъ-же печатнимъ невеликая книжица, сіе званіе имущая: Nędza z biadą z Polski ydą: а куди идуть невиразилъ того имено авторъ

тоя книжици. Но аще онъ того и невиразилъ, обаче я смотрячи по рѣчахъ и состояніяхъ тогдашнихъ више менованныхъ Козако-Украинскихъ Малоросійскихъ, домислилемся же негде индей, тылко на Украину зъ Полщи оніе двѣ сестри, Неидза и Бѣда, присовокупивши себѣ подобнихъ свойственицъ, привендровали и загостили; а губителними лѣкворами своими напоили народъ нашъ Козако-Рускій, истинній, простодушній и правосердечній, мало що о прошлихъ, настоящихъ и пришлихъ рѣчахъ и поведеніяхъ разсуждати хотящій; толко до внутрной между собою незгоди, а наипаче за древніи волности свои, яко народъ мужественній и рицерскій, древнимъ продкамъ своимъ Скиѳо-Словяномъ подобящійся, завше (аще и зъ своимъ власнимъ повреждені̇емъ) до брани и кровопролитія склонній. Отъ которого напоенія, паче-же отъ умножившагося въ немъ Богопрогнѣвателного беззаконія, изсякла въ немъ (по глаголу Господню) *люби многихъ*, и отъ тоя прозябоша и умножишася въ немъ вся вишспомненная губителная дѣйства, раздвоенія, несогласія и иная злоключенія и непотребства; въ нихъ же безъ исправленія обрѣтающся началницы и воевожди, нетилко сами пришли, но и рѣчъ посполитую Украино-Малоросійскую въ крайную привели гибель и разореніе. Церкви Божіи и Обители Святіи, аки звѣзди въ поднебесной непозиблемимъ православіемъ святимъ блиставшіи, и хвалу Богу Создателю своему всегда воспѣвавшіи, допустили къ никчемному помраченію, упадку, всегдашной плачевной незнаемости и неповетованому запустѣнію; для чого мощно рещи: паде, паде красная Козацкая Украина тогобочная, аки древній оній Вавилонъ, градъ великій. Яковимъ же способомъ и въ кіе лѣта паде, се ти любопитствующій чителнику до вѣденія представляю, и аще въ чомъ узриши неисправленіе или въ рокахъ омилку, прощенія умоляю; при таковой экскузѣ, ижъ тое сталося не нарочно, але для скуднихъ и въ рокахъ зъ собою не-

согласнихъ лѣтописнихъ, реэстриками а не гисторіею, записокъ Козацкихъ. Если-жъ що зъ сего труда моего придетъ тебѣ и до вподобаня, за тое вмѣсто благодарствія изволмя въ своихъ до Господа Бога незабивати молитвахъ; ими-же вспоможенъ, получу по моей кончинѣ животъ присно блаженній и всевождѣлѣнную благодать Божественную, ея-же и тебѣ, временной и вѣчной, всеистинно желаю.

Любвѣ твоей всѣхъ благъ присно желателній братъ, истинній Малія Росіи синъ и слуга,

Самойло Василіевичъ Величко,

бывый К. войска Запор.

РОЗДѢЛЪ I.

О тщаніи Полскомъ на одобраніе себѣ Украинѣ; о измѣнѣ Хмелниченковой подъ Слободищами, и о розгромѣ чрезъ Поляковъ и Татаръ войскъ Московскихъ и Козацкихъ подъ Чудновомъ, и прочая.

Року отъ сотворенія свѣта 7168, также року — егда Божая Мудрость несконченна зъ людскою натурою чрезъ Дѣву злученна—1660, и егда Тотъ-же Найвишшій Богъ и всея твари Создатель благоизволы много плачущій и стенящій народъ Христіянскій въ Полщи вождѣлѣннимъ ударовати покоемъ; тогда заядлій Марсъ Полскій, въ непогамованомъ гнѣвѣ сущій, яримъ на Малую и Великую Росію смотрячи окомъ, поджеглъ сердца пановъ Полскихъ и Короля Яна Казѣмѣра, ку далшому зъ Росіяни и Козаками военному дѣйствію, войсковіе поднести и распростерти хоругви; еже бысть сице.

Мѣючи оній Король Полскій въ союзѣ и пріязнѣ ку себѣ Хана Кримского зо всѣми Ордами, а жалуючи сердечне со всею Короною яко яблка златаго утраченной Украини зъ Козаками, и хотячи оную зъ подъ державы Московской отторгнуты, а по прежнему себѣ присвоиты, постановилъ непре-

мѣнно иты войною, зъ своимъ союзникомъ Кримскимъ, на Украинѣ и противъ Монархи Російского, Великого Государа Цара Алексѣя Михайловича. О чомъ и онъ, Монархъ Російскій, провѣдавши певне, велѣлъ своимъ войскамъ и Козацкимъ быти въ поготовости до промислу военного. Король Казѣмѣръ нерушаючи еще зъ войсками на Украину, старался первѣе Гетмана Козацкого Юрія Хмелниченка, въ Чигринѣ жившого, до своей сторони намовити, и яко прежде его Хмелниченка, скоро учиненъ Гетманомъ, намовлялъ ку себѣ чрезъ нарочно посланного Каштеляна Волинского (о чомъ прежде въ части XII, въ роздѣлѣ осмомъ наменилось), такъ и сего виписанного року по Воскресеніи Господнемъ, хотячи въ Хмелниченку получити желаемое, виправилъ къ нему для намовы чернца Бузского, Казнодѣю преосвяшенного отца Балабана Митрополиты тогда Кіевского, въ дѣлехъ митрополитанскихъ у Короля на тотъ часъ згодившагося. Тотъ убо Казнодѣя въ Чигринъ прибывши, и многихъ королевскихъ ласкъ и обѣтницъ прелестніе сѣти предъ Хмелниченкомъ простершы, латво его младоумного загналъ въ опіе; такъ ижъ далъ слово отступити зъ войскомъ своимъ Козацкимъ отъ Монархи Російского, и прихилитися знову подъ руку королевскую. Зъ тимъ Хмелниченко Казнодѣю отправивши, таилъ въ себѣ до времени приличного тое отступства своего намѣреніе. Король о склонности къ себѣ Хмелниченковой вѣдомость певную получивши, и Орди Кримскіе зъ Ханомъ призвавши, виправилъ зъ ними, для одобрания подъ власть свою Украини и Хмелниченка зъ Козаками, Гетмана своего Полного и зъ нимъ множество войскъ Коронних.

А Великій Государъ Алексѣй Михайловичъ, всея Росіи Самодержецъ, нехотячи допустити Поляковъ и Татаръ до Украини, виправилъ противъ нихъ Великого Боярина своего и Намѣсника Кіевского, Петра чили Василія Борисовича Шереметева, зъ многочисленними войсками въ Полщу.

Которій по Святомъ Спасѣ Днѣпръ прейшедши, и за Кіевомъ на рѣцѣ Лыбедѣ зо всѣмъ войскомъ зъ тиждень забавивши, мѣлъ у себе едного дня на обѣдѣ и погуляню все значнѣйшое духовенство манастирей Кіевскихъ; при якомъ погуляню и грміотахъ пушечнихъ и мушкетнихъ, возвисися предъ Господемъ сердце его Шереметово, егда всѣмъ присидящимъ въ него братіямъ, изрече: «слишите отци честніи, что сими мнѣ отъ Государа моего врученними войсками всю Полщу оберну въ пепелъ, и самого Короля въ сребрнихъ кайданахъ представлю Государу моему»—на що кгди ректоръ тогдашній Брацкій отповидѣлъ, же треба о тое Господу Богу молитися, а не на множество силъ уповати,—отповидѣлъ паки Бояринъ на тое,—ижъ при такихъ силахъ войска, и безъ помощи Божіей съ непріятелемъ управится можно. Былъ тогда при немъ Боярину Шеремету и Цюцюра Полковникъ Переясловскій, зъ полкомъ своимъ, и зъ Апостоломъ Полковникомъ Гадяцкимъ, и Василіемъ Дворецкимъ. Кгди теди потомъ онъ Бояринъ Шереметъ зъ войсками отъ Лыбеди рушилъ, и предъ Хвастовомъ около могили Перепятихи станулъ, тогда и Гетманъ Хмелниченко, въ килконадцятохъ тисячахъ войска Козацкого доброго, прибывши и особнимъ обозомъ своимъ неоподаль станувши, отдалъ ему Боярину належитую вѣзиту, хотячи ркомо зъ нимъ вкупѣ ити на непріятелей Поляковъ, а во умѣ своемъ иншое имѣючи. Потомъ заразъ Хмелниченко отклонявшися Боярину гди отъѣхалъ до обозу своего, тогда Бояринъ ничего неопасаючись вимовилъ такое на Хмелниченка слово: «прилично би тому Гетманишку еще гусѣ пасть а не гетмановать»—якое слово боярское заразъ Хмелниченковѣ донеслося, и не тилко его велми уразило, але и до измѣни намѣренной скорѣйшую подало причину. Отъ Перепятихи зась рушивши Бояринъ Шереметъ зъ войсками, кгди удался ку Слободищамъ и Чуднову, тогда въ той дорозѣ, отъ Умани и иншихъ полковъ тогобочнихъ, прибыло къ нему въ совокупленіе, мимо

вѣдома Гетмана своего Хмелниченка, нѣсколко тисячъ войска доброго Козацкого. А Хмелниченко нетилко зъ причини безчестія своего помененого, але изъ давнѣйшой причини премѣненія, въ нѣкіихъ клявзуляхъ, пактовъ отческихъ пактами Переясловскими, а особливе взглядомъ нового придатку въ тихъ пактахъ—еже виступити залогамъ Козацкимъ зъ Бѣлой Руси и Старого Быхова, и имени Запорожскому тамъ не слинутися, о що всегда, отъ Старшины и Полковниковъ былъ поносимій и стужаемій,—хотячи слова своего Королю Полскому данного учинити скутокъ, началъ зъ войскомъ своимъ отъ Бояриша Шеремета о милю назадѣ и далѣй остановлятися. Що Поляки увидѣвши, и по рѣчахъ Хмелниченково намѣреніе и ку себѣ склонность зрозумѣвши, дали покой Шеремету подъ Чудновъ тягнувшему, а на Хмелниченка зо всѣми силами, подъ Слободищами (которіе о милю чили о полтори отъ Чуднова знайдуются) ударивши, тамъ его облегли, и за Шереметомъ ку Чуднову далѣй простовати недопустили. Яковое поведеніе и Лядское обстояніе латво ку измѣнѣ Хмелниченковѣ отворило двери, такъ, ижъ мало зъ Поляками и Ордою тамъ подъ Слободищами побившися, згодился зъ ними тамъ-же, и цофнулся ку Чигриновѣ влегцѣ назадъ, а войско свое все роспустилъ въ доми. Поляки зась зъ Ордою и зо всѣми тяжарами обозовими подъ Чудновъ отъ Слободищъ повернувши, аттаковали тамъ, августа числъ послѣднихъ, Бояриша Шеремета со всѣми войсками Московскими и Козацкими. Противъ которихъ Полскихъ и Татарскихъ силъ любо болшъ тижня Шереметъ зъ крѣпкихъ окоповъ оппоновался и бился, неменшую и въ непріятелехъ своихъ Ляхахъ и Татарахъ учинивши шкоду; однакъ за свое вишписанное излишество всесилнія помощи Божія лишившійся, зосталъ отъ нихъ преконаній и вконецъ побѣжденній, такъ, ижъ мало що отъ тоей поражки Росіянъ и Козаковъ спаслося, всѣ трупомъ на плацу бранномъ падоша, а иніи многіи въ плѣнъ Полякамъ и

Татарамъ досташася, где и Полковникъ Переясловскій Цюцюра забитъ; а самъ найпреднѣйшій войскъ оныхъ вождъ Бояринъ Шереметъ Поляками взятъ, и рукамъ бѣсурманскимъ ханскимъ отосланъ, и въ неволѣ Кримской, по свѣдителству Лѣтописца Козацкого, сорокъ (*) лѣтъ неисходно знайдовался (бо самъ Ханъ подъ Чудновомъ не былъ, но о килко миль стоялъ кошемъ отъ Чуднова; а подъ Чудновомъ Солтанъ его былъ зъ Гетманомъ Коронпимъ).

Якимъ тежъ Сомко Переясловскій, зъ невеликою частю Козаковъ въ Бѣлой Церквѣ на тотъ часъ зоставашій, заслишавши певне о измѣнѣ сестренца своего, Юрія Хмелниченка, и о поражцѣ войскъ Россійскихъ и Козацкихъ подъ Чудновомъ, уступилъ заразъ зъ Бѣлой Церкви до Переясловля, и при своей вѣрности, зъ Васютою Полковникомъ Нѣжинскимъ и Оникіемъ Полковникомъ Чернѣговскимъ, придержался стороны Царского Величества, и Гетманомъ былъ Наказнимъ въ Переясловлѣ до Гетманства Бруховецкого и до кончини своея, отъ Бруховецкого-жъ постигшія; о чомъ впредь будетъ виражено.

По томъ розгромѣ Шеремета подъ Чудновомъ, войска Полскіи армати и всяки обозовіе припаси военніе забравши, повернули совсѣмъ назадъ въ Полщу; а Ханъ зъ Ордами тамошнею-жъ Чудновскою здобиччю удоволствовавшись, одійшолъ въ Кримъ. Еднакъ килконадцять тисячъ своволпій Орди отъ Хана отлучившись, вторгнуло знову по одейстю войскъ Лядскихъ, подъ Чудновъ и за Чудновъ; где много ясировъ и иныхъ здобичъ набравши, простовала до Криму; въ той теди дорозѣ Запорожцовъ осмъ тисячъ, зъ Сѣчи выбравшися зъ Суховѣемъ, и до Шеремета въ помочь шедшихъ, зъ тоею Кримскою своволною въ полю стрѣтившися Ордою крѣпко вдарилися, и за Божію помощію яко

(*) Припис. на стор. *22 года; въ 1682 году выкупленъ.*

Орду оную роспудили, такъ и плѣнниковъ Христіянскихъ всѣхъ отняли, и назадъ завернули, а здобичи и користи Татарскіе всѣ себѣ пріобрѣли и роздуванили.

Потомъ отъ ясировъ отгромленнихъ они Запорожци увѣдомившися, же уже подъ Чудновомъ войска Лядскіи зъ Російскими росправилися; а маючи за зле на Венгровъ за Тимоша Хмелниченка и Козаковъ при немъ зрадецко за рѣкою Телезиною розгромленнихъ (яко о томъ написано прежде въ части шестой, року 1653, въ роздѣлѣ 2), перемѣнили маршъ свой апле непотребній ку Чуднову, а удалися на отмщеніе кривди помененной въ землю Венгерскую; где безвѣстно и нечаянно прибувши, и шесть городовъ знатнихъ на пограничу добувши и сплюндровавши, а премногими и богатими здобичами зъ нихъ удоволствовавшися, повернули назадъ щасливе до своего коша, въ Сѣчъ Запорожскую.

Того-жъ 1660 року, промчеся зъ Полщи въ Малой Росіи вѣдомость о рожденіи въ сторонѣ Вавилонской антихриста; о чомъ прежде совершенно виразилося въ року 1630.

Того-жъ — зъ Сициліи проявися въ Малой Росіи вѣдомость о двохъ мужехъ старихъ, невѣдомо откуду въ Римъ пристранствовавшихъ, и Римскихъ обывателей покаянія учившихъ, а близко надходящій день страшного суда Божія пророчески тогда извѣщавшихъ; еже зъ копіи листа Римского до Короля Сицилійского, року 1660 писаного, показуется сице:

Предъ килкома днями до мѣста нашого Рима пришли два старушки, повѣдаючи о собѣ, что суть послани отъ Бога пророки на свѣтъ, и духа правди въ себѣ имѣющіи; а когда увойшли въ мѣсто наше, варта ихъ нечула нѣ видала; одежду имѣютъ на себѣ кожаную косматую, до тѣла присохлую; покуту людемъ оповѣдаючи, аби злаго житія поперестали, а до покутися брали, гдижъ Господь Богъ значне-ся на людей розгнѣвалъ; имѣнуючи тое мѣсто за другій Содомъ; повѣдаючи — цале босими ногами до храмовъ Божіихъ на

молитви входити—которіи ничтоже, тилко хлѣба и то мало зъ водою на день уживаютъ. Маистратъ Старшій Римскій заказалъ имъ того проповѣданія, але они тимъ барзѣй доказивали, же отъ Бога суть послани; которій зъ поради Сенаторской дани были до вязеня; которихъ отцове езуити Римскіе навѣжаючи слишали отъ нихъ праве пророцкіе слова, людъ Божій до покути приводящіе, а въ тимъ приклякнувши на колѣна, очи и руки къ небеси поднесши, молилися Богу со слезами и оповѣдали же судній день страшній приходитъ. Що езуити Сенатовѣ ознаймивши, а онихъ зъ вязеня випустивши, питалъ Сенатъ отъ куду би пришли до Риму, и якоби о судномъ днѣ вѣдали?—отповидѣли старушкове оніе: же естесми зъ Греціи; судъ Господень певній будетъ въ року 1670. Питали ихъ—много бы лѣтъ себѣ быть розумѣли, — отповидѣли: уже имѣемъ по тисячи лѣтъ. Отцове езуити упросили Сенату аби были зъ Риму одосланы, для которихъ возъ наготовано, абы на ономъ ѣхали предъ всѣмъ народомъ, але тотъ возъ сокрушился, що люде видячи, за святихъ ихъ почитали; предъ которимъ народомъ обадва ставувши публѣчне оповѣдали: же въ року 1661 будетъ война великая на свѣтѣ; въ року 1662 Пастира Сенату Римского не будетъ; въ року 1663 гнѣвъ Божій значній на ввесь свѣтъ будетъ; въ року 1664 неслиханное трясеніе землѣ будетъ; въ року 1665 немного зостане Христіянъ, которіи знали би правдивого Бога; въ року 1666 Африка буде горѣти и рѣки кровавія будутъ; въ року 1667 повстанетъ мужъ великій; въ року 1668 Европа и Африка будутъ дрижати и лякатися; въ року 1669 во Тройци Единого Бога познаютъ люде всѣ; въ року 1670 загашена будетъ свѣтлость и въ тоій часъ прійде день судній.

Того-жъ лѣта ко вишописаннимъ нещасливимъ поведеніямъ, еще изліяся на Украину фіялъ гнѣва Божія за умножившаяся въ ней беззаконія наша, егда небеса заклю-

чипася и недадота влаги дождевнія землѣ заждущой; земля-же иссохши и окаменѣвши, непрозябе всѣяннихъ въ ню сѣменъ пищнихъ, и отъ туду бысть тогда во всей Малой Росіи веліе на кормъ человѣческій оскудѣніе и дорожнета.

РОЗДѢЛЪ II.

О полковництвѣ и наказномъ гетманствѣ Сомковомъ въ Переясловлѣ; о роздвоенюся якъ и за Виговского Малія Росіи; о тщаніи Хмелниченковомъ тое раздвоеніе привести до первобытной едности; о двокротнихъ Хмелниченковихъ на Сомка въ Переясловлѣ бездѣлнихъ нахожденіяхъ, и о Украинскомъ отъ войскъ Хмелниченковихъ бѣдствіи.

Року отъ созданія міра 7169, а отъ воплощенія Господня 1661, по нещасливомъ предписанномъ военномъ подъ Чудновомъ Великоросіянамъ и Козакамъ поведеніи, скоро прибылъ зъ Бѣлой Церкви Якимъ Сомко до Переясловля, а увѣдомился певне о измѣнѣ и приклоненюся къ сторонѣ Полской сестренца своего Юрася Хмелниченка и о пропажѣ подъ Чудновомъ Цюцюри, Полковника Переясловского, тогда заразъ назвался Полковникомъ Переясловскимъ, и отъ товариства полку того зосталъ на томъ урадѣ потверженъ. Нехотячи тежъ быти подъ командою сестренца своего Хмелниченка, послѣдствовати неслушной волѣ его, яко былъ человѣкъ розумній и статечній, остоялся непремѣнно при сторонѣ Царского Величества зъ своимъ полкомъ Переясловскимъ; за що и Гетманомъ Наказнимъ былъ до времени нареченъ, съ надеждею и цѣлого Гетманства, которое бы певне и не оминуло его, еслибы фортуна не умкнула ему фавору своего. Отъ сюду едина матка наша Малая Росія по обоихъ сторонахъ Днепра тогда бывшая,

чрезъ несогласіе умовреднихъ и властолюбивихъ сиповъ своихъ, пришла въ повторное, якъ и за Виговского року 1658 было, въ раздраніе и раздвоеніе: бо сегобочніе, иже отъ Переяслова, полки придержалися слушне зъ Сомкомъ стороны Царского Величества, а тогобочніе, иже отъ Чигрина, полки послѣдствовали волѣ Гетмана своего Хмелниченка нестатка, хотячи быти паки подъ державою Полскою. Хмелниченко зась такое на видимую згубу отчизни увидѣвши раздвоеніе, и намѣривши тое знову привести до едности, а быти обоимъ сторонамъ Малоросіійскимъ (якъ и Богданъ Хмелницкій отецъ его былъ) Гетманомъ, виправилъ заразъ по Рождествѣ Господнемъ отъ Чигрина до Переяслова Березецкого, Макуху и инишхъ Полковниковъ зъ полками пѣхотними, приказавши имъ Переяслова добуты и взяты до себе Сомка дядка своего, Полковника Переясловского и Наказнаго Гетмана. Тіи прето пѣхоты до Переяслова прибывши, любо много около него ажъ до середопостя Великого крутились и працовали, добуваючи въ немъ Сомка; однакъ ничого тамъ не вскуравши, отступили назадъ зъ полками своими, и едни за Днѣпръ пошли ку Чигрину, а другіи по семъ боку, въ Ирклѣеви и коло Ирклѣева на свою бѣду удержалися: бо по одейстю ихъ отъ Переяслова, Сомко заразъ увѣдомилъ о такомъ Хмелниченковомъ начинаніи Князя Ромодановского, около Путивля зъ ново-собранними войсками Московскими зостававшого. Князь Ромодановскій такую зъ Переяслова отъ Сомка получивши вѣдомость, рушилъ влегцѣ зъ конницею до побережя Днѣпрового; где нечаянно приспѣвши, и войско Хмелниченково тамъ около Ирклѣева розгромивши, а Ирклѣева доставши и спаливши, Березецкого зась поймавши и обвѣсити велѣвши, самъ знову зъ войскомъ своимъ коннимъ тамъ небавячись повернулъ до обозу своего главного. Хмелниченко тимъ розгнѣванній будучи, удался до Короля Полского и Хана Кримского, и затяглъ

его зъ Ордами до Чигрина, получивши и отъ Короля певную невеликую квоту войска Полского, а къ тому и свои полки тогобочніи собравши, рушилъ зъ ними до Переясловля добувати въ немъ Сомка дядка своего; а тамъ о Воздвиженіи Честнаго Креста прибывши, и Переясловль облегши, любо тщился чрезъ килко недѣль его достати, однакъ ничого не вскуралъ; понеже и при Сомку въ Переясловлѣ значная часть была войска доброго, зъ полковъ сегобочныхъ сторони его державшихся. Ничого теди помислного Хмелниченко подъ Переясловлемъ нездѣлавши, отступилъ отъ него, и маль не чрезъ всю зиму по сегобочной Украинѣ, зо всѣми войски Козацкими, Полскими и Ординскими на крайное ея разореніе волочился, хотячи сегобочніи полки ку себѣ наклонити.

Того-жъ лѣта, по прошлорочнихъ хлѣбнихъ неурожаяхъ, дорожнетѣ и гладѣ, призри Господь на люди своя Малоросійскія, бѣдствы многими изможденнія и отъ скудосты хлѣбнія истаявшія, и повелѣ быти благорастворенію воздуха и плодоносію земному, ку доволствію человѣческому предлежащому; тѣмъ же нивы всякихъ семенъ угобзишася и сторичніи плоди своимъ дѣтелемъ издадоша, и потоліятелніи труди имъ наградиша.

РОЗДѢЛЪ III.

О Хмелниченковомъ повторномъ шаленствѣ и сегобочнія Украини разореніи; о отцаніи Сомковомъ на гетманство сегобочное; о Иконѣ Пресвятой Богородици въ монастиру Иллѣнскомъ Черниговскомъ плакати наченшой; о Сомковой до Ромодановского посилцѣ; о злученюся Ромодановского зъ Сомкомъ; о битвѣ зъ Хмелниченкомъ противъ Канева, поражцѣ и нагнаню въ Днѣпръ войска его; о Хмелниченковомъ приборѣ на отмщеніе; о виправѣ отъ Ромодановского войскъ зъ Сомкомъ за Днѣпръ на докончене Хмелниченка; о поражцѣ и нагнаню въ Днѣпръ тихъ войскъ чрезъ Хмелниченка; о тривогѣ отъ Татаръ подъ Лубнями въ войскахъ Московскихъ и Козацкихъ, и розъѣздѣ ихъ оттолъ во свояси; о Бруховецкомъ и початку его конфѣденціи зъ отцемъ Меѳодіемъ Епископомъ, и о угорненю Ординскомъ ажъ до Черниговa, и о листахъ несмачнихъ Запорожскихъ до Хмелниченка и Тетери писаннихъ.

Року отъ сотворенія свѣта 7170, а отъ Рождества Христова 1662. Неудоволствовавшися Гетманъ Юрій Хмелниченко первыми вишписанними военними надъ Переясловлемъ и Сомкомъ нефортунними себѣ поведеніями, еще на болшое братіи своей Малоросіяновъ бѣдствіе и разореніе распростираетъ своего неистовства хоругви, волочится зъ многими войсками Козацкими, Лядскими и Ординскими, яко вишей

рѣхомъ, по всей сегобочной Украинѣ, приклоняетъ къ себѣ силою нехотящихъ съ нимъ подклонитися коронѣ Полской, отводитъ отъ истинни до заблужденія своего; надъ неповинующимися ему беззаконно торжествуетъ, нещадно ихъ убивати, и въ плѣнъ Поляком и Агаряномъ безбожне похищати и отводити допустивши. А по Крещеніи Господнемъ заволокся былъ тогда ажъ за Роменъ, городъ полку Лубенского, на пограниче Московское, обаче нигде ничого помислного себѣ не вскуравши, тилко въ людехъ Украинскихъ разореніе и кровопролитія сотворши, повернулъ ни зъ чимъ, зо всѣмъ войскомъ своимъ до своей въ Чигринъ резиденціи. Въ якомъ поворотѣ идучи по за рѣкою Сулою, ядомъ гнѣва зѣлного на сегобочнихъ къ нему неприклоняющихся людей наполненній будучи, нетилко млины и села, але и мѣстечка, якіи на трактѣ прилучилися, зъ церквами Божественними чрез огнь обернулъ въ пепелъ. Въ Лукоми засъ, городѣ полку Лубенского, якъ шаленій много невинного народа вирубалъ, и увесь до щенту вирубалъ бы, аще бы тамо незгодился на тотъ часъ Преосвященній странствующій отецъ Паисій Викаридъ Митрополитъ Язскій, и непогамовалъ его въ той ярости своимъ святителскимъ совѣтомъ и прошеніемъ.

По святахъ Свѣтлого Воскресенія Господня, якое было марта 30, заразъ Сомко Полковникъ Переясловскій и Наказній Гетманъ, хотячи свое желаніе уконтентовати и цалимъ сегобочнимъ Гетманомъ зостати, собралъ зъѣздъ въ Козелецъ, городъ полку Кіевского, призвавши на оній добрихъ себѣ пріятелей: Васюту Нѣжинского, Оникія Черниговского, и иныхъ сегобочнихъ Полковниковъ зъ ихъ старшиною и выборнѣйшимъ товариствомъ. Где любо старался прилежно о гетманскій гоноръ, и любо имѣлъ нѣсколько особъ и певную часть товариства, тому его желанію согласующого; еднакъ отецъ Меѳодій, Епископъ Оршанскій, Могилевскій и Мстиславскій, на томъ-же Козелскомъ зъѣздѣ будучи,

зъ иншими особами и товариствомъ войсковимъ, непозволилъ Сомковѣ цалимъ зостати Гетманомъ; и такъ, Сомко зъ отцемъ Епископомъ въ великомъ за тое гнѣвѣ зъ Козелца во свояси розъѣхалися. Аще жебы былъ Сомко домислился, прежде того зъѣзду, пріійти зъ отцемъ Епископомъ онимъ яко человѣкомъ знаменитимъ до конфѣденціи и пріязни (якъ учинилъ Бруховецкій, о чомъ будетъ нижей); то певне и на зъѣздѣ ономъ Козелскомъ, не мѣлъ бы его зъ прочими за недоброхота своему желанію, и овшемъ моглъ бы его себѣ имѣти въ томъ за первѣйшого помощника и предстателя; но ижъ Сомко пренебрегъ у себе пріязнь Меѳодіеву, то взаемъ и Меѳодій уничтожилъ Сомково гетманства желаніе.

Однако-жъ Сомко при своемъ властолюбіи (хочай неучиненъ въ Козелцѣ Гетманомъ) началъ отъ того часу въ Переясловлѣ цалимъ сегобочнимъ Гетманомъ зватися, и въ листахъ своихъ до сегобочнихъ Полковниковъ и иншихъ Старшихъ писатися.

Въ то-жъ власне время, во градѣ Чернѣговѣ, за Преосвященного Архіепископа Чернѣговского Лазара Барановича, веліе и ужасное всѣмъ людемъ явися чудо; егда за игуменства Зосимова, въ монастирѣ Свято-Троицкомъ Иллѣнскомъ Чернѣговскомъ, въ церквѣ болшой, намѣсній Пресвятой Дѣвы Богоматери образъ, начатъ плакати, и плакалъ отъ априля 16 ажъ до 24 числа, яко Руно книга, въ Чудѣ первомъ свѣдителствуетъ. Тое знаменіе преславное всѣ людіе Чернѣговскіи и окрестъ Чернѣгова сущіи видѣвше, великимъ бяху одержими страхомъ и радостію; страхомъ убо того ради, яко нѣкія казни Божія тогда на себе чаяху—радостію же, яко зряху всего рода Христіянского Заступницу и теплую Предстателницу слезящую Матеръ Божію, о нихъ Сына Своего Христа Бога нашего умоляющую, и отъ находящія тогда казни избавляющую. Въ конихъ обоихъ мнѣніяхъ и не омилила ихъ надежда, ибо наказуя наказа ихъ Господь, смерти же непредалъ есть

всѣхъ, яко нижей о томъ будетъ. Плакаше тогда Пресвятая Дѣва, жалуюощи православнихъ Христіянъ Малоросіяновъ, вѣрнихъ Сина Своего и Своихъ рабовъ; яко чрезъ незгоду, раздвоеніе и междоусобіе, едини уже смертносним оружіемъ докончишася, другіи зъ отчизни бѣднѣ въ плѣнѣ отведошася, третіи имѣяху отведени быти, а четвертимъ предлежаше въ отчизнѣ глави положити, за предводителствомъ неистовившихся тогда, властолюбивихъ и къ междоусобію готовившихся вождовъ своихъ.

О той Чудотворной Пресвятой Богородици Иконѣ въ монастиру Черниговскомъ Иленскомъ плакавшой, нѣкто отъ благоразумнихъ поэтовъ Малоросійскихъ таковіе изложилъ верши:

Тисяча шесть сотъ шестьдесятъ второго року,
Яко Христосъ родися отъ Чистого Боку,
Въ монастирѣ Иллинскомъ Икона плакаше
Дѣвы, да и человѣкъ нескачетъ, являше.
Аще не бы Дѣва слезъ до Сина за ны
Приносила, имѣли быхомъ многи раны;
Но яко видѣ слези и Богъ ужалися,
Тѣмъ же и бысть, яко врагъ отъ насъ удалися.
Всуе слезъ милость Твоя да не истачаетъ,
Запрети, Скифъ Христіянъ да не погубляетъ.
Аще и въ самой Церкви Татарове бѣша,
Но обаче Иконы сея невидѣша,
Уже и ко самому дерзнуша престолу,
И вся иконы въ церквѣ повергоша долу,
Единъ обаче Образъ Дѣви у Пророка,
Во всѣхъ приключившихся избысть безъ порока.
Братія вся отъ страху въ пещеру бѣжаша,
Юже трудолюбіемъ своимъ содѣлаша,

Тамо же ходотайствомъ Присно Дѣви здравы
Пребыша, хваляще Ю яко Матерь слави;
Дверми до нихъ Татаре прійты не могоша,
Бо непроходиму дверъ — Дѣву обрѣтоша.
Множества чудесъ Образъ сей содѣловаетъ,
Неисходитъ тощъ, кто въ немъ вѣру полагаетъ;
Глухимъ слухъ отверзаетъ, хромимъ даетъ ноги,
Безумнихъ умудряетъ, чуда творитъ многи,
Бѣсноватихъ безъ числа прѣсно свобождаетъ,
Недужнихъ возставляетъ, слѣпихъ просвѣщаетъ,
И овимъ ли недугомъ кто изнемогаетъ,
Притекаяй ту, туне цѣлбу почерпаетъ;
Тѣмъ вси до Иллѣнской Дѣвици тецѣте,
Спасетъ отъ бѣдъ, точію — помилуй — рецѣте.
Иллинская Дѣвице, внегда Сама за ни
Плачеши, Сынъ Твой будетъ милосердній на ни;
Ты плачеши ачъ за ни, мы возвеселимся,
Егда отъ всякихъ скорбей и бѣдъ свободимся.
Имаши, монастиръ Иллинскій, и лишше
О чомъ радоватися дано тебѣ свишше;
Имаши, игумене, въ чесомъ ся хвалити
Со всею братіею, и радостенъ быти,
Егда благоизволи Богъ, твоего вѣку,
Даровати благодать людемъ си велику.
Зосимъ Маріею здѣ болшею ся хлюбитъ
Явѣ, яко со старцемъ Богъ Марію любыть.
Имъ же образомъ пчели до улій лѣтаютъ,
Сице ко Дѣви Чистой вси да прибѣгаютъ;
Царіе къ Ней да текуть, Она имъ корона
По временѣй вѣчная горняго Сіона.
Тысяща щитъ у Дѣви, Гетмане спѣшися,
Дасть побѣду воинству, токмо помолися
Не косня много кождій во своей потребѣ;
Бѣжи ко Ней, будеши во истинну въ небѣ.

Неистовство вишположенное тогда бывшихъ, по обохъ сторонахъ Днепра, начальниковъ и воевождовъ, Хмелниченка и Сомка, бысть сицевое: Юрій Хмелниченко тогобочній Гетманъ хотячи непремѣнно тое Сомково гетманство зкасовати, и самъ по обоихъ сторонахъ Днепра Украино-Малоросійскимъ Гетманомъ, подъ владѣніемъ Полскимъ, быти, прибѣрается тимъ часомъ въ Чигринѣ зъ войсками на его Сомка, дядка своего. Що давніи старіи и заслужоніи полковники тогобочніи видячи, а жалуючи и прешлого недавного кровопролитія людского междоусобного, отражали ему Хмелниченку того намѣренія; и цале отмовлялися ему въ той неслушности послѣдствовати, совѣтуючи аби онъ идучи путемъ покойного отца своего, незатѣвалъ новихъ рѣчей, а отринувши союзъ Полскій й начинаемое зъ Сомкомъ междоусобіе, придержался вѣрне сторони Російской, и ублагавши себѣ за учиненное преступленіе милость Монаршую Его Царского Пресвѣтлого Величества, Алексѣя Михайловича, старался инакшимъ способомъ, а не междоусобною бранію и кровопролитіемъ урадъ свой гетманскій, зъ полезними всей отчизнѣ Малоросійской кондиціями и зъ поправою пактовъ Переясловскихъ утвердити, а упоръ Сомковъ зкасовати. Що все Хмелниченко яко у доброго и милостивого Монархи Православного и получилъ би безъ похибы, аще би послухалъ былъ того старихъ полковниковъ своихъ совѣта; лечъ онъ, младоумній, совѣтъ тотъ уничтоживши, и полковниковъ тихъ отъ ласки своея и отъ урадовъ ихъ (хочъ не весма) отринувши, починилъ себѣ инихъ полковниковъ легкомислнихъ и его легкомислной волѣ послѣдствовати изволившихъ. Старіи зась полковники такое Хмелниченково увидѣвши жестосердіе, себе, совѣта своего доброго и заслугъ своихъ многихъ уничтоженіе, абіе на Хмелниченка вознегодовали, и тайно зконфедеровавшися, писали въ Сѣчъ до всего войска Низового Запорожского пространній листъ свой, виражаючи въ немъ всѣ

не слушне бывшіи дѣянія и быти хотящіи намѣренія Хмелниченкови, и просячи отъ ихъ Запорожцевъ горливе здоровой въ томъ поради, и отчизнѣ отъ суетнихъ властолюбцовъ упадающой вспоможенія. Которій листъ Запорожци вычитавши, и о всѣхъ поведеніяхъ Хмелниченковихъ совершенно увѣдомившися, писали до него несмачній листъ свой, якій низше тутъ прилагается. Сомко тежъ, о томъ Хмелниченковомъ намѣреніи провѣдавши, и полковниковъ сегобочнихъ, зъ певною частю войска ихъ, предъ святою неделею въ Переясловль призвавши, рушилъ зъ нимъ зъ Переясловля въ середу клечалную, и въ четвертокъ, мая пятогонадцять, станулъ подъ Березаню, городомъ полку Переясловского. А въ пятокъ, мая шестогонадцять, послалъ зъ подъ Березани въ Бѣлогородъ, до князя Григорія Григоріевича Ромодановского, писара войскового енералного, Михайла Вуяхевича, зъ прошеніемъ, аби зъ войсками Великоросійскими, изволилъ поспѣшити къ нему Сомковѣ въ совокупленіе, противъ наступленія военного Хмелниченкового, уже около Переясловля бывшого. По которомъ прошеніи Сомковомъ заразъ князь Ромодановскій, уже въ поготовости до походу бывшій, зъ Бѣлогорода зъ войсками своими рушивши, а изъ Сомкомъ тамъ-же около Березани совокупившися, рушилъ ку Переясловлю.

Хмелниченко о томъ довѣдавшися, уступилъ недалеко отъ Переясловля, хотячи даты бой Ромодановскому и Сомковѣ. Князь Ромодановскій зъ Сомкомъ, когда прибыли до Переясловля зъ войсками, тогда прибылъ тула-жъ и предпомянутій отецъ Меѳодій Епископъ; где предъ княземъ зъ Сомкомъ увидѣвшися и въ посваръ вшедши, за малимъ еденъ до другаго зъ пѣстелетовъ не стрѣлялъ.

Тамъ подъ Переясловлемъ, князь Ромодановскій зъ Сомкомъ чрез килко дней, войску отлохнувши, рушилъ на Хмелниченка надъ Днѣпромъ, противъ Канева, зъ войскомъ стоявшаго; где іюля 16 прибывши, и бой крѣпкій зъ Хмелни-

ченкомъ звелши, любо зъ обохъ сторонъ войска сильно билися, однакъ (Богу тако изволшу) преконанъ и побѣжденъ зосталъ Хмелниченко, такъ ижъ болѣе войско его Козацкое, также жолнѣрство Полское и Нѣмецкое, отъ Короля Казѣмѣра присланное, не могучи противъ князя Ромодановского и Сомка постояти, зѣлнимъ и невоздержнимъ стремленіемъ, а зъ крайнимъ жизни своея отчаяніемъ, все кинулося въ Днѣпръ, такою нещасливою навигаціею чаючи спастися отъ погибели своей тогдашнея; якожъ многіи спаслися Днѣпръ преплившии, а иніи такожде многіи бѣднѣ въ глубинахъ Днѣпровихъ погрязше истопоша; ихъ-же тѣлеса Днѣпръ недишкретній въ себѣ не сохранши, изверглъ на бреги своя, во снѣдь птицамъ небеснимъ и звѣрямъ земнимъ, яже и отъ іюля 16 до септеврія первого лежаху по брегахъ Днѣпровихъ тлѣюще непогребенни. Зъ якого нещасливого разу военного, и самъ Хмелниченко зъ нѣкоторою Старшиною тамъ-же подъ Каневомъ пребывши Днѣпръ, заледво улузалъ до Чигрина своего. Потомъ Хмелниченко хотячи своей кривди мститися, послалъ по Орду, якая уже въ поготовости, не оподаль Чигрина, знайдовалася, непоспѣвши на войну, свѣжо подъ Каневомъ отправленную, и свое Козацкое тогобочное знову собралъ. Звѣтяжца зась князь Ромодановскій, своей фортунѣ дуфаючи, а въ Хмелниченку такъ скорой до отпору поготовости не чаючи, виправилъ значную часть войска Московского и Козацкого зъ Сомкомъ за Днѣпръ, подъ Чигринъ, докончивати въ немъ Хмелниченка Гетмана. А самъ князь, зъ прочими войсками Московскими и Козацкими, подъ дирекціею Васютиною, полковника Нѣжинского бывшими, уступилъ отъ Днѣпра до Лубенъ, и около онихъ розложился для войсковой прохлади.

Хмелниченко тежъ, о преправившихся на себе чрезъ Днѣпръ войскахъ изъ Сомкомъ Козацкихъ увѣдомившися, и Орду зъ Козаками своими совокупивши, встрѣтилъ ихъ противъ Бужина, и силній зъ ними бой учинивши, зломилъ

оніе, и якъ самъ прежде подъ Каневомъ нагнанъ, такъ и ихъ всѣхъ, веты за веть, противъ Бужина въ Днѣпръ нагналъ и единимъ, которіи возмогоша чрезъ Днѣпръ преплинути, а другимъ (кромѣ тихъ, иже отъ оружія бранного трупомъ на пляцу падоша) не возбранилъ потонути. Ото-жъ зрѣте воинствующіи и инніи, въ благополучіяхъ обрѣтающіися людіе, коль щасте зъ нещастемъ въ близкомъ жіетъ сосѣдствѣ, и первѣе едному, потомъ другому зъ васъ превротно и непостоянно звикло свою освѣдчаты пріязнь. Князь Ромодановскій самъ въ Лубняхъ зъ помененимъ отцемъ Меѳодіемъ Епископомъ, а Васюта зъ войскомъ, въ полю близко Лубень знайдуючися, въ неменшій страхъ впали, гди о поражцѣ за Днѣпромъ чрезъ Хмелниченка войскъ своихъ заслишали; и немогучи болшей около Лубень бавитися, за наступленіемъ скоримъ отъ Хмелниченка на нихъ Ординскимъ (въ которомъ и Галюховского писара бувшого енералного утратили), мусѣли септеврія 8 отъ Лубень отступити во свояси, Васюта къ Нѣжину, а Ромодановскій до Зѣнкова; въ Зѣнковѣ засъ дней зкилко отдохнувши, и оній чрезъ неосторожность служивыхъ людей спаливши, рушилъ зо всѣмъ до Бѣлогорода. А Орди (зъ которими подъ Лубнями не былъ уже Хмелниченко), якъ прешлого такъ и сего лѣта, труди свои сами себѣ ясиромъ Украинскимъ добре заплативши, свободно одійшли до Криму; ибо нетилко въ полку Лубенскомъ и въ иннихъ полоскалися и ясиръ брали, але ажъ и за Десну подъ Чернѣговъ вторгнули, где многіе околичніе веси огнемъ и мечемъ сплюндровавши, и въ монастиръ Чернѣговскій Свято-Троецкій Иллѣнскій (яко Руно въ Чудѣ второмъ изявляетъ) о полунощи были впали, где въ церквѣ великой, любо инніе икони святіе обезчестиша, скверними си руками на землю ихъ опровергше, обаче Икони чудотворной Богородичной, тамъ же бывшой, зо всѣмъ Ея украшеніемъ некоснушася, ниже бо видѣша Ю, мглою скверная ихъ очеса тогда заслонившую.

Также и служителей Ея Богородичнихъ, иноковъ того монастира Илл́енского, въ пещеру Антоніеву, подъ монастиремъ т́емъ, въ гор́е Болдинской сущую, страха ради скрившихся, при защищеніи кр́епкомъ Пресвятія Владичици, тіи варвари нимало вредити возмогоша, аще съ обнаженними мечами и со вожженою лучиною и много покушахуся къ нимъ, въ пещеру тую Святого Антонія.

Того-жъ л́ета прибылъ зъ С́ечи Запорожской, въ килкодесятъ коней значного товариства Козацкого Иванъ Бруховецкій, бывшій старшій слуга покойного Гетмана Богдана Хмелницкого, до князя Ромодановского, хотячи ему а не Сомков́е военной противъ Хмелниченка допомогты компаніи; але ижъ прибылъ по росправ́е уже зъ Хмелниченкомъ, теди, чрезъ килко неделное время, безд́елно при боку Ромодановского преживши, прійшолъ ему въ добрую знаемость и уподобаніе, потомъ (яко челов́екъ служащій и во вс́ехъ р́ечехъ цекавій) прійшолъ и въ ласку. Къ тому, въ томъ же времени и тамъ же, при князю Ромодановскомъ обознавшися зъ отцемъ Меѳодіемъ, Епископомъ помененнимъ Могилевскимъ и Оршанскимъ, въ великую зъ нимъ вшедлъ конф́еденцію и пріязнь, такъ ижъ по отход́е Ромодановского до Б́елогорода зъ войсками, онъ Бруховецкій, вкуп́е зъ отцемъ Меѳодіемъ отъ князя отлучившись, прибыли въ Гадячое о Покров́е Пресвятой Богородицы, и до Вознесенія Господня въ непрем́енной пріязни и конф́еденціи зъ собою тамъ въ Гадячомъ зоставали.

Отсюду убо зрадливая фортуна начала ему Бруховецкому фаворизовати и на гоноръ гетманскій производити, не безъ повреждения доброй сов́ести его, яко нижей о томъ будетъ; въ якомъ о гетманство старанію неменшимъ моглъ ему быти предводителемъ и сов́етникомъ, конф́едентъ его отецъ Епископъ, Сомковъ недоброхотъ.

Листъ зъ Запорожя отъ всего войска Низового до Юрася Хмелниченка, ганячи ему неслушнiи намъренiя и кровопролитiя междоусобнiи, и совътуючи приклонитися до ихъ войска Запорожского ради, ему Хмелниченкови полезной.

Явне безбожнiй Мосцѣ Пане Юрасю Хмелниченку Гетмане!

Еще прошлого року вѣдомо намъ, войску Низовому Запорожскому учинилося, же Вашъ-Мость, въ канѣкулу впадши, и изъ ней совѣтомъ зичливихъ себѣ прiятелей улечитися нестараючися, забрнулесь глибоко въ душепагубное езеро грѣховное; кгди для власти гетманской зъ дядкомъ своимъ Сомкомъ, подобнимъ тебѣ властолюбцемъ, междоусобную брань и нещадное братѣ нашой кровопролитiе подвигнулесь; но по сiе время о томъ молчалисмо, надѣючися азали прiйдешъ до розуму своего, и покаешся всего того, щось поброилъ безъ разума. Лечъ кгди въ томъ насъ надѣя наша омилила, а получилисмо певную и неложную теперь свѣжо реляцiю о твоемъ неулѣчимомъ шаленствѣ, же не тилко самъ подъ державу Лядскую подклонилесся, отступивши Православного Монарха своего Росiйского; але отцовъ и братiю нашу, всѣхъ Малоросiяновъ, подъ тую-жъ схизматическую область и ярмо зъ собою гвалтовне притягаешъ и притягти стараешся; проливши уже и сего лѣта множество крвѣ человѣческои, и еще на пролiяне онои прiуготовляючися, кромѣ тихъ, которiи, за твоимъ поводомъ незбожнимъ, противъ Канева у бытвѣ военной не устоявши силамъ Московскимъ и братѣ своей Козацкимъ, всебѣдственно мусѣли во глубинахъ Днѣпровихъ себе погрузити, и вѣчне жизни сея отстрадаты.

Въ тую Лядскую душевредпую себе и братію нашу намѣреваешъ и усиловуешъ присовокупити лигу, отъ которои, намъ тогда и всей Украинѣ незносной и вредителной, заледво добре памятный валечній Богданъ Хмелницкій, отецъ твой, сполне зъ нами, всѣмъ войскомъ Запорожскимъ, военнимъ оружіемъ и богатырскимъ сердцемъ чрезъ ... лѣтъ отсѣкался и зо всею Малою Росіею, милою отчизною нашою, волнимъ, при помощи Божіей, учинился. Которими твоими, барзо неслушними, затѣвами и намѣреніями, и станулими уже чрезъ тебе отчизнѣ нашой Украинской разореніями, ми все войско Низовое Запорожское подвигнени будучи, такъ до тебе пишемъ и хоробѣ твоей настоящой такое отъ насъ лекарство пріяти радимо, абысь знову подъ руку Православного Монархи Московского, Его Царского Пресвѣтлого Величества, Алексѣя Михайловича, ласкового и милостивого Пана, подклонился и отческое Его упросилъ себѣ, за вини свои, прощеніе; въ чомъ и ми тебѣ допомогти обѣцуемся, и все желаемое отчизнѣ нашой у Его Величества справити надѣемся, знаючи по Его Монаршой благосердной и отческой ку намъ милости; абысь подъ руку Лядскую горнутися и другихъ братію нашу зъ собою загортаты цале попересталъ, и зъ Сомкомъ дядкомъ своимъ, о власть гетманскую междоусобного кровопролитія и отчизни знищеня, абысь отнюдь не дерзнулъ вщинати. А если сихъ трохъ кондицій, отъ насъ недуговѣ твоему, аки не ложній ку врачеванію его медикаментъ предлагаемихъ, приняти неизволишъ, и поради нашой непослухаешъ, то уже певне жадной ку себѣ отъ насъ неснодѣвайся пріязни и зичливости, и овшемъ вмѣсто того надѣйся отъ насъ кончины животу своему, и не спи безпечне въ Чигринскомъ дому своемъ: бо досить уже терпѣлисмо жалосним сердцемъ чрезъ три рока губителное твое въ отчизнѣ нашой панованые.

Вѣръ намъ и вѣдай певне, же Поляки и чернецъ Казподѣя намовили и прелстили тебе не на добро твое, но на погибель, якой и всѣмъ намъ желаютъ; а если насъ послухаешъ, якъ и отецъ твой, добрій нашъ вождъ, слухалъ, и завше о всемъ зъ нами словесно и чрезъ писма свои поражался, и на радѣ нашой нѣгди, ажъ до кончини своея, незавелся; то певне учинишъ тое зъ временнимъ и вѣчнимъ себѣ пожиткомъ. Уважъ къ тому и тое, же скоро ми войско Запорожское Низовое на тебе подвигнемся, то всѣ обобочніи Украинци, братя наша, зъ нами сполне на тебе-жъ повстанутъ, и свои премногіи, отъ тебе имъ стануліи обиды и разоренія, зомстити восхощутъ; въ якій часъ самъ невѣдатимешъ, зъ якой сторони вихоръ тя похватитъ и изъ Чигрина винесетъ, а Поляки и Татаре далеко будутъ отъ ратунку твоего. О то долженъ бы еси всегда Богу благодарствовати и братю нашу шановаты, а не уничтожати и губыты, же тебе молокосуса надъ годность твою учинили себѣ Гетманомъ, сподѣваючися въ тебѣ отческихъ добродѣтелей и подобія ревности за отчизну нашу; а поневажъ злій норовъ твой такъ далеко зостаетъ отъ нрава отческого, яко знайдуется отъ Чигрина сторона Кримская, теди уважаемъ, же и кончини доброхвалнои отческои въ отчизнѣ нашой неудостоишся; и нигде за таковіи злодѣянія свои, доброго себѣ неполучишъ мѣсца и Божіяго благословенія. Ми тежъ и повторе ассекуруемъ Вашъ-Мосцѣ, Мосцѣ Пану, же Орда и Поляки отъ насъ не заступятъ тя, и болшъ тебѣ не помогутъ, развѣ столко, зколко помогли такову легкомислниковѣ якъ и ты, свату твоему Гетману Виговскому. Кровь братіи нашея, чрезъ твое беззаконное Богу немилое междоусобіе пролитая, аки Авелева вопіетъ отъ земли до Бога на отмщеніе твое; того ради никто тя отъ бѣди тебѣ надходящея не заступитъ; можемъ въ посродку Чигрина (якъ уже певній на тое имѣемъ способъ) взяти и якъ непотребную зъ верши

пявку пречъ вонъ викинути, чого еще до времени не хочемъ и не зичимъ; а зичимъ тебѣ упамятаняся въ твоей непогамованной и неслушной завзятости, и приклоненяся до вишписанной тутъ здоровои и полезнои тебѣ поради нашои. Писанъ на Кошѣ войска Низового Запорожского, септеврія 17, року 1662.

P. S. И тое тобѣ еще ознаймуемъ, же якъ у насъ межи войскомъ Низовимъ маемъ, такъ и въ Малой Росіи, межи войскомъ Запорожскимъ городовимъ, знаемъ добрихъ молодцовъ, и въ дѣлностехъ войсковихъ (тилко не въ заслугахъ) покойному отцу твоему Хмелницкому ровнихъ; зъ которихъ едного, на початку твоего гетманства, заразъ моглибисмо, тебе молокосуса отъ ураду отставивши, тимъ гетманскимъ гоноромъ почтити и доброго пріятеля и радѣтеля отчизнѣ своей Украинской Малоросійской, и намъ всему войску Запорожскому, зъ него учинити, если бысмо несмотрѣли на великіе и знаменитіе намъ войску Запорожскому, и всей отчизнѣ нашой Малоросійской, отца твоего доброго и радѣтелного Гетмана нашого заслуги; для которихъ мусѣлисмо и тебѣ на томъ отчизнѣ нашой шкодливомъ гетманствѣ дати покой, и чрезъ три лѣтнее время, зъ великою отчизнѣ нашой шкодою и руиною терпѣлисмо тебѣ твоего шаленства и непогамованной своеволи, уважаючи и надѣючися ачей придешъ до розуму и всего того перестанешъ, чого неподобаетъ чинити не тилко Гетмановѣ, но и всякому Христіянскому добросовѣстному человѣковѣ. А поневажъ того по сее время въ тебѣ недождалисмося, тели припамнѣй отъ сего часу исправся, и переставши на нашой войсковой зичливой радѣ, всѣ свои зліи пречъ откинь намѣренія и гетмануй въ отчизнѣ нашой, подъ рукою милостивого Пана и добродѣя Его Царского Величества, Православного Монархи Російского. Которій не тилко Пакта Переясловскіи (о якихъ неслушне въ Переясловлѣ молчалесь, да теперь о томъ говорити почалесь) ку ползѣ нашой поправити

роскажетъ, але и всего намъ и тебѣ благосердне учинити не отмовитъ, о що тилко просити будемъ. А если уже цале душевредного налога своего перестати не можешъ, чили не хочешъ, то не заводячи насъ въ грѣхъ, за часу зъ Чигрина вибирайся и где хочъ вѣйся, жадныхъ зъ собою рѣчей и клейнотовъ войсковихъ незабираючи; бо если заберешъ, то нигде зъ ними отъ насъ не сховаешся и безчесное имя натягнешъ на себе; и если зъ Чигрина не війдешъ, то ми вскорѣ, до тебе пріідемъ и не тилко дому твоего стѣни разметаемъ, яко гвалтовника и разорителя отчизни нашея, але и душѣ твоей жити въ тебѣ не оставимъ.

Тебѣ зичливіе пріятелѣ:

Иванъ Величко Босовскій, Атаманъ Кошовій, зо всьмъ старшимъ и меншимъ Низовымъ войска Запорожского товариствомъ.

Получивши Хмелниченко таковій листовній штурмъ на себе отъ Запорожцовъ, впалъ заразъ въ переполохъ и апрегенцію, и началъ отвсюду боятися и якъ Каинъ трастися; а уважаючи слово, въ листѣ Запорожскомъ виражениое сице: «мѣемъ способъ певній, чрезъ которій латво въ руки наши тебе загарбати, и якъ пявку непотребную зъ верши викинути можемъ»—боялся, и куда ишолъ озирался, чи не бѣжитъ за нимъ хто уловити его, и Запорожцамъ отдати; чего найбарзѣй въ старшинѣ своей, и во всѣхъ жителяхъ Чигринскихъ, на него уже негодовавшихъ, сподѣвался и опасался.

И такъ, въ такомъ живота своего отчаяніи и отъ всѣхъ сторонъ небезпеченствѣ; бо не тилко у Великого Государа Московского за свою измѣну, а у Короля Полского за утра-

ченіе противъ Канева войска его; але и во всѣхъ Малоросіяновъ, за нанесенное имъ бѣдствіе, разореніе и междоусобное кровопролитіе, ненадѣючися нѣ отъ кого милости и зичливости, началъ о своей цѣлости и покаяніи промышляти.

Для чого, по совѣту зичливихъ себѣ людей, а найбарзѣй зятя своего Павла Тетери, зобравши и старшину и нѣкоторихъ поближшихъ полковниковъ и сотниковъ, октоврія числъ первихъ, отъехалъ совсѣмъ зъ Чигрина до Кіева, и по нѣколикомъ времени принялъ тамъ на себе габитъ иноческій, и названъ зосталъ Гедеономъ.

По віеханю Юрія Хмелниченка зъ Чигрина до Кіева, заразъ того-жъ мѣсяця, октоврія числъ среднихъ, Павелъ Тетера, зять Хмелницкого, иже бысть родомъ зъ города Тетерева, рожаю шляхетного Козакорускаго, въ науцѣ писменной цвѣчоній, и во всякихъ рѣчахъ бѣглій, зъ старшиною Чигринскою, созвавши въ Чигринъ тогобочнихъ полковниковъ, сотниковъ, атамановъ и иншую старшину и чернѣ немало, учинилъ раду и элекцію о гетманствѣ; на которой элекціи онъ-же Тетера, хочай не всѣ его хотѣли, избранъ и поставленъ Гетманомъ; подъ такою кондиціею, еже би зо всѣмъ войскомъ Запорожскимъ, во владѣніи корони Полской и послушенствѣ Короля зоставалъ. Чому иншіи велми препятствовалы, а подъ державою Россійскою православною зоставаты изволяли, цале Полскою державою гнушаючися, и подъ нею никогда быти не желалы; однакъ не моглы того воспятить, бо факціи и коррупціи Тетерины, въ руки зычливыхъ ему Козаковъ вшедшіи, премоглы раду и желаніе жичливыхъ отчизнѣ а не Тетерѣ; ибо для сребра и злата нетилко зъ нихъ кождій далъбы виколоты око, але брата и отца своего не пощадѣлъ бы; якожъ мѣлъ бы жаловати матки погибающей Малой Россіи: ученикъ и апостолъ

Іуда за денгы продалъ Іюдѣомъ Христа Господа Учителя и Создателя своего, доволствуючы тимъ проданіемъ правъ сребролубія своего;—але умовредія его и братіи нашой Козаковъ сицевая творившихъ, ко матцѣ своей нерадившихъ!

Тому въ Чигринѣ содѣвающуся, и Тетерѣ Гетманомъ зоставшу, и до Полской стороны приклонившуся, на сей сторонѣ Днепра, въ Гадячомъ, Бруховецкій зъ Мефодіемъ, Епископомъ Могилевскимъ, находячися, промышлялъ тщателно яковимъ бы способомъ гетманского на сей же сторонѣ доступиты гонору, а Сомковѣ у томъ учинити препятствіе. Для чего нетилко зъ частими посѣщеніями и низкими вѣзитамы бывалъ въ Бѣлагороду, у князя Григорія Григоріевича Ромодановского, але и до Сѣчи Запорожской писалъ зъ великою къ Войску оказуючися покорою; ознаймуючы тежъ въ Украинскомъ сегобочномъ безъ Гетмана нестроеніи и непорядки, зъ людскимъ убиткомъ и разореніемъ, и просячы ихъ до князя Ромодановского за собою причины, чрезъ которую бы моглъ желаемій гоноръ гетманскій получиты. Яковая и не омылила его въ ласцѣ Запорожской надѣя; поневажъ они Запорожци, по бывшихъ въ Украинѣ чрезъ Виговского, чрезъ Юраса Хмелниченка и Сомка непорядкахъ и кровопролитіяхъ, желаючы оной сердцемъ синовскимъ тишины и всякого благостроенія, знаючы тожъ о немъ Бруховецкомъ что можетъ на урядѣ гетманскомъ справитися слушне, склонилися латво до его лстивого прошенія, и писали за нимъ причиняючися въ той мѣре до князя

Примѣчаніе. Страницы, означенныя Римскими цифрами, недоставали въ подлинной рукописи Величка; а потому заимствованы изъ другаго списка этой лѣтописи, познѣйшаго судя по почерку и другимъ признакамъ, пріобрѣтеннаго Г-мъ Предсѣдателемъ Ком. для разб. древн. актовъ въ то время, когда печатаніе втораго тома приходило уже къ концу.

Ромодановского. Князь убо тое Запорожское писаніе прочетши, и у Великого Государя его Царскаго Величества Алексѣа Михайловича въ великой мылосты будучы, и Бруховецкого въ ласцѣ своей имѣючы, писалъ за нимъ до престолу монаршого, причиняючися, абы удостоенъ былъ гетманской власти; по которой княжой причинѣ латво и доступилъ чего желалъ на пришлую людскую, свою временную погибель.

А Запорожцѣ на Кошу своемъ о томъ довѣдавшися, что Хмелниченко покинувши гетманство отехалъ зъ Чигрина до Кіева, а на его мѣсцу учиненъ Гетманомъ Павелъ Тетера, зять старшого Хмелницкого, по Данилку Виговскомъ Елену дочку его Хмелницкого въ малженство поемій, писали до него Тетери зичливе совѣтователній листъ свой таковій:

Мосцѣ-Пане Тетеро, новый Гетмане Украино-Чигринскій.

Обрадовалисьмося были отчасти, зачувши же сваволній шуринъ вашъ Юрась Хмелниченко, зтямившися трохы, покинулъ шкодливое душѣ своей и отчизнѣ нашой Малоросійской гетманство, и пречъ зъ Чигрина отехалъ; але гды зачулисьмо, что на его Юрасево мѣсце Вашъ-Мосць Мосцѣ Панъ Гетманомъ зосталъ учиненъ, не такъ для якихъ въ отчизнѣ нашой заслугъ своихъ, яко для Лядскихъ факцій и коррупцій твоихъ, легкомислной и ничого пришлого неуважаючой братіи нашой даннихъ и датися обѣщаннихъ, теды знову въ первобытній жаль и скорбъ впасти припуждены. Нетакъ для того, что мимо волю и вѣдомо наше, всего войска Нызового Запорожского, чрезь легкомислиую братю нашу учиненъ еси Гетманомъ, яко для того, же непремѣнно

отвергаючы отъ себе союзъ православного Монархы Россійского и свѣтъ святого и душеспасителного благочестія, припрагаешся въ союзъ схизматическій Лядскій, и въ тму злославной Унѣи себе и братію нашу на погибель свою и ихъ преклапяешъ и приклонити хочешъ. Якого упадку вашого и братіи нашой всѣхъ Малороссіяновъ мы, по упріймой и должной горливости нашой сердечне нежелаючы, совѣтуемъ Вашей Милости Мосцѣ-Пану щире, абысь ненатягаючы на себе гнѣва и неумытного суда Божія, цале отложилъ союзъ и предлежащую зъ Поляками Унѣю; а приклонился и сполне зъ нами зоставалъ въ непоколебимомъ святомъ благочестіи и въ союзѣ зъ великодержавнѣйшимъ православнимъ и милостивимъ Государемъ Алексѣемъ Михайловичемъ Московскимъ. Въ чомъ если послухаешъ рады нашой и здорового а спасенного совѣта, то первое, таковихъ имѣтимешъ себѣ зъ насъ друговъ и доброхотовъ во всѣхъ своихъ желаніяхъ, яковихъ имѣлъ антецессоръ и тестъ твой, добропамятній вождъ нашъ и Гетманъ Богданъ Хмелницкій. А если не послухаешъ, то не зъ инакшою субмѣтуемся тебѣ приязнію нашою войсковую, тилко зъ такою власне, зъ якою недавно чрезъ листъ нашъ одозвалисмося до своволного шурина твоего Юрася Хмелниченка. Не рачъ теди Вашъ-Мостъ Мосцѣ Панъ сей зичливой нашей войсковой рады занехивати; но подлугъ неи, для временного пожитку и вѣчного спасенія своего, поступити и непремѣнно учинити постократне щире совѣтуемъ, весма просимъ, и всего доброго (ежели такъ учинишъ), въ многіе лѣта, Вашъ-Мосцѣ Мосцѣ Пану заживати зичимъ. Данъ на Кошу Сѣчы Запорожской, ноеврія 15, року 1662.

Вашъ-Мосцѣ Мосцѣ Пану всего добра зичливіе приятелѣ,

Иванъ Иваненко Величко, Атаманъ Кошовій, зо всѣмъ старшимъ и меншимъ Нызового Войска Запорожского товариствомъ.

Тетера вичитавши сей листъ Запорожскій, легце оній въ себе поважилъ и бынамнѣй до того не склонился, що ему Запорожци жадали; але непременно при своей упорѣ зоставаючы, началъ придержатися союзу зъ коропою Полскою, и о всякихъ случаяхъ, поведеніяхъ началъ чинити листовое спошеніе и коресподенціи зъ Королемъ Яномъ Казѣмиромъ Жигмунтовычомъ; за что боячися отъ Запорожцовъ на себе бѣды, нечаяного въ Чигринѣ нападенія, часто и болше премешкивалъ въ городѣ Корсунѣ, цѣлость свою отъ Запорожцовъ въ немъ сохраняючы.

РОЗДѢЛЪ IV.

О постановленю Бруховецкого Гетманомъ сегобочнимъ въ радѣ Нѣжинской, и о взятю тогда зъ ради въ замокъ Нѣжинскій до вязенья, и о погубленю въ Борзнѣ Сомка зъ товарищи; о замислу Бруховецкого на Тетеру; о повзятю вѣдомости, что Король Полскій тягнетъ до Украини, и о поворотѣ Бруховецкого зъ Кременчука зъ войскомъ до Гадячого и Батурина; о совѣтѣ Короля Полского на одобране себѣ Украины зъ войсками, зъ похвалною о Украинѣ вимовкою; о прибытю его

Королевскомъ зъ войсками до Бѣлой-Церквы, и о привитаню тамъ его Тетериномъ; о розмовѣ Бѣлоцерковской отца Галятовского, Ректора Кіевского, зъ Езуїтою Гадріяномъ Пекарскимъ, казноднѣею Королевскимъ, взглядомъ ерархіи Церквы православной и костела Римского; о рушеню Королевскомъ зъ Бѣлой Церквы на сюю Днепра сторону; о пребытю Днѣпра; о прибытю до Остра, и о розложенюся тамъ на время по зимовимъ квартерамъ.

Року отъ созданія Адама 7171, а отъ воплощенія Господня 1663.—Пресвѣтлѣйшій Государъ Царъ и Великій Князь Алексѣй Михайловичъ, всея Россіи Самодержецъ, принявши у себе Бруховецкого гетманства желаніе, и за нимъ князя Ромодановского интерцейсіею, изволилъ грамотою своею Монаршою, до полковниковъ и всеи старшини и всего войска Запорожского сегобочного писаною, и чрезъ нарочного полковника въ Нѣжинъ посиланною, повелѣть имъ старшинѣ и всему войску учиниты себѣ на сей сторонѣ Днепра едного Гетмана зъ двохъ кандидатовъ, чи то Бруховецкого чыли Сомка. По якомъ Монаршомъ грамотномъ указу и позволеню, гдѣ зъежжалися въ Нѣжинъ до ради полковникы и вся старшина сегобочная зъ протчіимъ городовимъ товариствомъ, тогда ставувши въ радѣ подъ Нѣжиномъ въ полю, чи то волними голосами, чилы чрезъ скритіи факцѣи, согласія и намовы, избранъ и поставленъ Гетманомъ сегобочнимъ Иванъ Бруховецкій, тотъ, которій зъ Петромъ Дорошенкомъ служилъ за старшого слугу при Гетманѣ Богдану Хмелницкомъ, яко прежде въ виводѣ Хмелницкого о томъ наменилось; а отъ Хмелницкого отшедши до Сѣчи Запорожской, жилъ тамъ чрезъ лѣтъ килка въ добромъ захованю и въ ласцѣ всего войска Низового; потомъ війшолъ зъ Сѣчи на Украину и доступилъ Гетман-

ства такъ, яко вишей виразилося. На той тели Нѣжинской радѣ егда Бруховецкій учиненъ Гетманомъ; тогда заразъ Сомка полковника Переясловского и Наказного Гетмана, а зъ нимъ и друговъ его, Васюту Нѣжинского и Опикія Чернѣговского, Полковников и иншихъ нѣкоторихъ старшихъ, Сомкову сторону державшихъ, зъ той же ради зрадливе похватано и въ замокъ Нѣжинскій до вязеня отведено; и яко подлугъ присловя Лядского, два коты въ единомъ мѣшку не могутъ зъ собою житы, такъ и Бруховецкій недугомъ злоби и гнѣва обузданній будучи, а Сомка себѣ ровного ненавидячи, вынайшолъ латво, яко старшій, нѣякіись причини, для которыхъ болше въ живихъ быти ему Сомку не позволено. А подобно и тое отъ Бруховецкого на него, Сомка, зъ товарищи Царскому Величеству было донесено, что будто имѣлъ у себе коммисію албо пакта Гадяцкіи, чрезъ Виговского зъ Поляками року 1659 поставленніи и уже поприсяжоніи; а Сомковѣ при розгромѣ подъ Хмелникомъ Выговского року 1689 доставшіися; о чомъ прежде въ части XII, въ роздѣлѣ 6-мъ мало наменилось. И еслибы поставленъ былъ Сомко Гетманомъ, то мѣлъ о тое будто стояти, абы, подлугъ тыхъ пактовъ Гадяцкихъ, Малая Россія подъ державою Великого Государа Московскаго была захована; а если бы того неучинено, то и онъ Сомко будто иначей мѣлъ поступити. Якому доношенію (если то было) яко латво повѣрено, такъ и на погубленіе Сомково зъ товарищи всѣ прежнія его вѣрніе службы уничтоживши, скорій указъ зъ Москви до Бруховецкого прислано; при которомъ то указу и подлугъ желанія Бруховецкого онъ, Сомко, зъ Васютою Нѣжинскимъ и Опикіемъ Чернѣговскимъ полковниками, въ городѣ полку Нѣжинского Борзнѣ, мечемъ зостали посредъ рынку септеврія 18 доконченны, а инніи менши товариши и други ихъ въ ссилку на Москву одослани. Такое злостливое и душевредное дѣйствіе Бруховецкій въ Борзнѣ отправивши, и же не

имѣетъ себѣ противника (яко Иродіада по убіеніи Крестителя) обрадовавшися, отъѣхалъ на малій часъ зъ Борзни до Гадячого, приказавши прочимъ рейменту своего полковникамъ, при погубленю Сомковомъ въ Борзнѣ бывшимъ, аби заразъ зъ домовъ зъ товариствомъ своимъ виходили и въ войско собиралися, для чиненя промислу военного надъ Тетерою, тогобочнимъ Чигринскимъ Гетманомъ. — Тутъ зрѣте сины Малоросійскіи нещастье матки вашей и крайную погибель отчизни вашея: егда бо горделивіи и високодумніи тогдашніи козацкіи властолюбци и междоусобніи ратники, а отчизни вашея разорители и васъ самихъ нещадніи губители, Виговскій и Пушкаръ Полтавскій изчезнуша, по нихъ зась Хмелниченко и Сомко прейдоша; тогда третіи тимъ подобніи Гетмани и губытели ваши, Тетера и Бруховецкій, народишася.

Въ Гадячомъ зась Бруховецкій мало побавившися, а о скупленюся полковниковъ своихъ зъ войсками увѣдомившися, рушилъ и самъ къ нимъ зъ Гадячого; а зъ ними скупившися рушилъ сполне ку Днѣпру, хотячи за Днѣпръ вторгнути подъ Чигринъ, на помянутого Гетмана Тетеру. Лечъ кгди октоврія числъ первихъ, надъ Днѣпръ прибылъ до города Кременчука, тогда заразъ получилъ вѣдомость о Королевскомъ зъ войсками Полскими тягненю въ тогобочную Украину; прето и свой промислъ на Тетеру военній отложивши, заразъ зъ Кременчука зъ войскомъ своимъ повернулъ до Гадяча; где мало отдохнувши и о Королевскомъ до Украини тогобочной зближенюся заслишавши, рушилъ зъ Гадяча ку Батурину, намѣриваючи тамъ зо всѣмъ войскомъ сегобочнимъ совокупитися, и войскамъ Полскимъ встрентъ чинити. Бо Король Полскій, Янъ Казѣмѣръ, тогдашной весни, межи Свѣтлими Святи Воскресенскими, мѣючи у себе на зездѣ своихъ Сенаторовъ и иннихъ многихъ пановъ и шляхти Полской, чинилъ зъ ними сеймъ и раду о одобраню подъ власть свою зъ подъ дер-

жавы Російской всей Украйни зъ Козаками (яко тогдаш. . . . . онъ Король чрезъ Канцлера своего чинилъ обширную и красную вымову до всѣхъ пановъ и рицерства, на томъ сеймѣ бывшого; въ которой вимовѣ первѣе дяковалъ всему рицерству, же щире ему Королевѣ допомогли компанѣи военной, противъ всѣхъ его и цѣлой коронѣ непріятелей, и отчизну свою Корону Полскую своими рицерскими отвагами отъ тихъ непріятелей уволнили; потомъ вѣншовалъ имъ завартого зъ Шведомъ покоя; а наконецъ прекладалъ имъ всѣмъ непзбутій и незносній жалъ свой о утратѣ Украини зъ Козаками, нарицающи еи тогда зѣницею ока корони Полской, яблкомъ златимъ, стѣною каменною и твердимъ отъ непріятелей бѣсурмановъ защищеніемъ державн своея, и иними красними тогда ублажаючи еи словы. При якой вимовѣ обявилъ имъ Сенаторомъ и всему рицерству свое желапіе о одобраню тоя Украины зъ Козаками подъ власть свою зъ подъ державы Російской; обявилъ къ тому склонность Тетери Гетмана тогобочного козацкого, и за найлутшій тогда усмотрѣвши часъ до одобрания Украини Малоросійскія, просилъ всѣхъ пановъ своихъ и рицерства, абы ему допомогли въ томъ военной компанѣи. На якое Королевское прошеніе, яко всѣ згодне призволили, такъ заразъ, по розъѣханюся зезду оного, розослали во всю Полщу унѣверсалнін ордипанци Королевскін, повелѣваючін абы всякъ, хто тилко именуется шляхтичомъ, прибѣрался до походу военного и ставалъ въ обозъ енералній, на певное нѣякоесь мѣсце, а иншін твердили, же подъ Глиняни, септеврія числъ срединхъ.

По которомъ ординанцу, где множество войска Полского платного и посполитого подъ Глиняни совокупилося, и Нѣмецкого затяжного немало зъ Королемъ туда-жъ прибыло, тедн, октоврія числъ первихъ, Король Каземѣръ, отъ Глинянъ совсѣмъ рушивши, прибылъ до Бѣлои Церкви октоврія 30; которого и Гетманъ Тетера тамъ, въ Бѣлой

Церквѣ, привиталъ зъ старшиною своею, и отпущенъ заразъ отъ толь до Чигрина, зъ такимъ Королевскимъ приказомъ, аби зо всѣмъ войскомъ своимъ, прибѣрался въ походъ военній на сю Днѣпра сторону, противъ Гетмана Бруховецкого, и ажъ подъ Глуховъ.

Здѣсь преставши писати тогдашнего дѣянія гисторію, полагаю (анле въ порадку, смотрячи по числу мѣсяцей настоящея гисторіи прилучившуюся) розмову Бѣлоцерковскую отца Галятовского, Ректора Кіевского, зъ отцемъ Адріяномъ Пекарскимъ, езуитою и Казнодѣею Королевскимъ, — о ерархіяхъ Церквы Православной Восточной и костела Римского, — въ Бѣлой Церквѣ, на учтѣ, въ отца Миколая Пражмовского, Бѣскупа Луцкого и найвишшого тогда Канцлера коронного, ноеврія 8, при многомъ собраніи бывшую; а потомъ за старанемъ того-жъ Галятовского видрукованную, и въ книжицѣ его «Скарбница» названной, въ типографіи Новгородской, року отъ Рождества Господня 1676, августа 23 видрукованной, при концу положенную. Ты-же чителнику ласкавій, аще розмову тую Бѣлоцерковскую преминути восхощешъ, теди листовъ семь прегорнувши, изволь читати предлежащое Украинское, о тогдашномъ поведеніи, мое повѣствованіе. Но и розмовы тоей, яко рѣчи всѣмъ Православнимъ Христіяномъ потребной, не изволь преминати — братерско совѣтую; гдижъ ежели въ зложеню оной великій трудъ подняль отецъ Галятовскій, то намъ неменшій бы былъ встидъ, а може и грѣхъ, безъ труда готовое прочитати и потребнихъ рѣчей научитися. Якая розмова отъ слова до слова такъ ся въ себѣ мѣетъ:

ROZMOWA BIAŁOCERKIEWSKA,

WIELEBNEGO OYCA JOANICIUSZA GALATOWSKIEGO, ORDINIS S. BASILIJ MAGNI, REKTORA KIJOWSKIEGO, Z WIELEBNYM XIĘDZEM HADRYANEM PIEKARSKIM SOCIETATIS JESU, KAZNODZIEIĄ JEGO K. MŚCI,

de Hierarchia Ecclesiæ

u Naywyższego Kanclerza Koronnego, w gospodzie miana y od niektórych z Rycerstwa Katholickiey Wiary z pilnoscią tam słuchana y notowana, potym zaś porządnie przepisana y wydrukowana.

JAN KAZIMIERZ, Krol Polski, roku 1663, ydąc z woyskami Polskiemi na Ukrainę dla uspokoienia woyska Zaporozkiego, odpoczywał tydzień cały w Białey Cerkwi; gdzie Jego

РАЗГОВОРЪ БѢЛОЦЕРКОВСКІЙ,

ВСЕЧЕСТНАГО ОТЦА ІОАННИКІЯ ГАЛЯТОВСКАГО, ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКАГО, РЕКТОРА КІЕВСКАГО, СЪ ВСЕЧЕСТНЫМЪ КСЕНДЗОМЪ ІЕЗУИТОМЪ АДРІЯНОМЪ ПѢКАРСКИМЪ, ПРОПОВѢДНИКОМЪ ЕГО КОРОЛЕВСКОЙ МИЛОСТИ,

о церковной Іерархіи,

происходившій у верховнаго Канцлера Коронпаго, въ его квартирѣ (который со вниманіемъ слушали тамъ и записывали нѣкоторые изъ военныхъ Католическаго исповѣданія), въ послѣдствіи въ порядкѣ изложенный и напечатанный.

Іоаннъ Казиміръ, Король Польскій, выступивъ въ 1663 году, съ войсками Польскими въ Украину, для усмиренія войска Запорожскаго, цѣлую недѣлю отдыхалъ въ Бѣлой Церквѣ, гдѣ его милость ксендзъ Николай Пражмовскій,

Mść Xiądz Mikołay Prażmowski, Biskup Łucki, Naywyższy Kanclerz Koronny, wezwał do siebie na ucztę, Nowembra 8, Duchowieństwo Ruskie, między któremi był ociec Gedeon Chmielnicki, czerniec, wedle tego siedział, za stołem, Adam Żeliborski, Nominat Episkop Lwowski, potym ociec Antoni Winnicki, Episkop Przemyslski, wedle tego Joaniciusz Galatowski, Rektor Kiiowski, Jego Mść Xiądz Kanclerz przed stołem; wedle niego Pan Wolf, generał nad woyskiem Niemieckim, siedział; izba Xięży, Pułkowników, Rotmistrzów, Kapitanów, y rożnego Rycerstwa pełna była.—Potym przyszedł Xiądz Hadryian Piekarski Jezuita, Kaznodzieia Krolewski, y siadł przed stołem, prosto przeciw oycu Rektorowi, mowiąc: są Wschodni Oycowie, niech będą y Zachodni.

Kanclerz wiedząc, że tego czasu Metropolita Kiiowski, Dionizy Bałaban, umarł, w Korsuniu, y do Korsunia Ducho-

Епископъ Луцкій, верховный Канцлеръ коронный, пригласилъ 8 Ноября къ себѣ, на пиръ, Русское духовенство, въ числѣ котораго находился отецъ Гедеонъ Хмельницкій, монахъ, подлѣ него сидѣлъ за столомъ Адамъ Желиборскій, нареченный Епископъ Львовскій, далѣе отецъ Антоній Винницкій, Епископъ Перемышльскій, а подлѣ него Іоанникій Галятовскій, Ректоръ Кіевскій. Его милость, ксендзъ Канцлеръ, сидѣлъ на первомъ мѣстѣ, а подлѣ него Панъ Вольфъ, генералъ войска Нѣмецкаго. Вся комната была наполнена ксендзами, полковниками, ротмистрами, капитанами и разными военными лицами. Потомъ пришелъ ксендзъ Адріянъ Пѣкарскій, іезуитъ, проповѣдникъ Королевскій, и сѣлъ за столъ прямо противъ отца Ректора говоря: есть отцы Восточные, пусть будутъ и Западные.

Такъ какъ Канцлеръ зналъ, что въ это время умеръ, въ Корсунѣ, Діонисій Балабанъ, Митрополитъ Кіевскій, и что Русское духовенство собралось въ Корсунь для избра-

wni Ruscy ziechali się byli na elekcią Metropolity Kiiowskiego, gdzie też Episkop Łucki był Gedeon Swiatopolk Xsiąże Czetwertyński, ale do Białey Cerkwi nieieździł, wiedząc to Kanclerz począł mowić: niemacie teraz Metropolity, kto będzie Episkopa Lwowskiego poswięcał: Galatowski — mamy dwóch Episkopów, Łuckiego, y Przemyslskiego, oni trzeciego poswięcą; bo pierwszy kanon Apostolski o urzędzie episkopskim powiada: Episkop od dwóch, abo trzech, Biskupów swięci się. Znowu Kanclerz pytał, iaki też porządek Kapłański w Cerkwi waszey? Galatowski: taki, iaki w Kościele Rzymskim, w W. M. Opat, u nas Archimandryta, daley, tam y tu, Biskup, Archybiskup, Metropolita potym w W. M. Papież, u nas Patryarcha.

нія Кіевскаго Митрополита, гдѣ находился и Епископъ Луцкій Гедеонъ Святополкъ Князь Четвертинскій, непріѣхавшій въ Бѣлую Церковь; то зная все это, Канцлеръ началъ говорить: Теперь у васъ нѣтъ Митрополита, кто же будетъ рукополагать Епископа Львовскаго?—Галятовскій отвѣчалъ: у насъ есть два Епископа, Луцкій и Перемышльскій; они рукоположатъ третьяго, ибо первое правило Апостольское о чиноположеніи епископскомъ говоритъ: «Епископъ рукополагается двумя или тремя Епископами». — Канцлеръ опять спросилъ: какой іерархическій порядокъ въ вашей Церкви? — Галятовскій: такой какъ и въ Римской церкви; у Вашей Милости — Аббатъ, — а у насъ Архимандритъ, далѣе — у васъ и у насъ Епископъ, Архіепископъ, Митрополитъ; потомъ — у Вашей Милости Папа, а у насъ Патріархъ.

Argumenta Piekarskiego,

Który tu krzyknął: a nie tak! Jeśli to równać Patryarchę do Papieża, który Patryarchów sądził, składał, wyklinał. — Galatowski począł odpowiadać y mowić: ieśli sądził Papież Patryarchę którego y składał y wyklinał, nieczynił to sam ieden despoticè, propria authoritate, ale czynił synodaliter, iako też y Papieżów synodaliter Patryarchowie sądzili, składali y wyklinali; mianowicie: Honoriusza Papieża, na szóstym Synodzie powszechnym, wyklęto, gdzie Patryarchowie byli; czytay W. M. ieszcze o Papieżu Rzymskim Bellarmina, Jezuitę, znaydziesz tego tam więcey; zaczym Patryarcha iest każdy Papieżowi równy.

Piekarski: Papieżowie pierwsze mieysce zasiadali na Synodach, toć Papież starszy iest nad Patryarchów.

Возраженія Пѣкарскаго,

Который при этомъ воскликнулъ: Нѣтъ, не такъ! какъ можно сравнивать Патріарха съ Папою! который судилъ Патріарховъ, низлагалъ и предавалъ анаѳемѣ. — Галятовскій началъ отвѣчать и сказалъ: если Папа судилъ какого либо Патріарха, низлагалъ его и предавалъ анаѳемѣ, то онъ не дѣлалъ этого одинъ, деспотически, собственною властію; но дѣлалъ это соборно; такъ-же какъ и Патріархи соборно судили, низлагали и предавали анаѳемѣ Папъ. Именно на шестомъ Вселенскомъ Соборѣ, гдѣ присутствовали Патріархи, преданъ анаѳемѣ Папа Гонорій. Пусть Ваша Милость читаетъ сочиненіе Беллармина, іезуита, о Папѣ Римскомъ; тамъ Вы найдете больше подобныхъ случаевъ. Слѣдовательно всякій Патріархъ равенъ Папѣ.

Пѣкарскій: На соборахъ Папы занимали первое мѣсто, слѣдовательно, Папа старше Патріарха.

Galatowski: Dla stolicy Cesarskiey, która w Rzymie była, Biskupowi Rzymskiemu dano pierwsze mieysce, nie dla większey preeminęciey nad Patryarchow; a gdy z Rzymu do Konstantynopola przeniesiona stolica Cesarska, na ten czas takąż godnością Cerkiew Ś. Patryarchę Konstantynopolskiego uczciła; czytay o tym 2-go Synodu Konstantyn: kanon 3, gdzie napisano: «Konstantynopolski Biskup niech ma pierwszą cześć po Rzymskim Biskupie, dla tego, że iest nowym Rzymem Konstantynopol» — toż mowi kanon 28 Synodu 4-go Chalcedońskiego: «Postanawiamy, żeby Thron Konstantynopolski był równey czci z starego Rzymu Thronem;» otoż Wiel. T. krótko odpowiadam, iako miała moc Cerkiew Ś. dać pierwsze mieysce Papieżowi Rzymskiemu, tak ma moc wziąć od niego pierwsze mieysce y dać któremu Patryarsze inszemu, ponieważ Papieża

Галятовскій: Римскимъ Епископамъ давали первое мѣсто не для большаго ихъ превосходства предъ Патріархами, но изъ уваженія къ Императорскому престолу, который тогда былъ въ Римѣ. Когда же престолъ Имперіи перенесенъ изъ Рима въ Константинополь, тогда Святая Церковь такимъ же достоинствомъ почтила и Патріарха Константинопольскаго. Читайте объ этомъ втораго Константинопольскаго Собора правило третье, гдѣ сказано: «Константинопольскій Патріархъ долженъ имѣть первое мѣсто послѣ Римскаго Епископа, потому что Константинополь есть новый Римъ.» Тоже говорится въ 28 правилѣ четвертаго Собора Халкидонскаго: «Постановляемъ, чтобы престолъ Константинопольскій былъ равночестенъ престолу древняго Рима.» Отвѣчу Вашей Милости кратко: какъ Святая Церковь имѣла власть дать первое мѣсто Папѣ Римскому, такъ равно она имѣетъ власть отнять у него первенство, и дать какому либо другому Патріарху, тѣмъ болѣе, что Кардиналъ Римскій Платина, писавшій о Папахъ Римскихъ, называетъ Папу Патріархомъ.

nazywa Patryarchą Platina, Kardynał Rzymski, o Papieżach Rzymskich pisząc.

Piekarski: Nie dla Cesarskiey stolicy, ale Piotrowey, ma pierwsze mieysce, na Synodach, Papież Rzymski, że Apostoł Piotr miał w Rzymie swoią stolicę y od Piotra successivè spada zwierzchność na Papieża Rzymskiego; bo Piotrowi swiętemu nad Apostołami Chrystus dał zwierzchność, do Piotra mowiąc: «y ty niegdy nawróciwszy się utwierdzay bracią twoią;» zaczym y Papież nie od Cerkwi, ale od Chystusa, przez Piotra swiętego, ma sobie daną zwierzchność y pierwsze mieysce na Synodach.

Galatowski: Przez te słowa Chrystusowe iako Piotrowi swiętemu, tak y Papieżowi Rzymskiemu, żadna zwierzchność od Chrystusa niedana; bo przez te słowa Chrystus Pan oznaymił Piotrowi, że, zaprzawszy się Chrystusa, miał się znowu nawrócić, pokutować, za to y przyięty bydź, dla pokuty swoiey, na urząd Apostolski, y tą pokutą swoią miał wielu braciey swoiey, ludzi wiernych, utwierdzić w miłosierdziu Boskim,

Пѣкарскій: Папа Римскій имѣетъ первое мѣсто на Соборахъ, не изъ уваженія къ престолу Императорскому, но Петрову, такъ какъ Св. Петръ имѣлъ свой престолъ въ Римѣ, а отъ Св. Петра верховная власть переходитъ преемственно къ Папѣ Римскому. И какъ Іисусъ Христосъ далъ Св. Петру верховную власть надъ Апостолами, сказавъ ему: «И ты нѣкогда, обратясь, утверди братьевъ твоихъ.» То и Папѣ не Церковію, но Іисусомъ Христомъ чрезъ Св. Петра дана верховная власть и первое мѣсто на Соборахъ.

Галятовскій: Этими словами Спасителя не дано никакой власти ни Св. Петру, ни Папѣ Римскому, ими только Іисусъ Христосъ предсказалъ Петру, что, отрекшись своего Господа, онъ обратится и покается, и ради своего покаянія опять удостоится званія Апостольскаго,—что этимъ покаяніемъ своимъ онъ утвердитъ въ милосердіи Божіемъ

żeby, wpadszy w iaki grzech, nierospaczali o miłosierdziu Bożym, ale żeby się do Boga nawrócili, y za grzech swóy pokutowali, to im grzech ten będzie odpuszczony; czytay W. M. Ś. Theophilakta, on te słowa Chrystusowe tak interpretuie.

Piekarski: Mówił Chrystus do Piotra: «páś owce moie, páś báránki moie;» Chrystus więc pasterzem y głową uczynił go nad Apostołami, owcami y barankami swemi.

Galatowski: Temi słowy żadney zwierzchności nad Apostołami Piotrowi Ś. Chrystus niepodał, ale przywrócił mu znowu, utracony przez zaprzenie się, urząd Apostolski, dla tego zaś trzy razy mówił do niego «paś», że się trzy razy Piotr Chrystusa zaprzał.

Piekarski: Wnet tu mi będziesz w saku, kiedyć pokażę waszego Ś. Doktora Wschodniego Theophilakta, który, ostatni Caput Ś. Jana Ewangelisty kommentuiąc, przypomina te słowa

многихъ изъ братьевъ своихъ, людей вѣрующихъ, дабы они, совершивъ какой либо грѣхъ, неотчаявались въ Божіемъ милосердіи, но обратясь къ Богу, приносили покаяніе въ грѣхѣ своемъ, и этотъ грѣхъ будетъ имъ прощенъ. Читайте Ваша Милость Св. Θеофилакта: онъ такъ изъясняетъ эти слова Спасителя.

Пѣкарскій: Іисусъ Христосъ сказалъ Петру: «Паси овцы мои, паси агнцевъ моихъ.» Итакъ Іисусъ Христосъ сдѣлалъ Петра пастыремъ и главою Апостоловъ, овецъ и агнцевъ своихъ.

Галятовскій: Этими словами Іисусъ Христосъ не далъ Петру никакой верховной власти надъ Апостолами, а только возвратилъ ему, утраченное отреченіемъ его, Апостольское званіе; и три раза повторилъ ему: «паси»; потому что Петръ три раза отрекся Спасителя.

Пѣкарскій: Вотъ я рѣшительно опровергну тебя, когда укажу на вашего же Восточнаго учителя Церкви Θеофилакта, который изъясняя послѣднюю главу Св. Іоанна Евангели-

Chrystusowe Piotrowi rzeczone: «paś owce moie,» te słowa tłumacząc powiada: «dał zwierzchność onemu nad wszystkiemi wiernemi; bo lubo Jakób stolicę w Jeruzalem otrzymał, ale Piotr wszystkiego świata.» Tu iuż niemożesz Apostoła Jakóba czynić równym Apostołowi Piotrowi, ale musisz go mniéyszym od Piotra nazwać y przyznać, że on pod władzą Piotrową zostawał; ponieważ on, w iednym tylko mieście Jerozolimskim, miał swoią stolicę y zwierzchność, a Piotr Ś. nad wszystkim światem przełożeństwo, y wszystek świat Piotrowey stolicy hołdował.

Galatowski: Zda się ten bydź argument bardzo trudny y mogł byś W. M., iak siecią, tym argumentem kogo ułowić, kto nie czyta Ś. Oyców Doktorów Cerkiewnych; ale czytay W. M. Ś. Dorotheusza y Ś. Epiphaniusza, którzy, o Apostołach pisząc, wspominaią trzech Jakobów Apostołów: iednego

ста, приводитъ сіи слова Христовы, сказанныя Петру: «паси овцы мои.» Изъясняя эти слова, онъ говоритъ: «далъ ему верховную власть надъ всѣми вѣрующими, и хотя Іаковъ получилъ престолъ Іерусалимскій, однако Петръ получилъ престолъ всемірный». Здѣсь уже нельзя признать Апостола Іакова равнымъ Апостолу Петру, но по необходимости должно назвать его меньшимъ Петра, и сознаться что онъ былъ подвластенъ Петру, потому что тотъ имѣлъ престолъ и верховную власть въ одномъ только городѣ Іерусалимѣ, а Святый Петръ имѣлъ верховную власть надъ всѣмъ міромъ, и весь міръ покорялся престолу Петрову.

Галятовскій: Это возраженіе кажется весьма неудоборѣшимымъ, и Ваша Милость могли бы имъ уловить, какъ сѣтью, того, кто нечиталъ Св. Отцевъ учителей Церкви. Но прочтите Ваша Милость Св. Дороѳея и Св. Епифанія, которые, въ своихъ писаніяхъ объ Апостолахъ, упоминаютъ о трехъ Іаковахъ Апостолахъ: объ одномъ Іаковѣ, сынѣ Заведея, которому отъ Ирода усѣчена мечемъ глава; о

Jakóba syna Zebedeuszowego, który mieczem iest od Heroda ścięty; drugiego Jakóba syna Alpheuszowego, który od poganów iest na krzyżu przybity; trzeciego Jakóba Episkopa Jerozolimskiego, brata Chrystusowego, według ciała, który, kiiem farbierskim w głowę uderzony, umarł; pierwszy tedy Jakób Zebedeuszów y drugi Alpheów byli z liczby dwunastu Apostołów y równi Piotrowi Apostołowi, władzą y godnością; bo im też wszystek świat Chrystus poruczył, żeby po wszystkim swiecie ludzi nauczali, Biskupów y kapłanów stawili i Cerkwią Chrystusową rządzili; trzeci zaś Jakób, Episkop Jerozolimski, był z liczby 70 Apostołów, którzy Apostołowie mnieyszy byli od dwunastu Apostołow; zaczym powiadać możemy, że Jakób, Episkop Jerozolimski, był mnieyszy od Piotra, Apostoła, ponieważ Piotr iest z liczby 12-tu Apostołów.

Piekarski: Chrystus mówil do Piotra: «ty iesteś Piotr y na tey opoce zbuduię Kościoł móy;» to na Świętym Pietrze Apostołowie y Kościoł wszystek zbudowany.

другомъ Іаковѣ, сынѣ Алфея, котораго язычники распяли на крестѣ; о третьемъ Іаковѣ, Епископѣ Іерусалимскомъ, братѣ Господнемъ, по плоти, который умеръ отъ удара палкою красильною. Первый, Іаковъ Зеведеевъ, и вторый, Алфеевъ, были изъ числа двѣнадцати Апостоловъ и равные Апостолу Петру, по достоинству и власти, потому, что и имъ Іисусъ Христосъ поручилъ весь міръ, чтобы они вездѣ научали людей, поставляли Епископовъ и Священниковъ, и управляли Христовою Церковью; третій же Іаковъ, Епископъ Іерусалимскій, былъ изъ числа 70 Апостоловъ, которые были меньше двѣнадцати Апостоловъ. Посему мы можемъ сказать, что Іаковъ, Епископъ Іерусалимскій, былъ меньше Петра, потому что сей послѣдній изъ числа двѣнадцати Апостоловъ.

Пѣкарскій: Іисусъ Христосъ сказалъ Петру: «ты еси Петръ и на семъ камнѣ Я создамъ Церковь мою.» Слѣдова-

Galatowski: Nie na Pietrze to, nie na człowieku, obiecał Chrystus Pan Cerkiew zbudować, ale na wierze Piotrowey, ktora była taka, «Ty iesteś Chrystus Syn Boga żywego,» na tey wierze y na Chrystusie, iako na opoce zbudowana Cerkiew, co sam Piotr Ś. w liscie I, cap. 2, przyznawa, mowiąc o Chrystusie: «do którego przystąpiwszy kamienia żywego, acz od ludziey wzgardzonego, ale od Boga wybranego y uczczonego, y sami, iako żywe kamienie, buduycie się w dóm duchowny.» Tak y Święty Augustyn, Doktor Zachodni, w książce I. Retractationum cap. 25, y znowu w mowie 3. na słowa Pańskie w Math., także te słowa Chrystusowe wspomina.

Piekarski: Mówił Chrystus do Piotra: «tobie dam klucze Królestwa niebieskiego; cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związano na niebie.» Samemu to Piotrowi klucze dano, nie Apostołóm inszym, toć Piotr Święty głową iest Apostołów.

тельно на Св. Апостолѣ Петрѣ утверждены Апостолы и вся Церковь.

Галятовскій: Господь Іисусъ обѣщалъ создать Церковь не на Петрѣ, не на человѣкѣ, но на вѣрѣ Петровой, выраженной Св. Петромъ въ словахъ: Ты еси Христосъ Сынъ Бога живаго. На этой-то вѣрѣ и на Іисусѣ Христѣ, какъ на камнѣ, создана Церковь, что и самъ Св. Петръ, въ 1-мъ посланіи главѣ II, потверждаетъ, говоря о Христѣ: «Приступая къ Нему, Камню живому, человѣками отверженному, но Богомъ избранному, драгоцѣнному, и сами, какъ живые камни, устройте изъ себя домъ духовный.» Въ томъ же смыслѣ приводитъ эти слова Іисусъ Христовы блаженный Августинъ, Западный учитель, въ книгѣ 1-й «Отрицаній,» главѣ 25, и въ 3-й проповѣди на эти слова Господни, взятые изъ Ев. Матѳея.

Пѣкарскій: Іисусъ Христосъ сказалъ Петру: «тебѣ дамъ ключи Царства небеснаго, и что свяжешъ на земли, то будетъ связано на небесахъ.» Слѣдовательно одному только

Galatowski: Klucze Królestwa niebieskiego znaczą moc odpusczania grzechów y zatrzymania ich, które klucze, albo moc, nie tylko Piotrowi, ale wszystkim Apostołóm dał Chrystus Pan po zmartwychwstaniu swoim, dunąwszy na nich y mowiąc: «przyymicie Ducha Świętego, komu odpuścicie grzechy, odpusczone będą, a komu zatrzymacie, będą zatrzymane,» tam obiecał tylko Chrystus Piotrowi dać klucze, a potym nie tylko Piotrowi, ale wszystkim dal Apostolóm.

Piekarski: Zkądże tego dochodzicie, że Chrystus dał klucze y Apostołóm inszym?

Galatowski: Dochodzimy tego z Świętego Theophilakta, który, dwudziesty cap. Joanni wykładaiąc, toż mówi, co y ia mówiłem.

Piekarski: Piotr Święty, na Synodzie Jerozolimskim, naprzód mowił (Actor. 15.) y wszędzie Pismo Święte naprzód

Петру даны ключи, а не другимъ Апостоламъ, и потому Св. Петръ есть глава Апостоловъ.

Галятовскій: Ключи Царства небеснаго означаютъ власть прощать и вязать грѣхи: такіе ключи или власть Іисусъ Христосъ, послѣ Своего Воскресенія изъ мертвыхъ, далъ не одному Петру, но и всѣмъ Апостоламъ, когда дунулъ на нихъ и сказалъ: «пріимите Духъ Святъ, кому простите грѣхи тому простятся, на комъ оставите, на томъ останутся.» И такъ сначала Іисусъ Христосъ обѣщалъ только Петру дать ключи, а потомъ далъ не только Петру но и всѣмъ Апостоламъ.

Пѣкарскій: Откуда же вы знаете, что Іисусъ Христосъ далъ ключи и другимъ Апостоламъ?

Галятовскій: Мы знаемъ это изъ Св. Ѳеофилакта, который, изъясняя 20 главу Св. Іоанна, то же говоритъ, что и я сказалъ.

Пѣкарскій. Св. Петръ на Соборѣ Іерусалимскомъ, говорилъ первый (Дѣян. Апост. гл. XV.), и вездѣ Св. Писа-

wspomina Piotra Świętego; zaczym on miał większą zwierzchność nad inszych Apostołów.

Galatowski: Paweł Apostoł do Galatów cap. II. 9. naprzód kładnie Apostoła Jakóba, niżeli Piotra, mówiąc: «a gdy uznali łaskę Bożą Jakób y Cephas y Jan, którzy się zdali bydz słupami, dali nam ręce prawe» dla tego Jakób nie iest monarchą nad inszemi Apostołami, tak y Piotr Święty nie był doskonały Pan nad Apostołami, że go Pismo Święte naprzód wspomina, do tego Apostoł Paweł Jakóba, Piotra y Jana tu równemi czyni, kiedy ich wszystkich słupami nazywa; ieszcze tenże Apostoł do Korynthian Epistola 1. cap. 1. pisze: «káżdy z was mowi: iam iest Pawłów, a ia Apollów, a ia Cephyn, a ia Chrystusów.» Tu według zdania W. M. Paweł iest monarchą nad Cephasem, albo Piotrem, y nad Chrystusem, poniewaž wprzód siebie kładnie od Cephasa y od

ніе прежде всѣхъ упоминаетъ Св. Петра: слѣдовательно онъ имѣлъ бо́льшую власть, нежели другіе Апостолы.

Галятовскій: Павелъ Апостолъ въ посланіи къ Галатамъ глав. II. 9, полагаетъ Апостола Іакова прежде Петра, говоря: «И узнавъ о дарованной мнѣ благодати Божіей Іаковъ и Кифа и Іоаннъ, почитаемые столпами, подали намъ (мнѣ и Варнавѣ) руку»,—но по этому Іаковъ не есть еще властелинъ надъ другими Апостолами; равнымъ образомъ и Св. Петръ не былъ дѣйствительнымъ господиномъ надъ Апостолами, хотя о немъ Св. Писаніе и прежде всѣхъ упоминаетъ. Притомъ же здѣсь Апостолъ Павелъ признаетъ Іакова, Петра и Іоанна совершенно равными, называя ихъ всѣхъ столпами. Тотъ же Апостолъ въ посланіи 1-мъ къ Коринѳ. гл. I, пишетъ; «Каждый изъ васъ говоритъ: я Павловъ, я Аполлосовъ, я Кифинъ, а я Христовъ.» Здѣсь по вашему мнѣнію, Павелъ есть выше Кифы или Петра и Христа, ибо онъ полагаетъ себя прежде Кифы и Христа. Но я увѣренъ, что Ваша Милость не допустите этого. Слѣдо-

Chrystusa; ale wiem że W. M. tego niezechcesz pozwolić; zaczym też niemasz y tego pozwalać, aby Piotr był monarchą nad Apostołami, że czasem wprzód od inszych Apostołów się kładnie; tych że Korynthian gani Apostoł Paweł za rozerwania y poswarki, że iedni za głowę mieli Pawła, drudzy Apollosa, inszy Cephasa, inszy Chrystusa, każdy z nich mówił: «iam iest Pawłów, a ia Apollów, a ia Cephyn, a ia Chrystusów,» dla tego Apostoł do nich mówił: «azaliż Paweł iest za was ukrzyżowany? Albo w imie Pawłowe iesteście ochrzczeni?» Tak Czesny oycze! Niepotrzebne to są nasze rozerwania, niepotrzebne poswarki, że my Chrystusa iednego za głowę mamy, y każdy z nas mowi: «ia iestem Chrystusow»; W. M. zaś Papieża za głowę macie, y każdy z W. M. mówi: ia iestem papieżów, otoż Apostoł Paweł do W. M. mówi: azaż Papież iest za was ukrzyżowany? albo w imie papieżowe iesteście ochrzczeni? Jednak my pozwalamy, że Piotr Święty pierwszy

вательно вы недолжны допускать и того, чтобы Петра считать властелиномъ надъ Апостолами, потому только что онъ иногда полагается прежде другихъ Апостоловъ. Тѣхъ же Коринѳянъ Апостолъ Павелъ укоряетъ за несогласія и споры въ томъ, что одни признавали главою Павла, другіе Аполлоса, иные Кифу, иные же Христа, и всякъ изъ нихъ говоритъ: я Павловъ, а я Аполлосовъ, а я Кифинъ, а я Христовъ. Посему Апостолъ спрашиваетъ ихъ: «развѣ Павелъ распялся за васъ? или въ Павлово имя вы крестились?» Да, честный отецъ! Напрасны наши несогласія, напрасны споры, когда мы признаемъ главою одного Христа, и каждый изъ насъ говоритъ: «я Христовъ», а Ваша Милость признаете главою Церкви Папу, и каждый изъ Вашихъ Милостей говоритъ: я Папинъ. И такъ, вотъ Апостолъ Павелъ спрашиваетъ Вашу Милость: развѣ Папа за васъ распятъ? Развѣ вы во имя Папы крестились? Впрочемъ мы допускаемъ, что Св. Петръ есть первый между Апо-

między Apostołami, numero et ordine, liczbą y porządkiem, non potéstate et dignitate, nie władzą y godnością; bo Cypryan święty, o iedności Cerkwi, mówi: «toż byli drudzy Apostołowie, co y Piotr, równą czcią y władzą y godnością przyozdobieni.»

Piekarski: To Kościoł będzie bez głowy, kiedy Piotra Swiętego y Papieża, następcę iego, za głowę niemacie.

Galatowski: Nie bez głowy iest Cerkiew Święta, bo ma głowę y Króla y Monarchę samego Chrystusa Pana.

Piekarski: Niewidzicie Chrystusa, iakże go za głowę macie widomą widomey Cerkwi.

Galatowski: Chrystusa widzą prawowierni ludzie, kiedy się do niego z proźbą, w potrzebie Cerkiewney, udaią; bo czytamy, że wielóm sie ludzióm pobożnym pokazywał, pod czas potrzebny, y powiadał im, co maią czynić, y teraz się pokazuie y będzie się pokazywał do skończenia świata, y

столами, по счету и порядку, но не по власти и достоинству. Св. Кипріянъ, въ книгѣ о единствѣ Церкви, говоритъ: «были тоже и другіе Апостолы, какъ и Петръ, отличенные равною съ нимъ честію и властію и достоинствомъ.»

Пѣкарскій: И такъ Церковь будетъ безъ главы,— если вы непризнаете Св. Петра и, наслѣдника Его, Папу главою.

Галятовскій: Церковь Святая не есть безъ главы; ибо она имѣетъ главою, Царемъ и Владыкою Самаго Іисуса Христа.

Пѣкарскій: Вы Христа не видите, какъ же вы Его считаете видимою главою — видимой Церкви?

Галятовскій: Истинно вѣрующіе видятъ Іисуса Христа, когда обращаются къ Нему съ молитвою, въ нуждѣ церковной. Мы читаемъ, что многимъ благочестивымъ людямъ являлся Онъ, въ нужное время, и говорилъ имъ то, что они должны дѣлать. Онъ является и нынѣ и будетъ являться до

będzie ratował, w każdym utrapieniu, Cerkiew świętą, iako pod czas herezyey ariańskiey, pokazał się Chrystus, w szacie na dwoie rozdartey, świętemu Piotrowi, męczennikowi, Patryarsze Aleksandryyskiemu, który pytał: «Panie! Ktoć szatę rozdarł?» Odpowiedział Chrystus Pan: «rozdarł Ariusz, że lud móy rozdzielił, który ia sobie, krwią swoią, kupiłem.» Przez to widzenie y przez te słowa swoie nauczył Chrystus Piotra świętego, męczennika, żeby to oznaymił Cerkwi y kazał się chronić nauki ariańskiey.

Piekarski: To zawsze do Chrystusa się będziecie udawać y iego widzieć, kiedy potrzeba Cerkwi waszey nastąpi.

Galatowski: A kiedy Papież umrze y niebędzie cały rok, lub też przez kilka miesięcy, albo przez kilka niedziel, Papieża, iuż go na tenczas, w Rzymie zostaiąc, niewidzicie, iakże go widomą głową nazywać y do niego się w potrzebie kościelney udać możecie?

конца міра и спасать Церковь Святую отъ всякаго бѣдствія. Такъ, во время Аріанской ереси, Іисусъ Христосъ явился, въ ризѣ на двое разодранной, Св. Петру мученику, Патріарху Александрійскому, который спросилъ: «Господи! кто Тебѣ раздралъ ризу»? Христосъ же Господь отвѣчалъ: «раздралъ ее Арій, раздѣливъ народъ мой, который я себѣ купилъ своею кровію». Этимъ явленіемъ и этими словами Спаситель наставилъ Св. мученика Петра, чтобы онъ извѣстилъ объ этомъ Церковь, и приказалъ беречься ученія аріанскаго.

Пѣкарскій: И такъ, въ надобностяхъ вашей Церкви, вы всегда будете обращаться къ Іисусу Христу и видѣть Его?

Галятовскій: А когда умретъ Папа, и цѣлый годъ, или нѣсколько мѣсяцевъ, или недѣль, нѣтъ его, тогда находясь въ Римѣ не видите Папы; какъ же вы можете тогда называть его видимою главою, и обращаться къ нему въ церковной надобности?

Piekarski: Przy Kardynałach moc y władza wszystka Papieża, po śmierci iego, zostaie; zaczym lubo Papieża niewidzimy, gdy umrze, iednak widzimy Kardynałów na mieyscu iego, y ci miasto głowy nam widomey zostaią y Kościołem rządzą.

Galatowski: Y my, lubo nie zawsze Chrystusa widzimy samego, iednak widzimy Namiestników Jego, Patryarchów, y do tych że udaiemy się w potrzebie Cerkiewney, y ci, na mieyscu Chrystusowym, Cerkwią Świętą rządzą, y oney ratunek daią, y są miasto głowy nam wiadomey.

Tu Kanclerz począł mówić: Waszy Patryarchowie między Turkami, bisurmanami, mieszkaią, coż wam do Patryarchy?

Galatowski: Papieżowie Rzymscy mieszkali kiedyś między poganami, bałwochwalcami, między Gothami y Wandalami niewiernymi, a przecie niemówili ich owieczki, co nam do Pa-

Пѣкарскій: По смерти Папы, Кардиналы имѣютъ всю силу и власть его: по сему хотя мы не видимъ Папы, когда онъ умретъ, однако же видимъ Кардиналовъ на его мѣстѣ и они заступаютъ намъ видимую главу, и управляютъ Церковію.

Галятовскій: И мы тоже, хотя не всегда видимъ самаго Христа, однако видимъ намѣстниковъ Его, Патріарховъ, и къ нимъ обращаемся въ церковныхъ надобностяхъ, и они, вмѣсто Христа, управляютъ Святою Церковію, даютъ ей помощь и служатъ намъ вмѣсто видимой главы.

Тутъ Канцлеръ началъ говорить: Ваши Патріархи живутъ между Турками, басурманами; поэтому какое вамъ дѣло до Патріарха?

Галятовскій: Римскіе Папы жили нѣкогда между язычниками, идолопоклонниками, между невѣрными Готѳами и Вандалами; однако-жъ ихъ паствы не говорили: какое намъ дѣло къ Папѣ? Равнымъ образомъ хотя и наши Патріархи живутъ въ рабствѣ, между язычниками, басурманами, од-

pieża? Tak y naszy Patryarchowie, lubo w niewoli między poganami, bisurmanami, mieszkaią, nie day tego Boże, aby z nas kto miał mówić: co nam do Patryarchy? Owszem ztąd poznawamy y mamy ich za prawdziwych pasterzów y Cerkiew naszą, Wschodnią, nazywamy prawdziwą, że się między Machometanami, poganami, w niewoli znayduie; bo mówił Chrystus (Matth. 10.) do prawowiernych ludziey: «Oto ia was posyłam iako owce między wilki.» Zaczym iak nad Apostołami, tak y nad Patryarchami, owcami swemi, ieden Chrystus naywyższym Pasterzem y Monarchą y Głową.

Piekarski: Czym to pokazuiesz y dowodzisz?

нако, да не попуститъ Господь, чтобы кто нибудь изъ насъ сказалъ: какое намъ дѣло до Патріарха? Напротивъ, потому то мы признаемъ и щитаемъ ихъ истинными Пастырями и Церковь нашу Восточную, называемъ истинною, что она находится между магометанами, невѣрными, въ рабствѣ; ибо Христосъ такъ говорилъ (Матѳ. X, 16) правовѣрнымъ людямъ: «Се Я посылаю васъ, какъ овецъ въ средину волковъ.» Но какъ надъ Апостолами, такъ и надъ Патріархами, овцами своими, одинъ есть Высочайшій Пастырь, Владыка и Глава — Христосъ.

Пѣкарскій: Чѣмъ ты это объясняешь и доказываешь?

Argumenta Piekarskiego:

Mówi Apostoł Paweł do Ephezów I. capite: «Tego dał głowę nad wszystką Cerkwią, która iest ciałem Jego;» z tych słów taki dowód czynię, Chrystus iest powszechney Cerkwi głową; tedy iako powszechna Cerkiew iedna iest, tak Cerkwi powszechney iedna głowa iest Chrystus.

Piekarski: Jest Chrystus głową Cerkwi widomey y niewidomey, która iest ciałem Jego; ale że widoma Cerkiew Chrystusa niewidzi, podał Chrystus Cerkwi widomey głowę widomą Świętego Piotra, a po nim Papieża Rzymskiego.

Galatowski: Jedno ciało, kiedy ma dwie głowy, iest dziw; zaczym y Cerkiew, ieśliby miała dwie głowy, Chrystusa y Papieża, byłaby dziw, czego się mówić niegodzi.

Доводы Галятовскаго:

Апостолъ Павелъ въ посланіи къ Ефесеямъ, гл. I, говоритъ: «Его поставилъ главою всей Церкви, которая есть Его тѣло.» Изъ этихъ словъ извлекаю слѣдующее доказательство—Христосъ есть Глава Вселенской Церкви; а какъ Вселенская Церковь одна, то и одна Глава Вселенской Церкви—Христосъ.

Пѣкарскій: Христосъ есть Глава Церкви видимой и невидимой, которая есть Его тѣло; но какъ видимая Церковь—не видитъ Христа, то Христосъ далъ Церкви видимой видимую главу, Св. Петра, а послѣ него—Папу Римскаго.

Галятовскій: Если бы одно тѣло имѣло двѣ главы, Христа и Папу, оно было бы уродливо, чего нельзя сказать о Церкви.

Piekarski: Wasza to Wschodnia Cerkiew iest dziw, bo ma cztery głowy, czterech Patryarchów; a Kościoł Zachodni nie iest dziwowisko, bo ma iedną głowę, iednego Namiestnika Chrystusowego, Papieża Rzymskiego.

Galatowski: Nie cztery głowy, ale iedną głowę, iednego Chrystusa, ma Wschodnia Cerkiew nasza; zaczym nie iest dziw; a ieżeli Papież iest, albo Piotr Święty był Namiestnikiem Chrystusowym, to nie sam ieden był, ale wszyscy byli Apostołowie Namiestnikami Chrystusowemi; co Święty Jan Złotousty przyznawa, wspominaiąc Joan. cap. XX. słowa Chrystusowe do Apostołów mowione: «iako posłał mię Ociec y ia posyłam was,» y Apostoł Paweł do Ephezów cap. IV. naucza, że nie iednego Apostoła Piotra, ale wszystkich Apostołów uczynił Chrystus y ich następców, Pasterzów, Episkopów, uczynił Namiestnikami swemi, aby rządzili Cerkwią widomą: «On dał iedne Apostoły, drugie Proroki, drugie Ewangelisty, drugie Pa-

Пѣкарскій: Ваша Восточная Церковь не такова ли, если имѣетъ четыре главы, т. е. четырехъ Патріарховъ, тогда какъ Западная Церковь имѣетъ одну главу, однаго намѣстника Христова, Папу Римскаго?

Галятовскій: Наша Восточная Церковь имѣетъ не четыре главы, а одну, однаго Іисуса Христа: если же Папа есть, или Апостолъ Петръ былъ намѣстникомъ Христовымъ, то не одинъ, а всѣ Апостолы были намѣстниками Христовыми; что принимаетъ и Св. Іоаннъ Златоустъ, приводя слова Христовы, сказанныя Апостоламъ: (Св. Іоаннъ гл. XX.) «Какъ Меня послалъ Отецъ мой, такъ и Я васъ посылаю.» Такъ же Апостолъ Павелъ, въ посланіи къ Ефесеямъ, гл. IV, учитъ, что Христосъ не однаго Апостола Петра, но всѣхъ Апостоловъ и ихъ преемниковъ, Пастырей, Епископовъ, поставилъ намѣстниками своими, дабы они управляли видимою Церковію: «Онъ поставилъ однихъ Апостолами, другихъ Пророками, иныхъ Евангелистами, иныхъ Пастырями

sterze y Doktory ku dokonaniu Świętych, etc.» y lubo Cerkiew powszechna się na dwie części dzieli: iedna część iest w Niebie niewidoma, tryumfuiąca, druga część na ziemi widoma, woiuiąca; iednak sam Chrystus iest głową Cerkwi niewidomey y widomey, tryumfuiącey y woiuiącey. Cerkwią niewidomą, tryumfuiącą, rządzi Sam przez Siebie samego, zostaiąc w Niebie przytomnie; Sam rządzi y Cerkwią widomą, woiuiącą na ziemi, przez Namiestników swoich, o którycheśmy wspominali, y z tych Namiestników każdy głową iest widomą, to iest: starszym widomym w swoiey Eparchiey.

Piekarski: Jeśli napisano, że Apostołowie wszyscy równi sobie są y Namiestnikami się Chrystusowemi nazywaią, mamy rozumieć, że im to wszystkim służy względem przepowiadania, a nie rządzenia; Piotr Święty zaś sam iest, względem rządzenia, Namiestnikem Chrystusowym, bo on sam rządził wszystkim Kościołem y Apostołami.

и Учителями къ совершенію Святыхъ, и проч.» И хотя Вселенская Церковь дѣлится на двѣ части: одну въ небесахъ невидимую—торжествующую, другую же на земли видимую—воинствующую; однако самъ Христосъ есть Глава Церкви невидимой и видимой—торжествующей и воинствующей. Церковію невидимою, торжествующею, управляетъ Онъ Самъ собою, присутствуя въ небѣ, и Самъ же управляетъ Церковію видимою, воинствующею на земли, посредствомъ намѣстниковъ своихъ, о которыхъ мы упоминали. Изъ сихъ намѣстниковъ всякій есть видимою главою, то есть видимымъ начальникомъ въ своей Епархіи.

Пѣкарскій: Если написано, что всѣ Апостолы равны между собою и называются намѣстниками Христовыми; то должно понимать, что это принадлежитъ всѣмъ имъ въ отношеніи проповѣдыванія, а не управленія: въ отношеніи управленія одинъ Св. Петръ намѣстникъ Христовъ, потому что онъ одинъ управлялъ всею Церковію и Апостолами.

Galatowski: Nie był Piotr Święty sam ieden Chrystusowym Namiestnikiem, ratione gubernationis, względem rządu; bo nie sam on rządził Cerkwią, ale wszyscy Apostołowie; o czym w Dzieiach r. XV napisano: «Apostołowie y starszy bracia tym, którzy są w Antiochiey etc. posłaliśmy tedy Judę y Sylę etc.» a tamże napisano: «albowiem zdało się też Duchowi Świętemu y nam.» Tu Apostołowie nie mówią: zdało się Piotrowi iednemu, ale nam wszystkim; zaczym wszyscy Apostołowie Cerkwią Świętą rządzili.

Piekarski: Rządzili wszyscy Apostołowie Kościołem, ale należąc do Piotra Świętego, a Piotr Święty rządził doskonale, nie należąc do Apostołów.

Galatowski: Jeśli Piotr Święty, iako absolutus dominus, despoticè rządził Cerkwią, czemuż Apostoł Paweł strofował Piotra w Antiochiey? o czym II cap. do Galatów napisano; niech teraz kto waży się Papieża strofować, czy wyydzie mu

Галятовскій: Петръ Св. не былъ одинъ намѣстникомъ Христовымъ относительно управленія, потому, что не одинъ онъ управлялъ Церковію, но всѣ Апостолы. Такъ въ книгѣ Дѣяній, гл. XV, говорится: «Апостолы и Пресвитеры и братья, живущимъ въ Антіохіи и проч., и такъ мы послали Іуду и Силу и проч.»; тамъ же написано: «ибо благоугодно было Духу Св. и намъ.» Здѣсь Апостолы не говорятъ: благоугодно было Петру одному, но намъ всѣмъ; слѣдовательно всѣ Апостолы управляли Св. Церковію.

Пѣкарскій: Всѣ Апостолы управляли Церковію; но въ зависимости отъ Св. Петра; Петръ же Св. управлялъ, совершенно независя отъ Апостоловъ.

Галятовскій: Если Святый Петръ управлялъ Церковію, какъ неограниченный властитель; то для чего Апостолъ Павелъ укорялъ Св. Петра въ Антіохіи? какъ объ этомъ написано въ посланіи къ Галатамъ, гл. II. Пусть теперь кто нибудь осмѣлится укорять Папу: удастся ли ему это? При

ta sztuka? Do tego w Dzieiach II. cap. napisano, że Piotr Święty musiał się sprawować Cerkwi Jerozolimskiey, gdy się na niego oburzyła, że się ważył wniść do mężów nieobrzezanych y iadł z nimi; a gdy słuszny dał wywód, uspokoili się; a czemuż się teraz Papież niechce y niema przed Synodem sprawować?

Kanclerz: Jak to może Synod Papieża sądzić, ponieważ Papież iest głową Synodu każdego? Którym Synodem, po waszemu, Cerkiew, a po naszemu, Kościoł bywa wyrażony.

Galatowski: Synod Konstancieński y Basilieński rozkazuią nie tylko Biskupóm inszym, ale y Papieżowi, Biskupowi Rzymskiemu, żeby sądowi synodalnemu był posłuszny, a nieposłusznego Papieża każe sądzić y karać; bo Concilium Konstancieńskie, w zasiadaniu 5-tym, Concilium zaś Basilieńskie, w zasiadaniu 29-m, taką naukę Papieżowi daie: «ipsa (Synodus) in Spiritu Sancto legitimè congregata, generale Concilium

томъ же въ Дѣяніяхъ, гл. II, говорится, что Св. Петръ долженъ былъ оправдываться предъ Церковію Іерусалимскою, когда она негодовала на него за то, что онъ осмѣлился войти къ людямъ необрѣзаннымъ и ѣсть съ ними; когда же онъ далъ удовлетворительное объясненіе, тогда успокоились. Почему же теперь Папа не хочетъ и недолженъ оправдываться предъ Соборомъ?

Канцлеръ: Какъ же Соборъ можетъ судить Папу, когда Папа есть глава всякаго Собора? А Соборъ выражаетъ по вашему Церковь, а по нашему костелъ.

Галятовскій: Соборы Констанскій и Базельскій повелѣваютъ не только другимъ Епископамъ, но и Папѣ, Епископу Римскому, быть послушными соборному суду, и непослушнаго Папу повелѣваютъ судить и наказывать. Именно Соборъ Констанскій, въ пятомъ засѣданіи, а Соборъ Базельскій, въ двадцать девятомъ, даетъ Папѣ такое наставленіе: «собраніе, законно во Святомъ Духѣ созванное, составляя

faciens, et Ecclesiam Catholicam (militantem) representans, potestatem a Christo immediatè habet, cui, quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiam si papalis existat, obedire tenetur;» tamże daley napisano: «quicumque cujuscumque conditionis, status, dignitatis, etiam si papalis, qui mandatis, statutis, seu ordinationibus, aut præceptis hujus sacræ Synodi et cujuscumque alterius Concilii generalis, legitimè congregati, super præmissis seu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis, obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subjiciatur, et debitè puniatur.» Jeszcze Bartholomeus Carranza in Summa Concilii Constantiensis taką annotacią napisał: że Synod Konstancieński sądził Jana XXIII, Grzegorza XII, Benedikta XIII; y z papiezstwa ich degradował, a obrał za Papieża sobie Marcina V; zaczym y teraz każdy Synod powszechny może Papieża sądzić y z papieżstwa

Вселенскій Соборъ, и представляя вселенскую воинствующую Церковь, имѣетъ непосредственно отъ Христа власть, которой долженъ повиноваться всякъ, какого бы ни былъ состоянія или званія, хотя бы даже папскаго.» Тамъ же далѣе написано: «всякій, какого бы ни былъ сословія, состоянія, достоинства, даже и папскаго, упрямо противящійся приказаніямъ, постановленіямъ или опредѣленіямъ и правиламъ сего Священнаго Собора и всякого другаго Вселенскаго Собора, законно созваннаго, касательно предъидущаго или что къ тому относится, что сдѣлано или должно быть еще сдѣлано, если только не образумится, да будетъ подверженъ достойному покаянію, и должнымъ образомъ да накажется.» При томъ Вареоломей Карранца въ сочиненіи: Summa Concilii Constantiensis, здѣлалъ замѣчаніе; что Синодъ Констанскій судилъ Іоанна XXIII, Григорія XII, Венедикта XIII, и лишилъ ихъ папскего званія, а избралъ Папою Мартина V. По этому и теперь всякій Вселенскій Соборъ можетъ судить

degradować, a inszego Papieża sobie obrać, tak iak Synod Konstancieński uczynił.

Kanclerz: Jeśli Papieża waszy Patryarchowie za starszego niemaią, któż waszego Patryarchę będzie sądził, kiedy Patryarcha co wystąpi?

Galatowski: Każdy Archierey naywyższy, Papież y Patryarcha, musi podlegać sądowi synodalnemu powszechney Cerkwi Świętey; bo mówił Chrystus Pan: «powiedź Cerkwi, a ieśli Cerkwi nieusłucha, miey go sobie iako poganina y iawnogrzesznika,» bo Patryarcha y Papież może pobłądzić, według psalmographa mówiącego: «każdy człowiek kłamliwy;» Cerkiew Święta zaś błądzić niemoże, bo heretycy wszyscy są «bramy piekielne,» które (według obietnicy Chrystusowey Matth. XVI) nigdy Cerkwi Świętey niezwyciężą. Dla tego Apostoł Paweł w 1 liście do Timotheusza III cap. mówi o Cerkwi: «abyś wie-

Папу и низложить, а избрать себѣ другаго, такъ какъ это сдѣлалъ Соборъ Констанскій.

Канцлеръ: Если ваши Патріархи непризнаютъ Папу старшимъ, то кто будетъ судить вашего Патріарха, если онъ въ чемъ нибудь провинится?

Галятовскій: Всякій Первосвященникъ, Папа и Патріархъ, должны подлежать соборному суду Святой Вселенской Церкви; ибо Христосъ Господь сказалъ: «объяви Церкви, а если Церкви непослушаетъ, то да будетъ онъ тебѣ какъ язычникъ и явный грѣшникъ». Патріархъ и Папа могутъ погрѣшить, потому, что какъ говоритъ Псалмопѣвецъ: «всякъ человѣкъ лживъ»; но Святая Церковь погрѣшать не можетъ, и всѣ еретики, которые суть «врата адовы» по обѣщанію Христову (Матѳ. XVI) никогда не преодолѣютъ ея. По этому-то Апостолъ Павелъ, въ 1-мъ посланіи къ Тимоѳею, гл. III, говоритъ о Церкви: «Ты долженъ знать, какъ обращаться въ домѣ Божіемъ, который есть Церковь Бога живаго, столпъ и утвержденіе истины.»

dział, iakobyś się miał w domu Bożym sprawować, który dóm iest Cerkiew Boga żywego, słup y zmocnienie prawdy.»

Potym Galatowski począł do Piekarskiego mówić: pisze Apostoł Paweł cap. II. do Ephezów: «zbudowani iesteście na fundamencie Apostolskim y Prorockim, na tym samym węgielnym kamieniu Jezusie Chrystusie.» Tu chcę się nauczyć: Piotr Święty czy pierwszym fundamentem, czy drugim? Jeżeli pierwszym, to iest równy Chrystusowi, który sam ieden kamień węgielny iest y pierwszy fundament; ieżeli zaś Piotr Święty iest fundamentem drugim, to nie sam ieden ale y wszyscy Apostołowie; ponieważ tu wszyscy Apostołowie fundamentem się nazywaią. Do tego Jan Ś. widział w Obiawieniu dwanascie fundamentów, na których napisane były imiona dwunastu Apostołów.

Piekarski: Jest Piotr Święty fundamentem drugim, ale dwoiakim względem, y dla fundowania Wiary y dla rządu Cerkwi. Drudzy Apostołowie zaś wszyscy są fundamentem

Потомъ Галятовскій началъ говорить Пѣкарскому: Апостолъ Павелъ пишетъ въ посланіи къ Ефесеямъ, гл. II, «Вы утверждены на основаніи Апостоловъ и Пророковъ, имѣя Самаго Іисуса Христа краеугольнымъ камнемъ.» Здѣсь я желаю знать: Первымъ ли, или вторымъ основаніемъ есть Св. Петръ? Если первымъ, то онъ равенъ Христу, который одинъ есть краеугольнымъ камнемъ и первымъ основаніемъ; если же Св. Петръ есть вторымъ основаніемъ, то не онъ одинъ, но всѣ Апостолы, ибо здѣсь всѣ Апостолы называются основаніемъ. При томъ-же Св. Іоаннъ видѣлъ (въ Апокалипсисѣ) двѣнадцать основаній, на которыхъ написаны были имена двѣнадцати Апостоловъ.

Пѣкарскій: Св. Петръ есть вторымъ основаніемъ, но въ двоякомъ отношеніи, то есть и для утвержденія вѣры и для управленія Церкви. Прочіе же Апостолы всѣ суть только

drugim tylko, dla fundowania wiary, którą wszyscy opowiadali, a nie dla rządu Cerkiewnego, bo oni Cerkwią, tak iako Piotr Święty, nie rządzili.

Galatowski: Niedawno W. M. pokazałem, że wszyscy Apostołowie rządzili Cerkwią, na coż Piotrowi samemu rząd Cerkiewny przypisywać? Jeszcze pisze Święty Łukasz Ewangelista XXII cap., że stał się poswarek między Apostołami, któryby z nich był większy; odpowiedział im Chrystus Pan: «Ja zrządzam wam, iako y mnie zrządził Ociec móy królewstwo, abyście iedli y pili u stołu mego w królestwie moim, y żebyście siedzieli na stolicach, sądząc dwanaście pokolenia Jzraelskie.» Tu widzimy, że Chrystus nieczynił Piotra panem y monarchą nad Apostołami, ale wszystkich obiecał ich w Niebie królami uczynić, kiedy się oni o przełożeństwo swarzyli, czemuż się teraz Papież panem y monarchą nad Cerkwią Świętą

вторымъ основаніемъ для утвержденія вѣры, которую всѣ они проповѣдывали, но не для управленія Церкви; потому что они никогда неуправляли Церковію такъ, какъ Св. Петръ.

Галятовскій: Я недавно доказалъ Вашей Милости, что всѣ Апостолы управляли Церковію: для чего-жъ одному только Св. Петру приписывать управленіе Церковію? Кромѣ того Св. Евангелистъ Лука, въ XXII гл., пишетъ, что произошелъ споръ между Апостолами: кто изъ нихъ долженъ почитаться бо́льшимъ? Господь Іисусъ сказалъ имъ: «Я завѣщеваю вамъ, такъ какъ завѣщалъ Мнѣ Отецъ Мой царство, да ядите и піете за трапезою Моею во царствіи Моемъ, и сядете на престолахъ судить двѣнадцать колѣнъ Израилевыхъ.» Здѣсь мы видимъ, что Іисусъ Христосъ не поставилъ Св. Петра господиномъ и владыкою надъ Апостолами, но, когда они спорили о первенствѣ, обѣщалъ всѣхъ ихъ сдѣлать въ небѣ царями. Почему-жъ Папа становится теперь господиномъ и владыкою всей Святой Церкви? мы допускаемъ, что Папа Римскій есть глава въ своей епархіи,

czyni? Pozwalamy iednak, że Papież Rzymski iest głową w dieceziey swoiey, iako też Patryarcha każdy Konstantynopolski, Alexandryyski y Jerozolimski iest głową w Eparchiey swoiey; bo im wszystkim Eparchie na Synodach podzielono y niepowinien się Papież w patryarszą y Patryarcha w papiezką dieceзią wtrącać, y tam rządzić; zaczym wszyscy równi sobie są, ponieważ każdy z nich iest partykularną głową partykularney Cerkwi; sam y ieden zaś Chrystus iest Uniwersalną Głową Uniwersalney Cerkwi.

Piekarski: Kiedy by przyszło zgromadzać Synod Generalny, kto by ony zgromadził y zebrał, musisz przyznać, że Papież ieden powinien Generalny Synod zbierać, a oprócz Papieża nikt uczynić tego niemoże; zaczym Papież iest monarchą wszystkiey Cerkwi.

Galatowski: Przed tym kiedy była iedność między Cerkwiami, Wschodnią y Zachodnią, Patryarchowie z Papieżem,

такъ какъ и каждый Патріархъ,—Константинопольскій, Александрійскій и Іерусалимскій,—есть главою въ своей епархіи: всѣмъ имъ раздѣлены епархіи на Соборахъ, и Папа не долженъ вмѣшиваться въ дѣла епархіи Патріаршей, ни Патріархъ въ дѣла епархіи Папской и въ ней управлять; всѣ они равны между собою, такъ какъ каждый изъ нихъ есть частною главою частной Церкви, а самъ и одинъ Христосъ есть Вселенскою Главою Вселенской Церкви.

Пѣкарскій: Если бы нужно было созвать Вселенскій Соборъ, то кто бы его созвалъ и собралъ? Ты долженъ признать, что одинъ Папа долженъ собирать Вселенскій Соборъ,—что никто не можетъ этого дѣлать, кромѣ Папы; слѣдовательно Папа есть владыка всей Церкви.

Галятовскій: Прежде, когда было единство между Церковію Восточною и Западною, Патріархи уговорившись и согласившись съ Папою, чрезъ пословъ и письма, созы-

przez posłów y przez listy namówiwszy się, zgromadzali Synod Generalny, za pozwoleniem Cesarzów prawosławnych, do czego y Cesarze pomocni im byli kosztem y powagą Cesarską; a teraz, kiedy się te Cerkwie, Wschodnia y Zachodnia, rozłączyli, Patryarchowie inszy, z Konstantynopolskim się Patryarchą namówiwszy y zgodziwszy, zgromadzaią Synod powszechny, iako Papież z swey dieceziey, tak Patryarcha każdy z swey Eparchiey Episkopów, Archiepiskopów, Metropolitów na Koncilium generalne powinni zgromadzać y na tym Synodzie Patryarchowie przodkuią, iako przed tym pospołu z Papieżem przodkowali, o czym Synody wszystkie Generalne świadczą; zaczym nie nawodzi się tu, aby Papież był monarchą Cerkwi Świętey. Do tego Bellarmin o Synodach cap. 1. Questyiey 1, powiada: «że mogą Kardynali y Episkopowie sami zebrać Synod, ieśli Papież będzie heretyk, albo schizmatik, albo umrze, albo od rozumu odeydzie, albo niewolnikiem zostanie;» zaczym z tych

вали Вселенскій Соборъ, съ дозволенія Императоровъ Православныхъ, при чемъ Императоры имъ помагали издержками и своею властію; теперь же, когда эти двѣ Церкви, Восточная и Западная, раздѣлились, прочіе Патріархи, уговорившись и согласившись съ Константинопольскимъ, созываютъ Вселенскій Соборъ; и какъ Папа въ своей епархіи, такъ и каждый Патріархъ въ своей долженъ созывать Епископовъ, Архіепископовъ, Митрополитовъ на Вселенскій Соборъ, на которомъ Патріархи предсѣдательствуютъ такъ же, какъ прежде они предсѣдательствовали вмѣстѣ съ Папою: о чемъ свидѣтельствуютъ всѣ Вселенскіе Соборы. Изъ сего не слѣдуетъ, чтобы Папа былъ верховнымъ владыкою Св. Церкви. Кромѣ того Беллярминъ въ сочиненіи «о соборахъ», гл. I, вопросъ 1, говоритъ: «что Кардиналы и Епископы могутъ сами созывать соборъ, если Папа будетъ еретикъ, или раскольникъ, или умретъ, или съ ума сойдетъ, или попадетъ въ плѣнъ.» Изъ этихъ словъ Беллярмина понять можемъ, что

słów Bellarminowych zrozumieć możemy, że y bez Papieża mogą Episkopowie Generalny Synod zebrać, dla tego Papież nie może się panem zwierzchnym Cerkwi Ś. nazwać. Jeszcze do naszey materiey kwadruie Pismo Ś., które czytamy libro 1 Regum, cap. VIII. Kiedy się zebrali Izraelitowie do Proroka Samuela, y prosili go, żeby króla postanowił nad niemi, niepodobały się te słowa Samuelowi, przeto że mówili: «day nam króla, aby nas sądził etc.» a potym rzekł Pan do Samuela: «nie ciebie odrzucili, ale Mnie, żebym nie królował nad niemi.» Z tych słów możemy zrozumieć, że iako gniewał się Bóg na Izraelitów, że oni odrzuciwszy Boga, Króla swego, człowieka sobie obrali za króla y za pana; tak y teraz gniewa się Bóg na Rzymianów, którzy, odrzuciwszy Chrystusa Boga, króla swego y Pana, obrali sobie Papieża, człowieka doczesnego, za pana y za monarchę.

и безъ Папы Епископы могутъ созвать Вселенскій Соборъ; слѣдовательно Папа не можетъ назваться верховнымъ правителемъ Св. Церкви. Къ нашему предмету идетъ и то, что мы читаемъ въ священномъ писаніи, 1 Книг. Царств., гл. VIII: «Когда Израильтяне пришли къ пророку Самуилу и просили его, чтобъ онъ поставилъ надъ ними царя, тогда огорчили Самуила эти слова, потому что они говорили: «дай намъ царя, чтобы онъ судилъ насъ—и проч.» Послѣ того Господь сказалъ Самуилу: «не тебя они отринули, но Меня, чтобы Я не царствовалъ надъ ними.» Изъ этихъ словъ можемъ понять, что какъ Богъ разгнѣвался на Израильтянъ за то, что они, отринувши Бога, Царя своего, избрали себѣ царемъ и господиномъ человѣка, такъ и нынѣ гнѣвъ Божій пребываетъ на Римлянахъ, которые отринувъ Христа Бога, Царя своего и Господа, избрали себѣ Папу, человѣка смертнаго, за господина и владыку.

Kanclerz: Czy tak wierzycie wy, iako Święty Bazyli Wielki, Grzegorz Theolog y Jan Złotousty wierzyli?

Galatowski: Wszystek świat wie o tym, że to są naszy Doktorowie Wschodni, których nauką Wiarę swoią Cerkiew nasza Wschodnia wspiera y broni, na coż komu na świecie wątpić, ieżeli my w Cerkwi Wschodniey zostaiąc, tak wierzymy, iako ci Doktorowie Wschodni wierzyli? Tak wierzymy, iako oni, tak, tak, nieinaczey!

Kanclerz: To niedaleko od siebie chodzimy, ieżeli tak wierzycie, y my tak wierzymy.

Galatowski: Jeśli Piotr Święty iest głową Cerkwi powszechney, to Patryarcha Antiocheński, następca Świętego Piotra, iest głową Cerkwi powszechney, bo tam Święty Piotr w Antiochiey naprzód miał stolicę, zaczym Patryarcha Antiocheński równy iest Papieżowi, bo iak ten, tak i ten po Świę-

Канцлеръ: Такъ ли вы вѣруете какъ вѣровали Св. Василій Великій, Григорій Богословъ и Іоаннъ Златоустъ?

Галятовскій: Весь міръ знаетъ о томъ, что это суть наши Восточные Учители, которыхъ ученіемъ наша Восточная Церковь потверждаетъ и защищаетъ свою вѣру; для чего же сомнѣваться въ томъ, что мы, принадлежа къ Восточной Церкви, такъ же вѣруемъ, какъ вѣровали эти Восточные Учители? мы такъ вѣруемъ какъ и они, такъ, такъ, не иначе!

Канцлеръ: Если вы такъ вѣруете, то между нами мало различія, и мы такъ вѣруемъ.

Галятовскій: Если Св. Петръ есть глава Вселенской Церкви, то Патріархъ Антіохійскій, преемникъ Св. Петра, есть также глава Вселенской Церкви, потому что Св. Петръ имѣлъ сперва престолъ въ Антіохіи. Слѣдовательно Патріархъ Антіохійскій равенъ Папѣ: потому что, какъ тотъ,

tym Pietrze nastąpił, a Piotr Święty niebył większy w Rzymie, a mnieyszy w Antiochiey.

PIEKARSKI: Niemacie za głowę Papieża Rzymskiego, to iuż laika mieć musicie za głowę.

GALATOWSKI: O day go Bogu, iak zacna consequentia! Niemamy za głowę Papieża Rzymskiego, ergo laika za głowę mamy, iużem to nieraz mówił y teraz mówię, że Chrystus, Chrystus, Chrystus, iest Głową Cerkwi Świętey, nie kto inszy.

PIEKARSKI: Apostolska stolica iest w Rzymie, to Papież Rzymski głową Cerkwi y starszy nad Patryarchami waszemi.

GALATOWSKI: Nie tylko w Rzymie, ale y w Konstantynopolu, y w Alexandriey, y w Antiochiey, y w Jeruzalem iest stolica Apostolska, bo w Konstantynopolu Patryarchą był pierwszym Apostoł Andrzey; w Alexandriey Patryarchą był Apostoł y Ewangelista Marek; w Antiochiey Patryarchą był Apostoł

такъ и другой наслѣдовалъ Св. Петру, а Св. Петръ не былъ большимъ въ Римѣ и меньшимъ въ Антіохіи.

ПѢКАРСКІЙ: Если вы не признаете Папы Римскаго главою Церкви, то вы должны имѣть главою мірянина.

ГАЛЯТОВСКІЙ: О Боже мой! Какое удачное заключеніе, такъ какъ мы непризнаемъ Папы Римскаго главою Церкви, то должны имѣть главою мірянина! Я уже вамъ неоднократно говорилъ, и теперь говорю, что Христосъ, Христосъ, Христосъ есть Глава Церкви, а не кто иной.

ПѢКАРСКІЙ: Въ Римѣ находится престолъ Апостольскій, слѣдовательно Папа Римскій есть глава Церкви и начальникъ надъ вашими Патріархами.

ГАЛЯТОВСКІЙ: Не въ одномъ Римѣ, но и въ Константинополѣ, и въ Александріи, и въ Антіохіи, и въ Іерусалимѣ есть престолъ Апостольскій. Такъ въ Константинополѣ первымъ Патріархомъ былъ Апостолъ Андрей, въ Александріи—Апостолъ и Евангелистъ Маркъ, въ Антіохіи Апостолъ

Piotr, który potym Patryarchą był w Rzymie, w Jeruzalem Patryarchą był Apostol Jakób; zaczym Patryarchowie równi są Papieżowi ratione regiminis Ecclesiastici, względem rządzenia Cerkiewnego, ponieważ wszyscy na stolicach Apostolskich siedzą.

Piekarski: Przypomniałeś tu rząd Cerkiewny, powiedź mi wieloraki iest rząd?

Galatowski: Troiaki: Monarchiey, Aristokraciey y Demokraciey.

Piekarski: Co iest Monarchia, co Aristokracia, co Demokracia?

Galatowski: Monarchia iest tam, gdzie ieden człowiek rządzi; Aristokracia iest tam, gdzie wiele ludziey władną y panuią. Demokracia tam iest, gdzie wszystkie pospólstwo rządzi.

Piekarski: Powiedz że mi teraz, iakowy rząd iest w Cerkwi?

Петръ, который потомъ былъ Патріархомъ въ Римѣ, — въ Іерусалимѣ Апостолъ Іаковъ. Слѣдовательно Патріархи равны Папѣ относительно Церковнаго управленія, потому что всѣ они сидятъ на престолахъ Апостольскихъ.

Пѣкарскій: Вы упомянули о правленіи церковномъ; скажите-жъ мнѣ: — сколькихъ родовъ бываетъ правленіе?

Галятовскій: Правленіе бываетъ троякое: монархическое, аристократическое и демократическое.

Пѣкарскій: Что же есть Монархія, что Аристократія и что Демократія?

Галятовскій: Монархія тамъ, гдѣ одинъ человѣкъ управляетъ; Аристократія — гдѣ нѣсколько людей владѣютъ и господствуютъ; Демократія тамъ, гдѣ весь народъ управляетъ.

Пѣкарскій: Скажите-жъ мнѣ теперь: какое правленіе въ Церкви?

Galatowski: Monarchiey rząd iest w Cerkwi.

Piekarski: Już się dopiero sianem nie wykręcisz, iuż musisz przyznać, że Papież Rzymski iest głową y monarchą Cerkwi widomey, ponieważ rząd Monarchiey w Cerkwi bydź przyznawasz.

Galatowski: Mówiłem ia iuż nieraz, kto iest Monarchą w Cerkwi Świętey, teraz pytam: w psalmie 2-m, kto mówił te słowa: «Ja postawion iestem Królem od Niego nad Syonem, górą świętą Jego» to iest: nad Cerkwią Świętą Jego, czy Chrystus, czy Piotr, czy Papież?

Piekarski: Nie Piotr Święty y nie Papież, ale Chrystus to mówi.

Galatowski: Dobrześ tak W. M. powiedział, iuż musisz przyznać, że Sam Chrystus iest Królem y Monarchą y Głową Cerkwi Świętey, nie Piotr, ani Papież.

Kanclerz: Musi bydź między nami iedność święta, kiedy-

Галятовскій: Въ Церкви правленіе есть монархическое.

Пѣкарскій: Теперь вамъ не извернуться, и должно сознаться, что Папа Римскій есть глава и верховный владыка видимой Церкви, потому что вы признаете въ Церкви правленіе Монархическое.

Галятовскій: Я уже не однократно говорилъ, кто есть верховный Владыка Св. Церкви. Теперь же спрашиваю: кто въ псалмѣ 2 сказалъ эти слова—«Я поставленъ отъ Него Царемъ надъ Сіономъ, горою Святою Его»—то есть надъ Святою Его Церковію, Христосъ ли, или Петръ, или Папа?

Пѣкарскій: Это говоритъ ни Св. Петръ, ни Папа, но Христосъ.

Галятовскій: Такъ, вы справедливо сказали. По этому вы должны сознаться, что самъ Христосъ есть Царь, верховный Владыка и Глава Святой Церкви, а не Петръ, и не Папа.

Канцлеръ: Когда нибудь должно быть между нами

kolwiek musicie pospołu z nami iednego Pasterza naywyższego za głowę mieć, Papieża Rzymskiego, bo napisano: «będzie iedna owczarnia y ieden pasterz.»

Galatowski: Czytać trzeba Joann. cap. X, napisano tam, że Chrystus Siebie Samego Pasterzem naywyższym nazywa, mówiąc: «Ja iestem pasterz dobry,» y obiecuie tam dwa narody różne, żydowski y pogański nawrócić do iedney Wiary y nazywa te dwa narody owcami różnemi, z których iedną owczarnią, Cerkiew Świętą miał uczynić, dla tego rzekł «będzie iedna owczarnia y ieden pasterz;» czemuż W. M. to Papieżowi przypisuiecie, co Pan Chrystus o Sobie Samym powiedział?

Kanclerz: Na Floreńskim Soborze, wasz Metropolita Kiiowski był Unią z Kościołem Rzymskim przyiął, spodziewam się ia, że ta iedność między Cerkwią Ruską y Kościołem Rzymskim za mey pieczęci będzie.

святое единство; вы должны вмѣстѣ съ нами имѣть одного верховнаго пастыря главою, Папу Римскаго; ибо написано: «будетъ одно стадо и одинъ пастырь.»

Галятовскій: Надобно читать X главу Іоанна. Тамъ пишется, что Христосъ Самъ Себя называетъ верховнымъ Пастыремъ, говоря: «Я есмь Пастырь добрый», тамъ Онъ обѣщаетъ два различные народа—Еврейскій и языческій—обратить къ одной вѣрѣ, и называетъ эти два народа различными овцами, изъ которыхъ сдѣлаетъ одно стадо, Святую Церковь. Поэтому то Онъ сказалъ: «будетъ одно стадо и одинъ Пастырь.» Для чего же Ваша Милость приписываете Папѣ то, что Христосъ сказалъ о Себѣ Самомъ?

Канцлеръ: Вашъ Кіевскій Митрополитъ, на Соборѣ Флорентинскомъ принялъ было Унію съ Римскою Церковію; я надѣюсь, что это соединеніи между Церковію Русскою и Римскою послѣдуетъ при моемъ канцлерствѣ.

Galatowski: Wiemy, że na Soborze Floreńskim był Izydor, Metropolita Kiiowski y przyiął Unią z Kościołem Rzymskim, ale, kiedy powrócił do Rusi, Cerkiew Ruska y iego samego y Uniey nie przyięła, którą z Kościołem Rrzymskim on przyiął, według świadectwa y Polskich y Ruskich historyków, y została Cerkiew Ruska przy tey że Wierze y tęż Wiarę, aż do dzisieyszego czasu, statecznie y nieodmiennie zachowuie, oddaiąc posluszeństwo Patryarsze Konstantynopolskiemu, od którego y Wiarę y chrzest przyięła, bo Floreńskiego Soboru nasza Cerkiew nieprzymuie; ponieważ ten Sobor się rozerwał y iedność między Wschodnią y Zachodnią Cerkwią tam nieuczyniona. Potym Episkopowie Ruscy wstawszy poczęli dziękować Jego Mści Księdzu Kanclerzowi za chęć oswiadczoną, y podziękowawszy, o drugiey godzinie w nocy, odeszli y na ten czas ta się kontrowersia skończyła.

Галятовскій: Мы знаемъ, что на соборѣ Флорентинскомъ Исидоръ, Митрополитъ Кіевскій, принялъ было Унію съ Церковію Римскою; но когда онъ возратился на Русь, то Церковь Русская не приняла ни его самаго, ни Уніи съ Римскою Церковію, которую онъ принялъ, — какъ свидѣтельствуютъ Польскіе и Русскіе историки; такъ что Церковь Русская осталась при той же вѣрѣ и туже вѣру до нынѣшняго времени постоянно и неизмѣнно сохраняетъ, будучи подвластна Патріарху Константинопольскому, отъ котораго приняла вѣру и крещеніе. Флорентинскаго Собора непринимаетъ наша Церковь, потому что этотъ Соборъ не былъ оконченъ и соединеніе Церквей Восточной и Западной не было тамъ совершено.

Послѣ сего Епископы Русскіе, вставши начали благодарить Его Милость Ксендза Канцлера за оказанное гостепріимство и, поблагодаривши, разошлись, во второмъ часу ночи; тогда кончилось и это состязаніе.

Прилично было отцу Галятовскому, при той Бѣлоцерковской контроверсіи, припомнѣти іезуитѣ Пекарскому немощъ разрѣшенія и благословенія Папѣжского, силу-же отлученія и клятви православного вселенского Пахомія Патріархи Константинопольского: еже по свѣдителству книги *Турко-Греціи,* отъ листа 146 до листа 151, бысть въ року отъ рождества Господня 1500, во царствованіе Баязетово, о Арсеніи діяконѣ законопреступницѣ, разбойнически престолъ Православнія Митрополіи монемвасійскія, за благословеніемъ Папѣжскимъ и Венетійскимъ, похитившаго, а отъ Пахомія, Патріярхи вселенското Константинополского, за тое отлученного и клятвѣ подпадшого, тако, яко и тѣло его, Арсеніево, заклятое, по нѣколихцѣ лѣтехъ въ земли обрѣтенное цѣло, черно, яко тимпанъ надменно и страшно: о чомъ пространше зри въ року 1500-мъ на листѣ . . . По якомъ дѣйствіи смотря, мощно нинѣшнимъ Папамъ Римскимъ встидатись своего некрѣпкого благословенія и раздрѣшенія; а признати въ томъ истинную власть и дѣйствителную силу четверопрестолнимъ Патріярхамъ и прочіимъ православнимъ Іерархамъ; иже не точію совершенную, отъ Найвишшого Архіерея Христа Господа себѣ данную власть имутъ противнихъ Церкви православной людей запрѣщати и отлучати отъ собранія вѣрнихъ; но и по смерти отлученнихъ и запрѣщеннихъ, чернихъ и яко тимпанъ надменнихъ тѣлеса человѣковъ силни суть раздрѣшати, и Бога о нихъ умоляти. Яко по свѣдителству Ѳеодосія Зигомала гисторика Греческого, въ книзѣ *Турко-Греція,* глаголемой, на листѣ 27-мъ и на листѣ 132-мъ является, и изъ грамоти Святѣйшого Максима, Патріярхи вселенского Константинополского, въ Кіевъ присланной, показуется року 1481; о чомъ зри на листѣ . . . А особливе року отъ Рождества Господня 1635, о чомъ пространше на листѣ . . . смотри чителнику: якъ Преосвященній Петръ Могила, Митрополитъ Кіевскій, во время своей бытности въ градѣ Литов-

скомъ Вилнѣ, разрѣшилъ чтирма Патріярхами запрещенное едного Греческого діякона тѣло, въ склепу цѣло лежавшое, черное и яко бубонъ надутое, которій чинъ иноческій отринувши, називалъ себе синомъ Годупа Царя Московского.

По семъ до рѣчи моей о Украинскомъ и Королевскомъ поведеніи паки приступаючи, пишу, же поеврія числъ среднихъ,Король Янъ Казѣмѣръ, зъ Бѣлой Церкви, зо всѣми войсками рушивши, а Кіевъ оминувши, преправилъ Днѣпръ на сюю сторону, противъ Воронкова, города полку Переясловского; въ якой переправѣ, любо Чугай ватагъ Запорожской, въ килко сотъ коней Запорожцовъ, отъ Бруховецкого ординованній, не малую чинилъ войскамъ Полскимъ перепону и шкоду, однакъ ничого болшей не вскуравши, повернулся до Бруховецкого. А Король Казѣмѣръ, мимо Воронковъ и Бариcполе, въ постъ уже Филиповскій, въ великіе заморозки тогдашніе прошедши, удался ку Остру, городу полку Кіевского, надъ Десною зостаючему; где прибувши, розложился по зимовихъ кватерахъ, на время, зо всѣмъ войскомъ, зъ превеликою и незносною жителемъ тамошнимъ тяготою и раззореніемъ.

Того-жъ року, мѣсяца септеврія, преставися въ Корсуню Преосвященній Діонисій Балабанъ, Митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Малія Росіи, преживши святобливе, на престолѣ своемъ, лѣтъ пять и шесть мѣсяцей; для которого погребенія, и для нового Митрополити избранія зъѣхалося было до Корсуня дохувенство Руское, между которими первѣйшій былъ князь Гедеонъ Святополкъ Четвертинскій, Епископъ Луцкій.

РОЗДѢЛЪ V.

О рушеню Королевскомъ зъ Остря ку Глухову; о добиваню неполезномъ Глухова; о нещастю и утѣчцѣ Королевской отъ Бруховецкого зъ подъ Глухова, а о щастю Бруховецкого надъ Поляками; о заверненюся Тетериномъ зъ войсками до Чигрина; о прибытю Ромодановского зъ войскомъ въ Лохвицю и бѣдствіи Лохвицкомъ; о добуваню чрезъ Бруховецкого, въ Чигринѣ, Гетмана Тетери, и о поворотѣ его оттоль бездѣлномъ зъ разореніемъ Черкасъ; о добиваню Ставищъ чрезъ Черненецкого и о бѣдствіи людемъ тамошнимъ; о вонтпливости Тетериной въ Чигринѣ отъ Запорожцовъ и Бруховецкого, и о війстю его зъ Чигрина на жите до Корсуна.

Року отъ сотворенія 7172, а отъ воплощенія Слова Божія 1664. Хотячи Король Полскій, Янъ-Казѣмѣръ, желаемій намѣренія своего видѣти скутокъ, то есть одобрати, подъ власть свою зъ подъ державы Пресвѣтлѣйшого Государа, Цара Московского, Алексія Михайловича всея Росіи Самодержца, Украину сегобочную Малоросійскую зъ Козаками, и Гетмана Бруховецкого зкасовавши, едного Гетмана, Тетеру, обоимъ сторонамъ Малоросійскимъ постановити и утвердити; усовѣтовалъ просто ити отъ Остря подъ Глуховъ, значній и моцній город Козацкій, а отъ государ-

ства Московского пограничній, чаючи, за добитемъ оного, народъ посполитій Малоросійскій устрашити, и тимъ способомъ подъ власть свою Украину сегобочную по прежнему пригорнути. Для чого заразъ, по святахъ Рождества Господня, заславши ординанцъ свой Королевскій въ Чигринъ до Гетмана Тетери, абы зо всѣми Козаками тогобочними и изъ хоронгвами Полскими (которихъ килкодесятъ на кватерахъ тамъ было зоставлено) простовалъ подъ Глуховъ; самъ, зо всѣми силними войсками своими Полскими, Литовскими и Нѣмецкими затяжними, и зо всѣми обозами и арматами и килкома тисячами Козаковъ тогобочнихъ, рушилъ отъ Остря ку Глухову. Въ якомъ маршу, моцнѣйшіе городи Козацкіе миновалъ, нетеряючи подъ ними войска своего. Прибывши зась до Кролевца, генвара 15, промешкалъ въ немъ зъ тиждень, такъ наджидаючи къ себѣ зъ войскомъ прибытя Гетмана Тетери, яко и совѣтуючи зъ сенаторами своими о наступовавшомъ прогрессу военномъ. Потомъ, гди получилъ Король вѣдомость, же Гетманъ сегобочній, Брюховецкій, нѣгдѣсь въ сторонѣ, зъ войсками Козацкими на отсѣчъ Глухову собѣрается, теди недожидаючися Гетмана своего тогобочного Тетери, а хотячи упередиты прибытя Брюховецкого подъ Глуховъ, рушилъ зъ Кролевца зо всѣмъ войскомъ и арматою туда подъ Глуховъ. Въ Кролевцу зась всѣ свои Королевскіе и сенаторскіе тяжари и скарби зоставилъ, зоставивши при нихъ и полкъ гвардіи своей Королевской. Глуховъ чуючи на себе пришествіе Королевское, по прежде засланнимъ къ нему ординанцамъ Бруховецкого, притягнулъ въ себе Козаковъ сотнѣ своей Глуховской, и где належало оправился, а до отпору Королевѣ слушне приготовался. Король Казѣмѣръ, генваря числъ послѣднихъ, подъ Глуховъ притягнувши, и предмѣстье его вколо опаленное увидѣвши, зрозумѣлъ заразъ не склонность, но противность ку себѣ Глуховскую; прето нетратячи часу, заразъ вколо крѣпко об-

легль его, и чрезъ два дни шанцами своими осипавши, началъ на него зъ арматъ бити и бомбы метати; лечъ гди усмотрѣлъ, же а ни бомбы, а ни армати ему шкодятъ, тогда въ килкохъ мѣсцяхъ велѣлъ чинити подкопи; а тимъ часомъ, нимъ подкопи поспѣли, що деннін припускалъ штурми, въ которихъ не малое число втратилъ пѣхотъ своихъ Полскихъ и Нѣмецкихъ; еднакъ ничого недоказавши, мусѣлъ, зъ жалемъ не меншимъ, дожидатися подкоповъ, и тѣми помислную надъ Глуховомъ чаялъ одержати викторію. Лечъ и въ той мѣрѣ надѣя его оминула, бо Глуховяне, маючи между собою людей розумнихъ и смотреливихъ, бистримъ на тое смотрѣли окомъ, якоби могли свою отъ Ляцского наступства заховати цѣлость, о которой любо уже немало и вонтпили, и поклонитися едни Королевѣ зичили; еднакъ другіе зъ нихъ въ милости Божественной уфаючи, и отъ Гетмана своего, Бруховецкого, обѣщанной себѣ помочи ожидаючи, крѣпко тому перечили и отпоръ Королевѣ чинити радили. Зъ чтирохъ зась чили пяти подкоповъ Королевскихъ, по килконадцять и по килкодесятъ бочокъ пороху въ себѣ имѣвшихъ, тилко два вирвало, а инніи чрезъ Глуховянъ постережени и поотнимани; но и тіи два, що вирвали, мало що зашкодили Глухову, тилко войску Королевскому великій ущербокъ здѣлали, гди напиралося усиловне прорвами оними въ Глуховъ втиснутися. По такомъ безполезномъ штурмовъ и подкоповъ утраченю, въ немалій Король Казѣмѣръ зъ сенаторами попалъ фрасунокъ; однако-жъ надѣи своей въ збуреню Глухова нетратячи, знову приказалъ былъ новіи подъ Глуховъ чинити подкопи, лечъ тіи непришли уже до совершенства своего: поневажъ Гетманъ Бруховецкій, собравши войска сегобочного Козацкого до 30-ти тисячъ, началъ приближатися къ Глухову, несучи зъ собою оному желаемую помощъ и оборону; о чомъ Король довѣдавшися, оставилъ промислъ свой около Глухова, а началъ прибѣратися до

бою зъ Бруховецкимъ. Генваря теди 30, прибывши Бруховецкій зъ войскомъ до Глухова, станулъ обозомъ своимъ яко о полмилѣ, и, обозъ свой належите устроивши, невелѣлъ коней випрягати; яко-жъ и въ обозѣ Королевскомъ близкость Бруховецкого повидѣвши и затривожившися, велѣно заразъ конѣ позапрягати, и въ поготовости до рушеня знайдоватися. Потимъ Бруховецкій, виведши все свое войско конное зъ обозу, и роспорядивши оное якъ належало до бою, виправилъ на Короля, подъ Глуховъ, вручивши едному доброму молодцу, полковниковѣ своему, подъ команду оное, и приказавши, аби за вѣру и за отчизну непощадѣли живота своего, и небоязливимъ сердцемъ ставилися противъ Поляковъ; а самъ, зъ пѣхотами и арматами при обозѣ оставшися, обѣщалъ въ тропи за конницею помалу подъ Глуховъ приближатися. Конница теди оная, три арматки тилко легкихъ зъ собою взявши, рушила спѣшно подъ Глуховъ; где о порѣ обѣдней прибывши, и войска Полскіе въ шикахъ готовіе до бою заставши, абіе зъ ними крѣпкій бой учинила, и при всесилной помощи Божіей, оніе зломивши и килкодесятъ корогвей вирубавши, въ самій обозъ Королевскій вгнала, и ажъ едва зъ арматъ и мушкетовъ отъ обозу зостала назадъ отвращенна. Зъ такого нещасливого початку военного, любо не малій въ Полякахъ уродился страхъ и до бѣгства намѣреніе, еднакъ за Королевскимъ приводомъ, знову войска роспуженніи собралися, и въ шикахъ до повторного бою станули; яко-жъ и Козацкіе войска, мало отдохнувши и до бою устроившися, знову начали къ Полякамъ приближатися; и первѣе зъ обохъ сторонъ чрезъ гарцовниковъ поединковихъ военное зачинали дѣло, въ которомъ добрій и значній молодецъ, Измаиловъ, сотникъ Гадяцкій зосталъ отъ Поляковъ забитій; потомъ и валную учинили битву, въ которой любо первѣе Козаки зломили были Поляковъ, и на обозъ ихъ натиснули, однакъ потомъ Поляки, оправившися и

изъ арматъ обозовихъ (якихъ было болшей ста) великую помощъ одержавши, отвернули и прогнали Козаковъ отъ обозу своего, якъ на полтори гоны.

Была въ тотъ часъ въ обохъ сторонахъ неменшая о звѣтяжствѣ вонтпливость; однако-жъ ни Полякъ, а ни Козакъ своей не тратилъ въ томъ надѣи. По двохъ онихъ пробахъ и утарчкахъ военнихъ, зъ немалимъ крвѣ человѣческой пролитіемъ отправленнихъ, гди приходили до третои, тогда и самъ Гетманъ Бруховецкій зъ пѣхотами своими прибылъ до своеи конницѣ. Наченшу же слонцу по претеченіи дневномъ склонятися до западу, началъ заразъ и Бруховецкій войска свои коннін до третои зъ Поляками роспоражати и устроевати бытви.

Егда-же въ Глуховѣ заиграно въ дзвони, на вечернее Православнихъ Христіянъ и бѣднихъ облеженцовъ взиваючи пѣніе, тогда и Бруховецкій на войну въ военніи труби и тимпани велѣвши заиграти, рушилъ ку Полякамъ, во всякой поготовости до бою стоявшимъ; а мужественнимъ и богатирскимъ Козаровъ своихъ сердцемъ крѣпко на нихъ ударивши, заразъ при помощи Божіей, безъ всякого труду и урону, вовсе зломилъ ихъ и роспорошилъ такъ, ижъ едни въ обозъ свой заледво ухопилися, а другіи и въ обозъ не потрафили. Зъ обозу зась любо крѣпко и сильно зъ арматъ и мушкетовъ отпоръ давано, однакъ десница Господня сотвори силу тако, яко Поляки не могучи болше стерпѣти Козацкого на себе штурму, принужденни зо встидомъ, всѣ армати и мартири, съ ними-же и пѣхоти свои, зо всѣми инними многими приборами военними и тяжарами обозовими покинути, и влегцѣ утекти зъ Королемъ Казѣмѣромъ зъ подъ Глухова на Новгородокъ Сѣверскій.

Въ якой утѣчцѣ любо много Поляковъ пропало и по розннхъ мѣстахъ розбѣгшися погинуло, однакъ зъ Королемъ своимъ немало ихъ ушло на Новгородокъ (яко вишшей рѣхомъ) и далѣй въ Полщу; бо нощъ, тогда насту-

пившая, недопустила Козакамъ за Поляками болше гонити, а чрезъ нощъ тую, аиле влегцѣ для соблюденія живота своего, постаралися они немало миль отъ Глухова вбѣгнути. Не тилко зась нощъ тогдашная, но и здобичъ въ обозѣ Полскомъ отбѣженомъ чаемая, Козаковъ за Поляками болшей гонити далеко не допустила и назадъ завернула. Тутъ можно приписать болшое щасте надъ Поляками Бруховецкому, нежели Богдану Хмелницкому; бо Хмелницкій хочай и громлювалъ Поляковъ, то громлювалъ подъ комендою Гетмановъ ихъ Полскихъ, а не подъ комендою Королевскою, и въ болшихъ далеко силахъ войскъ Козацкихъ и Татарскихъ; Короля зась Казѣмѣра подъ Зборовомъ хочай и облеглъ былъ, но тожъ зъ Ханомъ Кримскимъ, да и неодолѣвши его всеконечно, скончилъ тамъ войну пактами Зборовскими. Лечъ Бруховецкій болшую обрѣлъ благодать Божую и помощъ всесилную, гди самъ безъ жаднихъ чужихъ войскъ, тилко зъ Козаками сегобочними, и то у маломъ числѣ противъ войскъ Полскихъ бывшими, звитяжилъ множество, болше ста тисячъ Поляковъ зъ Королемъ Казѣмѣромъ подъ Глуховомъ, и вигналъ ихъ зъ отчизни своея Росіи Малоя. Пѣхоти тежъ Лядскіи, въ обозѣ поосталіи, едни вбити, а другіи живцемъ Козакамъ досталися; такъ-же и Козаки тогобочніи Тетерини, якихъ килко тисячъ при Королю зоставало, въ живихъ оставшіися, забрани въ руки, и гонцемъ до домовъ своихъ отпущени. А Кролевчане о поражцѣ Королевской подъ Глуховомъ заслишавши, сами гвардію Королевскую въ себе вбилы, и скарби Королевскіи и Сенаторскіи между себе розжаковали. Тетеря зась, Гетманъ Козацкій Чигринскій, любо ишолъ по надъ рѣкою Псломъ зъ войскомъ Козацкимъ и Полскимъ, при немъ бывшимъ, подъ Глуховъ до Короля въ совокупленіе; однакъ, заслишавши о розгромѣ и утѣчцѣ Королевской зъ подъ Глухова, завернулся и самъ зо всѣмъ войскомъ до Чигрина своего. А такъ Гетманъ Бруховецкій, за Бо-

жію помощію, Короля Казѣмѣра зъ превеликою войска Полского шкодою, всѣхъ скарбовъ и обозу зъ арматами и зовсѣмъ прибором военнимъ утратою, зъ Украини вигнавши, и Глуховъ отъ крайной руини освободивши, себе зась и войско свое Козацкое значними добичами удоволствовавши, отдалъ торжественное благодареніе Богу Вседержителю, токовое великое дѣло военное ему, зъ самими едними Козаками, отправити щасливе помогшему. По той росправѣ военной Бруховецкій заразъ, войска свои роспустивши, приказалъ быти въ поготовости на пришлую военную компанѣю; а самъ въ Глуховѣ, чрезъ чтири неделѣ по фатигахъ отпочиваючи, дождался въ немъ прибытя князя Ромодановского зъ войсками Великоросійскими; але поневажъ дѣло военное зъ Королемъ подъ Глуховомъ уже вишъ рѣченнимъ дѣйствіемъ было отправилось, теди князь Ромодановскій зъ войсками своими ку Новгородку любо удался былъ за Поляками, однакъ разсмотрѣвши, що уже Поляки зъ Королемъ достигнули домовъ своихъ, того ради зъ подъ села Пирожковъ рушивши назадъ, прибылъ въ Лохвицю на станцію марта 11-го. Где чрезъ недѣль три знайдуючися люди своеволніи ратніи такъ въ Перекопѣ Лохвицкомъ, яко и въ самомъ городѣ Лохвицѣ много домовъ людскихъ попалили, и самому князю Ромодановскому тими пожарами докучили такъ, же вимовивши: «вори служивіе люди, блядини сини, въ остатку и мене и зелле Государево сожгутъ»—мусѣлъ квѣтнои недели зъ Лохвици рушити ку берегу Днѣпровому, за Бруховецкимъ. Бо Бруховецкій зъ Глухова въ Гадячъ прибувши, розослалъ во всѣ полки свои ординанци, приказуючи, абы полковники, зъ товариствомъ полковъ своихъ, заразъ зъ домовъ рушали и въ войско главное, около Лубень, совокуплялися. Що гди исполнилося, теди и самъ Бруховецкій зъ Гадяча рушилъ, и зъ войскомъ тимъ совокупился, хотячи зъ онимъ Чигринъ и въ немъ Гетмана Тетеру, зъ Поляками при немъ бывшими,

добути; яко-жъ и рушилъ зъ тимъ войскомъ въ путь намѣренній, въ постъ великій, пятой чили шестой недели; а до берега Днѣпрового прибывши и, въ Сокирной Днѣпръ преправивши, вторгнулъ подъ Чигринъ, по проводахъ Великоднихъ. Где любо немало тщался о добите Чигрина, однакъ, ничого помислного тамъ не вскуравши, назадъ мусѣлъ отвернути, и по надъ берегомъ Днѣпровимъ идучи, а непомислнимъ себѣ поведеніемъ розгнѣванній будучи, спалилъ Черкаси, знаменитое Козацкое мѣсто тогобочное, надъ Днѣпромъ бывшое, и въ Каневъ потомъ, тожъ знаменитій надъ Днѣпромъ бывшій городъ Козацкій, втиснулся. О чомъ князь Ромодановскій довѣдавшися, зъ войскомъ своимъ уже за Днѣпръ не преправовался; бо и Бруховецкій въ Каневѣ на сюю Днепра сторону преправившися, роспустилъ войско свое въ доми ихъ, и самъ прибылъ до Гадяча.

Того-жъ року, чрезъ все лѣто Чернецкій, воевода Рускій, города Ставищъ на томъ боку Днѣпра доставалъ, и много бѣдствія людемъ тамошнимъ околичнимъ починилъ, же нехотѣли при Гетману Тетерѣ подъ властію Лядскою зоставати.

Того-жъ лѣта проморокъ былъ значній на Украинѣ. А Гетманъ Тетера, уважаючи небезпечное себѣ въ Чигринѣ, крайномъ городѣ, житіе такъ отъ Запорожцовъ, криво на него за союзъ зъ Поляками смотрѣвшихъ, яко и отъ Гетмана Бруховецкого; и смотрячи по его счастю подъ Глуховомъ надъ Поляками и Королемъ, ему, Бруховецкому, послуживпюмъ, перебрался, того-жъ лѣта, на житье зъ Чигрина до Корсуна, взявши зъ собою и старшину нѣкоторую енералную и хоронгви войска Королевского, при немъ бывшіе.

РОЗДѢЛЪ VI.

О намѣреніи Бруховецкого на Тетеру; о зимованю его въ Каневѣ; о утѣчцѣ Тетериной зъ Корсуня въ Полщу; о взятю Корсуна и старшини Тетериной чрезъ Гамалѣю; о бездѣлномъ добуваню чрезъ Бруховецкого Бѣлой Церкви; о поворотѣ отъ толь въ Гадячъ, и о віѣздѣ его зъ полковниками на Москву; о зездѣ въ Чигринъ старшини тогобочной, и о нареченіи тамъ Дорошенка Гетманомъ; тутъ же ассекурація Королевская, игумену Макошинскому данная.

Року отъ созданія Адама 7173, а отъ воплощенія Господня 1665. Когда полковники сегобочніи, о Крещеніи Господнемъ, зехалися въ Гадячъ до Гетмана Ивана Бруховецкого, зъ належитимъ праздничнимъ Рождественскимъ ему привѣтствіемъ, тогда онъ, чрезъ килко дней пріймуючи ихъ у себе честно, и гуляючи зъ ними, открилъ имъ свое намѣреніе взглядомъ збуреня Гетмана Тетери зъ тогобочного Гетманства; и радился зъ ними, полковниками, якъ бы найлутше въ томъ поступиты и, по обоихъ сторонахъ Днепра, единимъ Малоросійскимъ, подъ властію Государа Російского, Пресвѣтлѣйшого Алексія Михайловича, Гетманомъ зостаты. Где поневажъ усовѣтовано войною Тетеру до рукъ взяти, или зъ Украини тогобочной пречъ вигнати,

теди роспускаючи Бруховецкій въ доми полковниковъ зъ Гадячого, приказалъ имъ, аби зо всѣмъ полковъ своихъ товариствомъ пилно въ походъ военній прибѣралися, и заразъ зъ домовъ виходили, и ку Переясловлю стягалися, якожъ и самъ, зо двѣ неделѣ въ Гадячомъ змешкавши, и належите въ походъ прибравшися, рушилъ ку Переясловлю; где прибувши и зо всѣми полками своими совокупившися, рушилъ до Канева и, прейшедши по леду Днѣпръ, зимовалъ въ Каневѣ зо всѣмъ войскомъ. Дождавши весни, заразъ по Свѣтлихъ Воскресенія Господня святахъ, па саміе проводи, виправилъ подъ Корсунь, добувати Гетмана Тетери и Поляковъ зъ нимъ бывшихъ, Григорія Гамалѣю, полковника Лубенского, вручивши ему подъ коменду и половину войска своего. Але Гетманъ Тетера, о такомъ Бруховецкого намѣреніи провѣдавши, а нѣякуюсь потребу общую до Короля Казѣмѣра змисливши, и клейноти войсковіе, гетманской персонѣ прислушающіе, зъ собою забравши, отъѣхалъ зъ Корсуна до Полщи, вручивши старшинѣ своей енералной всѣ порядки войсковіе и городъ Корсунъ въ соблюденіе, и зоставивши при нихъ въ Корсунѣ, для лутшой обороны оного, хорунгвы Полскіе, зъ нимъ, Тетерою, зъ Чигрина до Корсуна пришедшіе.

Гамалѣя, пришедши до Корсуна зъ войскомъ, любо безъ великои трудности досталъ онаго, еднакъ Полякамъ, въ замку Корсунскомъ зашпунтовавшимся (о которихъ и ишло найбарзѣй) немогучи ничого учинити и зашкодити, забралъ зъ Корсуна старшину Тетерину: Носача обозного енералного, Креховецкого суддю, и Улѣзка, и припроводилъ ихъ въ Каневъ до Бруховецкого, здѣлавши и жителемъ тамошнимъ Корсунскимъ не меншіе шкоди и бѣдствія. По одейстю Гамалѣиномъ отъ Корсуна, заразъ Поляки війшли зъ Корсунского замку до Бѣлои Церкви. А Бруховецкій, болше своему щастю тизкенювъ попустивши, рушилъ вскорѣ зъ Канева, зо всѣмъ войскомъ, подъ Бѣлую Церковъ, добу-

вати въ ней зостававшихъ Поляковъ; где любо немалого ужилъ труду, однакъ ничого желаемого невскуравши, отступилъ назадъ, и знову въ Каневѣ Днѣпръ пребувши, и войско свое въ доми роспустивши, самъ прибылъ въ Гадячъ на свою резиденцію.

Подъ Бѣлою Церковію не вскуралъ Бруховецкій ничого, для здради нѣякогось въ войску своемъ Децика, и для незичливости ку себѣ всего войска своего.

Роспускаючи зась Бруховецкій войско свое въ доми ихъ, ознаймилъ полковникамъ намѣреніе свое о поѣздѣ до Пресвѣтлѣйшого Монархи, въ царствующій градъ Москву, и ихъ, полковниковъ, зъ собою въ тую-жъ желалъ дорогу, которои они ему и неотмовили. Мѣсяць тоди іюль преживши Бруховецкій въ Гадячомъ, рушилъ заразъ до Глухова, и поживши тамъ до Успенія Пресвятои Дѣви Богородици, дождался прибытя ку себѣ своихъ полковниковъ зъ нѣкіимъ товариствомъ; по празнику тежъ ономъ Успенскомъ, заразъ рушилъ зъ Глухова на Москву онъ Гетманъ Бруховецкій, зъ полковниками и виборнѣйшимъ реіменту своего товариствомъ. Где прибывши, милостиво принятъ былъ, и забавившися чимало на Москвѣ и оженился тамъ, яко на предѣ о томъ пространше будетъ.

А полковники тогобочніи и иншая старшина увидѣвши, же Гетмана ихъ, Тетери, повороту къ нимъ нѣтъ, и незнати где подѣлся отехавши въ Полщу, и же Гетманъ Козацкій Бруховецкій на Москву отехалъ, а зъ Москви повернувши, жеби не привезлъ имъ якого несмачного гостинца; зехалися въ Чигринъ о Покрову Пресвятои Дѣви Богородици, и учинивши тамъ раду, нарекли на оной Гетманомъ Петра Дорошенка, полковника тогда Черкаского, и вручили ему въ досмотръ, до далшого разсмотрѣнія, правленіе и всѣ Гетманскіи тогобочніи войсковіи и гражданскіи дѣла; а совершенное на гетманствѣ томъ его, Доро-

шенка, потвержение отложили до валного у Чигринѣ зезду пришлого Рождественского и Богоявленского.

Того-жъ року дана отъ Короля Яна Казѣмѣра отцу Виктору Боблецевичу и игумену монастира Макошинского унѣверсалная ассекурація, на потвержене добръ монастирскихъ и на висвѣдчене ему ласки Королевской; а то за виявлене нѣякихсь секретовъ и намѣреній Украинскихъ, подъ часъ маршу Королевского до Глухова. Якая ассекурація любо мало тутъ потребна, однакъ для образца такъ о непристойной черничой хитрости, яко и о висвѣдчаемой за вѣрность ласки панской Королевской положилемъ ея тутъ, во видѣніе чителниковѣ ретелне, якъ ся въ себѣ мѣетъ:

Jan Kazimierz, z Bożey Łaski, Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Inflantskie, Żmudzkie, Smoleńskie, Czerniechowskie, a Szwedzki, Gotski, Wandalski Dziedziczny Król.

Oznaymuiemy ninieyszym listem Naszym, komu o tym wiedzieć należy, wszem w obec y każdemu z osobna. Między osobliwemi, szczęśliwie panuiących Monarchów, własnościami y przymiotami ta iest nayszczególnieysza obrada, gdy należytymi

Іоаннъ Казиміръ, Божіею милостію Король Польскій, Великій Князь Литовскій, Русскій, Прусскій, Мазовецкій, Инфлянтскій, Жмудскій, Смоленскій, Черниговскій, и Шведскій, Готѳскій, Вандальскій Наслѣдственный Король.

Объявляемъ настоящею Нашею грамотою, всѣмъ вообще и каждому особо, кому о томъ вѣдать надлежитъ. Между отличительными свойствами и качествами благополучно царствующихъ Государей наиболѣе замѣчательно то удовольствіе, съ какимъ они щедро вознаграждаютъ за-

wiernych sobie y życzliwych poddanych ubogacaią kontentecami, a osobliwie tych, którzy, za dostoieństwo Maiestatu Naszego, za całość państw, od Boga Nam w rząd powierzonych, własnego ledwie nie zapomniawszy zdrowia, wszytkich dóbr y fortun swoich odstąpiwszy, ochotnie do boku Naszego przystępuiąc, wszystkie sekreta, na Nas y dobro Rzeczy pospolitey napięte, wyiawiaią, y wcześnie przeciw tak skrytym y taiemnym przedsięwzięciom Nas gotowych y ostrożnych czynią. Doznaliśmy, blizko przeszłego roku, pobożnego Wiktora Bobleczewicza, Ihumena monasteru Makoszyńskiego, na ten czas, gdyśmy na uskromienie rebelliey Ukraińskiey, tudzież wiarołomnego nieprzyiaciela Moskwicina, z siłami Naszymi y woysk całey Rzeczy pospolitey osobą Naszą w tamtych kraiach stawali, wiary, cnoty, szczerości y życzliwości; które Nam, z nieposlednim zdrowia swego uszczerbkiem y znamienitą fortun swoich stratą, w wyiawieniu sekretów y wszytkich imprez nieuhamo-

слуги вѣрныхъ и преданныхъ имъ подданныхъ, а особенно тѣхъ, которые нисколько не щадя своего здоровья, и жертвуя всѣмъ своимъ имуществомъ ради достоинства Нашего Величества, и ради цѣлости областей, ввѣренныхъ Богомъ въ Наше управленіе, охотно приближаются къ Нашему лицу, открываютъ всѣ тайны, замышленныя противъ Насъ и блага Рѣчи посполитой, и такимъ образомъ заблаговременно дѣлаютъ Насъ готовыми и осторожными противъ скрытыхъ и тайныхъ замысловъ. Недавно, именно прошлаго года, вступивъ лично въ Украину съ Нашими силами и войскомъ всей Республики, для укрощенія мятежа и усмиренія вѣроломнаго непріятеля Москвитянина, мы испытали вѣрность, честность, чистосердечіе и преданность благочестиваго Виктора Боблечевича, игумена монастыря Макошинскаго: которыя онъ охотно доказалъ Намъ съ немалымъ вредомъ для своего здоровья и значительною потерею имущества, открывая тайны и

wanych rebellizantów y nieprzyiacioł Naszych, ochotnie wyświadczył. W nagrodę tedy tak stateczney wiary y życzliwości umyśliliśmy go, iako przed tym przywiley tak zachowania przy monasterze Makoszyńskim y possesiey dóbr legowanych, iako y approbatią listu Naiiaśnieyszego, święcey pamięci, Władysława Czwartego, pana Brata, Antecessora Naszego, pobożnym zakonnikóm monasteru Kisiolewskiego na pewne dobra, w tymże liście mianowane, służącego, iemu daliśmy, nanieyszym listem Naszym upewnić y assekurować; iakoż assekuruiemy, że te pierwsze prawa y przywileie, to iest conserwatią y approbatią, de data, w obozie pod Nowymi Młynami, dnia trzynastego miesiąca Stycznia, roku przeszłego 1664, konferowane, na przyszłym, da Bóg, seymie za zobopolnym wszytkich stanów Rzeczy pospolitey pozwoleniem, do czego się powagą Naszą przyłożymy, przez Konstytutią approbowane y ratifikowane

всѣ козни неукротимыхъ мятежниковъ и непріятелей Нашихъ. А потому въ награду столь постоянной вѣрности и преданности, давъ ему прежде грамоту на оставленіе за монастыремъ Макошинскимъ отказныхъ имѣній и владѣніе ими, также утвердивъ грамоту найяснѣйшаго, блаженной памяти Владислава IV, брата и предшественника Нашего, данную благочестивымъ монахамъ Киселевскаго монастыря на извѣстныя имѣнія, въ той же грамотѣ означенныя; — мы рѣшились обезпечить и завѣрить настоящею Нашею грамотою, какъ и завѣряемъ, что упомянутыя выше права и привилегіи, то есть, грамота на сохраненіе имѣній и утвержденіе, сдѣланныя въ лагерѣ подъ Новыми Млынами, 13-го генваря прошлаго 1664 года, будутъ при содѣйствіи Нашей власти признаны и утверждены постановленіемъ на будущемъ, когда Богъ дастъ, сеймѣ, за обоюднымъ соизволеніемъ всѣхъ сословій Рѣчи посполитой. Для большей же вѣрности настоящую Нашу грамоту, собственноручно Нами подписанную, коронною печатью утвѣрдить — Мы повелѣли.

będą. Na co dla lepszey wiary list ten, ręką Naszą podpisany pieczęcią Koronną stwierdzić kazaliśmy. Dan w Warszawie dnia XXXI, miesiąca Marca, Roku Pańskiego MDCLXV. Panowania Królestw Naszych Polskiego y Szwedskiego XVII roku.

Jan Kazimierz Król.

(M. P.)

Franciscus Prażmowski, Biskup Łucki, Regens Kancelariey Koronney.

Assekuratia pobożnemu Wiktorowi Bobleczewiczowi, Ihumenowi monasteru Makoszyńskiego. Na approbatią y ratifikatią przez Konstytutią Seymu przyszłego praw, temuż monasterowi służących.

Дана въ Варшавѣ, 31 марта 1665 года, царствованія же Нашего въ Польшѣ и Швеціи въ семнадцатый годъ.

Іоаннъ Казиміръ Король.

(М. П.)

Францискъ Пражмовскій Епископъ Луцкій, управляющій Канцеляріею коронною.

Завѣреніе данное благочестивому Виктору Боблечевичу, игумену Макошинскаго монастыря, относительно того, что права, принадлежащія сему монастырю, будуть утверждены и укрѣплены постановленіемъ на будущемъ сеймѣ.

РОЗДѢЛЪ VII.

О зездѣ валномъ въ Чигринѣ полковниковъ и старшини тогобочнои, и потверженю тамъ Дорошенка, зъ присягою взаемною на цѣлое гетманство въ неутралствѣ; о унѣверсалахъ Дорошенковихъ, на сюю Днѣпра сторону засланнихъ, жеби къ нему приклонились люде; о пятомъ чили шестомъ раздвоеніи и губителствѣ Украинскомъ чрезъ Гетмановъ ея, и о руинѣ Переясловля отъ Дорошенка; о замешканю и женитбѣ на Москвѣ Бруховецкого; о уничтоженю его древнихъ правъ и волностей Малоросійскихъ; о прибытю въ Гадячъ Бруховецкого; о страху его-жъ отъ Дорошенка, и о розосланю унѣверсаловъ во всю Украину, жеби не склонялись къ Дорошенку, зъ чого въ народѣ уродилось двоедушіе; о подзорѣ Бруховецкого на Гамалѣю; о затмѣню слонца; о повѣшенномъ мессіяшу лживомъ Жидовскомъ въ Туркахъ, и о войнѣ Російской на Ливонію и Ригу Шведскую; о корреспонденціи Дорошенковой въ Кримъ и до Запорожцовъ; о зеднаню себѣ пріязни Ханской, и о полученю отъ Запорожцовъ на листъ свой отвѣта; о желаніяхъ Королевскихъ къ Дорошенку, и о обѣтницахъ бывшихъ, и о долгомъ розмышляню Дорошенковомъ.

Року отъ сотворенія всея твари 7174, а отъ Господняго плотского во мірѣ явленія 1666. Зостаючи Петро Дорошенко въ Чигринѣ наименованнимъ въ прошломъ 1665-мъ году Гетманомъ, яко былъ въ рѣчахъ вшелякихъ цекавимъ, такъ едно чрезъ дари, другее чрезъ обѣтници, кому належало, пришлихъ ласкъ и респектовъ своихъ, снадно потра-

филъ въ тое, же и совершенній гоноръ Гетманскій не одійшолъ отъ него; ибо егда о Крещеніи Господнемъ зехалися въ Чигринѣ полковники тогобочніи зъ иншою старшиною и товариствомъ виборнѣйшимъ, тогда учинивши раду о гетманствѣ, безъ долгого размишленія его-жъ, Дорошенка, полковника тогда Черкаского, единогласнимъ Гетманомъ провозгласили и утвердили, и клейноти войсковіе заразъ ему вручили, и присягою взаемною Гетманъ войску, а войско Гетману на вѣрность и щирость закрѣпили: но неспецѣфѣковали того при которомъ Монарху, чи Россійскомъ, чи Полскомъ зоставати будуть. Дорошенко теди цалимъ зоставши Гетманомъ, и добре старшину и войско напитками утрактовавши, роспустилъ по домахъ; лечъ мислячи о томъ неуснпно, аби и сегобочная Украина Малоросійская до его едного належала рейменту, приказалъ полковникамъ своимъ, аби до походу военного готовалися. Чуючи зась, же еще Бруховецкого зъ полковниками не было повороту зъ Москви, розослалъ въ сегобочную Украину во всѣ полки свои унѣверсали, желаючи всего народа, аби къ нему приклонилися, а Бруховецкого отринули; по якихъ унѣверсалахъ едни изволили, а другіе неизволили къ нему приклонитися. И такъ пятое чили уже шестое, зъ причини властолюбцовъ Гетмановъ, сталося единія Малія Росіи несогласіе, раздвоеніе и въ народѣ междоусобное губителство. Бо Дорошенко розгнѣвавшися на полкъ Переясловскій, къ нему несклонявшійся, виправилъ войско отъ себе, нуждею себѣ оній приклоняючи, которое не тилко Золотоноши добувало, и много ей зашкодило, але и на самій Переясловль штурмуючи, оній спалило, и Данка, полковника Переясловского, тамъ забило. Подобно Дорошенко зъ такои причини, спаленемъ Переясловля одомстилъ Бруховецкому кривду свою, за спалене чрезъ него Черкасъ своихъ.

Гетманъ Иванъ Бруховецкій, зъ полковниками не ма-

лое время на Москвѣ, при милости Царского Величества, бавячися, оженился тамъ, понявши нѣякогось боярина дочерь, именемъ Марію, и при титулѣ Гетманскомъ и боярскій чинъ, отъ Царского Величества, на себе одержалъ; що возблагодарствуючи и древніи волности Малоросійскіи безумно уничтоживши, допустилъ и позволилъ неразсмотрително быти воеводамъ Московскимъ по всѣхъ городахъ Малоросійскихъ, которіи за тимъ позволеніемъ абіе въ Малую Росію по указу Монаршомъ наѣхали и господствовати начали, зъ великимъ и недишкретнимъ всенароднимъ Малоросійскимъ отягощеніемъ.

Потомъ, въ килко недель по Крещеніи Господнемъ, прибывши Бруховецкій въ Гадячь, зъ новопошлюбленною супругою своею, и увѣдомившися о гетманствѣ тогобочномъ Дорошенковомъ, и о засланихъ отъ него на сюю Днѣпра сторону, во всю Малую Росію, вишмененихъ унѣверсалахъ, возмутился душею и ужаснулся сердцемъ, знаючи здавна Дорошенка, товариша своего, ростропность и во всякихъ рѣчахъ бѣглость; и заразъ взаемне, во всю сегобочную Малую реименту своего Росію, розославъ свои унѣверсали, отражаючи всему народу Дорошенково желаніе, аби къ нему отнюдь не склонялися, а при немъ Бруховецкомъ, подъ високою державою Монархи Російского, вѣрне и статечне знайдовалися. Яковими унѣверсалами Дорошенковими и Бруховецкого народъ Малоросійскій сегобочній, мусѣлъ прійти въ неутралство и двоедушіе, слухаючи и совѣта Бруховецкого, и неоткидаючи цале и желанія Дорошенкового. Гди потомъ, предъ Стрѣтеніемъ Господнимъ, Григорій Гамалѣя, полковникъ Лубенскій, зъ отцемъ Каллистомъ, Мгарскимъ игуменомъ, прибылъ въ Гадячь до Бруховецкого, зъ належитимъ привѣтствіемъ его малженства и повороту зъ Москвы; теди онъ Бруховецкій его, Гамалѣю, прийнялъ вдячне, и презъ день тотъ гулялъ зъ нимъ коварно, а у вечоръ оковати его велѣвши и за варту отдавши,

держалъ болше року въ Гадячомъ подъ крѣпкою сторожею, маючи подобно на него подзоръ, о нѣякуюсь листовную зъ Дорошенкомъ корреспонденцію.

Того-жъ року, іюня 22, на десятую пятницю о полуднѣ слонце мѣнилося.

Того-жъ року, въ панствѣ Турецкомъ нѣякійсь Сабета, началникъ Жидовскій, зъ синагогою своею учинилъ и провозгласилъ былъ себѣ лживого мессіяша, которого Турчинъ вскорѣ велѣлъ поймати и повѣсити на шебеницѣ.

Того-жъ 1666 року Пресвѣтлѣйшій Государъ Російскій Алексѣй Михайловичъ, зъ силними войсками своими, ходилъ на Ливонію, державу Шведскую, въ которой городъ Дерптъ, Кокенгусъ, и иные малие городки завоевалъ былъ; Риги-же, столечного города Ливонского не достал, но великое тамъ пораженіе пріяти принужденъ былъ. Потомъ вскорѣ миръ зъ Шведомъ состоялся, и взятіи городи Ливонскіи назадъ Шведовѣ зостали возвращени, яко пишетъ Пуфендорфій, гисторикъ Нѣмецкій, на листѣ 406.

Того-жъ року, зоставши Дорошенко утвержденнимъ, отъ войска Запорожского городового, на цѣломъ гетманствѣ въ Чигринѣ, усмотрѣлъ за благо зеднати ку себѣ пріязнь (апле зостаючи въ неутралствѣ) Хана тогдашнего Кримского, яко и не омилился въ своей надѣи; поневажъ Ханъ принявши листъ отъ Дорошенка писанній, и чрезъ нарочнихъ значнихъ посланцовъ присланній, и вирозумѣвши желаніе Дорошенково, безъ жадной вимовки, заразъ склонился до пріязни къ Дорошенку и ку всему войску Запорожскому, обѣцуючи такъ щире допомогти Дорошенковѣ въ его нуждахъ военнихъ, якъ допомогалъ прешлій Ханъ Богдану Хмелницкому; и отправивши тихъ посланцовъ Дорошенковихъ вскорѣ назадъ, ласкаве, якъ словесно имъ прирекъ слово Дорошенковѣ на пріязнь и зичливость, такъ и листомъ своимъ тое-жъ слово потвердилъ непремѣнно.

Чрезъ тихъ-же въ Кримъ посланцовъ писалъ Дорошенко въ Сѣчь Запорожскую, до всего войска Низового, ознаймуючи ему о своемъ на гетманство избраніи и потвержденіи, и просячи всего войска, аби къ нему Дорошенку были ласкови и пріязливи, якъ были пріязливи ку антецессору его, славно покойному Богдану Хмелницкому, и обѣцуючи взаемне свою Гетманскую ку войску ласку и пріязнь. На якій Дорошенковъ листъ, они Запорожци такъ отписалы:

Велможній Мосцѣ Пане Дорошенко, Гетмане новопоставленній Украинскій Чигринскій!

Зъ писма Вашей Мосцѣ любо увѣдомилисмося о постановленю Васъ Гетманомъ нещасливой отчизнѣ нашой Украино-Малоросійской, однакъ невѣдаемъ чого себѣ и отчизнѣ за Вашего Гетманства—чи щастя, чили нещастя наступуючого вѣншовати мѣемъ; бо отнелѣ добрій нашъ Гетманъ, отчизнѣ нашой Малоросійской щире пріязливій синъ, славной памяти Богданъ Хмелницкій преставися, то отъ того часу по сее время бездолная отчизна наша страждетъ и упадаетъ; а хочай по старомъ Хмелницкомъ и три Гетмана уже перекинулося, яко то—Виговскій, Юрась Хмелниченко и Тетера зять Хмелницкого; однакъ не были они истіи сини, но виродки отчизни нашея, поневажъ для едного любовластія своего, не тилко оной жадного добра за своихъ урядовъ не учинили, але и повредили ей, нещадно вигубивши множество добрихъ молодцовъ Козаковъ, милой братѣ нашой, междоусобними бранми своими, самому Твоей Гетманской Мосцѣ добре вѣдомими. А наконецъ що нагоршей, тіи виродки и полу-Ляхи, Гетмани пречоніи, неслухаючи многократной здоровой ради нашой,

всего войска Низового Запорожского, и ни вочто оную и насъ вомѣняючи, отступали отъ Пресвѣтлѣйшого Православного Монархи Росiйского, доброго пана и найласкавшого добродѣя нашого, а приклонялися до Поляковъ, древнихъ нашихъ, и вѣри нашея Православнiя Грекорускiя недруговъ и искоренителей; отъ которихъ заледво чрезъ килколѣтнее время, при Божiей помощи, отторгнулися, и зъ премногимъ крвѣ человѣческой зъ обохъ сторонъ пролятiемъ, браннимъ оружiемъ нашимъ отсѣклися. При якой къ Полякамъ склонности своей, онiи Гетмани мусѣли би потимъ, за певне послѣдуючи волѣ пановъ своихъ Поляковъ, налагаемую здавна, зъ поврежденiемъ совѣсти своея и отчаянiемъ вѣчного спасенiя, приняти на себе вимишленную отъ схизматиковъ Римляновъ Унѣю, и вѣчними предъ всѣмъ свѣтомъ, святого Православiя зостати отщепенцами и посмѣхами. Но поневажъ вседилная десница Господня, таковому душевредному тихъ Гетмановъ начинанiю скуткомъ виполнитися не допустила, и ихъ самихъ, отчизнѣ и вѣри нашой Православной незичливихъ, абiе скассовала и отъ началства изметнула; теди нехай будетъ за тое Его имя Божественное отъ насъ, Православнихъ Христiянъ, прославляемо во вѣки. Не себѣ теди привѣтствуемъ якового зъ гетманства Вашего щастя (бо еще о томъ не вѣдаемъ), но привѣтствуемъ оного самого Вашей Мосцѣ, зичачи упрейме абысь Вашъ-Мость, ласкою Божою многолѣтно здоровъ будучи, щасливе во всемъ и зъ потѣхою отчизни нашой, справовалъ тотъ Гетманскiй началъ свой. Просимъ тежъ при семъ велце, и усердно радимъ, абись Ваша-Мосць на жаднiи Лядскiи обмани и прелестнiи обѣтници не приклонялся, и лиги ихъ душевредноп не желалъ себѣ, и всей отчизнѣ нашой Малоросiйской, якъ возжелали били умомрачнiи три Гетмани предпомененнiи; але абись идучи дорогою статечности и правди антецессора своего Богдана Хмелницкого, приклонился непремѣнно, и

сполне зъ нами зоставалъ подъ високою Державнѣйшого и Пресвѣтлѣйшого Православного Алексѣя Михайловича, Цара Всеросійского рукою. Що если учинишъ и насъ послухаешъ, то не тилко насъ, все войско Низовое Запорожское, мѣтимешъ себѣ, якъ и Хмелницкій имѣлъ, за истинную и щире зичливую братю; але и вся отчизна наша Малоросійская признаетъ Тебе себѣ за наймилшого и усердного радѣтелного сина, чого ми все войско Низовое Запорожское усердно зичачи, зостаемъ на завше. Писано на Кошу Запорожскомъ, генваря 30, року 1666.

Вашой Велможности всего добра зичливіе пріятели и братя

Иванъ Величко Босовскій, Атаманъ Кошовій, зо всѣмъ Низовимъ войска Запорожского товариствомъ.

Тотъ отвѣтъ Запорожскій любо не всмакъ прійшолъ Дорошенковѣ, однакъ онъ таилъ въ себѣ злобу противъ Запорожцовъ, зъ того отвѣта уродившуюся, и зъ притворною пріязнію и ласкою къ нимъ всегда оказивался потоль, поколь его коварство не прійшло имъ Запорожцамъ во явленіе, о чомъ будетъ нижей. А Король Полскій Янъ Казѣмѣръ, заслишавши певне о Дорошенковомъ въ Чигринѣ гетманствѣ, якъ до прежнихъ Гетмановъ, такъ и до него чрезъ килкокротнихъ своихъ посланниковъ, листовне и словесно желалъ о тое, аби жадного иншого ни зъ кимъ неищучи себѣ союзу, и переставши своего неутралства, склонился подъ его Королевскую и всей корони Полской державу, обѣцуючи ему и всему войску Запорожскому премногіи свои ласки, правъ и волностей древнихъ Малоросійскихъ потверженіе, и новія, якои би тилко возжелалъ, прибавленіе. Но онъ Дорошенко, вѣдаючи добре Полское въ обѣтницахъ и ассекураціяхъ непостоянство и обману, маючи тежъ не на забвенной памяти и листовную випи-

саиную Запорожскую себѣ пораду, не склонился заразъ до Королевского желанія; але придержался еще неутралства своего, и розмишлялъ долго: зъ которимъ би зъ трехъ Монарховъ, Россійского, Полского и Турецкого, прійти въ союзъ и избрати себѣ за протектора.

РОЗДѢЛЪ VIII.

О виправѣ отъ Короля полномочнихъ пословъ, и о заключеню чрезъ нихъ съ послами Російскими въ Андрусовѣ пактовъ, на лѣтъ 13, зъ полезними имъ а Козакамъ шкодливими кондиціями; о извѣщеніи о томъ отъ Дорошенка Хановѣ; о виправѣ отъ Короля Маховского на Украину; о бѣдствіи оной отъ него, и о погромѣ главномъ Маховского отъ Козаковъ и Орди; о полковникахъ нѣкоторихъ тогобочнихъ; о сегобочномъ всенародномъ зъ побудки Дорошенковой на Бруховецкого, за пріятіе воеводъ въ Малую Росію; о писмѣ Ханскомъ до Короля Казѣмѣра уличителномъ, и за Козаковъ унимаючомся; о медлѣніи Солтанскомъ зъ Дорошенкомъ на рубежахъ Украинскихъ; о прибытю къ нимъ зъ войскомъ Полскимъ Маршалка и Гетмана Полного, и о учиненнихъ зъ ними Дорошенкомъ и Солтаномъ пактахъ Подгаецкихъ; о сватствѣ Епископской Меѳодіевой зъ Бруховецкимъ, и о склонности Бруховецкого до измѣни.

Року отъ созданія Адама 7175, а отъ Зиждителного Слова Божія во міръ пришествія 1667. Егда совершися рокъ первій гетманства Дорошенкового, при таковихъ состояніяхъ якося вишшей описало; тогда въ другомъ семъ року, любо лѣтера пасхалная была *П*, однакъ не цѣлой Малой Росіи покой принесла и тишину; бо Король Полскій Янъ Казѣмѣръ, видячи Дорошенка въ непремѣнномъ не-

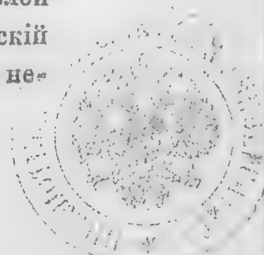

утралствѣ и ку себѣ песклонности зостаючого, уважаючи тежъ и короны Полской зъ войскъ винищене и обезсиленіе прешлими многими зъ Хмелницкимъ, зъ Шведами, зъ Венграми, зъ Росіянами и подъ Глуховомъ зъ Бруховецкимъ бранми, зажилъ инакшого способу къ лутшому своему; то есть, усовѣтовалъ и постановилъ заключити миръ зъ Государствомъ Російскимъ, на певній срокъ и на полезнихъ себѣ кондиціяхъ.

По якомъ совѣту, избравши у себе полномочнихъ пословъ, виправилъ ихъ на границу Литовскую, для трактованя зъ Росіянами дочасного покою. Тіи прето посли по согласыю зъ Російскими полномочними-жъ послами, между Смоленскомъ и Мстиславлемъ, близъ рѣки Городнѣ, въ селѣ Андрусовѣ зехавшися, и чрезъ немалое время замешкавши, приговорили и постановили покой на лѣтъ трипадцять, зъ полезними обоимъ монархіямъ кондиціями; тилко зъ кривдою Козацкою, понеже постановили въ тихъ пактахъ, жеби Козаки Низовіе Запорожскіе зоставали въ послушенствѣ обоихъ Монархій, Російской и Полской; а городовіе Козаки, иже отъ Чигрина, аби зоставали подъ Поляками, а иже отъ Переясловля, аби знайдовалися подъ Росіянами, и Кіевъ приговоренъ уступить въ державу Полскую. Якій трактатъ въ Андрусовѣ докончивши, а подписами рукъ и печатми того 1667 року, генвара 30, закрѣпивши, обои полномочніи послове розехалися во свояси.

Трактатъ зась той, албо договори Андрусовскіи такъ ся въ себѣ ретелне мѣютъ:

Договори полномочнихъ пословъ и комисаровъ Царства Російского, корони Полской и князства Литовского, въ селѣ Андрусовѣ, зъ утвержденіемъ мира на лѣтъ тринадцать, року отъ Рождества Христова 1667, а отъ сотворенія свѣта 7175, мѣсяця іюля, учиненніи.

Наяснѣйшого и Великого Господара Яна Казѣмѣра, зъ Божой ласки Кроля Полского и Шведского, Великого Князя Литовского, Руского и иныхъ, Его Королевского Величества и всѣхъ登 становъ Рѣчи посполитой, обоихъ народовъ корони Полской и великого князства Литовского духовнихъ и свѣцкихъ—Мы великіи и полномочніи послове и коммисарѣ, Юрій Каролъ Глѣбовичъ на Донбровнѣ, генеральный князства Жмудского Борисовскій староста.

1.

О заключеніи сего договору на тридцать одномъ пунктѣ, и о утвержденіи мира на тринадцять лѣтъ, со желаніемъ пришлого вѣчного покою между обѣими монархіями.

Будучи Ми зъ росказаня Его Королевского Величества, Пана Нашого милостивого, и зъ позлѣценя цѣлой Рѣчи посполитой, на зиздахъ, другой сторони, Божіею милостію Великого Государа, Цара и Великого Князя Алексѣя Михайловича, всей Великой, Малой и Бѣлой Росіи Самодержца и многихъ господарствъ и земель, восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ Отчича, Дѣдича, Наслѣдника, Господара и Обладателя, Его Царского Величества зъ великими и полномочними послами, зъ Ясне Велможнимъ и Велможнимъ Околничимъ и намѣстникомъ Шацкимъ Афанасіемъ Лаврентіевичемъ Ардинемъ Нащокинемъ, между Смоленскомъ и Мстиславлемъ, близъ рѣки Городнѣ, въ веси Андрусовѣ, ве-

ликимъ а неотступнимъ старанемъ между собою мовилисми, аби межъ Найяснѣйшимъ и Великимъ Господаремъ Нашимъ, Его Королевскимъ Величествомъ и короною Полскою и великимъ князствомъ Литовскимъ, цѣлою Рѣчью посполитою, такъ-же и межи Великимъ Господаремъ, Его Царскимъ Величествомъ и панствомъ Московскимъ, всѣ нехутѣ и розности, которіи ся въ прешлихъ лѣтехъ стали, и на остатокъ до явной непріязни и войни, до розлитія крвѣ пришли, успокоити и пріязнь утвердити. Любо то въ теразнѣйшій часъ, для многихъ зъ обохъ сторонъ заходячихъ зобополнихъ трудностей, до учинения вѣчного покою между тими Великими Господарами Нашими прійти не могло; еднакъ видячи тихъ-же Великихъ Господаровъ Нашихъ склонность и Ихъ Величествъ обоихъ Господаровъ жадане покою святого, якосми на початку теразнѣйшой Коммисіи Нашой, о уточеню войскъ постановлене, зъ обополною вѣрою утвердили, старане Наше о вѣчномъ албо дочасномъ покою неотступно мѣти, такъ тежъ и ведлугъ пленѣпотенцієй, которая Намъ отъ Великихъ Господаровъ на учинене святого покою дана есть, упатруючи щаслившого часу, въ которомъ би зъ вишъ менованная пріязнь до скутку дойшла, и между Великими Господарами Нашими и Ихъ великими господарстви до покою трвалого прійти могло, тіи пункта 31, на зиздѣ Нашомъ, то есть дня 13 января, ведлугъ календару нашого отправленомъ, умовилисми и сполне постановилисми.

Аби примѣре отъ теразнѣйшого року, отъ нарожденія Сина Божого рахуючи, то есть отъ року 1667, а отъ року 7175, отъ мѣсяца іюня презъ лѣтъ 13 нероздѣлне по собѣ идучихъ, ажъ до року отъ нарожденія Сина Божого 1680, а отъ сотворенія свѣта до року 7177, такъ же до мѣсяця іюня трвало; и въ тіи примирніи лѣта отъ початку Нашого договору и постановленя, ажъ дай Боже, до вѣчного скончения, всѣмъ невгодамъ, которіи отъ

того часу и дня, до скончения теразнѣйшого примѣря отъ початку прешлой войни, мечемъ албо инними якими колвекъ нещастями починилися, во всемъ отставленнимъ и спокойнимъ, а потомъ немщачимся и непамятнимъ быти; и тимъ нинѣшнимъ моцнимъ примирнимъ постановленіемъ между Наяснѣйшимъ Великимъ Господаремъ Его Королевскимъ Величествомъ и Великимъ Господаремъ Его Царскимъ Величествомъ, и между ихъ великими господарстви и землями и городами, яко тими що здавна въ которой сторонѣ было, такъ тежъ и тими завоеваними, которіи на теразнѣйшомъ примирномъ договорѣ въ которую сторону досталися, и между подданними и людми обоей сторони, отновленой и поставленой и потверженной, непорушеной пріязни быти ведлугъ теразнѣйшого утверженя, которее безъ вшелякого нарушеня презъ всѣ тіи лѣта примире вишей вираженное дотримане маетъ быти моцно: и Его Королевское Величество, такъ же и Его Царское Величество между собою во всѣхъ способахъ добра посполитого мѣти и братъ брату лѣпшого шукати, и во всемъ правдиве зъ собою поступовати.

2.

О титулахъ Царского Величества Російского и Короля Полского, и о експедиціяхъ всякихъ, же не Рускимъ але Полскимъ язикомъ отправоватися мнютъ.

А Наяснѣйшого Великого Господара, Его Королевского Величества, такъ тежъ Велиликого Господара, Его Царского Величества и ихъ господарскіи имена и титули писанніи на обидвѣ сторони быти маютъ, а въ ихъ господарскихъ грамотахъ и во всѣхъ писмахъ, такъ яко въ теразнѣйшомъ записѣ на початку написано есть, безъ умнейшеня, ажъ дастъ Панъ Богъ до постановленя вѣчного покою; такъ тежъ и на пограничнихъ городахъ будучихъ

старостове и воеводове и Гетмани и вшелякого уряду и кондиціи, кому где будетъ належало, а зъ другой сторони боярове и воеводове, приказніи люде, зъ росказаня Великихъ Господаровъ своихъ, ихъ господарскіе наименованя и титули во всѣхъ писмахъ подлугъ теразнѣйшого нашого постановленя, яко на початку выраженніи, писати маютъ, постерегаючи того, жеби до непріязни причина въ нѣвъчимъ давана не была. А експедиціи вшелякіи зъ канцеляріи Его Королевского Величества, и отъ пограничнихъ корони Полской и великого князства Литовского, не Рускимъ писмомъ яко предъ войною было, але Полскимъ язикомъ, яко доселѣ презъ теразнѣйшихъ часовъ войни дѣялося, выходити маютъ.

3.

О Смоленску и инишихъ городахъ и уъздахъ отъ Полщи и Литви войною взятихъ, и о захованю въ нихъ въри Католицкой; также въ державъ Полской и Литовской, о захованю въри благочестивой Грецкой, — и о Запорожцахъ.

А которіи городи и землѣ въ той прешлой войнѣ суть отъ корони Полской и великого князства Литовского завоеване, и зостаютъ подъ владзею и держанемъ Его Царского Величества, то есть Смоленскъ зо всею Сѣверскою землею, зъ городами и уѣздами, которіи зъ того краю отъ Витепского и Полоцкого и отъ Инфлянтъ, отъ Луцивского уиздовъ до Смоленска, яко-то: Дорогобужъ, Бѣлую, Невель, Себежъ, Красную, также и Велѣзъ, любо здавна до воеводства Витепского належачій своими мѣстцами и уѣздами, а зъ другого краю где Сѣверскіи города около Чернѣгова — всѣ городи, землѣ, якими колвикъ назвисками и урочищами назване, зоставати маютъ всѣ въ сторонѣ Его

Царского Величества; а въ сторону Его Королевского Величества, отъ Днѣпра що подъ Кіевомъ и презъ весь той край отъ Путивлской граници, жадного города, а нѣ мѣста, а нѣ влости во владзѣ презъ теразнѣйшіи примирніи лѣта, отъ теразнѣйшого часу и дня, належати буде; непреходячи еднакъ границъ воеводства Полоцкого, Витепского и повѣту Оршанского, Мозирского, Ржечицкого и Браславского, также Инфляндской граници, такъ якося въ собѣ тіи границѣ и въ давномъ своимъ ограниченю предъ войною мѣли, и зо всѣми уездами, селами и влосцями, зъ обопхъ сторонъ рѣки Днѣпра и Двини и иншихъ будучими, до тихъ-же воеводствъ и повѣтовъ, которіи въ держаню Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой належачими, випявши Велѣза, которій для покою святого одъ воеводства Витепского отлучоній, въ сторону Его Царского Величества, тимъ трактомъ до лѣтъ примирнихъ розставленній есть. А въ низъ Днѣпра, що ся именуютъ Запороги и тамошніи Козаки, въ якихъ они тамъ зостаютъ оборонахъ, островахъ и сѣдлискахъ своихъ живутъ, маютъ быти въ послушенствѣ подъ обороною и подъ високою рукою, обохъ Великихъ Господаровъ нашихъ, на сполную услугу отъ наступуючихъ, чого Боже стережи, бѣсурманскихъ войскъ. Вшакъ же тимъ всѣмъ вшелякой кондиціи обывателемъ, которіи въ сторону Его Царского Величества, въ мѣсцахъ презъ тіи трактати до часу певного уступленихъ зостаютъ, волне маетъ быти во всѣхъ тихъ мѣстцахъ заживане релѣгіей святой Католицкой, безъ жадного отправованя набоженства въ домахъ своихъ затрудненя; а взаемъ тимъ всѣмъ вшелякой кондиціей Рускимъ людемъ, которіи въ сторону Его Королевского Величества, въ мѣстцахъ презъ тіи трактати уступленнихъ, достаются, волнее маетъ быти заживане релѣгіей Грецкой, безъ жадного въ отправованю набоженства затрудненя.

4.

О Козакахъ, по обоихъ сторонахъ ръки Днъпра зостаючихъ городовихъ.

И то варуемо, же жадная надъ Козаками Украинскими, въ тую сторону Днѣпра отъ Переясловля будучими, помста чинена быти не можетъ, же ся нѣкоторіи въ сторону Его Королевского Величества, Рѣчи посполитой отдавали; а тихъ Козаковъ, зъ другой сторони рѣки Днѣпра отъ Кіева будучихъ, Его Царское Величество, отъ присяги собѣ на подданство виконанной уволняетъ, и въ протекцію свою пріймовати, а нѣ до мѣстъ и городовъ тамъ будучихъ вступоватися, презъ той весь часъ примирній, не будетъ и не кажетъ. А взаемъ Его Королевское Величество оттихъ Козаковъ, въ другую сторону Днѣпра рѣки отъ Переясловля будучихъ, въ протекцію свою пріймовати, и до мѣстъ и до городовъ тамъ будучихъ вступоватися, презъ тіи примирніи лѣта не буде и не каже.

5.

О градъ Кіевъ; о монастиръ Печерскомъ, и о инишихъ поближшихъ монастирахъ зъ посадами ихъ; также о поляхъ, пашняхъ, лъсахъ и всякихъ угодяхъ ихъ.

А мѣсто Кіевъ зъ Печерскимъ монастиремъ, зъ посадою и зъ околичними поблизшими монастирами и зъ пашнями оныхъ, которіе монастирскіи мешкаючіи люде маютъ въ поляхъ, также и лѣсніи уходи на вшелякіи домовіи потреби, зъ тамъ той сторони Днѣпра, на которой Кіевъ зостаетъ, неболшей надъ милю, аби уконтентованемъ въ группахъ и лѣсахъ городовимъ и монастирскимъ людемъ такъ отъ околичнихъ, яко и отъ Христіянскихъ людей випел-

нено было и дотримано презъ часъ нижей, — о спроваженю людей ратнихъ Его Царского Величества зъ того-жъ города Кіева, и о повороченю оного зъ тими-жъ мѣстцами виражениими въ сторону Его Королевского Величества, — омовленой и писаной.

6.

О городахъ зъ ихъ уиздами и землями, отъ державы Полской войною чрезъ Москву взятихъ, и по сихъ договорахъ знову Полши уступленихъ, и о возвращеніи отъ Москви забраннихъ церковнихъ вещей, также аммунъціи военной, денегъ и иннихъ вещей, и прочая.

А завоеваннихъ городовъ и земель вступлени суть въ сторону Его Королевского Величества, городи и мѣста: Полоцкъ и Витепскъ, Дипемборкъ, Люцимъ, Речица, Маримъ-Гавзъ зо всѣми Инфлянтами полудневими, и зо всѣми тихъ городовъ всѣхъ менованнихъ уѣздами, здавна до нихъ належачими, опрочъ Велѣза здавна до Витепска належачого; а зъ тихъ городовъ, которіи недавно по взятю ихъ церковніи аппарати, образи и книги и инніи рѣчи, также прибытки дѣла и аммунѣціе и всѣ оружья и пѣняжній скарбъ, и хлѣбніи запаси зъ Москви звезенніи, также люде служаліи и обивателѣ прыбыліи Рускіи люде, до городовъ Его Царского Величества по близу будучихъ, на подводахъ до границѣ тихъ уѣздовъ вивезени быти маютъ; а давніи тихъ армати и аммунпція и оружья, которіи суть теперь въ городахъ, и мешкаючіи тамошніи люде, и шляхта въ своихъ сидлискахъ при уступленю тихъ городовъ зоставлени быти маютъ. Тіи звишменованніи городи уступлени: Полоцскъ, Витепскъ, Данимборкъ, зъ Инфлянтами и иншіи городи вишей реченіи, зъ инними мѣстцами и уѣздами и съ повѣтомъ Сурожемъ, Езерищемъ и зъ иншими, маютъ

быти отдани въ сторону Его Королевской Мосцѣ и Рѣчи посполитой, въ року теразнѣйшомъ отъ нарожения Сина Божого 1667, мѣсяця мая 11, ведлугъ нового календара, презъ присланнихъ дворянъ такъ отъ Его Королевского Величества, яко и отъ Его Царского Величества; людей тихъ, а ни добитковъ ихъ, которіи въ подводи взяти будутъ, затримивати, а ни ихъ кривдить люде Его Царского Величества не будутъ. А шляхтѣ въ тихъ уиздахъ вступленихъ, заразъ по скончепю трактатовъ теразнѣйшихъ, свои отбѣрати маетности волно буде, въ которихъ безпечно мешкати безъ прешкоди отъ людей Его Царского Величества, въ фортецахъ до вийстя зостаючихъ, маютъ; а взаемъ и люде Его Царского Величества, въ тихъ-же фортецахъ будучіи, во вшелякомъ отъ Его Королевского Величества людей, до вийстя ихъ зъ тихъ фортецъ, въ небезпеченствѣ зоставати маютъ.

7.

О уступленю Кіева зъ монастиремъ Печерскимъ, и зъ иншими до него околичностями, зъ аммуницією и провіянтомъ, отъ Царского Величества Полякомъ.

А самъ Кіевъ городъ, зъ тими монастирами Печерскими, зъ иншими при Кіевѣ зоставлеными околичностями, также зъ арматою старою, предъ тимъ Кіевъ въ сторону Царского Величества обнятіи, зъ провіянтомъ на той часъ тамъ же будучимъ, въ сторону Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой маетъ быти отданіи и очищеніи предъ першою о вѣчнііи покой коммисією, въ тихъ примирнихъ лѣтахъ припадаючею, то есть въ двѣ лѣтѣ отъ теразнѣйшого трактату рахуючи, въ року дастъ Богъ пришлимъ 1669, мѣсяця априля 15, ведлугъ нового календара припадаючомъ. Предъ тимъ очищеніемъ Кіева и отданемъ оного

въ сторону Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой, маетъ быти отъ Великихъ Господаровъ нашихъ, между собою презъ посланниковъ зъ любителнимп грамотами обсилка, жеби зъ едной сторони о отданю, а зъ другой сторони о пріймованю не безъ вѣдомости было; которой обсилки любо би не было, предъ ся городъ Кіевъ въ сторону Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой, на терминѣ ведлугъ описаня теразнѣйшого, верненій и уступленій быти повиненъ. Которій то Кіевъ презъ тіи двѣ лѣтѣ, поки въ держаню Его Царского Величества будетъ, маетъ мѣти моцную зъ войска Его Царского Величества оборону отъ поганъ, яко и отъ своеволнихъ Козаковъ, где и живности и аммунѣціи до оборони съ потребу додавати Его Царское Величество роскажетъ; а за тое жадной при уступленю того Кіева нагороди отъ Его Королевского Величества и отъ Рѣчи посполитой, Его Царское Величество упоминатися не будетъ.

А щося тинетъ арматъ зъ розмихъ замковъ и мѣстъ такъ Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой, яко тежъ приватнихъ обивателевъ корони Полской и великого князства Литовского, презъ тую войну, также въ бояхъ рознихъ презъ тую войну зъ обохъ сторонъ забраной, теди и той пунктъ до трактату о вѣчній покой откладаемо.

8.

О отданю зъ сторони Царского Величества Полякомъ забраннихъ во время войни, въ Полскихъ и Литовскихъ мѣстахъ и мѣстечкахъ, всѣхъ писмъ публѣчнихъ; также книгъ гродскихъ и земскихъ, трибуналскихъ, майдебурскихъ, при тимъ справъ, метрикъ, привилеевъ, библіотекъ, также костелнихъ и церковнихъ книгъ.

Всѣ писма публѣчніи, также и книги гродскіи, земскіи, трибуналскіи и майдебурскіи, при томъ справи, при-

вилеи, метрики, библіотеки; также и книги костелніи и церковніи, въ Вилну и во инших мѣстахъ и на розниххъ мѣстцахъ такъ въ коронѣ, яко и въ великомъ князствѣ Литовскомъ презъ тую войну забранніи, що колвекъ ихъ зналѣзти будетъ могло, публѣчнихъ и приватнихъ; особливе поселствъ отъ воеводствъ и повѣтовъ, подъ часъ войни. до Его Царского Величества зъ обѣтницею подданства отправованнихъ, которіи презъ теразнѣйшіи трактати касуются, на вѣчніи часи умораются, ничого при собѣ незатримаючи и не заховуючи, вернути, и оніи забравши найдалѣйшей... мѣсячей, албо яко найпрудшей зобратися могутъ, на мѣстце пограничное одислати,Его Царское Величество роскажетъ, обвѣстивши Его Королевское Величество презъ грамоту свою, жеби для одобраня того всего, дворянина своего зослати изволилъ. А справи, книги всѣ воеводства Смоленского и Чернѣговского и повѣту Стародубовского, нечекаючи примирнихъ лѣтъ, въ недѣль двападцятъ по заприсяженихъ пактахъ, которіи колвекъ знайдуются, зобравши, зосланому отъ Его Королевского Величества двореииновѣ на пограничнихъ мѣстахъ, — а воеводства Кіевского также справи и книги, за упоминанемся отъ Его Королевского Величества презъ грамоту, отдани быти маютъ.

9.

О возвращеніи отъ Царского Величества Полякомъ вещей церковнихъ и костелнихъ, яко то: образовъ, святостей, рельквій и штуки древа животворящого креста, и инщихъ оздобъ.

А щося тинетъ розного охендоства и рѣчей церковнихъ и костелнихъ, Пану Богу на хвалу посвященнихъ, яко то: вшелякого начиня святости и релѣквій, особливе

штуки древа креста святого, въ Люблинѣ взятой, и розниxъ образовъ и оздобъ костелниxъ и церковниxъ, то все, що колвекъ зобратись, въ панствѣ Его Царского Величества, буде могло, найдалѣй въ року едномъ, за обисланемся Великихъ нашихъ Господаровъ, привернено буде. О дзвони засъ, зъ панства Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой до панства Его Царского Величества Московского забранніе, на первшой коммисіи, презъ великихъ зъ обохъ сторонъ полномочнихъ пословъ, до уконтентованя договоръ учиненній маетъ быти.

10.

О плѣнникахъ зъ державы Полской и Литовской, во время войни, въ сторону Царского Величества Московскую забранихъ.

А же между нами, Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой и Его Царского Величества, великими послами немалая заходила трудность уволненя вязневъ, теди они таковимъ способомъ уволнилисми и постановили: напередъ, ижъ плѣнъ увесь, що называется пашеннымъ и робочимъ, около справованя ролѣ, людемъ обоей плци, въ коронѣ Полской и въ великомъ князствѣ Литовскомъ браній, маетъ зоставати въ сторонѣ Царского Величества, презъ тіи всѣ примирніи лѣта, албо и ближей, ежели Панъ Богъ дастъ прудшей покой вѣчній, на которій колвекъ зъ тихъ нижей менованнихъ коммисій, заварти; а щося дотиче стороны иншихъ вязневъ, то есть—мѣщанъ вшелякихъ, которіи не могутъ лѣчитися между люде служаліи, зъ розниxъ мѣстъ и мѣстечокъ панства Его Королевского Величества; также и Жидовъ, которіи ся на вѣру Рускую перехристили, презъ тую войну отъ початку до панства Московского забраниxъ, такосми мовили: поневажъ Его Царского Вели-

чества великіи послове не могли теперь о визволенію тихъ людей договору зъ нами учинити, намъ тежъ, Его Королевского Величества посломъ и коммисаромъ, трудно было на тое позволити, жеби ся тое дѣло ведлугъ потребованья Его Царского Величества великихъ пословъ теперь успокоило, теди великіи полномочніи послове Его Королевского Величества, для потверженя теперешнихъ трактатовъ до лѣтъ примирнихъ, презъ насъ завартихъ, до Его Царского Величества, ведлугъ умови нашой, зослани, тое дѣло на столицѣ, дасть Панъ Богъ, при Его Царскомъ Величествѣ досконале намовятъ, и яко маетъ быти постановятъ.

11.

Тожъ о вязняхъ всякихъ военнихъ и невоенних, старихъ и молодихъ, крещенихъ и некрещенихъ, Полскихъ и Литовскихъ въ Москвѣ зостаючихъ, а Московскихъ въ Полщи и Литвѣ обрѣтающихся; такъ-же о людехъ Полскихъ и Литовскихъ, въ царство Московское волно зашедшихъ, и о людехъ царства Московского, въ державу Полскую и Литовскую по волѣ-жъ вшедшихъ, же мѣютъ оніи, зъ обохъ пречечонихъ Монархій, Россійской и Полской, взаемне быть отпущени зъ ихъ рухомостями на свободу; а хто доброволне похощетъ жити, не въ своемъ природномъ панствѣ, то на волѣ тому дано и постановлено.

Иншіи зась всѣ вязнѣ, отъ зачатой теперешной войни забраніи, такъ духовніи яко и свѣцкіи, шляхта и войсковіи люде, старики и молодіи и челядь розна, вшелякой кондиціи и плци и набоженства люде; такъ-же Козаки Украинскіи, и Татаре подъ Королевскимъ Величествомъ мешкаючіи, земляне и свѣцкіи и иншіи служаліи, любо и въ

молодшихъ лѣтехъ будучіи, такъ въ коронѣ Полской, яко и въ князствѣ Литовскомъ, маетностяхъ, любо въ домахъ, албо въ бою, замкахъ, мѣстечкахъ, и гдѣ колвекъ забраніи, любо би теперь въ вязеню были, албо на услудзѣ Его Царского Величества и у пановъ бояръ зоставали, любо би ся тамъ, въ панствѣ Его Царского Величества, зъ особами Рускими поженили, албо на вѣру Рускую перехрестилися, албо на дворахъ князовъ, албо у мѣщанъ въ работѣ знайдовалися; такъ и Жидовъ тихъ, которіи ся на вѣру Рускую нехристились, всѣхъ зъ жонами и дѣтми и рухомостью ихъ, никого нетаючи и нѣ до позостаня примушаючи, доброю вѣрою, въ сторону Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой визволити и роспустити Его Царское Величество роскажетъ; а которіи зъ нихъ хотѣли въ сторонѣ Его Царского Величества доброволно зостатися, то имъ волно будетъ; которіи зась, Полского и Литовского народу бѣлой плци и Жидовки пошли замужъ за Рускихъ людей, тіи зоставати маютъ при мужахъ своихъ. А взаемъ всѣхъ вязневъ Его Царского Величества, вшелякой кондиціи и плци люде, которіи до корони Полской, до великого князства Литовского на инших битвахъ забрани суть, и въ городахъ коронних и въ великомъ князствѣ Литовскомъ зостаютъ, и зъ тихъ, которіи подъ часъ войни бѣсурманской до Полщи уходили, а теперь въ Кролевствѣ Полскимъ въ службѣ Его Королевского Величества, албо въ домахъ, албо у маетностехъ сенаторскихъ и шляхецкихъ, по мѣстахъ у мѣщанъ въ роботѣ зостаютъ — и тихъ всѣхъ Его Королевское Величество въ сторону Его Царского Величества до панства Московского, жадного нетаячи, а не до позостаня примушаючи, доброю вѣрою отпустити и визволити роскажутъ. Вшакъ-же которіи би хотѣли въ сторонѣ Его Королевского Величества доброволне зостати, то имъ волно маетъ быти. А уволнене и отпущенѣ, зъ обохъ сторонъ, учинено будетъ вязнемъ не очекиваючи, зъ далшихъ мѣстъ, зъ короны пол-

ской и великого князства Литовского, то есть зъ близкихъ мѣстъ до пограничнихъ городовъ Царского Величества въ двѣ недѣли; а которіи о подаль и тихъ въ мѣсяць, любъ въ два, а далшихъ—зъ полъ рока, отъ скончения тихъ трактатовъ рахуючи. А взаемъ господарства Московского городовъ, зъ Смоленска, Витепска, зъ Полоцка, зъ Динемборга и зъ инших поблизшихъ, также зъ Украинних, въ двѣ недѣлѣ, а зъ столечного города Москви въ мѣсяцъ; а зъ за Московскихъ поблизшихъ городовъ, въ два мѣсяца, а зъ далшихъ городовъ, въ чтири мѣсяца; а зъ Астрахани, въ полъ рока, отъ доконченя тихъ трактатовъ рахуючи: а зъ Сибѣра и зъ самихъ далшихъ городовъ Сибѣрскихъ зобрани быти маютъ до уволненя въ року, албо, яко можна рѣчъ буде, найшпѣшнѣй; а презъ границю отпустити за обисланемся до пограничнихъ воеводовъ и преложонихъ людей безъ затриманя; также если би вязневе Московского народу въ коронѣ Полской, албо въ великомъ князствѣ Литовскомъ, вѣру католицкую приняли и поженилися, а хотѣли би до панства Московского повротити, теди онимъ волнїй, яко до власной отчизни, поворотъ маетъ быти, безъ жадной трудности, зъ дѣтми ихъ и зо всею рухомостю.

12.

О коммисіяхъ и полномочнихъ послахъ зъ обохъ Монархій, Російской и Полской, быти мѣючихъ, для трактованя о вѣчномъ покою, которій если-би не учинился на тихъ зъиздахъ, то повинни обадва Монархи призвати до посредствія, для учиненя между ими вѣчного покою, на зъиздъ пословъ посторонних Государовъ.

А въ тихъ примѣрнихъ лѣтехъ, ведлугъ склонности Великихъ Господаровъ нашихъ, и между оними Великими Господарами братерской милости, и зъ обохъ сторонъ жа-

даня вѣчного покою, умислилисми и постановили, жеби были зъ обохъ сторонъ на зъиздахъ великіи полномочніи послове и коммиссарѣ, зъ полномочными грамотами, личачи отъ мѣсяца іюня теразнѣйшого року въ пришлій, дастъ Панъ Богъ, отъ нароженя Христа Господа, року 1669, въ іюнѣ мѣсяцѣ, а ведлугъ старого року 7177. А гди би, на томъ першомъ зъиздѣ и коммисіи, вѣчній покой за трудностями заходячими не мѣлъ станути; то другому зъизду быти въ пять лѣтъ, то есть въ року 7182; а гди би та коммиссія другая еще вѣчного покою докончения неотримала, теди не откладаючи надѣи отъ вѣчного покою, обидва Великіи Господарове зголне маютъ презъ пословъ своихъ возвести господаровъ Христіянства въ медіятори, которихъ въ той часъ обидва Монархове потребовати будутъ, и зажити на посредство любо сполне, албо тежъ хто зъ своей стороны хочетъ однихъ великихъ пословъ на розсудокъ и усмирене вѣчнего, на третій зъиздъ въ року 1678, ведлугъ нового календару, въ мѣсяцю іюню, а ведлугъ старого, въ року 7186. А отъ чого оборони Боже, и тотъ третій зъиздъ зъ посредниками въ докончению вѣчного покою скутка не отрималъ, а отъ наступуючихъ трудностей указалъ би ся паномъ посредникомъ до продолженя; и въ той часъ, великимъ ихъ полномочнимъ посломъ и коммисарамъ посредниковъ зъ учтивостю отправити, а самимъ зъ надѣею одложити коммиссію до року 1680, ведлугъ нового календару, а ведлугъ старого — до року 7188, также до мѣсяця іюня; а въ тихъ остатнихъ двохъ лѣтехъ, Великимъ Господаремъ нашимъ волно будетъ старане о отновлене покою святого, презъ поселство, албо продолжене въ далшіи лѣта покою дочасного учинити; а до войни и розлитя крвѣ и до спустошеня обоихъ господарствъ вшелякимъ таемнимъ промисломъ, зъ обохъ сторонъ недопустити, и овшемъ тримати Христіянскимъ старанемъ въ покою, и необислившися, а ни за жадніи взрушаючіи пограничніи

поступки, которiи успокоени быти мають, воини не вщинати.

15.

О пограничнихъ Литовскихъ отъ Смоленска лѣсовихъ грунтахъ, и о потерянихъ въ нихъ, во время войни, рубежахъ и межахъ; для чого зъ обохъ сторонъ повинни зъихати розищики и судiи, и що покажется попсованихъ старихъ рубежей, въ грунтахъ лѣсовихъ и полевихъ, тiи по прежнему жеби были отновлени и поправлени.

Такъ тежъ умовляемо, ижъ суть въ тiи продолженiи войни пограничнихъ городовъ мешкаючiи люде, презъ старiи границы въ уиздахъ, лиси посѣкли и признаки и границы попсовали, и для того опатреня, зъ обохъ сторонъ, въ теперешномъ року, по потверженю отъ ободвохъ Великихъ Господаровъ теперѣшного примиря, висланнiи быти мають по двѣ особѣ, за пограничнихъ суддей и коммисаровъ, зъ едного краю до Смоленска, и отъ поступленнихъ отъ Витепска и отъ инишихъ городовъ земель, зъ полномочними господарскими грамотами. Теди зъихавшися въ мѣсяцѣ септеврiи, и осмотрившися зъ собою, судѣ, гдѣ ся здаритъ, въ которомъ уиздѣ зъихатися мають, и тихъ уѣздовъ зъ обохъ сторонъ тутъ зобравши много стародавнихъ зъ влостей людей вѣдомихъ, роспитати въ земляхъ и въ водахъ, въ лѣснихъ уходяхъ, въ гонахъ — если спору якого немашъ, и ежели на обидвѣ сторони владѣютъ ведлугъ границы и межи; а гдѣ старожитнiи повѣдятъ границу зопсованную, теди тiи-жъ суддеве, сами оглядавши, кажутъ признаки и границу учинити и старую поправити, и роскаже мочно тамошнимъ обивателемъ, а зъ влости хлопомъ, аби того постерегали, якоби во вшелякихъ, зъ одной сторони другой, кривди жаднiи чинени не были.

14.

О караню сваволнихъ и непослушнихъ людей, въ которой би колвекъ сторонѣ явилися; о Кіевскихъ зъ монастирами, такъже Чернѣговскихъ и Переясловскихъ лѣсовихъ и полевихъ группахъ; и о коммисарахъ для починеня въ нихъ границъ быти мѣючихъ.

А въ которой сторонѣ своеволніи и непослушніи люде покажутся, теди ихъ въ пограничнихъ городахъ маетъ быти ознаймлено воеводамъ и коммисаромъ, и надъ онимн людми, ведлугъ инквизиціей, карность маетъ быти безъ милосердія учинена. А зъ другого краю въ Кіевъ городъ зъ монастирями, отъ Чернѣгова и отъ Переясловля, на другой сторонѣ Днѣпра, также для уконтентованя грунтовъ, лѣснихъ входовъ, другихъ суддей и коммисаровъ зъ обохъ сторонъ вислати, и у тамошнихъ мешкаючихъ людей заказъ учинити на обидвѣ сторони, и признаки зпорядити, поки ся преречоніе лѣта до отданя Кіева, тимъ его Царскому Величеству владити буде належало, постерегаючи того, жеби болшей мили едной до Кіева грунту не займовано.

15.

О объявленіи посторонним государомъ чрезъ грамоти покою, утвердитися мѣючого между монархіями Россійскою и Полскою, и о волнихъ гандляхъ и промислахъ купеческихъ.

Также умовили, гди дасть Панъ Богъ, по потверженю обоихъ Великихъ Господаровъ нашихъ, для надѣи того статечного покою, и жеби непарушене трвало ку вѣчному покоевѣ, и тое посторонним господаромъ, зъ которими

вѣчній, або дочасній покой есть, въ грамотахъ то есть любителнихъ, гди ся притрафитъ, презъ пословъ и посланниковъ той утвержденній покой обявить, жеби не безъ вѣдомости было, и на потомъ, жеби межи купеческими людми и зъ посторонними господарстви торгове гандлѣ множилися.

16.

О волнихъ торгахъ и промислахъ, по остатной коммисіи быти мѣючой, людемъ купеческимъ обоихъ монархій Россійской и Полской, землею и рѣкою Двиною до Риги: зъ плаченемъ уставленной индукти и пошлини отъ купеческихъ товаровъ.

Также и между тими господарстви, Великою Росіею и короною Полскою и великимъ княвствомъ Литовскимъ, между купеческими людми въ пограничнихъ городахъ, и въ тихъ мѣстцахъ и мѣстечкахъ, въ которихъ предъ войною теперешнею гандліовали, зъ проезджими грамотами вшелякими товарами гандліовати—окромъ тихъ товаровъ, которіи въ обохъ панствахъ заказани будутъ—безъ затрудненя, и мито платити отъ товаровъ, ведлугъ уставу панствъ обоихъ; а мимо уставу купцомъ збитковъ и препагабаня никому нечинити, и тимъ ихъ не отгоняти; также и Двиною рѣкою до Риги купцомъ зъ Смоленска дорогу мѣти свободную, зъ товарами незаказанними, и тамошнихъ купцовъ мимо замки Его Королевского Величества до Смоленска препущати безъ затриманя. Мито еднакъ звичайное, на звиклихъ мѣстцахъ, отъ тихъ товаровъ плаченое, до скарбу Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой буде. А тимъ купцомъ на обидвѣ сторони гандліовати волно буде, тилко отъ остатной, которая ся зъ медіаторами отправовати будетъ коммиссіи, то есть отъ року 1678, мѣсяца іюня.

17.

О долгахъ и должникахъ, въ обохъ монархіяхъ Російской и Полской зостаючихъ, предъ войною заведеннихъ, же по облѣкахъ и доводахъ повинни зъ обоихъ монархій взаемне быти унщивани и виплачивани, и справедливость обидимимъ мѣетъ быти чинена.

А долги, которіи еще предъ войною чрезъ записки и облѣки, также и презъ контракти купецкіе, затягнени едному на другомъ, между людми вшелякой кондиціи, такъ корони Полской и великого князства Литовского, яко и народу Московского и, презъ теперѣшную войну прибилихъ въ сторону Его Царского Величества мѣсцъ, зъ обохъ сторонъ покажутся, и слушними доводами віявлени будутъ, теди кождому такому укривжоному, ведлугъ облѣковъ и записовъ и ведлугъ купецкихъ контрактовъ, на обидвѣ сторони розправа и справедливость скутечна, ведлугъ права и достойности, безъ провлоки, зъ винного учинена быти повинна.

18.

О посилкѣ зъ обоихъ монархій, Россійской и Полской, до Хана Кримского, зъ обявленемъ о ставшомся между ними покою, и съ желаніемъ, аби и Ханъ, зъ тими обоими монархіями, въ сосѣдской зоставалъ пріязни безъ войни; а еслиби того несхотѣлъ, то обоимъ монархіамъ сполне чинити ему отпоръ и военній промислъ, уживши къ тому Козаковъ Запорожскихъ и Донскихъ.

И то постановилисми, аби обое Великіе Господарове наши послали до Хана Кримского, и въ своихъ грамотахъ той утвержденій покой оному обявили, жеби для сусѣдства

Ханъ Кримскій зъ своими Ордами былъ нашимъ Великимъ Господаромъ сполной пріязни и любителнихъ силкахъ, а одъ войни скутечне запехалъ; поневажъ Великіи наши Господарѣ уже между собою въ братерской милости зостаютъ.—А если Ханъ Кримскій тимъ згордитъ, и въ соседствѣ сполнимъ пріятелемъ быти не схочетъ, и войни своей скутечне не запехаетъ; теди такъ въ Украинѣ, яко и въ Кіевѣ и въ Запорогахъ и во иннихъ Украинскихъ, по обохъ сторонахъ рѣки Днѣпра, обои войска, такъ корони Полской и великого князства Литовского, яко и панства Его Царского Величества Московского, зъ Украинскими тамошними людми, противъ Ордомъ и Ханскимъ силамъ завше готовими быти мѣютъ, и отпоръ давати, яко сполному непріятелевѣ, будутъ; также и въ Запорогахъ и на Дону спомочній и оброній промислъ надъ бѣсурманъ непрестанно. А еслибы Ханъ Кримскій, по томъ обвѣщеню, хотѣлъ третимъ быти зъ Великими Господарами нашими въ пріязнь, теди о способахъ успокоеня, заходячихъ розницахъ, обадва Великіи Господарове наши зъ собою знесшися, аби до сполной пріязни прійти могли, старане учинятъ.

19.

О посланю пословъ отъ обохъ Монарховъ, Російского и Полского, до Цара Турецкого, зъ обявленемъ объ учинившомся зъ ними покою, и зъ желаніемъ, аби и Царъ Турецкій зъ ними жъ сосѣдскую заховалъ пріязнь, и Хановѣ Кримскому приказавъ крѣпко, жадноu не давати оккасіи до непріязни и войни обоимъ монархіямъ, Російской и Полской, и прочая.

Также для досконалого обявленя, Великіи Господарове наши пошлютъ пословъ своихъ до Цесара Турецкого, ознаймуючи, яко пограничному, о томъ покою завартомъ, жеби

Цесаръ Турецкій прешлую пріязнь потвердивши; Хановѣ Кримскому приказалъ въ сусѣдствѣ спокойне ся заховати, и сурово розказалъ, аби до войни жадной оказіи недавалъ. А гди би, за данемъ съ причини отъ Орди, до войни зъ Ханомъ и Татарами обомъ нашимъ Великимъ Господаромъ пришло, презъ що би и Порта Отоманская, беручися о Орду, ку войнѣ противко тимъ обомъ Господаромъ Великимъ нашимъ, албо противъ едному зъ нихъ побуритись мѣла: теди сполними силами и войсками отпоръ бѣсурманомъ, на кождей потребѣ, зъ обоихъ сторонъ, потуги обидвѣличніе обадва Великіе Господарове наши давати будутъ.

20.

О пріймованю и отправованю честномъ, въ обоихъ монархіяхъ, бывати мѣючихъ пословъ, посланниковъ и гонцовъ, и по сколко при нихъ повинно бывати людей и коней, и о даваню имъ кормовъ и подводъ.

Также и мовлено и постановлено, ижъ пословъ и посланниковъ и гонцовъ на обидвѣ сторони пріймовати, и отпускати зъ ушанованемъ, подлугъ достойности, и пріиздъ и отъиздъ имъ доброволній, безъ вшелякой зачепки и затриманя, маетъ быти; а пріижати посломъ болшимъ въ сту человѣка, а конѣ именуемъ сто пятдесятъ; а посланникомъ въ четиредесятъ человѣка, а коней пятдесятъ; а гонцамъ отъ десяти человѣка, коней пятнадцатъ, и покармъ и подводи на тихъ людей и коней давати.

21.

Тожъ о послахъ, посланникахъ и гонцахъ, о стрѣчи имъ належитой, зъ припасами кормними, и о конвуи; также о людехъ купеческихъ, аще при нихъ будутъ, и охоронѣ ихъ.

А гди посломъ и посланникомъ и гонцомъ, кому въ своей дорозѣ пріийде до Великого Господаря ихати, и по

обсилу, подлугъ поселского звичаю, вислано будетъ его зъ покармомъ, зъ уконтентованемъ поселскимъ приняти, и той поселъ дастъ приставовѣ людей и коней *роспись; а что сверхъ числа постановленныхъ посольскихъ людей и лошадей* (*) прибылiи купецкiи люде будутъ, и тихъ написати именами, много будетъ, жеби отъ граници ихали на своей справѣ; а приставамъ, якъ въ дорозѣ, такъ при Великихъ Господаровъ поселствахъ, якъ много будутъ; а охрану надъ ними подлугъ звичаю посполитого чинити; а уйми ни въ чомъ, такъ въ прейстю, яко и въ отпущеню до самой граници, не учинити.

22.

Также о людехъ купеческихъ, при послахъ бывати звиклихъ, и о товарахъ ихъ, и о вiиздѣ ихъ за послами безъ удержанеся до домовъ своихъ, и прочая.

А зъ тими послами и посланниками купцовѣ зъ товарами, которiи заказани возити до обоихъ панствъ и мѣстъ, Его Королевского Величества корони Полской и великого князства Литовского, столечнихъ, также и до Варшави; яко и зъ другою стороною въ самiй столечнiй панства Его Царского Величества городъ, и где указано будетъ гендлiовати, и на свои товари замѣняти маютъ явно, не тайно; и тiи купецкiи люде, при послахъ, такъ долго якъ послове въ своихъ поселствахъ будутъ зоставати, могутъ по одправленю онихъ, а нѣ на малiй часъ зоставуючись, одъихати. Будучiи засъ при послехъ люде, якого колвекъ народу, намовяти и потаємне зъ собою вивозити не маютъ, и гди (**) и тимъ подобнiи виступки маетъ быти учинена.

(*) Договоръ о перемирiи въ Андрусовѣ: Полн. Собр. Зак. Рос. Имп. Т. I, стр. 665.

(**) Полн. Собр. Зак. Рос. Имп. Т. I, стр. 666: «и если бы кто виноватъ въ томъ объявился, тогда надъ такимъ виноватымъ управа совершенная о такомъ и тѣмъ подобныхъ преступленiяхъ имѣетъ быть учинена.»

23.

О зискиваню и караню подлугъ слушности и права своволнихъ и легкомислнихъ людей, смотря по ихъ винахъ; о зискиваню тежъ чрезъ нихъ сваволцовъ пошарпанихъ имѣній, и о отдаваню ихъ тимъ, чіи покажутся бути въ обоихъ монархіяхъ, Россійской и Полской.

Также умовлено и постановлено зъ обоихъ сторонъ, чтоби у пограничнихъ замкахъ воеводовѣ и преложоніи люде во вшелякихъ сосѣдскихъ справнихъ дѣлахъ стараючися были, и розтримковъ и вшелякихъ злихъ укушаючихъ людей отшукали, отъ которихъ, на обѣ сторони, зачнутся такіи нехути быти, где, и въ которихъ мѣсцахъ, ихъ отшукати и достати можно; и подлугъ ихъ винъ чинити надъ ними кари, кто чого буде годенъ за вину, подлугъ звичайного права обоихъ панствъ, жеби между господарстви нѣ ввощо непріязни не было. А кому якіи шкоди и збитки учинятъ и рознесутъ тіи рухомости, и роздѣлятся зъ иными людми: и то подлугъ достоинства поворочати, а товаришемъ нагану также чинити и заповѣди, жеби потомъ злихъ дѣлъ чинити не важилися.

24.

О причинахъ, въ пограничнихъ мѣстахъ и провинціяхъ, еслиби мѣли появитися, зъ якой колвекъ монархіи, даючи оказію до гнѣву и незгоди, аби о томъ чрезъ розищиковъ обохъ монархіи, въ купу зъихавшихся, розискивано и праведно разсуживано, ку уконтентованю сторони укривженой и ку содержанію постановленного покою.

А если за причиною, которіи нехутѣ а дозаидлости здарятся между обоими сторонами, и которая сторона укрив-

жена, албо зневажена буде, и той сторонѣ воеводомъ и намѣстникомъ, взглядомъ такой кривди албо утягченя, другой сторони намѣстникомъ и воеводомъ найближшихъ пограничнихъ городовъ, где ся той ексцессъ станетъ, дати вѣдѣти; и зъихавшися на границю, тіи противніи виступки и ексцесса, кому буде належало, вислухати и братерско разсудити и росправити безволокитно, правдиве, для того примирного договору и жадного такимъ способомъ ненарушити.

25.

Подобній-же пунктъ 24 пункту о людехъ своеволнихъ въ обохъ монархіяхъ, что для ихъ своеволи и екцессовъ покой не мъетъ быти розриванъ; але они сами мьютъ быти зискивани и карани срого, а обидими отъ нихъ уконтентовани слушною справедливостю быти мьютъ.

А если-би нѣкоторіи Царского Величества поддании, своеволствомъ зобравшися, Его Королевского Величества земляномъ и подданимъ якіи колвекъ шкоди зачали чинити, и на той часъ Его Царскому Величеству росказати по нихъ послати и ихъ полапати, и подлугъ ихъ винъ, кару чинити надъ ними, безъ вшелякого милосердія; а якіи збитки отъ нихъ станутся и тое, подлугъ достоинства, поворочати; также, если Его Королевского Величества подданніе, своеволне забравшися, Царского Величества земляпамъ и подданимъ якую шкоду учинятъ, и тимъ, подлугъ того-жъ звичаю, ведлугъ ихъ винъ, кару учинити, и убитки, подлугъ слушности, поворочати и одправу во всемъ учинити скоро, на земщене за тое болшихъ войскъ не побужати, и войни не вщинати, а нѣ жадныхъ причинъ миру того не розривати.

26.

О случаючихся болшихъ дѣлехъ, которихъ если-би пограничніи воеводи не могли сами успокоить, то мѣютъ откладати до зъизду на границу людей зъ обохъ монархій, а тіи люди зъихавшись должни розискивати, и по розиску праведно судити, а укривжонимъ справедливость не отволочную давати; чтоби чрезъ тое не мало не было нарушеня зъ обоихъ сторонъ учиненному покою.

А если болшіи дѣла прилучатся, которихъ имъ, пограничнимъ воеводомъ, росправити и успокоити не можно будетъ, и то одложити обоимъ Господаромъ до поселскихъ зъиздовъ; а которихъ пословъ они, обадва Великіи Господарѣ, для тѣхъ дѣлъ, зъ обохъ сторонъ, на границу пошлютъ, албо где знесутся, жеби зъ обохъ сторонъ было зручнѣй, и безъ вшелякого спору зъихатися, и о тихъ дѣлахъ, о чомъ будутъ висланніи, домовлятися и во всемъ добрую святую справедливость учинити правдиве, безъ отволоки; а примиря, нѣ для якихъ причинъ, не нарушати.

27.

О содержаніи зъ обохъ сторонъ, безъ жадного нарушеня, чрезъ примирніе лѣта, постановленного и утвержденного покою.

Также, презъ тіи лѣта примирніи, маютъ быти въ покою успокоени Наяснѣйшого Великого Господара, Его Королевского Величества, и Великого Господара, Его Царского Величества господарства, землѣ, городи и подданніи такъ, ижъ жаденъ Господаръ, другъ друга, потаемне а ни явне, непріязни замишляти не буде, а ни самъ презъ себе, а нѣ презъ иннихъ нѣякого злого учинити, а нѣ росказовати.

28.

О обохъ Монархахъ, Россійкомъ и Полскомъ, и о наслѣдникахъ ихъ, же ку захованю, на лѣта примирніе, постановленого покою, не мѣютъ жаднихъ еденъ другаго непріятелей пріймовати, и имъ вспоможеня людми или денгами нимало чинити.

Также Наяснѣйшого Великого Господара, Его Королевского Величества наступци, Короліове Полскіи и великіи князіове Литовскіи, и явнихъ ни тайнихъ непріятелей, которіи би были Великому Господаровѣ, Его Царскому Величеству, и панству Московскому, въ товариство пріймовати, а нѣ помощи имъ скарбомъ и людми, окказіи до непріязни и до войни, сами презъ себе а нѣ презъ субъ-ординованніи особи, давати и злого чинити не маетъ и не кажетъ. Также Великій Господаръ, Его Царское Величество и наслѣдники его, на потомъ будучіи Великіи Господарове Царове и Великіи Князіове Московскіи, а нѣ сами презъ себе а ни презъ жадніи инніи особи субъ-ординованніи, и явнихъ а нѣ тайнихъ непріятелей, которіи би были Великому Господаровѣ, Его Королевскому Величеству и всей коронѣ Полской и великому князству Литовскому, въ товариство пріймовати и помочи скарбомъ и людми даванемъ, якого злого чинити не маетъ и не кажетъ, презъ тіи всѣ лѣта примирніе; але и овшемъ зъ обохъ сторонъ, братъ брату, все добре и що ку братерству пристоитъ оказовати, жеби непріязнь неуростала, и до войни причини не было.

29.

О постановленю томъ, же по постановленю сего на лѣта примирніе покою, въ шесть мѣсяцей мѣютъ быти зъ обоихъ монархій, Россійской и Полской, взаемніи виправ-

лени посли, зъ грамотами своихъ Монарховъ, для потверженя сихъ договоровъ, и въ дорозѣ своей мѣютъ зъ собою зъѣхатися, и сденъ другому списки тихъ потвержателнихъ грамотъ вручити, и зъ ними въ путь свой ѣхати, для докончення своего поселства, и прочая.

Также и мовлено и постановлено, ижъ Великого Господара, Его Королевского Величества, зъ другой стороны Великого Господара, Его Царского Величества, великіи и полномочніи послове послани будутъ до обохъ Господаровъ на той примирній договоръ, и зъ потверженими грамотами, которіи отъ того часу утвержденія нашого въ шестю мѣсяцехъ зъѣхатися маютъ, по обсилки обоихъ Великихъ Господаровъ презъ гонцовъ, въ которихъ мѣстахъ пристойно. А на предъ тимъ обоимъ великимъ посломъ, которіи зъ потверженемъ послани будутъ, пріихавши въ пограничніе городи, между собою обослатся, и по обсилкѣ зъѣхавшися, покажетъ братъ брату тіи господарскіи потверженіи грамоти, жеби были во всемъ ведлугъ того договору, слово въ слово, зъ господарскими печатми, и прочитавши тіи господарскіи грамоти, маетъ дати зъ нихъ братъ брату копію. А якъ потверженіи грамоти, подлугъ того договору, праведливе объявятся, и на той часъ, до Великихъ Господаровъ обоимъ посломъ въ свою дорогу итти и грамоти поднести; и Великому Господару, Его Королевскому Величеству, также *Великому Государю, Его Царскому Величеству* (*), своими особами, тую потвержоную грамоту, предъ Святимъ Евангеліемъ, присягою потвердити; и до роти присяги ихъ, въ обохъ сторонахъ, якъ въ коронѣ Полской и великомъ князствѣ Литовскомъ, канцлеромъ обоихъ народовъ, такъ въ столицѣ Московской, думній поселскій дьякъ, при потверженнихъ грамотахъ подпишутся, жеби потомъ памятно и непорушимо было.

(*) Пол. Соб. Зак. Рос. Им. Т. I, стр. 667.

30.

О тихъ же великихъ послахъ, которіи зъ обоихъ монархій мѣютъ быти виправлени, для утвержденія постановленного въ сихъ пактахъ виражаючогося покоя, что сили будутъ трактовати и договаривати о удержаніи обоей Украинѣ и Запорожя, и сполне ихъ заступати зъ обоихъ монархій, отъ насилія Кримского и Турецкого, и прочая

Также между нами, умовлено и тое, что по пріѣзди нашомъ до обоихъ Великихъ Господаровъ нашихъ, зъ теперешнимъ постановленемъ и утверженимъ покоемъ святимъ, великіи послове, которіи зъ потверженими грамотами, на обидвѣ сторони, до Великихъ Господаровъ послани быти маютъ, мѣти зуполную моцъ до трактованя о утриманю обоей Украини и Запорожя, и намовленя способу сполной помочи, такъ противко Хановѣ Кримскому и Ордѣ, яко и противко Цесаровѣ Турецкому; гдиби Украинныхъ Козаковъ сполне войсками своими до послушенства и голдованя примушати мѣли; и въ иныхъ дѣлахъ, которіи би до грунтовного безпеченства, и ку пожиткамъ тихъ обоихъ панствъ, и до помноженя милости ку себѣ братерской обохъ Великихъ нашихъ Господаровъ належали.

31.

О суммѣ денежной, зъ сторони Царского Величества въ сторону Полскую потребной, для уконтентованя шляхти Полской и Литовской, зъ частю Украини, вигнаной зъ тихъ воеводствъ и повѣтовъ, котріи отъ державы Полской въ сторону Царского Величества зостали уступлени.

А щосъ ми, Его Королевского Величества великіи послове, Его Царского Величества посломъ отданя сумми, яко до-

стойной для укоптентованія шляхти, вигнанцовъ зъ тихъ воеводствъ и повѣтовъ и зъ части Украины, въ сторону Его Царского Величества уступленой, будучихъ, жеби Его Царское Величество, ведлугъ братерской ку Его Королевскому Величеству милости и для прихоженя народовъ до пріязни, опую именовати рачилъ: и то Царского Величества великіи послове, именемъ Великого Господара своего, намъ обявили, жеби о томъ укоптентованю вигнанцовъ, шляхти короны Полской и великого князства Литовского, на першомъ поселствтѣ, которое зъ подтвердителными грамотами отъ Его Королевскаго Величества отправоватися маетъ, договоръ учинено буде, и тое дѣло Его Царское Величество до поселского прибытя откладаетъ.

32.

По кончинѣ которого колвекъ Монархи, Монарха новій на змерлого мѣсцу учиненій, повиненъ пословъ своихъ послати до другого Монархи, для непорушеного утвержденія поставленого мира и покою; що и другій Монархъ чрезъ своихъ пословъ учинити-жъ долженъ.

И ежели за Божимъ презренемъ, здарится которому Великому Господару зъ того свѣта до хвали вѣчной уступить, на онъ часъ потомъ наступуючому Великому Господару, для непорушного дотриманя того примирного договору, другого Господара, презъ пословъ своихъ, обвѣстити и склонности свои ку пріязни обявити; що потомъ другій Господаръ взаемъ маетъ учинити, и той примирній договоръ потверженими своими господарскими грамотами сполне обидва Великіи Господарѣ утвердити будутъ повинни: жеби не ку розирваню, але рачей ку утвержденію и ку покоіовѣ непорушеному служило.

33.

О договорѣ и трактатѣ семъ, еслиби для якихъ причинъ и пригодъ въ котрой колвекъ канцеляріи мѣлъ пропасти.

А еслиби за несподѣваними пригодами, тенъ примирній договоръ писмомъ утвержденній, въ которомъ господарствѣ, въ канцелляріи згинуть, албо предъ однесенемъ и отданемъ до канцеляріи заверушитися мѣлъ, теди тая-жъ трвалость договору теперешніого описаного, въ другомъ панствѣ будучого, маетъ обомъ тимъ Великимъ Господаромъ и ихъ господарствомъ сполне служити, и въ таковомъ же ненарушеню постановленя покою святого зоставати буде.

34.

О утвержденіи сихъ трактатовъ и договоровъ Андрусовскихъ, чрезъ обосторонніхъ полномочнихъ пословъ и коммиссаровъ подписами власнихъ рукъ, притѣсненемъ печатій и присягами, и о взаемной розмѣнѣ сими договорними инструментами.

А для большого и достатечнѣйшого и груптовного обезпеченя, же тое все що тутъ между нами, Его Королевского Величества и Его Царского Величества великими и полномочними послами и коммисарами, учинено и умовлено и постановлено и доконченое есть, отъ Наяснѣйшого и Великого Господара нашого Яна Казѣмѣра, зъ Божой ласки Короля Полского и Шведского, великого князя Литовского, Руского и иннихъ, Его Королевского Величества пана нашого милостивого, и отъ всѣхъ становъ Рѣчи посполитой корони Полской и великого князства Литовского; также и

отъ Господара Цара и Великого Князя Алексѣя Михайловича, всей Великой, Малой и Бѣлой Росіи Самодержца и многихъ государствъ и земель Восточнихъ и Западнихъ и Сѣвернихъ, отчича и дѣдича, наслѣдника, Господара и обладателя, Его Царского Величества, во всѣхъ пунктахъ здержано будетъ и теперешнее докончене трвалее и непорочное быти маетъ: до которого постановленя и запису мы, Его Королевского Величества великіи полномочніи послове и коммисаре руки наши подписалисми и печати приложилисми, а на остатокъ присягою нашею сполною зъ обохъ сторонъ утвердилисми, и тими записами примирними Его Царского Величества и зъ великими полномочними послами розмѣнилисмися. Писано тое утвержденіе на зъиздномъ мѣсцу, въ деревнѣ Андрусовѣ, року отъ нарожденія Христа Господа 1667, мѣсяца стичня 30; а отъ сотворенія свѣта 7175.

Рота присяги на покой дочасній, презъ Насъ, Его Королевского Величества Короля Полского и Рѣчи посполитой великихъ и полномочнихъ пословъ и коммисаровъ, зъ великими Его Царского Величества полномочними послами завартій, виконаной въ Андрушовѣ, дня 30 стичня, року 1667.

Ми, Его Королевской Мосцѣ и Рѣчи посполитой коммисаре, присягаемъ Господу Богу, въ Тройцѣ Святой Единому, на томъ, ижъ то все, що колвекъ есть презъ насъ на теперешнихъ трактатахъ о дочасній покой, въ Андрусовѣ завартихъ, постановленно и въ примирномъ лѣстѣ нашомъ вражено, во всѣхъ пунктахъ, такъ одъ Его Королевской Мосцѣ, пана нашого милостивого, и одъ наступцовъ его и отъ всѣхъ становъ Рѣчи посполитой обоихъ народовъ короны Полской и великого князства Литовского випелнени и ненарушени, во всемъ дотримано будетъ. На чомъ, яко справедливе, присягаемо, такъ намъ Господи Боже допоможи и мука Его Святая — аминь!

Зъ копію сихъ Андрусовскихъ договоровъ, языкомъ Полскимъ писаною, ерророву и описокъ полною, корриговалъ Самойло Величко, бывій К. В. З., и где было мощно исправилъ отъ части, а где ни, тое зоставилъ ко ихъ справленію лучшимъ отъ себе тимъ, кто нелънитиметься въ томъ потрудитись.

Гетманъ Дорошенко о такомъ, всѣмъ Козакамъ неполезномъ Андрусовскомъ торгу певную получивши вѣдомость, донеслъ о томъ жалобливе Діеплетъ Керенну, тогдашному Хану Кримскому. Потомъ, когда вожделенная весна звдячними очамъ и сердцамъ людскимъ завитала и землю украсила цвѣтами, тогда и Марсъ, крвѣ человѣческой хтивій, не изволилъ въ дому покоя зоставати, але поджеглъ сердце Короля Яна Казѣмѣра виправити войска коронніи на крайное Украини тогобочной разореніе, и на приклонене къ себѣ неутралисти Дорошенка зъ Козаками. Король теди Казѣмѣръ, певенъ будучи, подлугъ договоровъ Андрусовскихъ, отъ Росіянъ покою, безпечне заразъ на веснѣ виправилъ войска коронніи зъ значнимъ рейманторомъ Маховскимъ на Украину, позволивши имъ огнемъ и мечемъ Украину плюндровати и до корони Полской приклоняти. Маховскій теди, на Украину прибывши, чрезъ килка мѣсяцей невозбранно отъ Дорошенка плюндровалъ оную, около Браславля и по иннихъ розннихъ мѣсцахъ; бо Дорошенко, самъ зъ Козаками не посмѣвши противъ Маховского війти, зоставалъ тилко въ поготовости, а до Хана послалъ просячи Орди на помочь; но и Маховскій близко Чигрина не посмѣлъ наступовати. Егда же зъ Криму отъ Хана еденъ Нурадинъ Солтанъ прибылъ зъ Татарми до Чигрина, тогда и Дорошенко, въ поготовости войско бывшое Козацкое заразъ до купи зтя-

гнувши, рушилъ сполне зъ Солтаномъ на Маховского, и прибылъ до Калника. Маховскій зась, о томъ провѣдавши, цофнулся назадъ зъ Украини, и сталъ обозомъ близко Немерова, у Печеръ села. Дорошенко тежъ самъ зъ Калника за Маховскимъ не рушаючи, виправилъ отъ себе зъ Козаками и Ордою Бѣлогруда, полковника Уманского.

Бѣлогрудъ теди, до Печеръ прибувши и зъ Маховскимъ бой зведшы, розгромилъ его при Божіей всесилной помощи такъ, же зо всѣмы користми и тяжарами обозъ свой покинувши, ушолъ влегцѣ до города Браилова, где Баръ и Межибожъ; но и тамъ не збувся: ибо Бѣлогрудъ, зъ Козаками и Ордою въ тропи за нимъ Маховскимъ до Браилова приспѣвши, и Браиловъ Ордою осадивши, самъ зъ Козаками пошолъ штурмомъ на Браиловъ, въ которій безъ великои трудности и шкоди гди вломился и началъ Ляховъ громиты, тогда Маховскій здесперовавши о своей цѣлости, вихопился зъ Браилова зъ трема тилко надежнѣйшими хоренгвами, чаючи зъ оними сквозѣ Орду пробитися и до Полщи уизнути, лечъ и въ томъ надѣя его омилила; поневажъ сила Ординская, зъ хоренгвами его оскочивши, единихъ Поляковъ вибила, а другихъ сполне зъ Маховскимъ въ неволю забрала, зъ котороп потимъ онъ у Орди викупился немалою цѣною. И такъ невинныхъ православнихъ людей Украинскихъ не всуе на Маховского пролилися слези: бо яко онъ зъ тими бѣдними людми поступовалъ немилосердне, такъ и самъ по правосудію Божію подпалъ немилосердному зъ войскомъ своимъ убійству и главному пораженію.

Въ тое время въ Калнику былъ Полковникомъ Василь Лобойко, иже и за Хмелницкого старого полковниковалъ тамъ; а по Лобойку наставленъ былъ въ Калнику отъ Дорошенка полковникомъ Коваленко, его-же Дорошенко заправилъ до Турковъ невозвратно. А Браславскимъ полковникомъ былъ тогда добрій молодецъ Дроздъ, которого потимъ Дорошенко велѣлъ въ Чигринѣ застрѣлити:

едно для того, же контровалъ зъ Дорошенкомъ, другое для того, же чрезъ сердюка едного, на стражи у Дорошенка бывшого, вкралъ былъ булаву Дорошенкову, и зъ оною на сей бокъ Днѣпра, въ Гадячъ до Бруховецкого хотѣлъ убѣгнути. На томъ зась боку Днѣпра, иже отъ Браславля и Немирова, хочай (яко вишей виразилося) немалое Украинѣ и людемъ ея сталося отъ Маховского губителство и разореніе; однакъ и самого Маховского взаемное тогди-жъ постигло отъ Козаковъ и Орди разрушеніе. А на сей Днѣпра сторонѣ, иже отъ Переясловля и Гадяча, любо безъ войни, желаемая между народомъ позверховне тишина обрѣталася; еднакъ внутрнои злоби пламень въ сердцахъ людскихъ возгорялся, и всенародное на Гетмана Бруховецкого негодованіе разширалося; а то за уничтоженіе древнихъ правъ и волностей Малоросійскихъ, и за пріятіе въ Малую Росію воеводъ и войскъ Московскихъ; къ якому негодованію и Дорошенко писмами и унѣверсалами своими, въ народъ здѣшній зъ Чигрина засилаемими, неменшою былъ причиною, и на Бруховецкого побудкою.

Потомъ преречоній Ханъ Кримскій, достатечную мѣючи вѣдомость о заключенныхъ въ Андрусовѣ зъ Росіянами пактахъ Полскихъ, и знаючи о злобѣ ку Козакамъ Лядской и о непостоянствѣ ихъ противко себе, подлугъ пактовъ зъ Кримомъ прежде постановленнихъ, писалъ, іюня осмого, чрезъ нарочного посланца своего, до Короля Яна Казѣмѣра такій уличителній и за Козаками унимаючійся листъ свой:

Kopia listu Adel Gereja, Hana Krymskiego, do Króla Jm: przysłanego, przez Achmet Agę, 8 Junii 1667, publicznie w Senacie oddanego, w Warszawie.

Chwała Bogu, Stworzycielowi y Wyżywicielowi wszystkiego świata, y cześć przenayzacnieyszemu Pocieszycielowi narodu ludzkiego, ostatniemu Prorokowi, przyczyńcy na sądnym dniu, to iest błogosławionemu Machmet Mustafie, pokoy i miłosierdzie Boskie niech będzie nad nim y potomkami iego, y pomocnikami Wielkiey Hordy, y Wielkich Państw, y Kipczackich pól, y stolice Krymskiey, y niezliczonych Tatarów, y bez liczby woysk Nahayskich wysokiego stopnia, iako słońce wschodzące, y planeta Merkuriusz z słońcem się zgadzaiący.

Копія грамоты Адель Гирея, Хана Крымскаго, присланной Его Милости Королю чрезъ Ахмета Агу, которая, 8 Іюня, 1667 года, вручена публично въ Сенатѣ, въ Варшавѣ.

Слава Богу, Творцу и Питателю всего міра, честь достойнѣйшему утѣшителю рода человѣческаго, послѣднему пророку, заступнику въ день судный, то есть, благословенному Махметъ Мустафѣ! да будетъ миръ и милосердіе Господне надъ нимъ, его потомками и сподвижниками Великой Орды, великихъ государствъ, полей Кипчакскихъ, столицы Крымской, безчисленныхъ Татаръ и безчисленныхъ войскъ Нагайскихъ высокаго достоинства, подобно восходящему солнцу и Меркурію—планетѣ, согласующейся съ солнцемъ.

Przedłużay Boże szczęśliwego, we zdrowiu, panowania Naszego! Od Nas Królowi Polskiemu, W. X. L., Ruskiemu, Pruskiemu, Mazowieckiemu, Żmudzkiemu, Inflantskiemu, Kiiowskiemu, Podlaskiemu, Czernihowskiemu, a Szwedzkiemu, Gothskiemu, Wandalskiemu, Janowi Kazimierzowi Czwartemu, Monarsze Wielkiemu, wszelkie dobroci w sobie zamykaiącemu, przedłużay mu Boże, do ostatniego dnia, szczęśliwego panowania; a z szczerey miłości pozdrowiwszy, y spytawszy się o szczęśliwym panowaniu, wiadomość Nasza Hańska; to iest, że Nas list doszedł przez Karwowskiego, posła Waszego. Piszecie, że iakobyśmy przysięgę mieli zerwać, to nie iest, aby się z Nas pokoy miał naruszać; bo co się stało, wszystko z Was: pierwsza, żeście przysięgli, aby dla ugody posłów niewysylać do Moskwy, bez wiadomości Krymu; teraz z Moskwą, trzech Komisarzów wysławszy, traktaty zawarliście, Nam niedaiąc

Да продлитъ Богъ, въ здравіи, благополучное Наше царствованіе! При этомъ желаемъ Королю Польскому, великому князю Литовскому, Русскому, Прусскому, Мазовецкому, Жмудскому, Инфлянтскому, Кіевскому, Подляскому, Черниговскому, и Шведскому, Готскому, Вандальскому, Іоанну Казиміру IV, Монарху Великому, соединяющему въ себѣ всѣ добродѣтели: да продлитъ Господь, до послѣдняго дня, благополучное его царствованіе!

Привѣтствуя Васъ съ искреннею любовію и спрашивая о благополучномъ царствованіи, Мы, Ханъ, увѣдомляемъ, что грамота Ваша доставлена къ намъ посланникомъ Вашимъ Карвовскимъ. Вы пишете, что будто мы нарушили присягу, но нѣтъ, — не мы причиною нарушенія мира, а ко всему, что произошло, Вы дали поводъ. Во первыхъ, Вы клялись не посылать пословъ въ Москву для переговоровъ, не извѣстивши о томъ Крымъ; нынѣ же, когда Москва прислала трехъ коммиссаровъ, Вы заключили трактатъ, не увѣдомивъ насъ объ этомъ; между тѣмъ, сколько разъ ни

znać; a do Nas iak wiele razy Moskwa posłów przysyłała, obiecuiąc Nam wszystkie zwyczayne podarki oddać, tylo abyśmy się z niemi zgodzili, niechcieliśmy; mówiąc, że Król Polski y Rzpta w braterstwie y przyiaźni z Nami żyią; oddaycie im Smoleńsk y porta insze, y Zadnieprze. O tym traktuiąc, posła im zatrzymano w Krymie. A teraz, bez wiadomości Krymskiey, z Moskwą traktaty stanęły, a zasię to godzi? Druga, że Kozacy lubo poddani Wasi są, iednak dla przyiaźni Naszey przysięgliście, żeście im krzywdy żadney niemieli czynić; a teraz wniwecz obróceni, mało się ich co zostało. Ten lament bez przestanku do Krymu dochodził; ale to okiem przenoszono dla przyiaźni Polskiey. Choć my Kozakow ochraniamy, dla Waszego to dobra, żeby dla obarczenia większego, pod kogo inszego się nieoddawali; wiemy to dobrze, że poddanemi Naszemi być nie mogą. Trzecia, kiedy brat Nasz, Machmet Gerey

присылала къ намъ Москва пословъ, обѣщая намъ дать всѣ обыкновенные дары, лишь бы только мы съ нею заключили миръ, — мы на это не согласились, говоря, что Король Польскій и Рѣчъ посполитая живутъ съ нами въ братствѣ и дружбѣ: отдайте имъ Смоленскъ и другія пристани и Заднѣпровье. Договариваясь объ этомъ, мы задержали ихъ посланника въ Крыму; а теперь безъ вѣдома Крыма, заключены договоры съ Москвою: годится ли это? Во вторыхъ, хотя Козаки и подданные Ваши, однакожъ, изъ дружбы къ намъ, Вы клялись не наносить имъ никакой обиды; а теперь они истреблены, и — мало ихъ осталось. Ихъ плачь безпрестанно доходитъ до Крыма; но мы не обращали на это вниманія изъ дружбы къ Польшѣ. Защищая Козаковъ, мы имѣемъ въ виду Ваше же благо: чтобы они, по причинѣ большаго притѣсненія, не предались кому другому; а мы хорошо понимаемъ, что они не могутъ быть нашими подданными. Въ третьихъ, когда братъ нашъ Ханъ Махметъ Гирей, сдѣлавшись Ханомъ, ѣхалъ въ Крымъ;

Han, Hanem zostawszy, do Krymu iachał, dwóch posłów waszych w Białogrodzie go potykali. Jam gdy, za ordynansem Bożym, został w Państwie naszym Krymskim y na stolicy usiadłem, nie tylko żeby mnie miał potykać poseł, ale, pókim ia wprzód posła do Was nieposłał, od Was u Mnie nikt niebył, azali taka przyiaźń ma być? Y prócz tych przyczyn, kiedy Nuradyn Sółtan, brat Nasz, wsiadał na kóń ze wszystkim woyskiem, kazaliśmy mu iść na Kozaków, y opowiedzieliśmy mu, że Polacy przyiaciele są Nasi, y Król Jm: bratem Naszym iest zdawna, y w przyiaźni z Nami zostáie; potrzeba abyś y ty w przyiaźni zostawał, y nieprzyiaciołóm Waszym aby nieprzyiacielem był, mocnośmy kazali. Sółtan, brat Nasz, pogromiwszy nieprzyiaciela tak Waszego, iako y Naszego, powrócił się do Białey Cerkwi, posłał do Kommendanta posłańca, żadney słuszney deklaracyi nieotrzymał. Potym do Was, brata Naszego, y do Hetmana, y do Machowskiego listy napisawszy, starszego

тогда два посла Ваши встрѣчали его въ Бѣлгородѣ. Когда же я, по волѣ Бога нашего, вступилъ на престолъ Крымскій, то не только не встрѣчалъ меня ни какой посолъ, но никто отъ Васъ не былъ у меня, пока прежде я не послалъ къ Вамъ посла: развѣ такова должна быть дружба? Кромѣ всего этаго, когда Нурадинъ Султанъ, братъ нашъ, собирался въ походъ со всѣмъ войскомъ, тогда мы ему приказали итти противъ Козаковъ, говоря ему что Поляки друзья наши, а Его Милость Король издавна братъ нашъ, и живетъ съ нами въ дружбѣ; по этому мы крѣпко приказывали ему быть другомъ Вашимъ и врагомъ Вашихъ враговъ. Султанъ, братъ нашъ, разбивъ непріятеля, какъ Вашего такъ равно и нашего, возвратился къ Бѣлой Церквѣ и отправилъ посла къ коммендапту; но не получилъ никакаго надлежащаго отвѣта. Потомъ съ письменными грамотами къ Вамъ, брату нашему, также къ Гетману и къ Маховскому онъ посылалъ старшаго привратника своего; и — три или четыре мѣсяца

odźwiernego posłal. Potym trzy, abo cztéry miesiące, w Ukrainie stał, niedoczekał się, ani posłańca, ani responsu żadnego; y woysko Wasze, na Ukrainę idąc trzema traktami, z woyska Tatarskiego trzy razy ięzyka porwali, których potym rozgromiono, u Machowskiego w kaydanach naleźli; a od przyiaciela ięzyk brać niesłuszna. Nuradyn Sóltan, w Ukrainie będąc, do Hetmana posła posłał, a iemu y iednego listu nieprzysłano, y Machowski gdy chciał uderzyć na woysko Nasze, dowiedział się, wyszedł przeciw niemu; po bitwie wielkiey woysko Wasze rozgromiono; iasno to każdemu, że po bitwie musi być ieden zwyciężony; a dla niebytności woyska trochę państwa nadwerężono, pospolicie to bywa; ale dla tego przyiaźni rwać nietrzeba. Wiadomo to wszystkim, iż Krym w niemałych się Wam okkazyach przygadzał, albowiem kiedy na Szwedy, na Węgry, y na Moskwę, gdy Szeremet był, chodzili, y w inszych

стоялъ въ Украинѣ, но не дождался ни посланника, ни отвѣта. Между тѣмъ Ваше войско, идя въ Украину тремя дорогами, хватало три раза изъ войска Татарскаго по нѣсколько людей, для взятія языка; а по розбитіи этаго войска, въ послѣдствіи мы нашли тѣхъ людей у Маховскаго, въ цѣпяхъ; брать языка у друзей не слѣдуетъ. Султанъ Нурадинъ, будучи въ Украинѣ, отправлялъ посла къ Гетману, а къ нему не прислали даже отвѣтнаго письма. Когда же онъ узналъ, что Маховскій хотѣлъ напасть на войско наше, тогда выступилъ противъ него, и послѣ жестокаго сраженія войско Ваше было разбито, а всякому извѣстно, что послѣ сраженія одинъ долженъ быть побѣжденъ, и за пораженіемъ войска, государству обыкновенно причиняется нѣсколько вреда; это не должно быть поводомъ къ разрыву дружбы. Всѣмъ извѣстно, что Крымъ въ немаловажныхъ обстоятельствахъ былъ Вамъ полезенъ. Такъ, наши усердно дрались, когда ходили противъ Шведовъ, Венгровъ и противъ Москвы, во время предводительства Шереме-

wielu okkazyach dobrze się stawili; y ieszcze, ieśli w przyiaźni zostawać zachcecie, więcey przyiaźni doznacie. Prosiliście o powrócenie niewolników, niezwyczay to iest, iednak nie zginą, ieśli przyiaźń będzie, potrafiemy w to. Upraszamy y za Kozakami, abyście ich woyska niekazali wniwecz obracać. Teraz z posłem Waszym posyłamy swego, na imie Achmet Agę. A te punkta niech będą przyięte, y zwyczayne podarki, według czasu, przysyłaycie co rok, za pomocąBożą, od pierwszey przyiaźni braterstwo lepsze będzie, y ieśli pokoiu chcecie, dla ponowienia przysięgi, posła przyszlicie, a My, do ostatniego skończenia żywota Naszego, w braterskiey przyiaźni zostawać będziemy. Dan w mieście stołecznym Bakcze, dnia 17 miesiąca Szawala roku 1667. Móy braciszku, dla mocney przyiaźni posyłam konia z kulbaką y z uździeczką, proszę wdzięcznie przyiąć, a posłańca niebawiąc iak nayprędzey wysyłaycie.

тева, также и во многихъ другихъ случаяхъ. Вы испытаете еще болѣе нашу дружбу, если захотите остаться нашими друзьями.—Вы просили о возвращеніи плѣнныхъ: это не водится; однакожъ они не погибнутъ, и если будете въ дружбѣ съ нами, то мы удовлетворимъ и этому. Относительно Козаковъ, мы просимъ, чтобы Вы не велѣли уничтожать ихъ войска. Теперь съ Вашимъ посланникомъ мы посылаемъ и нашего, именемъ Ахмета Агу. Пріймите эти договорные пункты, и обыкновенные подарки ежегодно, въ свое время, присылайте. При помощи Божіей, наше братство будетъ прочнѣе прежней дружбы. Если хотите мира, то пришлите посла для возобновленія присяги. А мы, до послѣдняго конца жизни нашей, будемъ пребывать въ братской дружбѣ. Дана въ столичномъ городѣ Бакчѣ, мѣсяца Шавала 17 дня, 1667. Прошу Васъ, мой братецъ, принять благосклонно лошадь съ сѣдломъ и уздою, которую посылаю Вамъ, въ знакъ великой дружбы, и выслать посланника какъ можно скорѣе, безъ проволочки. Рекомендую

Móy przyiacielu y bracie zalecamy Wam Kobyleckiego, że iest bardzo sposobny, mędzy Monarchami, na usługach bywać; to iest mądry y dowcipny w expedyciach częstych, ze wszystkich innych lepiey zażyć można, y żołnierz dobry; prosim aby w łasce zostawał u Was.

Adel Gerey, Han. W ostatku modlitwy Nasze tym, którzy na prawdziwey drodze są. *Dewlet Kérim.*

Вамъ, другъ и братъ мой, Кобылецкаго, онъ очень способенъ къ службѣ монаршой: это человѣкъ умный и искусный, котораго, болѣе другихъ, можно употребить для частыхъ посылокъ, притомъ же и воинъ хорошій: мы просимъ имѣть его въ своей милости.

Адель Гирей, Ханъ. Наконецъ молитвы наши за тѣхъ, которые находятся на истинномъ пути. *Девлетъ Керимъ.*

Kopia listu od Hassan Gereja, Perekopskiego Beya.

Chwała Bogu, Stworzycielowi y Wyżywicielowi wszystkiego świata, y cześć przenayzacnieyszemu Pocieszycielowi narodu ludzkiego, ostatniemu Prorokowi, przyczyńcy na sądnym dniu, to iest Machmet Mustafie, pokóy y miłosiedzie Boskie

Копія грамоты Гассанъ Герея, Бея Перекопскаго.

Слава Богу, Творцу и Питателю всего міра, честь достойнѣйшему утѣшителю рода человѣчечкаго, послѣднему пророку, заступнику въ день судный, то есть Махмету Мустафѣ! Да будетъ миръ и милосердіе Господне надъ

niech będzie nad nim y potomkami Jego, y pomocnikami Wielkiey Hordy, y wielkich Państw, y Kipczackich pól, y stolice Krymskiey, y niezliczonych Tatarów, y bez liczby woysk Nahayskich wysokiego stopnia, iako słońce wschodzące, y planeta Merkuriusz z słońcem się zgadzaiący.

Przedłużay Boże Panowania Jego w zdrowiu! Jego Mści Krolowi Polskiemu, W. X. L. Ruskiemu, Pruskiemu, Mazowieckiemu, Żmudzkiemu, Inflantskiemu, Kiiowskiemu, Podlaskiemu, Smoleńskiemu, Czernihowskiemu, a Szwedzkiemu, Gothskiemu, Wandalskiemu, Janowi Kazimierzowi Czwartemu, Monarsze Wielkiemu.

Dla fundamentalnego pokoiu wielkich Państw, y stolice Krymskiey, y niezwyciężoney granice Perekopskiey, Bey Hassan Gerey, Sółtan, takie z szczerey miłości pozdrowienie oddaie, y o dobrym zdrowiu spytawszy się, do wiadomości podaie: że wielmożny y wspaniały Han Jego Mość, y Kałga

нимъ и его потомками, и сподвижниками Великой Орды, Великихъ Государствъ, полей Кипчакскихъ, сколицы Крымской, безчисленныхъ Татаръ и безчисленныхъ войскъ Нагайскихъ высокаго достоинства, подобно восходящему солнцу и Меркурію—планетѣ, согласующейся съ солнцемъ.

Да продлитъ Господь Богъ, въ здравіи, царствованіе Его Милости Королю Польскому, великому князю Литовскому, Русскому, Прусскому, Мазовецкому, Жмудскому, Инфляитскому, Кіевскому, Подляскому, Смоленскому, Черниговскому, Шведскому, Готѳскому, Вандальскому, Іоанну Казиміру IV, Монарху Великому,—для прочнаго мира Великихъ Государствъ и столицы Крымской и непобѣдимой границы Перекопской! Таковое привѣтствіе, съ искренною любовію, дѣлаетъ Бей Гассанъ Гирей Султанъ, и спрашивая о добромъ здоровьи, увѣдомляетъ, что Вельможный и великодушный Его Милость, Ханъ и Калга Султанъ, изъ

Sołtan z wybornych sług swoich Achmet Agę z przyiaznemi listami posłali, y ia też od siebie list napisawszy do J. K. M. posłałem, y niebawiąc długim pisaniem, zgadzam się z listami starszych braci moich na wszystkie kondycie opisane, a przyiazny list nasz, żeby próżno niechodził, na znak przyiaźni dobrey, konia z kulbaką y z uzdeczką, przez Kalwakatora, naszego posyłamy, za pomocą Bożą iak doydzie, za wdzięcznie przyiąć, y o dobrym zdrowiu oznaymuiąc przez Posłów, upraszamy, a ia za to w szczerey przyiaźni zostawać y stronę Waszą trzymać gotów. W ostatku modlitwy nasze tym, ktorzy na prawdziwey drodze są. Dan w Perekopie, miesiąca Szawała, roku 1667.

Tłumaczony przez Kazimierza Snarskiego, tłumacza y pisarza K. Mści.

числа отличнѣйшихъ слугъ своихъ, отправилъ Ахметъ-Агу съ дружественными грамотами; тоже и я, съ моей стороны, посылаю Вашей Милости писанную грамоту. При чемъ, не затрудняя длиннымъ писаніемъ, соглашаюсь, сообразно письмамъ старшихъ моихъ братьевъ, на всѣ выраженныя тамъ условія; а чтобы дружеская наша грамота не шла напрасно, — въ знакъ доброй дружбы посылаемъ, чрезъ берейтера нашего, лошадь съ сѣдломъ и уздою, которую, когда съ помощію Божіею дойдетъ, просимъ благосклонно принять, и чрезъ пословъ увѣдомить насъ о добромъ Вашемъ здоровьи; за это я готовъ оставаться въ дружбѣ и держать Вашу сторону. Наконецъ молитвы наши за тѣхъ, которые находятся на истинномъ пути. Дана въ Перекопѣ, мѣсяца Шавала, 1667 года.

Переведено Казиміромъ Снарскимъ, переводчикомъ и писаремъ К-ой Милости.

По таковихъ прогрессахъ и дѣйствіяхъ зъ Маховскимъ военнихъ, стоячи Нурадинъ Солтанъ Крымскій зъ Ордами и Дорошенко зъ Козаками въ полю, на рубежахъ тогобоч-

нихъ Украинскихъ и по иншихъ розпихъ мѣсцахъ, очекивалъ долгое время отъ Короля Казѣмѣра респонсу на листъ свой, о тогдашнихъ дѣлехъ до него писанній; съ которимъ респонсомъ Король, за погромъ Маховского розгнѣванній, любо долгое время удержался былъ, еднакъ потомъ намислившися и болшому злу запобѣгаючи, виправилъ зъ войсками къ Дорошенку и Нурадинъ Солтану маршалка великого коронного, Гетмана тогда полного, не для чиненя войни, але для постановленя пактовъ зъ Дорошенкомъ и Нурадинъ Солтаномъ. По согласію теди Гетманъ оній полній зъ Дорошенкомъ и Солтаномъ зъихавшися подъ Подгайцами, того-жъ 1667 року, септеврія 12, таковіе пакта приговорили и постановили.

Трактатъ зъ Солтаномъ Калгою.

Poniewaž Sołtan Jmść, Kerym Gerey Kałga nie inszą tu, w Państwa J. K. M. y Rzeczy Pospolitey, z woyskami Krymskiemi, Nahayskiemi, Budziackiemi, Białogrodzkiemi, wszedł intencią, jedno aby dawne, y od tak wielu lat stwierdzone z Królem Jmością y Rzptą Imieniem Hana Jmści teraźnieyszego y następuiącego, także y całego Krymu, potwierdził y postanowił pakta; a mianowicie te, które staneły świeżo z Ha-

Такъ какъ Его Милость Султанъ, Керимъ Гирей Калга, вошелъ сюда, въ области Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой, съ войсками Крымскими, Нагайскими, Буджацкими, Бѣлгородскими, не съ инымъ намѣреніемъ, какъ съ тѣмъ, чтобы именемъ его Милости нынѣшняго Хана, его преемника и всего Крыма, подтвердить и установить прежнія условія съ Его Милостію Королемъ и Рѣчью посполитою, за много лѣтъ предъ симъ утвержденныя, а въ особенности тѣ, которыя недавно заключены съ Его Милостію

nem Jmścią y z Islan Gereiem, z świata tego zeszłym, iako y z następcą Jego, Hanem Jmścią, Machmet Gereiem. Tedy, tu pod Podhaycami zszedszy się z sobą, takowe, do wieczney przyiaźni y nigdy nierozerwanego pokoiu, Jmść Pan Hetman Imieniem Krola Jm. y całey Rzptey, a Sołtan Jmść Imieniem Hana Jm. teraźnieyszego, a na potym następniącego, iako y całego Krymu y Jchmściów wszystkich umowiwszy spolnie, poprzysięgli Pakta.

Naprzód, co się kolwiek stało, między obiema narodami, tak zimy przeszłey, iako y teraznieyszych czasow, w wieczną puścić niepamięć, oddawszy to skrytym sądóm Boskim, ktokolwiek był przyczyną y okkazyą rozerwania tak dobrze ugruntowaney przyiazni. Żeby teraz tedy do takiego rozerwania nie przychodziło przyiaźni, tedy to sobie pod tąż waruie Jmść Pan Hetman przysięgą, iż kiedyby kiedy iakiekolwiek y z którey kolwiek okkazyiey, między pomienionymi państwy, miały za-

Ханомъ и съ Исланъ Гиреемъ, недавно умершимъ, равно какъ и съ наслѣдникомъ его, Его Милостью Ханомъ, Махметъ Гиреемъ: то встрѣтившись здѣсь, подъ Подгайцами, его Милость панъ Гетманъ, именемъ Его Милости Короля и всей Рѣчи посполитой, а его Милость Султанъ именемъ его милости Хана нынѣшняго, будущаго и всего Крыма,— согласились въ слѣдующихъ условіяхъ вѣчной дружбы и никогда не нарушимаго мира, укрѣпивъ таковыя обоюдною клятвою:

1-е. Все, что произошло между обоими народами, какъ въ прошлую зиму, такъ и въ нынѣшнія времена, предать вѣчному забвенію, предоставивъ тайному суду Божію тѣхъ, кто былъ причиною и поводомъ къ нарушенію дружбы, столь крѣпко утвержденной. А для избѣжанія впредь подобнаго нарушенія дружбы, его Милость панъ Гетманъ подъ присягою требуетъ, чтобы въ случаѣ произшедшихъ когда либо, между вышеупомянутыми Государствами, какихъ

chodzić rożności, oraz y pretensie, takowe, przez Posłów, odniesione bydz maią do powrotu spokoynie, niezatrzymuiąc nieprzyiaźni znaku, zachować się powinni.

A że Sółtan Jmść, Imieniem Hana Jmści terazniey szego y następców Jego, iako y całego Krymu, obiecuie y poprzysięga bydź nieprzyiacielem nieprzyiaciołóm J. K. M. y Rzptey; stawiać się z woyskami, iakich J. Królewska Mść y Rzecz Pospolita potrzebować będzie, na kazdą Rzptey usługę. Tedy też wzaiemnie, Jmość Pan Hetman upominki, według dawnych zwyczaiów, należące Hanóm, Jch Mściόm, y Ordom Krymskim, od zaczęcia tey, poprzysiężoney zobopolnie przyiaźni, rokami po sobie następuiącemi oddawać Imieniem J. K. Mści y Rzptey obiecuie y assekuruie, y swoich ludzi, na znak tego y wieczney z Hanem J. Mścią y całym Krymem przyiaźni, przy Sółtanie Jmści, na residentiey, do boku Hana Jego Mści, ordinuie,

либо споровъ или претензій, было даваемо знать о таковыхъ чрезъ пословъ; при чемъ, до возвращенія ихъ, все должно оставаться въ покоѣ, и нимало не должна быть обнаруживаема вражда.

2-е. Такъ какъ его Милость Султанъ обѣщаетъ и клянется именемъ его Милости нынѣшняго Хана, его преемниковъ и всего Крыма, быть врагомъ враговъ Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой, посылать войска, какихъ Его Королевская Милость и Рѣчь посполитая потребуетъ, для всякаго содѣйствія Рѣчи посполитой; то и взаимно его Милость, панъ Гетманъ, обѣщаетъ и обезпечиваетъ, именемъ Его Милости Короля и Рѣчи посполитой, отдачу ежегодныхъ подарковъ, по прежнему обыкновенію слѣдующихъ ихъ Милостямъ Ханамъ и Ордамъ Крымскимъ, начиная со времени клятвою утвержденной дружбы; и въ доказательство этого и вѣчной съ Его Милостію Ханомъ и цѣлымъ Крымомъ дружбы, отправляетъ вмѣстѣ съ Его Милостію Султаномъ, своихъ людей для пребыванія у его

którzy tak długo tam zostawać będą, póki poseł po upominki na seym wyprawiony, do Hana Jmści niepowróci. Woysk iednak żadnych Han Jmść w Ukrainę y w państwa J. K. Mści, bez wiadomości y przyiazney woli J. K. Mści y całey Rzptey, posyłać niema. A że niektóre Ordy Budziacka, Białogrodzka, także Nahaystwo, Oraculow, Wisabetelow niemała część, nieznaią się bydź pod posłuszeństwem Hana Jmści, tedy y w tym Sółtan Jmść assekuruie Jmść Pana Hetmana y upewnia, ieśliby swawolnie, lub małemi, lub też wielkiemi, pomienione Ordy w państwa J. K. Mci wchodzili kupami, tedy onych Sółtan Jmść, imieniem Hana Jmści, powściągać obiecuie, żadney im niedaiąc protektiey, ani swoim z niemi dopuszczaiąc się łączyć woyskóm.

Kozaków ponieważ za instantią Hana Jmci y Sółtana Kałgi J. K. M. y Rzpta, iako swoich własnych poddanych przyimuie do łaski, aby się tym kontentowali, cokolwiek onym, przez

Милости Хана, которые до тѣхъ поръ должны тамъ оставаться, пока посланникъ, отправленный за подарками на сеймъ, не возвратится къ его Милости Хану. При этомъ его Милость Ханъ не долженъ посылать въ Украину и въ области Его Милости Короля ни какихъ войскъ, безъ вѣдома и дружескаго желанія Его Милости Короля и всей Рѣчи посполитой. А какъ нѣкоторыя Орды — Буджацкая, Бѣлгородская, также Ногайцы и немалое количество Оракуловъ, Визабетеловъ, не признаютъ себя подданными Его Милости Хана; то и въ этомъ случаѣ его Милость Султанъ увѣряетъ его Милость Гетмана, что еслибы вышеупомянутыя Орды своевольно врывались, большими или малыми шайками, въ области Его Королевской Милости, его Милость Султанъ, именемъ его Милости Хана, обѣщаетъ усмирять ихъ, не оказывая имъ никакого покровительства, и не позволяя войскамъ своимъ соединяться съ ними.

3-е. Такъ какъ по ходатайству его Милости Хана и Султана Калги, Его Милость Король и Рѣчь посполитая,

kommissią od J. K. Mci naznaczoną, deklarowano będzie, w tym uczynność swoię przysięgą stwierdzaiąc: obiecuie Sółtan Jmść, na utwierdzenie gruntownieyszey przyiaźni y wierności braterskiey sprawić to u Hana Jmści, aby więźniów, pobranych pod Brahiłowem, iako to: Pana Machowskiego i ynszych, którzy się iuż odzywaią y odzywać będą, Han Jmść do Polski przywrócił, a Jmść Pan Hetman wzaiem obiecuie to uprosić u J. K. Mci, iż na znak szczerego braterstwa z Hanem Jmcią Tatarów, rożnie do więzienia pobranych, wypuścić na wolą każe.

Assekuruie y w tym Sółtan Jmć, ze wszystkiemi Ordami, Jmci Panu Hetmanowi prawdziwie obiecuiąc, iż iak z mieysca, iako y powracaiąc do Krymu, żadnych zagonów, za wiado-

принимаютъ Козаковъ въ милость, какъ собственныхъ своихъ подданныхъ; то они должны довольствоваться тѣмъ, что имъ объявлено будетъ коммиссіею, отъ Его Милости Короля назначенною, утвердивъ присягою свою въ томъ покорность. Кромѣ того, для утвержденія прочнѣйшей дружбы и вѣрности братской, его Милость Султанъ обѣщаетъ исходатайствовать у Его Милости Хана, дабы онъ отпустилъ въ Польшу плѣнныхъ, взятыхъ подъ Браиловомъ, какъ-то—пана Маховскаго и другихъ, которые о себѣ извѣщаютъ и извѣстятъ; а его Милость панъ Гетманъ взаимно обѣщаетъ испросить у Его Милости Короля, чтобы онъ приказалъ, въ знакъ искренняго братства съ Его Милостію Ханомъ, выпустить на волю въ разныя времена взятыхъ въ плѣнъ Татаръ.

4-е. Его Милость Султанъ завѣряетъ и въ томъ, что онъ, со всѣми Ордами, обѣщаетъ его Милости Гетману, не дозволить дѣлать ни какихъ набѣговъ, ни въ какую сторону, за своимъ вѣдомомъ, ни съ того мѣста гдѣ теперь находится, ни возвращаясь въ Крымъ; напротивъ, запретитъ

mością swoią, w żadną stronę puścić niekaże, y owszem, aby niechodzili, zakaże, a swawolnych gromić pozwoli, a to, na znak gruntownieyszego braterstwa, przysięgą się ma stwierdzić. Co dla lepszey wiary z podpisem rąk naszych, y pieczęć przyciskamy. Dan pod Podhaycami, 16 Septembris, Anno Dni 1667.

Hit Gerey Sołtan; Kerim Gerey Kałga, Sołtan Wielkich Ord Krymskich; Jacki Gerey; Hem Gerey; Syrambey; Murza Zabey Karaczaga, Mautsza Murza; Maducala; Adisza Murza; Mach Murza; Mit Hietksza Murta.

дѣлать набѣги, а непослушныхъ позволитъ поражать, и это, въ знакъ прочнѣйшаго братства, утвердится присягою. Къ сему для большей вѣрности, при собственноручной подписѣ нашей, прилагаемъ печать. Писано подъ Подгайцами, Сентября 16 дня, 1667 года.

Гитъ Герей Султанъ; Керимъ Герей Калга, Султанъ Великихъ Ордъ Крымскихъ; Якки Герей; Гемъ Герей; Сирамбей; Мурза Забей Карачага; Мауташа Мурза; Мадукала; Адиша Мурза; Махъ Мурза; Митъ Гіеткша Мурта.

Присяга Татарска.

Przysięgamy Panu Bogu Jedynemu, Temu, Króry stworzył Niebo y Ziemię, morze y wszystko, że tego dotrzymamy wszystkiego, y każdego z osobna, z tych punktow, które są opisane y wyrażone w traktacie podpisanym. A ieżeli w czym kol—

Клянемся Господомъ Богомъ Единымъ, Тѣмъ, Который сотворилъ небо и землю, море и все: что мы сохранимъ вообще и въ частности все то, что написано и выражено въ пунктахъ подписаннаго договора. А если въ чемъ либо

wiek niedotrzymamy y złamiemy przysięgę naszę, niech nas Ten Pan Bóg, Którego wzywamy, karze, na tym y na tamtym świecie, iak szablą nieprzyiacielską karze zawsze, nad nami y nad potomkami naszemi. A to, imieniem Hana Jmci Sołtana Kałgi, Nuradina Krymu y wszystkich Ord y państwa pod Hanem Jmcią będących.

нарушимъ и преступимъ клятву нашу, то Тотъ Господь Богъ, Котораго призываемъ, да накажетъ насъ въ сей и будущей жизни; да наказываетъ всегда мечемъ непріятельскимъ какъ насъ, такъ и потомковъ нашихъ. Эту клятву дѣлаемъ отъ имени Его Милости Хана Султана Калги Нурадина, отъ имени Крыма и всѣхъ Ордъ и государствъ, подъ властію Его Милости Хана находящихся.

Пакта Подподгаецкія, заварты зъ Его Милостію Паномъ Дорошенкомъ, Гетманомъ Запорожскимъ.

Poznawszy Jaśnie Wielmożny Jego Mść Pan Marszałek Wielki y Hetman Polny Koronny szczerą submissią Jego Mci Pana Piotra Doroszenka, Hetmana woyska Jego K. Mci Zaporowskiego, do usługi J. K. Mci y Rzptey, a maiąc tego relacyą, iż nie z woyną ale z prożbą żebrzą łaski J. K. Mci y

Ясне Вельможный его Милость панъ великій маршалъ и Гетманъ польный коронный, увѣрившись въ искренней готовности его Милости пана Петра Дорошенка, Гетмана войска Его Королевской Милости Запорожскаго, къ услугамъ Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой, и извѣстившись, что не войною, но просьбами они умоляютъ Его Королев-

Rzptey, obiecuie pomienionemu Panu Hetmanowi z woyskiem J. K. Mci Zaporowskim, wnieść instancią do J. K. Mci y Rzptey, aby wszystko to, co się do tych czas stało, J. K. Mść y Rzecz Pospolita puściła w zapomnienie zupełne, w czémby łacnieyszego Króla Jmci y Rzeczptą uznał, Jmść Pan Hetman Zaporowski, y woysko Zaporowskie obiecuie odtąd wszelkie wierne poddaństwo J. K. Mci y Rzeczy Pospolitey, na wszelką usługę ochotę szczérą, wyrzekaiąc się na potym wszelakich protekcyi, y na samey tylko J. K. Mci y Rzptey bezpieczeństwo swoie pokładaiąc łasce. Którey aby się godnieyszemi stali, submittuie się wszelakim Panóm tak dóbr dziedzicznych, iako y dzierżawnych dóbr J. K. Mci, lub ich Namiestnikóm, dać pomoc do bespiecznego, w domach, pomieszkania, wyiąwszy to, o co pokornie upraszaią, aby Kozacy y ich futory wolne były.

скую Милость и Рѣчь посполитую о благоволеніи, обѣщаетъ упомянутому пану Гетману съ войскомъ Его Королевской Милости Запорожскимъ исходатайствовать у Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой, чтобы все случившееся до сихъ поръ, Его Королевская Милость и Рѣчь посполитая предали совершенному забвенію; между тѣмъ, чтобы удобнѣе преклонить къ милости Его Милость Короля и Рѣчь посполиту, его Милость панъ Гетманъ Запорожскій и Запорожское войско обѣщаютъ отнынѣ совершенное и вѣрное подданство Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой; изъявляютъ искреннюю готовность на всякія услуги, отказываясь на будущее время отъ всякихъ протекцій, и полагая свою безопасность единственно въ благоволѣніи Его Милости Короля и Рѣчи посполитой; и чтобы сдѣлаться того достойнѣйшими обязываются всѣмъ владѣльцамъ, какъ наслѣдственныхъ такъ и состоящихъ въ арендѣ имѣній Его Королевской Милости, или ихъ намѣстникамъ, давать помощь къ безопасному пребыванію въ домахъ, за исключе-

A poniewaž Jaśnie Wielmožny, Jego Mość Pan Marszałek Wielki y Hetman Polny Koronny, niema zupełney mocy na uspokoienie pretensyi woysk Zaporowskich J. K. Mci, tedy wszystkie onych desideria odkłada do seymu, blisko przyszłego, na który woysko J. K. Mci Zaporowskie swoich zeszle posłów, y o komissią upraszać będą, czego onym dopomože Jaśnie Wielmožny, Jmść Pan Marszałek, assekuruiąc interim woysko Zaporowskie, iž, przed kommissią, woysk koronnych J. K. Mci nie będzie wprowadzał w žadne miasto, ani gdzie tylko Kozacy, należący do woyska Zaporowskiego, mieszkaią; wzaiem woyska Zaporowskie do miast žadnych, w których teraz Kozaków nie było, interesować się niepowinni. Które to miasta osobnym skryptem wyrazić się maią.

A že Białocerkiewskie prezydyum, w takowey liczbie,

ніемъ того, о чемъ покорнѣйше просятъ, а именно, чтобы Козаки и ихъ хутора были свободны.

А какъ ясне вельможный, его Милость, панъ великій маршалъ, Гетманъ польный коронный не имѣетъ полномочія удовлетворить всѣмъ претензіямъ войскъ Его Королевской Милости Запорожскихъ; то всѣ ихъ требованія отлагаетъ къ будущему ближайшему сейму, на который войско Его Королевской Милости Запорожское пришлетъ пословъ для испрошенія коммиссіи; въ чемъ имъ поможетъ ясне вельможный панъ маршалъ. Между тѣмъ онъ увѣряетъ войско Запорожское, что прежде коммиссіи не будетъ вводить войскъ Его Королевской Милости коронныхъ ни въ какой городъ, гдѣ только живутъ Козаки, принадлежащіе къ войску Запорожскому; а равно войско Запорожское не будетъ требовать никакихъ городовъ, въ которыхъ теперь не было Козаковъ. Эти города будутъ означены въ особомъ письменномъ актѣ.

Такъ какъ гарнизонъ Бѣлоцерковскій, безъ обремененія людей войска Запорожскаго, не можетъ имѣть надлежа-

niemoże mieć słusznego sustentamentu bez ucisku ludzi woyska Zaporowskiego, tak w Białey Cerkwi, iako y w innych miastach zostaiący, tedy y w tym prozbie Jego Mść Pana Hetmana woyska Zaporowskiego y całego woyska daie to Jego Mość Pan Marszałek, iż posyła officera do Jegomości Pana Stachurskiego z ordynansem dla sprowadzenia części ludzi z Białey Cerkwi, surowo nakazuiąc, aby Jego Mość Pan Komendant, w Białey Cerkwi zostaiący, ludziom, do woyska Zaporowskiego należącym, naymnieyszym sposobem zadney niewazył się czynić krzywdy, pod surowością sądu woyskowego, tymże ordynansem nakaże Panu Komendantowi, aby tak cerkiewne rzeczy, iako y Pana Półkownika Pawołockiego pobrane, oddał zupełnie temu, komu należą, bez wszelkiey odwłoki, aby wszyscy ukrzywdzeni byli ukontentowani.

Teraz zaś zmocnione punkta wzaiemną przysięgą z strony J. K. Mci y Rzptey, przez Jaśnie Wielmożnego, Jego Mość

щаго содержанія, находясь въ такомъ числѣ какъ въ Бѣлой Церквѣ, такъ и въ другихъ городахъ; то и въ семъ случаѣ его Милость панъ маршалъ, по просьбамъ его Милости, пана Гетмана войска Запорожскаго и цѣлаго войска, соглашается послать къ его Милости пану Стахурскому офицера съ приказомъ—вывесть часть людей изъ Бѣлой Церкви, строго повелѣвъ, дабы его Милость панъ комендантъ, находящійся въ Бѣлой Церквѣ, не осмѣливался наносить ни малѣйшей обиды людамъ, къ войску Запорожскому принадлежащимъ, подъ угрозою военнаго суда; тѣмъ же приказомъ велитъ г. коменданту всѣ церковныя вещи, а также и взятыя у пана полковника Паволоцкаго, отдать вполнѣ тому, кому онѣ принадлежатъ, безъ всякаго отлагательства, и всѣхъ обиженныхъ удовлетворить.

Эти же, теперь постановленныя статьи будутъ утверждены взаимною присягою, сообразно писанной формѣ, со стороны Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой—

Pana Marszałka Wielkiego y Hetmana polnego Koronnego i Jch Mciów, Panów Komissarzów, do traktatu naznaczonych; z strony zaś woyska J. K. Mci Zaporowskiego, przez Jego Mć Pana Piotra Doroszenka, Hetmana y obożnego woyskowego, Sędziow Generalnych, Assaułów, Sotników y wszystkiey staroźytney starszyzny, stwierdzone, według roty spisaney, bydź maią. Dan pod Podhaycami 19 Octobris, Anno Dni 1667.

ясне вельможнымъ его Милостію паномъ маршаломъ великимъ и Гетманомъ польнымъ коронпымъ, и ихъ Милостями панами коммиссарами, назначенными для договора; со стороны же войска Его Королевской Милости Запорожскаго— его Милостію паномъ Петромъ Дорошенкомъ Гетманомъ, войсковымъ обознымъ, генеральными судьями, асаулами, сотниками и всею старшиною.—Писано подъ Подгайцами 19 Октября, 1667 года.

Присяга войска Его Королевской Милости Запорожского.

Ja Piotr Doroszenko, Hetman woyska J. K. Mści Zaporowskiego, y wszyscy Oboźni, Sędziowie, Assaułowie, Pułkownicy, Sotnicy, y wszystka oraz starszyzna, swym y całego woyska J. K. Mci Zaporowskiego imieniem, tak tu w obozie, pod Podhaycami zostaiących, iako y w domach pozostałych, teraz

Я Петръ Дорошенко, Гетманъ войска Его Королевской Милости Запорожскаго и всѣ обозные, судьи, асаулы, полковники, сотники и вся старшина, своимъ и всего войска Его Королевской Милости Запорожскаго именемъ, какъ здѣсь въ лагерѣ подъ Подгайцами находящихся, такъ и въ потомственныя времена будущихъ, клянемся Господомъ

y na potomne czasy będących, przysięgamy Panu Bogu, w Tróycy Ś. Jedynemu, przed Nayświętszą Panną y wszystkiemi Świętemi, iż iako przodkowie nasi zupełną moc y zwierzchność od wielowładnych mieli Królów Naiaśnieyszych Polskich y Rzeczy Pospolitey, iako Panów swoich dziedzicznych, tak y my w tymże wiernym poddaństwie Jego K. Mci y Rzeczy Pospolitey poczuwać się y w onym statecznie trwać będziemy, wszelką szczérą y życzliwą usługę obiecuiąc J. K. Mci y Rzeczy Pospolitey, wyrzekaiąc się, swym y następcow naszych, do woysk J. K. Mci należących, imieniem, wszelkiey postronney protekcyiey; s postronnymi, bez wiadomości J. K. Mci, wszelkiey korrespondencyiey mieć nie będziemy, ani poselstwa; ale wszystkie nasze fortuny y zdrowie własne J. K. Mości y Rzptey pokładamy, iż J. K. Mść, Pan nasz miłosciwy y Rzecz Pospolita nasze prożby miłościwie uspokoią; a my to, cokolwiek wyrażono w punktach,

Богомъ, въ Тройцѣ Святой Единымъ, предъ Святою Богородицею и всѣми Святыми, что подобно предкамъ нашимъ, получавшимъ всю власть и начальство отъ многовластныхъ Наиясиѣйшихъ Королей Польскихъ и Рѣчи посполитой, какъ отъ своихъ владѣтелей наслѣдственныхъ, и мы въ вѣрномъ подданствѣ Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой находиться и постоянно въономъ оставаться будемъ, обѣщая искреннія и преданныя услуги Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой, и отрекаясь именемъ нашимъ и нашихъ преемниковъ, къ войскамъ Его Королевской Милости принадлежащихъ, отъ всякаго посторонняго покровительства; также не будемъ имѣть никакого сношенія съ посторонними, ни посольства безъ вѣдома Его Королевской Милости; но всѣ наши имущества и собственную жизнь предаемъ Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой, въ надеждѣ, что Его Королевская Милость, Государь нашъ милостивый, и Рѣчь посполитая удовлетворятъ благосклонно нашимъ просьбамъ. А мы все то, что выражено въ статьяхъ

pod Podhaycami, opisanych, y to, co teraz obiecuiemy, dotrzymać y przysięgą teraznicyszą stwierdzamy; a ieżelibyśmy niedotrzymali w czym kolwiek, niech nas Pan Bóg karze na duszach, ciałach, dzieciach, fortunach naszych, teraz y na potomne czasy.

написанныхъ подъ Подгайцами, и что теперь обѣщаемъ исполнить, утверждаемъ нынѣшнею клятвою; и если бы чего либо не исполнили, то да накажетъ насъ Господь Богъ на душахъ, тѣлесахъ, дѣтяхъ и имуществахъ нашихъ, нынѣ и въ будущія времена.

По заключеню тихъ вишписанныхъ Подгаецкихъ пактовъ, якъ Гетманъ Дорошенко зъ Козаками и Нурадинъ Солтанъ зъ Татарами, такъ и Гетманъ польній зъ Поляками розъихалися, зъ подъ Подгайцовъ, во свояси.

А на семъ боку Днѣпра, того-жъ 1667 року, другъ Гетмана Бруховецкого, отецъ Меѳодій Епископъ Оршанскій, Могилевскій и Мстиславскій, прибывши зъ Москви, пріехалъ въ Гадячое, въ постъ Филиповскій, о Святомъ Николаю, для посѣщенія друга своего Бруховецкого, зъ которимъ давную дружбу отновивши, пріишолъ и въ пріятелство такое, ижъ дочку свою Меѳодіевну прireклъ въ малженство за братанича Бруховецкого, за которимъ сватствомъ абіе вѣрность Бруховецкого ку Царскому Величеству начала премѣнятися и скрито до измѣни преклонятися.

РОЗДѢЛЪ IX.

О совѣтѣ Бруховецкого зъ старшиною своею на изгнаніе воеводъ зъ Малія Росіи; о исполненіи того совѣта, и о удержавшихся воеводахъ въ нѣкоторихъ городахъ: о вѣрности Полтавской; о празнику Благовѣщенскомъ и снѣгу его; о гнѣвѣ монаршомъ на Малую Росію за измѣну, и о войнѣ Ромодановского мстителной за тое; о виходѣ Бруховецкого на оборону отчизни, и злученюся зъ полками своими на полю Сербинскомъ; о прибытю къ Бруховецкому на оборону отчизни-жъ другого опекуна Дорошенка; о кончинѣ заразъ Бруховецкого, и о крамолѣ войсковой на Дорошенка; о розрусѣ Полтавскомъ, и о убійствѣ полковника ихъ Вѣтязенка; о пересторозѣ Дорошенковой тайной Ромодановскому; о уступленю Ромодановского отъ Опошнего и Котелви до Охтирки; о погонѣ Дорошенковой будто за Ромодановскимъ; о поворотѣ его отъ Хухри назадъ; о утвержденіи его подъ рейментъ свой сегобочнія Украини; о поворотѣ его-жъ зъ за Срѣбного назадъ; о прибытю въ Чигринъ и о оставленю Коритского въ Ромнѣ, для осторожности отъ Ромодановского; о виходѣ зъ Сѣчи Суховѣя зъ Запорожцами и Ордами, для воспріятія по Бруховецкомъ гетманства, и о бѣдствѣ отъ него людскомъ; о наступленіи знову Ромодановского на Черниговъ, и о згодѣ его тамъ зъ Многогрѣшнимъ; о виправѣ отъ Ромодановского сина зъ войскомъ на ускромлене Суховѣя, и о поражцѣ того войска отъ

Татаръ со взятіемъ Ромоданенка въ неволю; о Суховѣевомъ знову желаніи Чигринского Гетманства; о маршу его за Днѣпръ зъ людскимъ разореніемъ; о прибытю за Днѣпръ, и о розосланю прелесныхъ писмъ во весь народъ тогобочній, аби Дорошенка отступили, а его приняли за Гетмана; о фортелю Дорошенковомъ противъ Суховѣя; о нуждѣ и близко надходившой бѣдѣ Суховѣевой отъ Татаръ зъ непомислного ему на томъ боку поведенія, и о посланцахъ Суховѣевихъ на Запороже, съ прошеніемъ ратунку отъ Татаръ. О уѣханю вовсе зъ Полщи во Францію Короля Казѣмѣра, и о избраніи по немъ на королевство Михала Вишневецкого, и о суплѣце Дорошенковой къ нему, на потверженіе древнихъ правъ и волностей войсковихъ.

Року отъ сотворенія всея твари 7176, а отъ Рождества Господня 1668. Омраченій умомъ Гетманъ Бруховецкій, пять лѣтъ тилко и три мѣсяцѣ на гетманствѣ при вѣрности Государу своему преживши, неполезное тежъ себѣ и всему народу Малоросійскому пріятіе воеводъ зъ войсками Великоросійскими въ Украину разсмотрѣвши, и всенародное за тое на себе скритое и явное роптаніе увѣдавши, началъ промишляти о изгнаніи зъ Малія Росіи воеводъ помененнихъ зъ ихъ войсками. Того ради, егда бысть звичайній праздничній полковниковъ и иной сегобочной старшини, о Крещеніи Господнемъ, въ Гадячое до Гетмана Бруховецкого зъиздъ, тогда онъ Бруховецкій тайно зъ ними, полковниками, совѣтовалъ о випраженю зъ Малія Росіи воеводъ и недешкретнихъ зъ ними ратнихъ консистентовъ ихъ.

Якая Бруховецкого рада любо въ тайнѣ дѣлана, еднакъ нѣсть тайно еже не откріется; ибо по розъиздѣ полковниковъ зъ Гадяча во свояси, заразъ между народомъ поголоска такая грухнула, же мѣютъ воеводи выгнани быти зъ Малія Росіи; що любо и самимъ воеводамъ прійшло до вѣдомости, однакъ они того не варовалися, надежни будучи на крѣпость замковъ, въ нихъ же живяху, и на силу ратнихъ людей

своихъ. Въ тимъ времени, февраріа первого, въ субботу сирную, когда прибылъ въ Лохвицу Соха полковникъ Запорожскій зъ полкомъ Запорожцовъ, тогда явную до измѣни Великому Государу готовость началъ выявляты.—Потомъ февраля осмого, въ первую субботу святого великого поста, и самъ Гетманъ Бруховецкій въ Гадячомъ исполняючи скуткомъ свое намѣреніе, и не хотячи болшъ подъ дисциплиною нелюдскихъ зоставати инспекторовъ своихъ, випровадилъ ихъ зъ Гадячого зъ великою нуждею и насиліемъ. Що заслишавши, и во всѣхъ полкахъ сегобочнихъ тое-жъ подлугъ учиненнои зъ Гетманомъ Бруховецкимъ намови заразъ сотворено: воеводъ со всѣхъ городовъ полковихъ и замковъ ихъ пречъ въ Великую Росію вислано, зо всего оголотивши; а где спротивлялися и вооружалися, тамъ вибито и нуждею вигнано. Въ Переясловлѣ зась, въ Чернѣговѣ и Нѣжинѣ, воеводи зъ людми ратними въ замкахъ крѣпкихъ зашпунтовавшися, недалися добуты, а Кіевъ и не зачепанъ. Зъ Полтави зась, города Украинского Малоросійского, за порадою и совѣтомъ людей умнихъ, випроважено воеводу зъ людмы ратними до Рублювки и Калантаева, безъ жадного кровопролитія, въ цѣлости, вещи тилко ихъ себѣ отъ нихъ поотбѣравши.

Того року было Благовѣщеніе Пресвятои Богородици по Свѣтломъ Воскресеніи Господнемъ, въ середу Свѣтлую, ея же нощи снѣгъ изобилній випалъ, и чрезъ чтирѣ неделѣ лежалъ по Воскресеніи Господнемъ, и такъ было холодно же птахи и скоти мерзли. На веснѣ зась, разгнѣвавшися Великій Государъ Царъ Алексій Михайловичъ на Гетмана Бруховецкого и на всю Малую Росію, за измѣну и за вигнане воеводъ и войскъ своихъ изъ нея, повелѣлъ заразъ князю Григорію Григоріевичу Ромодановскому за тое мстится. Князь теди, зъ многими Великоросійскими людми ратними и всякими военними припасами, отъ Путивля и Бѣлагорода къ Малой Росіи притягнувши, облеглъ порубежніе полку

Гадяцкого городи, Котелву и Опошнее, и началъ ихъ крѣпко добувати; но немоглъ добути вскорѣ для того, же Бруховецкій предваривши приходъ Ромодановского, вслалъ въ Котелву и Опошнее на оборону ихъ войска пѣхотніе; да и самъ Бруховецкій заславши ординанци свои до полковниковъ своихъ, аби заразъ рушали зъ домовъ зъ войсками къ нему въ совокупленіе, на оброну ратуемой отчизнѣ, рушилъ зъ Гадяча влегцѣ, не вѣдаючи близко надходящея кончини своея. Рушивши зась зъ Гадячого, желвымъ шолъ ходомъ, наджидаючи къ себѣ полковъ своихъ; а на Шиловцѣ и Човновихъ по тижню измешкавши, потомъ прибылъ противъ села Диканки, и сталъ оподаль отъ него, на полю Сербинскомъ; где полкъ Сербовъ, отъ Гетмана Виговскаго подъ Полтаву на Пушкара полковника Полтавского простовавшій, зосталъ чрезъ войско, отъ Пушкара зъ Полтави виправленное, розгромленъ и на голову пораженъ. На томъ зась Сербинскомъ полю, противъ рога Остранинова, еже есть Изученковъ байракъ, подъ Диканкою стоячи, Бруховецкій дождался къ себѣ въ совокупленіе полковъ своихъ, веліимъ гнѣвомъ на него дихавшихъ.

На томъ зась боку Днѣпра Гетманъ Дорошенко, другій опекунъ бѣднія сегобочнія отчизни Малоросійскія, заслишавши же князь Ромодановскій Котелви и Опошнего добуваетъ, и хотячи тотъ импетъ его назадъ отъ Малія Росіи завернути, собралъ тогобочное, що отъ Чигрина, войско Козацкое, и призвавши въ помочъ себѣ Орду Кримскую, а Днѣпръ преправивши, рушилъ ку Опошнему и пшолъ мимо Голтву и Решетиловку. Бруховецкій тежъ на преречономъ Сербинскомъ стоячи полю, и знаючи ку себѣ гнѣвъ и незичливость чернѣ войсковой и нѣкоторой старшини своеи, не моглъ домислитися якъ соблюсти въ цѣлости животъ свой; лечъ дождался на едномъ мѣсцу и кончини оного.—Бо Дорошенко, певенъ будучи ку себѣ пріязни и склонности такъ черни яко и старшини войска Бруховецкого, безпечне

ишолъ зъ войскомъ своимъ ку Бруховецкому, а надближившися къ нему о гоней трое, сталъ всѣмъ войскомъ; самъ засъ зъ старшиною, и яко въ числѣ тисячномъ войска, близко подъ самій таборъ Бруховецкого пріехавши и на могилу Сербинскую зъехавши, послалъ заразъ пѣхотою зъ слугами своими и килко десятма Козаками Дроздепка, полкового сотника Браславского, взяти и до себе припровадити Бруховецкого.

Дрозденко теди подъ наметъ Бруховецкого пришедши, и слово отъ Дорошенка Бруховецкому сказанное врекши, взялъ зъ крѣсла Бруховецкого подъ руку, хотячи вести его къ Дорошенку; але Иванъ Чугуй полковникъ Запорожскій, вѣрній пріятель Бруховецкому, зъ самого початку гетманства его при немъ въ килко сотъ товариства Запорожского зостававшій, тое увидѣвши, вдарилъ Дрозденка дуломъ мушкетнимъ въ бокъ такъ, же мусѣлъ упасти на землю и оборонилъ былъ Бруховцкого. Лечъ заразъ сотники и чернь Бруховецкого у многомъ числѣ до намету Бруховецкого-жъ пристигши, зъ великимъ гукомъ и клятвами взяли Бруховецкого и повели къ Дорошенку. Егда же привели подъ могилу предъ Дорошенка Бруховецкого, тогда за виричененъ нѣкіихъ словъ отъ Дорошенка къ Бруховецкому, абіе тіежъ що и привели его начаша терзати и бити, и убиша его тиранскимъ боемъ предъ очима Дорошенковими, іюня семого, въ понеделокъ, въ Петровку о полуднѣ; а оставивши тѣло мертвое и голое, отіидоша въ обозъ свой. А Чугуй полковникъ Запорожскій, при томъ же убійствѣ бывши, любо моцне стоялъ за Бруховецкого, и войско Бруховецкого возбуждалъ, аби Дорошенка убили; однакъ его не послухало; тилко онъ самъ зъ своимъ товариствомъ нѣкіихъ зъ сторони Дорошенковой, тамъ же предъ Дорошенкомъ, погромилъ; а Дорошенко экскузуючися предъ Чугуемъ и войскомъ, говорилъ ижъ Бруховецкаго не желалъ смерти и не велѣлъ его убывати. По такомъ плачевномъ актѣ, Дорошенко заразъ въ свой обозъ отъехалъ, а старшина Бруховецкого зъ Коза-

ками убійцами въ свой таборъ отойшла, въ которомъ знову учинивши гомонъ и розрухъ, нѣсколко началнихъ людей своихъ забили и пошарпали. И такъ взаемне отмѣрилося подобно ему Бруховецкому, же за проліяне крвѣ Сомковой и Оникіевой (яко о томъ на початку гетманства Бруховецкого описалось), мусѣлъ свою отъ своихъ людей кровь проліяты и жизни сея лишитися. Того-жъ вечера звѣроправное войско Козацкое, въ обохъ обозахъ Дорошенковомъ и Бруховецкого сполне зъ собою по подпивавши, зашумѣло было на убійство Дорошенка; але Дорошенко килконадцятми куфами горѣлки улагодилъ оное; обаче сверѣпству и шаленству ихъ недовѣраючи, віехалъ на ночь зо всею старшиною своею на край обозу своего, и тамъ знайдовался во всякой чулосты потоль, по коль зъ того мѣсца рушилъ.

Въ Полтавѣ зась Полтавцѣ скоро услишали о кончинѣ Бруховецкого, то заразъ за поводомъ Клима Чорнушенка наказного полковника Полтавского—на Григорія Вѣтязенка полковника своего совершенного, и на Ивана Обѣденка асаула полкового нѣякіесь вини зложивши, гвалтовне зъ домовъ ихъ побрали, до арматъ поковали, и вскорѣ тиранско въ смерть позабывали, а доми ихъ зо всего до щенту розграбовали. А по кончинѣ Вѣтязенковой, они-жъ Полтавцѣ избралы и постановили себѣ полковникомъ доброго, смиренного, побожного и простодушного человѣка Демяна Гуджола. Дорошенко зась по такой тиранской кончинѣ Бруховецкого, зоставши обоимъ войскамъ единимъ Гетманомъ, Бруховецкого тѣло заразъ приказалъ отвезти до Гадячого и похоронити; котороє туди и отвезено, и въ церквѣ соборной Богоявленской честно похоронено, такій написавши ему эпитафіонъ:

Эпитафіонъ

Не машъ во свѣтѣ статку, Знай зъ мого припадку:
Бывалемъ Гетманомъ, Звано мене паномъ —

Една година,
А и въ той отмѣна,
Окрутнемъ забитый;
Обавляйся и ты,
Никто ся зъ насъ смерти
Не можетъ отперты;
Царская корона
Не есть оборона!
Гетманская булава
У смерти не слава!
Хорогви звияетъ,
Бунчуки складаетъ;
Якъ шаблѣ, такъ мечи
Ровно мусятъ лечи;
Ломятся и луки,
Опадаютъ руки,
Никто не отстоить,
Смерть що хочетъ броить;
Убогій, богатый,
Смерти даютъ шати.
Я толко убранный
Былъ смертю скаранный,
Чи за мои злости,
Обнажени кости.
За всѣхъ обнаженній
Христе! ахъ вспомненій
Нехай буду въ раю.
Отъ земного краю
Прошу всѣхъ посполу,
Въ земномъ лежа долу,
Не стався сурово,
Тое дай ми слово:
«Вѣчна ему буди
Память отъ всѣхъ людій.»
Иванъ въ семъ зложенъ
Бруховецкій гробѣ—
Спомни то собѣ,
Що мой гробъ минаешъ:
Я тя зде, не ти мене дочекаешъ.
Рѣчешъ ли добре що тутъ надо мою:
Отдастъ Богъ—взаемъ рекутъ надъ тобою.
Сорокъ и пять лѣтъ вѣку мого было,—
До вѣчности ся приключило!
«Вѣчна память»—церковную ноту—
Рекни надъ гробомъ:
Богъ заплатитъ цноту!
Тисяча шестьсотъ шестьдесятъ осмого,
Седмого іюня, зшолемъ зъ свѣта того.
У понеделокъ, день Ангеломъ данній,
Немилостиве есмь замордованній!

А самъ Дорошенко любо намѣривалъ Опошнее и Котелву отъ облежения Московского боронити; еднакъ и зич-

ливости своей ку Царскому Величеству весма нетратячи, и кровопролитія Христіянского зрѣти не желаючи, послалъ тайно къ Ромодановскому, ознаймуючи ему о своемъ зъ силнимы войсками Козацкими и Татарскими зближенюся, и совѣтуючи ему аби за часу назадъ уносился, поколь Орда не заскочитъ; а Орду нарочно при себѣ удержовалъ, непозволивши оной ни мало на предъ себе вискаковати.

Якое увѣдомленіе Дорошенково князь Ромодановскій благодарно припявши, и заразъ всѣ промисли свои военніи оставивши, зъ великою скоростію зъ подъ Опошнего и Котевли рушилъ назадъ до Ахтирки; о чомъ Дорошенко тайно увѣдомившись, рушилъ отъ поля преречоного Сербинского зъ поспѣшеніемъ, будто Опошнему и Котелвѣ на отсѣчъ; где прибывши и войскъ Московскихъ зъ Ромодановскимъ уже незаставши, потягнулъ былъ далѣй отъ Котелви, хотячи Ромодановского нагнати, але нагнати невозмогши, повернулъ назадъ отъ Хухры до Котелви, іюня 15.—Подъ Котелвою зась дней зкилко отдохнувшы, рушилъ зо всѣми войсками внутрь Украини сегобочнія, утверждаючи оную до едного рейменту своего; а прейшедши Зѣнковъ, Гадячъ и инніе городи, былъ ажъ по за Срѣбнимъ, где войско сегобочное въ доми роспустивши, и самъ отъ толь зъ войскомъ тогобочнимъ Козацкимъ назадъ завернувши, прибылъ въ Чигринъ до своей резиденціи, въ субботу іюля осмогонадцять. А для осторожносты городамъ сегобочнимъ пограничнимъ Малоросійскимъ отъ сторони Московской, приказалъ зоставати въ Ромнѣ зъ значнымъ числомъ войска Козацкого Якову Коритскому, обозному своему Чигринскому енералному.

Прибывши теди Дорошенко въ Чигринъ, по такомъ яко вишшей описалося дѣяніи, заледво недель зкилко прежилъ въ покою, ажъ заразъ несподѣванній ему противній зъ Сѣчи Запорожской завѣялъ вѣтеръ: поневажъ Петро Суховѣй, бывый прежде писарь Запорожскій, уведшися прежнимъ Бруховецкого благополучіемъ, а кончини его неуважаючи,

возжелалъ вакансъ столка Бруховецкого засѣсти, и на его мѣсцу сегобочнимъ Гетманомъ въ Гадячомъ зостати. Якому неразумному и душевредному властолюбія своего хотенію помислній скутокъ получити желаючи, намовилъ къ себѣ подобнихъ легкомислниковъ Запорожцовъ часть немалую; также и Орди Кримской значную квоту, зъ двома Нурадиномъ и Калгою Солтанами, поднявши, війшолъ зо всѣмъ тимъ войскомъ въ постъ Спасовъ на сегобочную Украину и на крайное ея бѣдствіе и разореніе.

Тотъ Суховѣй былъ Козакъ значній зъ тогобочной що отъ Чигрина Украини; былъ тежъ дѣломъ силенъ, въ рѣчахъ свѣтовихъ цекавъ, и въ писмѣ Козако-Рускомъ доволенъ. Вшедши зась въ сегобочную иже отъ Полтави Украину, волочился невозбранно около Лубень, Лохвици, Ромна и по инших мѣсцахъ, разсѣваючи между народомъ посполитимъ, чрезъ свои писма и унѣверсали прелестніе, обмани свои такіи, аби Дорошенка духомъ Лядскимъ надхненного, и въ союзъ зъ ними чрезъ трактатъ предпомененній Подгаецкій вшедшого, отступили, а его на мѣсцу Бруховецкого Гетманомъ сегобочнимъ признали и утвердили. До чого любо нѣціи и склонялись, однакъ множайшіи видячи отъ войскъ его въ людехъ гибель и великое разореніе, не тилко гетманства, але и долгого мешканя ему у себе не зичили. Тилко-жъ при такихъ заверухахъ и отъ сторони Московской заходившихъ тривогахъ, нихто зъ сегобочнихъ началниковъ не вибрался належитого ему Суховѣевы учинити встрету. А Дорошенко тожъ знаючи при немъ Суховѣевы великую Ординскую зъ двома Солтанами силу, не посмѣлъ противъ него зъ самими своими ополчитися Козаками.

А такъ въ тое нещасливое и губителное время, *Нендза зъ Бѣдою* свои распростерши прапорцѣ, бѣдную Украину Малоросійскую сегобочную нищили и внѣвечъ обертали; поневажъ зъ едной сторони отъ Днѣпра виникнувшая зъ луговъ Низо-Днѣпровихъ манѣя, Суховѣй пречоній, якъ

хотѣлъ зъ войскомъ своимъ Козацкимъ и Ординскимъ своеволилъ и людемъ шкодилъ; а зъ другой сторони що отъ царства Московского князь Ромодановскій, о отшествіи Дорошенковомъ зъ сего боку до Чигрина певную получивши вѣдомость, знову зъ войсками силними отмстителнѣ на Украину наступаетъ; и пребывши Десну рѣку, подъ Чернѣговъ приходитъ, где часть мѣста нового спаливши, не по долгой потомъ контроверсіи военной зъ Демяномъ Игнатовичемъ Многогрѣшнимъ, полковникомъ тогдашнимъ Чернѣговскимъ, прійшолъ до згоди и поеднанся. Отступивши тежъ Ромодановскій отъ Чернѣгова, а хотячи Суховѣеву разширяючуюся своеволю ускромити, и зъ болшою прислугою предъ лице Монархи своего залецитися, виправилъ на Суховѣя сина своего Андрея Ромодановского, зъ значною личбою войска Великоросійского. Тотъ теди княжичъ Андрей Ромодановскій, отъ отца своего зъ войскомъ рушивши, и нѣгдѣсь зъ Ордою Суховѣевою зшедшись, учинилъ зъ нею бой крѣпкій; но Богу такъ изволившу, зосталъ отъ неи преконанъ и въ конецъ розгромленъ, и самъ въ неволю Татарми взятъ, и въ руки Нурадину и Калзѣ Солтаномъ отданъ. А Суховѣй послѣ того розгрому Ромодановского, зъ тими Ордами и Козаками своими, еще около Ромна часъ певній промешкавши, рушилъ зо всѣми войсками Козацкими и Ординскими, въ постъ уже Филыповскій, на тую Днепра сторону; идучи зась мимо Лохвицю и Лубнѣ, незмѣрніе шкоди и бѣдствія а найболше коло Лубень людемъ починилъ. Любо теди таковимъ якося описало дѣйствіемъ, не получилъ Суховѣй на сей сторонѣ, въ Гадячомъ, желаемого себѣ по Бруховецкомъ гетманства; еднакъ за побудкою помощниковъ своихъ, Нурадина и Калги, Солтановъ Кримскихъ (которая побудка Солтанская не такъ до Суховѣевой, яко до Ординской користи стягалася), еще властолюбія своего не оставилъ, но на болшое совѣсти своея повреждение умислилъ покуситися о Гетманство Чигринское,

намѣривши зъ него Дорошенка низложити, а самъ въ Чигринѣ Гетманомъ зостаты: знаючи тое запевне, же Дорошенко противъ его, зъ силними Ордами бывшого, не моглъ ему зъ самими Козаками своими постояти, и якого колвекъ встренту учинити. Лечъ и въ томъ его Суховѣя омилила надѣя, бо Дорошенко за часу провѣдавши о такомъ Суховѣевомъ противъ себе намѣреніи, приказалъ грозно по всей тогобочной рейменту своего Украинѣ, аби всѣ люде селскіи за часу зо всѣми набитками своими до городовъ и крѣпостей звезлися и упратнулися, жеби гостямъ, зъ Суховѣемъ прибыти туда мѣючимъ, не было чимъ користовати и доволствоватись; яко-жъ и сталося тое по ординансахъ Дорошенковихъ. Суховѣй теди зъ Ордами тоей Дорошенковой штуки не вѣдаючи, а надежди и користи своея певенъ будучи, скоро вешедлъ, въ постъ яко вишей наменилось Филиповскій, въ тогобочную Украину, то заразъ по всей Украинѣ (якъ и на семъ боку дѣлалъ) свои прелестніи и обманчивіи розослалъ листи и унѣверсали, предлагаючи и жадаючи, аби Дорошенка, зъ Ляхами пактами Подгаецкими лигу заключившого и до Унѣи будто приклонившагося, отступили и отринули, а его Суховѣя, при неповрежденномъ православіи всегда зоставати хотящого, и за отчизну свою Малую Росію живота своего не щадѣти обѣщающагося, аби приняли и утвердили себѣ за Гетмана, обѣщающи къ тому и всегдашную готовость Ордъ Кримскихъ, на оборону отчизни.

Яковими писмами своими Суховѣй нетилко никого зъ тогобочного народа не привлеклъ къ себѣ зъ пріязнію, але и о прекормленіе войскъ неменшая заходила трудность и нужда; а на остатокъ и до того приходило, же Орди въ награжденіе своихъ трудовъ помишляли Суховѣя зъ войскомъ Козацкимъ забрати, и между себе подуванивши, до Криму повернути; чому Дорошенко въ Чигринѣ пануючи радъ

былъ, и бинаймнѣй не трвожился для таковихъ Суховѣевихъ поступковъ. Лечъ Суховѣй, постерегши намѣреніе Татарское и свою зъ Козаками своими близко надходившую бѣду, виправилъ тайно до Сѣчи Запорожской скорихъ и бистротечнихъ посланцовъ своихъ, просячи прилежно и горячо всего войска Запорожского, аби, якъ мога, его ратовали и въ расхищеніе бѣсурманское не допустили, що и получилъ чрезъ Сѣрка и Улановского.

Того-жъ лѣта нещасливій король Полскій Янъ Казѣміръ Жигмунтовичъ, многими а всегдашними трудами военними и внутрнихъ крамолъ успокоеніями, чрезъ двадцать чили чрезъ двадцать и одно лѣто многомятежного панованя своего утружденній будучи, самъ доброволне зложилъ зъ себе королевство, и Рѣчи посполитой за оное подяковавши, отъехалъ зо всѣмъ во Францію, и въ едной тамошной, Аббатія нарицаемой, провинціи, германово провождаючи житіе, скончилъ животъ свой, яко Самуилъ Пуфендорфій пишетъ на листѣ 393.

А по его Казѣмѣровой зъ Полски отшествіи, егда никто-же отъ Королей Полскихъ въ живихъ остася, тогда многіи иноземци (яко той-же и тамъ-же Пуфендорфій свѣдителствуетъ) старалися о корону Полскую; еднакъ оной не доступили; ибо по многихъ распряхъ, не такъ знаменитой яко убогой шляхти Полской прихилностію и изволеніемъ, избранъ на королевство князь Полскій Михаилъ Корибутъ Вишневецкій, на самомъ уже концу (яко здается быти) того вишописанного року: бо ни въ Козарскихъ лѣтописнихъ запискахъ, а ни въ Пуфендорфіи року не обрѣлося, которого онъ Вишневецкій избранъ Королемъ.

Дорошенко теди Гетманъ, скоро увѣдомился о элекціи на избраніе нового Короля и коронаціи быти мѣючой, заразъ послалъ посланцовъ своихъ зъ суплѣкою, просячи его, нового Короля, и цѣлой Рѣчи посполитой о потверженіе древнихъ правъ и волностей войска Запорожского и всего

народа Малоросійского, еслибы зничили его Дорошенка зъ войскомъ Козацкимъ подъ своею имѣти властыю. По которой Дорошенковой суплѣцѣ, заразъ отъ нового Короля Михаила Вишневецкого назначены были и опредѣлены коммисари до Острога, для зъеханяся тамъ зъ коммисарами Дорошенковими, и для успокоеня Дорошенка зъ войскомъ Запорожскимъ и народомъ Украинскимъ, въ его желаніяхъ и прошеніяхъ.

Тутъ прилично положити грамоту Монаршую, по измѣнѣ и смерти Бруховецкого, Малоросіянъ до исканя прощенія за измѣну взивающую; якая то грамота напредѣ, въ року 1669, зъ неосторожности положена при такомъ знаку: (+) (+) (+) Б (*).

Божіею Милостію отъ Великого Государя Царя и Великого Князя Алексія Михайловича, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержца, и многихъ государствъ и земель восточнихъ и западнихъ и сѣвернихъ отчича, дѣдича наслѣдника, Государя и обладателя—нашихъ Царского Величества Малоросійскихъ городовъ, Кіевскому, Чернѣговскому, Переяславскому, Стародубовскому, Нѣжинскому, Полтавскому, Миргородскому, Лубенскому, Прилуцкому полковникомъ и обознимъ, судьямъ и асауломъ и сотникомъ и всему войску Запорожскому.

Царское и Вседержащому Царю Содѣтелю нашому всѣхъ Богу пріятное дѣло есть, еже на гнѣвъ приводящимъ, подобающимъ чиномъ терпѣти долго, и злимъ и непокоривимъ мятежей и смущеній сиповнимъ людемъ, яко-же лѣпо

(*) Слѣдующая грамота помѣщена въ рукописи Величка, въ X раздѣлѣ; но она дѣйствительно принадлежитъ 1668 году; а потому и перенесена сюда, по указанію автора.

воспращая, обращенія ихъ ко доброму послушанію желати. Тѣмъ-же и Ми Великій Государъ, наше Царское Величество воспоминая милосердія Того превишняго Царя и страшного Судіи, Господа нашего Іисуса Христа словеса, во святомъ Его Евангеліи, предъ которимъ вы Намъ Великому Государю, Нашему Царскому Величеству, зъ подписаніемъ рукъ вашихъ въ вѣрномъ послушаніи быть обѣщались, написанніе: о отданіи винъ согрѣшившимъ и отъ злой дерзости ко Нашему человѣколюбію, отъ противнихъ дѣлъ къ доброму послушанію обращающимся, сущей нашей Государской милости, человѣколюбія ради Божія, отъ Васъ не отлучаемъ, и обращенія отъ состоящей вашей шатости къ Нашему благодарованному Намъ милосердію не отчаеваемъ, и сею Нашего Царского Величества грамотою васъ ко доброму совѣту наставляемъ;— велми тое въ подивленіи великомъ имуще, что ви христіянское имя на себѣ носяще, и трепетнія и святимъ Ангеломъ возжелѣннія заповѣди Спаса нашего Христа чтуще, страхъ свой святій и судъ страшній и грозній, на преступающіе тія и обѣщанія своя забывающіе бывающій, забыли, и Нашу Царскую, какъ заступленіемъ ратей такъ и безчисленнимъ во многая времена жалованьемъ, показанную къ вамъ превисокую милость досадами и противенствомъ воздарили, послушавъ вора и измѣнника Ивашка Бруховецкого и подобнихъ ему нѣкоторихъ слабоумнихъ и къ шатоской прелести склоннихъ, радующихся злу людей, не многихъ буихъ, которіи противясь Божію престолу и Нашу Великого Государя милость облигая, и суетному своему по вражей прелести послѣдуя мнѣнію, и измѣнническимъ своимъ ложнымъ и лстивимъ нравомъ, васъ простодушнихъ людей прелстили, и во время благодарованного православнимъ Христіяномъ мира, раздори и ссори на свою имъ погибель учинили. Что бо прелести сея горшей, ею же змій онъ прелукавій, мерзскій песъ діяволъ, чрезъ измѣнниковъ прелстилъ васъ и очи ваши заслѣпилъ безуміемъ: обѣщаніе ваше которое вы Намъ Великому

Государю, зъ приписаніемъ рукъ вашихъ, предъ страшнимъ Судіею Христомъ Богомъ нашимъ и предъ святимъ Евангеліемъ, въ вѣрномъ Нашому Царскому Величеству послушаніи дали, совѣтовалъ вамъ забыти, и презря Нашу Великого Государа показанную къ вамъ премногую милость, и стидъ свой и обличеніе совѣсти, пристали вы къ измѣннику и богопротивному вору Бруховецкому, которой не для того васъ противитися Нашому престолу научалъ, чтобъ вамъ въ покоѣ, въ тишинѣ жити, но слушая слабихъ своихъ и спустошнихъ мислей, въ раздорехъ и человѣкоубійствѣ на свою погибель пребывати, разливая невинния праведнія христіянскія крове; но всего горше, вконецъ прогнѣваючи престолъ Божій творити нестрашитеся, ходите войною соединясь съ нечестивыми враги Христовими, Татарами: неразумѣючи, что тѣмъ зъ мерзкими Агаряни Богоненавистнимъ соединеніемъ, на самую Главу христіянъ Содѣтеля, нашого Христа Бога, подносите сквернія свои руки, озлобляючи родъ православній христіянскій—что не токмо милостивому Его Всемилостивого Бога нашего Іисуса Христа страшному величеству, воздающому комуждо по дѣломъ, гнюсно, по небу и земли жалостно зрится, видящимъ вашого безумія нравы, разсѣцаемы уди Христови; за что Онъ Судія нелицемѣрній, если отъ таковаго неистовства не престанете и не обратитеся, Самъ на месть востанетъ, присно зряй Всевидецъ тому Божественнія вщатися, отъ васъ безвинно проливаемія многія Христіянскія крови. Какъ ви буіи, прелщени врагомъ, то забыли что ви Христіяне, по Апостолу святому Павлу, тѣло суть Христово и уди отъ части; которой ви отвѣтъ дадите Главѣ христіянской, Христу Спасителю нашему Богу, дерзостно смѣюще озлобляти Его Пресвятое тѣло, и разсѣцати Пресвятіе Его уди, наустивше на се богопротивнихъ и Богу мерзскихъ Агарянъ?—колико матерей обезчадися, колико множество женъ безъ времени вдовствуютъ, колико чадъ осиротѣло есть, колико недоро-

слихъ юношей безвинно мечемъ военнимъ пожато бысть; слово же за вся сія нелицемѣрній Онъ Судія, Христосъ Богъ нашъ, истяжетъ на измѣнникѣ Бруховецкомъ, и на послѣдующихъ буестному его умышленію, аще не обратитеся. Гдѣ нинѣ мерзскій онъ врагъ самъ измѣнникъ Бруховецкій?—неподобному неистовному псу, и со многими послѣдовавшими ему, гнѣвомъ праведного суда Божія погиблъ есть, и хотѣвшій многими владѣти и славенъ быти, яко свинія отъ свинскихъ Агарянскихъ рукъ заклапъ бысть: которого праведного суда Божія всѣмъ измѣнникомъ прелстившимъ васъ, трепетати прилично. А Мы Великій Государь, Наше Царское Величество, Государь Христіянскій, имѣя всегда предъ очима страхъ и заповѣди Божія, всѣмъ, православную нашу Христіянскую вѣру держащимъ, присно вся благая и помишляемъ и промишляемъ, зъ добримъ Нашимъ Государскимъ желаніемъ, и свѣдителя Бога правди Нашей Государской имами, что Наше Царское Величество васъ всѣхъ тамо живущихъ разорять, викоренить не хотѣлъ, и никому не продавалъ, и на мисль Нашу Государскую то не всходило, а казну дали нетокмо... И хотѣли Мы Великій Государъ всѣхъ васъ видѣти и слишати въ милости Божіей и въ тишинѣ и въ немятежномъ покоѣ и въ добромъ здоровьи, и жаловати Нашимъ Государскимъ жалованьемъ, и держати въ милостивомъ призрѣніи, и видѣти во всякомъ благополучіи, и отъ непріятелей Нашими Государскими ратми оборонять. Но врагъ, не навидя добра, мерзскій діяволъ, змій злокозненній и злолютій, въ слабихъ и буйхъ измѣнничихъ сердцахъ непотребная многая мнѣнія вселилъ, и къ тому безвинному христіянскихъ кровей пролитію и васъ простодушнихъ людей возрушилъ, которого прелукавія козни силою животворящаго креста да разрушатся, и замисли его мерзскіе огнемъ праведного гнѣва Божія да сожгутся. А Мы Великій Государъ, памятуя безприкладное милосердіе Божіе, всѣхъ васъ естли отъ такой прелести и смертного грѣха обратитесь, и вспамето-

вавъ страхъ и грозній судъ Божій и Нашу Государскую показанную къ вамъ милость и данное предъ святимъ Евангеліемъ ваше къ Намъ Великому Государу въ послушаніи обѣщаніе, Нашой Царской державы и милости по нынѣшнемъ принесете, и въ винахъ своихъ добьете челомъ—милостиво васъ пріймемъ, и для привисокого и крайного Божія показуемого упадшимъ милосердія и на блудномъ сынѣ показанного, всѣ ваши вины велимъ простить и предать забвенію; и на знакъ Нашей Государской милости, и крайного ради милосердія къ вамъ показуемого, указали Мы Великій Государъ взятихъ на бояхъ вашего народа Черкаского, двѣстѣ пятьдесятъ осмъ человѣкъ, съ Москви съ Нашими Государскими милостивими грамотами отпустить къ вамъ милосердно. И вамъ би, памятуя христіянскую нашу и Богоматеріею нашею Церковію данное намъ единокупелное порожденіе, и страхъ Божій и нашу Государскую милость, отъ Богоненавистнихъ и вѣчной погибели и измѣнничьихъ замисловъ и злихъ шатостей отставъ вскорѣ—кто бо вѣсть когда онъ предварить страшній судъ Божій?—и обратится къ Нашей Государской милости по прежнему. Также памятуя страхъ Божій и боясся вѣчной погибели, тѣхъ которіе къ обращенію упрямы наговаривать прилежно, чтобъ они споминая судъ Божій Намъ Великому Государю, Нашому Царскому Величеству, въ винахъ своихъ добили челомъ.

А Мы Великій Государъ, видя ваше обращеніе и о Нашихъ Государскихъ дѣлехъ радѣніе, милостиво васъ и для крайного Божія человѣколюбія пріймемъ, и ваши вини сотворимъ забвенни, и Нашимъ Государскимъ жалованьемъ учнемъ васъ жаловать, и держать въ милостивомъ Нашого Царского Величества призрѣніи по прежнему. Писанъ государствія Нашего въ дворѣ, царствующомъ великомъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ сотворенія міра 7177, а отъ воплощенія Сына Божія 1669 (чит. 1668), сентеврія 20 дня.

РОЗДѢЛЪ X.

О уволненıюся Суховѣевомъ зъ войскомъ своимъ отъ Татаръ, за прибытемъ къ нему Сѣрка и Улановского зъ Запорожя; о отходѣ отъ Суховѣя Татаръ въ Кримъ, а Суховѣевомъ зъ Сѣркомъ до Сѣчи,—Козаковъ зась его по домахъ своихъ; о подзорѣ Дорошенковомъ на Запорожцовъ за ратунокъ Суховѣя, и о гнѣвѣ за тое; о сегобочномъ поведенiи зъ полученiемъ прощенiя Царского Величества, за измѣну Бруховецкого; о избранiи Гетманомъ въ Глуховѣ Многогрѣшного и статьи его; о совѣтѣ Дорошенковомъ въ Корсунѣ на одибранье отъ Многогрѣшного сегобочнои Украини подъ рейментъ свой, и о насланю на сюю сторону войска своего; о встрентѣ отъ Многогрѣшного подъ Рогинцями и на иныхъ мѣсцахъ чрезъ Стрѣевского; о розгромѣ Стрiевского чрезъ войско Дорошенково въ повѣтѣ Глинскомъ, и о вкритюся Стрѣевского по утѣчцѣ титуломъ школярскимъ; о поворотѣ къ Дорошенку войска его зъ користми; о писмѣ Запорожскомъ къ Дорошенку за такiй поступокъ досадителномъ, и о злобѣ его на Запорожцовъ за тое; о виправѣ Дорошенковой до Короля зъ инструкцiею пословъ своихъ; часть тоеи инструкцiи; о поворотѣ зъ Полщи къ Дорошенку тихъ пословъ его, и о зрозумѣню Дорошенковомъ зъ реляцiи ихъ, о несклонности Лядской ко желанiямъ его Дорошенковимъ, и о вербункахъ Лядскихъ нового войска; о отчаянiи Дорошенковомъ ку себѣ ласки Полской, а прiязни

и помощи Россійской противъ Поляковъ; о совѣтѣ Дорошенковомъ взглядомъ соблюденія своей Украины, и о увѣдомляюся у Турчина, если будетъ принятъ подъ его оборону; о вѣдомости у Поляковъ о томъ Дорошенковомъ замислѣ, и о отчаяніи ихъ тогобочнія Украины; о усталіоваюся Многогрѣшного на сегобочномъ Гетманствѣ; о грамотѣ Монаршой въ девятъ полковъ сегобочнихъ писаной, вину ихъ прощающой, и о особномъ Монаршомъ грамотномъ Полтавцамъ прощеніи.

Року отъ міробытія 7177, а отъ вочеловѣченія Господня 1669. Аще и видѣ Всевидящее Око Божественное злодѣяніе Суховѣево и многое людемъ невиннимъ отъ него и отъ помощниковъ его, Татаръ Кримскихъ, по обоихъ сторонахъ Днѣпра стаpулое бѣдствіе и разореніе, обаче не даде на него жезла своего, и не попусти ему зъ невѣгласами Козаками, къ нему зъ городовъ Украинскихъ прилѣпшими, чрезъ Татаръ расхищенну и въ неволю Кримскую отведенну быти; но по его горячому (яко вишей рѣхомъ) войска Запорожского прошенію, послалъ на избавленіе его Суховѣя отъ рукъ Татарскихъ, значную часть войска Низового Запорожского, зъ двома полковниками Иваномъ Сѣркомъ и Игнатомъ Улановскимъ; которіи межи святи Рождества Господня скоро въ тогобочную, що отъ Чигрина, Украину прибыли и зъ Суховѣемъ злучилися, тогда заразъ Нурадинъ и Калга Солтани зъ Ордами своими, користи своея надъ Суховѣемъ и войскомъ его чаемія отчаявшися, и замисловъ своихъ виполняти надъ Суховѣемъ не посмѣвши, що могли на Украинѣ тамошной зарвати здобичи и ясировъ, тое похвативши, скоримъ и неусипнимъ шествіемъ зъ Украини угонзнули, а днемъ и нощію до Криму поспѣшили, опасаючися даби Сѣрко, зъ Улановскимъ и Суховѣемъ въ совокупленіи будучи, не здѣлалъ имъ якого лиха военнимъ способомъ. По отшествіи Ординскомъ въ Кримъ, заразъ и Суховѣй, зъ своими Сѣркомъ и Улановскимъ избавителми, видячи

же тогобочніи города и народъ ему не склоняются, писмъ и унѣверсаловъ его не слухаютъ, и за Гетмана его не благоволятъ имѣти, рушилъ зъ Украини тогобочной, и поспѣшилъ зо всѣмъ войскомъ Низовимъ до Сѣчи Запорожской. А Козаки, чили паче рѣщи халастра и драпѣжци братіей своей, къ нему, Суховѣевы, на Украинѣ по обохъ сторонахъ прилипнувшіе, отдавши хвалу Богу, отъ рукъ Татарскихъ ихъ свобождшему, надъ надежду свою въ доми своя розволоклися. Такое Запорожское Суховѣеви вспоможенье и ратунокъ обачивши, Гетманъ Дорошенко началъ заразъ домишлятися, же Суховѣй, зъ желаніемъ Гетманства Бруховецкого и его Дорошенкового, не самъ чрезъ себе зъ Сѣчи зъ войскомъ війшолъ, але моглъ быти виправленъ отъ всего войска Низового; бо еслиби самъ війшолъ на такое великое дѣло, то не моглъ бы такъ значнихъ двохъ преречонихъ Солтановъ Кримскихъ зъ Ордами въ помочь своей волѣ подвигнути, ниже войско Запорожское Низовое восхотѣло би его въ якой нуждѣ и тѣснотѣ ратовати и вспомогати, яко чрезъ Сѣрка и Улановского ему учинило; для чого и взаемную отъ того часу онъ, Дорошенко, противъ войска Низового Запорожского началъ въ сердцу своемъ имѣти злобу и вражду, яко о томъ впередъ будетъ.

А на сей сторонѣ, що отъ Переясловля, того-жъ 1669 року, такое было поведеніе: же о Крещеніи Господнемъ прибыли зъ царствующого града Москви, игуменъ Максаковскій, отецъ Ириней Ширковичъ и Петро Забѣла, обозній Бруховецкого войсковій енералній, которіи зъ совѣта полковниковъ и иной старшини сегобочной, еще прошлого 1668 року, отъехали были на Москву зъ прошеніемъ Великого Государа, Алексія Михайловича, всея Росіи Самодержца, прощенія за измѣну свою, при Бруховецкомъ въ томъ же прошломъ року собывшуюся. Тіи прето посланніи игуменъ Максаковскій и обозный енералній, прибывши въ Украину, принесли веселую вѣдомость такъ полков-

никомъ и иншой старшинѣ, яко и всему обще народу сегобочному Украинскому, что Пресвѣтлѣйшій Великій Государъ вину ихъ прощаетъ имъ, и на мѣсце Бруховецкого иного Гетмана, кого зъ межи себе похотятъ, учинити позволяетъ; благоволя о томъ, дабы неутралиста Дорошенко не именовался обоимъ сторонамъ Днепра Гетманомъ, анле тотъ, который отлученъ и зъ тогобочною Чигринскою Украиною уступленъ Полякамъ предречоними договорами Андрусовскими. По которомъ благоволеніи и указу Монаршомъ такъ князь Григорій Григоріевичъ Ромодановскій зъ товарищи, яко и полковники сегобочніи, зъ иншою старшиною и значнимъ войсковимъ товариствомъ, въ Глуховѣ зъехалися, и марта мѣсяца въ третій день, учинивши енералную о гетманствѣ раду, избрали и постановили на оной Гетманомъ себѣ Демяна Игнатовича Многогрѣшного, въ милость князю Ромодановскому еще прошлого тисяча шесть сотъ шетьдесятъ осмого року, гди воевалъ на Чернѣговъ, вшедшого.

А при постановленю Гетманомъ Многогрѣшного, зъ войскомъ Запорожскимъ и зо всѣмъ народомъ Малоросійскимъ сегобочнимъ, отъ Пресвѣтлѣйшого Цара и Государа Алексѣя Михайловича, на той-же радѣ Глуховской такіе выданы статьи:

Стати Глуховскіе, при постановленію Демяна Игнатова Многогрѣшного, Гетмана, отъ Великого Государя, Царя Всеросійского, войску Запорожскому и всему народу Малоросійскому даніе.

Лѣта 7177, февраля 12 дня. Отъ Рождества Христова 1669 года.

Великій Государъ Царъ и Великій Князь Алексѣй Михайловичь, всея Великія, Малія и Бѣлия Росіи Самодержецъ

Указалъ бояршу и воеводѣ и намѣснику Бѣлогородскому князю Григорію Григоріевичу Ромодановскому, да столнику и полковнику я намѣснику Серпуховскому Артемону Сергѣевичу Матвѣеву, да дяку Григорію Богданову: ехати Малія Росіи, въ Его Великого Государа Черкаскіе города, въ войско Запорожское сей стороны Днѣпра, и пожаловалъ велѣлъ учинить въ Глуховѣ раду, и на радѣ велѣлъ быть Преосвященному Архіепископу Лазару Барановичу Чернѣговскому и Новгородскому, обозному, судьямъ, асауламъ, полковникомъ и всей старшинѣ и Козакамъ, и по ихъ праву, велѣлъ имъ обрать Гетмана, кого они межи себя излюблятъ; а какъ изберутъ Гетмана, и Великій Государъ, Его

Царское Пресвѣтлое Величество, велѣлъ въ народѣ вичесть статьи, какови были даны, по Указу Его Царского Пресвѣтлого Величества, прежнему Гетману Богдану Хмелницкому и всему войску Запорожскому; на какихъ статьяхъ были подъ високою рукою Его Царского Пресвѣтлого Величества, прежній Гетманъ Богданъ Хмелницкій и все войско Запорожское; а инніе статьи указалъ Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, по ихъ челомбитю, учинить нынѣ вновь, для потверженя войску Запорожскому, чтобы впредь такіе измѣни и междоусобія и христіянской крови розлитыя не было, якъ учинилося отъ измѣнника, отъ Ивашка Виговского, отъ Юрашка Хмелницкого и отъ инихъ единомисленниковъ. А какъ они Гетмана оберутъ, и имъ съ тимъ новообраннимъ Гетманомъ, Ему Великому Государю Царю и Великому Князю Алексѣю Михайловичу, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержцу, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству и Его Государскимъ дѣтямъ, Великому Государу Благовѣрному Царевичу и Великому Князю Алексѣю Алексѣевичу всея Великія, Малія и Бѣлія Росія, и Великому Государу Благовѣрному Царевичу и Великому Князю Симеону Алексѣевичу всея Великія, Малія и Бѣлыя Росіи; Великому Государу, Благовѣрному Царевичу и Великому Князю Ивану Алексѣевичу, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, и ихъ Государскимъ Наслѣдникамъ на вѣчное и вѣрное подданство, по непорочной евангелской заповѣди Господни, вѣру учинить и крестъ цѣловать, и быть имъ у него Великого Государа, Его Царского Пресвѣтлого Величества и Его Государскихъ Наслѣдниковъ, во вѣчномъ подданствѣ неотступно, въ прежнихъ правахъ и волностяхъ, по прежнимъ Его Великого Государа, Его Царского Пресвѣтлого Величества, жалованнимъ грамотамъ, какови были дани прежнему Гетману Богдану Хмелницкому и иннимъ Гетманамъ и всему войску Запорожскому.

Боярина по Указу Царскомъ зъ Гетманомъ зъ войскомъ Запорожскимъ постановлене.

И въ нинѣшнемъ 7177 году, марта въ 3 день, по указу Великого Государа Цара и Великого Князя Алексѣя Михайловича, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержца, бояринъ и воевода и намѣсникъ Бѣлогородскій князь Григорій Григоріевичъ Ромодановскій, съ товарищи, въ Глуховѣ раду учинилъ, и указъ Великого Государа Его Царского Пресвѣтлого Величества, на радѣ Гетману и обозному и суде и всей старшинѣ и войску Запорожскому говорили: Присилали они къ Великому Государу Цару и Великому Князю Алексѣю Михайловичу, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержцу, къ Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, какъ отъ духовнихъ такъ и отъ всего войска, старшини и черни бити челомъ, въ винахъ своихъ, Максаковского монастиря игумена Іеремея Ширковича, да енералного обозного Петра Забѣлу съ товарищи, что они забывъ страхъ Божій и свою присягу Великому Государу Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, послушавъ измѣника Ивашка Бруховецкого, и бояся отъ него смертнихъ убійствъ, измѣнили, а нынѣ узнавъ свою змѣну, Ему Великому Государу Его Царскому Пресвѣтлому Величеству вину свою принесли, добили челомъ; а впредь обѣщалися никакое прелести, смятеня и всякіе сорнія слова не уклонятся, и стоять въ своемъ обѣщании и въ правдѣ крѣпко и неподвижно. И Великій Государъ Его Царское Пресвѣтлое Величество, Государъ Христіянскій всемилосердній, какъ пріемлетъ кающихся Господь Богъ, такъ и онъ Государъ милосердній, и вины ихъ прошенія ради за нихъ своихъ

Государскихъ благороднихъ чадъ, Благороднаго Великого Государа Царевича и Великого Князя Алексѣя Алексѣевича, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, и Благородного Великого Государа Царевича и Великого Князя Ѳеодора Алексѣевича всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, и Благородного Великого Государа Цара и Великого Князя Симеона Алексѣевича всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, и Благородного и Великого Государа царевича и Великого Князя Іоанна Алексѣевича, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, Архіереевъ и богомолцовъ своихъ Святѣйшихъ Вселенскихъ Патріархъ — Святѣйшого Вселенского Паисія Папи и Патріярха великого града Александріи и судіи Вселенского, Іоасафа Патріярха Московского всея Росіи, богомольца-жъ своего а вашего радетелного Пастиря, Архіепископа Лазаря Барановича Чернѣговского и Новгородского, прошенія-жъ его ради слѣзного: и Великій Государъ, яко отецъ милосердній милосердуя надъ ними, вини ихъ велѣлъ имъ отдать, у вѣчное запаметоване пустить изволилъ, и къ прежнему своему Царского Величества, Государскому милосердію принять изволелъ. Еслибъ впредь забывъ страхъ Божій, и Великого Годудара Его Царского Пресвѣтлого Величества премногую и неизреченную милость, сталибъ какой измѣни и къ суетнимъ и сорнимъ словамъ и писмамъ приставать и вѣрить, и учинили якую шатость и междоусобія, и Великій Государъ Его Царское Пресвѣтлое Величество уже къ тому терпѣти не будетъ; прося Всемогущого Бога милость и Пречистія Богородици помощи, и взявъ святій и животворящій крестъ, и во всѣхъ своихъ Государскихъ милосердихъ къ нимъ дѣлехъ освѣдителствовався Всемогущимъ Богомъ, станетъ самъ своею особою Государскою въ подданство приводить и своволнихъ унимать, сколко Всемогущій Господь Богъ помощи подастъ. И о сей Государской милости и о наказаніи Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтное Величество, изволилъ самъ, изъ своихъ Государскихъ устъ

Максаковского монастиря къ игумену Ширкевичу Іеремѣю, да енералному обозному Петру Забѣлѣ съ товарищи, къ Гетману и къ старшинѣ и къ войску указалъ сказати; да Преосвященному Архіепископу Лазару Барановичу Чернѣговскому и Новгородскому.

Да обозному, судямъ, асауломъ, полковникомъ и всей старшинѣ и козакомъ и мѣщаномъ говорено:

О обиранѧ Гетмана.

Указалъ Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, по ихъ правахъ и волностяхъ Гетмана обрать кого они излюблятъ: и обозній и суди и полковники и вся старшина и чернь, по своимъ правамъ и волностямъ обрали Гетмана Демяна Игнатова; а какъ обрали Гетмана, и бояринъ и воевода и намѣстникъ Бѣлогородскій князь Григорій Григоріевичъ Ромодановскій съ товарищи, на радѣ прежніе статьи, какови дани въ прошломъ, въ 162 году, прежнему Гетману Богдану Хмелницкому и всему войску Запорожскому, и сверхъ прежнихъ статей новіе статьи, которіе на многихъ радахъ поставлени, и нинѣ по указу Великого Государа вновь прибавлено, вичесть и укрѣпить. И на тѣхъ статьяхъ Гетманъ Демянъ Игнатовъ, и обозній и суди войсковіи и полковники и вся старшина и Козаки, которіи на радѣ были, Великому Государу Цару и Великому Князю Алексѣю Михайловичу, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержцу и Его Государскимъ Наслѣдникомъ, по святой непорочной Евангелской Заповѣди на вѣчное подданство вѣру учинили на томъ, что имъ быть подъ ихъ Государскою самодержавною високою рукою неотступно.

А на радѣ были и къ статьямъ руки приложили:

Преосвященний Архіепископъ Лазаръ Барановичъ Чернѣговскій и Новгородскій.

Максаковского монастыра игумен Іеремій Ширкевичъ.
Гетманъ Демянъ Игнатовъ.
Обозній Петръ Михайловъ сынъ Забѣла.
Судьи: Иванъ Самойловъ. Иванъ Домонтовъ.
Асаулы: Матвей Микитинъ сынъ Квинтовка. Павелъ Грибовичъ.
Писарь енералній Карпъ Ивановъ Мокріевъ.
Бунчучній Лукашъ Зборовскій.
Хоружій войсковій Василь Свириденко.
Писарь гарматній войсковій Никифоръ Александровъ.

Полковники:

Нѣжинскій Филипъ Ивановъ сынъ Уманецъ.
Стародубскій Петръ Ивановъ сынъ Рославченко.
Переясловскій Иванъ Ефименко Наказній.
Кіевскій Константинъ Солонина.
Полку пѣхотного Кошевой Афанасей Савенко.
Прилуцкій наказный полковникъ Яковъ Трофимовъ, и асаулъ полковій.
Комоной полковникъ Михайло Кіяшко.
Полковникъ пехотній Иванъ Бырло.

Ротмистри:

Офонасій Ивановъ; Андрей Несторовъ; Петръ Ворошиловъ.
Капитанъ Александеръ Станиславичъ.

Суди полковіе:

Нѣжинскій Федоръ Завадцкій.
Переясловскій Юря Миколаевъ.

Обозніе полковіе:

Нѣжинскій Матвей Матвѣевъ.
Стародубскій Гаврило Дащенко.
Кіевскій Яковъ Ивановъ.

Асаули полковіе:

Нѣжинскій Игнатъ Парпура.
Стародубовскій Василей Юревъ. Дмитрей Турченко.
Кіевскій Трофимъ Яковлевъ; Самойло Трисановскій; Иванъ

Тихій; Николай асаулъ; Гаврило асаулъ. Стародубскій Василей Лапа.

Атаманы:

Черңѣговской Станиславъ Кохановской. Стародубской Тимофей Алексѣевъ.

Подписки канцеляріи войсковой.

Петръ Доментовъ; Иванъ Биховецъ; Ярема Яремовъ; Сергій Андрѣевъ; Семенъ Олифѣренко; Андрей Тихоновъ.

Писарь полковіе:

Нѣжинскій Павелъ Михайловъ; Стародубскій Иванъ Воробей; Переясловскій Михайло Буриҗецкій; Кіевскій Андрей Василевъ.

Хоружіе полковіе:

Нѣжинскій Романъ Сергіевъ; Стародубскій Василь Валкевичъ; Кіевскій Михайло Майловъ. Пѣшого полку: Тимофей Ивановъ; Прокофей Чмеренко; Игнатій Путинъ; Павелъ Кричевскій; Янъ Ворона; порутчикъ Янъ Опбрихтъ.

Сотники полку Чернѣговского:

Василей Бурковскій; Павелъ Бѣлоусовскій Товстолисъ; Сава Внучко Любецкій; Филонъ Савяецкій Сибержескій; Агей Ивановъ Слабинскій; Андрей Тишенко Сосницкій; Филипъ Марченко Столянскій; Василей Марченко Сипявскій; Германъ Михайловъ Киселіовскій; Василей Олешковъ Волинскій; Федоръ Тупенко Понурницкій.

Нѣжинского полку сотники:

Констянтій Ивановъ; Батуринскій Григорей Карпенко; Кондратей Ивановъ Хорошего Озера; Григорей Проскуренко Борзенскій; Павелъ Павловъ Шаповаловскій; Иванъ Евтушенко Новомлинскій; Ѳеско Химынъ Коропскій; Степанъ Пестеренко Рожественскій; Яско Жураховскій Глуховскій; Василей Яценко Кролевецкій; Сава Прокоповъ Воронежскій; Леско Лисенко Конотопскій; Ѳеодоръ Малащенко Ивангородскій.

Стародубского полку сотники:

Павелъ Хромѣенковъ Стародубскій; Овдѣй Рославченко Почепской; Гаврило Еремѣенко Погарскій; Захаръ Степановъ Новгородскій; Василей Исаенко Шептаковскій; Андрѣй Есматовскій Малинскій; Иванъ Рубченко Тапалскій.

Переясловского полку сотники:

Панко Кулунъ; Григорей Воложшинъ; Иванъ Щербина.

Кіевского полку сотники:

Григорій Алифировъ Кіевскій; Гаврило Карповъ Козелскій; Максимъ Степановъ Остринскій; Анисимъ Коробка Бобровицкій; Иванъ Коноповъ Головенскій; Яковъ Василевъ Муравенскій.

Пѣшого полку сотники:

Ѳеско Кириловъ; Данило Гавриловъ.

Прилуцкого полку Сотники:

Семенъ Семеновъ; Капранъ Хриштопъ Ротоханскій.

Мещане Нѣжинскіе:

Войтъ Александеръ Цукорвскій; Бурмистръ Яковъ Ждановъ; Писаръ Филипъ Костянтиновъ; Гаврило Тимошевъ.

Черниговскіе мещане:

Войтъ Григорей Яхимовъ; Райца Романъ Остаповъ; Павелъ Филимоновъ; Ѳеодоръ Михайловъ.

Переясловскіе мѣщане:

Райца Иванъ Щербина; Писаръ Михайло Буржецкій; Трофимъ Коцаръ; Петро мещанинъ.

Стародубовскіе:

Войтъ Константинъ Ларіоновъ; Бурмистръ Сергій Потаповъ; Борисъ Карповъ; Райца Иванъ Низовецъ; Парфенъ Антоновъ; Писаръ Василей Барнацкій.

Новгородка-Сѣверского:

Войтъ Никифоръ Пожарскій; Писаръ Трофимъ Якимовъ; Алексѣй Андрѣевъ сынъ Карачъ, Давидъ Машковецъ.

Погарцы:

Войтъ Константинъ Ивановъ; Бурмистръ Григорей Кропива;

Райца Игнатей Трофимовъ; Райца Семенъ Климовъ; Ларіонъ Богданскій.

Почепскіе:

Войтъ Иванъ Ивановъ.

Глуховскіе:

Войтъ Стефанъ Киряковъ: Стефанъ Филоновъ: Ѳедосъ Менскій, Бурмистеръ.

Коропскіе:

Войтъ Адамъ Русановъ; Андрей Емецъ.

Кролевецкіе:

Войтъ Остафей Лукяновъ; Бурмистръ Иванъ Никифоръ; Григорій Романенко.

Статя и постановлене въ Глуховѣ.

1.

Били челомъ Великому Государу, Царскому Пресвѣтлому Величеству, Гетманъ и все войско сей сторони Днѣпра, чтобъ Великій Государъ пожаловалъ, велѣлъ вини ихъ имъ отдать и впредь бы тѣ ихъ вини воспомяновени не были, изволилъ бы Великій Государь держать ихъ въ своемъ Государскомъ милостивомъ жалованю и въ призреніи. И Великій Государь, Его Царское Пресвѣтлое Величество, Государъ Христіянскій милосердій жалуетъ Гетмана, вини ихъ милостивно прощаетъ и отпущаетъ, и впредь тѣ ихъ имъ вини спомнени не будутъ; а имъ би подъ Нимъ, по своему обѣщаню, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству и Его Государскимъ Наслѣдникомъ служить вѣрно и всякія шатости отставить, и впредь ни на какіе прелести не уклонятися, и быть подъ Его Великого Государа самодержавною високою рукою въ вѣчномъ подданствѣ не отступно, безъ всякоей измѣни.

2.

О справахъ и волностяхъ.

Милости у Великого Государа просятъ, чтобъ имъ быть въ прежнихъ своихъ правахъ и волностехъ, въ чемъ пожалованъ былъ прежній Гетманъ Богданъ Хмелницкій, и чтобъ имъ все было потвержено.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, пожаловалъ Гетмана и все войско сей сторони Днѣпра, правами и волностями по прежнему ихъ праву, и ничѣмъ права и волности ихъ нарушани не будутъ.

3.

О доходахъ Украинныхъ и о воеводахъ, же для оборони въ Украинѣ маютъ быть.

Гетманъ Богданъ Хмелницкій въ прежнихъ статяхъ постановилъ, чтобъ Царского Величества воеводамъ съ ратними людми быть въ Переясловлѣ, Нѣжинѣ, въ Чернѣговѣ, и нинѣ-бъ Царское Величество въ Малоросійскихъ городехъ воеводамъ и ратнимъ людямъ быть не указалъ, понеже отъ нихъ многія ссори и досадителства были, того для война зачалася; а которіе доходи довелися взять на Него, Великого Государа, въ казну — и тіе би збори положить на Гетмана, а Гетманъ къ тому приставитъ вѣрнихъ людей, а учинить би тіе збори якъ Украина въ первое достояніе прійдетъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, указалъ быть въ Малоросійскихъ городехъ воеводамъ и ратнимъ людемъ, для оборони отъ непріятелей, и чтобъ впредь въ Малоросійскихъ городехъ шатости, измѣни ни

отъ кого никое не было, а указалъ быть воеводамъ и ратнимъ людемъ въ городехъ по прежнимъ статямъ, а нинѣ вновь потвердить въ статяхъ: а воеводамъ быть въ Кіевѣ, Переясловлѣ, въ Нѣжинѣ, въ Черниговѣ да въ Остре; а права ихъ и волности и суди и всякіе дѣла воеводамъ вѣдать не указалъ, *какъ Кіевскому воеводѣ, такъ и инымъ воеводамъ, а указалъ* (*) имѣть началство надъ ратними людми, которіе прислани на оборону во всякомъ строеніи. А если би кто всякого чину житель городовъ и мѣстъ или селъ или деревень, въ обидахъ отъ ратнихъ людей учнутъ бить челомъ Великому Государу, и воеводамъ приносить челобитніе, и по Указу Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества, судить тѣхъ ратнихъ людей воеводамъ; да при тихъ же судехъ указалъ быть во всякомъ городѣ гдѣ будутъ воеводи, для всякія правди и скорія расправи, изъ Малоросійскихъ жителей, значнимъ и добримъ и разумнимъ людемъ, чтобъ вмѣстѣ съ воеводами были при тѣхъ судехъ и судили, и по суду и по списку указъ чинили, какъ о томъ указъ Великого Государа, Его Царского Пресвѣтлого Величества належитъ; и о поборехъ указалъ Малоросійскихъ городовъ быть по ихъ обикновенію, якъ написано въ статьяхъ Гетмана Богдана Хмелницкого.

И Гетманъ и вся старшина и Козаки и мѣщане приговорили сей статьи быть такъ.

4.

О казнѣ, же реестровому войску мпетъ бити плата.

Чтоби по прежнимъ постановленнимъ статьямъ Богдана Хмелницкого, войску реестровому которіе будутъ всегда на службѣ, было Царского Величества милостивое жаловане и заплата изъ Его Царского Пресвѣтлого Величества казни.

(*) Напечатанное курсивомъ взято изъ текста статей, помѣщеннаго въ Пол. Собр. Зак. Рос. Имп. Т. I, стр. 808.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, о реестровомъ войску указалъ говорить на радѣ, сколко войсковихъ Козаковъ тисячей на сей сторонѣ Днѣпра. А что въ той ихъ статьѣ написано: войску заплата изъ Его Царкого Пресвѣтлого Величества казни, и того въ тихъ статьяхъ Богдана Хмелницкого не положено; а положено что быть поборомъ, где достоитъ собирати въ скарбъ Царского Пресвѣтлого Величества, и съ того збору давати на войско по реэстру, кому что въ статяхъ поставлено.

И Гетманъ и вся старшина и козаки приговорили, на сей радѣ:

Гетману тисяча золотихъ червонихъ на годъ; обозному и писарю войсковому по 1000 золотихъ Полскихъ *на судей войсковихъ по 300 золотыхъ, на писаря судейского 100 зол., на писаря да на хоружжаго полковаго по 50 золотыхъ* (*), на хоружого сотницкого 30 золотихъ; на бунчучного гетманского 100 золотихъ; на полковниковъ по 100 ефимковъ; на асауловъ полковихъ по 200 золотихъ; на сотниковъ по 100 золотихъ, реэтровимъ козакомъ быть тридцать тисячамъ человѣкомъ а давать на человѣка по 30 золотихъ Полскихъ, а что въ которомъ полку будетъ козаковъ и тому учинить реэстръ; а быти козакамъ реэстровимъ, а реэстръ писать которіе старшіе козаки и многую службу служили, а чего старихъ козаковъ въ полкахъ въ 30 тисячахъ недостанетъ, и въ то число принимать въ козаки мѣщанскихъ и селянскихъ дѣтей. На войско Запорожское, на тридцать тисячъ, быть поборамъ со всякихъ маетностей безъ выбору, чей хто ни есть, кромѣ монастирей; и зъ тихъ зборовъ давать Великого Государа жалованя Гетману съ началними людми и Козакомъ, по прежнимъ утверженимъ статьямъ; а буде тѣхъ поборовъ, сколко Гетману и началнимъ людемъ и Козакомъ на жаловане противъ положеня сполна не достанетъ, и тѣ побори

(*) Пол. Соб. Зак. Рос. Имп. Т. 1, стр. 809.

раздѣлять по збору, сколко того збору будетъ. А у которихъ полковниковъ и у началнихъ людей маетности есть, и на тѣ ихъ маетности жалованіе Великого Государа грамоти дани, и тѣхъ подданнихъ полковникомъ и всякимъ началнимъ людемъ, за которими маетности, судить ихъ имъ и приноси полніе у нихъ пріймать, и сѣно и дрова готовить, а побори зъ нихъ и жаловане Козакомъ збирать ровно. А до Архіепископскихъ *и Епископскихъ и до монастырскихъ* до подданихъ ихъ въ податехъ на войско дѣла нѣтъ. А отъ сего времени въ Архіепископскія и въ монастырскія вотчини вновь никого не пріймать, быть старимъ и учинить имъ книги: сколко за Архіепископомъ и за манастиремъ въ вотчинахъ ихъ мужиковъ, а изъ мужиковъ въ реэстръ въ козаки не писать и не пріймать; а съ протопопскихъ и поповскихъ маетностей побори на козаковъ имать, противъ уложения Козацкихъ маетностей. А зъ городовъ со всякихъ доходовъ, якъ Господь Богъ междоусобіе успокоитъ, и пріидутъ до прежнихъ своихъ прибытковъ; и во лготѣ въ тихъ поборахъ быть по городахъ и мѣстахъ и селахъ и деревняхъ, которіе безъ остатку пожжени и разорени; и для того разорения положено лготи:

Слобода городамъ раззореннимъ

Переясловлю, Нѣжину, Любечу, Воронежу, Кролевцу и инимъ городомъ, которіе также разорени, лготи на девять лѣтъ; Черн҇ѣгову, Острю на семъ лѣтъ; мѣстомъ и мѣстечкамъ и селамъ на три лѣта.

5.

Же грамоти посилани во весь полки онадеживаючи ласкою.

Если Царское Пресвѣтлое Величество пожалуетъ, вини ихъ отдать имъ велитъ и волностями ихъ надаритъ, противъ статей Богдана Хмелницкого, тогда би Царское Пресвѣт-

лое Величество изволилъ послати свои Царского Величества обнадеживаннія грамоти ко всѣмъ полкамъ, чтоби они на Его Царского Пресвѣтлого Величества жаловане были надежни и непоколебиміе.

Великій Государъ Царъ Его Царское Пресвѣтлое Величество, по челомбитю ихъ, свои Царского Величества обнадеживалнія грамоти ко всѣмъ полкамъ послать указалъ; и по сему Великого Государа указу, Его Великого Государа милостивія обнадеживалнія грамоти во всѣ полки сей стороны Днѣпра послани съ тими-жъ посланци, ихъ обознимъ Петромъ Забѣлою съ товарищи.

6.

О чести и о наданихъ маетностехъ и млынахъ.

Какъ на предъ сего заслужоніе пожаловани были честію дворянскою, чтоби они при томъ же чину и чести пребывали, а которіе впредь заслужатъ, и Гетманъ и старшина бити челомъ объ нихъ учнутъ, и чтобъ Царское Пресвѣтлое Величество и тихъ къ той же дворянъ чести изволилъ пожаловать; а кому Гетманъ и старшина за услугу дадутъ мелницу или деревню и унѣверсалъ свой дадутъ, и Царскому Пресвѣтлому Величеству бить челомъ учнутъ, и чтобъ Царское Величество пожаловалъ на тѣ маетности свои Царского Величества грамоти.

Великій Государъ Его Царское Пресвѣтлое Величество пожаловалъ ихъ по ихъ челомбитю.

7.

О отданю Кіева Полякомъ.

Чтобы города Кіева Полякомъ не отдавать, что они на сеймѣ постановили, всѣ церкви Православніе отдать на костели Римскіе, и преподобнихъ отцевъ чудотворніе мощи хотятъ розвести въ Полщу въ рознія мѣстца, и отъ того у нихъ на Украинѣ смута немалая.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, велѣлъ сказать: въ прежнемъ Андрусовскомъ договорѣ о Кіевѣ договорено на которій было срокъ отдать, и то имъ самимъ вѣдомо, а нынѣ за нѣкоторими многими причинами съ Полской сторони, на тотъ срокъ Кіеву отдачи до съиздовъ великихъ и полномочнихъ пословъ и коммисаровъ не будетъ; а каковъ договоръ съ посли и коммисари о Кіевѣ будетъ, и имъ вѣдомо будетъ отъ посланцовъ ихъ, а посланцомъ ихъ съ великими и полномочними посли указалъ Великій Государъ на съѣздѣ быть, а какъ быть и о какихъ дѣлехъ, и къ тому особная статья ниже сего.

А что посланци ихъ, будучи на Москвѣ, обявили на писмахъ о утисненю благочестивіе вѣри и святихъ Божіихъ церквей, будто необереженіемъ великихъ и полномочнихъ пословъ ничего о церквахъ Божіихъ въ статьяхъ неположено; а въ Андрусовскихъ договорнихъ статьяхъ поставлено и укреплено—Рускимъ всего чину людемъ, которіе въ сторону Королевского Величества въ мѣстехъ чрезъ тѣ договори достаются, волное имъ есть употребленіе вѣри Греческого закона, безъ всякого въ отправленіи службы Божіей затрудненія; и когда утвержене вѣри Греческіе укрѣплено, тогда и церквамъ Божіимъ свобода въ отправленіи службы; всегда церковь Божія стоитъ вѣрою, церковь бо ничтожъ ино есть, но развѣ нашими душми созданій домъ; и имъ би впрель во всякихъ дѣлехъ росматривать съ прилежаніемъ и розсуждать мудро, а малоумнихъ укрѣплять. А буде и есть какое утиснене въ корунѣ Полской и княжествѣ Литовскомъ церквамъ Божіимъ, и Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, великимъ и полномочнимъ посламъ укажетъ, о томъ утѣсненіи противъ Андрусовскихъ договорнихъ статей коммиссаромъ говорить на съѣздѣ, и что о томъ договорится, и то будетъ имъ впредь вѣдомо чрезъ посланцовъ ихъ, которій будутъ на съѣздѣ; только тѣ дѣла належатъ той сторони Днѣпра, а не вашіе: сами они по-

хотѣли быть въ отлученіи отъ Царского Пресвѣтлого Величества, и отъ нихъ и учинилися подъ Королевского Величества рукою, прежде съѣздовъ и Андрусовскихъ договоровъ, и потому ихъ отлученю и въ Андрусовѣ договоръ учиненъ.

Отданя Кіева положено на волѣ Царской.

И Гетманъ и вся старшина и Козаки положили о отданю Кіева на волю Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества; а естьли положено будетъ на съѣздѣ Кіевъ отдать, чтобъ Великій Государъ велѣлъ утвердить на съѣздѣ, чтобъ благочестивія вѣри не гонили, хотя та сторона и отлучилася; будь на волехъ ихъ, возможно Царскому Пресвѣтлому Величеству и въ Переясловлѣ учинить митрополію какъ и прежде сего было. Архіепископъ Лазаръ Барановичъ говорилъ, чтобъ вчинить въ Чернѣгове: Чернѣговъ старее Переясловля и княженіе древнее.

8.

Охоренене Козацкихъ дворовъ, и подводъ чтобъ у Козаковъ не брано.

Чтобъ Царского Пресвѣтлого Величества посли и посланники и гонци въ дворехъ козацкихъ не становилися, и подводъ у сотниковъ и атамановъ и у товарищевъ войсковихъ насилствомъ не брали; а чтобы впредь двори имъ отводили и подводи давали старшина городовая, а сами-бъ они по полямъ и по дворамъ подводъ не брали, а у кого что возмутъ въ подводи, и то-бъ отпускали назадъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, указалъ для своихъ Государскихъ дѣлъ быть вибранному, кого Гетманъ и старшина и все войско сей сторони Днѣпра виберутъ, и жити ему указалъ Великій Государъ на Москвѣ погодно, на особномъ устроеномъ дворѣ, и при немъ пять или шесть человѣкъ, чтобъ Гетману о дѣлехъ и о

обидахъ на воеводъ и ратнихъ людей, или иннихъ какихъ дѣлъ, что есть въ Малоросiйскихъ городѣхъ, писати ко вибранному, а вибранной будетъ приносить тѣ писма приказнимъ людемъ, а тѣ приказнiе люди станутъ доносить до Великого Государа; а исъ Кiева и отъ Гетмана и зъ иннихъ городовъ гдѣ будутъ воеводи, посылать къ Москвѣ къ виборному чрезъ свои подводи до Путивля, а съ Путивля послани будутъ до Москви до Двора гдѣ будетъ Дворъ, чтобъ впредь съ Москви отъ Него Великого Государя къ Гетману посланимъ частимъ не быть. Такъ же и Гетману къ Великому Государю нечасто посилать, а посилать для самихъ нужнихъ дѣлъ, а какъ зъ Москви отъ Великого Государа будетъ посланъ кто для великихъ дѣлъ, и тому посланому давать по 20 подводъ съ проводниками, а гонцомъ давать по 3 подводи, для того что у Козаковъ и у мещанъ Малоросiйскихъ городовъ многiе подводи въ городѣхъ теряютъ, а отъ того имъ чинятся многiе убытки. А посланцомъ быть по три или по четире въ годъ, для самихъ нужнихъ дѣлъ, и чтобъ при тѣхъ посланцахъ челяди человѣка два или три, а болше того не посилать.

9.

Якъ много пословъ и много на рокъ при собѣ человѣкъ маетъ брати на Москву идучи.

Гетманъ и вся старшина войска Запорожского бьютъ челомъ Великому Государу, чтобъ всякiе писма посилать къ Москвѣ своими гонцами, каковiе ни есть прилучатся вести, а не въ Путивль къ воеводамъ, а посланцу быть самотретю; а о посланцахъ, когда войско Запорожское будетъ о своихъ обидахъ посилать до Его Царского Пресвѣтлого Величества, тогда не самъ другъ, по какъ слушное дѣло. Если три особи значнiе будутъ, тогда по три человѣка зъ собою имать людей, и посли не частiе будутъ, развѣ два или

три. А что вибраному жить на Москвѣ, и о томъ осмотрясь въ дѣлехъ своихъ, впредь учнутъ бити челомъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, указалъ быть по ихъ челомбитю; а подводи давать по городамъ посланцомъ по три подводи человѣку, а челяди ихъ по две человѣку.

10.

О подводахъ, якимъ способомъ онымъ плата быти маетъ.

Да о тѣхъ-же подводахъ указалъ Великій Государъ говорить Гетману, чтобъ учинить на мѣстѣхъ почту, и кто би на тую почту отъ Черкаскихъ жителей нанялся, давать ему заплату по уговору; а въ тотъ договоръ вполы платить изъ поборовъ Малоросійскихъ городовъ, а другую половину Великій Государъ укажетъ дать изъ своей Великого Государа казни, исъ Путивлскихъ или исъ Ливовскихъ доходовъ противъ договоровъ, чтобъ въ тѣхъ подводахъ учинить помочи; а посланцимъ отъ Царского Пресвѣтлого Величества собою на дворехъ не становиться и подводъ не имать; а ставится и подводамъ указалъ быти по ихъ челомбитю.

Гетманъ и вся старшина говорили, станутъ на то сискувать охотниковъ, и какъ сищутъ, и о томъ впредь Великому Государу, Его Царскому Величеству, извѣщено будетъ.

11.

О обыраню Гетмана по смерти Гетманской.

Били челомъ Великому Государу, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, когда изволеніемъ Божіимъ случится Гетману смерть или ино что, чтобъ Великій Государъ пожаловалъ, велѣлъ имъ обирати Гетмана по ихъ праву, и

чтобъ съ своего Государского милосердія пожаловалъ, велѣлъ дать въ войско Гетману войсковіе клейнога: знамя, булаву, печать, литаври.

Великій Государь Его Царское Пресвѣтлое Величество пожаловалъ, велѣлъ быть по ихъ челомбитю; присланніе клейнота: знамя, булава, печать, литаври, держать въ береженьи; а буде случится истера, и въ то мѣсто будетъ прислано отъ Царского Величества.

12.

О присланю, ежели трафится быть, отъ посторонпихъ государствъ листовъ на Москву.

Чтобъ повелѣно было имъ, отъ окрестпихъ Государей всякіе присилніе листи принимать и прочитать, а прочитавъ до Великого Государя отсилать, и отъ себе би имъ къ нимъ писать.

Великій Государь, Его Царское Пресвѣтлое Величество, указалъ въ той статьи Гетману и всему войску отказать, потому что прежній Гетманъ Богданъ Хмелницкій и иніе Гетмани, хотя и по обоихъ сторонахъ были Гетмани, и имъ ни съ которими Государи ссилки чинить не велѣно, для того, что отъ того чинятся въ Малоросійскихъ городехъ многіе ссори.

13.

О домахъ Козацкихъ, и о бѣглихъ людехъ Московскихъ.

Когда войско Царского Пресвѣтлого Величества пойдетъ противъ неприятеля, и чтобъ они въ Украиннихъ городехъ въ козацкихъ дворехъ не становилися, а становилися бы у мѣщанъ, и волностей козацкихъ не отнимали, и мужиками и измѣнниками ихъ не називали, и въ проводники ихъ не имали; такъ-же и Руских людей, которіи на Украину зашли давно,

къ Москвѣ ихъ не вибирали; да и въ томъ на Украинѣ смута была великая, что съ Украини вибирали драгуновъ и бѣглихъ людей, по многіе лѣта, и то они чаяли, что то чинилося не по Указу Великого Государа, Его Царского Пресвѣтлого Величества.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, ратнимъ людемъ въ козацкихъ дворехъ становиться не указалъ, а впредь становиться имъ у мѣщанъ и у мужиковъ; а кто волности ихъ учнетъ отнимать, измѣнниками и мужиками Козаковъ називать, и тѣмъ Царское Пресвѣтлое Величество указалъ чинить по сиску наказанія. А бѣглецовъ изъ Малоросійскихъ городовъ, служивихъ людей салдатъ, драгуновъ и всякихъ людей чиновъ, также и людей боярскихъ и крестьянъ, которіи не похотя Великому Государу, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, служить, а люде боярскіе и крестьяне своровавъ, убійство учиня или разбой, или ино что своровавъ, или не хотя дать оброку, бѣгаютъ на своеволство въ Его Великого Государа Черкаскіе городи, и тѣхъ бѣглецовъ всякихъ чиновъ людей не пріймать, и у себе не держать, и тѣхъ бѣглецовъ зъ Малоросійскихъ городовъ безъ всякого задержанія висилать. А отъ бѣглецовъ ссори приходятъ, и отъ того многая смута бываетъ, а на прежнихъ радахъ въ договорнихъ статьяхъ укрѣплено и душами вашими утвержено, что тѣхъ бѣглецовъ не принимать, а которіе объявятця и тѣхъ отдавать.

И Гетманъ и вся старшина и Козаки приговорили сей статьи быть такъ.

14.

О бѣглихъ людехъ зъ Москви Малоросійскихъ въ Малоросійскіе городи.

Малоросійскихъ городовъ всякихъ чиновъ жители, которіе до нинѣшней войни Московского Государства ратніе

люди поймали въ полонъ, быть имъ въ сторонѣ Царского Пресвѣтлого Величества; а буде которій уйдетъ въ Малоросійскіе города собою, къ сродникомъ своимъ, или кто гдѣ жилъ въ прежніе свои мѣста, не учиня никакова воровства, и тѣмъ жить во старихъ своихъ мѣстахъ по прежнему гдѣ кто жилъ, а буде збѣжитъ своровавъ, и тѣхъ отдавать.

Великій Государъ пожаловалъ велѣлъ быть сей статьи по ихъ челомбитю.

15.

Же воеводи предъ тимъ Козакомъ у мѣщанъ помѣстя куповати, и зъ оними зловинчоватись заборонялі.

Прежъ сего воеводи Козакомъ у мещанъ и дочерей имать за себе, и домовъ и земель покупать не велѣли, а до того де времени такова обычая не бывало, и бьютъ челомъ чтобъ сохранени были при прежнихъ своихъ волностяхъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, по сему челомбитю, какъ будутъ воеводи на свободе съ полону, укажетъ давать съ ними очніе ставки, и по очнимъ ставкамъ, буде которія воеводи заказы чинили, и если про то сищется, и за то имъ отъ Великого Государа быть въ жестокомъ наказаніи.

16.

О отданю побранних чрезъ князя Ромодановского церковнихъ вещей.

Бьютъ челомъ Царскому Величеству о отданю въ нинѣшнѣе время побранныхъ полку боярина и воеводи князя Григорія Григоріевича Ромодановского съ товарищи, колокола, ризи,

сосуди, книги, образа и всякое сребро сискавъ, чтобъ было имъ отдано, а у кого что есть и то они вѣдають.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, по тому челомбитю церковніе утвари указалъ сискивать въ Путивлѣ, въ Севску, въ Брянску и въ иниxъ городѣхъ, а что сищется и то отдавать, а противъ бы того и Гетману всякіе церковніе утвари, что взяти Царского Величества изъ городовъ, сискивать и отдавать.

17.

Гдиби коммисію Его Царское Пресвѣтлое Величество зъ якимъ колвекъ Монархою мѣлъ чинить, тамъ и Козаки повинни быть.

Если у Царского Величества учинится коммисія съ которими ни есть Государями, или Королевскимъ Величествомъ или съ Ханомъ Кримскимъ, и тутъ бы былъ вспоминнъ о войску Запорожскомъ, чтобъ Царское Величество пожаловалъ, ихъ висланимъ при своихъ Царского Величества коммисарахъ быть позволилъ, потому что и на першой коммисіи особъ ихъ не было, потому войско Запорожское въ немалой скорби было.

По указу Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества, на зъездъ послани будутъ великіи и полномочніи посли о вѣчномъ миру говорить, и для того зъезду Великій Государъ указалъ быть посланцомъ ихъ съ великими и полномочними посли и коммисари; толко-бъ Гетманъ и все войско, кого они въ тѣ дѣла виберутъ на зъездъ, чтобъ на радѣ тихъ посланцовъ обвестили, кто именно и для какихъ дѣлъ посилается; а чтобъ посланцомъ ихъ на зъездахъ съ посли и коммисари не сѣдать, чтобъ отъ того болшая ссора не проходила; а когда какіе розговори будутъ,

которіи належать о дѣлехъ Малоросійскихъ городовъ, а въ то время они, посланци, будутъ позвани Царского Величества къ посламъ, и тѣ дѣла будутъ объявлени; а буде призовутъ посли Царского Величества и корони Полскія и княжества Литовского коммисари, и тѣмъ посланцамъ по тому-жъ приходити, и о утверждені благочестивія вѣри и о церквахъ Божіихъ, и о иныхъ своихъ дѣлехъ говорити, толко безъ всякихъ ссоръ и съ тихими и слушными разговори.

И Гетманъ и вся старшина и Козаки приговорили: на Полской посолскій зъездъ обоихъ сторонъ Царского Пресвѣтлого Величества и корони Полской и княжества Литовского къ посломъ и коммисаромъ, въ посланцахъ быти Федору Завацкому суди полку Нѣжинского, Лаврентію Борознѣ, Леонтію Артемовичу Полуботкову, Еремѣю Еремѣеву; а на зъездѣ имъ при Полскихъ послѣхъ седѣть потому, что Царское Величество ихъ за службу пожаловалъ дворянскою честью; а какъ они служивали напредъ сего и Полскому Королю, и тако-жъ за службы давано шляхетство, и привилеи Королевскіе на то у нихъ есть, хто заслужилъ шляхетство, тотъ по ихъ праву сидѣть можетъ. На предъ сего какъ у Короля и ихъ Козацкіе посли на сеймахъ бывали, и они будучи на сеймѣ сиживали въ ровенствѣ, какъ повѣтовіе посли; да и нинѣ къ Дорошенку присилани посланци отъ Рѣчи посполитой, чтобъ для Королевского обираня на елекцію посланци ихъ были, а коли посланцовъ на елекцію зовутъ, то имъ дадутъ и мѣсто гдѣ сидѣть, а стоять николи не будутъ; а толко имъ не сидѣть, и имъ за честь свою стоять и того не уступать, развѣ они Великому Государю, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству негодни, и въ томъ будь воля Государская. А на коммисіяхъ посланцомъ ихъ, не мочно-жъ что не быть: для того Бруховецкой, похотя измѣнить, зривалъ ихъ и говорилъ, будто на коммисіи учинили договоръ такой — что Козаковъ по-

бить и перевесть, а достальнихъ Королю отдать. А потомъ вскорѣ послѣ коммисіи изъ Полщи листи со статями въ Малоросійскихъ городѣхъ обявилися, а въ тихъ статяхъ написано: Царское Величество Королю Полскому ихъ отдалъ, чтобъ они Королю поддалися не дожидаяся отдачи, а буде не поддадутся и какъ отдани будутъ и имъ быть въ вѣчной неволѣ; а какъ би на коммисіи при договорахъ посланци ихъ были, и тѣ договори слишали, и отъ тихъ посланцовъ старшина и Козаки и черпь вѣдала, и они-бъ тѣмъ ссорамъ не вѣрили, и у нихъ-би и междоусобія и измѣни не было.

18.

На предъ сего Гетмани съ Полскимъ Королемъ, зъ Ханомъ Кримскимъ и зъ инними государстви зсилалися, и чтобъ нинѣ имѣть зсылку о всякихъ дѣлехъ, которіе належатъ къ Малоросійскимъ городамъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, ни съ которимъ Государемъ ссилокъ держати не указалъ; а буде дѣла какіе случатся о чомъ писать, и чтобъ писали къ Великому Государу, къ Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, а Царское Величество Гетмана и все войско во всякомъ своемъ Государскомъ милосердіи сохранять, и о ихъ дѣлехъ до Государей писать велитъ; и о дѣлехъ что будетъ писано и тѣ писма, по указу Царского Величества, къ нимъ присланы будутъ.

19.

О Гетманскихъ ссорнихъ начинаніяхъ въ Украинѣ.

Буде впредь которій Гетманъ, забывъ страхъ Божій и Великого Государа премногую и неизрѣченную къ себѣ ми-

лость, учнетъ въ Малоросійскихъ городахъ чинить какіе ссори, также какъ Ивашко Бруховецкій учинилъ имъ, того межъ себе остерегать и провѣдать, и о томъ писать къ Великому Государу, а тѣмъ Гетманскимъ ссорамъ не вѣрить.

Гетманъ и старшина и Козаки приговорили сей стати быть такъ.

20.

О перемѣнѣ Гетмана за его проступство.

Буде Гетманъ какую проступку учинитъ, опричь измѣни, и его безъ указу Великого Государа, Его Царского Пресвѣтлого Величества, не премѣнять, а укажетъ Великій Государъ сискать, и по сиску указъ учинить по ихъ праву.

И Гетманъ и старшина и Козаки приговорили сей стати быть такъ.

21.

О воеводахъ и ратнихъ людехъ Московскихъ, чрезъ измѣну Бруховецкого въ Украинѣ побранихъ, и въ Чигринѣ къ Дорошенку Гетману отданихъ, абы были зисканы, понеже и Малоросійскіе плѣнники зъ Москви на Украину отпущены.

Великій Государъ, Его Царское Величество, велѣлъ сказать: воеводи и ратніе люди, которіе по указу Его Царского Величества были въ Малоросійскихъ городѣхъ, и Ивашка Бруховецкого измѣною отведени въ Чигринъ, а учинилося то за ихъ всѣхъ старшини неосторожностію, что ему поступили тое измѣну учинить, и о тѣхъ воеводахъ и ратнихъ людехъ указалъ Великій Государъ имъ отъ себе отписать къ Дорошенку, чтобъ тѣ воеводи и ратніе люди были свобожени и отпущени къ Великому Государю; а которіе Малоросійскихъ городовъ были во взяте, и по указу

Великого Государя свобожени и отпущени, болше пять сотъ человѣкъ.

И Гетманъ и старшина и Козаки на милость Великого Государа били челомъ, и къ Дорошенку Архіепископъ Чернѣговскій и Новгородскій Лазаръ Барановичъ и Гетманъ и старшина и Козаки писать приговорили.

22.

О ссорахъ Малоросійскихъ, если бы отъ кого произошли.

А буде въ Малоросійскихъ городѣхъ учнутъ чиниться какіе ссори, отъ жителей отъ кого ни есть, и Гетману и старшинѣ потому-жъ того смотрѣть и остерегать на крѣпко, и о томъ писать къ Великому Государю къ Его Царскому Величеству; а тѣхъ людей отъ кого какія ссори въ Малоросійскихъ городѣхъ учинятся, ихъ унимать и наказивать и карать смертію по правахъ, и какъ о томъ постановлено на прежнихъ радахъ.

И Гетманъ и старшина и Козаки приговорили сей стати быть такъ.

23.

О учиненю полку охотницкого тисячного, на усмиряня самоволненазиваючихся Козаками будниковъ и винокуровъ легкомислнихъ, Козаковъ старихъ безчестячихъ, и всякіе ссори и обиди въ Украине дѣлаючихъ.

Вѣдомо Великому Государю, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству учинилося, что всякое междоусобіе, невинних кровей разлитіе и отведеніе были къ бусурманомъ отъ своеволнихъ людей, которіе забывъ страхъ Божій и свое обѣщаніе, затѣваютъ всякіе ссорніе и смутніе слова, и отъ

того чинятся великіе бѣди; оставя свои работи пахатнія, мужики, будники, винокури, а отзиваются козаками, и отъ того бѣди и раззоренія чинятся великіе, и прямимъ Козакомъ чинятся безчестія; и для того чтобъ учинить полковника изъ Малоросійскихъ городовъ, и при немъ би быть тисячи человѣкамъ, Козакомъ реестровимъ. А буде где какіе отъ кого шатости и измѣна, и ему полковнику тѣхъ своеволнихъ унимать по своимъ правамъ, какъ о томъ ихъ права належатъ; и тому полковнику и тисячи человѣкомъ давати имъ по договору на годъ, и чтобъ они были на устроеномъ мѣстѣ, где пристойно ко всѣмъ полкамъ сеей сторони Днепра.

И Гетманъ и вся старшина и Козаки приговорили сей стати быть такъ.

24.

Жебы Малоросіяне въ Росію Великую не возили и не продавали тайно вина и табаку, и не чинили тымъ уйми въ зборахъ казни Царского Величества по кабакахъ, а уговориться на тое волно.

Малоросійскихъ городовъ жители пріѣжаютъ въ Московское Государство, и въ Украинніе городи привозятъ вино и табакъ, и продаютъ всякимъ людемъ для своей користи, и отъ того кабацкимъ зборомъ чинится поруха и недоборъ; и чтобъ учинить заказъ крепкой подъ жестокимъ наказаніемъ, чтобъ Малоросійскихъ городовъ жители, всякихъ чиновъ люди, вина и табаку къ Москвѣ и въ Украинніе городи и въ уизди отнюдь не привозили и не продавали, и тимъ Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества, казнѣ порухи нечинили, а въ порубежніе города по уговору, буде надобно, на кабаки привозить волно.

Гетманъ и старшина на сей стати слушавъ говорилъ: что о томъ универсали розослани будутъ по всѣмъ горо-

домъ, будь хто Малоросійскіе жители, съ виномъ и съ табакомъ поймани будутъ въ Великоросійскихъ городѣхъ, и тѣхъ съ виномъ и съ табакомъ висилать; а буде пріидетъ также въ другія, и у нихъ имать на Великого Государа безденежно.

25.

О грунтахъ Козацкихъ поосталихъ по смерти, и о жонахъ Козацкихъ, якъ мыютъ быть по смерти мужей своихъ Козаковъ.

А имѣній Козацкихъ, которіе свои властніе грунта имѣютъ вѣчніе и отческіе, дѣдичніе, купленіе, се есть поля и лѣси и сѣнніе покоси, пруди и мелници и инніе всякіе пожитки, гогда и о томъ смиренно Его Царского Пресвѣтлого Величества просимъ, чтобъ товариство войсковое, совершенно при прямихъ грунтахъ и пожиткахъ были сохранени; а когда что случитця на Государевой службѣ смерть постигнетъ отъ непріятеля или своею смертію умретъ, тогда при тѣхъ грунтахъ жена и наслѣдіе его, чтобъ тѣхъ добръ прямихъ, послѣ отца своего осталихъ, по тому-жъ все владѣли; а естли-би Козакъ заслужене имѣлъ, тогда чтобъ жена его по смерти волна отъ всякихъ обидъ была, се есть становищами, поборами, подводами не отягчали, всякая старшина войсковая потамѣстъ, поколь за мужъ пойдетъ: если за Козака, то волность будетъ имать, если за мужика, то будетъ подлежати должности градской.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, пожаловалъ по ихъ стати, указалъ противъ правъ ихъ и волностей и своихъ Царского Пресвѣтлого Величества жалованихъ грамотъ, также какъ прежде сего даное имъ и купленое и заслужоное дано противъ Королевскихъ привилей.

26.

О суккурсѣ войскъ Царского Величества Малоросіяномъ, противъ наступуючихъ на Украину непріятелей.

А когда-бъ войска непріятелскіе, Татарскіе и за-Днѣпрскіе Козацкіе, имѣли на сюю сторону Днѣпра наступовати войною, тогда смиренно просимъ Его Царское Пресвѣтлое Величество, о скоріе посилки противъ того непріятеля на споможеня, а не о комъ иномъ, толко Его Царского Пресвѣтлого Величества о боярину и воеводѣ и намѣснику Бѣлогородскому, князю Григорію Григоріевичу Ромодановскому, чтобъ онъ насъ по Государеву указу, отъ наступующихъ непріятелей *купно съ нами отпоръ давалъ, и не такъ, какъ прежде сего, что войско Запорожское писывали, прося себѣ о скорыя посилки, и всегда продолжали, и за тѣмъ непріятели наступивъ, страну сію до послѣднія пагубы привели и изнищили. Для чего нынѣ смиренно просимъ Его Царскаго Пресвѣтлаго Величества, скоро дадимъ вѣдать отъ наступающихъ непріятелей* (*) на Украину, чтобъ въ то время ратніе Его Царского Пресвѣтлого Величества люди, съ его милостію бояриномъ, безъ продолженія были присланы на оборону; покамѣстъ его милость бояринъ поспѣшитъ, чтобъ воеводи будучіе въ Малоросійскихъ городѣхъ, сколко будетъ надобно ратнихъ людей не возбраняли давать.

О сей стати извѣстно будетъ Великому Государю, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, и о ратехъ указъ Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества будетъ; а рати Великого Государя въ добромъ обикновеніи пребываютъ, устроенемъ и разсмотрѣнемъ Великого Государа обикли у бояръ и воеводъ ходити, со всякимъ рат-

(*) Пол. Соб. Зак. Рос. Имп. Т. I, стр. 816.

нимъ строеніемъ, и отпоръ давать непріятелямъ, о томъ и самимъ вѣдомо; а скоростію и нестроеніемъ дерзостно ходити не обикли; а буде непріятель Великого Государя на Малоросійскіе городи наступать будетъ, и по указу Великого Государя ратніе люди на вспоможене, по нинѣшнемъ нестройномъ пути, не вскорѣ прибудутъ, и того себѣ въ немилость Великого Государя не ставити. А изъ городовъ отъ воеводъ и отъ ратнихъ людей городовая оборона будетъ, и изъ города ходить оборонять вилазками; а будетъ Гетману итти въ походъ для приходовъ непріятелскихъ и своеволнихъ людей, и ему давать изъ Нѣжина и съ Чернѣгова по двѣстѣ человѣкъ пѣхоти, а бути имъ въ походехъ зъ Гетманомъ на его гетманскихъ лошадяхъ и кормахъ.

27.

О арматахъ Малоросійскихъ, зъ замковъ и городовъ чрезъ воеводъ позабьранныхъ.

О виданю намъ армати, что воеводи въ замки изъ городовъ, изъ мѣстъ нашихъ Малоросійскихъ позабирали тогда; какъ ми Его Царского Пресвѣтлого Величества добивали чоломъ прежде сего, такъ и нынѣ смиренно просимъ и молимъ, чтобъ намъ отдани были.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, по семъ челомбитю указалъ мѣдніе пушки отдать, которіе у нихъ взяти, а которіе у Поляковъ взяти, тѣхъ отдавать не указалъ.

28.

О резиденціи Гетманской въ Батуринѣ и арматѣ войсковой.

Чтобъ Царское Величество пожаловалъ, велѣлъ Гетману и армате быть въ Батуринѣ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, пожаловалъ, быть по ихъ челомбитю.

29.

О избраніи на гетманство Демяна Игнатова, и о писаню къ Дорошенку Гетману въ Чигринъ, чтобъ былъ въ согласіи и любвѣ зъ сегобочнимъ Гетманомъ и войскомъ, и ссорниковъ нелюбящихъ мира карать, а противъ непріятеля креста Господня еднодружно ставать.

По указу Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества, и по согласію всего войска Запорожского сей стороии Днѣпра, на радѣ въ Глухове, бояринъ и воевода и намѣсникъ Бѣлогородскій князь Григорій Григоріевичъ Ромодановскій съ товарищи, да Гетманъ Демянъ Игнатовъ и обозной и суди войсковіе, писарь, асаулы, полковники и вся старшина и Козаки приговорили: писать на ту сторону Днепра, короии Полской и великого княжства Литовского, Гетману Петру Дорошенку и ко всей старшинѣ ихъ и Козакомъ, о обращеніи подданства Пресвѣтлому Его Царскому Величеству, о обраню Гетмана Демяна Игнатова войска Запорожского сей стороии Днепра, что онъ Гетманъ Демянъ Игнатовъ и вся старшина и войско оставя всякія ссорнія и непотребнія слова, совѣтъ лукавій измѣнника Ивашка Бруховецкого, и познавъ истинную милость и благодѣяніе Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества, въ винахъ своихъ добили челомъ на вѣчное подданство неподвижное. За сіе успокоеніе, за милость Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества, воздавъ благодареніе ко Всемогущему Богу, постановили чтобъ между себе ся страна съ тою стороною Днепра войни не имать, и пребывать въ любви и въ совѣтѣ, и своеволнихъ которіе оставя покой и тишину и радуются войнѣ междоусобной, и тѣхъ унимать. А какъ по указу обоихъ Великихъ Государей, Великого Государя нашого Его Царского Пресвѣтлого Величества и

Королевского Величества, великихъ и полномочнихъ пословъ и коммисаровъ утверженіе положено, что отъ Хана Кримского имъ отлучиться, и болше того съ ними никакова совѣту не имѣти; еслиби стали сили Хана Кримского наступать, и за помощію Всемогущаго Бога, противу тѣхъ силъ въ соединеніи крепко и неподвижно стоять.

И Гетманъ и старшина и Козаки приговорили сей стати быть такъ.

Придатокъ статей новихъ, къ тимъ же Глуховскимъ статямъ, по челомбитю Нѣжинскихъ и Кіевскихъ мѣщанъ въ крайнихъ нуждахъ ихъ, составленихъ и указомъ Царского Величества тогди-жъ закрѣпленихъ.

1.

О полегкости Нѣжину городу для его сожженія, разоренія и наездами обтяженія.

Великому Государю, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, смиренно упадаючи со слезами, просити милости на тяжкоупалное житіе наше въ городѣ Нѣжинѣ, отъ многого разоренія, отъ многихъ ратнихъ посланиковъ, которіе неизмѣрними подводами и кормами крестянъ и майстратъ Нѣжинскій обтяжили, и до остатней наготи привели, а нинѣ вконоцъ все огнемъ сожжено и разорено стало; о чемъ Великому Государу свѣту нашому, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, бьемъ челомъ, чтобъ Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, городъ

Нѣжинъ на 15 лѣтъ а волости на 5 лѣтъ, отставивши корми и подводи и оклади денежніе и хлѣбніе, пожаловалъ, не велѣлъ имать.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, пожаловалъ, для многого разоренія, велѣлъ имъ дать лготи, а на сколко лѣтъ дана лгота, и о томъ писано више сего.

Грамотами утверженіе доходи на ратушу: весовое, помѣрное, поводное, дегтевая, торговая, также мелници Овдѣевскіе; о пивномъ доходе, хто на шинкъ варить похочетъ, по осмачци солоду, и по золотому грошей повиненъ дати, также по двѣ копѣйки отъ ведра повиненъ платить; кто на шинкъ похочетъ сытить меду, и отъ шинковнихъ дворовъ Козацкихъ, какъ отъ прочихъ приходячихъ всѣхъ вгодій и отъ ихъ погребовъ, по полу-полтинѣ съ погреба давать; деревни: Кагарлики, Крути, Печи, Хорошее Озеро, Синяки, Плоское; а тѣ всѣ доходи по Королевскимъ привилеямъ и по потверженнимъ грамотамъ Великого Государа нашого, Его Царского Пресвѣтлого Величества, свѣта нашого, смиренно упадаючи до лица земли, милости прося, чтобъ по прежнимъ жалованимъ грамотамъ Великого Государя нашего, Его Царского Пресвѣтлого Величества, и снова тіи доходи всѣ при ратушѣ Нежинского майстрату того-жъ ненарушени и невредни были, для многихъ градскихъ росходовъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, пожаловалъ, велѣлъ быть по ихъ челомбитю; о той статѣ положено въ потверженихъ грамотахъ.

Въ Малоросійскихъ городѣхъ отъ розннхъ и многихъ насилствъ городи пусти стали, такъ нашъ бѣдной городъ Нѣжинъ, Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, знать за безаконіе и за злодѣяніе наше пусто стало; яко-же и станетъ, когда не будетъ къ нему Вашія Царскія пребогатіе милости и тщанія; о чемъ вси Вашему Царскому Пресвѣтлому Величеству, зъ горкими слезами упадши предъ престоломъ Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, мило-

сти просимъ, чтобъ Вашего Царского Величества ратніе люди, которіе въ верхнемъ городѣ зостаютъ, по указу Вашего Пресвѣтлого Величества, въ строеніе города великого помогали, да и волость вся, что въ полку Нежинскомъ есть, чтобъ всѣ съ-обща тотъ городъ строили; въ лесахъ и въ пущахъ деревъ на строене дворовъ и всякихъ угодій, гдѣ хто похочетъ, рубить не запрещали, покорне о указе и грамоте до воеводи нашего Нѣжинского, думного дворянина Ивана Ивановича Ржевского, просимъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, въ строене Нѣжина, болшого города, по своему Государскому милостивому разсмотрѣнію, не воспоминаючи измѣни, строеню городъ строить указалъ, и поселянамъ во всякомъ строеніи городовомъ указалъ Великій Государъ помогать, и въ лѣсахъ и въ пущахъ лѣсъ на строеніе города имать велѣлъ; а на домовое строеніе имать лѣсъ по упрошенію, чіи лѣса, и давати цѣну, а на двори того лѣсу не имати, для того чтобъ отъ того ссора не учинилася.

Съ милосердія Великого Государя нашого, Его Царского Пресвѣтлого Величества, дана была имъ грамота, въ Черкаскихъ городахъ во вѣки торговимъ людемъ Нежинскимъ торговать безъ пошлиной, а по тѣ времена зборщики Кіевскіе во всѣхъ городѣхъ нещадно и зъ мѣщанъ Нѣжинскихъ, торговихъ людей, збирвали збори: милости Великого Государя нашего, Его Царского Пресвѣтлого Величества, просимъ, чтобъ отъ сего времени не грабили бѣднихъ людей изборщики Кіевскіе, и ничего би не имали съ мѣщанъ Нѣжинскихъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, пожаловалъ, велѣлъ быть по ихъ челомбитю; а о поборехъ указъ Великого Государя положенъ въ статяхъ на прежнихъ радахъ, такъ-же и на нинѣшней радѣ положено.

2.

О скорбѣ Нѣжинскимъ мѣщаномъ дѣючойся отъ воеводи Кіевского Петра Василіевича Шереметева, надъ права ихъ давніе Королевскіе Нашего Царского Величества.

И то на насъ скорбь нестерпимая, что безъ слушной причини, въ Кіевской приказъ великой бояринъ, Петръ Василіевичъ Шереметевъ, насъ нещадно по всякое число волокитами а убитками многими нищилъ и разорялъ, яко и бурмистра Якова Ждановича съ товарищи, на ложное челомбите, за порукою въ городе четирнадцять недѣль держалъ, и въ чепѣ болше двухъ недѣль мучилъ; а какъ откупу дали двѣстѣ двадцат рублей, да сверхъ того убитковъ и харчи всякихъ и въ ездахъ стало болше двухъ сотъ рублей. А у насъ на то Великого Государя нашего, Его Царского Пресвѣтлого Величества, свѣта нашего, жалованіе есть грамоти, чтобъ намъ самимъ по Королевскимъ правамъ и по жалованимъ грамотамъ Его Царского Пресвѣтлого Величества судиться, и чтобъ впредь въ Кіевской приказъ насъ не бралъ, и воевода-бъ нашъ Нѣжинскій до Кіева къ боярину не видавалъ, а въ суди наши и онъ би не вступался, о томъ со многими слезами Великого Государа, нашего свѣта, просили.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, воеводамъ въ права и въ суди вступатися не велѣлъ; и которіе ратніе люди учнутъ чинити обиди Малоросійскимъ жителямъ, и у тѣхъ расправъ при воеводахъ указалъ быть изъ Малоросійскихъ жителей виборнимъ, и по указу Великого Государя о томъ положено въ статяхъ више сего; а Кіевскому воеводѣ, кто впредь будетъ, въ права и въ суди вступатися не указалъ; а по бурмистрову челомбитю Великій Государъ указалъ въ Кіевъ, къ боярину и воеводѣ и къ Смо-

ленскому наместнику, къ Петру Василіевичу Шереметову, послать свою Великого Государя грамоту, и того дѣло указалъ взять къ Москвѣ.

Чтобъ отъ Козаковъ великихъ насилствъ и налогъ Христіяномъ въ Малоросійскихъ городехъ и въ пригородехъ и въ деревняхъ не было: городи, пригороди и деревни Его Царского Пресвѣтлого Величества, что подъ крѣпкою и подъ високою Его Царского Пресвѣтлого Величества рукою заступаютъ, чтобъ отстоянія всякому Козаку не было; и что съ тоей сторони Днепра приходятъ, изъ розныхъ городовъ и деревней къ себѣ принимаютъ на хлѣби и на соль мирскую, отъ чого бѣдныимъ миряномъ великая смута въ разореніе животовъ, кровопролитія въ домахъ чинятся, и отъ того вшчнется междоусобія брань, бунти, потому что толко отъ прямого своего посиля ситимъ быть не хотятъ, и отъ насилованя съ мещанъ и съ крестьянъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, о томъ ихъ междоусобіи и обидахъ и о налогахъ указалъ положить на сей ради, и о томъ на сей раде положено, а писано въ статѣ више сего.

Власть Великого Государа, нашого свѣта, Его Царского Пресвѣтлого Величества, дѣла Государскіе бѣдныихъ крестьянъ, чтобъ въ Козацкую державу и власть не было отдано, и чтобъ Козаки на своихъ и вѣчнихъ волностяхъ, яко и прежде бивало, сидѣли, и до крестьянъ ни въ чемъ би, и до всякихъ властей къ себѣ не належныхъ, и до судовъ градскихъ не вступалися; кромѣ власть и указъ Царского Пресвѣтлого Величества, кому будетъ указано.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, по жалованимъ статямъ, всякому чину жителямъ Малоросійскихъ городовъ быть по своимъ прежнимъ наданимъ правамъ, и въ обидахъ указалъ разсматривать и росправи чинить по ихъ обикновеному праву.

3.

Доходи въ казну Царского Величества зъ Малоросіи жеби не чрезъ Козаковъ, но чрезъ мѣщанъ были збѣраны и отдаваны.

Доходи всякіе въ казну Великого Государа нашего, Его Царского Пресвѣтлого Величества, въ Малоросійскихъ городехъ и въ деревняхъ, какъ хлѣбніе такъ и денежніе, на всякой годъ, чтобъ козакомъ не бирать, а бирать имъ мещаномъ и крестьяномъ, и отдать кому Царское Пресвѣтлое Величество позволитъ; чтобъ бѣднимъ мѣщаномъ и крестьяномъ отъ Козаковъ въ конецъ не разорятися.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, указалъ побори збѣрать по обикновенію, по прежнему праву, кому достоитъ тіи побори збирать въ скарбъ Царского Величества, а изъ скарбу давать по положеню на войско всѣмъ чинамъ, какъ о томъ положено въ статяхъ више сего.

4.

Статя по челомбитю Кіевскихъ мещанъ о подводахъ подъ Греки и Поляки, къ Москвѣ ехати мьючихъ.

Емлютъ зъ людей здешнихъ Кіевскихъ, для великихъ государевихъ дѣлъ подводи тяжкіе, и подъ Грековъ и подъ Поляковъ; чтобъ съ нихъ такихъ подводъ не имать.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, подъ Грековъ и подъ Поляковъ подводи съ мещанъ Кіевскихъ имати не указалъ; а буде Грекомъ пріездъ надобенъ къ Москвѣ, и имъ ѣхать на своихъ подводахъ, а буде и дѣла за ними будутъ, кромѣ торговли, и имъ наймовать, и

о томъ найму будетъ указъ Царского Пресвѣтлого Величества на Москвѣ, а Поляковъ отпущать наймуя подводи.

5.

О послахъ и гонцахъ чрезъ Кіевъ ездячихъ.

Такожъ какъ бываютъ къ Кіеву посли и гонци Полскіе и иныхъ странъ, и съ нихъ емлютъ кормъ и питье имъ и лошадямъ ихъ, и иніе многіе тяглости бываютъ, а они-бъ за то давали въ государеву казну по шесть сотъ рублей на годъ, а чтобъ посломъ и посланикомъ покупать всякой кормъ и питье самимъ, и прежде сего у нихъ того не бывало.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, указалъ: естли будутъ присланы какъ корони Полскіе и великого княжства Литовского отъ Гетмановъ и отъ комендантовъ, отъ урядниковъ или отъ иныхъ государствъ, и съ нихъ мещанъ впредь подводъ подъ посланихъ не имать, а корми и питье имъ давать изъ казни Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества; а они мещане должни на годъ давати въ тіе росходи, въ казну Великого Государя, по шесть сотъ рублевъ денгами.

6.

О тягостехъ Кіевскихъ сверхъ окладу бываемихъ, и отнятю въ нихъ розниxъ угодій ихъ Кіевскихъ.

Они-жъ бьютъ челомъ, что въ казну Великого Государя, по оклади Игнатія Корсакова даютъ сполна, а сверхъ того чинятся имъ тягости и убитки и обиди многіе; да съ нихъ же емлютъ подводи и на строеніе лѣсъ и струги, и озера и ловли и сѣнніе покосы у нихъ отняти, и чтобъ имъ

сверху окладу ни какихъ тягостей не было, и озера и ловли и сѣнніе покоси отдать имъ по прежнему.

Великій Государь, Его Царское Пресвѣтлое Величество, о поборахъ указалъ быть по положенію прежнихъ статей, и подводъ подъ Греки и подъ Поляки имать не указалъ, а озеръ и ловель отіймать не велѣлъ, а указалъ тому быть по грамотамъ, какъ въ грамотахъ Великого Государя утвержено. А лѣсъ на городовое строеніе и сѣнніе покоси ратнимъ людемъ своимъ имать указалъ, для того что тіе Великого Государя ратніе люди въ обороне для Кіева и иныхъ Кіевскихъ жителей, и сеннимъ покосомъ быть по разсужденію.

7.

Чтобы Кіевскимъ мѣщаномъ судится въ ратушу своемъ, а не предъ воеводами Кіевскими.

И ихъ жеби мещанъ воеводѣ не судить, а судиться имъ по своимъ правамъ въ ратушѣ общей; приговоръ кому не полюбитця, и тому ѣхать къ Москвѣ.

Великій Государь, Его Царское Пресвѣтлое Величество, пожаловалъ велѣлъ быть по ихъ челомбитю, а права ихъ и волности нарушивать не велѣлъ.

8.

Жебы ратніе люди не становили скотовъ своихъ на дворахъ мещанъ Кіевскихъ.

Чтобъ ратнимъ людемъ на дворехъ у нихъ скоту никакого не становить, для того что чинятця имъ отъ того межъ ними смута и ссора болшая, а по ссоре ратніе люди воеводамъ ихъ оглашаютъ.

Великій Государъ пожаловалъ, впредь у нихъ становить скота не указалъ; а буде кому держать скотъ для своихъ нуждъ, и ему держать при собѣ въ городе, а не у нихъ на мѣстѣ.

9.

Резникамъ и рибникамъ Кіевскимъ торговать въ нижнемъ Кіевѣ, а ратнимъ Царского Величества людемъ торговать тымъ въ городѣ верхномъ.

Кіевскимъ би мясникомъ и рибникомъ торговать въ нижнемъ городе на старином мѣстѣ, а рускимъ би людемъ торговать въ верхнемъ городѣ, а не съ ними вмѣстѣ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, указалъ имъ торговать на мѣстѣ, а ратнимъ промишленникомъ указалъ для своихъ промисловъ торговать въ городе.

10.

Лѣкарѣ и всякіе ремесники Кіевскіе, по указу Царского Величества, не толко ратнимъ людемъ даремне ничого дѣлати не имѣютъ, но и дѣлъ Его Государскихъ безъ платежу дѣлати не имѣютъ же.

Лѣкарѣ и всякіе ремеслніе люди Кіевскіе на Великого Государя и на Его ратнихъ людей дѣлаютъ всякое здѣле, и отъ тѣхъ тяглостей тѣ ремеслніе люди разбрелися; а въ чемъ и уговариваются за работу дати, и того не даютъ, и отнимаютъ насиліемъ: и чтобъ имъ впредь того насилія не чинить и за работи имъ платили-бъ.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, указалъ давать за всякое ремество наемъ по уговору, а безъ найми не дѣлать ничего своихъ, Великого Государя, дѣлать дѣлъ не указалъ; а ратнимъ потому-жъ дѣлать безъ найму не указалъ.

11.

О перевозахъ Кіевскихъ, жебы роздѣлени были на двое, зъ ратушомъ Кіевскимъ.

Перевози были у нихъ прежде сего на Днепрѣ при ратуше, чтобъ нынѣ по тому-жъ было.

Великій Государъ указалъ перевозамъ быть по раздѣлу на двое, при ихъ жеби при ратушѣ (*).

12.

О полегкости Кіевляцомъ для ихъ разоренія.

Да имъ жеби для ихъ разоренія дать лготи на пять лѣтъ, чтобъ имъ отъ скудости не разбрестися; а они де Великому Государу ради служить до вѣку вѣрно, для того, что въ Кіевѣ бояринъ и воеводи отъ непріятелей обороненіе и защищеніе чинили.

Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, пожаловалъ для многихъ ихъ служебъ, лготу имъ дать велѣлъ, до своего Государева указу.

Азъ, Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества, войскъ Запорожскихъ сей сторони Днепра Гетманъ Демянъ Игнатовъ, обозной, судья, писарь, асаули и полковники, сотники и со всякими чиновними людми и съ войскомъ Запорожскимъ сей сторони Днепра.

(*) *При съѣзжей избѣ и при ратушѣ.* Пол. Соб. Зак. Т. I, стр. 821.

Обещаемся предъ святимъ Евангеліемъ, по непорочной заповѣди Господа Бога и Спаса нашего Іисуса Христа, яко же въ томъ Евангеліи указася, еже ей ей, на томъ: служити намъ Великому Государю Царю и Великому Князю Алексѣю Михайловичу, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержцу, и Его Благовѣрной Государинѣ Царицѣ и Великой Княгинѣ Маріи; Государскимъ Благороднымъ чадомъ: Великому Государю Царевичу и Великому Князю Алексѣю Алексѣевичу всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, Великому Государю Царевичу и Великому Князю Θеодору Алексѣевичу всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, Великому Государю Царевичу и Великому Князю Симеону Алексѣевичу всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, Великому Государю Царевичу и Великому Князю Іоанну Алексѣевичу всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи, и Государскимъ наслѣдникомъ, правдою, и въ вѣчномъ подданствѣ пребывати постояно во вѣки, и всякую истиную и желателную услугу обещаемся Его Царскому Пресвѣтлому Величеству совершити, и съ посторониими Государи безъ вѣдомости Его Царского Пресвѣтлого Величества никакой ни съ кимъ ссилки не имѣти, и иного Государя себѣ, войску Запорозскому сей сторони Днепра, не желать и не искать, и подъ государствами, которіе подъ нимъ Государи, не подискивать; а где услишимъ какихъ непріятелей Польскихъ или Турецкихъ или Кримскихъ или коихъ иныхъ государствъ собраніе, и мнѣ Гетману и всѣмъ намъ за достоинство Пресвѣтлого Величества и Его Государскихъ наслѣдниковъ, по обѣщанію нашему, противъ всякого Государского непріятеля стоять и промислъ дѣлать, и битися нещадя головъ своихъ; а где повелитъ Его Царское Пресвѣтлое Величество быть на своей Великого Государя службѣ, войска Запорожского сей сторони Днепра съ ратними людми, и съ Его Царского Величества бояри и воеводи и съ ратними людми, по тому-жъ, промислъ имѣть, и съ непріятелемъ битися; и въ надлежащихъ нуждахъ войсковихъ

ни на которіе государства измѣною не отъихать, и воеводъ не выдать и не покинуть; и будучи на уряде гетманскомъ и намъ началнимъ людемъ и войску словъ ссорнихъ и мятежнихъ не слухать, и ни какимъ плевосіятелямъ не вѣрить, и Гетмана намъ какъ старшимъ такъ и войску не покинуть, и непріятелю Государскому не видать. А что изображено въ статяхъ въ Глухове писанихъ и руками утвержепихъ, при Преосвященномъ Архіепископѣ Лазарю Барановичу Чернѣговскомъ и Новгородскомъ, и при бояриму и намѣстнику Бѣлогородскомъ при князю Григорію Григоріевичу Ромодановскомъ, да при столнику и полковнику и намѣстнику Серпуховскомъ при Артемонѣ Сергѣевичу Матвѣеву, да при дяку Григорію Богданову, и на прежнихъ радахъ постановленими статями, и то обещаемся здержать до смерти; а буде въ чемъ ни есть не здержимъ, Господь Богъ насъ да казнитъ въ душахъ и въ тѣлесахъ и въ дѣтехъ и въ наслѣдствѣ нашемъ, нынѣ и впредь будущія вѣки.

Гетманъ тогобочній Петро Дорошенко скоро получилъ вѣдомость о умаленіи своего рейменту, и о постановленю Гетманомъ на мѣсцу Бруховецкого помененного Демяна Многогрѣшного; теди заразъ, третой недѣли святого великого поста, зобравши въ Корсунь всю старшину свою тогобочную, чинилъ зъ оною раду: яковимъ би способомъ Многогрѣшного зъ сегобочного гетманства низложити, а самому обоимъ Днепра сторонамъ гетманствовати. Урадилъ прето не иначей, тилко войною того намѣренія своего доказивати. И такъ, врагъ ненавидяй Православія святого, а хотяй братію его искоренити, ниже доволствуяся прежде бывшими междоусобіями и кровопролитіями, новій вииайшолъ и подалъ властолюбивимъ сердцамъ до нового междоусобія и

кровопролитія способъ; чили за умноженіе беззаконій, зсякнувшой любвѣ многихъ, умножися и возрасте между братіею зависть и вражда, по которой абіе наступило между тоею Козако-Рускою по обохъ сторонахъ Днепра бывшею братіею, новое чрезъ войну губитедство и умаленіе; ибо Дорошенко допинаючи своего намѣренія, заразъ по Свѣтломъ Воскресеніи Господнемъ певную часть войска своего Козацкого на сюю Днепра сторону приславши, велѣлъ оному ласкою и гнѣвомъ сегобочніе города и народъ отъ рейменту Многогрѣшного отлучати, а до своего гетманства присвояти и нахиляти; а Многогрѣшній взаемне, противъ Дорошенка наставячися, виправилъ отъ себе зъ войскомъ городовимъ Наказного Гетмана Стрѣевского, придавши ему въ помочь и два полки компаніи, ново тогда собранной, зъ полковниками ихъ Кіяшкомъ и Ворошиломъ.

Тотъ прето Наказній Гетманъ Стрѣевскій, зъ войскомъ Дорошенковимъ подъ Рогинцями зшедшися, роспудилъ оное при помощи Божіей, и самъ назадъ не ворочаючися, около Ромна зъ войскомъ своимъ знайдовался, а на иныхъ розныхъ мѣсцахъ, розныхъ того-жъ лѣта часовъ, зъ войскомъ Дорошенковимъ зходячися, имѣлъ потреби военніи.

Дорошенко зась увидѣвши своего войска неблагополучіе и несилу, призвалъ до себе Орди Кримской часть значну, и виправилъ оную на сю Днепра сторону зъ Гамалѣею до войска своего Козацкого; которая то Орда зъ тимъ Дорошенковимъ Козацкимъ войскомъ злучившися, простовала на Стрѣевского ку Ромновѣ; але Стрѣевскій о томъ провѣдавши, и належитій военній хотячи имъ встрентъ учинити, рушилъ и самъ зъ войскомъ своимъ отъ Ромна противко тому войску Дорошенковому, не надѣючися того абы при ономъ Орда знайдовалася. И такъ въ такой не осторожности и невѣденіи, предъ Рождествомъ Пресвятои Дѣви Богородици, септеврія числъ первихъ, зшедшися нечаянно зъ тимъ войскомъ Дорошенковимъ и Ордою въ повѣтѣ Глин-

скомъ, подъ Новою Греблею, учинилъ бой, въ которомъ, тако Богу устроевающу, отъ войска Дорошенкового зосталъ поконанъ и побѣжденъ такъ, же обозъ свой увесь за малимъ не утратилъ; и аще би справній полковникъ компанѣйскій Михайло Кіяшка, своею справностію оного розгромленного обозу не стягнулъ и остатокъ войска при немъ не удержалъ былъ, то певне мало би кто зъ того Стрѣевского войска оглядалъ свою домовку; бо Стрѣевскій Наказній Гетманъ, поражкою войска своего престрашенній будучи, ушолъ безвѣстно отъ него, и отъ настоявшея ему тогда бѣди самъ и тамъ тулаючися, спаслъ гоноръ свой гетманскій титуломъ школярскимъ. Войско зась Дорошенково, Козацкое и Ординское, остатковѣ обозу и войску Стрѣевского, подъ дирекціею Кіяшки оставшему и крѣпко ополчившемуся ничого болшей немогучи порадити, назадъ зъ певними користми и добичами къ Дорошенку повернуло, утвердивши подъ рейментъ Дорошенковъ Лубенщину всю и иніе нижніе, ко Днѣпру лежащіе сотнѣ полку Лубенского.

О якомъ дѣяніи Дорошенковомъ довѣдавшися Запорожци, писали до него таковій листъ свой:

Мосцѣ Пане Дорошенку сегобочній Гетмане Козацкій!

Любо не хотѣлося намъ, войску Низовому Запорожскому, до Вашъ-Мости Мосцѣ Пана писати, однакъ бѣдствіемъ и разореніемъ отчизни нашея зъ причини властолюбія твоего станулимъ, принужденни естесми писати; а пишучи удивляемся тому велце, же Вашъ-Мость Мосцѣ Панъ будучи синомъ отчизни нашея Малоросійскія, не по синовску и овшемъ по непріятелску зъ нею поступаешъ; поневажъ високимъ гетманскимъ гоноромъ отъ братѣ нашой городовой зоставши почтенній, уничтожилесь тое ихъ ку собѣ благодѣяніе, и для своихъ якихсь мнимихъ прибитковъ и користей, чили

для суетнои и яко димъ ищезающои а душевредпои свѣта сего слави, противъ всемогущой волѣ и силѣ Божествепной пнучися, единимъ по обохъ сторонахъ Днепра быти Гетманомъ, сталесь того намѣренія своего допинати зъ раззореніемъ крайнимъ отчизни нашея, и зъ нещаднимъ братіи нашей кровопролитіемъ и погубленіемъ, призвавши въ помощь себѣ на тое душепагубное дѣло зъ Криму войско бѣсурманское Татарское; якій поступокъ Вашъ нетилко ганби но и клятви есть достоинъ. Присмотрѣлеся уже доволно зъ прошлихъ, по кончинѣ славнопамятного покойного Гетмана нашего Богдана Хмелницкого поведеній, и изъ легкомислнихъ по немъ Хмелницкомъ бывшихъ антецессоровъ своихъ, тебѣ подобнихъ властолюбцовъ а губителей и разорителей отчизни нашея, которіи тожъ для своихъ власнихъ приватъ, а не для добра общаго, о тое-жъ безсовѣстно кусилися, о що и Вашъ-Мость теперь подобіемъ тѣхъ душепагубно кусишся; но яко тіи ничого болше не вскурали, тилко всенароднії плачъ и непрестанную всенародную-жъ привлекли на себе клятву, такъ и Вашъ-Мость не инакшихъ толко таковихъ же душевреднихъ сукцессовъ и клятвъ людскихъ себѣ певенъ быти можешъ. Подобно діяволъ, всегда погибели человѣческой ищущії, насѣялъ намъ васъ такихъ Гетмановъ, яко куколю въ пшеницу, же для своихъ приватъ и интерессовъ бинамнѣй не поболите о крайнемъ упадку отчизни нашея. Лучше бы теди было для всенародной ползи, кождому зъ прошлихъ Гетмановъ, да и самому Вашъ-Мости Мосцѣ Пану, своими отъ Бога данними доволствоватися оброками, а нежели душевредно, зъ разореніемъ отчизни и винищеніемъ братіи нашей, искати и допинати того, чого вседѣйствующая воля Божая прешлимъ Гетманомъ весьма заборонила и не допустила, и нынѣ самому Вашъ-Мости возбраняетъ и не допускаетъ. Що ми войско Низовое Запорожское, жалѣніемъ упадлои и весма упадающов отчизни нашея Малія Росіи снѣдаеми будучи, пишемъ

до Вашъ-Мости Мосцѣ Пана сіе писаніе наше, пилно чрезъ оное прекладаючи и горячо просячи: абись (ежели не послухалъ прежнихъ совѣтовъ нашихъ, то принаймнѣй сего крайного послухавши) поперессталъ, безъ далшого кровопролитія и отчизни разоренія, на той кондиціи, якую тебѣ Господь Богъ по милости Своей отдѣлити изволилъ. Памятай къ тому: (подлугъ писанія святого) *во всѣхъ дѣлехъ твоихъ послѣдняя твоя;* знай—же естесь человѣкъ смертній, теперь жіешъ, а утро жити престанешъ; и аще ввесь миръ пріобрѣлъ бы еси, душу-же свою отъ вѣчнія благодати Божія сотворилъ би еси чужду, якая би то полза была Вашъ-Мосцѣ, Мосцѣ Пану, — разсмотри. Предлагаемъ и зостаемъ

Вашей Мосцѣ, Мосцѣ Пану, всего добра зичливіе пріятели и братя:

Лукашъ Мартиновичъ Атаманъ Кошовій, зо всѣмъ старшимъ и меншимъ Низовимъ войска Запорожского товариствомъ.

Зъ Сѣчи Запорожской,
октоврія 18, року 1669.

Тимъ листомъ Запорожскимъ барзѣй до гнѣву на Запорожцовъ, нежели до пріязни и ради ихъ Дорошенко склонился, и жадного на тотъ листъ не учинивши къ нимъ отвѣта, началъ тайную къ нимъ въ сердцу своемъ злобу скривати, и на винищенне ихъ чигати. А зъ сторони Полской ку себѣ и ку всей Украинѣ, любо онъ-же Дорошенко ничого помислного не надѣялся; еднакъ памятствуючи на суплѣку свою нового Короля Михаила отвѣтъ и обѣтницу, что мѣли быти въ Острогъ присланы отъ него комисари, для помѣркованя рѣчей корони Полской, зъ войскомъ Запорожскимъ, подлугъ пактовъ Подгаецкихъ, року 1667 за-

ключенних; виправилъ отъ себе до Короля войсковихъ асауловъ, Петрановского и Тарасенка, октоврія числъ послѣднихъ, давши имъ совершенную обо всемъ словесную информацію, и на паперѣ обширную инструкцію, которой то инструкціи, безъ початку и конца, досталася мнѣ една часть, такіе пункта въ себѣ имущая, року 1669.

ЧАСТЬ ИНСТРУКЦІИ.

Жадной зомсти а нѣ маестатъ панскій, а нѣ сенатъ, а нѣ вся Рѣчь посполитая, а на остатокъ а не жаденъ зъ приватнихъ противко имъ, кождому зъ особна отъ найболшихъ до найменшихъ, нѣчого не претендовалъ, и овшемъ всѣ несмаки, и тое щося колвекъ войну дѣяло, все Христіянскимъ сердцемъ, зобополне собѣ въ запомнене принявши, жаднои еденъ на другого, а ни явной а ни потаемной, не маетъ кновати вражди, помсти и практики.

Да того кадуки всякіе, такъ подъ тими, которіе отъ зглонковъ войска Запорожского, яко подъ шляхтою котораяся при войску Запорожскомъ вязала, такъ-же подъ станомъ духовнимъ вѣри нашой Грецкой, отъ кого-жъ колвекъ упрошеннии, и такъ отъ зачатя войни, яко и на сихъ лѣтахъ и часехъ данніе, всѣ огуломъ и каждій зъ особна, аби скасовано и внѣвечъ обернено; такъ аби оніи ни чьему а не гоноровѣ а не власности добръ не шкодили. А которіе би где колвекъ знайдовалися по скасованю, аби зъ книгъ викинени были, и правомъ публѣчнимъ зкасовани стали; такъ тежъ и писма всякіе и конституціи сеймовіе, волностямъ нашимъ всего войска Запорожского и цѣлого народу нашего Греко-Руского противніи, жеби знесени и анѣгиліовани были: — коммисаре наши упоминатися повинни будутъ.

Войско Запорожское въ воеводствахъ Кіевскомъ, Чернѣговскомъ и Браславскомъ, по тую границу якая зъ коммисіи постановлена и ухвалена станетъ, такъ въ Королевскихъ,

княжихъ и всякихъ дѣдичнихъ шляхецкихъ добрахъ, яко тежъ и духовнихъ, въ мѣстахъ и селахъ, аби безъ жадной отмѣни, якъ теперь есть, зоставало; а жеби жаденъ Козакъ своихъ власнихъ домовихъ хуторовъ, фолварковъ, млиновъ, ставовъ, полювъ, лѣсѣвъ, займищъ, сѣножатей и всякихъ кгрунтовъ, также вареня пивовъ, куреня горѣлокъ и сичення медовъ, держаня корчемъ, такъ въ Королевскихъ яко и въ шляхецкихъ дѣдичнихъ добрахъ, во всѣхъ трехъ воеводствахъ вишей помененихъ, безъ жадной отъ пановъ и ихъ старостъ перешкоди, заживалъ волне и спокойне: — належитъ коммѣсаромъ нашимъ чинити постановленье; и для того, жеби не было помѣшки въ волностехъ Козацкихъ, и тымъ барзѣй, аби на вѣкопомніе часи пожаданій моглъ покой грунтовне трвати межи обоими не взрушаючійся сторонами.

Ограничена Украини, въ воеводствахъ Кіевскомъ, Чернѣговскомъ и Браславскомъ отъ корони выдѣленного, и въ тихъ воеводствахъ замикаючогося, войско Запорожское потребуетъ: въ которомъ ограниченю, полки всѣ войска Запорожского: Кіевскій, Паволоцкій, Браславскій, Уманскій, Калницкій, Подолскій и Торговицкій зоставши отпасовани, волностей такъ якъ полки стародавніе: Чигринскій, Черкаскій, Каневскій, Корсунскій и Бѣлоцерковскій, жеби могли безпечне заживати и спокойне въ своихъ добрахъ роспростиратися, въ чомъ аби не было Козакомъ перешкоди. Не толко войска коронніе и Литовскіе въ Украицу нѣгди неповинни бывати, и жаднихъ зимовихъ собѣ мѣвати и доправоватися хлѣбовъ въ повѣтахъ въ ней будучихъ не належатимутъ: але всѣ, такъ сенаторове воеводствъ Украинныхъ вище реченнихъ, яко и панове дедичніе наѣзжати на мѣста, мѣстечка и села, въ томъ ограниченю Украини будучіе, и своихъ слугъ насилати не маютъ; але въ рокъ да въ рокъ, чрезъ своихъ висланяхъ, зъ добръ своихъ, отъ людей посполитихъ собѣ чиншовъ належнихъ, подлугъ зобополной ухвали и постановленя, каждій дошуковатися мѣти-

метъ способъ; а иначей гдибы панове дедичніи тутъ въ Украину наѣзжати и, изъ звыклой нетерпѣливости, зъ добръ своихъ Козаковъ рукговати хотѣли, албо ихъ утискуючи до своего примушали подданства и послушенства, теди покой трвалимъ быти не может.

Доми, хутори, фолварки и всякіе грунта Козацкіе отъ вшелякихъ огуломъ чиншовъ и податковъ, которіе би зъ Украини были съ посполитихъ на потомъ ухвалени, цале волни бити маютъ, такъ въ Кролевскихъ яко и въ дедичнихъ добрахъ. Самихъ зась особъ Козаковъ всюди по Украинѣ будучихъ, любо быти и ограничене мѣетъ, особливимъ еднакъ въ конституціи доложеніемъ вароватн треба; аби до найменшихъ услугъ панскихъ, нѣ отъ самого пана въ его добрахъ а нѣ отъ старостовъ и отъ жаднихъ насилковъ, жаднимъ обичаемъ не потягано; якоби волностей вшелякихъ заживаючи, до власти рейменту Гетмана Запорожского тилко належалъ, къ тому-жъ свое во услугахъ войсковихъ отдавалъ послушенство Гетманови войска Запорожского. Козаковѣ, гдиби до корони и до великого князства Литовского, въ якихъ колвекъ справахъ, а хочь и въ приватнихъ своихъ потребахъ трафилося ѣхати, аби жаднихъ целъ и митъ по шляхахъ, перевозахъ и переправахъ отъ него не витягано, и жаднимъ способомъ не обтяжано и не затрудняно.

А любо жадніи коронніи и великого князства Литовского войска въ Украину за границу вступовати нѣгди не маютъ; однакъ гдиби война якая въ границахъ Украинскихъ быти отъ непріятелей якихъ мѣла, а посилковъ би Гетманъ войска Запорожского именемъ потребовалъ бы, теди войска коронніе, за первымъ Гетмана войска Запорожского до Гетмановъ коронныхъ одезванемся, оразъ посилковати Гетмана и войско Запорожское въ такой купѣ, въ якой потребовано, будетъ повинни. Вшакъ же тіи коронніи посилки подъ рейментомъ Гетмана войска Запорожского

быти мають, и по укоеню неприятеля, оразъ до короны знову зъ Украины поворочати на мешкане будуть, за вѣдомомъ Гетмана войска Запорожского.

Войска тежъ Запорожскіе охотніе, комонніе и пѣхотніе, подъ рейментомъ Гетмана Запорожского будучіе, яко завше стаяваютъ на оборону пограничя отъ непріятелей, такъ абы зъ добръ Королевскихъ и духовнихъ, въ воеводствахъ Кіевскомъ, Черпѣговскомъ и Браславскомъ найдуючихся, за ординансомъ того-жъ Гетмана войска Запорожского, безъ ни чіей перешкоди, виховане свое въ живности и одежи мѣли; изъ тихъ же воеводствъ людей, подлугъ ухвали сеймовой, податковъ заплату одерживали: —умовлятися належить.

На булаву Гетмана войска Запорожского староство Чигринское привилеемъ аби конферовано, также индукта по всей Украинѣ, безъ жадной въ добрахъ дѣдичнихъ яко и Королевскихъ нѣ отъ кого перепони, Гетманови-жъ войска Запорожского жебы яко теперь такъ и наступцямъ, взглядомъ войсковихъ расходовъ, належала.

А на армату войсковую староства: Лисянское, Корсунское и Богуславское, огуломъ ити мають.

Обозному, тежъ судямъ, асауломъ, писаровѣ—войсковимъ енералнимъ, полковникомъ, асауломъ полковимъ, сотникомъ и инымъ старшинамъ войска Запорожского, аби подлугъ Гадяцкой коммисіи доходъ рочній Королевскій, на староствахъ другихъ (а не на тихъ що на булаву и на армату суть назначени) Украинскихъ, провѣзіею былъ назначеннй и вѣчними часи наданній.

Войска Запорожского кгди будетъ Королевѣ Пану и Рѣчи посполитой въ край Полскій на явную услугу потреба, теди не Гетмани великій и полній корониін, але самъ Король Его Милость указъ до Гетмана войска Запорожского присилати маетъ. Однакже, если би отъ границъ Украинскихъ далеко на тую услугу ити было треба, теди самъ

Гетманъ зъ войскомъ Запорожскимъ зъ Украини указомъ Короля Его Милости витяганъ не маетъ быти, але часть войска зъ наказнимъ Гетманомъ поспешити будетъ повинно;—и на той въ краяхъ Полскихъ услузѣ, албо въ якіи колвекъ оберпено будетъ мѣсца, тому войску за тіи услуги особливая плата зъ ласки Короля Пана доходити повинна; которую услугу отправивши, волно знову ку домомъ своимъ на Украину, безъ найменшого насилованя, маетъ быти отпущенно.

Яко о зведеню президіумъ зъ замку Бѣлоцерковского просимъ, такъ жеби, гди зъ власти Московской въ диспозицію Короля Пана Кіевъ привернен будетъ, жадного тамъ коронного и чужоземского и Литовского войска не впроважено: пилно коммисаре наши о тое уложитися именемъ всего войска Запорожского будутъ повинни.

Терехтемировъ и монастиръ тамошній, зо всѣми до него належачими селами и кгрунтами, при Гетману и войску Запорожскомъ вѣчними часи захованъ быти маетъ.

Митрополиту Кіевского, аби того которого всѣ духовніи и свѣцкіи Руского православного Украинского народу стани, зъ Гетманомъ и войскомъ Запорожскимъ, волною елекціею оберутъ пастиромъ—потверженно; иншого зась такого, на которого войско Запорожское и всѣ стани православно-Россійскіе Украинскіи не изволяютъ, жаднимъ обичаемъ на катедру митрополіи Кіевской жеби не натручано, и за границею Украинскою зватися митрополитомъ Кіевскимъ никому не допущано: пилно коммисаромъ нашимъ умовлятися належитъ.

Святая Софѣя, церковь катедральная, яко и иншіе всѣ церкви и монастирѣ, такъ въ Кіевѣ яко и по иншихъ мѣсцахъ будучіе, аби подлугъ старожитнихъ правъ, въ своихъ всѣхъ до себе, кождой церкви и монастирѣ належнихъ добрахъ и кгрунтахъ, безъ жадного нарушеня и нѣ отъ кого

уйми, всѣ монастирѣ и церкви Божіи зоставали: вароватн надобно есть коммѣсаромъ нашимъ на коммисіи.

Презрѣвшися . . . . . . прошлой конфѣдераціей . . . . зъ жадной такой обради, два пункти противніи и шкодливіи вѣри нашой Православной Кгреко-Руской не унѣтской, а все злое бронити унѣтомъ, и покой посполитій взрушати, церкви, монастири и бенифѣкаціи церковніи кгвалтовне одеймовати позволяючіе; кгди въ першомъ пунктѣ оборону костела Римского вароваеши и той придатокъ и обрадъ Кгрецкой и унѣтовъ церкви, а на другомъ мѣсцу подъ титуломъ, релѣей Кгрецкой (другій доводъ), не судячи по правахъ владицства Премѣского и архимандріей Лещинской, напредъ въ повѣтѣ Пѣнскомъ и гдѣ колвекъ были-би церкви унѣятовъ утручоннхъ найшовши, жаднимъ обичаемъ покою сталого сподѣватися не можемъ; бо аби тіи субекта унѣцкіи наложившися, завжди права Короля Ихъ Милости Русѣ православной данніи, и повагою цѣлого зъезду Рѣчи посполитой аппробованніе, взрушати теперь зъ такимъ о своей своеволѣ написаннимъ правомъ, монастирамъ святимъ, церквамъ и духовнимъ нашимъ дати покой напнѣй не дуфаемъ.

До зде инструкція.

Тіи прето посланники Дорошенковы, Петрановскій и Тарасенко, зъ Полски вскорѣ назадъ повернувши, и въ Филиповъ постъ въ Чигринъ прибывши, яко о всѣхъ Полскихъ афектахъ добре вивѣдалися, такъ и ему Дорошенку донесли: же Поляки увидѣвши пункта Дорошенковихъ и всего войска желаній, велми оними зостали уражении, и тайнимъ въ сердцахъ ихъ кріющимся гнѣвомъ дихаты начаша, и отправили ихъ пословъ Дорошенковихъ ни зъ чимъ, отложивши коммисію на иное время; а Дорошенка едиными толко фиглями и листовними чрезъ тихъ посланцовъ его обославши комплементами. Дорошенко теди такъ зъ реляцій оныхъ повернувшихъ зъ Полщи пословъ своихъ, яко и изъ иншихъ

дѣйствъ и тайно вичерпненихъ зъ Полщи Лядскихъ намѣренiй зрозумѣвши добре, же Поляки ничого помислного и полезного ему, Дорошенку, и всему войску Запорожскому и цѣлой Малоросiйской Украинѣ не зичятъ и учинити не хотятъ, и яко за Богдана Хмелницкого и инишихъ прошлихъ временъ въ своихъ словахъ не достояли, и сами пакта свои зъ войскомъ Запорожскимъ чиненнiе кассовали, а до войни и до розеренiя Украини всегда окказiи чинили, и на оную непрiятелско наступовали; такъ и теперь пакта Подгаецкiе, зъ Дорошенкомъ и зо всѣмъ войскомъ Запорожскимъ року 1667 заключеннiи, уничтожаючи, що иншое замишляли, зпоражаючи зъ прилежанiемъ новiй (по утраченномъ подъ Глуховомъ) аппаратъ военнiй, и вербунки войсковiе по всей Полщѣ чинячи. Къ тому и отъ сторони Росiйской не надѣючися Дорошенко ку себѣ прiязни и помощи противъ Поляковъ; а знаючи же прошлими, въ року 1667 заключенними на тринадцятъ лѣтъ въ Андрусовѣ договорами, тогобочная Украина уступлена отъ Росiянъ зостала Полякамъ, и уважаючи, же Монархъ Росiйскiй, Пресвѣтлѣйшiй Государъ Алексiй Михайловичъ, для него Дорошенка и тогобочной Украини, тихъ Андрусовскихъ тринадцятолѣтнихъ зъ Поляками договоровъ нарушати, и за Украину тогобочную унятися не похощетъ, маючи барзѣй неусипное тщанiе о помислномъ успокоеню своихъ власнихъ зъ Поляками интерессовъ, — началъ зъ своею старшиною совѣтовати, яковимъ бы способомъ моглъ тогобочную, рейменту своего Малоросiйскую Украину отъ Лядского пришлого наступленiя и всеконечного разоренiя соблюсти и защитити; и такъ по доволнихъ своихъ зъ старшиною своею радахъ и совѣтахъ, урадилъ и постановилъ повторе зостати неутралистомъ, и тимъ часомъ, радъ не радъ, искати себѣ у Порти Отоманской прiязни и протекцiи, и отъ Поляковъ оборони, на которой и не завелся, яко о томъ напредѣ виражается. Отчаявшися теди онъ Дорошенко (смотря по више виращеннимъ дѣй-

ствіямъ) такъ у Поляковъ ласки, яко и у Великого Государя Російского доступити милости, послалъ тайно до Порты въ Цариградъ, довѣдуючися, ежели можетъ быти принятъ зо всею Украиною подъ ея оборону. Що любо дѣялося у Дорошенка скрито (яко вишшей рѣхомъ), еднакъ Поляки заразъ о томъ увѣдомилися, и попали въ страхъ и всеконечное тогобочнои Украини отчаяніе.

А на сей сторонѣ Днепра, Гетманъ Многогрѣшній по щасливихъ и нещасливихъ вишспомненнихъ, того-жъ 1669 лѣта, подъ дирекціею Стріевского, Ворошила и Кіяшки войска своего прогрессахъ, цалимъ усталіовавшися Гетманомъ, не тилко на тое гетманство отъ Пресвѣтлѣйшого Алексѣя Михайловича, Монархи Всеросійского, потвержателную себѣ одержалъ грамоту; але и особную Его-жъ Монаршую, септеврія 20; въ девять полковъ сегобочнихъ написанную, милостивую и благоволителную всему войску Запорожскому, и общому народу Малоросійскому всего добра желателную, и за вину отъ измѣни Бруховецкого произшедшую, простити обѣщаючую получилъ грамоту: якая отъ слова до слова такъ-ся въ себѣ мѣетъ (*):

Такъ же и Полтавцѣ того-жъ часу, зъ пречечонимъ полковникомъ своимъ Гуджоломъ, чрезъ особную грамоту, Его-жъ Монаршое милостивое за вину свою получили прощеніе и благословеніе.

Грамоту тую Монаршую положилемъ здѣсь въ року 1669, смотрячи на дату въ списку оной (подобно омилкою чрезъ переписчиковъ року того положенную); а гди присмотрѣлемся рѣчамъ въ той грамотѣ вираженнимъ, теди уважилемъ что оная не сего 1669, але прошлого 1668 року, заразъ по измѣнѣ и смерти Бруховецкого, въ полки Малоросійскіе писана, взиваючи ихъ до упомятаняся и покори, и обѣцуючи имъ готовость свою Монаршую до подания про-

---

(*) См. стр. 171.

щенія за измѣну, при Бруховецкомъ станулую. По которой грамотѣ мнитмися запевне, же и посли зъ Малой Росіи предреченніи, игуменъ Максаковскій и Забѣла обозній енералній, ездили на Москву отъ всея Малія Росіи зъ прошеніемъ прощенія, которое по милости Монаршой не отмовно получивши, получили тогдижъ заразъ и благословеніе на избраніе по Бруховецкомъ нового Гетмана, якого (то есть Многогрѣшного) и избрали на Глуховской радѣ. Подобаетъ убо и сей грамотѣ Монаршой быти положеной въ сей гисторіи назадѣ, предъ поѣздомъ къ Москвѣ (яко-же вишей рѣхомъ), въ року прошломъ 1668, у того знаку *А: (+)(+)(+). Азъ-же зъ неосторожности моей, а барзѣй зъ помилки прежнихъ перепищиковъ, въ семъ року оную положивши, перестерегаю и прошу ласкового чителника въ той мѣре прощенія, предлагаючи, же не по избраніи Многогрѣшного на гетманство взивано тоею грамотою Малоросіянъ до исканія прощенія Монаршого; але по поданю прощенія, подано и благословеніе на избраніе нового Гетмана въ Глуховѣ.

Того-жъ 1669 року, по свѣдителству Пуфендорфіевомъ на листѣ 406, повсталъ зъ Дону Донскій Козакъ и крамолникъ Стенка Разиновъ, зъ подобними себѣ легкомислниками Донцами, и прибравши значную часть войска, многую бунтомъ своимъ царству Россійскому нанеслъ трудность, одобравши отъ него подъ свою власть Астрахань и Казань, и многіе деревни Московскіе разоривши; но не по долгомъ времени зосталъ чрезъ Россовъ пойманъ, и достойную за свое злодѣяніе воспріялъ казнь. А страни тіе, ихъ же Разинъ себѣ подчинилъ былъ, паки къ достойной власти Царской возвратишася.

Повѣстствуется же отъ старихъ людей Рускихъ, яко той крамолникъ Разинъ былъ зросту високого и уроди красной, въ силѣ и мужествѣ изобиленъ, и первѣе на морю Азовскомъ зъ Донцами Туркамъ и Татарамъ, потомъ на морю Хвалинскомъ Персидамъ и инишимъ тамошнимъ на-

родамъ многіе чинилъ пакости и разбои; наветъ и въ самую Персиду по томъ же Хвалинскомъ морю заплинувши, зъ премногими и богатими назадъ отголь повернулъ користми; и таковимъ благополучіемъ уведшися, возбуялся былъ и противъ владыки своего Государя Московского, предъ которимъ на своей фортунѣ зпоткнувшися, упалъ тяжко и погиблъ весма.

РОЗДѢЛЪ XI.

О новомъ виналѣзку Лядскомъ на бѣду тогобочной Украинѣ, зъ позволенемъ унѣверсалнимъ другого избрати себѣ Гетмана; о приклоненюся до того людскомъ, и о избраніи въ Умани Гетманомъ Ханенка; о предложеню Лядскомъ Ханенку, взглядомъ послания пословъ на коммисію; о раздѣленюся тогда на три части Малія Росіи; о гнѣвѣ Дорошенковомъ противъ Поляковъ, и о виправѣ повторной пословъ до Короля, допрошаючися крайной резолюціи на свою прошлорочную инструкцію; о невдячности Королевской къ посламъ тимъ, и о виправѣ ихъ назадъ къ Дорошенку, зъ предложеньемъ о коммисіи въ Острогу; о виправѣ отъ Короля зъ инструкціею коммисаровъ до Острога, и о замешканю ихъ тамъ будто для коммисаровъ Дорошенковихъ; о взаемномъ Дорошенковомъ мало дбаню тоей коммисіи; о увѣдомляню ся его о той коммисіи; о желаніи отъ коммисаровъ инструкціи имъ данной, и о присланю отъ нихъ къ Дорошенку не списка, но власной при печати коронной инструкціи; о вимислнихъ зъ коммисарами торгахъ Дорошенковихъ; о удержаню въ Острозѣ и отправленю пѣзчимъ посланца его; о посланникахъ двохъ отъ Дорошенка въ Острогъ, зъ прошеніемъ отъ коммисаровъ о армистиціюмъ на писмѣ; о прибытю въ Острогъ пословъ

Ханенковихъ, и о докончен̈ю ихъ тамъ коммисіи зъ коммисарами коронними; о віездѣ низчимъ зъ Острога къ Дорошенку посланнихъ его, и о розъездѣ зъ Острога-жъ обоихъ Полскихъ и Ханенковихъ коммисаровъ; о небезпеченствѣ Дорошенковомъ отъ Поляковъ и Ханенка; о цѣломъ уданюся его чрезъ пословъ подъ протекцію Турецкую; о принятю его въ тую протекцію, зъ присланьемъ къ нему нарочного посла зъ значними подарунками и клейнотами войсковими, со утвержденіемъ на Чигринскомъ со всею Украиною гетманствѣ, и съ обѣщаніемъ отъ всѣхъ навѣтовъ ему желаемой оборони; о субмѣссіи и синовствѣ Дорошенковомъ къ Портѣ Турецкой; о апробаціи Королевской и потверженю сеймовомъ Ханенковѣ коммисіи Острозской, зъ розосланемъ ея во всѣ полки тогобочніи при особнихъ унѣверсалахъ; о респонсѣ и екскузѣ Королевской, на инструкцію Дорошенкову учиненной, напечатанной и при концу тоей же Острозской коммисіи приложенной, и зде полагаемой; о отпуску зъ Чигрина посла Турецкого, и о упрошеню Дорошенковомъ чрезъ него себѣ Янчаровъ и Ханскихъ посилковъ; о поотбыраннихъ чрезъ Дорошенка по городахъ коммисіи Острозскихъ, чрезъ Ханенка розосланнихъ, и о войску Полскомъ Ханенку присланномъ; о наклоненю чрезъ Кіяшку тиранскомъ подъ рейментъ Многогрѣшного Лубенщини и инщихъ городовъ, Дорошенка придержавшихся; о губителствѣ тимъ же городамъ и селамъ отъ Дорошенка бывшомъ, и прочая.

Року отъ сотворенія свѣта 7178, а року въ немъ же отъ гори Сіона Святого, Камень драгій спустился въ долъ міра худаго, 1670. По нещасливой прошлорочной революціи Украинской, еще лихо чрезъ високодумніи Ляцкіи и Козацкіи головы, на крайній упадокъ и разореніе тоижъ бѣдпія Козакоруския отчизни, Украини тогобочной, своя распростираетъ сѣти, и новихъ Дорошенкови до оборони ея, а Полякамъ до завладѣнія ею додаетъ способовъ; поневажъ

Поляки о тайной Дорошенковой къ Туркамъ посилцѣ довѣдавшися, и въ отчаяніе (яко вишей рѣхомъ) Украини оной впадши, а еще хочъ за огонъ намѣривши ея держатися, зажили такого концепту, ижъ въ Браславль, Немеровъ, Умань и въ иншіе тамошніе городи и повѣты заслали свои унѣверсали, позволяючи Козакамъ нового себѣ по волѣ своей обрати и поставити Гетмана, и обѣцуючи имъ Козакамъ и всему обще народу тамошнему Козакорускому, прежніе права ихъ превернути и всякими волностями ударовати. До якихъ обманъ Лядскихъ латво тотъ простодушній народъ приклонившися, и Дорошенка Гетмана своего, подъ протекцію Турецкую склоняющогося, отъ себе не на чаемое свое бѣдствіе и запустѣніе весма отринувши, а подъ христіянскимъ Полскимъ Монархомъ непремѣнно зоставати желаючи, избрали и постановили себѣ въ Умани другого тогобочного Гетмана, Михайла Ханенка, значного Уманского товариша войскового.

При которомъ постановлению бывшіи въ Умани посли Лядскіи, любо именемъ Королевскимъ и всего сенату подтвердили его Ханенка на томъ Уманскомъ гетманствѣ; однакъ предложили ему тое, абы зъ своими и всего войска своего Козацкого желаніями присилалъ въ Полщу на коммисію своихъ пословъ и коммисаровъ, которіи би зъ Полскими коммисарами на томъ мѣсцу, якое отъ Короля и цѣлой Рѣчи посполитой назначено будетъ, зъехавшися, договорили и постановили пакта, ку своей и общенародной ползѣ потребніе.

И таковимъ то дѣйствіемъ и состояніемъ, едина по обохъ сторонахъ Днепра сущая Малая Росія, бѣдная и упадлая Козакоруская отчизна, того 1670 року, на всеконечній свой упадокъ и запустѣніе на три гетманства и части раздѣлися, и единоматерняя братія, за поводомъ умовреднихъ властолюбцовъ прежде описаннихъ и настоящихъ тогда Гетмановъ своихъ, въ недруги себѣ обратишася, пе-

слушая словеси Евангелского: аще раздѣлится домъ на ся то запустѣетъ.

Дорошенко теди певне увѣдомившися о новомъ Лядскомъ въ Умани Гетману Ханенку, тимъ барзѣй ожесточился, и свою отъ Поляковъ весма отсѣклъ пріязнь. Отъ Порти зась Турецкой желаемою обнадеженъ будучи протекціею, любо мало уже стоялъ о Лядскую ку себѣ ласку, знаючи тое запевне, же якъ двомъ котамъ (подлугъ присловя) въ едномъ мѣху, такъ и двомъ Гетманамъ на едной тогобочной Украинѣ трудно и невозможно было помѣститися; еднакъ еще пробуючи ихъ ку себѣ афектовъ, виправилъ отъ себе въ Полщу зъ листомъ пословъ своихъ повторе, асауловъ войсковихъ Петраповского и Тарасенка, приказавши имъ на прошлорочную свою инструкцію совершенной у Короля и Рѣчи посполитой допроситися резолюціи. Тіи теди посли Дорошенковы, любо Королевѣ и сенаторамъ явилися невдячними, и любо мало уже Король и сенатори о Дорошенка дбали, учинивши нового Козацкого Гетмана Ханенка; еднакъ подлугъ прошлой своей декляраціи, о виправѣ коммисаровъ до Острога первымъ посламъ Дорошенковымъ учиненной, безъ забави сихъ пословъ Дорошенковихъ отправили, сказавши чрезъ нихъ къ Дорошенку, же вскорѣ назначенніи коммисари Полскіе до Острога, для отправленя коммисіи, ку уконтентованю войска Запорожского належавшой, прислани будутъ: жебы прето и Дорошенко на тую-жъ коммисію своихъ коммисаровъ присилати изволилъ—предложили.

По отправѣ зась тихъ пословъ Дорошенковихъ вскорѣ, то есть марта тридцятого, и коммисари Полскіи до Острога, не такъ для Дорошенкового яко для Ханенкового уконтентованя, зостали виправлени, належитую функціи своей коммисарской отъ Пана своего, Короля Михала, при печати коронной, отобравши инструкцію. А прибывши до Острога, тіи коммисары Полскіи, априля чиселъ последнихъ, дожи-

далися тамъ отъ Дорошенка чрезъ килко мѣсяцей пословъ на коммесію; но Дорошенко зъ реляціи Петрановского и Тарасенка, зъ Полщи повернувшихъ, вирозумѣвши Лядскую ку собѣ незичливость и обману, взаемне мало дбалъ (яко и вишей рѣхомъ) о Лядскую ласку и коммисію; тилко барзѣй фѣглюючи и о ихъ вивѣдуючися афектахъ, чрезъ первого посланца своего до Острога, Якова Корбача, писалъ до коммисаровъ спрашиваючи ихъ—если совершенное они, коммисари Полскіи, на чиненье коммисіи отъ Короля и Рѣчи посполитой имѣютъ себѣ злеценіе. Чрезъ повторного посланца писалъ Дорошенко въ Острогъ до коммисаровъ, потребуючи отъ нихъ копіи инструкціи имъ данной, подъ присягою и ассекураціею, же есть правдивая та копія, безъ жадного придатку и уменшення.

Коммисари тилы Полскіи несхотѣвши на списку инструкціи своей присягнути, самую истинную инструкцію, при печати коронной, послали къ Дорошенку чрезъ того посланца его, у себе списокъ оноя оставивши.

Якая то, зъ Латино-Полского на Козако-Рускій язикъ преведенная, отъ слова до слова такъ-ся въ себѣ мѣетъ инструкція:

Инструкція на успокоеніе войска Его Королевской Милости Запорожского и цѣлого народу Руского, въ просбахъ ихъ до Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой чрезъ суплѣку поданнихъ, велебнимъ въ Богу, велможнимъ и урожонимъ, зъ сенату и изъ изби поселской за сонзволеніемъ цѣлой Рѣчи посполитой назначонимъ комѣсаромъ — зъ сенату: велебнимъ отцамъ Сарновскому, Премиселскому, Вейскому, Кіевскому—бискупамъ; велможнимъ: Волинскому, Беневскому, Черпеховскому—воеводамъ; Любовицкому, Волинскому и Пѣсочинскому, Хелмскому—каштелянамъ; зъ изби поселской, урожонимъ Бѣлинскому мечникови коронному и Юріевѣ Манецкому столникови Кіевскому, Чарнецкому старостѣ Каневскому, Пѣсочинскому старостѣ Браславскому,

Янове Олизарове подсудкове Кіевскому, N N подсудкове Подолскому, Криштофове Бялозорове маршалкове Упѣтскому, N N хоружому Лѣдскому и писарове земскому Брескому,—на сеймѣ экстра-ординарномъ Варшавскомъ въ канцеляріи великой коронной дана. Которая то коммисія зачатися и кончитися хочай не при всей цѣлой лѣчбѣ пречонихъ коммисаровъ повинна будетъ; а небытность нѣкіихъ препятіемъ и застановкою дѣлу коммисіялному да не будетъ. Данъ въ Варшавѣ, дня 30 мѣсяца марта, року Божія 1670.

1. Напредъ всего панове коммисари мѣютъ выслать скорого конного своего до велможного маршалка и Гетмана коронного, тутежъ и до Острога, даючи знати о себѣ, же ужъ едутъ на тую коммисію.

2. Сами зась яко найпрудшей могутъ поспѣшать, яко найпростѣйшимъ гостинцемъ, не беручи предъ очи дороги лишнои для приватъ своихъ; але рачей зъ милости ку добру и успокоеню Речи посполитои, поспѣшати маютъ свой пріиздъ, жеби зась за невчеснимъ и не рихлимъ прибытіемъ ихъ на мѣсце назначоное, Козаки не отъехали албо не розервали того дѣла; и если би зась была спорка о мѣсце въ Острогу назначеное, не мѣютъ на томъ рвати трактату, лечъ иншое якое, хочъ бы далше о килко миль способное намовятъ, оберутъ мѣсце.

3. По дорозѣ идучи, вступятъ до велможного маршалка и Гетмана великого коронного, также если по близу будетъ, до велможного воеводи Белзского Гетмана полного коронного; и онимъ донесши тое дѣло собѣ злѣценое, далшую отберутъ информацію и о всемъ намовятся, такъ около самои пришлои транзакціей, яко и о способѣ пресиланя листовъ до Львова, откуду чрезъ почту Львовскую до Его Королевской Милости присилани быти маютъ вѣдомости, браны резолюціи и конференціи; а листи до Его Королев-

скои Милости панове коммисари маютъ всѣ подписовати. Приватнихъ зась листовъ до ни кого въ тихъ публѣчнихъ справахъ абы не писали; также и конференцій таемнихъ зъ Козаками особно, абы жаденъ не мѣвалъ, хиба за вѣдомостю и соизволеніемъ другихъ пановъ коммисаровъ.

4. Заехавши до Острога, яко-жъ колвекъ тамъ ся рѣчи поводити почнутъ, вчасную дадуть вѣдомость Его Королевской Милости.

5. На початку и въ далшомъ трактованю тоей коммисіи, належитой имѣютъ зажити справности, вирозумѣваючи интенцію сторонъ Козацкихъ, ежели щире хотятъ покою.

6. Спитаются—чему по транзакціи Подгаецкой викрочили? Чему зъ Татарами краи тамошніи воевали? Чему протекцію Порти Отоманской приняли? Чему подлугъ тихъ же пактовъ Подгаецкихъ старостовъ и пановъ дидичнихъ до добръ не пустили? Чему протекціи Царя Его Милости Московского Дорошенко шукалъ? Чему титулу княженія Руского Королевѣ Его Милости уялъ? Згола о всемъ розмовятся.

7. А потимъ и инихъ всѣхъ виступковъ ихъ генеральную амнистію албо всего забвеніе, подлугъ правъ року 1661 и транзакціей Подгаецкой, именемъ Его Королевской Милости и Речи посполитой, обѣцовать будутъ, и тамъ же заразъ опишутъ; зъ тоею еднакъ кондиціею, жеби протекціи тоей Турецкой отступили, знамена и листи собѣ данніи, также двохъ аговъ свѣжо взятихъ до рукъ пановъ коммисаровъ заразъ отдали, и на потимъ гдися трафитъ вязневъ которихъ взять, абы до Его Королевской Милости отсилали; а наостатокъ, ижъ протекціи постороннихъ пановъ шукати и брати нѣгди не будутъ—да подтвердять тое.

8. Ежели предложатъ, же противку прешлой амнистіей нѣкоторіи Козаки одъ нашихъ, любъ самоволствомъ любъ правомъ, турбовани были, албо кадуки привилеи отримани, обыклою справностію успокоятъ тое; зась на Ко-

зацкіе хутори привилеи же будутъ касовани—отъ Его Королевской Милости обѣцовать будутъ; а потимъ на нарушителей амнистіей скутечную экзекуцію отнимутъ, що потимъ правомъ публичнимъ потвердится. Взглядомъ зась добръ шляхетскихъ дѣдичнихъ, на жадное одорваніе не маютъ позволяти; а ежели би хто на добра духовніе любъ Его Королевской Милости, живимъ сущимъ владѣтелемъ, привилеи албо донацію отрималъ, то мѣетъ бытн уничтожено: що еднакъ все вѣрности, ростропности, исправности пановъ коммисаровъ вручается.

9. О Унѣи и о добра до ней належитіе такъ ставати будутъ: напродъ отповѣдять—же Король Его Милость самъ того пункту успокоене о релѣгіей Грецкой беретъ на себе; звлаща же безъ консенсу столицы Апостолской (престолъ вакуетъ и Отца святого еще не маемо), трактовать о тимъ не можетъ, а теперь и коммисаромъ того пункту не подастъ до трактованя; але якъ прудко дастъ Богъ Отца святого, теди Король Его Милость справити то обѣцуетъ, же будетъ розговоръ духовенства, и на нимъ всякіи тіи несогласія успокоятся. Потимъ ежели той способъ не поможетъ, теди принамнѣй тое випарсфѣдуютъ Козакомъ, аби яко предъ войною тоею Козацкою, нераздѣлно церкви, монастыри и добра до нихъ належитіе держали унѣти и не унѣти, такъ и теперь зоставали. На остатокъ ежели бы и такъ успокоитись не могло, то-би уже прійшло такъ, яко есть въ пактахъ Гадяцкихъ описано и въ книги правніе введено и присягами ствержено—постановити; вшакъ-же панове коммисари пилне и острожне въ тимъ поступятъ и пилне постараются, аби першими двома, албо которимъ колвекъ способомъ той пунктъ успокоеній былъ, перестерегаючи того аби и Унѣей шкоди якой не было, и трактатъ той розорваній не зоставалъ, звлаща, же ихъ милость отцы бѣскупи тимъ Гадяцкимъ трактатамъ перечатъ.

10. Трибуналу, же безъ потреби афектуютъ, одмовятъ панове коммисари причинами сталыми: гдижъ-би то была стану перемѣна и мѣсто упрятненя трудностей, котрiи въ суплѣкахъ описуютъ Козаки, болшей би конфузiи набыли; бо кто-жъ би тамъ судилъ, звлаща шляхту зъ тамъ тихъ воеводствъ, котрiи маючи свой трибуналъ въ Люблинѣ, не могли би ставати и справоватися въ Украинѣ предъ Козаками и попами. Але еднакъ, жебы и въ томъ хотѣнiю войска вгодитися могло Запорожского, отповѣдятъ панове коммисари, же Его Королевская Милость, яко кождому поприсяглъ права дотримати, такъ не хочетъ а ни унѣтамъ а ни не унѣтамъ жадного безправя и несправедливости чинити; за чимъ ежели панове не унѣти маючи кривду якую отъ котрого зъ пановъ унѣтовъ, нехай справуются за тое въ трибуналѣ коронномъ. Для чого, панове коммисари Его Королевской Мосцѣ опишутъ намовившися зъ послами войска Запорожского способъ, назначатъ особнiй реестръ, часъ спецѣфиковати будутъ, жеби хочай презъ двѣ недѣлѣ уставичне тiи справи ихъ суженi были; до которихъ судовъ между унѣятовъ и не унѣятовъ могутъ быти припущени двохъ албо трохъ духовнихъ, не въ Унѣи будучихъ, и тилко-жъ свѣцкихъ особъ; а то надъ лѣчбу пановъ депутатовъ ординарiйнихъ трибуналскихъ быле тiи три албо два свѣцкiи нови припущени были, шляхта добре осѣдлая, и присягою еднакою яко и коронные обовязани. По скопченю зась тихъ двохъ недѣль, тiе-жъ духовнiи и свѣцкiи мѣютъ отъехати и не засѣдати на суждение инших справъ, въ трибуналѣ коронномъ будучихъ; бо они тилко до справъ между унѣтами и не унѣтами власне, а не до инших належати будутъ; а въ великомъ княженiи Литовскомъ до трибуналу великого кола справи тiи належати будутъ; до чого уже не духовнихъ, але свѣцкихъ особъ чтирохъ шляхту осѣдлую депутовати мѣютъ. Такая-жъ лѣчба особъ мѣетъ быти припущона сторони унѣтовъ до засѣдания въ трибуналѣ на тiи

справи; а справи кривди приватне мають быти сужени чрезъ коммисаровъ отъ обохъ сторонъ висажонихъ; около чого, яко и о лѣчбѣ и о мѣсцу резиденціи тихъ коммисаровъ намовятъ панове способъ коммисари.

11. Вигодятъ и въ томъ прозбѣ войска Запорожского, аби добра церковніе отъ хлѣбовъ, преходовъ и вшелякихъ жолнѣрскихъ тяжаровъ и аграваціей, ровно такъ яко добра духовніе костела Римского волними были; що и конституціею потвержено будетъ. Податки еднакъ Рѣчи посполитой, подлугъ ухвали сеймовой и повѣтовой, плачени быти повинни.

12. Попи жебы тоей-же волности заживали якой духовніе наши—позволятъ панове коммисари, заживши мѣри, то есть отъ работизнъ, до псовъ кормленя, и иныхъ опресіи не мають терпѣти.

13. Аппарати митрополитанскіе если суть въ Бѣлой Церквѣ, кому належати будутъ, роскаже Кроль Его Милость отдати; наветь и справу о митрополію Кіевскую, межи отцемъ Вѣнницкимъ и отцемъ Токалскимъ заходячую, албо ея вкратцѣ повагою своею Королевскою успокоити обѣцуетъ, албо тежъ осудитъ яко и туда и сюда правомъ належащою. Которою декляраціею Его Королевской Мосцѣ ежелибися войско не контентовало, и за отцемъ Токалскимъ причинялося, теди панове коммисари обѣцовать будутъ именемъ Его Королевской Милости, же отецъ Винницкій одступитъ своей претензіей и права до тоей митрополіей; котрого Его Королевская Милость чимъ иншимъ уконтентовати скутечне будетъ рачилъ. Такъ еднакъ обварують тое панове коммисари, жеби на потимъ елекція митрополитанская ведлугъ давнихъ правъ отправовалася и волна зоставала, не съ примусу.

14. О академіяхъ, о школахъ панове коммисари Его Королевской Мосцѣ, ежели иначей справити не будутъ могли, опишутъ и постановятъ такъ, яко въ пактахъ Гадяцкихъ

есть описано. Наветь и того остерегуть, жеби въ тихъ академіяхъ и школахъ Аріяни, Лютри, а ни Калвѣни не были и не учили; поневажъ войско въ своей суплѣцѣ експресе о тое просять.

15. На преложенство духовное, яко то епископію, архимандрію и иніе, мають быти елекціи подлугъ давнихъ правъ и до сего часу заховалихъ звичаіовъ; отъ Короля Его Милости привилеи потвержающіе отримивать будуть, а владиками хиба шляхта обѣрани быть мають.

16. О скриптахъ до канцеляріей — панове коммисари позволять: аби та клявзуля, о которую просять, въ потомній часъ, ежели якіе скрипта будуть, була приписана; сохраняючи постановленіе правъ, волностей и свободъ людямъ релѣгіей Грецкой, не въ Унѣи будучимъ, духовнимъ и свѣцкимъ, не касуючи еднакъ мандатовъ прешлихъ, которіи чрезъ постановленіе суть апробовани.

17. Сторони дигнѣтаровъ и урядовъ земскихъ—обѣцовать будуть панове коммисари, именемъ Его Королевской Милости, же яко здавна бывало, такъ и теперь на добре заслужонихъ, также зъ Руси, Его Королевская Мосць мѣтиметъ респектъ, и надастъ начали и уряди вакуючіи особомъ религіей Грецкой, быле были годніи и заслужоніи; вшакъ-же и теперь суть урядници земскіи обывателѣ тамъ тихъ краевъ.

18. О претензіей до пана Тетери мѣсмой — панове коммисари оповѣдять, же та матерія не мѣла бы труднити войска Запорожского, бо ежели що виненъ есть поссоннат шляхтичъ, повиненъ розсуждатися. Уже то было декляровано презъ респонси до Гетмана Запорожского и до Хмелницкого данніи, абы его были позвали до каптуру енералного въ коронѣ Полской; и панъ Тетера хотѣлъ справитися, и на тое въ Варшавѣ пилновалъ, чого же не учинили сами собѣ винни; за чимъ Его Королевская Мосць и теперъ позволяетъ, аби его до трибуналу коронного позвали, а иначей Его Королевская Мосць не можетъ правомъ не поконанного

карати, бо бы въ тимъ было нарушене стану; екзекуціей еднакъ по декретѣ отримано въ трибуналѣ на добрахъ вольнихъ, его-жъ чинить по заборонитъ Его Королевская Мосць.

19. Що ся тиче сунлѣки Козацкої, жеби нхъ ограничить въ певнихъ воеводствахъ, около того панове коммисари Его Королевской Милости заживутъ великои справности, ростропности и старанемъ, виводячи причинами моцними, жеби то было нетилко цѣлоі коронѣ, лечъ и самому войску Запорожскому шкодливе, маючи въ пилной увазѣ якіи би вѣдтиль шкодливіе добру посполитому секвенціи походить могли. Але поневажъ войско тое потребуетъ того видѣлу, жеби въ домахъ своихъ безпечность мѣли, теди намовятъ и постановятъ панове коммисари безпечность, жеби Козаки реестровіи и нхъ вдови албо дѣти тамъ были и резидовали, где здавна предъ тоею войною бывали и резидовали; а маютъ быти въ домахъ, хуторахъ и осѣдлостяхъ своихъ волни. Жолнѣръ жеби нхъ не утнскалъ, становискъ, попасовъ, ночлеговъ не отправовалъ; наветь подстарости и нхъ намѣсники жебы до нихъ жадпои юризднкціи не претендовали, статтій, даннъ албо роботизнъ якихъ не витягали по нихъ; але жеби цале яко люде рицерскіи волни, и до самого Гетмана Запорожского албо своего старшого тилко належали. Старатися тежъ будутъ, абы Козаки зъдобръ дѣдичнихъ шляхецкихъ, ежели суть которіи до добръ Его Королевской Мосцѣ и Рѣчи посполитой перенеслися..; въ остатку ежели бы то барзо труднить мѣло, не мѣютъ розривати згоди, не касуючи грамоти воеводству Браславскому даннои.

20. Личба войска Запорожского слушна рѣчъ аби зменшона была; а рачей въ числѣ якъ пле намовлено будетъ нехай поставится, и реэстръ що рочне писанній былъ и велможнимъ Гетманамъ коронпимъ отдаванній; для того, абы жолнѣромъ коронпимъ и великому княженію Литовскому вѣдомо было хто Козакъ а хто подданій; а Гетманъ

Запорожскій и Козаки реэстровіи, такъ яко давно бывало, аби належало до велможнихъ Гетмановъ коронныхъ.

21. И то слушне, абы Гетманъ Запорожскій не былъ тилко до трохъ лѣтъ, которого маетъ обѣрати само-жъ войско; але впередъ оповѣдавшися Его Королевской Мосцѣ и велможнимъ Гетманамъ короннимъ, обравши чтирохъ кандидатовъ, маютъ для потверженя послать до Его Королевской Мосцѣ, отъ которого клейноти, то есть хороговь, булава и бубни, презъ коммисаровъ отбѣрани быть маютъ. А ежели би для якихъ слушнихъ причинъ предъ доконченемъ трохъ лѣтъ хотѣли Гетмана одмѣнити, и жебы того не чинили, ажъ ся первей оповѣдятъ Его Королевской Мосцѣ и респонсъ одиесутъ.

22. Въ тимъ тежъ маютъ обострить и опишутъ панове коммисари, жебы Гетманъ Запорожскій, безъ вѣдомости Его Королевской Мосци, любо велможнихъ Гетмановъ коронних, жаднихъ посилковъ до посторонныхъ пановъ не посилалъ и отъ нихъ не пріймовалъ и не отправовалъ; або ежели би въ наглимъ разѣ пріяти якую присилку пришло, абы безъ вѣдомости Его Королевской Мосцѣ любъ велможнихъ Гетмановъ коронныхъ, не давалъ отправи посломъ посторонимъ.

23. Резиденція Гетмана Запорожского жебы незавше въ Чигринѣ была, але на перемѣну въ Корсунѣ, въ Каневѣ, албо тежъ яко предъ тимъ бывало.

24. Резиденція шляхти до добръ власнихъ маетъ быть волна; а Гетманъ Запорожскій повиненъ перестерегать, жеби шляхта въ добрахъ своихъ безпечность вшелякую мѣли.

25. О Чигринъ до монастира, Бѣлой Церкви до булави прилучене, также о зведене президій, давши причини моцніе, не мѣютъ позволяти панове коммисари; и овшемъ поневажъ Украина жаднимъ иншимъ скутечнимъ способомъ безпечнѣйша зоставать не может, и то такъ частіи набѣги Татарскіи албо иншіе нахожденія отпужени быть не могутъ,

едно фортеци жебы были жовнѣрами осажени; теди старатьcя будутъ и усовѣтуютъ скутечно, жебы Корсунь и Каневъ президіумъ мѣли, чимъ прудшей встрентъ нападеніямъ давать будутъ могли. А же изведенія президій зъ Бѣлой Церкви найбарзѣ для того намагается войско Запорожское, же наприкраются людемъ жолнѣре, теди панове коммисари оцирклютъ и обваруютъ, жебы жолнѣръ, въ замку будучій, такъ мѣсчанъ яко и иншихъ людей не утѣснялъ.

26. А же войско Запорожское, противко звичаіомъ давнимъ, теперь свѣжо звикли висилати пословъ до Его Королевской Мосцѣ въ купѣ великой, килкадесятъ особъ, презъ що въ тягненю по дорогахъ, ночлегахъ, попасахъ людемъ наприкратися и часомъ шкоду чинить звикли: прето устроятъ то панове коммисари, аби не такъ громадно висилано до Его Королевской Мосцѣ посланцовъ своихъ.

27. О полкахъ за-Днѣпрскихъ, пунктъ свѣжо на теперешномъ сейму описаній, такъ декляровать будутъ: жебы Гетманъ Запорожскій и цѣлое войско перестерегало того, жебы ся въ нѣчимъ противко трактатомъ зъ Царемъ Его Мосцю Московскимъ не дѣяло; поневажъ до лѣтъ тринадцати албо до завартя вѣчного покою предъ тѣми лѣти, за-Днѣпре въ держаню Царя Его Мосци зоставать повинно.

28. Ежели бы когда пришло до того, жеби Его Королевская Мосць и Рѣчъ посполитая, войска зъ войсками Царя Его Мосцѣ Московского, подлугъ пактъ предъ лѣтъ килка завартихъ, злучитися имѣли, вчасне панове коммисари намовятъ и опишутъ способъ съ послами войска Запорожского, яко би безъ отягченя и уприкреняся Украинѣ, войска нашѣ, албо Царя Его Мосци, переходить тамъ теди могли; бы зась непорядно входячи, оказіи якой не дали обивателемъ тамошнимъ и войсковимъ особамъ до скарги и замѣшаняся.

29. А же войско Запорожское, въ суплѣкахъ своихъ на сейму елекціи и коронаціи поданихъ Его Королевской

Мосцѣ и Рѣчи посполитой, абы пакта Гадяцкіе до екзекуціи приведени были, напирается, теди панове коммисари виведутъ певними причинами же то быть не може, показуючи то, же подъ часъ войни Шведской такъ багато Козакамъ позволено не для чого иного, тилко абы были вѣрними Его Королевской Мосцѣ и Рѣчи посполитой; а они заразъ немалъ о повъ рока зрушили, до Москви удалися, и зъ войсками Московскими ставаючи, руки на пана и отчизну свою свѣжо поднесли. По тимъ гди подъ Чудновомъ другій разъ постановленіе чинилося, того сами доброволне отбѣгли тихъ пактъ, князства Руского не потребовали, и на сеймѣ року 1661, абы было тое Чудновское постановленіе правомъ публѣчнимъ потвержденое домогалися; а потимъ и противко той Чудновской згоди проступили, а и въ пактахъ Подгаецкихъ жадной около того взмѣнки не было. А що болша, на що-жъ би ся войску придалося цѣлому, гди въ тихъ пактахъ Гадяцкихъ особомъ тилко приватнимъ гонори, ваканси, добра суть назначони; и такъ тіи тилко будутъ мати зискъ, а не цѣлое войско, яко би то въ войску едни были лѣпшими, другіе подлѣйшими. Надъ то экзекуція та не тилко трудна, але и не подобна зъ многихъ мѣръ, але и отъ туду, же за-Днѣпре въ посессію Царя Его Мосци Московского дочасне, яко въ пактахъ виражено, одійшло; которіи пакта мусѣлибися значне нарушити, гдибы подлугъ своей установи Гадяцкій трактатъ мѣлъ зоставати, що не помагаетъ. А чи то-жъ не лѣпше и не пожитечнѣйше войску Запорожскому, гди теперь знову на ползу всего войска, для подпертя волностей своихъ, правъ и свободъ, постановятъ вѣчній покой зъ коммисарами Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой, а потомъ правомъ публѣчнимъ на сеймѣ потвержено будетъ. Всеконечне панове коммисаре наложатся на тое, абы тоей транзакціей Подгаецкой потвержденіе не было.

30. Въ остатку, любо то Его Королевская Мосць и Рѣчъ посполитая паномъ коммисаромъ, въ пунктахъ вышей

описанихъ, конечную и достатечную подаетъ информацію албо инструкцію (на чимъ такъ-же честію, вѣрностю и сумленіемъ обовязуются); еднакъ аби такъ въ пунктѣ о релѣгіи, обще уважаючи цѣлость вѣри святой Римской и добръ церковнихъ въ Унѣи будучихъ, яко и въ пунктѣ о граничеию албо выдѣленю воеводствъ для Козаковъ, такъ тежъ въ инныхъ всѣхъ пунктахъ, моцно стояли, и честь Короля Его Мосцѣ, цѣлость Рѣчи посполитой предъ очима маючи, щирою горливостію ку добру посполитому и всѣми иными израднѣйшими способами абы перестерѣгали, и на тую ихъ упорчивую суплѣку не зезволяли, лечъ иншими удобоносними средствами успокоялы. О тое еднакъ старатися будутъ, жебы-ся трактатъ той не розривалъ; але быть може иншіи способы успокоеня подаючи, а и Короля Его Мосцѣ где можно доложившися, для покою, зъедноченя анѣмушовъ такъ барзо розрозненихъ, и для отдаленя тоей бури, на которую-ся чрезъ ихъ замисли и факціи заносится, уконтентованемъ обоей сторони, що имъ цнота, вѣра и милость ку вѣрѣ святой католицкой и ку отчизнѣ тоей дыктоватыметъ; яко-жъ повѣряетъ Его Королевская Мосць и цѣлая Рѣчъ посполитая справности, ростропности и побожности пановъ коммисаровъ, и уфаетъ, же вѣрныхъ слугъ Божыхъ, едность зъ костеломъ Римскимъ маючихъ, остерегутъ и резиденція албо разлученіе войска Запорожского, тимъ пожиткомъ не тилко ихъ самихъ, але и цѣлой Рѣчи посполитой, постановятъ и заключатъ.

31. Безпеченство паномъ коммисаромъ мѣе быть обмышлено, чрезъ ихъ Милостей пановъ Гетмановъ.

Мѣстце Печати коронной,
подъ инструкціею тоею.

По вичитаню Дорошенко тоей Полской инструкціи, послалъ третого въ Острогъ посланца своего, потребуючи (для безпечнѣйшого виправленя въ Острогъ на коммисію

пословъ своихъ) зъ между тихъ Полскихъ коммисаровъ до себе въ закладъ двохъ каштеляновъ и еще зъ килкома значнимн особами; а гди комисари коронніи не похотѣли такого закладу отъ себе къ Дорошенку послати, теди и Дорошенко своихъ пословъ въ Острогъ не виправуючи, писалъ наконецъ еще въ Острогъ до комисаровъ тихъ, отзиваючися зъ тимъ, же будто чрезъ скрипта и листи свои желаетъ тую зъ ними въ Острозѣ отправовати и кончити коммисію. Но первѣе упоминался о тое, аби привилея и права Украинскіи, и также и клейноти войсковіе, чрезъ прошлого Гетмана Тетеру забранніе и до Полщи увезенніе, были зискани и къ нему Дорошенку въ Чигринъ прислани. На яковое требованіе Дорошенково егда коммисари, чрезъ килко недель посланца его не отправуючи, въ Острозѣ задержали (не такъ для учиненя досить Дорошенковому желанію, яко для прибытя ку себѣ зъ Умани отъ нового Гетмана своего Ханенка коммисаровъ, хотячи зъ ними непремѣнно злѣценную себѣ зачати и кончити коммисію), тогда Дорошенко знову виправилъ отъ себе въ Острогъ двохъ значнихъ посланниковъ, сотника Михайла Корицкого и Александра Лѣшковского, до коммисаровъ Полскихъ; но не злѣцилъ имъ вдаватися въ коммисію, але тилко приказалъ упоминатися себѣ у коммисаровъ тихъ о армистиціумъ на писмѣ, то есть, о такую на писмѣ ассекурацію, же зъ сторони Полской не будетъ на него Дорошенка воинского нахожденія.

Въ тимъ времени зъ Умани, отъ нового Гетмана Лядского Ханенка виправлени зъ иструкціею до Короля Михала посли: Семенъ Богаченко, Яковъ Ярошенко, Романъ Малюкъ, Иванъ Полтавецъ, Иванъ Завѣша, Степанъ Бѣлій и Василь Алексѣенко съ товарищи, а отъ Короля отправлени въ Острогъ до коммисаровъ на коммисію. Тіи убо посли Ханенкови, зъ пунктами желаній его, отъ Короля въ Острогъ прибывши, ласкаве чрезъ коммисаровъ Полскихъ приняти, и заразъ зъ ними въ дѣло коммисіялное вступивши, и чрезъ

килко недель въ ономъ забавивши, закончили тую Острозскую коммисію септеврія 2, на пактахъ себѣ полезнихъ въ ней подробну вираженихъ. Помененніи зась посланики Дорошенкови Корицкій и Лѣшковскій, що о армистиціюмъ на писмѣ отъ Дорошенка просили, конклюзіи коммисіялной въ Острогу дождавшися и всему дѣянію тогдашнему хочъ здалека прислухавшися, а жадного отъ коммисаровъ Полскихъ Дорошенку отвѣта уже не допросившись, отъехали зо встидомъ зъ Острога къ Чигрину. Коммисари зась Королевскіи тожъ зъ Острога (промешкавши въ немъ, на такомъ якося описало зъ Дорошенкомъ торгу, болшъ чтирохъ мѣсяцей), также и Ханенкови розъехалися во своясы.

Дорошенко теди зъ реляціи преречонихъ посланниковъ своихъ, зъ Острога повернувшихъ, зрозумѣвши совершенно, же весма зосталъ Поляками уничтоженъ и отъ Гетманства низложенъ, а вся Украина тогобочная зо всѣмъ войскомъ Запорожскимъ зостала вручениа Гетману Ханенку; зъ якихъ мѣръ не тилко того душевредного гонору Гетманского, але и власного живота своего отъ Ханенка и Поляковъ певнимъ не моглъ быти; аиле гди не одержалъ на писмѣ того армистиціюмъ, которого допрошивался въ Острозѣ у коммисаровъ Полскихъ, удался заразъ бистротечними посланцами своими до Константинополя вовѣраючи себе зо всею тогобочною Украиною въ протекцію Портѣ Оттоманской, и отъ нея желаючи себѣ помислнои оборони въ наступавшихъ на него тогда отъ всюду небезпеченствахъ. Порта теди тому Дорошенковому желанію рада будучи, яко вдячне приняла подъ свою протекцію его Дорошенка зъ Украиною тогобочною, такъ вскорѣ и пословъ его назадъ отправивши, виправила зъ ними къ нему и нарочного значного посла своего зъ многими и великими подарунками, такъ ему самому Дорошенковѣ, яко и старшинѣ его даннимп; которіи въ Чигринъ прибывши, и подарунки оніе отъ Царя Турецкого Дорошенку зъ старшиною его отдавши, потвердилъ его име-

немъ Царя своего на томъ Чигринскомъ гетманствѣ, вручивши ему и особно данніе отъ Царя своего клейноти войсковіе, и утвердивши къ тому, словомъ Царскимъ, крѣпкою Порти Оттоманской, отъ всякихъ навѣтовъ посторонпихъ, ему Дорошенку и всей Украинѣ оборопою; которои Дорошенко певенъ и благодаренъ будучи, не тилко прирекл Портѣ пріязливимъ быти и велѣнія ея во всемъ исполняти, але и многократно потомъ и зичливимъ синомъ ея неразсмотрителнѣ обыклъ былъ нарицатися.

А коммисія преречоная Острозская, того-жъ року, декаврія 22, Королевскою повагою апробована и конституцією сеймовою зостала Ханенкови потвержена, унѣверсалами Королевскими обширными виражена, а сама екстрактомъ видрукована, и во всѣ полки тогобочніи чрезъ Ханенка, мимо Гетмана Дорошенка, розослапа. А при концу тоей Острозской коммисіи, декаврія 23, споряженъ, видрукованъ, рукою Королевскою подписанъ и печатію коронною закрѣпленъ, на Дорошенкову чрезъ Петрановского и Тарасенка одосланную инструкцію, Королевскій респонсъ и екскуза, аки сѣть на уловленіе простодушного народа Козако-Руского, а на огибу и на отступленіе Дорошенка.

Якая то Острозская коммисія, зъ помененимъ Королевскимъ респонсомъ и екскузою, самая истотная печатная зде полагается.

MICHAŁ

Z BOŻEY ŁASKI

KROL POLSKI

Wielki Książe Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmuydzki, Kiiowski, Wołynski, Podlaski, Podolski, Inflantski, Smoleński, Siewierski, Czerniechowski.

Wiadomo czyniemy tym listem Naszym, wszem wobec y każdemu z osobna Komu o tym wiedzięć należy. Iż w tych dniach dopiero przybyli do Boku Naszego Szlachetni Petra-

МИХАИЛЪ

БОЖІЕЮ МИЛОСТЬЮ

КОРОЛЬ ПОЛЬСКІЙ

Великій князь Литовскій, Русскій, Прускій, Мазовецкій, Жмудскій, Кіевскій, Волынскій, Подляскій, Подольскій, Лифляндскій, Смоленскій, Сѣверскій, Черниговскій.

Объявляемъ сею грамотою Нашею всѣмъ вообще и каждому особо, кому о томъ вѣдать надлежитъ, что только на сихъ дняхъ, прибыли къ Намъ благородные эсаулы:

nowski y Taraszenko Assawuła. Posłowie od Woyska Naszego Zaporowskiego Horodowego ieszcże na Seym przed kilką niedźiel skonczony, wyprawieni z suppliką y Instrukcyą nie tylko do Maiestatu Naszego, ale do Seymu y całey Rzeczypospolitey należącą.

Niemożemy iedno z żalem przymować, że wszystkie vśiłowania y Zamysły Nasze, około vspokoienia Vkrainy, y vkontentowania Woyska Zaporowskiego, dla vporney zawźiętośći y ambicyey iedney y drugiey osoby, do pożądanego dotąd nie mogły bydź przywiedźione skutku. Gdyż supplikę tegoż Woyska; po Elekcyey, y na Seymie Koronacyey podaną, a potym w Częstochowie ponowioną, Panu Bogu Naprzod przy Cudownym Obrazie, Przeczystey Naświętszey Boga Rodźice Panny Maryey dźięki oddawszy tamże pod Czas wesołego Aktu Małżeństwa Naszego przy bytnośći Naiaśnieyszey Cesarzowey Iei Mośći Chrześćiańskiey, y gromadnego Dworu Cesarskiego, z

Петрановскій и Тарасенко, послы войска Нашего Запорожскаго городоваго; отправленные на сеймъ, который нѣсколько уже тому недѣль какъ окончился—съ инструкціею и прошеніемъ къ Нашему Величеству, сейму и всей республикѣ.

Мы съ прискорбіемъ видимъ, что всѣ Наши усилія и намѣренія, относительно успокоенія Украины и удовлетворенія войска Запорожскаго, по причинѣ упорной строптивости упомянутыхъ пословъ, не могли имѣть до сихъ поръ желаемаго успѣха. Вслѣдствіе прошенія означеннаго войска, послѣ элекціи, на сеймѣ коронаціонномъ поданного, и потомъ въ Ченстоховѣ возобновленного, воздавъ прежде всего благодареніе Господу Богу, предъ св. иконою Пресвятой, Пречистой Богородицы Дѣвы Маріи, тамъ же во время радостнаго торжества бракосочетанія Нашего, при бытности Ея Милости, Найяснѣйшей Императрицы Христіанской и многочисленнаго Двора Императорскаго, Мы имѣ-

Pany Senatorami w wielkiey liczbie na ten czas w Częstochowie będącymi, radę mielismy, y ex *Senatus Consulto,* vniwersały, na wszystkę Vkrainę ogłoszaiąc ô Komissyey wydalismy? a na Seymie zaraz potym następuiącym, Commissyą powagą całego Seymu naznaczylismy, Kommissarżow Naszych y Rzeczypospolitey do Ostroga zesłalismy. Gdźie Wiel. Vrodz. Kommissarze ziechawszy, nie mal przez sześć Mieśięcy Posłow od Woyska Zaporowskiego doczekać się nie mogli; Ktorzy listami tylko na pozor ozywali się, roznych, nic w sobie rzetelnego niemaiących, owszem tak świątobliwe dźieło psuiących zażywali sposobow; W ostatku aby tym pozorniey zdali się coś czynić, pierwey z listem Kozaka Iakowa Korbacza, na wyrozumiewanie tylko do Ostroga przysłali, dopominaiąc się wiadomośći, ieżeli zupełna Moc do Traktatow od Nas y Rzeczypospolitey Kommissarzom dana. Znowu Copiey Instrukcyey y assekuracyey przy

ли совѣщаніе съ панами сенаторами, во множествѣ въ Ченстоховѣ собравшимися, и, по опредѣленію сената, разослали по всей Украйнѣ универсалы, съ объявленіемъ о коммисіи— на сеймѣ же, вскорѣ послѣ того наступившемъ, властію всего сейма назначили Мы коммисію, и коммисаровъ Нашихъ и республики въ городъ Острогъ отправили. Куда вельможные, благородные коммисары прибывши, почти шесть мѣсяцевъ тщетно дожидались пословъ войска Запорожскаго, которые, только для виду, присылали письменные отзывы, употребляя разные не основательные и столь правому дѣлу вредящіе извороты. Наконецъ, чтобы придать дѣйствіямъ своимъ болѣе правдоподобія, Козаки прислали сперва въ Острогъ для развѣданія Якова Корбача съ письмомъ, требуя увѣдомленія, дано ли отъ Насъ и республики полномочіе коммисарамъ къ заключенію договора; а послѣ того вторичнымъ письмомъ домагались отъ коммисаровъ Нашихъ копіи съ инструкціи, вмѣстѣ съ присяжнымъ поручительствомъ.

przysiędze od Kommissarzow Naszych powtornym listem potrzebowali.

Po tak wielu Poselstwach y Responsach aby tym vdatniey rozerwany mogł bydź Traktat, przez innego Kozaka, Rzeczy niepodobnych, to iest Zamiany, z pośrodka Kommissarzow Naszych: Vrodzonych Chełmskiego y Brzeskiego Kasztellanow, z kilką znacznych Osob, przeciwko wszelkiey słuszności, y nad zwyczay dotąd zachowały, nieuważnie y vporczywie potrzebowali; Czego nigdy, lubo tak wiele Transakcyey y Poselstw, od Hetmanow y Woyska Zaporowskiego do Nayiasnieyszych Antecessorow Naszych bywało, nie zażywano, ani niemasz przykładu tego, choć w naywiększym opale Woyny y wylaniu krwie, aby kiedy Posłowie Kozaccy, albo zatrzymani, albo przeciwko Prawu Narodow, nieprzyiacielsko traktowani y zgubieni bydź mieli: ale zawsze otrzymuiąc odprawę bespiecznie odiezdzali.

Послѣ столь многихъ посольствъ и отвѣтовъ, чтобы благовиднѣе разстроить заключеніе договора, они съ безразсуднымъ упорствомъ, вопреки всякой справедливости и соблюдаемымъ обычаямъ, потребовали чрезъ другаго козака—не возможнаго, а именно—удаленія, изъ среды коммисаровъ Нашихъ, благородныхъ кастеляновъ Хелмскаго и Брестскаго, вмѣстѣ со многими другими знатными особами; чего никогда не случалось, хотя столько уже бывало сношеній и посольствъ отъ Гетмановъ и войска Запорожскаго къ Найяснѣйшимъ предшественникамъ Нашимъ. Также не было еще примѣра, даже во время самой жестокой войны и кровопролитія, чтобы послы Козацкіе были когда либо задерживаемы, или чтобы, вопреки народному праву, поступали съ ними непріязненно, или лишали ихъ жизни; напротивъ, они всегда, получивъ отпускъ, возвращались благополучно. Хотя же вельможные и благородные коммисары торжественно объявили, что готовы не только письменно обезпечить, но и присягою потвердить совершен-

Y lubo deklarowali Wielmożni y Vrodzeni Kommissarze, że wszelkie Bespieczeństwo Posłow Woyska Zaporowskiego, nie tylko pismem warować, ale nawet y przyśięgą swoią vtwierdźic chćieli; Co y Wielmożny Marszałek Hetman Wielki Koronny vczynić deklarował, przećię iednak y to wszystko nic nie pomogło.

Naostatek przez listy traktować ćisz Posłowie Kozaccy rzkomo obiecywali nie pierwey iednak; ażby wprzod Prawa, Przywileie, y Kleynoty, od Vrodzonego Tetery iakoby zabrane, w Vkrainę do Woyska przyszłane były. Lubo ten Punkt, w Supplikach Woyska Zaporowskiego, osobno miedzy innemi był wyrażony, y do vmowienia na Kommissyey nalezał. Aż na koniec przyiechali po kilku Mieśięczach dway z posrzodka Kommissarzow Kozackich, to iest Michal Korycki Setnik Srzeniamski, y Alexander Łyszkowski, lecz i ći wdawać się w Traktaty

ную безопасность пословъ войска Запорожскаго, и вельможный маршалокъ, Гетманъ коронный, обѣщался исполнить, но это все было безуспѣшно.

Наконецъ, тѣ-же послы Козацкіе предложили вести переговоры письменно; но тогда только, если прежде будутъ присланы войску въ Украйну грамоты, привилегіи и клейноды, благороднымъ Тетерою будтобы забранные; хотя объ этомъ была помѣщена особая статья въ прошеніи войска Запорожскаго, которая подлежала разбирательству коммисіи. Напослѣдокъ, нѣсколько мѣсяцевъ спустя, прибыло двое коммисаровъ Козацкихъ, Михаилъ Корицкій, сотникъ Сржeнямскій и Александръ Лышковскій; но и они не хотѣли вести переговоровъ, отговариваясь неимѣніемъ на то порученія, и домагались только письменнаго документа о перемиріи; словомъ—употребляли всевозможные извороты для разрушенія назначенной коммисіи, и дѣлая совершенно противное своимъ письменнымъ отзывамъ, вовсе не желали мира.

niechćieli, twierdząc że zlecenia niemieli, samego tylko *Armistitium* na piśmie domagali się. Zgoła wszystkich Fortelow na zbićie tey Kommissiey zazywali, y co innego pisząc a co innego czyniąc pokoiu nie życzyli.

Przećię iednak Wielmożni y Vrodzeni Kommissarze Nasi, po tak wielu iawnych nieszczerośći Hetmana Woyska Naszego Zaporowskiego dowodach, o bytnośći Posłow iego desperowawszy, za przybyćiem Posłow Vrodzonego Chanenka Hetmana teraźnieyszego, od Nas potwierdzonego, podług Suppliki iego, y Woyska Nizowego Zaporowskiego, y punktow podanych, wszystkie desideria ich, tamże w Ostrogu acceptowali, vkontentowali, spisali, co Stany wszystkiey Rzeczypospolitey, na Seymie blisko przeszłym przez Konstitucyą potwierdźiły. Ktore Traktaty nie tylko Niżowym, ale y Horodowym Kozakom, y wszystkim obywatelom Vkrainnym, pod Panowaniem naszym będącym służyć maią, gdy y powinną cnotę, Wiarę, życzliwość, y szczere poddaństwo, rzeczą samą wyswiadczać, y Nam

Послѣ столь явныхъ и многихъ доказательствъ недоброжелательства Гетмана войска Нашего Запорожскаго, потерявъ надежду на прибытіе пословъ его, вельможные и благородные коммисары Наши, несмотря на то, когда пріѣхали послы благороднаго Ханенка, нынѣ утвержденнаго Нами Гетмана, согласно его и войска Запорожскаго Низоваго прошенію и статьямъ ими поданнымъ, приняли, удовлетворили и написали тамъ-же, въ Острогѣ, всѣ ихъ требованія, которыя, на недавно бывшемъ сеймѣ, чинами всей республики утверждены конституціею. Означенный договоръ долженъ имѣть силу не только для Низовыхъ, но и для городовыхъ Козаковъ и всѣхъ обывателей Украйны, подъ державою Нашею состоящихъ, если должную доблесть, вѣрность, преданнотъ и покорность Намъ и республикѣ, на дѣлѣ, доказывать и соблюдать будутъ; какъ о томъ въ сказанной конституціи и въ универсалахъ На-

y Rzeczypospolitey dotrzymywać będą, iako to w Konstitucyey pomienioney, y w Vniwersałach Naszych, przez Posłow Woyska Zaporowskiego Nizowego posłanych, obszerniey iest wyrażono.

A żeby y Woysko Zaporowskie Horodowe, y wszyscy Obywatele Vkrainy dostateczną mieli Informacyą, tę Kommissią y oney Approbacyą słowo w słowo wydrukować, y pod Pieczęcią Naszą Koronną przez Extrakt wydać, do Pułkow wszystkich y Pospólstwa Vkrainnego rozkazalismy, Ktorey takowy iest tenor.

шихъ, чрезъ пословъ войска Низового Запорожскаго посланныхъ, подробнѣе изъяснено.

Чтобы городовое войско Запорожское и всѣ обыватели Украйны имѣли объ этомъ точное свѣдѣніе, Мы повелѣли таковую коммисію и утвержденіе оной напечатать отъ слова до слова, и выписку за печатью Нашею коронною выдать всѣмъ полкамъ и народу Украинскому. Содержаніе ея есть слѣдующее:

MICHAŁ

Z BOŻEY ŁASKI

KROL POLSKI

Wielki Książe Litewski, Ruskí, Pruski, Mazowiecki, Zmuydzki, Kiiowski, Wołynski, Podlaski, Podolski, Inflantski, Smoleński, Siewierski, Czerniechowski.

Oznaymuiemy tym Listem Naszym Wszem Wobec y każdemu z osobna komu o tym wiedzieć należy. Iż na Seymie przeszłym szczęśliwie skonczonym Wielmożni y Vrodzeni Com-

МИХАИЛЪ

БОЖІЕЮ МИЛОСТЬЮ

КОРОЛЬ ПОЛЬСКІЙ

Великій Князь Литовскій, Русскій, Прускій, Мазовецкій, Жмудскій, Кіевскій, Волынскій, Подляскій, Подольскій, Лифляндскій, Смоленскій, Сѣверскій, Черниговскій.

Объявляемъ сею грамотою Нашею всѣмъ вообще и каждому особо, кому о томъ вѣдать надлежитъ, что на прошломъ, благополучно оконченномъ сеймѣ, вельможные

misarze Nasi, y Rzeczyposp: po przeczytaniu Commissiey w Ostrogu odprawioney, Oryginał oney do Akt Metriki Naszey Koronney podali. Ktorą to Commissią Woysku Zaporowskiemu tak Horodowemu, iako y Nizowemu pod Panowaniem Naszym będącym służącą do Xiąg wpisać, y z nich Wiernie słowo w słowo przepisawszy, a oraz y teyże Commissiey Approbacyą w Constytucyach wydrukowaną dla wiadomości y Informaciey doskonałey wszystkich Pułkow Woyska Naszego Zaporowskiego, wszelkich Obywatelow Vkrainnych authenticznie wydać y wydrukować roskazalismy. A ta Commissia sama w sobie tak się ma.

W Imię Boga w Troycy Swiętey Iedynego, Oyca, Syna, y Ducha Swiętego. Ku wieczney Pamięci teraz y napotym będącym.

Naiaśnieyszego MICHAŁA z Bożey Łaski Krola Polskiego Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Mazowiec-

и благородные коммисары Наши и республики, по разсмотрѣніи коммисіи въ Острогѣ состоявшейся, подлинникъ оной къ актамъ метрики Нашей коронной представили; каковую коммисію, имѣющую силу для войска Запорожскаго городоваго и Низоваго, подъ державою Нашею находящагося, въ книги записать и изъ оныхъ въ точности отъ слова до слова выписавши, а также и утвержденіе оной, въ конституціяхъ припечатанное, Мы повелѣли выдать и напечатать для свѣденія и точнаго руководства всѣмъ полкамъ войска Нашего Запорожскаго и всѣхъ обывателей Украйны. Содержаніе коммисіи есть слѣдующее:

Во имя Бога, въ Троицѣ Св. Единаго, Отца, Сына и Святаго Духа. На вѣчную память современникамъ и потомству.

Найяснѣйшаго Михаила, Божіею Милостію, Короля Польскаго, Великаго Князя Литовскаго, Русскаго, Прускаго, Мазовецкаго, Жмудскаго, Кіевскаго, Волынскаго, Подля-

kiego, Zmuydzkiego, Inflantskiego, Kiiowskiego, Wołynskiego, Smolenskiego, Siewierskiego, Czerniechowskiego, y wszystkiey Rzeczypospolitey Korony Polskiey, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego; My Stanisław Każimierz Bieniewski Woiewoda Generał Czerniechowski, Bohusławski, Nosowski Starosta. Ian Franćiszek na Lubowicach Lubowicki, Kasztelan Wolynski, Punski, Lipnicki, Starosta. Ian Piasoczynski Kasztelan Chełmski, Ierzy Maniecki, z Pigłowic Stolnik Kiiowski, Stefan Piasoczynski, Bracławski, Sinicki Starosta, Powagą Seymową naznaczeni Commissarze, wiadomo czyniemy. Iż co od Woyska Iego Krolewskiey Mśći, Zaporowskiego, z Niżu od Starszego swoiego Vrodzonego Michała Hanenka y całego Woyska do Iego Krolewskiey Mśći, Pana naszego Miłośćiwego wysłani Posłowie. To iest, Vrodzeni Semen Bohaczenko, Iakow Iaroszenko, Roman Maluk, Iwąn Pułtawiec, Iwąn Zawisza, Stefan Biely, Waśiel Olexioieyko, z inszymi Towarzyszami, stanąwszy v nog Iego

скаго, Подольскаго, Лифляндскаго, Смоленскаго, Сѣверскаго, Черниговскаго и всей республики короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго: мы Станиславъ Казиміръ Бѣневскій, воевода генералъ Черниговскій, Богуславскій, Носовскій староста; Іоаннъ Францискъ изъ Лубовичъ Любовицкій, кастелянъ Волынскій, Пунскій, Липницкій староста; Иванъ Пясочинскій, кастелянъ Хелмскій; Юрій Манецкій изъ Пигловичъ, Кіевскій стольникъ; Стефанъ Пясочинскій, Брацлавскій, Синицкій староста,—властью сейма назначенные коммисары—объявляемъ: послы отправленные съ Низовья, отъ войска Его Королевской Милости Запорожскаго, старшиною своимъ благороднымъ Михаиломъ Ханенкомъ и всѣмъ войскомъ, къ Его Королевской Милости, пану нашему милостивому — а именно: благородные Семенъ Богаченко, Яковъ Ярошенко, Романъ Малукъ, Иванъ Пултавецъ, Иванъ Завиша, Степанъ Бѣлый, Василій Олексіенко съ прочими своими товарищами, представъ предъ Его Королевскою Ми-

Krolewskiey Mśći, Pana Naszego Miłośćiwego, iako Pana swoiego przyrodzonego Oycowską y Krolewską otrzymali Clemencyą, y do nas Commissarzow wszystkiey Rzeczypospolitey dla gruntownego namowienia odesłani. Tedy my vpewniaiąc toż wszystko Woysko Iego Krolew. Mośći Zaporowskie, nie tylko w Sieczy na Niżu, ale y po Horodach będące assekuruiemy: Iż na Seymie blisko przyszłym przez Constitucyą dostateczną łaska Iego Krolew. Mśći Pana Naszego Miłośćiwego assekurowana, y ztwierdzona im będźie; Osobliwie aby Nabożeństwo w Cerkwiach Religiey Greckiey niegińęło, w tych wszystkich Mieyscach gdźiekolwiek zachodzi władza y szczęśliwe Iego Krolew. Mośći Panowanie, y żeby iuż więcey żadne trudnośći względem Monastyrow, Cerkwi, Dobr niebyło, na tymże Seymie za znieśieniem się z Ich Mśćiami Oycy Episcopami, iako Pasterzami pod Panowaniem Jego Krolewskiey Mśći zostaiącemi, y z samym Przewielebnym w Bogu Iego Mśćią Oycem Metropo-

лостью, паномъ нашимъ милостивымъ, какъ природнымъ своимъ государемъ, были приняты благосклонно, и къ намъ, коммисарамъ всей республики, присланы для обстоятельнаго соглашенія. А потому мы, удостовѣряя войско Запорожское въ Сѣчи, на Низовьяхъ и по городамъ находящееся, что на предстоящемъ вскорѣ сеймѣ, будетъ имъ обезпечена и утверждена точною конституціею милость Его Королевской Милости, пана нашего милостиваго; въ особенности чтобы служеніе въ церквахъ Греческаго исповѣданія, во всѣхъ тѣхъ мѣстахъ, куда лишь только простирается власть и благополучное державство Его Королевской Милости, не было уничтожаемо; а дабы впредь, касательно монастырей, церквей и имуществъ никакихъ болѣе не было стѣсненій, то на томъ же сеймѣ, по предварительномъ сношеніи съ ихъ Милостями, отцами Епископами, какъ пастырями подъ державою Его Королевской Милости состоящими, и съ самимъ, Его Милостью, преосвященнымъ отцемъ митрополи-

litą koniec vczynią. Aby w tey wolnośći y całośći zostawali iako było przed Woyną y iako przez Naiasnieyszych Antecessorow Iego Krolewskiey Mśći Pana Naszego Miłośćiwego iest postanowiono, aby bespieczeństwo, Wolność, Powaga, nie tylko Przełożonym, ale y wszystkiemu Duchowieństwu wiecznemi czasy zostawała. Wolnośći też Woyskowe starodawne, nie tylko Religiey Greckiey Cerkwie, ale też y względem Dobr, Futorow, y iakichkolwiek własnych Maiętkow Kozackich, wszystkim wobec y każdemu z osobna nienaruszono będźie. Sądow aby dway iednego sądźili według prośby y suppliki samychże P. P. Posłow. Wdowom pozmarłych Mężach Kozakach wolność wszelaka w Dobrach Futorach, taka iakiey Mężowie ich zażywali bydź ma. A gdyby Wdowa poszla za Mąż, ieżeli za Kozaka poydźie, wolnośći Kozackich zażywać będzie. Elekcya też Hetmana, według dawnych zwyczaiow, tak iako sami

томъ, будетъ сдѣлано окончательное постановленіе. Чтобы они тою же самою, какъ и до начатія войны, независимостью и неприкосновенностью пользовались, и какъ о томъ Найяснѣйшими предшественниками Его Королевской Милости было постановлено, дабы безопасность, свобода, уваженіе не токмо высшему, но и всему духовенству на вѣчныя времена принадлежали. Стародавнія войсковыя права и привилегіи не токмо относительно церквей Греческаго исповѣданія, но и относительно имуществъ, хуторовъ и всякихъ собственныхъ имѣній Козацкихъ, всѣмъ и каждому останутся неприкосновенными. Въ судѣ, чтобы двое судили одного, согласно просьбѣ и челобитной тѣхъ же пановъ пословъ. Вдовамъ умершихъ Козаковъ предоставляется всякая свобода въ имѣніяхъ и хуторахъ, такая же, какою мужья ихъ пользовались; буде же вдова выйдетъ за мужъ за Козака, то должна пользоваться вольностями козацкими. Также избраніе въ Гетманы, согласно давнимъ обычаямъ, какъ они сами требовали, должно происходить на мѣстахъ,

żądali, na mieyscach Prawami y zwyczaiami Woyskowemi obwarowanych, bydź ma, tak iednak, aby obrany Hetman od Iego Krolewskiey Mśći na potomne czasy brał potwierdzenie, y Błogosławieństwo, za przyśiężeniem wierności z Pułkownikami y Starszyzną Woyska, y żadnego sobie, na tym vrzędźie do żywoćia nieprzywłaszczał, ani dolegliwośći y vciążenia nad to co mu Vrząd iego pozwala nieczynił Kozakom, ale do woli y vpodobania Woyskowego zostawał. Na ostatek we wszystkich supplikacyach słusznych teraz y na potym otwieramy drogę Woysku do łaski Iego Krolew. Mośći Pana Naszego Miłośćiwego, y wszystkiey Rzeczypospolitey, obiecuiąc, iż o cokolwiek pokornie y słusznie vpraszać będą otrzymaią.

A że iuż za łaską Miłośćiwego Boga do Iego Krolewskiey Mśći iako Pana Przyrodzonego, y Rzeczypospolitey iako Matki swey Woyska powracaią, y tego wszystkiego cokolwiek Pan

правами и обычаями установленныхъ; съ тѣмъ однако, чтобы новоизбранный Гетманъ на будущія времена всегда былъ Его Королевскою Милостью утверждаемъ, и получалъ *благословеніе* по учиненіи присяги на вѣрность, совмѣстно съ полковниками и войсковою старшиною; и чтобы, по званію этому, пожизненнаго себѣ не присвоивалъ права, и никакихъ обидъ и притѣсненій, сверхъ правъ званіемъ ему предоставленныхъ, Козакамъ не дѣлалъ, но оставался бы доколѣ войску благоугоденъ будетъ. Наконецъ, для всѣхъ справедливыхъ прошеній, нынѣ и впредь, открываемъ войску путь къ милостямъ Его Королевской Милости, пана нашего милостиваго и всей республики, обѣщая, что все то, о чемъ только покорно и законно просить будутъ, получатъ.

А какъ уже войска, по благодати Милосердаго Бога, къ Его Королевской Милости, какъ природному своему Государю и къ республикѣ, какъ матери своей обратились; то и прощеніе и преданіе вѣчному забвенію всего того,

Bog przez tak długi czas za spolne grzechy dopuścił, zapomnienié y zmazanie wieczne bez wszelakiey y pomyślenia zemsty wiecznie otrzymali. Tedy też iako to iuż obowiązkiem na Dusze y Sumnienia swoie y wszystkiego Woyska przez Posłow swych przyięli, od wszystkich Protekciy postronnych Monarchow, ieśliby się w iakich do tey godźiny naydowali, odwięzuią się, y tych wszelkich wiecznie wyrzekaią się, iże do nich nigdy powracać niebędą przed Bogiem obowięzuią się.

Poselstw żadnych bez wiadomośći Naiaśnieyszego Maiestatu I. K. Mośći Pana naszego Miłośćiwego, albo y Iaśnie Wielmożnych Ich M. M. P. P. Wodzow Koronnych przyimować y odprawować ani też do kogokolwiek z Postronnych posyłać niemaią, y owszem w Wiernośći y nigdy niezmiennym posłuszenstwie Iego Krolew. Mośći y Rzeczypospolitey zostaiąc, prećiwko każdemu Nieprzyiaćielowi Koronnemu y Wielkiego Xięstwa Litewskiego gdy tylko ordynans Iaśnie Wielmożnych,

чѣмъ Господь Богъ столь долгое время за общіе наши грѣхи наказывалъ, безо всякаго о мести помышленія на вѣчныя времена получили. Также чрезъ пословъ своихъ они приняли на свою душу и совѣсть обязательство, что отказываются отъ всякаго покровительства постороннихъ монарховъ, если бы подъ чьимъ нибудь доселѣ состояли, отрекаются отъ него на вѣчныя времена и обѣщаются, предъ Богомъ, никогда къ тому не возвращаться. Равно никакихъ посольствъ, безъ вѣдома Найяснѣйшаго Величества, Его Королевской Милости, пана нашего милостиваго, или же безъ вѣдома ясневельможныхъ ихъ Милостей пановъ военачальниковъ коронныхъ, принимать и отправлять, ниже къ кому либо изъ постороннихъ посылать не будутъ; напротивъ того, пребывая всегда въ вѣрности и неизмѣнномъ повиновеніи Его Королевской Милости и республикѣ, обязаны выходить противъ всякаго непріятеля какъ короннаго такъ и великаго княжества Литовскаго, коль скоро о томъ послѣдуетъ повеленіе ясне-

Ich Mćiow P. P. Wodzow Koronnych doydźie, we wszelakiey woienney gotowośći pod Chorągwią ktorą iuż z rąk Iego Krolewskiey Mśći, Pana Naszego Miłośćiwego odebrali, stawać y odważnie przykladem przodkow swoich Nieprzyiaćielowi odpor dawać powinni: A ieśliby teraz y na potym (czego Boże zachoway) wnętrzne iakie znaydowały się, tak w Sieczy iako y włośći, Bunty, sami swoiemi wszystkiemi śielami vspakaiać, y szerzyć się złemu nie będą dopuszczali, kożdego postanowieniu temu y poddaństwu Iego Krolewskiey Mośći y Rzeczypospolitey sprzecznego, iako Nieprzyiaciela, znośić, karać, y nieżywić. A żeby Woysko Zaporowskie tym barźiey wolnośćią y łaską Iego Krolewskiey Mośći y Rzeczypospolitey ćieszyli się, Waruiękmy, Jż w Domach, Maiętkach, Futorach, Kozackich, Żolnierz nigdy wiecznymi czasy stawać, przechodem, noclegiem, ani stacyi pogotowiu, ani Chleba źimowego wybierać, Krzywdy

вельможныхъ, ихъ милостей пановъ военачальниковъ коронныхъ, со всею воинскою готовностію, подъ хоругвію, Его Королевской Милостію паномъ нашимъ милостивымъ дарованною, и по примѣру своихъ предковъ, мужественно отражать непріятеля. Если же бы нынѣ и впредь (чего Боже сохрани) внутренніе какіе либо, какъ въ Сѣчи, такъ и въ волостяхъ обнаружились мятежи; то всѣми силами своими усмиряя, злу распространятся не попустятъ, и всякаго противящагося сему постановленію и подданству Его Королевской Милости и республики, должны какъ врага истреблять, карать и преслѣдовать. А чтобы войско Запорожское могло наслаждаться большею свободою и милостями Его Королевской Милости и республики, мы удостовѣряемъ, что въ домахъ, имѣніяхъ и хуторахъ козацкихъ, впредь никогда не будутъ солдаты стоять постоемъ, ни во время перехода, ни для ночлега; не будетъ для нихъ требуемо продовольствія временнаго ни зимняго, равно они не будутъ чинить никакихъ обидъ и насилій, подъ страхомъ смертной казни.

ani Gwałtow czynić nie będzie, pod karaniem na gardle vpewniąmy; przytym iż Buława, Bunczuk, Pieczęć Komoszyna z Seymu przyszłe° Woysku Zaporowskiemu oddana będźie; Przyktorym oddaniu pomienionych Woyskowych Kleynotow, Hetman, Pułkownicy, Sędźowie, Assawułowie, y wszystka Starszyzna przyśięgę na wierność I. K. Mośći y Rzeczyposp: wykonać, przy Commissarzach Iego Krolew: Mśći winni będą, Wzaięmnie też stan Szlachecki ma mieć wolny powrot do Dobr y stan Duchowny. Gdyż ta Commissya wolnośći, y Prawom stanu Szlacheckiego y Duchownego nic vbliżać niema. Do Buławy Hetmanskiey Woyska Zaporowskiego cokolwiek należało I. K. Mość Pan Nasz Miłośćiwy y Rrzeczyposp: na Seymie przyszłym approbuie, Co wszystko wiecznie nieporuszenie ma bydź trzymano. Gwoli częmu dla pamięći potomnym następuiącym wiekom, tę Commissyą podpisalismy Commissarze, tak Iego Krolewskiey Mośći Pana Naszego Miłośćiwego, y wszytkiey Rzeczyposp. oboyga Narodow, iako też y Posłowie

Притомъ Булава, Бунчукъ, Печать Комошина, на предстоящемъ сеймѣ будутъ возвращены войску Запорожскому. При полученіи сихъ войсковыхъ клейнодовъ, Гетманъ, полковники, судьи, эсаулы и вся старшина, въ присутствіи коммисаровъ Его Королевской Милости, обязаны учинить присягу на вѣрность Его Королевской Милости и республикѣ. Равнымъ образомъ сословіе дворянское и духовенство имѣютъ право безпрепятственно возвратиться въ свои имѣнія; ибо настоящая коммисія не должна ни въ чемъ нарушать ихъ правъ и вольностей. Все, что принадлежало Булавѣ гетманской войска Запорожскаго, Его Королевская Милость, панъ нашъ милостивый и республика потвердятъ на будущемъ сеймѣ. Все сіе должно быть хранимо вѣчно и ненарушимо; для чего на память грядущимъ вѣкамъ, сказанную коммисію подписали мы, коммисары Его Королевской Милости пана нашего милостиваго и всей республики, обѣихъ націй,

Commissarze Woyska Zaporowskiego. Dźiało się w Ostrogu dnia wtorego Septembrâ, Kalendarza Rzymskiego. Roku Tyśiąć, sześć set śiedmdźieśiątego.

Stanisław Kaźimierz Bieniewski Woiewoda Generał Czerniechowski, Bohusławski, Nosowski, Starosta. (L. S.)
Ian Franćiszek na Łubowicach Łubowicki Kasztellan Wołhynski, Punski, Lipnicki, Starosta. (L. S.)
Ian Piaszoczynski Kasztelan Chełmski. (L. S.)
Ierzy Maniecki z Pigłowic Stolnik Kiiowski. (L. S.)
Stefan Piasoczynski Bracławski, śinicki, Starosta. (L. S.)
Semen Bohaczeńko Commissarz y Poseł od Woyska Iego Krolewskiey Mośći Zaporowskiego Nizowego.
Roman Małuk Commissarz y Poseł od Woyska Iego Krolewskiey Mośći Zaporowskiego Nizowego.
Iwan Pułtawiec Commissarz y Poseł od Woyska Iego Krolewskiey Mośći Zaporowskiego Nizowego.

и послы — коммисары войска Запорожскаго. Учинена въ Острогѣ, дня 2 сентября, по календарю Римскому, лѣта 1670.

Станиславъ Казимиръ Бѣневскій, Воевода Генералъ Черниговскій, Богуславскій, Носовскій Староста (М. П.)
Іоаннъ Францискъ изъ Лубовичь Любовицкій, Кастелянъ Волынскій, Пунскій, Липницкій Староста. (М. П.)
Иванъ Пясочинскій, Кастелянъ Хелмскій (М. П.)
Юрій Манѣцкій, изъ Пигловичъ, Стольникъ Кіевскій (М. П.)
Стефанъ Пясочинскій, Брацлавскій Синицкій Староста (М. П.)
Семенъ Богаченко, коммисаръ и посолъ войска Его Королевской Милости Запорожскаго Низоваго.
Романъ Малукъ, коммисаръ и посолъ войска Его Королевской Милости Запорожскаго Низоваго.
Иванъ Пултавецъ, коммисаръ и посолъ войска Его Королевской Милости Запорожскаго Низоваго.

Imieniem wszystkiego Towarzystwa od Woyska I. K. M. Zaporowskiego Nizowego przy nas będącego.

Andrzey Taraczenko, Pisarz od Woyska I. K. Mśći Zaporowskiego Niżowego, Ręką własną.

(Mieysce Pieczęci.)

Constitucya zaś tęż Commissyą approbuiącą, taka iest:

Approbacya Commissyey z Woyskiem Naszym Zaporowskim.

Iakosmy wdźięcznie przyięli od Woyska Naszego Zaporowskiego Supplikę, tak stateczney ich ku Nam y Rzeczypospolitey vbespieczeni Wiary y Poddańśtwa, Commissyą, przez Wielmożnych y Vrodzonych Commissarzow Naszych, powagą

Именемъ всего товарищества войска Его Королевской Милости Запорожскаго Низоваго, при насъ находящагося,

Андрей Тарасенко, писарь войска Его Королевской Милости Запорожскаго Низоваго, собственною рукою.

(М. П.)

Конституція, утверждающая оную коммисію.

Утвержденіе коммисіи съ войскомъ Нашимъ Запорожскимъ.

Принявъ благосклонно прошеніе войска Нашего Запорожскаго, и увѣрившись въ его постоянной вѣрности и подданствѣ Намъ и республикѣ, утверждаемъ во всѣхъ статьяхъ и параграфахъ коммисію, вельможными и благородными коммисарами Нашими, властью прошлаго сейма назначенными, въ Острогѣ составленную, и таковую обѣщаемъ при-

Seymu przeszłego, dezygnowanych, w Ostrogu postanowioną, we wszystkich Punktach, y Clausulach, approbuiemy, y onę do skutku przywieść, obiecuiemy, deklaruiąc wszystkiemu Woysku Naszemu Zaporowskiemu tak Nizowemu, iako y Horododowemu łaskę Naszę Krolewską, ktorey we wszelakich słusznych supplikach nie odmowiemy y Przywiley ku wieczney pamięći onymże na potwierdzenie wolnośći dany z Kancellaryey Naszey, powagą Seymu teraźnieyszego, approbuiemy.

Na co dla lepszey Wiary Pieczęć Koronna iest przyćiśniona. Dan w Warszawie w Poniedziałek na zaiutrz po Swięćie S. Thomasza Apostoła, to iest Dnia XXII Mieśiąca Decembra Roku Pańskiego MDCLXX. Panowania Naszego Wtorego roku.

Andrzey Olszowski Biskup Chełminski y Pomezanski Podkanclerzy Koronny.

(Mieysce Pieczęći Koron:)

Za Sprawą y Przełożeniem Przewielb: w Bogv X. Andrzeia Olszowskiego Biskupa Chełminskiego y Pomezanskiego Dziekana Krakowskiego Podkanclerzego Koronnego.

Stefan Hankiewic Krola Iego Mśći Sekretarz y Pisarz.

вести въ исполненіе, изъявляя всему войску Нашему Запорожскому Низовому и городовому милость Нашу Королевскую, въ которой Мы не откажемъ при всякихъ справедливыхъ прошеніяхъ; равно на вѣчныя времена потверждаемъ имъ, властію настоящаго сейма, привилегію на вольности, выданную изъ Нашей канцеляріи.

Для большей вѣры прилагается коронная печать. — Дано въ Варшавѣ, въ понедѣльникъ, на другой день послѣ праздника св. Ѳомы Апостола, то есть дня 22 мѣсяца

декабря, лѣта Господня 1670, царствованія Нашего во второй годъ.

Андрей Ольшовскій Епископъ Хелмскій и Помезанскій, Подканцлеръ коронный.

(Мѣсто Печати коронной.)

При участіи и руководствѣ всечестнаго Андрея Ольшовскаго Епископа Хелминскаго и Помезанскаго, Декана Краковскаго, Подканцлера короннаго:

Стефанъ Ганкѣвичъ, Короля Его Милости Секретарь и Писарь.

Więc lubo iawne, nie tak podobno Woyska, iako raczey kilka osob Starszyzney pokoiu nieżyczących, dla własnego ich pożytku, y prywatnego interessu, nieszczerośći: widźiemy y mamy dowody. Iednak żeby y teraz wiadoma Bogu, światu Polskiemu, y Woysku wszystkiemu Zaporowskiemu, Nasza ku vspokoieniu Vkrainy skłonność, za powźięćiem Instrukcyey teraz świeżo przez pomienionych Petranowskiego y Taraszenka przesłaney, niemieszkanie deputowaliśmy Przewielebnego w Bogu X. Podkanclerzego Koronnego, y Wielmożnych Senatorow y

Хотя Мы видимъ и имѣемъ явныя доказательства недоброжелательства, впрочемъ не столько кажется со стороны войска, сколько со стороны нѣкоторыхъ особъ старшины нежелающихъ мира, для собственной выгоды и личной пользы; однако и нынѣ, слѣдуя извѣстной Богу, народу Польскому и всему войску Запорожскому склонности Нашей къ водворенію спокойствія въ Украйнѣ, за полученіемъ инструкіи чрезъ сказанныхъ Петрановскаго и Тарасенка препровожденной, Мы немедленно отправили всечестнаго ксендза подканцлера короннаго и вельможныхъ санаторовъ и коронныхъ сановниковъ, въ то время при Насъ находив-

Vrzendnikow Koronnych, na ten czas przy boku naszym rezyduiących, aby z temiż Woyska Zaporowskiego Posłami, rozmowili się. Iakoż na osobney Sessyey zaśiadszy, chcąc się około punktow teyże Instrukcyey z obu stron namowić. Naprzod iako zwyczay nieśie y sama rzecz tego potrzebuie, ćisz Przewielebny y Wielmożni Deputaći Naśi potrzebowali, aby Petranowski y Taraszenko pokazali, ieżeli iaką moc maią, y pozwolenie od całego Woyska, do vmowienia y pomiarkowania Punktow przyszłanych, ktorzy Posłowie odpowiedaiąc deklarowali, iż żadna władza im do traktowania nie iest dana: co y listem świeżym pod Datą z Czechryna dnia IX miesiąca Octobra roku teraźnieyszego, od Vrod. Doroszęka Hetmana do Petranowskiego pisanym, a iuż w drodze w Międzybożu oddanym, dowodźili: gdźie wyraźnie Doroszęko zakazuie, aby się w żadne Traktaty nie wdawali. Ktorym postępkim ieżeli szczerze życzy pokoiu? niech kożdy osądźi. Trudnosmy tedy y teraz mogli

шихся, на совѣщаніе съ тѣми послами войска Запорожскаго. Вслѣдствіе чего собравшись въ особомъ засѣданіи, чтобы обоюдно условиться на счетъ статей сказанной инструкціи, сперва, по принятымъ обычаямъ и какъ это самимъ дѣломъ требуется, всечестный ксендзъ подканцлеръ и вельможные депутаты Наши потребовали, дабы Петрановскій и Тарасенко предъявили полномочіе и дозволеніе отъ всего войска на переговоры и соглашеніе о присланныхъ пунктахъ. Но означенные послы объявили, что имъ не дано никакой власти для веденія переговоровъ, въ чемъ удостовѣряли и письмомъ, 9 числа декабря мѣсяца настоящаго года, изъ Чигирина отъ благороднаго Гетмана Дорошенка Петрановскому писаннымъ, и уже на пути въ Меджибожѣ полученнымъ, въ которомъ именно Дорошенко воспрещаетъ имъ вступать въ какіе либо переговоры. Показываетъ-ли подобный поступокъ искреннее желаніе мира? Пусть судитъ всякій.—И такъ, могли-ли Мы и нынѣ совершенно удовле-

w Supplikach y potrzebach, Woysko doskonale vkontentować, zwłaszcza że większa część Punktow Instrukcyey, do Seymu y całey Rzeczyposp: należy, a Posłowie ćisz po Seymie nie rychło przybyli. Atoli w niektorych Punktach z łaskawośći Naszey tak declaruiemy, y one nienaruszenie dotrzymać obiecuiemy.

Religia Græco-Ryska iako iest dawnemi Prawami, Przywileiami, Constitucyami, z bespiecznym Nabożeństwa y Obrzędow Cerkiewnych odprawianiem, y Wolnośćiami Stanowi Duchownemu Ruskiemu służącemy, obwarowana: (ktore My na szczęśliwey Elekcyey y Koronacyey Naszey, *in Pactis Conuentis* trzymać poprzysięgliśmy) tak pewnie y na potym nienaruszenie zachować, żeby żadnego vszczerbku nie było przestrzegaiąc, aby w teyże Wolnośći y całości Religia Grecka, Cerkwie y Osoby Duchowne zostawały, iako było przed Woyną,

творить войско, въ его нуждахъ и просьбахъ; тѣмъ болѣе, что бо́льшая часть статей инструкціи подлежитъ разрѣшенію сейма и всей республики, а упомянутые послы не скоро послѣ сейма прибыли! Однако-же касательно нѣкоторыхъ статей, Мы по благосклонности Нашей объявляемъ слѣдующее, что и ненарушимо сохранить обѣщаемъ.

Греко-Россійское вѣроисповѣданіе, обезпеченное давними правами, привилегіями, конституціями, при безпрепятственномъ совершеніи Богослуженія и церковныхъ обрядовъ, а также и вольностями, духовному Русскому званію принадлежащими (что Мы, въ день благополучной элекціи и коронаціи Нашей, въ пактахъ конвентахъ соблюдать присягою обязались), обѣщаемъ и впредь сохранять ненарушимо отъ всякаго ущерба, наблюдая чтобы исповѣданіе Греческое, церкви и духовныя лица оставались при той же независимости и неприкосновенности, какъ и до начала войны, и какъ о томъ предшественниками Нашими постановлено; равно обѣщаемъ содѣйствовать Нашею Королев-

y iako przez Antecessorow Naszych iest postanowiono, a żeby za zniesieniem się z Wielebnemi Władykami, wszelkim trudnościom koniec był vczyniony, powagą Naszą Krolewską sprawić obiecuiemy. Co gotowismy byli względem Manastyrow, Cerkwi, Dobr, na Seymie blisko przeszłym wykonać, gdyby byli Wielebni Władykowie wedle Kommissyey Ostrogski przyiechali.

Zniesienie Vniey albo iedności z Kosciołem Katholickim Rzymskim ponieważ nie iest w ręku świeckich, ieżeliby na ten sposob Duchowieństwo obudwu stron, tak w Vniey iako y w disuniey będące przypadło y zezwoliło, prosić będziemy Oyca świętego Papieża aby na vspokoenie gruntowne, Synod albo *Colloquium* Duchowieństwa złożył; ktory My z Naywieleb: Wieleb: Arcybiskupami y Biskupami Naszemi Koronnemi, wszelkim staraniem y srzodkami spokoynemi y przyzwoitemi według Kanonow promowować, y wszelkie z tego rozrożnienia

скою властію, чтобы чрезъ предварительное сношеніе съ преподобными владыками, былъ положенъ конецъ всѣмъ затрудненіямъ. Все упомянутое касательно монастырей, церквей и имуществъ, Мы готовы были выполнить на недавно минувшемъ сеймѣ, еслибы всечестные владыки прибыли, согласно постановленію коммисіи Острожской.

Уничтоженіе Уніи или единенія съ Римско-католическою церковію не зависить отъ мірской власти; а потому еслибы духовенство обѣихъ сторонъ, какъ въ Уніи такъ и въ Дизуніи состоящее, согласилось и соизволило, то Мы будемъ просить Его Святѣйшество Папу, для прочнаго успокоенія, созвать синодъ или же частный соборъ духовенства, которому Мы съ всечестными Архіепископами и Епископами Нашими коронными, со всякимъ тщаніемъ и всѣми приличными и мирными средствами, сообразно съ правилами церковными (канонами), споспѣшествовать будемъ, стараясь устранить всякія, отъ сего раздора между духовенствомъ

między Duchownemi pochodzące, okazie Woyeń, krwie wylania. Kraiow spustoszenia vprzątnąć, y do powszechnego pokoiu przywieść vsiłować będziemy.

Akademia Kiiowska ponieważ zdawna Przywileiami obwarowana była, tedy y teraz onę z temiż Wolnośćiami y Prawami restaurować y wystawić pozwalamy, tego ostrzegaiąc zeby w tey Akademiey y innych Szkołach Aryani, Lutrzy, Kalwini nie byli, ani vczyli, poniewasz Woysko oto wyraźnie prośiło.

Kaduki żeby na kogo z Kozakow wydane były niemamy w tym żadney Informacyey ieżeliby iednak kto otrzymał, one, iako Prawom y Wolnośćiom Woyska Zaporowskiego y samey słuszności przećiwne kassuiemy, znośiemy, y że nie tak osobom iako y Dobrom szkodźić nie maią deklaruiemy.

W Dobrach, Imieniach, Futorach, Folwarkach, Domach, y innych ośiadłośćiach Kozackich, tak samych Kozakow, iako Wdow, Małżonek pozostałych że ma bydź wszelka Wolność,

произшедшія распри, поводы къ войнамъ, кровопролитію, опустошенію земель, и привести ко всеобщему миру.

Такъ какъ Кіевская Академія искони пользовалась своими привилегіями, то и теперь оную съ тѣми же правами и вольностями возстановить и отстроить дозволяемъ; ограничивая только, чтобы въ означенной Академіи и прочихъ училищахъ не было Аріанъ, Лютеранъ и Кальвинистовъ, и чтобы они не обучали; о чемъ именно войско просило.

Мы не имѣемъ свѣдѣній, чтобы кадуки противъ кого либо изъ Козаковъ были изданы; еслибы однако кто получилъ таковые, то ихъ уничтожаемъ и отмѣняемъ, какъ противные правамъ и вольностямъ войска Запорожскаго и самой даже справедливости, объявляя, что они ни сколько не должны вредить какъ лицамъ, такъ и имуществамъ.

Имущества, имѣнія, хутора, домы и прочія осѣдлости Козацкія, какъ самихъ Козаковъ такъ и вдовъ, оставшихся женъ, должны быть совершенно свободны отъ постоя, пере-

od Stanowisk, Przechodow, Noclegow, Exakcyey Zołnierskich, o tym Wątpić niema Woysko Zaporowskie, gdysz Kozacy iako ludzie Woienni, y na vsługę Rzeczypospolitey sposobni, wszelkich ktore im zdawna służą, y Prawami są zmocnione Wolności zażywać maią, bez żadney, Dżierzawcow Dobr Naszych Krolewskich, Dziedżicznych Praw, y ich Namicstnikow przeszkody, pod winami surowemi.

Cokolwiek lubo osoby Prywatne lubo same Woysko Zaporowskie przećiwko powinney wierze, y poprzyśiężonym Paktom Podhaieckim, przećiwko nam y Rzeczypospolitey do tąd wykroczyło, iako przez Kommissyą Ostrogską dostatecznie przebaczyliśmy, y w zapomnienie y zmazanie wieczne puśćiliśmy, tak y teraz z miłośći Dobra Pospolitego, y dla vspokoienia Kraiow tamtecznych, wszystkie vrazy, przestępstwa, y defekty, przez kogoszkolwiek z Woyska Naszego Zaporowskiego, y iakimkolwiek sposobem popełnione, w wieczne zapomnienie pusczа-

ходовъ, ночлеговъ, воинскихъ контрибуцій; въ чемъ войко Запорожское не можетъ сомнѣваться, ибо Козаки, какъ люди военные и способные служить республикѣ, должны всѣми, издревле имъ принадлежащими и закономъ утвержденными вольностями пользоваться, отнюдь безъ нарушенія наслѣдственныхъ правъ владѣльцевъ имѣній Нашихъ Королевскихъ, и ихъ намѣстниковъ, подъ опасеніемъ строгаго взысканія.

Все, въ чемъ только чатныя лица, или само войско Запорожское противъ должной вѣрности и противъ клятвою утвержденныхъ условій Подгаецкихъ, противъ Насъ и республики доселѣ провинилось, что уже Мы Острожскою коммисіею совершенно простили и вѣчному предали забвенію и уничтоженію; такъ и нынѣ, изъ любви къ общему благу и для успокоенія того края, всѣ обиды, преступленія и погрѣшности, кѣмъ бы то ни было изъ войска Запорожскаго и какимъ бы то ни было образомъ содѣланныя, вѣчному

my, y że oto żaden turbowany bydź nie powinien, assekuruiemy. Z tym iednak obowiąskiem w Kommissyey wyrażonym, aby od wszystkich Protekcycy y korrespondencyey postronnych Monarchow, odwiązali się, y onych wiecznie się wyrzekli, y dowod tego rzeczą samą vczynili y że do nich na potym nigdy powracać nie będą, przed Bogiem obowiązali się. Co na Dusze y Sumnienia swoie, y wszystkiego Woyska, Posłowie Niżowi Zaporowscy przyięli.

Strony mieysca w Senaćie Metropolićie y Władykom, strony Vrzędow Senatorskich, Dwornych y źiemskich, poniewasz przez Transakcyą Cudnowską, iako Xięstwa Ruskiego, tak y tych wszystkich Pretensyey, Woysko Zaporowskie dobrowolnie vstąpilo, y żadnego przykładu, na oddźielenie Vkrainy od Korony Polskiey, podawać y pozwalać nie godźi się. Więc że nie tylko Przewielebnych w Bogu Xięży Biskupow, ale y Wielmożnych Senatorow Swiedzkich, ktorzyby niżey vmykać

предаемъ забвенію, удостовѣряя, что никто за то преслѣдуемъ не будетъ. Съ тѣмъ однако условіемъ, въ коммисіи обозначеннымъ, чтобы отъ всѣхъ сношеній и покровительствъ постороннихъ государей отказались, на всегда отъ оныхъ отреклись, и доказали бы это на самомъ дѣлѣ, поклявшись предъ Богомъ никогда къ нимъ впредь не возвращаться. Послы Низовые Запорожскіе приняли это на свою и всего войска совѣсть.

Что касается до мѣстъ въ сенатѣ для Митрополита и владыкъ, также касательно званій сенаторскихъ, придворныхъ и должностей земскихъ, то какъ войско Запорожское, Чудновскою мировою сдѣлкою, отъ Русскаго княжества и отъ сказанныхъ притязаній добровольно отказалось, а потому невозможно дать повода къ раздѣленію Украйны отъ короны Польской, и на оное согласиться. Особенно потому, что для этаго потребно соизволеніе не только всечестныхъ отцевъ Епископовъ, но и вельможныхъ свѣтскихъ сенато-

się w Senaćie muśieli, pozwolenia na to potrzeba, y inne w tey mierze *Inconuenientia* vpatruiąc, niemożemy na to Sami zezwolić; owszem żeby te Punkta *nouuam* formam Rzeczypospolitey sprawuiące, cale vstąpione były, mieć chcemy.

Oddźielenie Woiewodztw, y Prouincycy całych, na Woysko Zaporowskie, iako iest niepodobne y niesłuszne, tak tego punktu przymować y pozwolić niemożemy, bo tym sposobem Xięstwo albo Hospodarstwo Ruskie (ktore ktokolwiek ma na myśli, y do tego Celu wszystkie swoie rady y Praktyki stosuie) byłoby postanowione, a cokolwiek względem Wolnośći Dobr, Futorow, Domow, Folwarkow, y innych Maiętnośći, w Kommissycy teraźniéyszey Ostrogskiey wyrażono iest, tego się trzymać Woysku Zaporowskiemu: A Panom własnym Dobr swoich osobnych, spokoynie bez vćiążenia poddanych, â daleko bardźiey, bez namnieyszego Kozakow vkrzywdzenia, zażywać na-

ровъ, которые должны были бы уступить мѣста свои въ сенатѣ. При томъ же усматривая и другія по сему случаю неудобства, Мы сами на это согласиться не можемъ; напротивъ желаемъ, чтобы войско отъ этихъ пунктовъ, какъ вводящихъ новое устройство въ республикѣ, вовсе отказалось.

Отдѣленіе воеводствъ и цѣлыхъ провинцій къ войску Запорожскому невозможно и неисполнимо; а потому этой статьи принять и позволить не можемъ, ибо такимъ образомъ княжество или государство Русское (о коемъ нѣкототорые помышляютъ, направляя къ этой цѣли всѣ свои совѣты и дѣйствія) было бы возстановлено. Чтоже сказано въ настоящей Острожской коммисіи относительно вольностей, имуществъ, хуторовъ, домовъ, фольварковъ и прочихъ имѣній, то войско Запорожское должно сохранить все это; владѣльцы же должны спокойно пользоваться собственными имѣніями, безъ угнѣтенія подданныхъ, а тѣмъ менѣе, безъ малѣйшей обиды Козакамъ; возвратъ имъ въ свои имѣнія долженъ быть безпрепятственный; и Гетманъ Запорожскій

leży. Ktorym do Dobr swoich ma bydź wolny powrot: a Hetman Zaporowski przestrżegać powinien żeby Szlachta y Obywatele Duchowni y Swiedzcy w Dobrach swoich wszelakie mieli bespieczeństwo.

Posiłkow od Woyska Zaporowskiego, gdybysmy przećiw Nieprzyiaćielowi Koronnemu y W. X. Litew: potrzebowali, trzymamy to o Cnoćie Woyska tegoż, iako wiernych Poddanych Naszych, y spolney Matce Oyczyźnie dobrze życzących, że nie leniwie stawać będą, pod Commendą starszego swego, ktorzy iżeliby za Granicą Woyna była, w słusznym baczeniu, y opatrzeniu Naszym zostawać będą.

Præsidium na Fortecy Białocerkiewskiey, do Nas y Rzeczypospolitey należącey, iako iest nader potrzebne, zwłaszcza że Kiiow, iescze w Naszym nie iest dźierzeniu, tak go teraz zprowadzać y obnażać nie możemy, z wielu przyczyn. Iako tego dowod pokazuie się z rożnych odkrytych Praktyk, y z li-

обязанъ наблюдать, чтобы шляхта и обыватели, какъ духовные, такъ и свѣтскіе, могли наслаждаться въ своихъ владѣніяхъ совершенною безопасностью.

Еслибы Мы потребовали помощи отъ войска Запорожскаго противъ врага короннаго и великаго княжества Литовскаго, то полагаясь на доблесть того войска, какъ вѣрныхъ Нашихъ подданныхъ, общей матери отчизнѣ доброжелательныхъ, надѣемся что неукоснительно и охотно предстанутъ, подъ предводительствомъ своего начальника, и въ случаѣ войны внѣ предѣловъ, Мы будемъ имѣть о нихъ должную заботливость и попеченіе.

Гарнизонъ въ крѣпости Бѣлоцерковской, Намъ и республикѣ принадлежащей, крайне необходимъ, тѣмъ болѣе что Кіевъ еще не въ Нашихъ рукахъ; а потому по многимъ причинамъ, нынѣ не можемъ вывести его и обнажить крѣпость. Въ чемъ могутъ убѣдить открывшіеся разные про-

stow samych Oryginalnych, ktore tu Petranowskiemu y Taraszenkowi pokazane, y od nich czytane były.

Vrodzony Kommendant Pułkownik Nasz Lebel, iako powinien był tey Fortecy dotrzymać, zdrowiem y krwią swoią oney broniąc, według ordynansu sobie danego, tak wymawia się iż ściśniony będąc, resolucyey woienney zażyć muśiał, ktory na pięć niedźiel przedtym posyłał do Vrodzonego Doroszęka Hetmana, y do Kommissarzow Kozâckich, w Pawołoczy będących, żeby Stecka Butenka, Pułkownika na ten czas, z Woyskiem y Serdeniatami, do Miasta wprowadzonemi ztamtąd rewokowwał. Dosyć się ludzko tenże Komendant stawił, offiarniąc pożywienie z własnego swego Serdeniatom, byle z Miasta wyśli. Ale zawźięty Pułkownik Butenko, vczynić tego niechćiał y owszem wszystktch Zołnierzow Naszych na warćie v Bramy będących, nieprzyiaćielsko, y tyrańsko pozabiał. A potym kopiąc śię dobywać Fortecy vsiłował, o czym Inqwizicyą

иски и подлинныя письма, которыя здѣсь Петрановскому и Тарасенку были предъявлены и ими читаны.

Благородный комендантъ полковникъ Нашъ Лебель, согласно повелѣнію ему данному, обязанный охранять эту крѣпость нещадя жизни своей и крови, объясняется, что, будучи стѣсненъ, доженъ былъ прибѣгнуть къ воинскимъ мѣрамъ. За пять недѣль предъ тѣмъ онъ посылалъ къ благородному Дорошенку Гетману и къ коммисарамъ козацкимъ, въ Паволочи находившимся, чтобы отозвали изъ города Стецка Бутенка, бывшаго тогда полковникомъ, съ войскомъ и сердюками, туда введенными. Упомянутый комендантъ довольно человѣколюбиво поступилъ, предлагая дать сердюкамъ отъ себя продовольствіе, лишь бы вышли изъ города. Но буйный полковникъ Бутенко на это не согласился, и даже всѣхъ Нашихъ солдатъ, стоявшихъ у воротъ на стражѣ, непріятельски и варварски умертвилъ; потомъ домогался взять крѣпость подкопами. Обо всемъ этомъ Мы повелѣли

Wielmożnemu Marszałkowi y Hetmanowi Koronnemu vczynić zlećilismy.

Co się zaś Dotycze Postępku Vrodzonego Piwa Pułkownika Naszego, ten zawolany od Kommendanta, na Sukkurs przyszedl, kiedy Łysohub z Woyskiem pod Białą Cerkiew podstąpiwszy, przez dwie Niedźiele wychylić się z Zamku, ani zboża własnego Zołnierskiego zbierać niedopuszczał. Ktory pomieniony Piwo, ieżeli przećiwko powinnośći swoiey wykroczył, gdysz na obronę Polesia y tamecznych Kraiow, iest ordynowany, rozkażemi aby pod Sąd Hetmanski podpadał.

Prætensye do Vrodzonego Tetery, nie miałyby trudnić Woyska Zaporowskiego, kiedy deklarowano było w Responsach Hetmanom Zaporowskim danych, aby go pozywano ieszcze przedtym do Trybunału, a potym podczas *Interregnum* do Kapturu Generalnego Warszawskiego: iakosz Vrodzony Tetera będ-

вельможному маршалу и Гетману коронному произвести слѣдствіе.

Что же касается до поступка благороднаго полковника Нашего Пива, то онъ прибылъ на помощь по призыву комендапта въ то время, когда Лизогубъ, подступивши съ войскомъ подъ Бѣлую-церковь, въ продолженіи двухъ недѣль препятствовалъ вытти изъ замка, и собрать собственно войску принадлежащій хлѣбъ. Если же сказанный полковникъ Пиво преступилъ свою обязанность, то какъ онъ отправленъ для защиты Полесья и тамошнихъ земель, Мы прикажемъ предать его суду гетманскому.

Притязанія къ благородному Тетерѣ не должны бы заботить войско Запорожское; ибо уже въ отвѣтахъ, на имя Гетмановъ Запорожскихъ данныхъ, сказано было сначала, чтобы его позывали на судъ трибунала, а послѣ того во время междуцарствія, на генеральный Варшавскій каптуровый судъ. Дѣйствительно благородный Тетеря, будучи оповѣщенъ, проживалъ въ Варшавѣ и самъ хотѣлъ развѣдаться

dąc obwieszczony w Warszawie mieszkał, y chćiał się rozprawić, maiąc swoie obrony, y owszem żądał sam Sądu y vspokoienia tych pretensyey, a nie mogł się doczekać: Co że się nie stało nie iest żadna z Nas przyczyna, lecz z tych samych, ktorzy poniechali y zaniedbali *medium* to sobie podane. Sąd też żaden ani My nikogo Prawem nieprzekonanego aggrawować niemożemy. Teraz zaś że w Granicach Państwa Naszego nienayduie się, y cale pod inszą Iurisdykcyą zostaie, trudna bydź może na nim exekucya.

Strony Techtymirowa y Manastyra tamecznego, ze wszystkiemi do niego należącemi wśiami, y gruntami, pozwalamy, aby tak zachowany był przy Hetmanie, y Woysku Zaporowskim, iako przedtym zostawał.

Swięta Zofia Manastyr Pieczarski, y inne Cerkwie, w Kiiowie y po innych Miastach będące, przy swoich Prawach y Dobrach zostawać powinny.

судомъ имѣя средства къ защитѣ, даже желалъ суда для прекращенія тѣхъ притязаній; но не могъ дождаться. Если это не исполнилось, то не наша вина, а тѣхъ, которые не воспользовались и пренебрегли предоставленнымъ имъ средствомъ. Никакой судъ, ни даже Мы, не можемъ преслѣдовать кого либо неуличеннаго законно. Нынѣ же, такъ какъ онъ въ предѣлахъ Нашего государства не находится, и состоитъ совершенно подъ другимъ вѣдомствомъ, то трудно будетъ сдѣлать съ него взысканіе.

Что касается до Терехтемирова и тамошняго монастыря, со всѣми къ нему принадлежащими деревнями и землями, то дозволяемъ, чтобы онъ оставался при Гетманѣ и войскѣ Запорожскомъ, какъ это было и прежде.

Монастырь Печерскій, св. Софія и прочія церкви въ Кіевѣ и другихъ городахъ находящіяся должны пользоваться своими правами и имѣніями. Избраніе въ Кіевскіе Митро-

Elekcya Metropolity Kiiowskiego, tak ma bydź odprawowana iako dawne Prawa y zwyczaie mieć chcą.

Nie możemy przytym żalu Naszego vtaić, przećiwko Wielebnemu Iozephowi Tukalskiemu, że nie pómniąc na Wokacyą swoią Zakonną, y przysięgę publice wykonaną, y do Metryki Naszey Koronney podaną, pod prætextem Metropoliey Kiiowskiey w Vkrainie resyduiąc, złych rad iest przyczyną, y prywatney vrazy swoiey mszcząc się, wymysłnemi sposobami y Praktykami, Kraie tameczne, y Woysko Zaporowskie miesza, w Rady y Rządy Woyska, (Co Duchownemu nie należy) wdaie się, a zatym do niepokoiu y niebespieczęstw co raz gorszych wrota otwiera, Przeto tegoż Wielebnego, Tukalskiego napominamy aby czyniąc dosyć Wokacyey stanu swego, y wspomnioney Straszney przyśiędźe, Wszelakich Praktyk, Correspondenciey z postronnemi, y Rad, w Woysku Zaporowskim Zaniechał. Ktory ieżeli skromnie się zachowa, y rzeczy do vspokoienia prowa-

политы будетъ происходить согласно съ древними правами и обычаями.

При этомъ не можемъ не высказать прискорбія Нашего всечестному Іосифу Тукальскому, что онъ, забывъ монашеское свое призваніе и принесенную имъ публично присягу, записанную въ метрику Нашу коронную, проживая въ Украйнѣ подъ предлогомъ Кіевской митрополіи, внушаетъ злые совѣты, и мстя за частную, нанесенную ему обиду, изобрѣтаетъ средства и козни, чтобы волновать тотъ край и войско Запорожское; вмѣшивается въ рады и управленіе войсковое (что вовсе неприлично лицу духовному), и тѣмъ самимъ открываетъ врата къ вящшимъ распрямъ и безпокойствамъ. А потому Мы напоминаемъ ему, всечестному Тукальскому, чтобы слѣдуя призванію своего сана и вышесказанной страшной присягѣ, онъ отсталъ отъ всякихъ козней, сношеній съ посторонними и злыхъ совѣтовъ войску Запорожскому. Если онъ будетъ вести себя скромно, и приводя все къ успо-

dząc rzetelne Wiary, y życzliwośći swoiey, Ku Nam y Rzeczypospolitey pokaże znaki, słusznego Respektu y Łaski naszey Krolewskiey dozna.

Takową tedy Deklaracyą Naszą niewątpiemy, że wszystko Woysko Zaporowskie, wdźięcznie przyiąwszy, według Kommissiey Ostrogskiey, w wierności, y nigdy nieżmiennym posłuszęstwie Naszym y Rzeczypospolitey zostaiąc, przećiwko każdemu Nieprzyiaćielowi koronnemu y W. X. Litew: za dostoieństwo Nasze przykladem Przodkow swoich, odważnie odpor dawać będzie. A My nie tylko Kommissyą Ostrogską, y Punkta w niey wyrażone y wszelkie Prawa dawne y Wolnośći Kozackie nienaruszenie zachowamy: Ale też gdy tego potrzeba, nie trudni będźiemy złożyć Seym, aby się dalszym prośbom, y potrzebom, Woyska, we wszystkim według słusznośći wygodziło. Ktòrym iako w obec wszystkim tak każdemu z osobna miłośćiwą Łaskę Naszą Krolewską offiaruiemy. Na co dla lep-

коенію, явитъ непреложные знаки вѣрности и преданности Намъ и республикѣ, то воздастся ему должное уваженіе и милость Наша Королевская.

Мы не сомнѣваемся, что все войско Запорожское таковую декларацію Нашу приметъ съ признательностью; и согласно постановленію коммисіи Острожской, пребывая въ вѣрномъ и неизмѣнномъ Намъ и республикѣ послушаніи, будетъ мужественно стоять за честь Нашу противъ всякаго врага короннаго и великаго княжества Литовскаго, по примѣру предковъ своихъ. А Мы не только Острожскую коммисію и статьи въ оной помѣщенныя, равно всѣ давнія права и вольности козацкія ненарушимо сохранимъ; но даже, если надобность укажетъ, не затруднимся созвать сеймъ для справедливаго удовлетворенія дальнѣйшихъ просьбъ и требованій войска, которому вообще и каждому особо изъявляемъ милость Нашу Королевскую.

szey wiary przy podpiśie Ręki Naszey, Pieczęć Koronną przyćisnąć rozkazalismy. Dan w Warszawie Dnia XXIII Miesiąca Grudnia Roku Panskiego Tyśiącnego Sześćsetnego Siedmdźieśiątego, Panowania Naszego Wtorego Roku.

Michał Krol.

(Mieysce Pieczęci Koronney.)

Za Vrzędu Pieczętarskiego Wieleb: w Bogu X. Andrzeia Olszowskiego Biskupa Chelminskiego y Pomezanskiego Podkanclerzego Koronnego.

X. Stan. Buzewski Regent Cancell. I. K. M.

По сему, для большаго удостовѣренія подписавъ рукою Нашею, Мы повелѣли приложить коронную печать.—Данъ въ Варшавѣ, дня 22 мѣсяца декабря, лѣта Господня 1670, царствованія Нашего во второй годъ.

Михаилъ Король.

(М. П.)

Во время управленія канцелярiею Андреемъ Ольшовскимъ, Епископомъ Хелмскимъ и Помезанскимъ, Подканцлеромъ коронныъмъ.

Кс. Стан. Бузевскій Правитель канцел. Е. К. М.

Дорошенко зоставши потверженній отъ Порти на тогобочномъ гетманствѣ и отпустивши честно посла солтанского просилъ черезъ него Порти о прислане къ себѣ Янчаровъ, и о указъ до Хана Кримского, аби на его желанія, скоро тилко востребуетъ, присилалъ къ нему отъ себе на посилокъ противъ Ханенка и Поляковъ Орди: по якому его желанію вскорѣ присланъ къ нему полкъ Янчаровъ, и до Хана Кримского засланъ ординанцъ, абы желаніямъ его Дорошенковимъ скорою посилкою Ордъ чинилъ довлетвореніе. Кгди потомъ вскорѣ предпомененая коммисія Острозская, зъ особними унѣверсалами Королевскими (яко и прежде рѣхомъ), по всѣхъ полкахъ Украинскихъ тогобочнихъ отъ Ханенка Гетмана розослана; теди Дорошенко, иле моглъ ихъ засягнути, всѣ поотбѣралъ до себе, маючи къ тому малъ не во всѣхъ городахъ склоннихъ и зичливихъ пріятелей, значнихъ и шляхетнихъ Козаковъ войска Запорозского. Взаемне тежъ и Ханенкови, для его осторожности и для управленія настоящихъ тогда дѣлъ Украинскихъ и коронннихъ, прислано до Умани килкодесять корогвей войска Полского.

Яковими дѣлами забавленъ будучи Дорошенко, понехалъ Лубенщину и иніе городи сегобочніе, его рейменту придержавшеся. А Гетманъ Многогрѣшній цале всю сегобочную Украину подъ своимъ рейментомъ хотячи имѣти и отъ Дорошенковой власти отторгнути, послалъ отъ себе Кіяшку полковника зъ полкомъ его компанѣи въ Лубенщину. Тотъ теди Кіяшка, чи то по приказу гетманскомъ чили по своему жестосердію и шаленству, прибувши въ Лубенщину и на инших тамошнихъ околичнихъ мѣсцахъ, много, безчеловѣчнѣ и тиранско, невиннихъ зъ селъ и городовъ за сѣномъ и дровами віехавшихъ людей вирубалъ; и зъ такою беззаконною прислугою повернулся до пославшого его Гетмана Многогрѣшнаго. По якому учинку приклонилися ко Многогрѣшному Лубенщина и иніи мѣста и села сегобочніи, сторони Дорошенковои державшіися. А

Дорошенко после того, чрезъ насилаемихъ отъ себе Козаковъ и Орду, любо килкокротне куснлся знову подъ себе тiи городи и села подгорнути; однакъ уже не доказалъ того, тилко станулъ причиною многому людскому губительству, знищенiю и въ неволю бѣсурманскую похищенiю.

РОЗДѢЛЪ XII.

О унѣверсалѣ Королевскомъ зъ присягою преосвященного отца Тукалского, Митрополити Кiевского; о отвѣтѣ листовномъ Дорошенковомъ до Запорожцовъ, зъ екскузою его и мнѣнiемъ Запорозской неправди; о раздвоенiи и разтроенiи Малоросiйскомъ; о Гетманахъ сегобочнихъ и Ханенку Уманскомъ, и о шкодливихъ Малой Росiи договорахъ Андрусовскихъ; о пактахъ Подгаецкихъ; о коммисiи Острозской и подданнюся подъ протекцiю Турецкую его, Дорошенка.

Року отъ раздѣленiя первобытнои тми со свѣтомъ 7179, а отъ радостнаго ангельского во Вифлеемѣ славословiя 1671, ни въ лѣтописцахъ Козацкихъ, ни въ краткихъ запискахъ лѣтописнихъ, ничто не зискалося ку нинѣшнему описанiю моему; токмо обрѣтохъ унѣверсалъ Короля Мѣхала, присягу преосвященного отца Iосифа Нелюбовича Тукалского, Митрополити Кiевского, въ себѣ вираженную имущiй. До кого-же именно тотъ унѣверсалъ посланъ, и для чого?—того вибадатися и доискатися не моглемъ; тилко знатно тое, же после пункту о немъ, преосвященномъ отцу Тукалскомъ, при самомъ концу коммисiи прежде положенной Острозской, зъ уразою Королевскою виражепного, тотъ унѣверсалъ зъ присягою написанъ, и где належало одосланъ. Якiй то унѣверсалъ отъ слова до слова такъ-ся въ себѣ мѣетъ:

MICHAŁ

Z BOŻEY ŁASKI

KROL POLSKI,

Wielkie Xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmuydzkie, Kiiowskie, Wołynskie, Podolskie, Podlaskie, Inflantskie, Smoleńskie, Siewierskie, Czerniechowskie.

Oznaymuiemy Ninieyszym Listem Naszym Wszem Wobec y każdemu z osobna komu o tym będzie wiedzieć należało, iż znayduie się, w Aktach Authentycznich Metriki Naszey Koronney, List niże opisany, zawieraiący w sobie przysięgę przez Wielebnego Oyca Iozefa Tukalskiego, Roku Pańskiego Tysiąc-

МИХАИЛЪ

БОЖІЕЮ МИЛОСТЬЮ

КОРОЛЬ ПОЛЬСКІЙ,

Великій Князь Литовскій, Русскій, Прускій, Мазовецкій, Жмудскій, Кіевскій, Волынскій, Подольскій, Подляскій, Лифляндскій, Смоленскій, Сѣверскій, Черниговскій.

Объявляемъ сею грамотою Нашею всѣмъ вообще и каждому особо, кому о томъ вѣдать надлежитъ, что въ подлинныхъ актахъ метрики Нашей коронной содержится нижеписанный листъ, заключающій въ себѣ присягу, вы полненную въ Варшавѣ всечестнымъ отцемъ Іосифомъ Ту-

nego Sześćsetnego Sześćdziesiątego Piątego, w Warszawie wykonaną, ktora tak się w sobie ma: Ia Iozef grzesznik przysięgam Panu Bogu Wszechmogoncemu, w Troycy Świętey Iedynemu, biorąc sobie Naświadectwo Naświętszą Pannę Maryą, Świętych Piotra y Pawła, Nikołaia y wszytkich Świętych, że odtąd NaIaśnieyszemu Ianowi Kazimierzowi Krolowi Polskiemu y Szwiedzkiemu Panu Panu moiemu wiernym y życzliwim będę, faktiey Albo iakich kolwiek Konferentiy tak Iawnych Iako y potaiemnych Iego Krolewskiey Mosci y oyczyznie moiey Koronie Polskoy y Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu szkodliwych z nikim, osobliwie z buntownikami rebelizantami Kozakami, Moskalami, albo z iakim kolwiek nieprzyiacielem Iego Krolewskiey Mosci y Reczy Pospolitey miewać y żadnym kształtem czynić niebędę, y owszem cokolwiek będę wiedział szkodliwego Panu y Oyczyznie niemieszkanie obiawę, z mieysca

кальскимъ, лѣта Господня тысяча шесть сотъ шестьдесятъ пятаго, слѣдующаго содержанія:

Я грѣшный Іосифъ клянусь предъ Всемогущимъ Господомъ Богомъ, въ Тройцѣ Святой Единымъ, призывая во свидѣтельство Пресвятую Дѣву Марію, Святыхъ Петра и Павла, Св. Николая и всѣхъ Святыхъ, что отъ нынѣ пребуду въ вѣрности и преданности Найяснѣйшему Яну Казимиру, Королю Польскому и Шведскому, Государю моему, что никакихъ заговоровъ или сношеній, явныхъ и тайныхъ, Его Королевской Милости и отечеству моему, коронѣ Польской и великому княжеству Литовскому вредныхъ, чинить и заключать ни съ кѣмъ не буду, въ особенности же съ мятежными бунтовщиками Козаками, Москвитянами, или же съ какимъ либо другимъ врагомъ Его Королевской Милости и республики. Напротивъ того, узнавъ о чемъ либо вредномъ Государю моему и отечеству, немедленно объявлю; изъ мѣста, которое мнѣ по волѣ и повелѣнію Его Королевской Милости, пана моего милостиваго, для пребыванія

Ktore mi z woli y roskazania Iego Krolewskiey Mosci Pana miłosciwego Naresidęcio naznaczone będzie nieziade Ani sie rusze ani wyiade gdzie kolwiek bez ordynansu Iego Krolewskiey Mosci, iako tę Przysięgę wykonywam Dobrowolnie Nieprzymuszony y nieynszym Respektem tylko żebym pokazal moie cnote y wiarę I zyczliwosć ku Iego Korolewskiey Mośći y Reczy Pospolitey, tak teyże przysięgi żadnym wymyslem ynaczey tłumaczyć niebędę Ieno Iako sama w sobie brżmi. Tak mi Panie Boże dopomoż y Iego Naydrosza męka: Grzesznik Jozef Nielubowicz Tukalski, Roku Panskiego Tysiąc Sześć set Sześć dziesiątego piątego, Dnia dwudźiestego dźiewiątego miesonca Listopada; podług tey Rhoty I.O. Mość X: Tukalski przysiągł klęcząc na krzyżu palce dwa położywszy. Ktory to List przysięgy oddaney tak iako sie znayduie wiernie słowo w słowo z tychże xiąg przepisawszy authentycznie wydać roskazalismy. Na co y Pieczęć Koronna iest przyćiśniona. Dan w Warszawie dnia dwudziestego czwartego Miesiąca Stycznia:

будетъ назначено, отлучаться не буду, и никуда безъ повелѣнія Его Королевской Милости не выѣду.—А какъ сію присягу я приношу добровольно, непринужденно, и не для чего инаго, только чтобы явить мою вѣрность и преданность Его Королевской Милости и республикѣ; то таковую никакими изворотами толковать не буду, въ противность ея настоящему смыслу.—Да поможетъ мнѣ въ семъ Господь Богъ и Его многоцѣнныя страданія. Грѣшный Іосифъ Нелюбовичь Тукальскій.—Лѣта Господня тысяча шесть сотъ шестьдесять пятого, дня двадцать девятого мѣсяца ноября.—

По сему присяжному листу всечестный Тукальскій присягу учинилъ, на колѣнахъ, положивъ на крестъ два пальца. Таковой присяжный листъ, какъ онъ есть, въ точности отъ слова до слова изъ тѣхъ книгъ выписавши, сходно съ подлиннымъ выдать Мы повелѣли; на что и печать коронная приложена. Данъ въ Варшавѣ, дня двадцать четвертаго,

Roku Pańskiego Tyśiącnego Sześćsetnego Siedmdźieśiątego Pierwszego, Panowania Naszego Wtorego Roku.

Michał Krol.

(Мѣстце печати коронной.)

Za Sprawą y Przełożeniem Przewielebnego w Bogv Xiędza Andrzeia Olszowskiego Biskupa Chełminskiego y Pomezanskiego Dziekana Krakowskiego Podkanclerzego Koronnego.

мѣсяца генваря, тысяча шесть сотъ семьдесятъ перваго года, царствованія Нашего во второй годъ.

Михаилъ Король

(Мѣсто печати коронной.)

По повелѣнію всечестнаго ксендза Андрея Ольшовскаго Епископа Хелмскаго и Помезанскаго, Декана Краковскаго, Подканцлера короннаго.

Того-жъ року, зоставши уже Дорошенко подъ властію Турецкою, а видячи двохъ противнихъ себѣ Гетмановъ, Многогрѣшного въ Батуринѣ, а Ханенка въУманѣ; маючи зась на Запорожцовъ зазле за листъ предпомененній, року 1669 дотckливе къ нему писанній, взаемне дотkливежъ и обширне виражаючи неслушное чрезъ онихъ двохъ Гетмановъ Малія Росіи раздвоеніе и разтроеніе, и маючи на нихъ Запорожцовъ о тое подзоръ, писалъ до нихъ таковій листъ свой:

Мосцѣ Пане Лукашъ Атамане Кошовый, зо всѣмъ товариствомъ Низовимъ войска Запорожского.

Не моглемъ безъ жалю сердечного по сее время зоставати, вичитавши листъ вашъ, въ прошлихъ лѣтехъ, зъ великимъ укореніемъ и досажденіемъ ко мнѣ писаннїй, на которіи, такъ для жалю моего поменненного, яко и для всегдашнихъ многихъ обстоящихъ мя трудностей и фрасунковъ, по сей часъ зъ належитимъ до васъ удержалемся респонсомъ.

Теперъ теди, на тотъ листъ вашъ отвѣтуючи, напередъ всего полагаю Псаломское слово сіе: *аще би врагъ поносилъ ми претерпѣлбымъ убо, и аще бы ненавидяй мя на мя велерѣчевалъ, укрилбимся отъ него;* вы же человѣци равнодушни, друзи мои и искренніи мнѣ братія суще, толь великую писаніемъ своимъ нанеслисте мнѣ печаль, якои а ни отъ головного непріятеля моего еще не дозналемъ.

Зъ якихъ мѣръ моцно вамъ приписати невѣжество, что вы въ отлеглихъ отъ отчизни своея Низо-Днѣпровихъ лугахъ, тернахъ и хобтахъ, яко дивіи звѣріе мешкаючи, и ни о чомъ, щося дѣетъ въ мирѣ и отчизнѣ вашей, досконале не вѣдаючи, своими власними тилко парастеся промислами, и въ нихъ яко дивіи утиваете вепрове. Можно было вамъ, зъ своими молодецкими порадившися головами, безъ досажденія спросити мене о тое, для чого желалемъ обидвѣ Днепра сторони подъ моимъ имѣти рейментомъ; учинилъ бымъ къ вамъ не инакшій, тилко истинни полній респонсъ, ижъ не зъ моего якого легкомислія того желалемъ, але зъ поведенія славного блаженной памяти антецессора моего, Богдана Хмелницкого, того порядку научилемся, и зичилемъ жеби, якъ за его гетманства, такъ и теперъ за моего

уряду, абы было едино стадо и единъ пастиръ. Чого нжъ для амбиціи нѣкіихъ братіи вашой и нашой трудно было доказати иначей, теди мусѣлося на тое и военного употребыти прогрессу; лечь поневажъ и чрезъ тотъ ничого помислного для упорной и властолюбывой фантазіи людской не справилося, теди мусѣлемъ зъ немалимъ (о раздвоеніи, ку болшому упадку и нещастю отчизни своея и вашея) жалемъ и болѣніемъ, на своей отъ Бога мнѣ данной (якъ и ви пишете) престати кондиціи. Якая-жъ то у васъ правда и разсудокъ, же тилко мене и предомною бывшихъ, по старомъ Хмелницкомъ, въ Чигринѣ Гетмановъ ганите и безчестите за тое, что по стародавному звичаю, единой по обохъ сторонахъ Днепра сущей Малой Росіи, истинной отчизни вашей и своей, подъ единимъ зоставати и единъ гужъ тягти зичили Гетманамъ. Всѣ у васъ невынни, тіи що по той сторонѣ иже отъ Переясловля,—яко то Сомко, Бруховецкій, Суховѣй и теперѣшній Многогрѣшній Гетманъ,—старое право Козацкое и порадокъ Украино-Малоросійскій, не тилко за Богдана Хмелницкого, але за Петра Сагайдачного и иныхъ древнѣйшихъ Гетмановъ Козацкихъ бывый, для своихъ власнихъ приватъ и амбицій, а не для ползи всенародной и отчизной скасовали и весма отринули, и многому междоусобствію и кровопролитію начальниками явилися. Молчите о нихъ, не злословите якъ мене, иниже пара противко ихъ зъ устъ вашихъ является. Отъ коль можно домислитися мнѣ, же то зъ вашего мудрого совѣта и позволеня сталося; ижъ яко отчизна ваша едина на двое раздѣлися, такъ и многіи братія ваша, за поводомъ тогобочнихъ начальниковъ, отъ сегобочной, иже подъ рейментомъ моимъ, братіи своей, тому предводителей своихъ послѣдстуючи праву и хотѣнію, отчуждении зостали навсегда сея временнія жизни своея. И еслижъ такъ естъ запевне, якося ми непщуетъ о раздвоенію зъ совѣтовъ вашихъ отчизни вашея, то для чого на мя гнѣваетеся всуе?—почто въ моему сучецъ видите, а въ

своемъ бервена не видите оцѣ? Мусите тутъ признати правду, же я не естемъ за тое виненъ, що зчинилемъ, подлугъ Богдана Хмелницкого и древнѣйшихъ Гетмановъ Козацкихъ порядку, заховати и у себе такійже порядокъ, и подъ единимъ региментомъ всю по обохъ сторонахъ Днепра сую Малую видѣти Росію: бо любящіи неправду ненавидять своея души, чого Вашъ-Мость стерѣжитесь, а правду дѣлайте. Що теперъ мовити будете, и кого виннимъ чинитимете, же зъ коварнихъ и злобнихъ концептовъ Лядскихъ, и на третую часть теперь отчизна ваша раздѣлися: гди Уманскіи, Браславскіи и инніи тамошніи Козаки, послухавши непевнихъ, и далеко отъ скутку сущихъ обѣтницъ Лядскихъ, нового себѣ въ Умани постановили Гетмана Ханенка, которій, отъ Короля зоставши на томъ гетманствѣ потверженнимъ, сталъ уже и прибѣратися зъ Поляками на мене, и на крайное разореніе отчизни вашея Украинскія?—Чи и тутъ виннимъ мя чинитемете, гди стану отъ Ханенка боронити предковѣчній столецъ Гетмановъ вашихъ Запорожскихъ и не дамъ, при помощи Божіей, оному въ поганбіенные мене и старожитнихъ порядковъ гетманскихъ? И овшемъ должни бысте не тилко на мя за тое не гнѣватися, але и помогти мнѣ на того неразумного властолюбца Ханенка, стоячи о тое крѣпко, же быхъ древнихъ Гетмановъ вашихъ порядки, безъ поврежденія, своимъ шли торемъ, и жебы благочестивая Греко-Руская святая вѣра наша, чрезъ злобное насиліе Лядское, не была зкасована и Унѣею заглажена: о що здавна они, Поляки, всегда тщатся, и Ханенко, подъ властію ихъ будучи, впередъ тому отректися не возможеть.

Взглядомъ зась нинѣшной протекціи Турецкои, если мя спросите, для чогомъ принялъ оную? такій даю отвѣтъ, ижъ не зъ якого легкомислія, але зъ великои нужди мусѣлемъ тое учинити. Сами, Вашъ-Мость, добре о томъ вѣдате, же валечвій Гетманъ вашъ, а мой антецессоръ Богданъ Хмелницкій, зъ вами добрими молодцами, за Божіею всесилною

помощію, а своею мужественною отвагою и храбростію, чрезъ килко лѣтъ, зъ великими трудами и кровопролитіями, отъ тяжкого ярма Лядского рицерскою отсѣкшися шаблею, не по якой нуждѣ, але зъ доброй волѣ и изъ совѣтомъ здравимъ тогдашнои старшини своеи, такожъ не для якой инной нужди, тилко для единой вѣри православной Греко-Руской, вдался подъ високую руку Православного Монархи Московского, Пресвѣтлѣйшого Государа Алексія Михайловича; и не зъ такимъ намѣреніемъ, аби когда колвекъ едина Малая Росія, отчизна ваша, мѣла на двое или на трое раздѣлитися, а двохъ или трохъ въ себѣ имѣти Гетмановъ; але зъ такимъ предслявзятемъ и хотеніемъ, абы тая Малая Росія, въ единой нераздѣлности пребываючи, единого всегда у себе мѣла Гетмана, заживаючи древнихъ своихъ и старожитнихъ во всемъ правъ и волностей; на чомъ и утвердителнии его Царской Пресвѣтлости ему, Хмелницкому, виданни суть грамоты. Але теперъ тая его Царского Пресвѣтлого Величества воля и ласка къ вамъ и намъ войску Низовому Запорожскему премѣнилася; поневажъ Поляки, немогучи згола инакшимъ способомъ насъ и васъ себѣ присвоити и завладѣти, удалися, неознаймивши намъ, до трактатовъ зъ Росіянами; а зъехавшися за Смоленскомъ, въ нѣякомсь селѣ Андрусовѣ, выторговали тамъ у Росіянъ себѣ насъ, аки безсловесныхъ и ничто невѣдущихъ скотовъ, уступивши Росіянамъ тыми, року 1667 генваря 30, въ Андрусовѣ на тринадцать лѣтъ заключенними договорами, завоеванную, зъ помощію козацкою, Смоленщизну, зо всѣми завоеваннимижъ городами и уездами: яко то зъ Дорогобужемъ, Бѣлою, Невлемъ, Себежемъ, Красною и иншими, що отъ краю Витепского и Полоцкого и отъ Инфлянтъ обрѣтаются. Що Росіяне, тимъ Анрусовскимъ договоромъ отъ Поляковъ принявши, латво отчизну вашу, Малую Росію, на двое раздѣлили, принявши себѣ часть тую, що отъ Переяславля; а часть сюю, що отъ Чигрина, зъ Кіевомъ святимъ

градомъ вашимъ, и изъ вами, войскомъ низовимъ Запорожскимъ, но и тое на двое себѣ раздѣливши, отъ себе отринули и подъ первобитное иго Лядское вручили. А Поляки, онимъ тринадцятолѣтнимъ договоромъ Андрусовскимъ уконтентовани отъ Росіянъ зоставши, и мнѣ Гетману о томъ неизвѣстивши, наслали заразъ рагиментара своего Маховского зъ войскомъ, огнемъ и мечемъ воевати и плюндровати Украину, отчизну вашу. Я теди оной жалѣючи и житіе мое за оную отважаючи, призвалъ въ помощъ себѣ часть Орди Кримскои зъ Калгою Солтаномъ, и гди зъ оною, при всемогущой помощи Божей, того Маховского, шкодцу и разорителя отчизни, зъ войскомъ его на голову поразилемъ; тогда ажъ хитріи Поляки договори Андрусовскіи и волю Пресвѣтлѣйшого Монархи Росіиского, въ нихъ виражениую, мнѣ обявили, потребуючи по мнѣ того, абимъ безъ далшой противности и военной контроверсіи згодился зъ ними, и подъ ихъ власть подклонился. Якіе договори Андрусовскіе я увидѣвши, любо жалостнимъ и всескорбнимъ восплакалъ сердцемъ, нечаянную увидѣвши ку себѣ и всей сегобочной Украинѣ отмѣну ласки Пресвѣтлѣйшого Монархи Росіиского; еднакъ не противлячися оной, радъ нерадъ, мусѣлемъ склонитися подъ ихъ Лядскую руку, и изъ маршалкомъ коронимъ а Гетманомъ полнимъ, при бытности Калги Солтана, подъ Подгайцами, року 1667 октоврія 19, заключити трактатъ. Якій то трактатъ, любо мало що доброго намъ въ себѣ завѣрялъ; еднакъ упевненъ тогда билемъ словомъ маршалковскимъ и гетманскимъ, абымъ виправовалъ зъ инструкціею пословъ моихъ на сеймъ коронній, на которомъ, за инстанціею тогожъ маршалка коронного и Гетмана полного, мѣло все желаемое отчизнѣ вашой и вамъ всему войску Запорожскому, зъ потверженіемъ древнихъ правъ и волностей вашихъ, зорудоватися. Лечъ тое упевнене маршалковское далекимъ зостало отъ своихъ скутковъ, и Рѣчи посполитой Полской ласка желанія наши

весма уничтожила. Бо гди до ново обранного и коронованного Короля Полского Михала Вишневецкого, зъ совершенною желаній моихъ и всея отчизни вашея инструкціею, посилалемъ пословъ килкокротне, теди тилко обѣтницами и коммисіею упевняно; а гди потомъ коммисари Полскіи до Острога зъехалися, теди всѣ розніи и многократніи желанія мои, чрезъ многократнихъ посланниковъ бывшіи, цале отринувши, заключили тую Острозскую коммисію зъ посланниками новопоставленного Гетмана своего Уманского, Ханенка, и его всей Украинѣ потвердивши Гетманомъ, мене цифрою учинили. Що я увидѣвши и старожитной слави вашей войска Запорожского въ поруганіе Полякамъ допустити незхотѣвши, радъ не радъ, зъ жалемъ сердечнимъ мусѣлемъ удатися до Порти Отоманской. Бо вѣдаю певне, же Пресвѣтлѣйшій Монархъ Російскій, отступивши насъ чрезъ помененніи тринадцятолѣтніи Андрусовскіи зъ Поляками договори, мнѣ отъ Поляковъ доставшіеся: которихъ, для лутшого вирозумленя, списокъ вамъ посилаю: не схотѣлъ бы ихъ, на прошеніе наше, нарушити и пойты въ заводъ военній за насъ зъ Поляками, маючи барзѣй тщаніе о успокоенню вѣчнимъ миромъ своихъ власнихъ зъ ними Поляками интерессовъ. Да еще присмотрѣтеся, Вашъ-Мость, окомъ разума своего, ежели и Хмелниченко не зъ самихъ же Росіянъ причини (гди кромѣ иншихъ самому ему незноснихъ дѣяній, приданними статями Переясловскими велено зъ Бихова и изъ иншихъ тамошнихъ мѣстъ, кровію козацкою купленнихъ и отъ власти Литовской завоеваннихъ, Козакамъ уступити, и имени козацкому тамъ не быти) удалился отъ нихъ.

По якихъ початкахъ, явно отчизнѣ вашой непожиточнихъ, можете ли впередъ надѣятися опой чого лутшого? Я—ни. И властолюбци тогобочніи безбожніи, Галати несмисленніи, для своихъ приватъ (чого жался Боже) отчизну

вашу на двое роздравшіи, будутъ ли многолѣтно твердими въ своихъ жилищахъ, правахъ и волностяхъ зъ невинними а простодушними людми реіменту своего—разсмотрѣть. Не я теди естемъ причиною рунѣ отчизной, але подобно Вашъ-Мость, зчинивши раздвоенія оной; или тіи амбиціяти, которіи для своихъ власнихъ приватъ и скоро щезающой славы, якихъ вишшей наменилемъ, усаждаючися на тогобочніи гетманства, привели тую бѣдную отчизну вашу, Малую Росію, въ крайное разореніе и въ людей оскудѣніе. Но не полагаю между тими Гетманами невинной душѣ, Безпалого, первого и недолговременного тогобочного Гетмана.

Которое раздвоеніе и разтроеніе отчизни нашой, не чимъ иншимъ, тилко единимъ, по глаголу Евангелскому, смердитъ запустѣніемъ—якого недай Боже. Къ тому и тое уважте у себе, Вашъ-Мость Мосцѣ панство, чи слушне будетъ вамъ, подъ Лядскою зоставши рукою, прародителную благочестивую Грекорускую и до живота вѣчно спасенного предводителницею сущую вѣру зкассовати, и по насиліи Лядскомъ унѣятами спасенія своего непевними зъ Ханенкомъ зостаты? Чи пожитечнѣйше подъ властію Турецкою, при неповрежденнихъ святія вѣри своея догматахъ и сакраментахъ зоставши, древнихъ и предковѣчнихъ вамъ и всей отчизнѣ вашей крѣпко теперъ отъ Порти утвержденнихъ зоставати правахъ и волностехъ?—Тое все до разсужденія Вашъ-Мостемъ Мосцѣ панству подавши, прошу велце Вашъ-Мостей Мосцѣ панства, рачте ку мнѣ таковую заховати пріязнь и любовъ, яковую заховалисте ку антецессору моему, славному Гетману своему Богдану Хмелницкому; а я взаемне ко Вашъ-Мостемъ Мосцѣ панству мою на всегда щирую зичливость и пріязнь декляруючи, зичу нмже отъ Пана Бога

многолѣтного здоровя, и щасливихъ во всемъ узнавати сукцессовъ.

Зъ Чегрина, февраля 11, року 1671.

Вашъ-Мосцѣ Мосцѣ панству всего добра зичливій пріятель и братъ:

Петро Дорошенко, Гетманъ Пайяснѣйшой Порты Отоманской Украино-Малоросійскій и всего войска Запорожского.

Тотъ листъ Дорошенковъ гди зосталъ въ радѣ Запорожской вычитанъ, теди едни зъ нихъ, невигласи и пяницѣ, Дорошенковѣ и посланцу его лаяли, за дотклывое къ нимъ въ писмѣ томъ слово; а другіи статечніи и розумніи плакали, уваживши силу писма оного; на которое любо Атаманъ Кошовій хотѣлъ былъ къ Дорошенку учинити отвѣтъ, еднакъ халастра помененая Запорожская не позволила. Прето зъ словеснимъ отвѣтомъ и благодарствіемъ тотъ посланецъ отъ Кошового къ Дорошенку отправленъ; за которого въ Чигринъ прибытемъ, гди жадного лѣтералного къ себѣ Дорошенко отъ Запорожцовъ не увидѣлъ респонсу, теди поставивши себѣ тое отъ нихъ за зневагу, знову отновилъ въ себѣ ку нимъ гнѣвъ свой и недоброхотство.

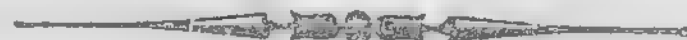

РОЗДѢЛЪ XIII.

О непрестававшой между Козаками злобѣ; о уданю Многогрѣшного чрезъ Мокрѣевича; о взятю его Многогрѣшного на Москву зъ товарищи, и о засланю въ разніе мѣста на вѣчную ссилку; о избраніи по Многогрѣшномъ на гетманство Ивана Самойловича; о даннихъ ему статяхъ Монаршихъ, и о его прежнемъ житіи; о послахъ козацкихъ на комисіяхъ Царскихъ зъ Поляками быти мѣвшихъ; о поджозѣ Дорошенковой Турчина на Поляковъ и на взяте Камянца Подольского; о розгромѣ чрезъ Дорошенка Ханенка, возбранявшого Дорошенку ити подъ Камянецъ; о взятю Камянца чрезъ Турка и Дорошенка, и о респектѣ Камянчанамъ отъ Турчина; о розъеханюся зъ подъ Камянца войскъ Турецкихъ и козацкихъ зъ Дорошенкомъ, и о жалости Лядской по утратѣ Камянца прекрѣпкого; о поворотѣ Дорошенковомъ зъ подъ Камянца; о привитаню его чрезъ Уманцовъ подъ Христиновкою; о мовѣ Дорошенковой обширной до Уманцовъ, ганячи ихъ непостоянство, а желаючой о склонность подъ свой рейментъ, и о склонности къ тому Уманцовъ; о ласкавомъ отпуску Уманцовъ назадъ, и о прибытю его въ Чигринъ; о потраченю въ Чигринѣ еднихъ, а другихъ въ Умани Уманцовъ; о поставленю имъ Гродзенка, и о зисканю въ Чигринѣ Ханенчихи и Бѣлогрудки; о гнѣвѣ Уманскомъ за тое на Дорошенка; о

присланю отъ Дорошенка въ Умань двохъ полковъ охотницкихъ для ускромляня бунтовъ, и о глупомъ поступку въ Умани тихъ полковниковъ зъ погибеллю ихъ; о поймано чрезъ Орду Гедеона Хмелничєнка зъ прочіими, и о засланю его зъ Криму въ Стамбулъ.

Року отъ положенія предѣловъ мору 7180, а отъ явленія во мірѣ плотію втораго Адама Христа Господа 1672. Еще злоба и вражда между Козаками господствовавшая не уконтетовала своихъ афектовъ, еще зависть въ нихъ жителствовавшая своихъ доказовала скутковъ еднихъ на другихъ возбуждающи, и тимъ отчизну ихъ Малую Росію въ крайное приводячи запустѣніе: ибо Гетманъ сегобочній Демянъ Игнатовичъ Многогрѣшній за ледво прежилъ на своемъ гетманствѣ лѣтъ 4, ажъ заразъ фортуна его отступивши, отворила двери его непріятелемъ на изверженіе отъ тоя власти гетманскія. Поневажъ Карпъ Мокрѣевичъ писаръ его войсковій енералній зъ другими товарищи своими провѣдавши, чи праведно чили неправедно, же будто Многогрѣшній началъ былъ тайніи чинити корреспонденціи зъ тогобочнимъ Гетманомъ Петромъ Дорошенкомъ, намѣриваючи также якъ и Дорошенко зъ сегобочною Украиною склонитися подъ державу Турецкую, свѣдителствовалъ о томъ тайно до престолу Монаршого своимъ писаніемъ. Якому ихъ свѣдителству яко латво дана вѣра, такъ заразъ присланъ зъ Москви певній нѣякійсь особа, зъ указомъ Монаршимъ до старшины енералной, аби Гетмана Многогрѣшного ему видали, а на его мѣсто инного Гетмана себѣ постановили. По якому указу навѣтники и недруги старшина Многогрѣшного, рада тому будучи, пришли въ нощи въ замокъ Батуринскій, и Гетмана своего Многогрѣшного безопасного и жадного на себе коварства отъ нихъ неподѣвавшагося въ дому заставши, взяли и отдали въ руки тому Царского Величества посланному; которій взявши того бѣдного Гетмана

и еще нѣсколко особъ значнихъ, его друговъ добрихъ, попровадилъ къ Москвѣ. А для лутшого намѣреваемой измѣнѣ его доказателства, поехалъ зъ тимъ же посланникомъ монаршимъ и помененнiй писаръ его енералнiй Мокрѣевичъ зъ товарищи. За припроваженемъ засъ къ Москвѣ, гди вину его Многогрѣшного усмотрено, теди заразъ его самого зъ дѣтми до города Архангелского, а иннихъ въ Сибѣръ и инудѣ въ далечайшiе мѣстца на вѣчную ссилку засланно. На мѣстце засъ Многогрѣшного иншого Гетмана старшинѣ енералной, полковникомъ и всему войску сегобочному Запорожскому обрати (яко и вишшей рѣхомъ) позволено.

По якому позволенiю Монаршому и указу, кгди прибылъ на Украину бояринъ и воевода и намѣсникъ Бѣлагородскiй, князь Григорiй Григорiевичъ Ромодановскiй зъ товарищи; теди енералная старшина, полковники и все войско, между Конотопомъ и Путивлемъ у дуброви Козацкой, iюня 17, преречоного 1672 року, до купи зъехавшися, доброволными голосами и соизволенiемъ избрали и постановили себѣ Гетманомъ Ивана Самойловича, бывшого при Многогрѣшномъ судiею войсковимъ енералнимъ.

Тотъ Иванъ Самойловичъ бѣ синъ священническiй, а во время тогобочной руини и разоренiя, егда многiи тогобочнiи люди на сюю Днепра сторону для житiя вигоднѣйшого прехождаху, тогда и онъ Самойловичъ зъ священникомъ отцемъ своимъ, небогатъ сущи, на сюю-жъ Днепра сторону пришедъ и начать житы въ Красномъ Колядинѣ городѣ; а нижъ былъ въ писмѣ Козакорускомъ доволенъ, разуменъ, уроди красной, добръ и ко всѣмъ людемъ склоненъ и прихиленъ, того ради вскорѣ въ томъ же Красномъ Колядинѣ поставленъ писаромъ сотеннимъ, за Бруховецкого гетманства, занеже и писивалъ красно. Потомъ за причиною Стефана Потребича Гречаного, писара Бруховецкого енералного, учиненъ сотникомъ въ Веприку, полку Гадяцкого городѣ; потомъ перемѣненъ зъ Веприцкого сот-

ницства на Красноколядинское. А зъ Красноколядинского сотницства, за причиною того-жъ Гречаного писара енералного, поставленъ отъ Бруховецкого наказнимъ полковникомъ Черн҃ѣговскимъ, и жилъ въ городѣ Седневѣ. Потомъ на Глуховской радѣ, при обраніи Многогрѣшного на гетманство, поставленъ и онъ Самойловичъ судіею войсковымъ енералнимъ. А наконецъ Богу о немъ благоволящу, по взятіи Многогрѣшного на Москву, единогласнимъ войска Запорожского словомъ и вотами у козацкой Дубровы, яко и вышшей выразилося, тому-жъ всему войску сегобочному козацкому избранъ и поставленъ Гетманомъ; при которомъ постановленю, отъ князя Григорія Григоріевича Ромодановского зъ товарищи тому-жъ войску со всею старшиною зпоряженни и врученни Царского Пресвѣтлого Величества такіе статьи:

Статьи Конотопскіе, албо свойственъе у Козацкой Дубровы между Конотопомъ и Путывлемъ, при постановленю Гетмана Ивана Самойловича, всему войску Запорожскому и народу Малоросійскому данные отъ Великого Государя Его Царского Пресвѣтлого Величества Всеросійского Самодержца.

Лѣта 7180, мая во 25 день, а отъ Рождества Христова 1672.

Великій Государъ Царъ и Великій Князь Алексѣй Михайловичъ, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи Самодержецъ, указалъ боярину и воеводе и намѣстнику Бѣлагородскому, князю Григорію Григоріевичу Ромодановскому, да думному дворянину и намѣстнику Мединскому Ивану Ивановичу Ржевскому, да дяку Афанасію Ташликову ихати Малія Росіи въ Его Великого Государя Черкаскіе городи, въ войско Запорожское сей стороны Днепра, и пожаловалъ велѣлъ учинить въ Конотопе раду; а на раде велѣлъ быти Преосвященому Архіепископу Лазару Барановичу Чернѣгов-

скому и Повгородскому, обозному, судямъ, асауламъ, полковникомъ и всей старшинѣ и Козакомъ; и по ихъ праву велѣлъ имъ обрать Гетмана кого они межъ себя излюбять; а какъ изберуть Гетмана, и Великій Государъ Его Царское Пресвѣтлое Величество велѣлъ на раде вичести статьи, какови дани были по указу Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества, прежнему Гетману Богдану Хмелницкому и всему войску Запорожскому, на какихъ статяхъ были подъ високою рукою Его Царского Пресвѣтлого Величества прежней Гетманъ Богданъ Хмелницкій и все войско Запорожское; а ниѣ статьи указалъ Великій Государъ Его Царское Пресвѣтлое Величество по ихъ челомбитю учинить и инне вновъ, для потвержеия войску Запорозскому, чтобъ впредъ измѣни и Христіянского кровопролятія не было, какъ учинилась отъ измѣнниковъ отъ Ивашка Виговского, отъ Юрашка Хмелницкого, отъ Ивашка Бруховецкого и иныхъ единомисленниковъ. А какъ они Гетмана оберуть, и имъ съ тѣмъ новообранимъ Гетманомъ, Ему Великому Государю Царю и Великому Князю Алексѣю Михайловичу, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи Самодержцу, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству и Его Государскимъ дѣтемъ, Великому Государю благородному Царевичу и Великому Князю Феодору Алексѣевичу всея Великія и Малыя и Бѣлые Росіи, Великому Государю благородному Царевичу и Великому Князю Іоану Алексѣевичу всея Великія и Бѣлыя Росіи, Великому Государю благородному Царевичу и Великому Князю Петру Алексѣевичу всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи и инимъ Государскимъ наслѣдникомъ, на вѣчное и вѣрное подданство, по непорочной Евангелской заповѣди Господни вѣру учинить и крестъ целовать; и быти имъ у Него Великого Государя, Его Царского Пресвѣтлого Величества и Его Государскихъ наслѣдниковъ, во вѣчномъ подданствѣ неотступно, въ прежнихъ правахъ и волностяхъ, по прежнимъ Его Великого Государя, Его Цар-

ского Пресвѣтлого Величества жалованимъ грамотамъ, какови были дани прежнему Гетману Богдану Хмелницкому и нинмъ Гетманомъ и всему войску Запорожскому.

И въ нинѣшнемъ во 180 году іюня во 17 д., по указу Великого Государя Цара и Великого Князя Алексѣя Михайловича всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи Самодержца, бояринъ и воевода и намѣстникъ Бѣлогородскій Князь Григорій Григоріевичъ Ромодановскій съ товарищи, по прошенію генералнихъ—обозного Петра Забѣлы съ товарищи, и полковниковъ при нихъ будучихъ войска Запорозского, раду учинили межъ Путивля и Конотопа, въ Козацкой Дуброве, конецъ валу, и указъ Великого Государя Его Царского Пресвѣтлого Величества на раде Лазару Барановичу Архіепископу Чернѣговскому и Новгородскому, и обозному и судямъ и всей старшинѣ и войску говорили:

Въ нинѣшнемъ во 180 году, въ марте мѣсяце въ рознихъ числѣхъ, къ Великому Государу Цару и Великому Князю Алексѣю Михайловичу всея Великія Малыя и Бѣлыя Росіи Самодержцу, къ Его Царскому Величеству, писалъ выше свѣдителствованій Архіепископъ зъ дворовими своими людми, съ конюшимъ съ Яковомъ Хапчинскимъ, да съ кухмистромъ зъ Григоріемъ Менжинскимъ, обявляя про измѣну бывшого Гетмана Демяна Игнатова, по писму всей генералной старшини. А ви обозной Петръ Забѣла и вся генералная старшина, со всемъ войскомъ Запорожскимъ, къ Великому Государу нашому, къ Его Царскому Величеству, зъ генералнимъ писаремъ съ Карпомъ Мокрѣевимъ, да Стародубскимъ полковникомъ съ Петромъ Росдовцомъ съ товарищи, писали-жъ слезнимъ своимъ челобитемъ, что ви истинніе Царского Величества подданіе, и смотря тайніе бывшего Гетмана Демяна Игнатова изменичіи ссилки той сторони Днепра зъ Гетманомъ съ Петромъ Дорошенкомъ, и поискиване въ подданство Турскому Солтану, которими тайними ссилками и васъ Великого Государя нашего Его Царского

Пресвѣтлого Величества подданихъ въ вѣчную бусурманскую неволю завесть хотѣлъ; тогда ви постерегая того и помня къ Великому Государу нашему, къ Его Царскому Величеству свое вѣрное подданство, и во всякомъ послушаніи, предъ святимъ Евангеліемъ обещаніе, того измѣнника взяли, къ Великому Государю нашому къ Его Царскому Величеству съ тѣмъ вишеимянованимъ генералнимъ писаремъ съ товарищи прислали и били челомъ, чтобъ Великій Государъ нашъ Его Царское Величество васъ вѣрнихъ подданихъ своихъ пожаловалъ, велѣлъ по вашимъ правамъ для обираня нового Гетмана учинити раду, а на раду послатѣ боярина и воеводу и ратнихъ людей; а ви по вѣрному своему и во вѣки неотступному подданству, какъ прежде такъ и нинѣ, служити Великому Государю Его Царскому Величеству и наслѣдникомъ Его Царского Величества обещаетеся; и надѣясь Великого Государя нашего, Его Царского Величества на милость, всѣхъ полковниковъ, на сей сторонѣ будучихъ, чрезъ писмо, обнадежили быть въ подданствѣ у Великого Государя нашего у Его Царского Величества, по правамъ и волностямъ вашимъ и по Глуховскимъ статямъ. А что къ Великому Государю Нашему, къ Его Царскому Величеству, его Демкова измѣна, и о той его измѣнѣ явніе свѣдителства, на обличеніе къ Великому Государю Нашему Его Царскому Величеству прислали. И Великій Государъ нашъ, Его Царское Величество, видя къ себѣ вашу вѣрную службу и истинное радѣніе, что ви тому измѣннику Демку и брату его и товарищемъ ихъ, въ ихъ замислехъ намѣренія совершити не дали, и къ той измѣнѣ не подлегали, и на зліе и смутніе и прелестніе его Демкови слова не склонились, и во всемъ христіянскомъ народе, Малоросійскихъ городовъ жителемъ сей сторони Днепра бити подъ державою Великого Государа нашего, Его Царского Величества утвердили, и иного Государя до смертей вашихъ имѣти не похочете: жалуетъ милостиво и похваляетъ, и впредь въ своей

Государской милости неотмѣнно держать изволяетъ; и ви-бъ и впредъ на Его Государскую милость были надежни безовсякого сумненія; и жалуетъ васъ прежними вашими правами и волностями, по прежнимъ Глуховскимъ статямъ, которіе права и волности никогда нарушени не будутъ. А ви-бъ прежніе всѣ стати потвердили; а новіе стати которіе вамъ къ прежнимъ статямъ будутъ надобніе становили.

Да преосвященому Лазарю Барановичу, Архіепископу Черніговскому и Новгородскому, и обозному и судямъ и писару и полковникомъ и всей старшинѣ и Козакомъ говорено:

Указалъ Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, по ихъ правамъ и волностямъ Гетмана обрать, кого они излюбятъ.

И обозной и суди и писарь и полковники и вся старшина и Козаки, по своимъ правамъ и волностямъ обрали Гетмана Ивана Самойловича.

И бояринъ и воевода и намѣстникъ Бѣлогородскій князь Григоріевичъ Ромодановскій съ товарищи, на раде прежніе Глуховскіе статьи и иннѣ которіе по указу Великого Государя вновъ прибавлени, велѣли вичесть и укрепить, и на тѣхъ статяхъ Гетманъ и полковники, которіе вновъ учинени, Великому Государу Цару и Великому Князю Алексѣю Михайловичу всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи Самодержцу и Его Государскимъ Наслѣдникомъ, по святѣй непорочной Евангелской заповѣди, на вѣчное подданство вѣру учинили на томъ, что имъ быти подъ ихъ Государскою рукою неотступно.

А по которой записи Гетманъ Иванъ Самойловичъ къ вѣре приведенъ, и та запись подъ статями.

А на раде были и къ статямъ руки приложили:

Преосвященій Архіепископъ Лазарь Барановичъ Черніговскій и Новгородскій.

Новогородка Сѣверского, Спаского монастира Архимандритъ Михайло Лежайскій.

Нѣжинскій протопопъ Семеонъ Адамовъ.

Гетманъ Иванъ Самойловичъ.

Обозной Петръ Забѣла: въ его мѣсто руку приложилъ сынъ его Степанъ.

Судіи:

Иванъ Домонтовъ. Павелъ Животовской: вмѣсто его руку приложилъ Кіевской полковникъ Костантій Солонина.

Писарь Сава Прокоповъ.

Асаулъ Иванъ Лисенко: вмѣсто его руку приложилъ Юрія Гречаной.

Хоружій Григорій Карповъ. Бунчучной Леонтій Полуботокъ.

Полковники:

Переясловскій Дмитрашко Райча: вмѣсто его руку приложилъ его-жъ полку Козакъ Кирило Бовайло.

Нѣжинской Филипъ Уманецъ: вмѣсто его руку приложилъ писарь Павелъ Михайловъ.

Полтавской Демянъ Кгутжелъ: вмѣсто его руку приложилъ Черпѣговскій полковникъ Василей Бурковскій.

Кіевской полковникъ Костянтинъ Солонина.

Миргородской Иванъ Дубяга: вмѣсто его руку приложилъ его полку писарь Макаръ Мираевскій.

Стародубской Петръ Рославецъ: вмѣсто его руку приложилъ его полку писарь Иванъ Козакевичъ.

Прилуцкой Лазаръ Горленко.

Лубенской Иванъ Сербинъ: въ его мѣсто руку приложилъ писарь его Өеодоръ Василіевъ.

Гадяцкой Семенъ Остренко: въ его мѣсто приложилъ руку писарь его полку Степанъ Мокрѣевичъ.

Переясловского полку старшина:

Обозний Григорій Рубанинъ.
Асаулъ полковой Романъ Романовичъ.
Судя Юрія Мокрѣевичъ.
Хорунжой Федоръ Забудскій.

Сотники:

Переясловской Максимъ Хоменко.
Баришпулскій Василей Посачъ.
Басанскій Сава Матяшенко.
Гелмязовскій Семенъ Якубенко.
Кропивенскій Процикъ Кужеленко.
Пищанскій Мойсѣй Феде-сенко.
Бубновской Богданъ Омелченко.
Баришевской Павелъ Морвотунъ.
Воронковскій Кирило Брайко.
Березанскій Федоръ Бузинарскій.
Золотоповскій Войца Сербинъ.
Ирклѣевскій Филипъ Андрѣенко.
Домонтовскій Тишко Сащенко.
Лепявскій Семенъ Евхименко.
Яготинскій Лаврѣнъ Скоченко.

А въ ихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писарь Кирило Бувайло.

Нѣжинского полку старшина:

Обозной Матвѣй Матвѣевичъ.
Писарь Павелъ Михайловъ.
Асаулъ Игнатъ Парпура.
Судя Федоръ Завадцкій.
Хоронжей Василей Игуменской.

Сотники:

Нѣжинской Абакумъ Тарасовъ.
Носувскій Артемъ Мартиновъ.
Нѣжинской Марко Бурсукъ.
Вертѣевской Иванъ Семеновъ.

Кобизской Федоръ Андрѣевъ.

Мринскій Кузма Якимовъ.

Олшевской Иванъ Пригара.

Девицкій Петръ Ивановъ.

Прохорской Григорей Хоменко.

Борзенской Тарасъ Забѣленко.

Шаповаловской Петръ Павленко.

Бахманской Яковъ Пащенко.

Ивангородскій Демко Ивановъ.

Новомлинской Степанъ Федоровъ.

Конотопскій Иванъ Жданенко.

Рождественской Юрей Никифоровъ.

Кролевецкой Василей Яковлевъ.

Воронѣжской Сава Григорієвъ.

А въ ихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писарь Павелъ Михайловъ.

Полтавского полку старшина:

Обозной Артемъ Донецъ.

Хоронжей Дороѳѣй Петращенко.

Судя Юрко Тоболецъ.

Асаулъ Леонтій Ивановъ.

Асаулъ Стецко.

Сотники:

Полтавской Гарасимъ Прогонской.

Будянской Дмѣтрей Харченко.

Старосанжаровской Павелъ Тарасовъ.

Новосанжаровской Иванъ Трушъ.

Бѣликовской Андрѣй Бѣлокунъ.

Кобеляцкой Григорей Бражной.

Карпъ Сокологурской.

Михайло Кишинской.

Мартинъ Переволочанской.

Яцко Келебердянской.

Опошанской Мелешко Матвѣевъ.

Зенковской Левко Гавриловъ.

Шишашкой Григорей Оробецъ.

Яресковсковской Левко Тарасовъ.

Бѣлоцерковской Иванъ Вергунъ.

Остаповской Яковъ Махновъ.

Готвянской Алексѣй Черкашенецъ. А въ ихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писарь Иванъ Кириловъ.

Кіевского полку старшина:

Обозной Афонасей Савенко.

Судя Юря Незамай.

Писарь Петръ Ивановъ Домонтовъ.

Асаулъ Семенъ Карповъ сынъ.

Жила Хоружей.

Яковъ Александровъ.

Сотники:

Федоръ Андрѣевъ, Кіевскій.

Гаврило Жиленко, Козелской.

Острицкой Иванъ Дворецкой.

Бобровицкой Игнатъ Каленицкой.

Гоголевской Иванъ Яковенко.

Моровской Иванъ Шуменко.

А въ ихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писарь Петръ Ивановъ сынъ Домонтовъ.

Черпѣговского полку старшина:

Обозной Костянтинъ Угровецкой.

Писарь Михайло Степановъ Свободецкой.

Асаулъ Пикифоръ Калениковъ.

Хоронжей Степанъ Симонъ.

Сотники:

Белоуской Павелъ Товстолѣсъ.

Вибелской Яковъ Близниченко.

Слабинской Ивановъ Пархомовъ синъ Утвенко.

Сибережской Филипъ Звякой.

Седневской Михайло Савенко.
Городницкой Гришко Романовъ.
Березейской Сава Іовенко.
Менской Федоръ Описковъ.
Сосницкой Степанъ Зорченко.
Столенской Филипъ Марковъ.
Киселевской Кондратъ Бутовичъ.
Синявской Василей Марковъ.
Волинской Василей Коледа.
Попурницкой Федоръ Кувтиненко.

А въ ихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писарь Михайло Степановъ сынъ Свободецкой.

Миргородского полку старшина:

Обозной Яковъ Федоровъ.
Судя Андрѣй Ивановъ.
Писарь Макаръ Морокевской.
Асаулъ Грицко Яцковичъ.
Асаулъ Ефимовъ Федоровъ.
Хоронжей Иванъ Ивановъ.

Сотники:

Миргородской Феско Сахненко.
Сорочинскій Иванъ Барисенко.
Устивицкой Иванъ Майданъ.
Хоролской Грицко Мищенко.

А въ ихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писаръ Макаръ Моркевской.

Стародубского полку старшина:

Обозной Гаврило Дощенко.
Писаръ Иванъ Козаковъ.
Асаулъ Василей Юревъ.

Сотники:

Кузма Дашкевичъ Стародубской.
Почепской Авдѣй Ивановъ сынъ Рословецъ.

Погарской Лазаръ Тимофѣевъ.
Новгородской Захарій Степановъ.
Мглинской Иванъ Берло.
Бакланской Михайло Морской.
Шептаковской Василей Исаенко.
Топалской Михайло Рубецъ.

А въ нихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писаръ Иванъ Козаковичъ.

Прилуцкого полку старшина:

Обозной Василей Себестяновъ.
Судя Иванъ Маценко.
Хоружей Андрѣй Семеновъ.
Писарь Семенъ Раковичъ.
Асаулъ Григорей Чернявской.

Сотники:

Михайло Раковичъ.
Иченской Иванъ Бовченко.
Краснянской Павелъ Закгрудской.
Журавской Матвѣй Биченской.
Карабутовской Яцко Драпѣка.
Барвинской Иванъ Андрѣевъ.
Сребрянскій Данило Темченко.
Иваницкой Сава Мищенко.
Монастирской Тарасенко.

А въ нихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писарь Семенъ Раковичъ.

Лубенского полку старшина:

Писарь Федоръ Василіевъ.
Асаулъ Микита Бурой.
Хоронжей Матвѣй Гудученко.
Судя Левко Свѣчка.
Асаулъ Яцко Лещенко.

Сотники:

Лубенской Паско Цупченко.

Лукомской Алексѣй Михайловъ.

Чугриндубровской Иванъ Дупенко.

Ирпатинской Гапунъ Забровской.

Яблуновской Петръ Ворона.

Чорнуской Лаврѣнъ Игнатенко.

Городиской Трофимъ Ничипоренко.

Лохвицкой Іоско Отрокъ.

Сенецкой Михайло Будовяченко.

Глинской Грицко Ивановъ.

Роменской Максимко Илляшко.

Смѣдовской Леонтей Свинченко.

Костянтиновской Иванъ Лубенецъ.

А въ ихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писаръ Федоръ Василіевъ.

Гадяцкого полку старшина:

Обозной Михайло Андрѣевъ.

Судя Ефимъ Вечурка.

Асаулъ Андрѣй Исаенокъ.

Хоронжей Андрѣй Метла.

Писаръ Степанъ Макрѣевъ.

Сотники:

Гадяцкой Федоръ Донецъ.

Веприцкой Богданъ Савченко.

Грунской Михайло Михайловъ.

Котелвенской Ерема Глиносѣренко.

Кузменской Кондратъ Клименкуцъ.

Лютенскій Иванъ Скапоженко.

Бурковской Андрѣй Исаенко.

Рошевской Фетко Савощенко.

Комышенской Игнатъ Сурупенко.

А въ ихъ мѣсто руку приложилъ того-жъ полку писаръ Степанъ Мокрѣевъ.

Города Нѣжина мещане:

Воїтъ Александеръ Цурковской.
Яковъ Ждановъ.
Бурмистръ Еремѣй Копинскіи.
Писаръ мѣской Филипъ Васутинской.

1.

О подданствѣ войска Запорожского.

Быти у Великаго Государа Цара и Великого Князя Алексѣя Михайловича, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи Самодержца, и въ Его Царского Величества благороднихъ чадъ, благовѣрного Государя Царевича и Великого Князя Феодора Алексѣевича, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи, и благовѣрнаго Государя Царевича и Великого Князя Іоанна Алексѣевича, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи, и благовѣрнаго Государа Царевича и Великого Князя Петра Алексѣевича, всея Великія и Малыя Росіи, и наслѣдниковъ ихъ Государскихъ, въ подданствѣ новообраному Гетману Ивану Самойловичу, и обозному и судямъ и писару и полковникомъ и сотникомъ и всей старшинѣ и всему войску Запорожскому, всякого чину и возрасту людемъ и черинѣ, по прежнимъ статямъ акови постановлени при прежнихъ Гетманахъ, и по Глуховскимъ постановленимъ и утверженимъ, и обещаніемъ гетманскимъ и всей старшини и всего войска Запорожского предъ святимъ Евангеліемъ закрепленимъ и руками подписанимъ, какъ тѣ стати сами въ себѣ задержаца.

Обозной Петръ Забѣла и вся старшина и Козаки вислушавъ сей статѣ, обещалися Великому Государю, и Его Царского Величества благороднимъ чадомъ и ихъ наслѣдникомъ, служити до смерти живота своего неотмѣнно.

2.

О мирѣ зъ короною Полскою и о Кіевѣ.

Били челомъ Великому Государу, вся генералная старшина, обозной Петръ Забѣла, судіи Иванъ Самойловъ, Иванъ Домонтовъ, писаръ Карпъ Мокрѣевъ и полковники и сотники и вся войсковая старшина и все войско Запорожское, чтобъ они вѣдали какъ постановленіе миру учинилось межъ обоими Великими Государи, какъ Царскимъ Величествомъ также и Королевскимъ Величествомъ, и о Кіеве.

И по указу Великого Государа Его Царского Величества, чрезъ ближнего боярина и намѣстника Тверскаго, князя Юря Алексѣевича Долгорукова съ товарищи, также и Королевского Величества великихъ и полномочнихъ пословъ Яна Гнинского воеводу Хелмского съ товарищи, договоръ учиненъ и потверженъ на перемирніе лѣта, а иніе стати отложени на зъиздъ до 182 году.

А городъ Кіевъ за нарушенемъ Королевского Величества съ стороны, Великій Государъ Его Царское Величество уступить нѣкогда не велитъ.

Обозной и вся старшина и Козаки, на милость Великого Государя Его Царского Величества, что ихъ пожаловалъ, и постановленіе миру и о Кіеве велѣлъ имъ обявити, бютъ челомъ.

3.

Чтоби Гетманъ безъ вѣдома всего войска не судилъ и не каралъ никого.

Великому Государю Его Царскому Величеству били челомъ генералніе: обозной Петръ Забѣла, да судіи Иванъ Самойловъ да Иванъ Домонтовъ, писаръ Карпъ Мокрѣевъ

и полковники и сотники и вся старшина и все войско Запорозское, чтобъ они нашего новообраного Гетмана никакой неволи и жесточи, какъ отъ измѣнника Демка было не терпѣли, и чтобъ онъ надъ ними, войсковою старшиною, никакой справедливости безъ совѣту всей старшини и безвинно не чинилъ; за преступленіе би если хто въ томъ обявитца судомъ и доводомъ войсковимъ *казнилъ, и отъ чина если кто того недостойнымъ будетъ, отставлялъ, тако-жъ и съ инымъ товариствомъ войсковимъ* (*) и посполитимъ народомъ дабн не по воли, но по суду и праву посполитому поступалъ.

И Великій Государъ Его Царское Величество пожаловалъ генералнихъ: обозного Петра Забѣлу, да судей Ивана Самойлова, Ивана Домонтова, писара Карпа Мокрѣева и всю старшину и хто по нихъ будетъ и все войско Запорозское, велѣлъ той статн быти по ихъ челомбитю.

4.

Чтоби Гетманъ, безъ вѣдома Царского Величества и всего войска Запорозского, зъ жаднимъ посторонимъ монархомъ и изъ Гетманомъ Дорошенкомъ ни о чемъ не списовался, и зустнихъ ссилокъ не чинилъ.

Великому Государу Его Царскому Величеству они же генералная старшина, обозной и судіи и писаръ и все войско Запорозское били челомъ, чтобъ тойже новообраной Гетманъ, безъ указу Великого Государя Его Царского Величества и безъ совѣту ихъ старшини, къ посторонимъ монархомъ и къ инимъ государемъ и ни къ кому, и найпаче къ Дорошенку ни о чемъ не писалъ, и устними своими ссилками ссилати не дерзалъ. Великій Государъ Его Царское Величество и той статн указалъ быти по ихъ челомбитю.

(*) Пол. Соб. Зак. Р. Им. Т. 1, стр. 893.

5.

О розговоръ пословъ Полскихъ на Москвъ, что Гетманъ Демянъ Игнатовъ после договору Андрусовского въ воеводствъ Мстиславскомъ многіе заихавъ мъста, по реку Сожъ

Какъ были у Великого Государа у Его Царского Величества на Москвѣ, Наяснѣйшого Великого Государа Михаила, Божіею Милостію Короля Полского и великого князя Литовскаго, Рускаго и иныхъ, Его Королевского Величества великіе и полномочные послы, Янъ Ининской воевода Хелмской съ товарищи; и будучи у Великого Государя зъ бояри думными людми въ отвѣте говорили, чтобъ бывшей Гетманъ Демко Игнатовъ, Королевского Величества въ сторонѣ, въ воеводствѣ Мстиславскомъ и въ повѣтехъ въ Мозирскомъ и въ Речицкомъ заихалъ многіе мѣста, по реку Сожъ, после Андрусовского договору минуя три годи; и будетъ Королевскаго Величества въ сторонѣ, въ тѣхъ мѣстехъ, Великого Государя Его Царского Величества подданные Малоросійскіе жители по реку Сожъ заихали, и съ тихъ мѣстъ тимъ людемъ уступить, и впредъ Королевскаго Величества земель и всякихъ угодей вновъ не заижавъ, никакихъ задоровъ и зацѣпокъ не чинить, а жити Королевскаго Величества зъ людми вспокойно; а для лутшаго въ рубежахъ исправленія, Великаго Государя Его Царского Величества и Великого Государа Его Королевскаго Величества, назначени можные и росправные суди, которіе межевіе судіи съихався въ тіи краи, учинивъ во всякой правдѣ истинѣ, предъ святимъ Евангеліемъ, обещаніе, межи осмотрять и всякую справедливость учинять, какъ будетъ пристойно.

Обозной и вся старшина и Козаки приговорили сей стати быть такъ.

6.

О измѣнѣ Дорошенковой Королю Полскому, и чтобъ ему не помогано.

Вѣдомо Великому Государу Его Царскому Величеству, что Дорошенко изменя Государу своему, Его Королевскому Величеству, поддался со всею своею купою Турскому Салтану, всчинаетъ съ Королевскимъ Величествомъ войну, и если, отъ чего сохрани Боже, на государства Королевскаго Величества оній Салтанъ съ силами своими и Дорошенко наступятъ, и Королевскаго Величества войскамъ будутъ сепіки *(силни)*, и новообраному Гетману и всей старшинѣ и всему войску Запорозскому, въ то время Дорошенку никакой помочи началними людми и иними не чинитъ; и въ томъ началнихъ людей и войсковихъ привестъ къ вѣре, что имъ отнюдъ никакой помочи Дорошенку самимъ не чинитъ никоторими дѣли, и своихъ полковъ подначалнихъ людей отъ того унимать и возбранятъ, чтобъ у Великого Государя Его Царского Величества съ Королевскимъ Величествомъ въ томъ недружби не было.

Обозной и вся старшина и Козаки приговорили сей стати бытъ такъ.

7.

О служивихъ и всякихъ людехъ зъ Великой Росіи въ Малую Росію убѣгаючихъ, чтобъ не были пріймовани, а прежде принятіи чтобъ назадъ повисилани.

А что въ Глуховскихъ статяхъ постановлено: Малоросійскимъ жителемъ служивихъ людей, салдатовъ и драгуновъ, и всякихъ чиновъ людей, которіе непохотя Великому

Государу Его Царскому Величеству служити, также людей боярскихъ и крестянъ, которіе убійство или разбой или иное что своровавъ, въ Малоросійскіе городи прибегутъ, не принимать и у себя не держать. И по той стати измѣнникъ Демко Малоросійскимъ жителемъ заказа о томъ никакова не учинилъ, и по тайной своей измѣне и принимать тѣхъ беглецовъ попустилъ; и нине Великому Государу нашему, Его Царскому Величеству, бютъ челомъ безпрестано Великоросійскихъ городовъ столники и стряпчіе и дворяне и всякого чину служаліе и жилицкіе люди, что въ Малоросійскихъ городѣхъ жители людей ихъ крестянъ, которіе учиня имъ всякое разорене и смертное убійство и грабежъ и пожоги, пріймаютъ, и отъ того имъ чинится великое разореніе; и новообраному Гетману и генералной старшини и всему войску Запорожскому никакихъ бѣглихъ людей и крестянъ впредъ не пріймать, а которіе до сего времени приняти и тѣхъ отпускать после нинѣшного договору вскоре.

Обозной и вся старшина и Козаки приговорили сей стати быти такъ; о томъ во всѣ полки унѣверсали свои розислать.

8.

О полномочнихъ послахъ и комисарахъ Московскихъ и Полскихъ или инихъ котрихъ, чтобъ при тихъ договорахъ и коммисіяхъ быть посламъ войска Запорозского.

Да въ Глуховскихъ статяхъ написано: естли у Царского Величества учинитца коммисія, съ которимъ ни естъ Государемъ или съ Королевскимъ Величествомъ или съ Ханомъ Кримскимъ, а тутъ бы былъ вспоминъ о войске Запорозскомъ, и чтобъ Царское Величество пожаловалъ, ихъ висланимъ при своихъ Царского Величества комисарехъ

быти позволилъ; потому что и на первой коммисіи особъ ихъ не было, и о томъ войско Запорозское въ немалой скорби было. И Великій Государь съ своими Царского Величества великими и полномочними посли и комисари, на договоре противъ постановленя, и по прошенію всего войска Запорозского сей стороны Днепра, Гетмана и всей старшини, посланцомъ ихъ войсковимъ быти указалъ; и по указу Великого Государа Его Царского Величества, съ великими и полномочними посли, зъ ближнимъ околничимъ и намѣстникомъ Чебоксарскимъ, съ Василемъ Семеновичемъ Волинскимъ и съ товарищи, посилани на зъиздъ въ село Мигновичи; и въ селѣ Мигновичахъ, у великихъ и полномочнихъ пословъ зъиздовъ не было, для того что Королевского Величества великіе и полномочніе посли и комисари, Янъ Гнинской воевода Хелмской съ товарищи, пріихали къ Великому Государу къ Его Царскому Величеству къ Москвѣ. А на Москвѣ Великого Государа Его Царского Величества бояре и думніе люде говорили, что Великій Государъ Его Царское Величество при нихъ боярехъ и думныхъ людехъ указалъ быти въ отвѣтѣ своего Царского Величества подданимъ, войска Запорожского посланцомъ, полковнику Кіевскому Костантину Солонине съ товарищи, для прислушеня ихъ Украинскихъ дѣлъ. И Королевского Величества великіе и полномочніе посли, Царского Величества бояромъ и думнимъ людемъ говорили, что имъ о томъ отъ Государя ихъ отъ Его Королевского Величества не наказано и полной мочи имъ не дано, и за тѣмъ, тѣмъ посланцомъ при нихъ боярехъ и думнихъ людехъ въ отвѣте быть не мочно; и чтобъ впредъ Царского Величества съ великими и полномочними посли посланцомъ ихъ на зъиздехъ не быть, для того что съ обоихъ сторонъ, межъ великими Государи въ ихъ Государскихъ великихъ дѣлехъ молчаніе и несходство биваетъ; а Царского Величества у великихъ и полномочнихъ пословъ, гдѣ на зъиздехъ о Малоросійскихъ городѣхъ сеи сторони Днепра

какіе договори и вспоминъ будетъ, и о томъ Царское Величество велитъ ихъ войско Запорозское увѣдомливать писмами.

Обозной и вся старшина и Козаки приговорили сей стати быть такъ, и положились на волю Великого Государа Его Царского Величества.

9.

О роскатѣ новомъ въ Чернѣговѣ, и о плотинѣ новой на рецѣ Стриже, чтобъ обое были знесени.

Вѣдомо Великому Государу нашему, Его Царскому Величеству учинилось, что бывшой Чернѣговской полковникъ Васка Игнатовъ у Чернѣгова учалъ дѣлать виводъ и роската прибавочніе, для того, чтобъ Царскаго Величества у ратнихъ людей воду отнять и всякую тесноту учинитъ; а Чернѣговского полку сотникъ Левко Полуботченко занялъ воденной произдъ на Стриже рекѣ и засипалъ плотиною и поставилъ мелницу, и въ томъ мѣсте и на той рекѣ мелницъ прежъ сего отнюдъ не было.

И Великій Государъ нашъ, Его Царское Величество, велѣлъ вамъ Гетману и всей старшинѣ и войску свой Царского Величества указъ сказать, чтобъ тую мелницу снесть и плотину роскопать, и учинить произдъ на той рекѣ по прежнему; а виводъ и роскати у Чернѣгова потому-жъ отломать, и впредъ на рекахъ, гдѣ есть къ городомъ водяной путь, плотинъ не дѣлать, чтобъ въ томъ утесненія Царского Величества людемъ въ Малоросіійскихъ городѣхъ не было, и водяной путь для провозу хлѣбнихъ запасовъ былъ чистъ, и о томъ заказать накрепко.

Обозной и вся старшина и Козаки приговорили сей стати быть такъ.

10.

О полку тисячномъ охотницкомъ Компанййцовъ Новицкого, чтобъ не быть ему.

Генералніе, обозной Петръ Забѣла съ товарищи, и полковники съ войсковою старшиною и Козаки говорили: въ Глуховскихъ во 22 стати написано, чтобъ для своеволнихъ людей учинить полковника изъ Малоросійскихъ городовъ, и при немъ быти тисяча человѣкомъ Козакомъ реестровимъ; буде гдѣ учинитца какіе отъ кого шатости и измѣна, и ему полковнику тѣхъ своеволнихъ унимать; а ниие бьютъ челомъ Великому Государу, чтобъ Его Царское Величество ихъ пожаловалъ Гетмана, полковниковъ и Козаковъ, тисяча человѣкомъ полку Новицкого кумпанѣи быти не указалъ, для того что отъ такихъ кумпаній Малоросійскихъ городовъ и мѣстъ и мѣстечекъ и селъ жителемъ всякое чинитца разореніе и обиди.

И Великій Государъ Его Царское Величество пожаловалъ, велѣлъ той стати быть по ихъ челомбитю.

Запись по чему приведенъ новобраной Гетманъ къ вѣре.

Великого Государа Его Царского Пресвѣтлого Величества войскъ Запорозскихъ, Я Гетманъ Иванъ Самойловичъ, обозной, суди, писаръ, асаули, полковники, сотники и со всякими чиновними людми и войскомъ Запорожскимъ, обещаемся Господу Богу Всемогущему, предъ святимъ Его Евангеліемъ, по непорочной заповѣди Его, якоже въ семъ святомъ Евангелеи указася, еже есть ей ей, на томъ служити

Намъ Великому Государю Цару и Великому Князю Алексѣю Михайловичу, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи Самодержцу, и Его благовѣрной Государинѣ Царицѣ и Великой Княгине Наталіи Кириловне, и Его Государскимъ благороднимъ чадомъ, Великому Государу и Великому Князю Феодору Алексѣевичу, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи, Великому Государу Царевичу и Великому Князю Іоану Алексѣевичу, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи, Великому Государу Царевичу и Великому Князю Петру Алексѣевичу, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи, и ихъ Государскимъ наслѣдникомъ, правдою и вѣчно въ подданствѣ пребывати постоянно, и всякую истинную и желателную услугу Его Царскому Пресвѣтлому Величеству совершити, и ни съ которими посторониими государи, не тилко что въ недружбе съ Его Царскимъ Величествомъ пребываютъ, но и съ тѣми съ которими государи Его Царское Величество въ святой дружбѣ и въ любвѣ зостаетъ, безъ указу и повелѣнія Его Царского Пресвѣтлого Величества никакой ни съ кимъ ссилки не имѣти, и иного государя себѣ, войску Запорожскому сеи сторони Днепра не желать и не искати, и подъ государствами, которіе подъ державою Великого Государа Его Царского Пресвѣтлого Величества пребываютъ не подисковатися никоторими мѣрами; а гдѣ услишимъ какихъ неприятелей, любо отъ чего сохрани Боже, Полскихъ или Турскихъ или Кримскихъ или коихъ иныхъ государствъ собраніе, и мнѣ Гетману и всѣмъ намъ за достоинство Его Царского Пресвѣтлого Величества и Его Государскихъ наслѣдниковъ, по обещанію Нашему, еже ниие предъ симъ святимъ Евангеліемъ обещаемся, противъ всякого ихъ Государского неприятеля стояти, и промислъ къ помочи чинить, и битися нещадя своихъ головъ и до самієй смерти. А гдѣ велитъ намъ Его Царское Величество быти на своей Великого Государа службѣ, войска Запорозского сеи сторони Днепра съ воинскими людми, и намъ надъ неприяте-

ли *потому-жъ промыслъ имъти, и съ тъми непріятели* битись; и въ належащихъ нуждахъ войсковихъ, ни въ которое Государство измѣною не ихать и не покинуть, и будучи мнѣ на уряде гетманскомъ, и намъ началнимъ людемъ и войску всему, словъ ссорнихъ и мятежнихъ ни отъ кого не слушать, и никакимъ плевосѣятелемъ не вѣрить; а намъ старшинѣ и войску также Гетмана не покинуть, и непріятелю Государскому не видать; а быть намъ у Его Царского Пресвѣтлого Величества и Его Царского Величества благороднихъ чадъ и у наслѣдниковъ ихъ въ подданствѣ, по Его Царского Величества милостивимъ жалованимъ грамотамъ и по старимъ статямъ, какови дани были прежнимъ Гетманомъ, и по правамъ нашимъ и по волностямъ. И какови стати постановлени въ Глухове, также и на нинишней раде, при преосвященомъ Архіепископе Лазаре Барановичи Чернѣговскомъ и Новгородскомъ, и при бояринe и намѣснике Бѣлогородскомъ, при князе Григоре Григоріевиче Ромодановскомъ, да при думному дворянине и намѣстнике Мединскомъ при Иване Ржевскомъ, да при дякѣ при Офонасе Ташликове, и руками подписаны и обещаніемъ нашимъ предъ святимъ Евангеліемъ закреплени, и тѣ всѣ стати которіе имяновани суть више сего, я новообраной Гетманъ и старшина и все войско Запорожское, всякого чину и возраста люди, имѣемъ здержати до смерти своей, такъ какъ ми предъ симъ святимъ Евангеліемъ обещаемся; а буде въ чемъ ни есть не здержимъ или въ чемъ преступить помислимъ, и Господь Богъ да казнить насъ на душахъ и на телесахъ нашихъ, и дѣтей и наслѣдниковъ, нине и впредъ будущіе вѣки.

При томъ Самойловича на Гетманство постановленю, старшина и войско престерегшися отъ Андрусовскихъ договоровъ, же безъ Козаковъ оніе имъ шкодливе, зъ раздвоеніемъ единія Малія Росіи заключенни зъ Поляками, упоминалися, ижъ где колвекъ будетъ Царского Величества коммисія и договори зъ послами и коммисарами Полскими и инншими панствами, и о Козакахъ мова тамъ будетъ, то жеби были при томъ и посланники козацкіи. На якое прошеніе любо позволилъ былъ Великій Государъ при договорахъ и комиссіяхъ зъ Поляками быти посламъ козацкимъ; еднакъ посли Лядскіи своими коварствами тую волю Монаршую премѣнили, и въ неполезній Козакамъ скутокъ навернули, яко о томъ въ осмомъ пунктѣ статей сихъ Козакодубровскихъ албо Конотопскихъ изображено. Зоставшу Самойловичу зъ худопахолства на високой власти гетманской и наченшу убогащатися, начать и доброправіе его перемѣнятися, яко о томъ впредъ будетъ.

Того-жъ року на той Днепра сторонѣ, егда Поляки хитрими способами своими на три гетманства едину Козацкую Украину, яко предписахомъ, раздѣлили, чающи такимъ дѣйствіемъ все желаемое себѣ зъ Украиною тогобочною доустроити, тогда въ той мѣре омилила ихъ надѣя; ибо Дорошенко на отмщеніе обыди своея готовъ будучи, возбудилъ войну Турецкую на Поляковъ, ку одобраню у нихъ Камянца Подолского, и ко отворенію имъ вратъ въ корону Полскую, ниже внутрнія мятежи и несогласія въ коронѣ тогда престали бяху, яко и Пуфендорфій пишетъ на листѣ 393. Турки такому совѣту ради будучи, яко сами прибравшися до войни рушили отъ Константинополя и Адріянополя ку Камянцу Подолскому, такъ и Дорошенковѣ заслали ординанцъ, аби зъ Козаками и Турками при немъ бывшими, также и изъ ордами Кримскими злучившись, простовалъ въ помочъ имъ подъ Каманецъ. Ляхи о таковомъ намѣреніи Турецкомъ довѣдавшися, приказали Гетману сво-

ему Ханенку, аби зъ войскомъ своимъ не пропустилъ Дорошенка къ Туркамъ ку Камянцу; тотъ ординанцъ Ханенко исполняючи, виправилъ отъ себе полковника Перебійноса зъ полкомъ козацкимъ, приказавши ему аби на мѣсцу приличномъ станулъ и не допустилъ Дорошенка зъ войскомъ прейти ку Камянцу. Дорошенко о томъ довѣдавшися, виправилъ напредъ себе певную часть войска козацкого, которое нѣгдѣсь Перебійноса знайшедши аттаковало; Ханенко зась о томъ довѣдавшись поспѣшилъ на ратунокъ Перебійносу зъ Козаками своими и килконадцятма корогвами войска Полского; где любо оборонилъ Перебійноса отъ Козаковъ Дорошенковихъ, однакъ заразъ себе зо всѣмъ войскомъ своимъ отъ Дорошенка и Орди не могъ оборонити; бо еслиби оборонивши Перебійноса отъ обстоянія вшедлъ былъ зъ войскомъ въ Ладижинъ, то ничого би ему Дорошенко и Орда не зашкодила; але нжъ Поляки и Козаки оборонивши Перебійноса своего, зъ веселими по одержанной викторіи сердцами розсипалися были по полю Батузскомъ тамошномъ за Козаками Дорошенковими, теди и взаемнои военнои нейшли пляги. Поневажъ въ тотъ часъ власне и самъ Дорошенко зъ Ордою, мѣсяця іюля, туда приспѣвши и Полякамъ справитися не давши, за Ладижиномъ на Батозѣ подъ Четвертеновкою розгромилъ и вирубалъ ихъ, непощадѣвши при нихъ и козацкого Ханенкового войска такъ, нжъ отъ Четвертеновки на милю добрую, до самого Ладижина, войско Ханенково и Поляковъ нещадно рубали за здобичами неуганяючись, и самъ Ханенко зъ остаткомъ Козаковъ своихъ и Поляковъ заледво умкнулъ въ Ладижинъ; а по отдаленюся Дорошенковомъ зъ войскомъ отъ Ладижина ку Камянцу, и Ханенко въ Ладижинѣ небавачись, рушилъ зъ своимъ войскомъ въ Полщу, для злученяся зъ войскомъ главнимъ коронимъ, и для даня помощи Камянцу ратуемому отъ Турчина. По розгромѣ Поляковъ зъ Ханенкомъ, чрезъ килко дней на шлягу Батузскомъ и въ лѣсѣ прози-

ваемомъ Кіевцѣ много лежало Лядскихъ шабель, панцировъ и иншихъ риштунковъ, поколь розобрано. А Дорошенко по такой викторіи надъ Ханенкомъ рушилъ отъ Ладижина невозбранно уже зо всѣмъ войскомъ козацкимъ и ординскимъ подъ Камянецъ; где прибувши чинилъ помощъ Туркамъ въ добуванию Камянца, которій яко Божіею силою есть зъ натури уфундованній, такъ здавался быти въ очахъ людскихъ нѣгди недобутимъ, але еже Богъ восхотѣ, то и сотвори; ибо градъ той твердій, аще не силою и оружіемъ непріятелскимъ, то нуждею и крѣпкимъ обстояніемъ (а найбарзѣй чрезъ измѣну коменданта тогдашнего Нѣмчина, которій многою сумою и дарами отъ Турковъ будучи подкупленій здалъ Камянецъ Туркамъ; но потомъ вскорѣ разсмотрѣвшись что за свою измѣну мѣлъ потерати голову, вшедлъ до цекавзу зъ люнтомъ запаленимъ, где казна порохова знайдовалася, и тамъ едну бочку зъ порохомъ одоткнувши и на ней сѣвши, запалилъ порохъ и пропалъ отъ того безвѣстно) въ субботу августа 17, зосталъ подъ власть Турецкую добутъ и изголдованъ; а Поляки не могли оному учинити помощи страха ради великихъ подъ нимъ бывшихъ силъ непріятелскихъ. Камянчане зась при здаванюся Турчиновѣ такую себѣ у него ласку виторговали, же на три неделѣ дано имъ волность зо всѣми имѣніями своими вибератися и віездити зъ Камянца куда хотя, а чрезъ три недѣли кто ся зъ Камянца не вибралъ, тотъ уже зосталъ подъ властю Турецкою неотпустно.

По взятю зась Камянца, зоставивши въ немъ Турчинъ значное президіумъ свое, яко самъ отійшолъ до Константинополя, такъ и Дорошенка зъ Козаками и Ордою отпустилъ до дому; а Поляки презъ свари дивячися здалеку на утрату крѣпкого Камянца своего, зъ немалимъ оплакивали шкоди тоя жалемъ, подобно и нарѣкали на упоръ свой и жестосердіе, которимъ Дорошенка зѣло раздражили и главнимъ себѣ непріятелемъ учинили. Поворочаючи До-

рошенко зъ-подъ Камянца зъ самимъ войскомъ козацкимъ, сердюцкимъ и компанѣйскимъ мимо Умань, оминулъ оную и станулъ о милю отъ нея подъ городкомъ Христиновкою; а Татаре еще предъ Уманию зъ нимъ Дорошенкомъ розлучившись, пошли пустими и дикими полями во своя страни. Уманцѣ о такой близкости Дорошенковой довѣдавшися, а своего Гетмана Ханенка въ дому невидячи, бо знайдовался при Королю Михайлу Вишневецкому, тилко полковника Бѣлогруда мѣючи, радилися зъ собою—чи учтити Дорошенка своимъ уклономъ, чили нѣтъ? Въ якой радѣ любо многіи здригалися ити зъ поклономъ къ Дорошенку за свою прежную ку нему противность, однакъ усовѣтовали непремѣнно старого Гетмана своего, его Дорошенка, належитимъ учтити поклономъ. Взявши прето зъ города своего доволній провіянтъ постній и скоромній, также хлѣба всякого и напитковъ розныхъ, такъ духовніи персони яко и свѣтцкіи, значнѣйшіи Козаки и мещане привитали его Дорошенка въ наметахъ его въ обозѣ подъ Христиновкою. До которихъ Дорошенко ласкаве оказавшися и привѣтъ имъ зичливій учинивши, мовилъ притомъ долгую рѣчь къ нимъ Уманцамъ, виражаючи и ганячи въ ней непостоянство ихъ, же его отринули а Ханенка себѣ Гетманомъ постановилы; же повѣрили и вѣрать облудамъ и нещиримъ а нѣгди исполнитися немогущимъ обѣтницамъ и ассекураціямъ Лядскимъ, виражаючи знову и тое, же чрезъ Лядскую хитрость и коварство на три части уже отчизна ихъ Малая Росія раздѣлися и трома гетманствами на всеконечное запустѣніе свое умовреднѣ хлюбится; прекладаючи имъ къ тому образци и вѣзерунки зъ древнихъ гисторій и незгодъ людскихъ, яко то Іерусалимскую, во время крайного запустѣнія и разоренія бывшую, Греческую во время взятія Турками Цараграда прошедшую, и инніи тимъ подобніи вражди и несогласія людскіи, а барзѣй и свои Украинскіи свѣжо тогда прошліи междоусобія и кровопролитія со разореніемъ и опустѣніемъ

многихъ мѣстъ и селеній людскихъ, и изъ всенароднимъ велімъ (що есть найжалостнѣйше) умаленіемъ. А по сконченю тоей обширной мови просилъ Дорошенко Уманцовъ, аби Ханенка Гетмана своего и Лядскую протекцію отринувши, склонилися по прежнему къ нему подъ единъ рейментъ и подъ Турецкое защищеніе, невонтпилячи нимало о повреждении святія вѣры своея православнія и древнихъ порядковъ и волностей войсковихъ и всеи Украини; що Уманцѣ и учинити обѣщались. Потимъ по килко разъ всѣхъ почастовавши, и нѣкіихъ духовнихъ и свѣтскихъ значнѣйшихъ особъ на обѣдъ у себе задержавши, прочіихъ всѣхъ отпустилъ до Умани; а по обѣдѣ и тихъ всѣхъ особъ чесно до дому отпустывши, самъ зъ войскомъ рушилъ на свою въ Чигринъ резиденцію; где прибувши и зъ полтори неделѣ преживши, прислалъ до Уманцовъ ординанцъ свой, абы для нѣякоись будто певнои потреби и совѣта пріездили въ Чигринъ значнѣйшое товариство Уманское, то естъ: полковникъ Бѣлогрудъ, Пиляй асаулъ, судія Яроватій, Гродзенко и инін козаки и мещане. Которіи гди прибыли въ Чигринъ, теди Дорошенко изобрѣтши на нихъ вини, судью Яроватого велѣлъ повѣсити, Пиляя асаула розстрѣляти и иншихъ годнихъ караня по достоинству казнити; а прочіихъ всѣхъ невинныхъ, а хочъ и винныхъ мало, отпустилъ до Умани, поставивши имъ полковникомъ Гродзенкэ, и приказавши ему аби за прибытемъ до Умани еще покаралъ смертію именно назначенныхъ людей Уманскихъ. Кгродзенко теди съ прочіими Уманцами въ Чигринѣ на вѣрность и зичливость Дорошенковѣ присягнувши, Ханенка и Лядскую протекцію отъ себе отметнулъ. Прибувщи зась до Умани тотъ полковникъ Кгродзенко, по приказу Дорошенковомъ, велѣлъ потратити противившихся ему Дорошенку значнихъ Козаковъ Уманскихъ, а именно Говора Корсунця, Малинку и инныхъ; жони зась — Гетманову Хоненкову и полковничую Бѣлогрудову — по приказу Дорошенковомъ, одослалъ въ

Чигринъ. Що все дѣялося въ мѣсяцехъ сентеврін и октоврін тогожъ 1672.

Такій поступокъ зрадецкій Дорошенковъ Уманцѣ увидѣвши, и собѣ тогожъ що предпомененнымъ товаришамъ сталося отъ него чаючи, заразъ свою прпреклую пріязнь отразили, и велми на Дорошенка и на полковника своего Гродзенка начали тайно гнѣватися. О чомъ гди Кгродзенко донеслъ Дорошенковѣ, теди и Дорошенко на ускромлене того Уманского шемраня и бунту прислалъ до Умани два полки охотницкихъ, еденъ компанѣйскій зъ полковникомъ Силичичемъ, а другій пѣхотній зъ полковникомъ Жеребыломъ. Лечъ безумній тихъ полковниковъ поступокъ нетилко ихъ самихъ зъ войскомъ погубилъ, Дорошенка болшей розятрилъ; але и всей Уманѣ и иншимъ многимъ городамъ и повѣтамъ тамошнимъ до всеконечного разоренія и запустѣнія главного зосталъ причиною, яко въ наступующомъ року ретелне выраженно будетъ.

Того-жъ року Гедеонъ Хмелниченко, зъ Филаретомъ игуменомъ монастира Уманского и изъ Ханенкомъ братомъ гетманскимъ, зачувши о взятю Камянца Подолского чрезъ Турчина и о поворотѣ зъ-подъ Камянца Дорошенковомъ зъ войскомъ, а боячися жебы мимоездомъ не здѣлалъ имъ якой бѣды, віехалъ былъ зъ Умани до Кіева. Лечъ въ той дорозѣ нечаяно еденъ чамбулъ Татарскій, зъ-подъ Камянца не оподаль Умани простовавшій, нагабавши его Хмелниченка въ той дорозѣ зъ игуменомъ и Ханенкомъ взялъ въ полонъ свой, и припровадивши до Умани потребовалъ за ихъ належитого окупу; которого Уманци егда отмовили даты, теди тіи Татаре запровадили ихъ до Криму, а зъ Криму Ханъ одословъ Хмелниченка въ Стамбулъ, где за показанемъ ему отъ Салтана и веїзѣра респекту, жилъ свободно въ непремѣномъ чернечествѣ своемъ, въ едномъ монастирѣ Цариградскомъ, чрезъ нѣколикое время, а потомъ отринулъ чернечество, яко впредъ о томъ будетъ. Отъ другихъ-же

повѣствуется, же Хмелниченко зъ игуменомъ и Ханенкомъ взятъ въ неволю чрезъ Батирчу мурзу о Святомъ Михайлѣ, а не ранѣйше, и же игуменъ еденъ самъ привоженъ до Умани на окупъ и не получилъ его; а Хмелниченко зъ при Бартирчѣ зимовалъ въ Калнику на Украинѣ, потомъ одосланъ въ Кримъ и до Стамбулу.

РОЗДѢЛЪ XIV.

О Турецкой завзятости на Поляковъ, и о главной поражцѣ Турковъ подъ Хотѣнемъ чрезъ Собеского зъ Поляками и Козаками; о смерти Короля Вишневецкого; о избраніи на королевство Собеского, и о первомъ неполезномъ миру Его зъ Турками; о рицерствѣ козацкомъ подъ Хотѣнемъ на Турчина, и о ярости Турецкой за тое на Козаковъ, зъ приготованемся на нихъ искорененіе; о Уманскомъ въ понеделокъ свѣтлій бунтѣ, зъ вибитемъ полковниковъ и серденятъ Дорошенковихъ; о вдячности за тое Лядской и Ханенковой, и о присланю въ Умань корогвей Полскихъ; о утѣчцѣ Грозденковой зъ Умани къ Дорошенку, и о ярости Дорошенковой на Уманцовъ за бунтъ ихъ; о новомъ полковнику въ Умани; о приготованюся Ханенковомъ войною на Дорошенка, и о призваню къ себѣ Запорожцовъ; о облеженю въ Стеблевѣ Дорошенка чрезъ Ханенка, и о поражцѣ тамъ Ханенка чрезъ Орду и Дорошенка; о страху Полскому Уманскомъ и иныхъ городовъ тамошнихъ зъ того щастя Дорошенкового, и о утѣчцѣ многихъ людей тамошнихъ на сюю Днепра сторону въ розніе мѣста, особливе въ полкъ Полтавскій; о забитю въ Лисянцѣ того-жъ лѣта брата Дорошенкового; о злости Дорошенковой къ Запорожцамъ, и о пойманю Мазепи чрезъ Запорожцовъ; о досткливомъ листу Запорожскомъ къ Дорошенку, и о гнѣвѣ Дорошенковомъ и Турецкомъ на Запорожцовъ за тое и прочая.

Року отъ возсіянія свѣтилъ небесныхъ 7181, а отъ воплощенія Сына Слова Божія 1673, въ лѣтописцахъ и запискахъ реестровыхъ Козарскихъ не обрѣлося ничто болѣе, точію двѣ словѣ—Хотѣнская война; юже нымъ зъ Пуфендорфія опишу выразнѣйше, теперъ напродъ полагаю сіе: же Турчинъ, Трацкая бестія крвѣ Христіянской ненасыщенная, прошлолѣтнимъ о взятю прекрѣпкого Камянца Подолского уведшися щастемъ, разверглъ былъ жвавіе устнѣ свои и сего лѣта на поглощеніе другихъ въ державѣ Полской сущихъ провинцій Христіянскихъ, и мало у себе Полское рыцерство важачи, зъ невеликими на дѣло свое до Полщи війшолъ былъ силами; лечъ тая его гордая дума въ инакшіе плачевніе ему отъ войска Христіянского Полского и козацкого Ханенкового премѣнилася скутки. Поневажъ (яко Самуилъ Пуфендорфій гисторикъ Нѣмецкій въ своей на листу 394 свѣдителствуетъ книзѣ) Іоанъ Собеский Гетманъ войска Полского, по указу Короля своего Михала Вишневецкого, зъ войсками коронними срѣтивши того неприятеля своего Турчина подъ городомъ Хотѣнемъ, знеслъ его тамъ при помощи Божественной на голову такъ, ижъ зъ тридцяти и двохъ тисячъ едва тисяча и пятьсотъ человѣкъ Турковъ отъ смерти избѣгло. Якая служба Собеского яко на великую у речи посполитой заробила похвалу, такъ и годною отъ неи зостала уконтентована нагородою; ибо по возвращеніи Собеского зъ-подъ Хотѣня до Полски вскорѣ Король Михаилъ Вишневецкій престався, будто (яко между народомъ поснлася поголоска) въ пренайсвятѣйшомъ секрементѣ зоставши отруеннимъ; а по смерти Вишневецкого, во градущомъ 1674 (якъ Пуфендорфій тамъ-же пишетъ) лѣтѣ, избранъ и коронованъ на королевство Полское тотъ Гетманъ Іоанъ Собескій, иже въ титулѣ Королевскомъ писался Іоанномъ третимъ. Тотъ Король заключилъ былъ зъ Турками первѣе такій покой, что Туркамъ взятимъ Камянцемъ владѣючимъ еще Поляки мѣли платити дань го-

довую, но тотъ приговоръ премѣнился на инакшій, яко впередъ о томъ будетъ. При поражцѣ Турковъ чрезъ Собеского подъ Хотѣнемъ, аще не много бысть войска Ханенкового козацкого, яко съ повѣсти старихъ Козаковъ тамъ бывшихъ явилося, обаче вѣрною Полякамъ службою своею и рицерскимъ сердцемъ, яко коронѣ Полской значную явили прислугу, такъ и въ побѣжденіи Турковъ главнѣйшими были непріятелми; чего ради отъ того часу не такъ на Поляковъ, яко на Козаковъ Турчинъ возярился, и на отмщеніе своей подъ Хотѣнемъ толь великой кривди абіе начать приуготовлятися и способу прибѣрати, а звлаща на тихъ Козаковъ, которіи зъ Ханенкомъ зостаючи при коронѣ Полской, не хотѣли цале быти при Дорошенку и зоставати зъ нимъ подъ державою Турецкою.

Любо зъ початку сего раздѣла написалемъ, же болше ничого не обрѣлося въ козацкихъ запискахъ лѣтописнихъ кромѣ двохъ словъ—*война Хотѣнская,* якую зъ Пуфендорфія вишшей тутъ виразилемъ; однакъ по написанню оной обрѣлося въ Козарскихъ лѣтописцахъ о Уманскомъ и Дорошенковомъ зъ Ханенкомъ поведеніи сіе: же того-жъ 1673 року, въ понеделокъ Свѣтлоторжественного Воскресенія Господня, гди зъ Умани отправовалася процесія на предмѣсте Уманское, до церкви Воскресенія Господня со многимъ множествомъ народа, тогда и полковники предписаннін охотницкіи Дорошенкови, Силичичъ и Жеребыло, въ той-же святобливой процесіялной были компанѣи; по процесіи зась и службѣ Божой розшедшуся народу въ доми своя, полковники оніи зъ прочіимы значними людми Уманскими чрезъ братство и ктиторовъ помененнои Воскресенскои церкви удержани на обѣдъ братерскій, которій протягся былъ ажъ до полудня и далѣй; и яко на обѣдѣ томъ бывши люде зъ пречоними полковниками по-подпивали, такъ и въ домахъ своихъ обѣдавшіи господарѣ не безъ хмелю обіишлися; гди прего зъ того братерского обѣду въ Умань на кватери свои

тіи подпиліи Дорошенкови полковники ехали, теди едепъ зъ нихъ, компанѣйскій Силичичъ, едного чили двохъ человѣковъ тожъ подпилихъ потрутилъ конемъ на улицѣ; за що гди другіи зъ сторони люде тожъ подпиліи начали ему лаяти, теди онъ заразъ устремился на нихъ зъ канчукомъ чили зъ шаблею; люде зась подпиліи зо всѣхъ улицъ и переулковъ тое узрѣвши, абіе веліимъ гнѣва огнемъ запалились, и що живо хватившись до дручя устремилися на полковниковъ онихъ. Полковники зась тую на себе бѣду увидѣвши розрозпились, Жеребило удавшись на сторону отъ убійства скрился, а Силичичъ на предмѣстю въ едномъ дому запершися, любо отстрѣлювался людской навалности, однакъ не оборонился, добутъ зосталъ и забитъ зъ людми при немъ бывшими. Потимъ въ Уманѣ въ дзвони на гвалтъ вдаренно, и вся правѣ Умань возгорѣлась огнемъ ярости на компанѣйцовъ и сердюковъ Дорошенковихъ; що компанѣйци увидѣвши а коней добравшися, росперхнулися зъ кватеръ своихъ кому Богъ позволилъ, и уйшли отъ смерти тогдашной; а серденята збѣгшись до купи любо боронились добре шаленной людской навалности, однакъ противо незмѣрной сили немогучи оборонитись, всѣ зостали вибити не безъ шкоди и Уманской; а полковникъ Жеребыло на другій день знайденъ и живцемъ до Поляковъ и Ханенка одосланъ. Якои Уманцовъ склонности Поляки и Ханенко вдячни будучи, прислали заразъ до Умани килконадцять хоронгвей войска Полского, для оборони оной отъ нахожденій (если бы были) войскъ Дорошенковихъ. Кгродзенко зась, полковникъ Уманскій, скоро увидѣлъ воспламенившійся зѣло огнь ярости всенародной Уманской и вибите серденятъ Дорошенковыхъ, то и самъ, за погубленіе по приказу Дорошенковомъ вишменованихъ Козаковъ Уманскихъ звонтпивши о своей цѣлости, всѣдши на конѣ заразъ утеклъ зъ Умани къ Дорошенку. Зъ которого реляціи о всемъ Уманскомъ дѣяніи совершенную Дорошенко получивши вѣдомость, серд-

цемъ и душею смятеся зѣло, и яко до Турковъ далъ о томъ знаты, такъ и самъ на отмщеніе Уманцамъ того тиранства началъ приуготовлятися.

Уманцѣ тежъ утѣчку Грозденка полковника своего обачивши, абіе на мѣсце его поставили себѣ полковникомъ Яворского, значного товарища войскового. А Ханенко въ Полщѣ такъ на изгнаніе Дорошенка зъ гетманства, яко и на отшукане жони своей, зъ Умани къ Дорошенку взятой, приготовляючися, писалъ до Сѣчи Запорожской просячи себѣ на помочъ войска, и обѣцуючи оному за труди достойную зъ казни Королевской заплату. Войско теди Запорожское уже зъ Дорошенкомъ (яко вишей описахомъ) въ гнѣвѣ и распрѣ будучи, латво до желанія Ханенкового склонилося, и певную квоту войска своего зъ двома полковниками, то есть Макухою и Суховѣемъ, тимъ которіи въ прошлихъ лѣтехъ и на гетманства Гадяцкое и Чигринское своволне свои поднеслъ былъ роги, къ нему Ханенку въ помочъ виправило; которое гди прибыло въ Полщу до Ханенка, теди Ханенко взявши еще войска Полского и килкодесятъ хоронгвей, и Козаковъ рейменту своего до себе скупивши, рушилъ подъ Чигринъ на Дорошенка. Дорошенко за часу о томъ намѣреніи Ханенковомъ провѣдавши, скорого гонца своего послалъ въ Кримъ, просячи Хана о присилку Орди на помочъ противъ Ханенка и Поляковъ; Ханъ исполняючи прошеніе Дорошенково, заразъ виправилъ килкодесятъ тисячъ Орди зъ единимъ солтаномъ; но Дорошенко Орди тоеи не дожидаючи, а нехотячи Ханенка близко къ Чигрину припустити, рушилъ зъ самими Козаками рейменту своего и охотницкими полками противъ ему Ханенку. Егда-же убрался въ городъ Стеблевъ, которіи отъ Чигрина за . . миль найдуется, тогда заразъ Ханенко зъ войскомъ своимъ приспѣвши, облеглъ въ Стеблевѣ Дорошенка, и началъ крѣпко оного добувати; въ якомъ промислѣ килко дней подъ Стеблевомъ Ханенко забавивши, близко уже такого былъ щастя,

же моглъ Дорошенка въ Стеблевѣ достати и въ свои руки загарбати; лечъ заразъ тое щасте его отмѣнилося, поневажъ солтанъ зъ Ордами Кримскими до Стеблева наспѣвши и нечаянно ударивши, поразилъ его купно зъ Дорошенкомъ зъ Стеблева віехавшимъ на голову такъ, же Поляковъ и Козаковъ Ханенковихъ мало спаслося отъ смерти, и самъ Ханенко не бѣгучи уже въ Полщу, побѣглъ зъ Суховѣемъ и инними Запорожцами до Сѣчи Запорожской; а зъ Запорожя по нѣкоемъ времени удался на сюю Днепра сторону до Гетмана Самойловича, и за показанемъ себѣ отъ него респекту, началъ жити въ Козелцу чили въ Лохвицѣ.

Такое благополучіе Дорошенково увидѣвши Поляки, также Уманцѣ и инніе упорніе городи козацкіе реіменту Ханенкового, въ немалій страхъ и боязнь попали, и близко наступовавшои бѣди и всеконечного згиненя и запустѣнія своего отъ Турковъ надѣятися мусѣли, которое ихъ вскорѣ и постигло, яко въ роздѣлѣ и року наступующомъ виражено будетъ. Но многіи Уманцѣ и иннихъ Украинскихъ городовъ тамошнихъ жители тоеи беди не дожидаючися, а свои красніе жилища, угодія и всякіи изобилія зъ великимъ жалемъ опустивши, того-жъ 1673 року преишли на сюю Днепра сторону, и по розниххъ мѣсцахъ а найбарзѣй въ полку Полтавскомъ и на побережю Днѣпровомъ вселишася и жителствовати начаша.

Того-жъ лѣта, после Уманского вышеписаного бунту, и Лисянцѣ послѣдуючи ихъ своеволѣ а Дорошенка болше на свою голову раздражаючи, зъ нѣкоисъ звади и причини забили у себе брата его Дорошенкового; о що Дорошенко ужалившись и разгнѣвавшись видалъ былъ головою Лисянку Турчинновѣ; на которои искорененіе Турчинъ устремившися, рушилъ былъ зо всею войска своего потенціею, але не дойшовши Лисянки за препятіемъ тогдашнимъ, сплюндровалъ Ладижинъ, Умань, инніе гради тамошніе, яко о томъ въ наступующемъ року и роздѣлѣ изявляется.

Прилагается же тутъ и тое, же въ томъ же 1673 року, Дорошенко маючи гнѣвъ на Запорожцовъ и хотячи на нихъ мстится за прежде вспомненніи свои отъ нихъ укоризни и досажденія, приказалъ въ городахъ реіменту своего старшинамъ смотрѣти того пилно, если Запорожци зъ Сѣчи прибудутъ и изъ якими колвекъ проступствами окажутся, абы ихъ до вязеня брали и въ колодкахъ въ Чигринѣ присилали. Що и собилося вскорѣ; поневажъ за полтора чили за два мѣсяцѣ, присланно ихъ въ малихъ винахъ оказавшихся въ Чигринъ зъ рознихъ городовъ килконадцять человѣковъ, которихъ Дорошенко подлугъ слушности въ себе не караючи а въ крѣпкіе колодки позабивавши, послалъ въ подарунку друговѣ своему тогдашнему Хановѣ Кримскому чрезъ Ивана Мазепу, ротмистра надворной корогви своей; и давши ему о томъ подарунку листъ до Хана, велѣлъ Запорожцовъ оныхъ провадиты оподаль берега Днѣпрового степомъ, чрезъ Ингули и Богъ до Очакова, а зъ Очакова до Криму. Мазепа теди подлугъ информаціи себѣ отъ Дорошенка данной, любо справовался простуючи чрезъ Ингули до Очакова, еднакъ Богъ противъ человѣческого хотѣнія иначей дѣйствуяй, не допустилъ тимъ Запорожцамъ неслушне, въ неволю бѣсурманскую посланнимъ, отведеннимъ быти; ибо чамбулъ Запорожскій на едномъ Ингулѣ Мазепу зъ неволниками оними Запорожцами нагабавши, взялъ и до Сѣрка атамана уже тогда кошового въ Сѣчъ зовсѣмъ припровадилъ. Где въ радѣ такъ зъ мови тихъ неволниковъ, яко и зъ листа Дорошенкового до Хана писанного войско Запорожское гди о всемъ певную получило вѣдомость, теди на тихъ мѣстъ заразъ заятрилося было конечне Мазепу посла Дорошенкового тамъ же растерзати и убити; но кошовій Сѣрко и иніе старшіе атамания и товариство прозбою своею отъ того завзятя войско погамовали, вимовивши пророчески таковіе о Мазепѣ до всего войска слова: «Панове братя, просимъ васъ не убивайте сего человѣка, может онъ вамъ и отчизнѣ нашой

впредъ згодится. Въ чемъ войско Сѣрка послухавши дало покой Мазепѣ, тилко въ крѣпкіе велѣло его запютовати кайдани; въ которихъ Мазепа въ Сѣчи знайдовался чрезъ килко лѣтъ, ажъ до збуреня Чигрина и до отшествія Дорошенкового на Москву.

Тотъ Мазепа былъ значній шляхтичъ Козакорускій; отецъ его Степанъ Мазепа мешкалъ тихъ временъ въ Бѣлоцерковщинѣ, въ маетности своей Мазепинцяхъ; синъ зась его, сей о немъ же слово, вислухавши прежде въ Кіевѣ риторики, одійшолъ до Полски, где подобно скончивши философію, яко былъ дворакъ и бѣглецъ во всякихъ рѣчахъ, залецился на службу до двору Королевского и былъ близкимъ боку Короля тогдашнего Яна Казѣмѣра; егда-же тотъ Король машируючи подъ Глуховъ былъ въ Бѣлой-Церкви, тогда онъ отклонившися за службу Королевѣ зосталъ при отцу своему, еще въ живихъ бывшему. Гди потомъ вскорѣ Король Казѣмиръ чрезъ Бруховецкого подъ Глуховомъ розгромленъ и зъ Украини вигнанъ, яко о томъ прежде совершенно написалося, да и Гетманъ Тетера тожъ вскорѣ зъ Корсуня до Полщи невозвратно уехалъ, а Дорошенко на его мѣсцу въ Чигринѣ Гетманомъ поставленъ, тогда и онъ Иванъ Степановичъ Мазепа къ нему Дорошенку присвоился, и для своей ростропносты и цекавости вскорѣ отъ Дорошенка учиненъ ротмистромъ надворной его компанѣи. Зъ якого ротмистровства на тую до Криму отъ Дорошенка посланъ функцію, которая его до Сѣчи (яко вишей рѣхомъ) въ тѣсніе запровадила кайдани, зъ которихъ по многократнихъ слезнихъ своихъ до Самойловича Гетмана суплѣкаціяхъ, по килкохъ лѣтехъ, за его Самуйловичовимъ старанемъ, при особливомъ на войско тое Запорожское тисячи талярей и двадцяти куфъ горѣлки датку, зосталъ освобожденъ и изъ Сѣчи Запорожской къ нему въ Батуринъ, на его-жъ Самуйловичово пришлое нещасте, яко о томъ впередъ будетъ, отпущенъ. А у Самойло-

вича при своей нищетѣ тогдашнои, вѣрне, охочо и справне якъ человѣкъ умнiй во всякихъ дѣлехъ справуючися и служачи, скоро дослужился его ласки и респекту, такъ ижъ перво дворяниномъ гетманскимъ зосталъ, потомъ и войсковимъ асауломъ енералнимъ учиненъ отъ Самойловича; а наконецъ зоставши ворогомъ Самойловичови добродѣеви своему, получилъ по немъ и гоноръ гетманскiй, року 1687 на Коломаку, яко о томъ написахомъ напредѣ, въ роздѣлѣ 28.

Запорожцѣ зась такъ явную Дорошенкову увидѣвши ку себѣ злобу, таковiй до него писали листъ свой:

Мосцѣ пане Дорошенку, не нашъ уже войска Запорожского Гетмане!

Яко тма отъ свѣта есть розна, такъ злонравнiй человѣкъ отъ доброго и Богобоящагося людина розниться; и слушне реклъ ктось—ижъ трудно въ зломъ и коварномъ человѣку добродѣтели доискатися, якое присловье барзо естъ прилично Вашъ-Мости, егда зколлѣговавшися Вашъ Мость, хочай потреба того витягала, яко обширное писмо ваше предъ симъ къ намъ написанное являетъ, зъ бесурманами, древними креста святого и вѣри святiя нашея Христiянскiя ворогами, и нарекшися ихъ зичливимъ синомъ, насъ войско Низовое Запорожское уничтожилесь, и истую братiю свою Православнихъ Христiянъ искоренять и въ подарункахъ бесурманомъ посилати умовредно и безсовѣстно наложилесся; яко писмо твое, чрезъ Мазепенка до Хана Кримского зъ посилкою въ подарунку килконадцяти человѣкъ товариства нашого Запорожского писанное, и зъ нимъ-же Мазепенкомъ въ руки наши доставшоеся, ясно свѣдителествуетъ.

Прошлихъ недавно лѣтъ пишучи Вашъ-Мость обширне къ намъ, войску Запорозскому, въ настоявшихъ тогди дѣлехъ экскузу, назвалесь насъ тутъ въ Низо-Днѣпровихъ лу-

гахъ и рѣчкахъ пробуваючихъ, дикими звѣрами и вепрами; а теперъ и дѣло беззаконія своего душевредно самимъ виполняючи скуткомъ, почалесь насъ нѣби власнихъ звѣровъ бестіярско снѣдати, виловлювати и безвинне въ вѣчную неволю бесурманскую засилати, намѣривши подобно нами, живою монетою, предражайшею Христа Господа нашего кровію обще съ тобою отъ вѣчнія работи вражія искупленними, купити себѣ у отцовъ своихъ бѣсурмановъ помислную милость. Уважъ-же и разсмотри совершенно Іудинъ товаришу (бо той Христа, Спасителя міру и учителя своего доброго, продалъ жидамъ на убіеніе, а ти насъ православнихъ и истиннихъ рабовъ Его Христовихъ, безъ страха Его-жъ Божія, началесь предавати бѣсурманомъ, за ласку ихъ тебѣ потребную), если то слушне чинишъ и если не естъ тое злодѣяніе твое великимъ спасенію твоему препятіемъ! «Благій человѣкъ (глаголетъ Божественное Евангелское Писаніе) отъ благаго сокровища сердца своего износитъ благая, а лукавій человѣкъ отъ лукаваго сокровища сердца своего износитъ лукавая»—тако чинишъ и Вашъ-Мость, враждуючи всуе на насъ войско Запорожское; бо отъ дѣлъ твоихъ познаваемъ тя, по тому-жъ словеси Евангелскому: «отъ плодъ ихъ познаете ихъ». А такъ поневажъ всеконечно бывшая прежде любовъ твоя къ намъ згаснула, взаемъ допѣро и наша къ тебѣ гаснетъ, и до кончини твоея уже въ сердцахъ нашихъ не возгорится. Знаемъ запевне, же по ласцѣ Божой ми войско тебе прежіемъ, а не ти насъ, и впередъ ти отъ жизни сея временнія згаснешъ, нежели слава и животъ нашъ, войска Запорозского тобою искореняемого, угаснетъ и потребится отъ міра сего. О то видишъ явную къ намъ милость Божую, злому и душевредному намѣренію твоему препятіе сотворившую; бо що ти зъ Мазепенкомъ ротмистромъ своимъ послалъ былъ братію нашу въ неволю бесурманскую, то тіи зъ тимъ посланцемъ твоимъ припроважени къ намъ на Кошъ войска Запорозского; надѣемся

теди, же по той же ласцѣ Божой, за пилнимъ брати нашей старанемъ и самого Вашъ-Мости незабавомъ тутъ же на Кошѣ нашомъ войсковомъ оглядати и витати будемъ, чого упреiме зичачи зостаемъ,

Зъ Коша Запорожского Октоврiя 26, 1673.

Вашъ-Мости Мосцѣ пану незичливiе сего добра прiятелѣ,

Иванъ Сѣрко Атаманъ Кошовiй войска Запорозского, зъ Атаманнею и зо всьмъ старшимъ и меншимъ товариствомъ.

P. S. Разсмотри и уважъ, вихровата голово Дорошенку! если то естъ щирая прiязнь къ тебѣ бѣсурманская, которую у нихъ купуешъ за голови и души христiянскiи подъ твоимъ рейментомъ зостаючiи? то ли отческая бѣсурманская къ тебѣ ласка, которую имъ платишъ дорогоцѣнними душами христiянскими?—певне за такую цѣну въ кого колвекъ такой докупилъбися ласки, якъ ти у бѣсурмановъ; и чи долго она триватиметъ? певне потолъ поколъ люде будутъ подъ твоимъ рейментомъ, а якъ людей не станетъ, не станетъ и отческои ихъ къ тебѣ ласки. Если ти не можешъ домислитися и познати, що впредъ уростетъ зъ тоеи твоеи зъ бѣсурманами коллѣгацiи, то ми тобѣ намениемъ и oзнаймуемъ, ижъ не що иншое, тилко погибель тобѣ и отчизнѣ нашой крайное запустѣнiе: бо вѣдаемъ певне, же ти непостоянному праву своему вигожаючи, вскорѣ прiязнь свою синовскую бѣсурманомъ отмѣнишъ, а если такъ учинишъ то певне раздражишъ ихъ зѣло, самъ же отъ гнѣва ихъ убѣжишъ туда, где тебе твоя попровадитъ фортуна, а отчизну нашу Малоросiйскую зоставишъ бѣсурманомъ тобою розятреннимъ въ конечное потребленiе и запустѣнiе, якого не дай Боже; тилкожъ високоумiе твое и несогласiе зъ нами не чого иншого, но початкомъ и знаменiемъ естъ власного

запустѣнія отчизни, которое нехай бы на тебѣ самомъ окошилося.

Тимъ листомъ Запорожци велми Дорошенка и Турковъ оскорбили и раздражнили, бо Дорошенко листъ тотъ переписавши, въ себе оставилъ копію, а орінналъ одослалъ въ Стамбулъ до веизѣра; веизѣръ тежъ донесши о немъ Султановѣ началъ отъ того часу думати и промишляти, яковимъ бы способомъ моглъ Запорожцовъ искоренити и Кошъ ихъ разорити. Якъ зась веизѣръ былъ усовѣтовалъ, и промислъ себѣ злополучній надъ Запорожцами учинилъ, о томъ будетъ впередъ.

А Дорошенко листомъ тимъ Запорожскимъ не тилко розгнѣванъ, але оразъ и перестереженъ; поневажъ бавячися мисливствомъ и ловитвами, отъ того часу не виѣздилъ уже зъ Чигрина для поліованя на тую сторону поля, що лежитъ до Сѣчи и Криму; но аще и виѣздилъ для тоей охоти, то завше въ сюю сторону, що лежитъ отъ Чигрина до Корсуна и Полщи.

РОЗДѢЛЪ XV.

О двоякихъ тогдашнихъ сукцессахъ розныхъ; о причинахъ зъ которихъ Турчинъ повсталъ на разореніе тогобочнія козацкія Украини; о суплѣкаціяхъ до Самойловича Гетмана тогобочнихъ городовъ о заступленіе отъ Турчина, и о легкомислномъ его заступленіи; о Мурашковомъ подъ Ладижиномъ рицерству противъ Турковъ, и о неслушномъ поступку его въ забитю царевича Турецкого живцемъ взятого; о гнѣвѣ за тое Турецкомъ; о взятю и разореніи Ладижина и инших городовъ, и о погибели Мурашка живцемъ чрезъ Турковъ въ Ладижинѣ взятого; о посилкахъ Турецкихъ къ Уманцамъ, жебы безъ бою ему поклонились, и о хитромъ взятю и збуреню Умани, и о платѣ везирской янчаромъ за головы козацкіе, къ нему приношенніе; о бытности Дорошенковой по збуреню Умани у Царя Турецкого; и о випрошеніи на свободу нѣкоторихъ Уманцовъ; о промешканю Турецкомъ подъ Уманю; о вибраню зъ повѣтовъ тамошнихъ зъ людей поголовщини дѣтми ихъ, и о повороте его отъ Умани восвояси на зиму; о боязни пришлой отъ Турковъ поосталихъ людей въ Уманскомъ и въ инших повѣтахъ тамошнихъ, и о скорбномъ ихъ переселеніи на сю Днепра сторону въ разніе полки, а особливе въ Полтавскій, яко и прежде; о войскахъ Полскихъ, зъ новимъ Королемъ Собескимъ въ Браславщизнѣ чрезъ зиму тую преживших; о добитю . . . .

Року отъ положенія предѣловъ мору 7182, а отъ явленія во мірѣ плотію Втораго Адама, Христа Господа, 1674

году. Тотъ годъ на лѣтерѣ *добрѣ* теченіе свое отправовати начавій, любо всѣмъ мешканцемъ земнимъ долженъ былъ отъ имени своего доброе и благополучное даровати житіе; еднакъ нижъ не у моци тоси лѣтери *добра* добро и благополучіе людское состоится, але въ силѣ и дирекціи Найвишшого Директора и всѣхъ тварей Создателя Бога, теди и лѣтера оная тогорочная *добро* не зъ еднаковою бѣгъ свой рочній отправила революціею; поневажъ Ладижину, Умани и иншимъ городамъ и повѣтамъ тамошнимъ чрезъ Турчина сотворилось всеконечное запустѣніе, яко нижей о томъ будетъ. А Гетманъ коронній Полскій Янъ Собескій, зъ гетманства Королевскою укоронованъ діядимою, и иншіе панове Полскіе зъ низшихъ на вишшихъ столкахъ зостали посажении, и вишшими гонорами зъ ласки Божой почтенни.

Я до описанія руини Ладижинской, Уманской и иншихъ тамошнихъ городовъ и повѣтовъ приступаючи, первѣе судихъ за благо положити причини, зъ которихъ тая руина онихъ постигла; аще-бо и вишшей причини опіи суть вспомянении, но не на одномъ мѣстцу, и для того чителниковѣ до снадного зрозумѣня, могли-би здатися притрудними. Причини-же именно суть тіи найбарзѣй зъ Дорошенка и Поляковъ. *Первое* — неутралства предпомененніи Дорошенкови. *Другое* — же Поляки зъ Великою Росіею, року 1667, тринадцятолѣтними Андрусовскими договорами, раздѣливши на двое рекою Днепромъ едину Малую Росію старовѣчную истую Козарскую отчизну, наложилися были цале на тое, аби по той сторонѣ Днепра Гетманъ ихъ Дорошенко или весма не былъ Гетманомъ, отстрадавши всѣхъ древнихъ войсковыхъ и Украинскихъ правъ и волностей, или былъ Гетманомъ, но при маломъ числѣ войска козацкого, и на такихъ кондиціяхъ, якіи-би они Поляки ему опредѣлили. Чого гди начали были Поляки войною чрезъ рейментара Маховского доказивати, теди Дорошенко призвавши въ помочъ Орду поразилъ на голову того Маховского, яко о томъ

прежде виразилося. Поляки зась того намѣренія своего увидѣвши въ Маховскомъ неблагополучіе, заразъ того-жъ 1667 року, чрезъ Гетмана полного маршалка великого коронного подъ Подгайцами зъ Дорошенкомъ и Солтаномъ Кримскимъ заключили пакта, хочай мало Козакамъ полезніе, однакъ на коммисіи Острозской мѣли Дорошенка зъ войскомъ козацкимъ болшими уконтентовати респектами. О которую коммисію и респекта гди Дорошенко чрезъ инструкцію и многокротнихъ пословъ и посланцовъ своихъ у Поляковъ допоминался, теди они не хотячи того ему исполнити, новій на Козацкую и свою нечаянную шкоду винайшли способъ; чрезъ которій Дорошенка отринувши, нового себѣ въ Умани учинили Гетмана Ханенка, и всѣ желанія Дорошенкови уничтоживши, заключили коммисію Острозскую зъ послами Ханенковими, и всю тогобочную Украину зъ войскомъ Запорозскимъ вручили и потвердили Ханенкови, яко о томъ прежде виразилося. Дорошенко такую Лядскую неправду и злость ку себѣ увидѣвши, мусѣлъ удатися (звлаща отъ Росіянъ Полякамъ уступленіи) подъ протекцію Турецкую, и на взгарду Полякамъ порадилъ Туркамъ взятемъ Камянца Подолского оттворити до Полщи ворота, що и собылося. *Третое*—же Ханенка подъ Четвертеновкою на Батогу зъ Поляками и Козаками поразилъ Дорошенко, гди не хотѣлъ его пропустити по приказу Лядскомъ Ханенко подъ Камянецъ. *Четвертое*—что подъ Хотѣню, гди Собескій билъ Турковъ зъ помощію Козацкою, теди Турчинъ найгоршей на нихъ узлился, же не хотячи быти подъ державою его зъ Дорошенкомъ, Поляковъ держалися зъ Ханенкомъ, и на него въ поражцѣ Хотѣнской найголовнѣйшими оказалися непріятелми. *Пятое*—ижъ Уманцѣ за жестокость Дорошенкову, прежде описанную, въ потраченю значнѣйшихъ людей ихъ собывшуюся, прирелую Дорошенку зичливость свою отразили, а зъ причини Силичичевой серденятъ Дорошенковихъ у себе ви-

били, и знову къ Ханенку и Полякамъ пристали. *Шестое*—же Лисянцѣ брата Дорошенкового у себе забили. *Семое*—нижъ Ханенко зъ Поляками и Козаками своими собравшися, хотѣлъ Дорошенка зъ гетманства зогнати, и зо всею Украиною подъ Ляхами, а не подъ Турчиномъ зоставати, для чого и добывалъ Дорошенка въ Стеблевѣ. *Осмое* на остатокъ а найшкодлившое—же Мурашка (яко нижей о томъ будетъ) поймавши живцемъ Царевича Тууецкого забилъ въ Ладижинѣ зъ прочіими Турками.

И таковими то причинами Турчинъ розятренній унялся за Дорошенка и за свою обыду. Уманцѣ зась, Ладижинцѣ, Лисянцѣ и иніе городи и повѣти тамошніи, певную и немилную свою отъ Турчина згибель провѣдавши, отъ Поляковъ тежъ зхудалихъ и въ сили воинскіи оскудѣлихъ помощи и заступленія себѣ нечаючи, а отъ Дорошенка весма милости за свои прешліи противенства упросити не сподѣваючися, удалися зъ суплѣками и плачливими прозбами своими на сюю Днепра сторону, до Гетмана Самойловича, даби ихъ якъ мога ратовалъ отъ руини и згиненя наступовавшого.

Самойловичъ теди ужалившися надъ ними, яко единокровною братіею своею, донеслъ о томъ Государу своему Пресвѣтлѣйшому Монарсѣ Російскому Алексѣю Михайловичу, которій отчески милосердствуя о зближавшойся погибели того православного Украинского Козакорускаго народа, повелѣлъ зъ войсками своими Російскими князю Ромодановскому, а Гетману Самойловичу зъ войсками Козацкими ити тогожъ лѣта на тую Днепра сторону, для чиненя отпору Турчиновѣ, и для защищенія градовъ и повѣтовъ о тое до Самойловича суплѣковавшихъ. Турчинъ зась самъ своею Царскою особою, яко тогдашніе повѣтствовали язики, зъ многочисленними войскъ своихъ силами, для исполненія своего злаго намѣренія зъ Фракіи своей отъ Константинополя рушивши, Дунай и землю Волоскую прейшедши, любо

намѣрилъ былъ первѣе просто ити на збурене Лисянки, головою отъ Дорошенка за убійство братнее, яко прежде рѣхомъ, ему виданной; еднакъ заслишавши о силахъ Россійскихъ и Козацкихъ противъ ему шествовавшихъ и около Лисянки уже бывшихъ, цофнулся былъ назадъ зо всѣми войсками своими, не доходячи еще и самихъ крайнихъ городовъ Украинскихъ. Войска тежъ Россійскіе и Козацкіе о томъ довѣдавшись, надѣялись же Турчинъ ихъ устрахнувшись повернулъ вовсе восвояси, и сами отъ Лисянки назадъ ку Днѣпрови повернули, тилко для завзятя певнѣйшой вѣдомости о Турецкихъ замислахъ, Гетманъ Самойловичъ виправилъ отъ себе къ Ладижину доброго и справного молодца Мурашку, полковника охотницкого, зъ его компанѣею и изъ комендерованнимъ зъ городовихъ полковъ виборнимъ товариствомъ, въ пяти чили въ шести стахъ. Но хитрій лисъ и драпѣжній волкъ Турчинъ, знать чрезъ шпѣговъ своихъ о поворотѣ войскъ Россійскихъ и Козацкихъ отъ Лисянки ку Днѣпру скоро увѣдомился, то заразъ зъ великимъ поспѣшеніемъ назадъ обратившись, достигнулъ Украини и подобувавши крайніе городи ея, то естъ Кусницу, Стѣпу, Куничное и инніе, приспѣлъ и подъ Ладижинъ въ тотъ часъ власне, якъ вшедлъ былъ въ него помененній отъ Гетмана Самойловича Мурашка. Тотъ Мурашка не тратячи Ладижинцамъ, также своему и добрихъ молодцовъ своихъ рицерскому сердцу фантазіи, и не уходячи зъ Ладижина назадъ до Самойловича, вискочилъ былъ зъ Ладижинцами и комендни своеи Козаками противъ Турковъ тихъ, которіи въ килконадцятохъ тисячахъ найвиборнѣйшими будучи, зъ сиӀомъ Царскимъ въ первой стражѣ (якъ тогда повѣствованно) подъ Ладижинъ прибывши, начали были Царскіи намети поставляти, и мѣсце на росположене главного обозу Солтанского означати. Въ якомъ разѣ любо пощастилося Мурашкови такъ, же много Турковъ онихъ избраннихъ вибилъ, намети Солтанскіе пошарпалъ, але и самого сына Солтанского зъ

иншими боку Солтанского близкими Турками живцемъ поймавши, припровадилъ былъ въ Ладижинъ; еднакъ отважное а неуважное и слѣпо яростное сердце его рицерское тимъ уведшися щастемъ, не тилко ему самому Мурашку зъ его товариствомъ, але Ладижину, Умани и инимъ городамъ и повѣтамъ тамошнимъ крайную и всеконечную заслужило отъ Турчина погибель и запустѣніе. Ибо Мурашко увѣдомившися зъ роспросу же въ рукахъ своихъ мѣетъ сына Солтанского, любо чрезъ Ладижинцовъ и свое товариство, а наконецъ и чрезъ плѣнниковъ Турковъ, зъ сыномъ Солтанскимъ пойманнихъ и голови своя за него предававшихъ, былъ прилѣжно и горячо прошенъ о захованє въ цѣлости живота царевичова; однакъ онъ Мурашко въ гнѣвѣ и ярости своей не угамовавшись, наступившои тогда нощи, яко Турковъ царедворцовъ пойманнихъ всѣхъ велѣлъ въ Ладижинѣ вирубати, такъ и сына Царского въ своей избѣ обухомъ своею забилъ рукою. Переночовавши засъ а зхаменувшися, же учинилъ не слушне забитемъ сына Солтанского и Турковъ зъ нимъ пойманнихъ, любо намѣрился зъ комендою товариства своего предъ свѣтанемъ усхати зъ Ладижина ку пославшому его Гетману Самойловичу; однакъ Ладижинцѣ тое преступство его увидѣвши, не випустили зъ Ладижина, мовячи къ нему: «якось заробилъ такъ и отбувай.»

Скоро теди зъ за нѣдръ морскихъ слонце златовидніе свои надъ кругъ земній луча стало простирати, и вселенную днемъ тогдашнимъ просвѣщати, тогда абіе многіе тмы Турковъ подъ Ладижинъ приспѣвши, оній аттаковали и димомъ оружейнимъ помрачили; потомъ и самъ Царъ Турецкій тудажъ подъ Ладижинъ зо всѣми силами своими притягнувши, а о забитю сина своего въ Ладижинѣ певную вѣдомость получивши, зѣло о тое сердцемъ возболѣлъ и приказалъ сурово на Ладижинъ штурмовати и наступати. Въ которихъ то штурмахъ любо не мало войска своего утратити мусѣлъ; однакъ по килко днехъ и Ладижинцѣ истомлени и обезси-

лени отъ безмѣрнихъ силъ Турецкихъ зоставши, не могли болѣе противко Турковъ стояты и себе боронити; а такъ въ среднихъ числехъ мѣсяца августа, Турчинъ вломившися въ градъ православній и великій, въ немъ же сѣмнадцять церквей было, Ладижинъ, мало кого въ немъ взялъ живцемъ, но всѣхъ велѣлъ на голову вибити, градъ огню предати и стѣни его зъ землею сравниты. Мурашку зась живцемъ взятого, за убійство сина своего велѣлъ (якъ тогда повѣтствованно) отмстителнѣ живцемъ до сверѣпихъ коней привязати, и на поляхъ Ладижинскихъ розволочити.

По такой жалостной погибели Ладижинской, Турчинъ килко дней войскамъ отдохнувши, рушилъ отъ Ладижина подъ Умань; где прибувши, а не на малій ущербокъ войска своего подъ Ладижиномъ стануляй уважаючи, посилалъ до Уманцовъ килкократне, абы безъ бою ему поклонилися и достойній отдали трибутъ; чого гди неразсмотрителніе Уманцѣ учинити не схотѣли, теди заразъ приказалъ Турчинъ войскамъ своимъ силно на Умань, якъ и на Ладижинъ было, наступовати и штурмовати. Въ якомъ промислѣ гди много войска утратилъ и въ отчаяніе о добуттю приходилъ, теди знову посылалъ до Уманцовъ, предлагаючи имъ абы отъ кровопролитія далшого угамовавшися поклонилися ему, обѣцуючи имъ за тую поволность желаемій явити респектъ; до чого Уманцѣ ажъ тогда склонилися, когда увидѣли уже свою противъ силъ Турецкихъ немощъ и крайное згинене, и гди одозвалися зъ тимъ, же на милость и слово Солтанское надѣючися, готови ему на слушной капитуляціи и уговорѣ поклонитися, теди потребовалъ Турчинъ аби для капитуляціи и виконаня присяги, віишла къ нему въ обозъ зъ Умани старшина Уманская. По якому слову Солтанскому гди Стефанъ Яворскій, полковникъ Уманскій, со всею старшиною своею віишолъ и поклонился Солтановѣ, теди онъ ихъ въ обозѣ безъ жадной присяги и капитуляціи удержавши, посилалъ въ Умань повторе и потрете, аби еще пришли къ нему значнѣйшіе Ко-

заки и мѣщане для той же присяги; що егда собилося, нжъ всѣ Уманскіе началники и значнѣйшое товариство и мѣщане війшли зъ Умани въ обозъ Турецкій, теди Турчинъ оныхъ за караулъ крѣпкій приняти казавши, а благополучное себѣ время, лживецъ, до взятя Умани увидѣвши, приказалъ крѣпко всѣмъ войскамъ своимъ на оную штурмовати. Въ якомъ разѣ позосталіе въ Умани люде увидѣвши коварство и зраду Турецкую, а не мѣючи уже у себе жадныхъ началниковъ и приводцовъ, яко овци безъ пастиря, любо значній дали встрепгъ Туркамъ, на вали уже Уманскіе вскакивавшимъ, забивши ихъ тамъ до десяти тисячъ; однакъ безмѣрной силѣ и завзятости поганской далшей не могучи постояти и видержати, уступили отъ валовъ своихъ и крѣпостей градскихъ и пошли въ розсипку; но абіе на майданѣ Уманскомъ, где и арматъ было зараженныхъ килконадцять, собравшися, зъ крайнимъ жизни своея отчаяніемъ мужественно ополчилися противъ силъ непріятелскихъ. Непріятели зась Турки премногою войска своего силою, августа 25, вломившися въ православній и преславній Украинскій Козакорускій градъ Умань, не пощадѣлы въ немъ бывшого обоей плоти и всякого возраста народа, но остріемъ меча на самомъ ринку Уманскомъ самого виборнѣйшого и военного люду сѣмъ тисячъ убивши, и своего войска тамъ же до тринадцати тисячъ стратили, а прочіихъ многое множество по стогнахъ и улицахъ Уманскихъ, аки стебліе пшеничное пославши, крвавое и всему роду Малоросійскому многоплачевное отправили жниво; малое зась число всякой плоти и возраста зъ Уманскихъ людей живцемъ взявши, предалъ наконецъ Умань огненному снѣденію и всегдашному запустѣнію. Того-жъ времени жолнѣрство Турецкое, избіенныхъ Уманскихъ молодцовъ отрубуючи голови, предъ наметъ вейзѣрскій приносили, и по червоному золотому отъ головы, отъ вейзѣра брали, а иніе избіенныхъ голови облупивши и сѣномъ напхавши, предъ вейзѣра-жъ приносили, и тую-жъ

плату що и первіи отъ него взимади. По такомъ Уманскомъ збуренію, другого чили третего дне, прибылъ Дорошенко въ легцѣ зъ Чигрина въ обозъ Турецкій, тамъ-же подъ Уманю по фатигахъ военнихъ отпочивавшій; которого до намету Солтанского случого, старшина и иншіе Уманскіе неволники увидѣвши, слезне просили за собою до Солтана причини о свободу, якую Дорошенко и обѣщалъ имъ. Бывши зась въ Солтана, гди просилъ о свободу ихъ, теди велено ему Дорошенку подати реестръ, о которихъ людей именно проситъ; якій реестръ написавшы Дорошенко гди поднеслъ Солтановѣ, теди заразъ всѣхъ тихъ людей, которіи въ реестрѣ ономъ были специфѣкованни, зъ подъ караулу уволнено и Дорошенкови отдано, а на иншихъ всѣхъ зъ полковникомъ ихъ Яворскимъ, того-жъ дня, тѣсніе зложивши кайдани, подъ крѣпкій караулъ отдано.

По такомъ дѣяніи и по отездѣ Дорошенковомъ въ Чигринъ, еще Турчинъ подъ Уманю зъ полтори неделѣ забавивши, такъ въ Уманскомъ, яко и Ладижинскомъ и иншихъ повѣтахъ тамошнихъ вибралъ дань человѣческую молодиками и дѣвками, хлопцами и дѣвчатами, и тимъ свой ненасищенній удоволствовавши афектъ, а до Лисянки уже не тягнучи, повернулъ отъ Умани чрезъ Волоскую-жъ землю къ Дунаю и далѣй въ Трацію, до своихъ зміиннихъ язвинъ и жилищъ на зиму. По такой плачевной и неповетованной Украинской рунѣ и запустѣніи, отходячи Турчинъ отъ Умани восвояси, повидиралъ и разорилъ еще городи тамошніи, именно: Тростянецъ, Бершадъ, Манковку, Тулчинъ, Полонное Малое и иншихъ сѣмъ, якихъ не вспомнѣлося; а остатокъ народа, въ городахъ и повѣтахъ тамошнихъ чрезъ Турчина незачепаннихъ бывшаго, разсуждаючи свою недолю, а ни отъ кого згола жадноп милости и оборони себѣ не надѣючися, Турецкихъ зась даней людми и дѣтми, по учиненому того лѣта образцу, що рокъ отъ себе сподѣваючися, многими купами и таборами зо всѣхъ повѣтовъ собирался, и бо-

лосними серцами а слезоточителними очима вѣчне зъ своими красними тамошними селеніями и угодіями пожегнавшися, що живо на сюю Днепра сторону перебѣрался, и где улюбя, по розныхъ сегобочнихъ полкахъ Украино-Малоросійскихъ для житія своего избѣралъ и засѣдалъ мѣсца; а особливе (яко и прежде рѣхомъ) въ полку Полтавскомъ засѣлъ по рѣцѣ Орели новими городами, то есть Китай городомъ, Царичанкою, Маячкою, Нехворощею и Керебердою, чрез Ивана Сѣрка тогдажъ осаженною; а иніе многіе одойшли въ полки слободскіе Московскіе и оніе собою наполнили, якожъ и вся сегобочная Украина, предъ тимъ малолюдствовавшая, отъ того времени тогобочними людми Украинскими наполнилася и умножилася.

Въ осени зась въ саміе заморозки, того-жъ року, Поляки еще Украины, нѣби за огонъ держачися, а отъ Турчина нашествія къ ней сподѣваючися, для непевнои и немощнои оной оборони и защити своея, зъ новопоставленнимъ Королемъ своимъ Яномъ Собескимъ війшли на Украину, и отъ святого Николая зимного, въ Браславли и по иннихъ тамошнихъ городахъ и повѣтахъ на зимовіе розложившися кватери, зоставали въ нихъ чрезъ всю зиму зъ неменшою людскою тяжестію; а во святій великій пятокъ, уже року 1675, самъ Король Собескій зо всѣми войсками своими рушилъ зъ Браславля въ Полщу, на свою резиденцію, саміе тилко драгунскіе пѣхоти въ городахъ тамошнихъ Украинскихъ на залогахъ зоставивши.

РОЗДѢЛЪ XVI.

О зломъ умишлении Султана и вейзѣра Турского на искорененіе Запорожцовъ; о нещасливомъ ихъ въ томъ дѣлѣ поведеніи, зъ погубленіемъ многихъ въ Сѣчи Запорожской янчаровъ; о щастю въ томъ Запорожцовъ, и о всемъ дѣяніи тогдашномъ, и о благодарствіи ихъ за тое Спасителю Богу; о янчарахъ живцемъ взятихъ и чрезъ Хана викупленнихъ, и о чтирохъ агахъ викупившихся; о писмѣ Запорозскомъ за тое подзорномъ, къ Дорошенку доткливе писаномъ; о респонсѣ на тое Дорошенковомъ клятвено-вимѣрателномъ и пріязни Запорозской желаючомъ, и о склонности потомъ Запорозской къ Дорошенку зъ пріязнею; о шкодѣ тогдашной въ Запорожцахъ и погребеніи ихъ; о гнѣвѣ Султанскомъ на вейзера за пропажу въ Сѣчи янчаровъ; о добытю Паволочи Дорошенковой чрезъ Литву отъ Короля Собеского присланную, и о серденятахъ Дорошенковихъ; о зъезду празничномъ у Собеского, и о мовѣ до всѣхъ Поляковъ и прочая; о згодѣ Сѣрковой зъ Дорошенкомъ въ Чигринѣ; о войнѣ Турецкой на Скитъ, Львовъ и прочія гради Малоросійскія; о столпахъ облачнихъ въ монастиру Елецкомъ видѣннихъ; о войнѣ Сѣрковой на Кримъ; о писмѣ Сѣрковомъ до Хана, и о купѣ Татаръ неволниковъ; о кончинѣ Тукалского.....

Року отъ раздѣленія стихій 7183, а отъ повитія пеленами въ Вифлеемѣ Младенца, небо облаки повивающаго

1675 года. Еще оній крвѣ христіянской всегда жаждущій и ненасищенній Фракійскій смокъ Турчинъ, прошлолѣтнимъ премногаго православного Козако-Руского народа поглощеніемъ, и седмпадесяти градовъ зъ Ладижиномъ и Уманю въ пепелъ обращеніемъ и зъ землею соравненіемъ не удоволствовавшися, еще щастю своему дуфаючи и всезлобнаго намѣренія своего помислній скутокъ, въ вигубленю войска Низового Запорожского и въ разореніи ихъ Коша Сѣчового видѣти желаючи, прислалъ на тое дѣло короблями въ Кримъ отъ Константинополя, прошлои осени, пятнадцять тисячъ виборнѣйшихъ Стамбулскихъ янчаровъ, и повелѣлъ Хановѣ Кримскому зъ ними и изъ Ордою Кримскою, наступовавшои тогда зими, постаратися конечне Запорожцовъ вибыты и Сѣчъ ихъ въ конецъ разорити. Ханъ теди для одобраня совершеннѣйшои устнои отъ Султана и вейзера о томъ информаціи, бѣгалъ самъ въ легцѣ тойжъ осени до Стамбулу, и не бавлячись тамъ, повернулъ до Криму, а чрезъ увесь часъ тогдашній, зъ своими солтанами, агами и мурзами Кримскими совѣтовалъ и способу прибѣралъ, яковимъ бы порадкомъ тое злое надъ войскомъ Низовимъ Запорожскимъ и ихъ Кошемъ исполниты умишленіе. Усовѣтовалъ теди и постановилъ, тоеи зими непремѣнно межы святы Рождества Господня, когда завше войско звикло гуляты и подпивати, исполнити дѣломъ тое злое Порти Турецкой повелѣніе. А такъ, скоро зима тогдашная, чрезъ майстерство крѣпкихъ морозовъ своихъ, Днѣпровіе глубини и иніе рѣчки полевіе твердими замуровала ледами и достатними приодѣла снѣгами, теди Ханъ Кримскій велѣлъ заразъ сороку тисячамъ Орди Кримскои быти готовимъ до походу военного, неименуемого куда, и пятнадцяти тисячамъ Янчарамъ велѣлъ даты конѣ; а когда кончился постъ Филыповскій, тогда онъ Ханъ самъ зо всѣмъ войскомъ своимъ помененнимъ рушивши зъ Криму, ишолъ до Сѣчи Запорожской степами, оподаль въ килко миль отъ берега Днѣпро-

вого, аби не постережен былъ чрез Запорожцовъ, по островахъ и вѣткахъ Днѣпровихъ зимовавшихъ, о чомъ все войско Низовое цале найменшои вѣдомости не мѣло. Третои теди чили четвертои нощи по Рождествѣ Христовомъ, о полунощи, зближившися Ханъ до Сѣчи, знялъ чрез Орду сторожу Сѣчовую, о версту чили о двѣ на мѣсцу приличномъ стоявшую; отъ которои сторожи гди уведомился, же уже болшей нигде индей а ни въ самой Сѣчи нѣтъ сторожи, и же войско въ Сѣчи пяное спитъ безпечне въ куреняхъ своихъ, радъ тому былъ велце, и заразъ едного лутшого зъ пойманнихъ сторожовъ Запорожцовъ вибравши, и волю ему учинити зъ особливимъ награжденіемъ обѣцавши, приказалъ ему тоею фортою, якая по ихъ-же сторожовъ ознайменню на тотъ часъ была не заперта, впровадити янчаровъ пѣхотою внутрь Сѣчи Запорожской; и такъ зъ тимъ вожемъ Запорожскимъ пославши всѣхъ янчаровъ въ Сѣчъ, приказалъ имъ вшедши въ неи належитіи военніи учинити надъ пяноспящими Запорожцами промислъ. А самъ Ханъ зъ Ордою вколо Сѣчъ обехавши и густо обступывши, стоялъ не оподалъ ся на поготовю, жебы и духа утѣкати мѣючихъ не випуститы Запорожцовъ; лечъ що человѣкъ себѣ обѣцуе тое Богъ ницуе, подлугъ давного прислововя, которое и тогда власне Туркамъ и Татарамъ виполнилося, и надежду ихъ въ вигубленю войска Низового Запорожского и въ разореніи Коша ихъ суетною сотворило: аще-бо и вѣдалъ Ханъ тое, що войско между днями праздничними звикло подпиваты и безпечне спаты, но непомнѣлъ того, же и множество его на празникъ до Сѣчи зъ луговъ Низо-Днѣпровихъ звикло собѣратися, между которыми болше биваетъ трезвихъ нежели пяниxъ. А такъ, о томъ полунощномъ часѣ, егда все войско жадноп найменшои прежде не имѣло въ себе тривоги и о намѣреніи бѣсурманскомъ вѣдомости, зашпунтовавшися въ куреняхъ своихъ безпечне отпочивало, тогда янчаре пойманнимъ войждомъ Запорожскимъ незатворенною

фортою въ Сѣчъ тихо уведеннія, всѣ оноя улицѣ и переулки собою наполнили и аки въ церквѣ стѣснилися; готовое-же имущи въ рукахъ оружіе, Богомъ Всевидящимъ на разумѣ зостали помраченни, ижъ не помислилися що далѣй чинити и якимъ-бы способомъ тое рицерское Низо-Днѣпровихъ Козаковъ, аки Малтанскихъ кавалеровъ, гнѣздо опровергнути и самихъ всѣхъ до конца тамъ-же вибити; ниже начальники ихъ янчарскіи, тѣсноти ради тогдашнея, могли зъ собою зійтися и порадитися, якъ свое злое намѣреніе зачинати и кончиты. Всю теди, яко и вишей рѣхомъ, Сѣчъ собою янчаре наполнивши, всѣ армати Сѣчовіе опановавши и всѣ згола мѣстца заступивши, бяху чрезъ килко годинъ въ недоумѣніи и тихомъ молчаніи; егда-же зъ полунощи повернуло, и благоволи Богъ Вседержитель отъ настоявшея тогда погибели соблюсти въ цѣлости жребій свой тое православное и преславное войско Низовое Запорожское, тогда отгна сонъ въ нѣкоемъ куренѣ едному Шевчику; той убо на дѣло свое вставши а кватеку отворивши, гди скрозъ сщѣлину оконичную началъ присмотрѣватися если еще рано или уже нѣтъ, ажъ увидѣлъ несподѣванныхъ людей, купно же и непріятелевъ Турковъ полно натѣсненую улицю; чого любо устрахнулся, однакъ заразъ килконадцять свѣчокъ въ куренѣ своемъ тихо засвѣтивши, ознаймилъ молчкомъ пятомъ чили шестомъ товариству картникамъ, въ томъ-же куренѣ еще не спавшимъ, но въ едномъ кутѣ закрившись тихо въ карты игравшимъ; которіи тое услишавши и карти покинувши, заразъ кинулися тихо до всѣхъ оконъ куреня своего, и не отворяючи ихъ начали въ счилини оконничніи присмотруватися, аще то есть правда що имъ сказалъ Шевчикъ. Егда-же и сами увидѣли полную Сѣчъ своихъ непріятелей Турковъ, тогда заразъ всѣхъ своего куреня товариства, которого было до полчварта ста, тихо побудили и бѣду предлежащую имъ ознаймили, которіи якъ найрихлѣй вставши, тихо поубѣравшися и до оружія припасавшися, за

поводомъ атамана своего курѣнного такій учинили порадокъ, ижъ до каждого окна по килкодесятъ человѣка лутшихъ стрѣлцовъ поставили, жеби тіи безпрестанно стрѣляли, а другіи мушкеты жебы заражали. Якій порадокъ тихо въ куренѣ томъ устроивши и Господу Богу помолившись, абіе всѣ окна и оконницѣ разомъ отворили, и густо а безпрестанно въ тѣсноту янчаровъ начали стрѣляти и велми ихъ убывати; що иншіи куренѣ почувши и тѣхъ-же непріятелей своихъ явно увидѣвши, заразъ зо всѣхъ сторонъ и зо всѣхъ оконъ курѣнних, по улицахъ и переулкахъ Сѣчовихъ, силно густій и непрестаемій мушкетній огонь запалили, и аки молніею непрестанною темную тогда нощъ въ Сѣчи своей просвѣтили, такъ тяжко Турковъ разячи, же отъ единого пострѣла два и три упадало; янчаре-же, тѣсноти ради своея не могущи оружія своего до оконъ курѣнних просто исправити, на воздухъ стрѣляли и аки козли между собою мятущися, часто густо убиваеміи на землю падаху и въ своей истой крвѣ утопаху. Егда-же ихъ въ улицахъ и переулкахъ порѣдшало такъ, ижъ заледво третая часть въ живихъ осталася, тогда Запорожцѣ обачивши, ижъ зъ куреней единъ противъ другого на непріятелей стрѣляючи и сами себѣ мусѣлы шкодити, крикнули единогласно до ручного бою; и такъ абіе зо всѣхъ куреней разомъ, зъ мушкетами, зъ луками, списами, шаблямы и дреколіемъ виспавшися, начали останокъ Турковъ тихъ невистрѣленнихъ ручнимъ боемъ доканчиваты и нещадно убывати; а на самомъ свѣтаню онихъ докончили и всю Сѣчъ и всѣ куренѣ зо всѣхъ сторонъ, наветь и церковъ Божественую и армати всѣ кровію бѣсурманскою офарбовали и осквернили, и всѣ улицѣ и переулки Сѣчовіе тимы непріятелскимы трупами, зъ ихъ же кровію сполсмѣшеними и силнимъ тогдашнимъ мразомъ замороженними и склееними, наполнили такъ, ижъ зъ пятнадцяти тисячъ янчаровъ заледво полтори тисячи зъ Сѣчи вихопилося, и отъ Татаръ на конѣ вхопленно. Ханъ теди зъ

Ордами около Сѣчи стоявій и помислного облову дожидавіися, неблагополучній чаемой ловитвѣ своей скутокъ увидѣвши, восплакалъ и якъ волкъ (подобіемъ Мамая древняго, отъ Росіянъ на поли Куликовѣ и рецѣ Непрадвѣ побѣжденного) возвилъ, толь немалое число виборнихъ Стамбулскихъ янчаровъ надъ сподѣване въ Сѣчи Запорожской утративши и погубивши; зъ которого неблагополучія велімъ страхомъ огорненій отъ Сѣчи рушивши, днемъ и нощію поспѣшалъ до Криму, боячися жебы и самого его роздражненіе Запорожцѣ на конь всѣвши не догнали и не розгромили. Скоро теди по хмурной и темной а многокровной нощи тогдашной, хмурній и невеселій день дался видѣти очамъ людскимъ, тогда абіе зъ общого войскового совѣта, а найбарзѣй зъ кошового Сѣркового ординансу, подъ двѣ тисячи доброго панцерного товариства Запорожского на конь всѣвши, и вколо Сѣчи звичайную обездку учинивши, пошло въ тропи за Ханомъ; а милъ о полтретѣ отъ Сѣчи прошедши, и боязнь Ханскую, нжъ безъ жадного коварства утѣкалъ цале до Криму зрозумѣвши, повернуло и само до Сѣчи, и на конецъ службы Божой зостало. А по службѣ Божой все войско общій благодарственній Богу Спасителю своему и Пресвятой Дѣви Богородици и Защитницѣ своей Всеблагоутробной молебень отпѣвши, розійшлося до куреневъ своихъ, и чрезъ увесъ день тотъ во всѣхъ куреняхъ гуляло и зъ оружія палило, и изъ арматъ всѣхъ кровію бѣсурманскою доволно окропленнихъ палиты велѣло, трупи побитихъ впулъ снѣгомъ и кровію смѣшеннихъ, и аки вали и могили по улицахъ и переулкахъ Сѣчовихъ змерзжшихся оставивши янчаровъ. Переночовавши зась, скоро стало на свѣтъ займатися, заразъ по приказу кошового вдарено въ котли на раду, въ которую гди войско зійшлося, теди радилося що дѣяти зъ трупами побитихъ янчаровъ; на которой радѣ едни радили— повиволѣкавши зъ Сѣчи трупи оніе звичаемъ бѣсурманскимъ попалити; а другіе мовили—оподалъ отъ Сѣчи на снѣденіе

звѣрамъ и птахамъ поотволѣкати; третіе говорили—въ землю позагрѣбати; четвертіе совѣтовали—въ воду повкидати. Зъ якихъ совѣтовъ три зганенно, а именно, еже погрѣбати въ землю, много часу забавить, и нихто даромъ працовати и крѣпко умерзлои землѣ копати не похощетъ; другое, еже палити, много дровъ пришлоби потерати; третое, гди бы дано звѣремъ на снѣденіе, теди тимъ звѣри розстервившися и живому войску могли би впередъ шкодити; а на четвертомъ совѣтѣ все войско перестало, еже трупи онихъ побитихъ янчаровъ виволокши зъ Сѣчи Днѣпровимъ отдати глубинамъ и бистринамъ. По якой радѣ, заразъ килко сотъ человѣка на Днѣпръ, для учиненя полонокъ, виправлено, а инишимъ трупи, въ купи змерзшіеся, роздѣляти и до виволоченя готовати приказано; третимъ зась зъ конми и арканами готовимъ быты зъ ради общой повелено. А гдѣ о часѣ обѣдномъ Козаки зъ Днѣпра дали знати кошовому и атаманѣ, же пять чили шесть полонокъ обширнихъ на Днѣпрѣ уже учинили; теди заразъ велено трупи оніе янчарскіе, въ крвѣ своей истой угрязнувшіе и измерзшіеся силними морозами тогдашними, арканами чепляти, до стрименъ кулбачнихъ привязовати, и пречь зъ Сѣчи, по килконадцать, по двадцать и поболше, плитами и брилами виволѣкати и въ полонокъ оставляти; а пѣхота, при полонкахъ бывшая, оніе труповъ янчарскихъ змерзшіеся брили въ полонки втаскивала и подъ людъ вправовала; а же того дня всѣхъ труповъ зъ Сѣчи не виволоченно, теди и на другій день до пори обѣдной въ томъ же дѣлѣ войско попрацовати мусѣло. Здобичи Запорожцамъ зъ побитихъ янчарскихъ труповъ велмы мало що досталося кромѣ оружія; бо на побитихъ и измерзшихся трупахъ кафтани, кунтуши, кожухи, шаравари, шапки, пояси и чоботи, отпюдъ всѣ были въ едной крвѣ бѣсурманской аки омоченны и въ едину плиту измерзшіися, и еслиби ихъ хто похотѣлъ знимати и руки свои тимъ сквернити, то развѣ бы по единому трупу сокирою розрубувалъ

и фанти здиралъ зъ него шматками; яко-жъ и оружіе опослѣднее (гди-жъ первое оружіе заразъ по докопченю бытвы еще зъ между труповъ добре незмерзшихся повитягано) зъмежи нихъ витяганно, трупи розрубуючи сокирами, а роги и шабелтаси тожъ коло нихъ обрѣзованно. Кгди прето всѣ трупи оніе Днѣпровимъ глубинамъ отдано, теди все войско обще кинувшися, всѣ улицѣ и переулки въ Сѣчи, крвѣ бѣсурманской полніе, поочищали, повискоблювали и за Сѣчъ зъ снѣгомъ повимѣтували, также стѣни курѣнніе и армати Сѣчовіе, кровію велми помазанніе пообтѣсували и пообмивали, и всю Сѣчъ совершенно отъ тоеи скверни очистили. А переночовавши, и рано утреню а по ней и службу Божію рано-жъ отправивши, къ тому молебень благодарственій отпѣвши и води освященіе учинивши, пойшли всѣ священники тамошніи Сѣчовіи со всѣмъ клиромъ церковнимъ по всѣхъ улицахъ, куреняхъ и переулкахъ Сѣчовихъ, безпрестанно молитви отъ оскверненія читаючи и водою священною вездѣ окропляючи. По церемонѣи засъ оной, отъ скверни очистителной, все войско въ куреняхъ своихъ, а инніи значнѣйшіи у Сѣрка атамана кошового, до самого вечера весело гуляло и подпивало, но уже тихо, безъ громовъ арматнихъ и мушкетнихъ. Переночовавши засъ, скоро свѣтъ, знову все войско въ раду собралося, и оружіемъ янчарскимъ въ купи прежде поскладаннимъ, на куренѣ жеребьмы подлугъ козацкого звичаю подуванившись, приказало кошовому своему Сѣрковѣ до Гетмана Дорошенка писати, ганячи ему таковій злобній противъ себе поступокъ; а само войско того-жъ дни, едно въ острови и вѣтки свои розехалося, а другое до празника Богоявленского въ Сѣчи удержалося, а по празнику и тое до своихъ вѣтокъ розехалося.

Кошовій засъ Сѣрко виполняючи росказане войсковое, писалъ до Гетмана Дорошенка о отомъ случаи, хочай коротко, але велми прикро и досадително, приписуючи все тое дѣяніе его Дорошенковой злобѣ и коварству, и одослалъ

той листъ къ Дорошенку чрезъ чумаковъ Чигринскихъ, въ Сѣчи на тотъ часъ зготившихся; которіи тотъ листъ Сѣрковъ гди подали Дорошенковѣ, теди Дорошенко вичитавши оній, велце былъ на Запорожцовъ за тое досажденіе возярился; обаче по килко неделяхъ разсмотрѣвшися и въ гнѣвѣ своемъ угамовавшися, писалъ до Запорожцовъ пространно, вимѣраючи себе, зъ великими клятвами и ротами, отъ такого ихъ Запорожского подзору и порозумѣнія, и всякую свою первобытную офѣруючи имъ пріязнь и зичливость, а взаемне и отъ нихъ тоежъ себѣ упрейме желаючи и упрошаючи; которимъ листомъ Дорошенковимъ Запорожцѣ будучи змягченни, начали къ нему отъ того часу знову зъ пріязнію своею прихилятися. Наконецъ сего дѣянія прилагается и тое, же по вибытю янчаровъ, въ Сѣчи обрѣлося живихъ, на розныхъ мѣсцахъ притулившихся и отъ тогдашнея смерти скрившихся, раннихъ и цѣлихъ полтораста человѣка и чтири аги; о которихъ неволникахъ гди Ханъ Кримскій увѣдомился, теди писалъ до Сѣрка и до всего войска Низового просячи велце, абы тихъ неволниковъ, спустившися на его Ханскую дишкрецію, отпустило къ нему въ Кримъ; на що Запорожцѣ всѣ обще гди соизволили и до Хана о томъ описали, теди Ханъ приславши по тихъ неволниковъ зъ Криму подводи, прислалъ на оныхъ войску Запорожскому подарунку двананцять тисячъ киндяковъ и болшихъ бутъ шесть доброго вина Кримскаго; що Запорожцѣ вдячне отъ Хана приннявши, и неволниковъ янчаровъ полтораста, хлѣбомъ, мясомъ и рибами на дорогу предлежащую узапасивши, отпустили заразъ зъ Сѣчи до Криму; аговъ зась чтирохъ при себѣ задержали, для того, же они Ханской дишкреціи не повѣряючися, сами отъ себе поступили войску Запорожскому по двѣ тисячи левовъ, которіи якъ скоро зъ Стамбулу до Криму а зъ Криму до Сѣчи припровадженни, такъ заразъ и аги оніе зо всякимъ на дорогу вспоможенемъ, зъ Сѣчи до Криму честно зостали отпущенни.

Въ помененной Запорожской зъ Турками бытвѣ и заверусѣ нощной забито и Запорожцовъ пятьдесятъ человѣка, а ранено до осмидесять товариства; мертвихъ теди чеснимъ и знаменитимъ погребеніемъ все войско, прежде янчарского похороненя, землѣ предавши, сорокоустъ за всѣхъ общій священникамъ Сѣчовимъ неотлагателно и непрестаемо, зъ награжденіемъ за труди тіи достойнимъ, отправовати велѣло; а раннхъ целурикамъ Сѣчовимъ, за награжденіе зъ скарбцу войскового имъ данное, лѣчити приказало. Султанъ Турецкій дочувшися о пропалихъ его въ Сѣчи Запорожской виборнихъ янчарахъ, велми узлился на вейзера своего, же совѣтовалъ ему на Запорожцовъ виправити тихъ янчаровъ; за що любо пощадѣлъ его голову, однакъ всѣ добра вейзѣрскіе до казни своей Царской велѣвши забрати, самого его на вѣчную сеилку въ Родосъ велѣлъ отпровадити. После того вибитя янчаровъ въ Сѣчи Запорожской, уже по всѣ часи не отважился Турчинъ ни разу надъ Запорожцами и ихъ кошемъ жадного наименшого чинити промислу ку ихъ искорененію.

По такомъ крвавомъ Сѣчовомъ зъ Турками прогрессу и по прешествіи мясницъ тогдашнихъ, другое кровопролитіе отъ Поляковъ въ рейменту Дорошенковомъ сотворися; ибо скоро насталъ постъ великій, тогда заразъ войско Литовское, зъ Браславщизни отъ Короля Собеского посланное, Паволочъ городъ Украинскій, подъ властію Дорошенковою бывшій, и полкъ серденяцкій, на залозѣ отъ Дорошенка въ себѣ имѣвшій, добуло; а серденята Дорошенкови на акордъ Литвѣ склонившися, отпущении зъ Паволочи и пришли въ Браславль до Короля Собеского, которій барву и плату грошевую имъ давши, удержалъ при себѣ для службы пришлой. Король тежъ Собескій, прибывши отъ Браславля на свою резиденцію, гди о святахъ воскресенскихъ мѣлъ у себе валній зъездъ пановъ Полскихъ и рѣчи посполитой, теди зъ оними сеймуючи и радячися, якъ бы

впередъ зъ Дорошенкомъ и Турчиномъ обыйтися и о иншихъ пришлихъ рѣчахъ, чинилъ до всѣхъ становъ и пановъ Полскихъ о всемъ обширную изъ устъ своихъ мову, которои конецъ самій зде прилагается отъ слова до слова такій:

Ieżeli za którą okazią, tedy za teraznieyszą Seymu teraznieyszego rosprawą, onemi pogańskiego poety zawołać słowy przychodzi: co nie po tak wdzięcznym wionieniu za wicher pociąga, z obóch strón otacza mię chmurami; aby tylko, czego niesłuszna rzecz czynić, z oczu moich naymileyszą rzecz odebrać. Któż bowiem może na tak okrutne oyczyzny zabóystwo patrzać, kto wykonaną nad Rzeczą pospolitą zawziętosć, kto może niepowetowaną nigdy dobra pospolitego wetować szkodę, iaką nalesć y gdzie nieoszacowaną utrat publicznych nagrodę? Lamentować przychodzi z Cesarzem Rzymskim Awgustem: Wares, Wares wroć mi woysko! Authorowie takowey roboty wołaią, oddaycie sporządzoną płatę woysku, wystawione na nieprzijaciela Krzyża Świętego woyska wroćcie do wszelkiey obrony,

Если въ какомъ либо случаѣ, то неоспоримо по поводу преній настоящаго сейма приходится воскликнуть словами языческаго поэта: «что за ураганъ, не благотворнымъ дуновеніемъ влечетъ и съ обѣихъ сторонъ окружаетъ меня тучами, чтобъ только, вопреки всякой справедливости, похитить отъ глазъ моихъ предметъ драгоцѣннѣйшій»—ибо кто можетъ равнодушно смотрѣть на столь жестокую погибель отечества? Кто можетъ отомстить за нанесенное оскорбленіе республикѣ и за невознаградимый вредъ, причиненный общественному благу? Какое и гдѣ найти общественнаго ущерба вознагражденіе? Придется воскликнуть съ Императоромъ Римскимъ Августомъ: Варръ, Варръ, возврати мнѣ легіоны! Виновники этихъ смутъ вопіютъ: отдайте опредѣленную войскамъ плату, употребите войска, выставленныя противъ враговъ Св. Креста, для общаго охраненія отече-

utracone sposoby y naznaczone dawnemu woysku zapłaty oddaycie, taką, iaka mogła być nayskuteczniеyszą około Krolewstwa Polskiego, obronę mieycie; Wares wroć woysko! Ale że rżecz utracona z trudnoscią bywa przywrócona, trudna y niepodobna tak wielkiemu zabieżeć złemu; dopioro wiem, czegom dawnych czasów nie doznał, że małe dolegliwosci prezentuiem, a wielkie y nieznośne milczkiem znosimy, y rady y raty w tak niesczęsnym niedostawa czasie, chyba według dawnego prerogatiwów zdania, gdzie rady niestaie, tam na sczęscie się spuscić; Ia zaś po chrześciańsku mowię, Samemu Bogu w dyspozycyę oddać to wszystko, Którego łaska ieżeli nas z tego nieszczęścia nie wydźwignie, Jemu wieczna chwała, ieżeli Jego Świętéy Woli podobać się będzie, aby nas skarał y zgubił, do Niegoż Samego po staremu trzeba udawać się; a tym czasem, kiedy zginęła wszystka okazia, iaka wdzięcznieysza y lepsza być nie-

ства, возвратите утраченныя выгоды и плату, опредѣленную бывшему войску, подайте королевству Польскому, какую возможно, дѣйствительнѣйшую помощь. Варръ, возврати легіоны! Но какъ разъ утраченное бываетъ съ трудомъ возвращаемо, то трудно и невозможно устранить столь великое зло. Теперь лишь узнаю, о чемъ прежде не зналъ, что мы о малыхъ непріятностяхъ разсуждаемъ, а великія и нестерпимыя преходимъ молчаніемъ; и въ такое нечастное время у насъ нѣтъ ни совѣта, ни помощи, развѣ только послѣдуемъ давно принятому обычаю и гдѣ нѣтъ другихъ средствъ, положимся на счастіе. Я же какъ христіанинъ совѣтую предать все промыслу Божію (Ему же честь и слава), котораго милосердіе если не спасетъ насъ отъ этаго несчастія; если святой волѣ Его угодно будетъ наказать насъ и ввергнуть въ бѣдствіе, то все же къ Нему по прежнему слѣдуетъ обращаться.—А между тѣмъ, когда потерянъ случай, самый удобный и благопріятный къ нападенію на непріятеля, при его раздорахъ и нашей готовности; когда

może, na nieprzyiaciela, przy iego rozerwaniu y naszey gotowości, kiedy iuż uszedł on czas, iaki nigdy nietrafi się, ani podobno trafi lepszy y sposobnieyszy do odszukania Kamieńca, tedy nic niepotrzeba czynić, tylko kłaniać się nieprzyiacielowi o pokoy; jego czekać dyskrecyi w następuiącym rozgraniczeniu, ordę błagać y podarunki, któremi z woyska chować się mieli posyłać, samym zaś siadać na koń, gotowemi co prędzey być. *(Były te niektórych z Jego Krolewską Mością zdania, żeby Seym prędko złozyć, ale z tym, przy takiey złey, iawnie tož by się stało, co y z teraznieyszym.)* Ja, z młodych lat moich, do konia przywykłem y do prac woiennych, za prawdę przyznać się muszę że w tym zaduchu y codzienney wrzawie sprzykrzyło mi się, y zdrowie moie znosić tego dłużey niemoże; co do seymików, te pozwolę, aby były, za powrotem posłanca z stolicy, żeby się cała Korona ynformować mogła, y w iakich zostaie terminach pomysliła. Co zaś do żądania, które tu wniesione, rad bym,

уже прошло лучшее и удобнѣйшее время, какое едва ли когда случится къ возвращенію Каменца; то не остается ничего болѣе, какъ только просить мира у непріятеля и ожидать его милостиваго снисхожденія въ предстоящемъ разграниченіи, молить Орду и посылать ей дары, самимъ же сѣсть на лошадь и быть готовыми.

(Нѣкоторые были одного съ Его Королевскою Милостію мнѣнія, дабы скорѣе созвать сеймъ, но съ нимъ, при неблагопріятныхъ обстоятельствахъ случилось бы то же самое, что и съ настоящимъ.)

Я съ молодыхъ лѣтъ моихъ привыкъ къ коню и трудамъ военнымъ, но по истинѣ сознаюсь, что эти смуты и ежедневныя крамолы мнѣ надокучили, и здоровіе мое долѣе того переносить не въ состояніи. Что касается до сеймиковъ, то я соизволяю на созваніе ихъ, по возвращеніи посланца изъ столицы, дабы вся корона могла освѣдомиться о дѣлахъ и размыслила бы, въ какихъ она обстоятельствахъ;

aby byli wszyscy sowicie ukontentowani, y każdy z Ich Mościow prac swoich y zyczliwości przeciw Rzeczy pospolitey odniosl nagrodę; o to się starać usilnie będę, gdyż niegodzi się, aby kto od Króla smutno y niewesoło odchodził.

что же касается предложеныхъ здѣсь требованій, то я бы желалъ, чтобы всѣ были вполнѣ удовлетворены, и дабы каждый изъ ихъ Милостей, за труды свои и доброхотство къ республикѣ, получилъ награду; о чемъ буду усердно заботиться; ибо неприлично, чтобы кто либо отходилъ отъ Короля печаленъ и неутѣшенъ.

Зъ тоеи мови Королевскои ясно показуется, же Поляки (яко и прежде рѣхомъ) не точію были не силни защищати отъ Турковъ мнимую свою державу, тогобочную отъ разоренія поосталую Украину; але и своеи власнои коронпои не певни были цѣлости, отъ того-жъ непріятеля, которого по доношенію Дорошенковомъ вновъ раздражили збуренемъ Паволочи, города полкового Дорошенкового, подъ протекцію Турецкою на тотъ часъ зъ Дорошенкомъ зостававшого.

Того-жъ лѣта зрозумѣвши Дорошенко склонность Запорозскую ку себѣ до пріязни, подлугъ желанія своего прежде вспомненного, и хотячи оную зъ ними совершенно утвердити, писалъ до Сѣрка атамана кошового, желаючи его аби въ невеликомъ почтѣ войска прибылъ къ нему въ Чигринъ. Сѣрко теди порадившися о томъ зъ войскомъ, и взявши зъ собою доброго товариства полтори тисячѣ, прибылъ не медля до Чигрина, и гди о своемъ зближенпюся далъ знати Дорошенковѣ, теди Дорошенко о многолюдствіи при Сѣрку заслишавши, звонтпилъ былъ о своей цѣлости, и егда Сѣрко прибылъ подъ Чигринъ, тогда Дорошенко вислалъ къ нему священниковъ зъ крестомъ и евангеліемъ Божественнимъ, потребуючи аби зъ товариствомъ виконалъ присягу на томъ, же жаднои ему Дорошенковѣ не учинитъ кривди,

Якую присягу Сѣрко зъ значнѣйшимъ товариствомъ гди виконалъ, теди заразъ въ Чигринъ зосталъ пущенъ, и вдячне чрезъ Дорошенка принятій, где чрезъ килко дней зъ Сѣркомъ гулялъ, и всему товариству всякое въ Чигринѣ было доволство; а при отпуску ударовавши Сѣрка и иное значнѣйшое товариство певними подарунками, подаровалъ особно на войско три армати добрихъ зъ конми и зо всѣмъ прибором, которіе Запорожци принявши, отехали чесно и смирно зъ Чигрина до коша своего Сѣчового.

Того-жъ 1675 року, Турчинъ ярачися на Поляковъ, же Дорошенковѣ его союзниковѣ и подданому не даютъ въ покою, и разораючи людей его рейменту Украинскихъ, прошлого 1674 року, яко вишшей описалось, взяли и разорили Паволочъ, полковій и значній городъ Дорошенковъ, війшолъ зъ многими силами отъ Константинополя на Поляковъ, албо приличнѣе рещи на Малую Русь подъ державою Полскою зостаючую; а прибывши первѣе подъ знаменитій и богатій монастиръ Скитскій (въ которомъ по доношенію фалшивомъ, многихъ Полскихъ надѣялся достати сокровищъ и скарбовъ) и доставши оній безъ великои трудности, омилился въ своей надѣи; поневажъ тамъ шляхетскихъ скарбовъ не обрѣтши, монастирскими тилко едиными и то не многими добрами ненасищенній свой афектъ втѣшилъ мало; братію зась монастира онаго едну вибилъ а другую по пустинѣ тамошной роспудилъ; на остатокъ обытель тую Скитскую въ конецъ разоривши и огню предавши, рушилъ далѣй, мѣсяца августа, и вшедши внутръ держави Полской въ Малую Росію, воевалъ на городи Руские, то есть Львовъ, Броди, Дубно, и иныхъ мѣстъ Рускихъ же добывалъ; а наконецъ подъ Жолквою зъ войсками Полскими знаменитую отправивши баталѣю, и многіи коронѣ того лѣта въ войску Полскомъ, въ людехъ посполитихъ и въ ихъ жилищахъ починивши шкоди и разоренія, за разореніе Паволочи, повернулъ во свояси.

Во время же того нашествія бѣсурманскаго на Малую тогобочную Росію, въ монастиру Елецкомъ Чернѣговскомъ, за архимандрицства отца Іоаникія Галятовского, чрезъ двохъ чеснихъ іеромонаховъ, Пафнутія Забѣлецкого, Афанасія Берестовѣцкого и иннхъ того монастиря законниковъ и людей свѣцкихъ, мѣсяца августа, на отдане празника Успенія Пресвятой Дѣви Богородици, о полночи, близко того монастира Елецкого, на ясномъ небѣ, два столпи зъ оболоку бѣлого учинепіе, еденъ отъ сторони полуденной а другій полунощной видѣнни бяху, которіи зъ собою зшедшись вдарилися; презъ которіи столпи Дѣва Пресвятая Богородица тимъ законникамъ Елецкимъ тое ознаймила, же войско христіанское зъ махометанскимъ войскомъ Турецкимъ въ Малой тогобочной Росіи, того власне часу якъ столпи были видѣнни, потикало и войну точило, бо Турки, яко вишей рѣхомъ, въ Малой Росіи тогда добували Львова, Бродовъ и иннхъ мѣстъ, а христіянскіи войска Полскіи ихъ боронили; яко о томъ свѣдителствуетъ пререченій отецъ Галятовскій, въ Скарбници, книжицѣ своей, въ чудѣ 26, на листѣ 26 же. А же написалемъ Львовъ, Дубно, Броди и иніія гради тамошнія Росіею Малою, учинилемъ не зъ моего мнѣнія, але зъ Скарбници премудрого мужа отца Галятовскаго, которій въ той своей Скрабници, въ чудѣ 26 вишположенномъ, ясно гради пререченіе Малою нарицаетъ Россіею.

О войнѣ Сѣрковой на Кримъ.

Прилагается же зде и тое, же Сѣрко Атаманъ Кошовій войска Низового Запорожскаго, того-жъ року 1675, мѣсяца іюля числъ послѣднихъ, повернувши отъ Дорошенка зъ Чигрина до Сѣчи Запорожской, а созвавши на кошъ зъ близшихъ и далшихъ вѣтокъ и рѣчокъ полевихъ товариство Запорожское, предложилъ имъ въ радѣ главной на кошу

свое намѣреніе, о отмщеніи Хану и всему Криму прошлозимной своей и всего войска Низового турбанѣи, зневаги и шкоди; же Ханъ зъ янчарами Турецкими пришедши ночю и втиснувшися по злодѣйску въ Сѣчъ Запорозскую, хотѣлъ оную зрунновати и все войско Низовое въ ней бывшое вигубыти и въ полонъ забрати. До которого намѣренія его гди все войско охочо призволилося, просячи его о приводъ добрій, теди онъ заразъ все войско зъ Сѣчи въ рѣчки и вѣтки роспустивши, приказалъ оному въ тотъ на Кримъ походъ, на три неделѣ, зъ харчю и зо всякимъ военнимъ риштункомъ готоватися, и за двѣ неделѣ до Сѣчи прибувати; що войско охочо виполняючи, гди зо всѣмъ прибором до Сѣчи пристигло, теди Сѣрко вибравши лутшого на тисячъ 20, и тамъ же въ Сѣчи Днѣпръ на сторону Кримскую пребувши, рушилъ зъ поспѣшеніемъ въ предлежащій путь свой; а не идучи просто до Перекопу, вдался на лѣво въ степъ, стерегучися того, абы чрезъ Татаръ за промислами своими по степахъ блукаючихся, не былъ зоченъ, въ чомъ ему и посщастилося, ижъ чрезъ жаднихъ Татаръ его не постереженно и въ Криму знати о томъ не дано. Онъ зась Сѣрко, зо всѣмъ войскомъ своимъ чрезъ оніе долгіе степи скоротечно прешедши, и Сивашъ на мѣсцу добре себѣ свѣдомомъ въ панство Кримское латво преправивши, оставилъ Перекопъ въ правой руцѣ далеко.

Потомъ зоставивши при себѣ виборнѣйшихъ молодцовъ три чили чтирѣ тисячѣ, и оставшися зъ ними внутръ Крима надъ Сивашемъ, у переправи помененной, прочее все войско при добрихъ своихъ вождахъ, Кримскихъ осѣдлестей и мѣсцъ добре свѣдомихъ, отправилъ во весъ Кримъ, приказавши вождомъ тимъ увесь Кримъ несчадне струснути, ему приразиться, и пятого дня къ себѣ до переправи Сивашской повернути. Тое просто войско вѣтроногими конми своими внутръ селеній Кримскихъ нечаянно внедши, и по совѣту на килко частей роздѣлившися, весь Кримъ собою наполни-

лы и засѣяли, а огнемъ и мечемъ оній плюндруючи, Козлова, Карасева, Бакцисаря столици Ханской и иннихъ городовъ Кримскихъ коснувшися, и превеликіе имъ бѣди и разоренія въ ихъ селеніяхъ нанести. Ханъ теди зъ султанами и мурзами Кримскими о такой фуріи и несподѣванныхъ а недишкретнихъ въ Криму гостяхъ увѣдомившися, чимъ найскорѣй зъ Бакцѣсаря, и то заледво, зо всѣми началниками Кримскими вихопился и угонзнулъ въ гори Кримскіе, до которого и иншіи отъ оружія Запорожского спасшіися Татаре, а иншіи до городовъ крѣпкихъ поутѣкали, третіи зась оружіемъ браннимъ по селахъ и поляхъ Кримскихъ трупомъ зостали положении. Потомъ, гди зъ язиковъ пойманихъ Запорозскихъ увѣдомился Ханъ певне якое то было войско, хто надъ онимъ былъ началникомъ и первѣйшимъ вождемъ, и которимъ трактомъ пришло въ Кримскую державу, теди зо всѣмъ войскомъ Кримскимъ, которого на пятдесятъ тисячъ къ нему въ горахъ было прибралося, рушивши зъ горъ просто, устремился былъ къ Сивашу до переправи оной, чрезъ которую Запорожцы въ Кримъ вторгнули, печаючи тамъ жадного иншого войска Запорозского; а у переправи той мѣлъ станути и дожидатися повороту всего войска Запорожского, по Криму грассовавшого. А такъ въ той власне день, въ якій все войско Запорожское мѣло зъ Криму до Сѣрка и до переправи своей повернути, пристигнулъ Ханъ зъ Ордами до Сивашу, а увидѣвши у переправи войско Запорожское зъ Сѣркомъ бывшое, началъ шиковатися и готоватися до бою, разумѣючи же уже назадъ него нѣтъ войска козацкого, але все до переправи своей совокупилось. Въ тимъ часѣ и войско Запорожское, въ Криму зъ великою онаго руиною гостившое, совокупившися, зъ многими користми и плѣнами все къ Сѣрку и до своей переправи поворочало; а зъ язика Татарского довѣдавшися, же Ханъ пошолъ до Сивашу на ихъ переправу, заразъ на сторону удалося, и всѣ здобичи

и користи свои зъ частю войска на сторонѣ оставивши, и на обману Татаровъ прапорцѣ Татарскіе добичніе развинувши, вслѣдъ за Ханомъ поскорило.

Ханъ теди увидѣвши назадъ себе войско зъ прапорцями Ординскими, и сподѣваючись, же то Татаре распуженніе собравшися идутъ къ нему въ помощъ, абіе крѣпко всею силою на Сѣрка ударилъ; але оного незломивши и до чтирохъ тисячъ Орди въ томъ разѣ утративши, учинилъ отворотъ. Сѣрко тежъ войско свое, назадъ Хана идучое певне усмотрѣвши и познавши, благодушнѣе устроевалъ до повторного зъ Ханомъ потканяся, и Ханъ также на Сѣрка прибирался, чаючи же зъ заду Орда ему идетъ въ помощъ. Повторній теди разъ Ханъ гди вдарилъ на Сѣрка, теди подобній же первому встрентъ отъ него одержалъ зъ великою въ Ордахъ своихъ шкодою, и скоро Ханъ отъ Сѣрка началъ отвертати, теди Сѣрко зо всѣмъ войскомъ своимъ во мгненю ока на кони всѣвши, вдарилъ сильно на Орду и почалъ налѣгати и разити ихъ; которіи зъ Ханомъ назадъ себе увидѣвши не Ординскіе але козацкіе войска, абіе фантазію военую и сердце стратили, и зъ великимъ стремленіемъ и розсипкою по поляхъ Кримскихъ, назадъ до утечки удалися, въ очи назадѣ бывшимъ войскамъ козацкимъ, которіи роспуженнихъ по полю гонячи, на килконадцать тисячей ихъ забыли, и килко тисячъ въ полонъ забрали, зъ ними же за малимъ и самого Хана не поймали.

А по такой щасливой и торжественной надъ Ханомъ побѣдѣ, все войско козацкое зъ Сѣркомъ совокупившися и користи свои на сторонѣ бывшіе забравши, пришло до Сивашу и переправи своеи, о часѣ зъ полудня уже бывшомъ; где мало по фатигахъ военнихъ отдохнувши и пищею посилившися, рушило заразъ чрезъ Сивашъ зъ Криму на сюю сторону, що идетъ до Запорожя отъ Сивашу. Сивашъ зась предъ заходомъ солнца пребывши, и уже тимъ трактомъ, которимъ ишло зъ Сѣчи до Криму не идучи, вдалося заразъ

отъ переправи ку Каланчаку, ку Чорной долинѣ и Качкарамъ, оставивши Перекопъ въ сторонѣ лѣвой. А около долини Чорной и Качкаровъ всѣ поля и паствиска скотиніе Кримскіе струснувши, и многіе череди скотиніе и ватаги овечіе зъ Татарми при нихъ бывшими себѣ загорнувши, рушило у гору Днѣпра до Сѣчи своеи, маючи у себе множество всякой здобычи Кримской, и ясиру Татарского зъ христіянами въ неволѣ Кримской бывшими тринадцяти тисячъ. Отдалившися теди Сѣрко со всѣмъ войскомъ и користми отъ Криму у миль килконадцятъ, и ставувши нѣгдѣсь въ приличномъ мѣсцу на попасъ полудневій, велѣлъ единимъ Козакамъ по достатку каши варити, жебы для ихъ и для ясиру могло стати опои, а другимъ велѣлъ ясиръ на двое разлучити, христіянъ особно а бѣсурманъ особно; которихъ гди розлученно, теди бѣсурманъ всѣхъ велѣлъ повязати, а христіянъ (которихъ мужеска полу и женска 7 тисячъ было) пробуючи, самъ Сѣрко сказалъ къ нимъ такое слово: «хто хочетъ идѣте зъ нами на Русь, а хто не хочетъ вертайтеся до Криму.» Якое слово Сѣрково христіяне и тумы зъ христіянъ въ Кримѣ родившіися почувши, изволили едни зъ нихъ, а именно три тисячи, лутше до Криму вернутися, нежели въ землю христіянскую простовати; а другая, чтирѣ тисячѣ, на Украину въ землю свою возжелали. Которихъ всѣхъ Сѣрко велѣвши покормити, единихъ оставилъ при себѣ, а другихъ отпустылъ въ Кримъ, а при отпуску гди спиталъ ихъ — для чогобы до Криму квапилися, отповѣдили — ижъ тамъ въ Криму мѣютъ уже свои осѣдлиска и господарства, и для того тамъ лутше себѣ желаютъ жити, нежели въ Русѣ ничого своего неимущи.

Отпустивши теди Сѣрко онихъ людей до Криму, еще нецале вѣрилъ, жебы они конечне пошли въ Кримъ, но надѣялся что вернутся на Русь, и возшедши на могилу тамъ бывшую, смотрѣлъ на нихъ потоль покол не стало ихъ видно; а гди увидѣлъ непремѣнное ихъ въ Кримъ устрем-

леніе, тогда заразъ тисячи Козакамъ молодимъ велѣлъ на конь всѣсти, и догнавши всѣхъ безъ жадного пощадѣнія на голову вибыти и вирубати, маючи и самъ втропи за ними поехати и досмотрѣтися, если по его станется приказу. Тіи прето Козаки такій ординанцъ отъ Сѣрка одержавши, а людей помененихъ догнавши, здѣлали подлугъ того ординанцу, такъ что и едной душѣ въ живихъ не оставили. Мало зась погодивши и самъ Сѣрко на коня всѣвъ и скочивъ туда, где его ординанцъ совершался скуткомъ; а тамъ прибѣгши и довлетвореніе волѣ своей увидѣвши, подяковалъ Козакамъ въ томъ трудившимся, а до мертвихъ труповъ вимовилъ такіе слова: «простѣте насъ братія, а сами спѣте тутъ до страшного суду Господня, нежели бысте мѣли въ Криму между бѣсурманами размножатися на наши христіянскіи молодецкіи голови, а на свою вѣчную безъ крещенія погибель». По виреченю тихъ словъ, заразъ Сѣрко повернувши назадъ до войска, рушилъ совсѣмъ съ того становиска въ путь свой, а зблизившися до Сѣчи, все войско свое здобычами и користми Кримскими подуванилъ. Прибывши тежъ въ Сѣчъ Запорожскую первѣе отдалъ хвалу Богу Всесилному Помощнику своему, и молебное Пресвятой Дѣви Богородици со всѣмъ войскомъ благодарствіе; потомъ зъ скотовъ и овецъ Кримскихъ (якихъ всѣхъ было до осмнадцати тисячъ) на всѣ куренѣ сѣчовіе доволную учинивши башловку, учинилъ заразъ и енералній со всѣмъ войскомъ въ Сѣчи банкетъ, которій онъ и войско по всѣхъ куреняхъ чрезъ два днѣ отправуючи, зъ непрестаннихъ арматнихъ и мушкетнихъ тѣшился громовъ. Потимъ войско въ рѣчки и вѣтки розъехалося, а ясиръ христіянскій зъ Криму визволенній отпущенъ зъ Сѣчи зъ новопокрещенними въ Сѣчи бѣсурманами (якихъ мужеска полу и женска было полтори тисячи) въ Малую Росію. Зъ бѣсурманского зась ясиру една часть послана на Москву, другая до Гетмана Самойловича, а третая, то естъ чтирѣ тисячѣ, зоставленна въ Сѣчи, которому

Сѣрко зъ атаманнею когда сказалъ такое слово: абы кождій невольникъ старался о слушній и скорій отъ себе окупъ, если зничитъ себѣ быти въ Криму, а которіи невольники о окупъ старатися не будутъ, тіи всѣ вскорѣ одошлются на Москву въ неисходную неволю, — тогда на тое слово Сѣрково всѣ Татаре здрогнувшися, заразъ почали зъ Сѣркомъ и атаманнею торговатися и належитій за себе по своей возможности окупъ поступовати; и такъ всѣ отъ мала и до велика окупъ за себе поступивши, и реестръ именъ своихъ и поступленного окупу по Татарскій написавши, упросили Сѣрка о трохъ Татариновъ, и послали чрезъ оныхъ тотъ реестръ до Хана, зъ горячимъ прошеніемъ о скорое поступленного окупу собраніе и до Сѣчи присланіе; чрезъ которихъ Татаръ и Сѣрко зо всѣмъ войскомъ до Хана, о своемъ въ Кримъ вторгненю и о причинѣ тоей войни, же съ сторони Кримской станула а не зъ сторони войска Запорозского, и о древнихъ дѣлностехъ и рицествахъ войска Запорозского писалъ таковій листъ свой:

Ясне Велможнѣйшій Мосцѣ Хане Кримскій
зъ многими Ордами близкій нашъ соседе!

Ни мислилисмо ми, войско Низовое Запорожское, зъ Вашою Ханскою Милостю и зо всѣмъ панствомъ Кримскимъ въ великую непріязнь и войну заходити, еслибисмо отъ Васъ не увидѣли до того почату, которій прошлои зими Ваша Ханская Милость учинилесь, послухавши дурнои ради шаленого и безумного веізѣра Царьградскаго, а по ней и неслушного ординанцу Найяснѣйшого и Найвелможнѣйшого Султана своего. Приходилесь зъ янчарами его и изъ многими Ордами Кримскими до насъ, войска Низового Запорожского; а ночною добою пришедши близко къ Сѣчи нашой и знявши сторожу нашу, за Сѣчу стоявшую, вслалесь былъ въ Сѣчъ пятнадцять тисячъ янчаровъ, приказавши имъ (чого встидъ

было чинити) не по кавалерску всѣхъ насъ молодцовъ войска Запорожского, сонныхъ и жадной бѣди не сподѣвавшихся, вибыти и видавити, и кучку нашу сѣчовую зъ фундаменту виверпути и разорити; а самъ зъ Ордами около Сѣчи ставулесь былъ, жеби и духа утѣкающихъ молодцовъ нашихъ не упустити. Лечъ тое намѣреніе и замислъ вашъ Христосъ Богъ и Спаситель нашъ Премилосерднѣйшій премѣнилъ намъ въ доброе, а болѣзнь и упадокъ нашъ тогдашній обернулъ на упадокъ и болѣзнь главъ янчаровъ Турецкихъ: о чомъ самъ Ваша Ханская Мосць добре вѣдаешъ. Якого злого замислу Вашого и недишкреціи (яко тихъ людей которіи рицерскимъ промисломъ бавячися и правду въ себе заховати любите) яко нѣгди несподѣвалисьмося на себе, такъ и слушной осторожности и до даня отпору поготовости не имѣлисмо: единъ Господь Богъ Спаситель сохранилъ и защитилъ насъ отъ напасти Вашея и крайного упадку нашого. Якій поступокъ Вашъ яко велми зневажилъ насъ войско Запорожское, и не безъ шкоди нашой досадилъ намъ, такъ и ми, прикладомъ древнихъ продковъ и братѣ нашой, мусѣлисмо постаратися, веть заветь, Вашой Ханской Мосцѣ и всему панству Кримскому, свою зневагу и обиду поветовати и одомстити, но явно а не тайно, по рицерску, а не такъ якъ Ви зъ нами поступили; и Богъ Сердцевѣдецъ при нашой правдѣ лутше намъ помоглъ гостити въ панствѣ Вашомъ Кримскомъ, нежели Вамъ около кучки нашой сѣчовой. И ежели тая гостина наша въ панствѣ Вашомъ показалося быти недишкретною, то може и такъ естъ: бо Козаки яко не едной матерѣ дѣти, такъ и не едного суть норову, едни на право, другіи на лѣво, а третіи просто стрѣляли, то тилко добре, же целю не минали; да и недишкреціи тоеи отъ Васъ научилися а не сами вимислили, бо и въ Криму Ваша Ханская Мосць не принявши насъ за гостей и добрихъ кавалеровъ, поспѣшилесь былъ зъ Ордами своими силными до Сивашу, къ той переправѣ, которою ми увойшли въ панство

Ваше; где стоячи мѣлесь нашого повороту дожидатися, и тамъ насъ поглонути, на переправу не пустивши; но и тутъ намѣреніе ваше судбами Всемогущаго Бога нашего вспакъ премѣнися, а намъ милость Божая при нашой правдѣ допомогла и торжествовати надъ Вами позволила; въ якомъ торжествѣ еслисмо потурбовали Вашу Ханскую Милость, и если що зъ сторони нашой показалося недишкретного, то мусишъ Ваша Ханская Моць въ томъ намъ вибачити, уважаючи тое, що завше недишкреція недишкреціею платитися обыкла. Подобно и не снилося Вашой Ханской Мосцѣ тое, жебы войско наше Низовое Запорожское, въ маломъ и велми щупломъ числѣ, посмѣло и отважилося на знаменитое и многолюдное панство Кримское воевати и наступовати; якожъ и не было бы того (не для якой боязни нашой, але для давной сосѣдской зъ Кримомъ пріязни), еслиби зъ сторони Вашой не подана была окказія и причина до войни и непріязни зъ нами, войскомъ Низовимъ Запорожскимъ. Нерачъ теди впередъ Ваша Ханская Мосць мѣти (якъ приказуютъ) поля за бовдуръ, и насъ войско Запорожское легце у себе важити а войною впередъ на насъ наступовати: гди-жъ если бы было иначей, то и ми взаемне, въ болшой уже силѣ войска нашого и изъ лучшимъ до войни приборомъ, не на Сивашову переправу, але на самій Перекопъ, виломивши и отворивши въ немъ себѣ ворота, яко певній имѣемъ до того способъ, завитаемъ въ панство Кримское, и потоль зъ него не війдетъ, поколь при всесилной помощи Божіей желаемого намѣренію нашему не узримъ скутку. Бо ежели отважніи кавалери и мужественніи прешліи войска Запорожского вожди, продки и славніи антецессори наши, здавна на Кримъ и на царство Турецкое моремъ и землею воевали (яко то Самуилъ Кошка, атаманъ чили Гетманъ кошовій, воевалъ по Чорномъ морю; по немъ, року 1575, Богданко зъ Козаками Кримъ воевалъ и плюндровалъ; потомъ, року 1609 чили 11, Петръ Конашевичъ Сагайдачній, прежде гетманства своего,

зъ Запорожцами заплинувши чолнами въ Таврику Вашу, взялъ въ ней знаменитое и крѣпкое мѣсто Кефу, и зъ многими користми щастливе до Сѣчи повернулося. По немъ, року 1621, тожъ предъ гетманствомъ своимъ, Богданъ Хмелницкій на мору Чорномъ воюючи, въ своихъ моноксилахъ многіе караблѣ и катарги Турецкіе опановалъ и благополучно до Сѣчи повернулся; потомъ, року 1629, братя наши Запорожцѣ зъ певнимъ вождомъ своимъ воюючи въ чолнахъ по Эвксинопонту, коснулися мужественно и самихъ стѣнъ Константинополскихъ, и оніе доволно мушкетнимъ окуривши димомъ, превеликій Султановѣ и всѣмъ мешканцемъ Цариградскимъ сотворили страхъ и смятеніе, и нѣкоторіи отлеглѣйшіи селенія Константинополскіи запаливши, тожъ щасливе и зъ многими здобычами до Коша своего повернули. Року зась 1633, Сулима Гетманъ войска Низового Запорозского, въ моноксилахъ отъ Сѣчи по Днепру, потомъ по Чорномъ мору чрезъ весь Восфоръ Кимерійскій въ Меотицкое заплинувши езеро, досталъ былъ прекрѣпкого Турецкого въ Азіи града Азова. А що найхвалебнѣйше и найславнѣйше, же тіи-жъ и древнѣйшіи славно имениты вожди наши Козацкіи и Скифославянскіи нетилко Цариграду, но и всему царству Греческому первѣйшимъ отъ иншихъ сусѣдственнихъ пародовъ были страхомъ: гди кромѣ Константинополя за тисячу миль и вящше Эвксинопонтъ въ лоткахъ преплинувши, славніе гради Азіятицкіе Синопъ и Трапезонтъ вистинали, и инніе замки по брегу тамошномъ сплюндровали. На сей зась Европской странѣ, розниъ временъ, тимъ же Чорнимъ моремъ запливаючи, нетилко моцному Бѣлагороду не разъ крила осмалили, але Варну, Смаиловъ и инніе фортеци по Дунайскіе повидирали и вивѣвечъ обернули. Чому ежели Ваша Ханская Мосць не повѣришъ, то изволъ въ своихъ Кримскихъ и Константинополскихъ лѣтописнихъ книгахъ писарамъ своимъ приказати поискати: певне знайдешъ; а що болша—здаемися на лѣтописцы Греческіе, Римскіе и Пол-

скіе, въ которихъ ясно оглашается немерцающая слава Козацкая и хвалебніе дѣла воинскіе войска Запорожского), то намъ, ихъ наслѣдникомъ, хто заборонитъ тимъ же хвалебнимъ воинскимъ продковъ нашихъ ити торемъ?—А такъ, любо не желаемъ ми, войско низовое Запорожское, зъ Вашею Ханскою Милостю и зо всѣмъ панствомъ Кримскимъ воевати и бити въ гнѣвѣ; однакъ ежели знову увидимъ початокъ Вашъ до войни, то и ми взаемне на панство Кримское воевати не убоимся. Що зась зъ охочихъ молодцовъ чамбули Ваши и наши по розлеглихъ и дикихъ степахъ гуляючи, заходитимутся и битимутся, того намъ и Вамъ до зайстя въ войну великую, причиною ставити сполне не треба. Не ширачи болшъ писма нашого до Вашой Ханской Мосцѣ, тое еще доносимъ, ижъ неволниковъ Вашихъ Кримскихъ началнихъ и простихъ, знайдуется въ насъ на Кошу 4 т.; якіи сами реестръ именъ своихъ и окупу намъ отъ себе поступленого написавши, и насъ войска трохъ Татаръ упросивши, посилаютъ чрезъ онихъ до рукъ Вашой Ханской Милости; которій окупъ если изволитъ Ваша Ханская Мосць приказати кревнимъ ихъ вскорѣ виставчити и до насъ на Кошъ прислати, зъ особливимъ отъ своей Ханской дишкреціи на насъ войско Запорожское подарункомъ; то и ми неволниковъ Вашихъ всѣхъ заразъ въ Кримъ отпустимъ. А если найдалѣй за полтора мѣсяця окупу того не будетъ, то декляруемъ, всѣхъ неволниковъ до Пресвѣтлѣйшого Его Царского Величества, доброго и богатого Государя и добродѣя нашого одослати, которіи певне зъ казни своеи Монаршои укоитентуетъ насъ слушне за присилку тихъ Татаровъ. Тое все виразивши, зичимъ Вашой Ханской Мосцѣ доброго здоровя и щасливого повоженя. Писанъ въ Сѣчи Запорожской року 1675, Септемврія мѣсяця 23 дня.

Вашой Ясне Велможной Ханской Мосцѣ зичливіе пріятелѣ,

Иванъ Сѣрко Атаманъ Кошовій, зо всѣмъ войска Низового Запорожского товариствомъ.

При писмѣ томъ Кошового отобравши Ханъ и реестръ неволничій Татарскій, послалъ заразъ оній чрезъ своихъ чавусовъ во весъ Кримъ, приказуючи сурово всѣмъ неволничимъ кревнимъ, абы зъ пилностю старалися о поступленій Запорожцамъ окупъ отъ своихъ кревнихъ, ежели желаютъ видѣти ихъ въ Криму. А сумма окупу того была поступлена такая: една тисяча человѣкъ по сто талярей, другая тисяча по полтораста талярей, третя тисяча по полтретя ста талярей, пятсотъ человѣкъ по пятсотъ талярей, другое пятсотъ человѣкъ по тисячѣ шетьдесятъ талярей. Тую такъ знаменитую сумму любо кревніи неволничіи заразъ почали стягати, однакъ ижъ не могли онои вистатчити самими денгами, теди просили Хана о причину до войска Запорожского, аби взято отъ нихъ тотъ окупъ при денгахъ и розними Кримскими товарами; о чомъ гди писалъ Ханъ до Сѣчи, желаючи въ томъ войсковой пріязни, теди Сѣрко и войско Запорозское давши у себе мѣсце тому Ханскому желанію, изволилося приняти товарами и денгами окупъ помненій; которого въ мѣсяцѣ ноевріи, предъ запустами Филиповими, половину денгами а другую половину товарами, то естъ мосулбесами, мамсами, киндяками, вабами, бавелною, сафянами, коними и иншими войску потребними вещми въ слушной цепѣ поставленими, гди припроважено зъ Криму до Сѣчи, при особливихъ подъ неволниковъ подводахъ, теди войско Низовое Запорожское окупъ оній принявши, заразъ всѣхъ неволниковъ ласкаве въ Кримъ отпустило. А для склонности Сѣрковой на Ханское о окупѣ прошеніе, обослалъ Ханъ особно Сѣрка пятма бутами вина, двома кулями волосяними сиру, а третимъ розинковъ и двома бюрдюгами оливи. Заприбытемъ въ Кримъ викупившихся Татаръ, гди спиталъ Ханъ о прочихъ неволникахъ якихъ не доставало, отповидѣли, ижъ иніи покрестились и въ землю Барабашскую отпущени; а другіи некрещеніи Самойловичу Гетману Барабашскому, а третіи на Москву въ подарунку одослани;

зъ чого не меншій въ Криму плачъ, а на Хана, Солтана и везѣра нарѣкане, же Запорожцевъ роздражнили. Убигихъ зась тогда въ Криму военнихъ и невоеннихъ бѣсурманъ до килко.....

Того-жъ року (подобно) преставися въ Чигринѣ Пресвященій Іосифъ Нелюбовичъ Тукалскій. Написалемъ для того — подобно, же имено не вѣдаю если того року преставися, тилко по надгробку приписаномъ мню быти въ семъ року его преставленіе, которій надгробокъ такъ ся въ себѣ имѣетъ:

NAGROBEK (1).

Jaśnie w Bogu Przeoświeconemu Jego Mci Oycu Jozephowi Tukalskiemu Nielubowiczowi, Metropolicie Kiiowskiemu; Halickiemu, na rok 1675.

I.

Ziadł zwierż Jozepha, pożal się go Boże! (2)
W cierniach (3) rostące smierć urwała Roże (4)
Z Matką przy Panu był ten Jozeph w złoba (5)
Z Matką iuż Jozeph u Pańskiego Groba
Nie w iednym znaku (6) te słonce mieszkało
Często wschodziło, często zapadało.
Jak złoto w ogniu tak się polorował (7)
Z siebie na Pański stoł ciasto gotował

---

(1) Надгробная надпись.
(2) Помилуй его Господи.
(3) Терпіе.
(4) Розы.
(5) Желобъ, ясли.
(6) Знакъ, созвѣздіе.
(7) Полировать, воронить; украшать, просвѣщать.

Czas, który rzeczy iada, ziadł y tego
　　Pasterza, zimnych czasów gorącego.
Seymy go znali, Malborg o nim gada ([1]).
　　Nie iedna pewnie ([2]) macała ([3]) go biada ([4]).
Którego syna Pan lubi, to biie,
　　Aby był piękny, iego łzami myie.
Przez wszystek żywot ([5]), przy wrodzoney cnocie ([6]).
　　Ten czuły ([7]) Pasterz żył zawsze w kłopocie.
Nie tak go lata, iak ziadły kłopoty,
　　Pracować smierć mu urwała ochoty.
Na iezykach był ludskich, stał o honor Pański,
　　Niemiał sporu ([8]), bo napadł iuż na wiek tyrański.
Od serca zyczył, by zył na stolicy
　　Kiiowskiey: umarł pono ([9]) od tesknicy ([10])
Jako zył w Panu, tak w Panu umiera,
　　Że się o laskę ([11]) Jeszego ([12]) opiera,
W daleką idąc drogę z tego swiata,
　　Aż do nas z nieba chyba będzie data.
Niemiałeś w swiecie Jozephie pokoiu,
　　Boś stał Pasterzem, kiedy swiat był w boiu.
Teraz masz wieczny iuż pokoy na Niebie,
　　Ze Cię Bog lubił, przeto ([13]) wziął do siebie.

([1]) Вспоминать, упоминать.
([2]) Вѣроятно.
([3]) Осязать перстами; испытывать.
([4]) Бѣда, несчастіе.
([5]) Жизнь.
([6]) Добродѣтель.
([7]) Чувствительный, нѣжный, блительный.
([8]) Выгода, польза, успѣхъ, прокъ.
([9]) Можетъ быть, кажется.
([10]) Грусть, тоска.
([11]) Жезлъ, трость, посохъ,
([12]) Іесѣя.
([13]) Поэтому, потому-то.

«Mnohaija», kiedyś zył, «wiecznaia» zmarłemu
«Pamiat'» mowim, zbliżamy ([1]) ku grobowi Twemu
Raz ty umarł, my codzień umieramy w swiecie,
Żyiem prawie ([2]), słabszego gdzie mocnieyszy gniecie.

II.

Wielki miał tytuł y wielkie kłopoty,
Aż w grobie się go zkończyły roboty.
Archiepiskop, metropolit ziemi
Kiiowskiey, nieżył na stolicy z swemi
Owieczki, to go naybarziey bolało ([3]);
Ale że Panu Bogu tak się zdało ([4]).
Posłuszny Pasterz szedł za Bożą wolą;
Rzadcy ([5]) Pasterze z nas na to niebolą ([6]);
Zeszedł do Boga, niechay w Nim odpocznie
Przypatrzy w niebie, iak tam skaczą skocznie ([7]),
Przi tey muzyce, Swięty, Swięty, Swięty!
Oby tam y z nas każdy był przyięty.

III.

Metropolita Kiiowski nie żyie,
Taka nowina ([8]) w uszy nasze biie ([9])
Jozeph Tukalski, Exarcha do tego
Tronu zwaliscie ([10]) Konstantinopolskiego.

([1]) Приближаемся.
([2]) Почти.
([3]) Сокрушало.
([4]) Угодно Богу.
([5]) Рѣдкiи.
([6]) Несокрушаются.
([7]) Весело.
([8]) Новость, вѣсть.
([9]) Бить, поражать.
([10]) Призывани.

Lub w małym ciele, miał titułów wiele ([1]).
    Przi wielkich cnotach zwaliście go smiele;
Titułow y mitrow wszystkich wstępuie; ([2])
    Godnego ([3]) temi osobę w Cerkwi tytułuie,
Owieczek swoich o te prosi słowa,
    Wiecznaia pamiat', Jożeph cerkwi głowa
Na krzyżu, który dla Christusa nosił,
    Swą głowę zkłonił, w niebo sie uprosił.

IV.

Niepożegnawszy ([4]) owieczki odchodzisz
    Pasterzu! smutek ([5]) wielki w oczach rodzisz.
Pokorę ([6]) z siebie nabożną ([7]) czyniemy,
    O przebaczenie ([8]) iak głowy prosiemy.
Od Christusa sie nauczył pokory,
    My upadamy, a ty przebacz z gory ([9]).

V.

Nietu: Tukalski tu leży po pracy ([10]).
    Ponieśli w Niebo duszę Pańscy ptacy ([11])
Jak w Niebo mierzył ([12]), tak też y uderzył.
    Lub umarł, ożył, bo w Chrystusa wierzył.

([1]) Много.
([2]) Уступить, оставить.
([3]) Достойный.
([4]) Непростившись.
([5]) Скорбь.
([6]) Смиреніе.
([7]) Должное.
([8]) Прощеніе.
([9]) Свыше.
([10]) Труды.
([11]) Птицы.
([12]) Цѣлилъ; стремился.

Tukalski tu iest, ale ciałem tyle,
Duszą, gdzię zmierzał, z Bogiem mieszka (1) mile (2).

VI.

Будите ненавидими всѣми Имене моего ради: Лук. гл. 21.
Jak Nielubowicz, byłem w nienawisci
Ludskiey: na mnie się słowo Pańskie iści (3).
Kiedym na mary (4) moie złozył kości,
Daycie mi pokoy (5), nieczyńcie mi złości.

Лазаръ Барановичъ Архіепископъ Черниговскій и Новгородскій.

(1) Обитаетъ.
(2) Милостиво.
(3) Подтверждается.
(4) Носилки, на коихъ выносятъ мертвыя тѣла.
(5) Оставьте меня въ покоѣ.

РОЗДѢЛЪ XVII.

О кончинѣ Цара Алексія Михайловича, и о Царю новомъ Ѳеодору Алексѣевичу; о аппеляціи Самойловичовой къ Москвѣ на Дорошенка; о писмѣ Дорошенковомъ до Запорожцовъ на Самойловича жалуючомся, и о респонсѣ Запорожскомъ къ Дорошенку на тое писмо; о антипатіи Дорошенковой зъ Самойловичомъ зъ причинъ тогдашнихъ; о пришествіи подъ Чигринъ Ромодановского зъ Самойловичомъ, и о добуваню Чигрина; о радѣ Дорошенковой зъ Чигринцями—при комъ би лучше зоставати; о склоненюся Дорошенковомъ Государю Московскому; о отданю клейнотовъ войсковихъ Самойловичу, и о прибытю Дорошенковомъ зъ Чигрина зо всѣмъ имѣніемъ въ обозъ до Самойловича; о оставленю отъ Ромодановского и Самойловича въ Чигринѣ войска, зъ Паказнимъ Гетманомъ Коровченкомъ; о рушеніи ихъ зъ подъ Чигрина, и о розейтюся восвояси; о промешканю Дорошенковомъ въ Сосницѣ; о отъездѣ на Москву; о женитвѣ и кончинѣ его тамошной; о гнѣвѣ Турецкомъ на Дорошенка, и о приготованюся на разореніе Чигрина; о справѣ Самойловичовой зъ священникомъ; о вложенюся въ тое Борановичовомъ; о посланнику его въ томъ дѣлѣ къ Москвѣ, и о мовѣ того посланника къ Царскому Величеству, привѣтствуючой склоненяся Дорошенкового подъ Его Монаршую руку.

Року отъ созданія Адама 7184, а отъ плотского Господня во міръ пришествія 1676 лѣта. Зближаючися уже,

ласкавії чителнику, до жалосного и плачевного а крайного упадку и всеконечного запустѣнія тогобочной Козакорускои Малоросійской Украины, полагаю первѣе блаженную кончину Пресвѣтлѣйшого Государя Царя Алексѣя Михайловича всея Росіи Самодержца, которій отъ 1645, яко Пуфендорфій на листѣ 66 свѣдителствуетъ, до сего 1676 року преживши на царствѣ Російскомъ 30 чили 31 годъ, яко Козарскій лѣтописецъ показуетъ, по многихъ во время царствованія своего бывшихъ подвигахъ и трудахъ военнихъ, одійшолъ отъ привременнія жизны сея на вѣчное упокоеніе, януарія тридцятого, поставивши наслѣдника царствію Російскому Феодора, сина своего младолѣтного и въ слабомъ здравіи обрѣтавшагося; его же Святѣйшій Іоакимъ Патріярхъ Московскій, въ Кремлѣ въ церквѣ соборной Пресвятой Успенской, увѣнча по отцу на царство Російское, іюня въ осмійнадцять день; до которого Гетманъ Самойловичъ началъ заразъ, по смерти отца его Царского, описовати Дорошенка Гетмана тогобочного; о чомъ Дорошенко провѣдавши, а екскузуючися въ своей невинности и жалуючися на Самойловича, писалъ до Запорожцовъ таковій листъ свой:

Мосцѣ Пане Сѣрку, атамане кошовій войска Низового Запорожского, зо всею атаманиею и зо всѣмъ старшимъ и меншимъ товариствомъ, мои велце ласкавіи Мосцѣ Панове и миліи братя!

Увѣдомленъ естемъ зъ того Днепра боку, отъ добрихъ друговъ и пріятелей моихъ, же по кончинѣ Пресвѣтлѣйшого Алексѣя Михайловича Царя и Самодержца Московского, Гетманъ Самойловичъ малому и велце щуплому завидя добру моему и добру братіи Вашей, на семъ боку Днепра подъ рейментомъ моимъ зостаючой, началъ удавати мене новому Цару, Пресвѣтлѣйшому Феодору Алексѣевичу, зми-

сливши неслушне тое (до чого я отнюдъ непривиненъ), же якоби за моимъ подущеніемъ, Орди Кримскіи и Бѣлагородскіи въ рейментъ его тогобочній вторгаючи, чинятъ шкоди и разоренія; а при тихъ доношеніяхъ и уданняхъ, допрошуется указу и позволенія ити на мене подъ Чигринъ близко наступуючого лѣта войною, и мене албо убыти албо зъ гетманстван изложити, и презъ зъ границъ отчизнихъ Украинскихъ вигнати и еднимъ Гетманомъ обоимъ сторонамъ Днепра титуловатися. Зъ якого удання Самойловичового не предъ кимъ иннимъ, толко предъ Всевидящимъ Богомъ и Творцемъ моимъ, да предъ Вашъ-Мостями добрими молодцами и братіею моею, пришло мнѣ вимѣратися; где тое мовлю, же если би то за моимъ подущеніемъ непріятели Креста Святого, Татаре въ тогобочную Украину набѣгали и шкодили, то да скончается тутъ въ Чигринѣ безчесно животъ мой, и слава моя въ персть да вселится. Гди би пришло на слушній розискъ, то нетилко самъ Гетманъ поповичъ не довелъ би мнѣ того, чимъ удалъ Монарсѣ своему; але хочай би и всѣхъ зъ рейменту своего въпомочъ себѣ собралъ попенковъ, то отъ едного мене, въ невинности сущого, зосталъ би посрамленъ и въ неправдѣ обличенъ. Наложился подобно Самойловичъ, разореніемъ вконецъ остатка сегобочнія Украини, отчизни Вашея, соблюсти отъ нахожденій Татарскихъ цѣлость рейментусвоего: оле неразсмотренія и нездравого разсужденія!— Где такій естъ господаръ, жеби обламавши плотъ кошари своеи, былъ певенъ цѣлости отъ волковъ овечкамъ своимъ? Ото новій Сарданопаль, иже гетманствовати любитъ, а зъ перинъ делѣкатнихъ, якъ щуръ, вилѣзти и взятися за оружіе до оборони отчизни отъ волковъ Кримскихъ не хочетъ; такіи ли зъ давнихъ временъ ажъ по сей часъ на сей сторонѣ Днепра были Гетмани и вожди Ваши войска Запорожского?—Желали они тогобочной Украинѣ упадку и разоренія, якъ теперъ желаетъ сегобочной Гетманъ Самойловичъ?—Не тилко не желали и овшемъ власними персами, мужественними серд-

цами и кровію своею оную отъ всѣхъ непріятелей защищали и боронили. Явно теди есть Вашъ-Мостемъ Мосцѣ Панству тое, же чрезъ незгоду ребеллѣзантовъ и амбыціятовъ тогобочнихъ, почавши отъ Пушкара Полтавского и Сомка Переясловского, ажъ по нинѣшного Гетмана Самойловича, по обоихъ сторонахъ Днепра Малая Росія, отчизна Ваша, многими междоусобними бранми раззорилась и въ люди военніе весма оскудѣла; нинѣ же Самойловичъ идучи торемъ прежнихъ тогобочнихъ властолюбцовъ, умисливъ прежнія междоусобія и кровопролитія между братіею Вашею (будто на мене едного, а подъ тимъ именемъ на всю сегобочную Украину, котороп мало уже и естъ) взновити и совершити. Гдижъ подъ Чигринъ пришедши безъ козировъ въ немъ мене не возметъ; а если пріидетъ и до того, же мене зъ Чигрина виженетъ, и пойду туда где мене моя (подлугъ пророчества Вашего войскового, предъ симъ въ писмѣ до мене вираженного) на тотъ часъ понесетъ фортуна, то вѣдайте Вашъ-Мость Мосцѣ Панство, ижъ Чигринъ, столица славнихъ старовѣчнихъ и валечнихъ вождовъ и Гетмановъ Вашихъ, и иніе сегобочніе отчизни Вашея гради зостанутъ чрезъ непріятелей зруинованни и зъ землею соравненни. Отъ чого Сарданопалъ Самойловичъ ихъ не оборонитъ, ниже до защищенія ихъ способу прибрати возможетъ; развѣ такъ поможетъ и защититъ, якъ защитилъ Ладижинъ отъ Турковъ, випхнувши едного Мурашку, которій не обратовалъ Ладижина, але задратовалъ Турчина, на свою и Ладижинскую кончину; а самъ онъ Самойловичъ зо всѣми войсками за Днѣпръ скоро перемкнувшися, смотрѣлъ чрезъ него, якъ тхоръ зъ язвини, на упадокъ Ладижинскій, Уманскій и иннихъ градовъ и повѣтовъ тамошнихъ. Мнѣ зась за нихъ противъ Турчина вступатися или причинятися было неприлично; поневажъ они отъ мене отторгнувшися а Ханенка Гетманомъ себѣ поставивши, придержалися сторони Лядской и на ихъ хитрую и здрадливую надѣялися оборону, и Самойловича а

не мене о тую-жъ просили; а Турчина многократне зъ Поляками на розних мѣсцахъ дражнили; ото-жъ якую получили помощъ отъ Поляковъ и Самойловича, нехай не здивуютъ. А гди би Полскихъ обмановъ не слухаючи, и Гетмана Ханенка въ Умани себѣ не чинячи, придержалися старовѣчного рейменту Чигринского, то нетилко при неповрежденіи святія православнія вѣри своея (которои Ляхи завше не навидятъ) зоставалъ би на вѣки, подлугъ трактату моего зъ Портою Отоманскою учиненого, але и власъ глави ихъ чрезъ Турчина не погиблъ би; и овшемъ подъ часъ нинѣшного упадку и всеконечного безсилія Лядского, моглибисмо при всесилной помощи Божіей, взглядомъ увольненя отъ ихъ Поляковъ Подолскихъ, Волинскихъ, Полѣскихъ и Литовскихъ градовъ и земель нашихъ, прежде православнихъ нинѣ же на Унѣю гвалтовно оберненнихъ, Рускихъ, того (на чомъ и Богдана Хмелницкого, антецессора моего, добре памятная была интенція) доказати, и въ вожделѣную старожитной свободи ихъ и Святого Православія приоблекти ризу; чого поневажъ они Уманцѣ зъ Ханенкомъ и прочіими городами, духомъ Лядскимъ надхненіи полу унѣяти, не зхотѣли, то на ихъ тое нехай зависаетъ сумненю. Не зъ мене теди походитъ згуба и запустѣніе Украини сегобочной; але зъ причини властолюбцовъ Гетмановъ тогобочнихъ и изъ незгоди, за поводомъ ихъ, братѣ нашой войска городового, а найбарзѣй къ тому, зъ причини Монарховъ Російского и Полского, на двое и на трое Украину раздѣлившихъ, яко пакта Андрусовскіи, предъ симъ отъ мене до Вашъ-Мости Мосцѣ Панства одосланніи, и коммисія Острозская, добре Вашъ-Мостемъ Мосцѣ Панству свѣдомая, показуютъ. А такъ если хочете, изволте Вашъ-Мость Мосцѣ Панство писати отъ себе до Гетмана Самойловича, радячи ему повагою имени своего войскового, жебы погамовался въ своемъ неслушномъ и душевредномъ предсявзятю, и доволствуючися своимъ отъ Бога даннимъ талантомъ, не желалъ братіи Вашей ви-

лѣти междоусобного кровопролитія, Чигрину раззоренія и моей погибели. А если тое собитися не можетъ, то я симъ писмомъ моимъ, подобно уже остатнимъ, Вашъ-Мости Мосцѣ Панства зъ сердечнимъ жалемъ жегнаючи, яко себе въ соблюденіе отъ навсякихъ навѣтовъ всемогущой силѣ Божественной поручаю, такъ и Вашъ-Мостемъ Мосцѣ Панству и милой братѣ отъ Того-жъ Господа Бога, желаемого отъ всякихъ умишленій вражіихъ защищенія и при добромъ здоровю щасливого во всемъ, въ премногіе лѣта, поволеня щиримъ сердцемъ упреііме заживати зичу. Зъ Чегрина, марта 21, року 1676.

Вашъ-Мостемъ Мосцѣ Панству и милой братѣ всего добра упрейме желаючій братъ и слуга,

Петръ Дорошенко, Гетманъ Украинскій и всего войска Запорожского.

Якій листъ Дорошенковъ Сѣрко принявши и у себе вичитавши, послалъ заразъ во всѣ луги и вѣтки Днѣпровіи, приказуючи жеби войско все зъездылося до Сѣчи; которое якъ зъехалося, такъ заразъ тотъ листъ Дорошенковъ въ радѣ всѣмъ вслухъ читано, при которого читаню многіи а малъ и не всѣ Запорожцѣ плакали, и на нещасте упадлой отчизни своей Малоросійской тогобочной зъ болезнеными сердцами воздихали, а по вичитаню оного приказали Сѣркови до Дорошенка учинити респонсъ; якій такъ учиненъ:

Велможній Мосцѣ Пане Дорошенку, Гетмане Украинскій и Чигринскій, намъ велце ласкавій Мосцѣ Пане и брате.

Новину непотѣшную и велце жалостную, старое лихо сегобочной разореной отчизнѣ нашой чрезъ Гетмана Самой-

ловича отновити хотящую, зъ листа Вашей Велможности до насъ писанного вичитавши, не помалу тому задивитися мусѣлисмо, ижъ тая нещасливая отчизна наша Малоросійская, по обоихъ сторонахъ Днепра сущая, зъ незгоди своихъ началниковъ и Гетмановъ, и за поводомъ ихъ чрезъ незгодужъ всего войска городового, многими бранми и бывшими междоусобіями пришла до упадку и разоренія; а теперъ, если такъ естъ цале якъ Велможностъ Ваша пишешъ, и до всеконечного чрезъ Самойловича Гетмана мѣетъ приправитися (чого не дай Богъ) запустѣнія. Всѣ причини незгоди и разоренія отчизни нашой Малоросійской сегобочной, въ листѣ Вашей Велможности виражаючіися, суть вѣри достойни и намъ давно свѣдоми; но що-жъ чинити, когда врагосѣятелнихъ плевеловъ и незгодъ зъ братіи нашей, легкомыслной и заблужденію началниковъ своихъ неслушне послѣдуючой, викоренити трудно; развѣ самъ тилко Господь Богъ всемогущими судьбами Своими тое зло въ добро, и незгоди въ згоду и въ пріязнь братіи нашей премѣнитъ и устроитъ; о що Его Маестатъ Божій благати есми должни. Самойловичъ Гетманъ если завзялся на Вашу Велможность и на Чигринъ, столицу старожитнихъ Гетмановъ нашихъ войска Запорожского, то яко непремѣнно душевредного намѣренія своего допинати восхощетъ, такъ и ради нашей войсковой въ томъ, щобы было обоимъ сторонамъ пожитечно, послухати не изволитъ; для чого ми и писати до него о томъ не будемъ. При Божіей теди помощи и своей невинности, можешъ Ваша Велможность отъ нахожденія Самойловичового боронитись, и мы, если потреба того будетъ, субмѣтуемся Вашей Велможности додати помощи на оборону. А на сей часъ усердно зичимъ, аби Господь Богъ всемогущою силою Своею отъ всякихъ навѣтовъ непріятелскихъ защитилъ Вашу Велможность, со всѣми рейменту Вашего городами и жителми, и при добромъ здоровю, щасливими въ многіе лѣта рачилъ

ударовати суксессами. Зъ Сѣчи Запорожской, априля 2, року 1676.

Вашой Велможности всего добра щиро зичливіи и до услугъ поволніе братя,

Иванъ Сѣрко, зъ атаманнею и зо всѣмъ старшимъ и меншимъ Днѣпронизовимъ войска Запорожского товариствомъ.

По прешествіи зими тогдашнея, бывшая между Гетманами Дорошенкомъ и Самойловичомъ антипатія и нелюбовъ болшую воспріять силу, тако единъ на другого гоняше и отъ власти Гетманской низринути печашеся; незгоди же тоея двѣ явніе бяху причини. Первая: Самойловичъ гнѣвався на Дорошенка, же союзники его Орди Кримскіе и Бѣлагородскіе, що лѣта плюндруючи Подолле и Волинь державп Полской, вторгали завше и въ сегобочную рейменту Самойловичового Малоросійскую Украину, якоби за полущеніемъ Дорошенковимъ, и неменшіе дѣяли шкоди похищеніемъ Малоросіяновъ въ свою бѣсурманскую неволю и разореніемъ многихъ селеній и жилищъ Украинскихъ. Вторая: Дорошенко гнѣвался на Самойловича, же чрезъ сегобочное гетманство Самойловичово и презъ иншихъ преднѣйшихъ Гетмановъ, тогобочное гетманство, прежде доволно описанними междоусобіями и розними злоключеніями испразнилося и умалилося; въ которіе времена было и тое, же Татаре союзники Дорошенкови, набравши плѣнниковъ христіянскихъ по обохъ сторонахъ Днепра, вожували ихъ въ своя страни, будто предъ очима Дорошенковими, чрезъ Чигринъ, и для тихъ неволниковъ своихъ въ людей Чигринскихъ за ремѣнь хлѣбъ вимѣнювали. Къ тому и саміе Чигринскіе жителѣ, если то естъ правда (оле безумія ихъ и вражди пагубнія!), зъ Татарми часто содружившись и на конѣ ихъ всѣвши, въ сюю Днепра сторону вторгали, сами-жъ всякіе движиміе имѣнія людскіе себѣ въ користь шарпали и забѣрали, а

братію свою, православнихъ христіянъ, безъ жадного обзору и милосердія въ неволю бѣсурманомъ похищати и отводити допускали; тѣмъ же и сами Чигринцѣ достойное по дѣломъ своимъ пріяша запустѣнія возмездіе, которое отъ зде таковій имѣетъ початокъ.

Гетманъ Самойловичъ, нехотячи болше терпѣти отъ нахожденій бѣсурманскихъ и Чигринскихъ въ рейментѣ своемъ ущербку и разоренія, донеслъ о томъ жалосне новокоронованному тогда Цару Московскому, Пресвѣтлѣйшому Феодору Алексѣевичу; которій таковую разсмотрѣвши неслушность, приказалъ заразъ того-жъ лѣта яко Князю Григорію Григоріевичу Ромодановскому зъ войсками своими Великоросіїскими, такъ и Гетману Самойловичу зъ войсками Козацкими Малоросіїскими ити подъ Чигринъ добувати Дорошенка, и гетманство его испразнити. По якому указу они, Ромодановскій и Самойловичъ, зъ обѣма войсками Днѣпръ переправивши и подъ Чигринъ прибывши, гди начали его добувати и бомбадировати, теди Дорошенко увидѣвши свою тѣсноту и крайное небезпеченство, радился зъ старшиною своею и зо всѣми Чигринскими обивателми що далѣй чинити: чи держатися протекціи Турецкои и посилати по Орди на отсѣчъ себѣ, чили здатися и поклонитися Православному Монарху Московскому? На якой радѣ усовѣтовали единогласно и союзволили протекцію Турецкую, анле безпожиточную и овшемъ шкодливую и народъ Христіянскій вниищающую, отринути а Пресвѣтлѣйшому Православному Монарсѣ Московскому поклонитис. По якой радѣ заразъ виправилъ Дорошенко зъ Чигрина певнихъ особъ въ обозъ ку Князю Ромодановскому и Гетману Самойловичу, желаючи аби перестали на Чигринъ воевати, и ознаймуючи же готовъ естъ, подъ кондиціею всякой цѣлости своеи и Чигринскои, имъ поклонитися; що Князь Ромодановскій и Самойловичъ отъ посланнихъ Дорошенковихъ услишавши, абіе запретили войску на Чигринъ

ратовати, а посланнихъ оныхъ отпустили къ Дорошенку зъ такимъ словомъ: аби самъ Дорошенко прибылъ къ нимъ до обозу, обнадеживши его подъ клятвою всякою цѣлостію. Дорошенко теди певенъ будучи цѣлости своеи, переночовавши и старшину свою зъ собою взявши, прибылъ въ обозъ до Ромодановского и Самойловича; где по вимовленю рѣчи своеи, часу тогдашному приличнои, и по прежитіи на гетманствѣ Чигринскомъ полъ 11 лѣта, чили вящше мало, числячи отъ 1666 року, мѣсяця генвара, по настоящое лѣто, отдалъ Гетману Самойловичу клейноти войсковіе гетманства своего Чигринского, то естъ булаву, бунчукъ и печать, и годинъ зъ килко тамъ на конференціи забавивши, отпущенъ знову въ Чигринъ зъ такимъ словомъ: аби за дней пять чили шесть старался Дорошенко зо всѣми имѣніями своими зъ Чигрина вибратися, и въ обозъ ихъ прибыти. Що гди исполнилося, теди Князь Ромодановскій и Гетманъ Самойловичъ вславши въ Чигринъ значное президіумъ зъ войска Московского и сердюцкого, и учинивши въ Чигринѣ наказнимъ Гетманомъ Григорія Карповича Волского, то естъ Коровченка, а всякую ему приказавши мѣти осторожность отъ нахожденній бѣсурманскихъ, сами назадъ отъ Чигрина повернулы, и Днѣпръ преправивши восвояси розійшлися. Гетманъ Самойловичъ зъ Дорошенкомъ прибывши въ Батуринъ, опредѣлилъ ему до времени кватеру въ Сосницѣ, городѣ полку Чернѣговского; где Дорошенко чрезъ нѣколикое промешкавши время, отъехалъ по указу зо всѣми имѣніями своими на вѣчное житіе въ царствующій градъ Москву; где потомъ и женился, понявши дочеръ въ значного нѣкоегось боярина Московского, и докончилъ житія своего тамъ же.

Турчинъ о Дорошенковомъ отступствѣ довѣдавшися велце возярился, и на добыване Чигрина приказалъ вейзѣрови своему приуготовляти войска силніи и ковати всякіи риштунки военніе; для чого не тилко Константинопольскіе,

але и Анадолскіе кузницѣ днями и нощми возшумѣли и забрязчали.

Гетманъ Самойловичъ того-жъ лѣта о незичливости и на убійство себе приготованюся нѣякогось священника Симеона Адамовича зъ товарищи провѣдавши, жаловался на него Преосвященному Лазарю Барановичу, Архіепископу Чернѣговскому и Новгородскому; онъ тежъ Преосвященній Архіепископъ, хотячи зъ того священника Гетману учинити по розиску справедливость, посилалъ нарочно нѣякогось законного посланника своего на Москву, до Царского Величества, просячи Его Величества позволеня на учинеце между помененнимъ священникомъ и Гетманомъ розиску и на укончение тое-жъ справи. Которій посланникъ будучи предъ лицемъ Монаршимъ, по злеценю и информаціи пастира своего Лазара Барановича, вѣншуючи именемъ его-жъ пастирскимъ Его Царскому Величеству того благополучія, же Дорошенко Гетманъ тогобочній отринувши протекцію Турецкую, склонился подъ високую руку его Монархи Россійского, таковую имѣлъ мову:

Глаголаше нѣкогда въ своихъ притчахъ Слово Божіе словеса сія: *боліе Соломона зде*,—сія смиренній Архіепископъ Чернѣговскій Новгородскій и всего Сѣвера Лазаръ Барановичъ, нижайшій слуга и всегдашній богомолецъ Вашего Царского Величества, мнѣ меншому послушниковѣ своему рече Вашому Пресвѣтлому Царскому Величеству глаголати, яко во Вашемъ Царскомъ Пресвѣтлого Величества владѣніи— *болѣе Соломона зде*. Созда онъ храмъ Богу Вишнему, его же царствующій отецъ во Израили не сооружи, сице и нинѣ Ваше Царское Пресвѣтлое Величество трудами своими Царскими храмъ Вишнему содѣла, иже за блаженной памяты Великого Государа Цара и Великого Князя Алексія Михайловича, любимого отца Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, не совершися: егда Петро Дорошенко смирися подъ крѣпкую руку Вашого Царского Пресвѣтлого Величе-

ства, бысть храмъ Богу Вышнему. Сей, иже до нинѣшнего времени не хотяше Цара, но враговъ Креста Господня и Царевихъ, не бяше храмъ Божій; понеже не соблюдаше заповѣди Божія, а Господь глагола: *соблюдая заповѣди Моя во въ Мнѣ пребываетъ и Азъ въ немъ*, и *иже Бога боится и Цара чтетъ, сей есть Церкви Бога Жива;* и тако, яко въ нинѣшнемъ году смирилъ главу свою Вашего Царского Пресвѣтлого Величества маестатовѣ, создася Вашимъ Царскимъ Пресвѣтлымъ Величествомъ храмъ Божій Соломона. Созидаше блаженной памяти Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, Великій Государь Царъ и Великій Князь Алексѣй Михайловичъ, многія храми Господня, устрояше церкви Божія: Ваше же Царское Пресвѣтлое Величество сей храмъ Богу Вишнему, по нерукотвореніи, созда, сооружи и докончи, и се — *болѣе Соломона зде.* Не слишашеся и не обрѣташеся въ сооруженіи храма Соломона, тако и во зданіи Вашего Царского Пресвѣтлого Величества не бѣ желѣзо, егда безъ браны миръ, и южъ не требѣ глаголати — по брани миръ: зде бо Ваше Царское Пресвѣтлое Величество безъ брани миръ Малой Росіи даде ни, и се — *болѣе Соломона зде;* понеже не кровію, якъ овія птица, якоже каменіе на сооруженіе церкви Соломона здашесь, не кровопролитіемъ, но любовію теплою и милостію Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, яко отца щедротамъ, сія Церковъ создася. И тако да благословитъ Господь Ваше Царское Пресвѣтлое Величество и утвердитъ престолъ Вашого Царского Пресвѣтлого Величества, яко луну совершенну во вѣки; и яко Петро Дорошенко, иже бяше подъ ногами луни несовершеннія, бысть нинѣ подножіе Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, тако да подасть Господь и самого врага Креста Господня, зъ сею-жъ луною несовершенною, подножіе ногама Вашего Царского Пресвѣтлого Величества; и да будетъ хвалимъ Богъ Вишній отъ вѣкъ, яко по имени Вашого Царского Пресвѣтлого Величества дадеся намъ даръ Божіи, даръ

совершенній, миръ бо данній намъ; и се естъ даръ Божій, и за сей даръ смиренній Архіепископъ, со всѣми вѣрними подданними Вашего Царского Пресвѣтлого Величества Малой Росіи, обѣти Вишнему отдаетъ: яко за щасливого Вашего Царского Величества владѣнія, о градѣ и о всей державѣ Вашихъ Царского Пресвѣтлого Величества мирная глаголется. Сія суть радостна, сія суть веселія исполненна, сія утѣшаютъ всю державу Вашего Царского Пресвѣтлого Величества; но суть инна печална: яко въ державѣ Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, а въ паствѣ смиренного Архіепископа обрѣтошася нѣціи, иже не ревнующе Вашему Царскому Пресвѣтлому Величеству, не искаху мира, но смятенія, ищуще по своимъ похотемъ крове невинніи вѣрного подданого Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, Гетмана войска Запорожского, а тайно совѣтъ сотворше убити его и предати смерти; изъ нихъ же Семіонъ Адамовичъ со другими сполсовѣтники своими естъ. Сего тлѣли (?) естъ іереемъ глаголати, не вѣмъ; но се вѣмъ, яко іерею подобаетъ быти неповинну рукама и чисту сердцемъ: сей же хотяше умити руцѣ во кровѣ праведного и вѣрного подданого Вашего Царского Пресвѣтлого Величества. И о семъ смиренній Архіепископъ докладаетъ Вашему Царскому Пресвѣтлому Величеству, и нижайшій отдаетъ поклонъ, даби о семъ своемъ неправедномъ дѣлѣ, за указомъ Вашего Царского Пресвѣтлого Величества, предъ судомъ Архіепископскимъ осудился или оправдился; и тако рекутъ всѣ—яко миръ, милость и истина въ царствіи Вашего Царского Пресвѣтлого Величества пребываетъ во вѣки, аменъ.

По мовѣ оной вѣншовательной благополучія, приступаючи до описанія Чигрину и всему тогобочному остатку Козацкой Украини злоключенія и крайного чрезъ Турковъ спустошеня и разоренія, судихъ напродъ оного нещастя положиты для забавы тебѣ, ласкавій чителнику, сіе новое по-

вѣсти сатировой смышленіе, вложивши въ нее отчасти приличніе рѣчи съ пѣсни четвертой Влоского автора Торквата Таса.

Того-жъ 1676 року, сатиръ еденъ многіе часи въ Недобрѣ, лѣсѣ Подолскомъ, будто преживши, сего лѣта збором демонскимъ тамъ престрашенній будучи, бѣжа пречъ зъ Недобору; прибѣгши же въ пустиню Великоскитскую и обрѣтши въ ней другого сатира, глагола ему сіе:

Въ сихъ днехъ въ полунощи, яко ми ся мнитъ, спящу мы въ моей темной, густимъ и непроходимимъ лѣсомъ и терніемъ зарослой и отнюдъ нѣкому невѣдомой дебрѣ и яскинѣ, здрогнуся крѣпко подо мною земля, и не вѣмъ чи она чили нечистіи дуси извергоша мя вихромъ наверхъ земли зъ моей яскинѣ? Азъ же отъ страху аки внѣ ума моего сущи, и невѣдій что творити, втиснухся въ древо отъ корене дупланатое, тамо приключшееся; имъ же тѣсно огорненій стояхъ, и вся чувствія моя слишахъ въ себѣ мертва, точію зрѣніе и слушаніе мало ми служаше.

Смотрящу же ми сквозѣ щиль дупла оного, въ немъ же бѣхъ, узрѣхъ абіе князя тми и древняго злихъ духовъ началника, Луципера, зъ прочіими его старѣшинами, иже не вѣмъ откуду пришедши, сѣде недалече мене аки на престолѣ, на великомъ пнѣ древяномъ, згниломъ и мравія полномъ, имущи въ рукахъ ржавое изогненое сцептро желѣзное, и по главѣ бридкой роговъ много, а въ челѣ еденъ найболшій; былъ тежъ страшной великости, чорній якъ уголь отъ глави до ногу; уси имѣлъ шпетніи, долгіи, помятіи, и браду кривую, густую, покошланную, перси косматіе покриваючую; очи зась имѣлъ яко сковради огнемъ ражженніе, и сѣрчистій синѣй огнь, аки столпи или комети, отъ себе испущающіе; губы были крвавіи якъ пухирѣ, долгіе, надутіе, а ротъ и гортанъ была нѣбы якая пропасть, смрадную пару отъ себе випущающая; егда же отъ мравій на нихъ же сѣдяше бѣ стужаемъ, тогда восколѣба главою своею тако, яко изъ ноздеръ на лоно его, нѣби отруби, бридкіе а

смродливіе спахуся стоноги. Болѣе же его шатанскихъ приміотовъ не моглемъ отъ страху досмотрѣтися; обаче видѣхъ еще и тое, яко егда онъ, князь темностей пекелнихъ, сѣде на пнѣ преречономъ гниломъ, сѣдоша съ нимъ и прочіи началници его, старіи одесную, а младіи ошуюю; изъ нихъ же бяху розпихъ постасей и страшнихъ гатунковъ демони и никогда невиданніи мною бридкіе лярви: едни имущи велблюжіе и козиніе, а другіе курячіи ноги, а на головахъ роги; иншіи зась вмѣсто власовъ имѣяху ужѣ и зміи и всякіи инніи помѣшанніе дивовиска зліи, и огони слючіи. Сѣдшимъ же имъ тако, возглагола бридкимъ и врескливимъ гласомъ онъ, старшій сотона Луциперъ: «Принесѣте сѣмо рогъ мой, его же низверженъ съ небесъ сущи, и до ада неизреченною прудкостію съ вами летящи, зъ веліею ми болѣзнію сломихъ отъ главы моея о скалу Іорданскую, идеже крестися Христосъ Богъ Христіянскій»—тому же абіе принесенну бывшу, повелѣ вострубити въ онь. Егда же бридко ричащій гласъ рога онаго испущенъ бяше, тогда всѣ древа Недоборови восколѣбашася, и мое со мною мало не падеся. Бысть же абіе потомъ во всемъ Недоборѣ велія бура, шумъ и неизглаголанное смятеніе и вихри, отъ которихъ всѣ звѣріе и птахи великимъ стремленіемъ прочь зъ Недобору отбѣгоша и вилитѣша, съ ними же въ малѣ и мой духъ не излетѣ отъ мене. Демоновъ же неисказанное множество, аки облакъ темній саранчѣ смердящой, тамо идеже началникъ ихъ бяше слетѣся, и ввесь лѣсъ Недоборъ, лунною тогда свѣтлостію освѣщаемій, затми и помрачи. Ихъ же увидѣвши, Луциперъ похвали тщаніе, и глагола ко всѣмъ сице: «Друзи и зацніи князіе мои, зъ небесъ родъ свой провадячіи, и въ нихъ надъ слонце жити годнѣйшіи, ихъ же Богъ неслушне випхнулъ отъ Себе со мною до ада, зъ панствъ оннхъ небеснихъ, до которихъ ровно зъ Нимъ належите: подобно насъ боялся, гди видѣлъ въ потребѣ зъ Собою мужество наше. Нинѣ же Самъ Онъ, яко

Всемогущій небомъ и звѣздамы владѣетъ, а насъ за Своихъ противниковъ имѣетъ, и вмѣсто свѣтлости дневной, всѣмъ пріятной, замкнулъ насъ во тмѣ нерѣшимовъ узовъ, позавидѣвши намъ неба, первого щастя нашого и ясного слонца, всегдашной тмѣ отдалъ насъ безъ конца. А що найгоршей, тое мя лютѣ бодетъ и пронзаетъ, гризетъ и къ давнему болю болшой жалости и муки примножаетъ, же человѣка подлого, зъ блата и глини сотворенного, на мѣсца наши до неба взиваетъ, и ему вѣчного благополучія и первого щастя нашого, аки отецъ сину, усердно зичитъ; но и на томъ мѣючи мало, еще Сина Своего Единороднаго, на болшую бѣду нашу, послалъ во міръ, и на смерть тиранскую видалъ; Которій, сами добре вѣсте зъ якимъ небезпечецствомъ и великою трвогою нашою, двери пекелніи виломивши и верія вѣчнія сокрушивши, отъялъ у насъ гвалтовне здобичи драгіе и користи наши, душѣ вѣрнихъ рабовъ своихъ, и на болшую печаль нашу, же звоевалъ пекло, виставилъ на увесь свѣтъ хоруговъ тріумфалную. Але отставмо пречъ стародавніе зъ вѣку отъ Него шкоди и кривди наши, которіе всегда были и суть славни: нжъ противко насъ помагалъ человѣковѣ, и чрезъ него никчемну и бездѣлну творилъ и творитъ силу нашу, тому давши, намъ въ посмѣхъ и поруганіе, которій предъ лицемъ нашимъ яко слуга мѣлъ свою преклаияти вію; а припомнимъ недавніе обыди, якъ насъ отъ вѣку хощетъ внѣвечъ обернути, и моцъ нашу безвѣстну сотворити, егда всѣхъ людей у насъ одіймуетъ и къ себѣ приводитъ; къ тому, и древу крестному, здавна безчестному и смертнимъ каранемъ проступцамъ бывшему, на немъ же и самъ Христосъ распятися изволилъ, таковую привнесе честь и подаде силу, отъ которои мы весма немогуще противу ея стояти, безчесно и всебѣдственно прогоняни суще, утѣкати и исчезати мусимъ. Что-жъ убо творити имами, чи тилко презъ спари смотрѣти мѣемъ? а Онъ силно натираетъ: ото видите, же людъ его вѣри нетилко во всей

Европѣ, але уже и въ Азіей и въ Палестинѣ распростирается и свои христіянскіи умножаетъ церкви; и приходитъ до того, ижъ нетилко въ церквахъ христіянскихъ, але и повсюду между невѣрними языки, во вѣру чрезъ Апостоловъ Христовихъ уловленними, въ слупахъ и колюмнахъ мѣднихъ и мармуровихъ, имя Христово будетъ изображаемо и покланяемо, а наши хвали и оферы чрезъ тое весма згинутъ и загаснутъ; божницѣ зась наши будутъ пражновати, и балвани певнои дойдутъ згубы; Ему самому, яко Богу единому, вси язици воздадутъ хвалу и принесутъ оферы, а намъ до своихъ церквей и входити не допустятъ; и чимъ прежде хвалилисмося, того теперъ отстрадати мусимъ такъ, ижъ душъ не будетъ подданихъ грѣхови, и трибутъ зъ нихъ престанетъ платитисъ Плютоновѣ. Слышѣте убо, а того не допустѣмо, давное мужество наше предъ себе возмѣмо: егдасмо на небо огнемъ вергали и небесному князству мечемъ докучали, тогда любосмо прегграли и зостали побѣжденни, еднакъ смѣлость сердца нашого и дѣлность намъ признавано. Мню яко и тое тмяно (?) вамъ есть добре, егда завистній добру нашому Князь и Гетманъ христіянскій Кгофредъ, воюя въ Азіи и Палестинѣ слугъ нашихъ махометановъ, многіе опроворже балвани и божницѣ наши, и испразни творимую въ нихъ хвалу нашу; да и самого великого града Іерусалима добывши, сотвори тожде, и водрузи въ немъ хвалу Христу Назорейскому Богу, Помощнику и Спасителю своему. Якое щасте христіянское и Божественная надъ ними милость, яко барзо насъ тогда долѣгала и гризла веліимъ жалемъ и болемъ, аки стрѣлою пронзаючи сердца наши, такъ посланни бѣсте отъ мене, христіяномъ въ ихъ замислахъ прешкажати и войска ихъ, подъ Іерусалимомъ тогда бывшіе, всякими способами и довцѣпами порознити, помѣшати и до руини крайней припровадити; чого любо не доказалисте цѣле, еднакъ и доказалисте не мало, немешій въ тихъ войскахъ своими довцѣпами здѣлавши

ущербокъ. Хвалю теди вѣрную службу вашу, чрезъ которую, почавши отъ синовъ Владимеровихъ, второго онаго по Андрею Христіано-Руского Апостола и крестителя, до селѣ междоусобними бранми и смятеніями многое множество христіянского народа погубисте; а инихъ многихъ зъ православнія вѣри до инихъ разнихъ вѣръ приведосте. Но есще не естъ конецъ желанію моему; хощу убо да онихъ каменносердихъ и въ вѣри своей православной непоколебимихъ Руссо Хазаровъ, иже паче инѣхъ народовъ суть намъ своимъ благочестіемъ и рицерствомъ тяжки и незноснi, подобними прежнимъ прежнихъ властолюбцовъ и началниковъ ихъ незгодами и междоусобіями, вигубите, и хвалу Христа ихъ Бога и Спасителя, нашего же Губителя, въ землѣ Украинской испразните. Аще бо уже по семъ боку Днѣпра, земля ихъ зъ многими крѣпкими гради и церквами и многолюдними селами, перво чрезъ вѣрного слугу нашого Батія, потомъ и чрезъ ихъ же братію христіяновъ Поляковъ, а потомъ знову чрезъ слугъ же нашихъ Сарациновъ и Агариновъ, поврежденна и опустошенна; обаче болшая часть нежели ихъ, отъ мужественного оружія ихъ погибе бѣсурмановъ, вѣрнихъ слугъ нашихъ; что предлежитъ намъ, аще Христосъ ихъ допуститъ, одомстити, и до остатка землю ихъ, зъ Чигриномъ столицею Гетмановъ ихъ и инишими поосталими градами, раззорити и весма пусту и никчемну сотворити. Идѣте-жъ, мужественніи рицере мои, во вселенную, и собѣрайте сили свои на вигубленіе того затвердѣлого Газаро-Руского народа; ужійте на него всякихъ довцѣповъ и хитростей вашихъ; въ чомъ если еденъ зъ васъ слабій и неумѣетній, то другій ему да поможетъ въ начатомъ его дѣлѣ; напровадте ми вязневъ, любъ силою любъ радою и цекавостю; будте имъ завадою и шкодте всюди, уловите ихъ сѣтми довцѣпа вашого. Нехай едни по свѣту волочатся, яко заблуждшіе безъ пастира овци, другіе затягаются на службу рознимъ посторонимъ монархамъ, и тамъ за денги

гинутъ, третіи въ пянствѣ утопають; четвертіи во всѣхъ свѣтовихъ роскошахъ, яко вепрове, нехай утиваютъ: пятіи въ сладострастіяхъ плотскихъ нехай гнюснѣютъ, и Бога на ся ображаютъ; шестіи на своихъ Гетмановъ и началниковъ нехай бунтуются, а раздвоеніями и незгодами внутрними и междоусобіями своими, сами себе нехай викореняютъ; нехай войско згине, нехъ му ся то станетъ, же Козаровъ памятъ не зостанетъ.» Гнѣвалися нечистіи духи, онои Луциперовои слухаючи мови, и болшей ея не дослухаючи, зъ великимъ шумомъ и вихромъ, якъ саранча безчисленная и облакъ темній, працъ зъ Недобору на дѣла свои полетѣли. Потомъ заразъ блиснула молнія, а по ней крѣпкій и нестерпимій вдарилъ перунъ, отъ которого и король ихъ сатанинскій многорогій, со князи своими, плюгавій и незносній по себѣ хладъ и смрадъ зоставивши, съ инемъ тимъ, на немъ же сидѣ, пошолъ въ землю, малое тилко по себѣ безденной пропасти оставивши устіе, димъ горкій сѣрчистый по троху испущати зъ себе начавшое. Отъ которого стуку перунова нетилко моя, близко тамъ бывшая, дебръ и любимое многолѣтное жилище, зъ пищею моею и изъ древесними и терновими густвинами, завалися и зъ землею соравнися; але и многіе болшіе поблизу бывшіе древеса и мое, въ немъ же бѣхъ, исъ коренія исторгошася и на землю падоша, и все листвіе во всемъ лѣсѣ томъ, со всѣхъ древесъ (аще и безвременно) паде на землю, и со всѣми травами и быліями лѣсними, аки сожженное, единимъ пепеломъ пещнимъ на земли послася, и лѣсъ безъ листвія, аки сухій, на земли остася. Отъ якого страшного видѣнія и стуку, хлада же и смрада, и на землю зъ древомъ моимъ опровержєнія, я всѣхъ чувствій весма отстрадавши, бѣхъ мертвъ въ дуплѣ древесномъ до полудня. Во полудне же, егда согрѣяся мы плоть отъ теплоти солнечнія, и вѣтръ южній теплохладній изгна смрадъ сатанинскій, во всемъ лѣсѣ бывшій; тогда и азъ животъ въ себѣ ощутивши, за-

ледво излѣзохъ исъ тѣсного дупла моего древеснаго; а видячи во всемъ лѣсѣ прахъ и пепелъ и нагіе древа, и не могучи себе отнюдъ чимъ прекормити, къ тому боячися, да не и паки тотъ же сатана оставленною по себѣ на сей свѣтъ не вилѣзлъ порою, и страхомъ своимъ моего отъ мене не отгналъ духа, бѣжахъ, бѣжахъ, бѣжахъ, не видя камо, и пребѣгши килкома денми долгія поля, лѣси и дубрави, гори, долини и блата, прибѣгохъ въ сію невѣдомую пустиню; и се уже третій день скитаюся въ ней алченъ и жажденъ, никого въ ней отнюдъ невидя, ниже могій подкрѣпити чимъ плоть мою, отъ толикихъ (о нихъ же сказахъ ти) страховъ и утрудовъ весма изнемогшую и до смерти наклоняющуюся. Нинѣ же тебе, любимая рода нашого персоно узрѣвши, радуюся сердцемъ, и уже умрѣти предъ твоима не жалую очима.» Сіе изрекши, паде плача предъ ногами сатира, въ Скитскихъ пустиняхъ обрѣтенного; той же зъ плачемъ взаемнимъ отъ земли подемши, глагола къ нему: «Друже, аще истину глаголеши, и аще демонское множество, своими козними, таковіе православному христіянскому Украинскому народу потщится навести бѣди и злоключенія; то бѣжима отсюду въ иннія далечайшія страни и пустинѣ, да не и ми зъ христіянами, тыми-жъ козними демонскими уловлении тутъ зостанемъ, и впадемо въ нечаемая злоключенія.» Сіе изрекши, пойдоста абіе во внутрную пустиню. Бѣ же тогда часъ нощній, въ онъ же нѣкій анахорита Скитскій, по розореніи отъ Турчина обителы своеи въ пустинѣ наединѣ скитавійся, и въ густвинѣ лѣсной на молитвахъ стоявій, видѣ и слиша оную близъ себе бывшую сатировъ розмову, и отдаде хвалу Богу, яко отверзе ему умъ разумѣти рѣчи сатировъ тѣхъ; возвратившися же до обители своеи Скытскія, повѣда вся яже слиша поосталой въ ней братіи, и повсюду тогда подобно промчеся тое сатирское глаголаніе.

Демони же по такой князя своего многорогого информаціи и ординанцу, разсѣявшися во вселенную, начаша сво-

ихъ козней, где было прилично, сѣти распростирати, и на искорененіе тогобочнихъ Козаковъ, зъ Чигриномъ и иншими остатними городами Украинскими, злосливихъ и завистнихъ людей, а набарзѣй слугъ своихъ махометановъ поджигати сердца.

Причини зась тому Чигрина и иншихъ зъ нимъ городовъ тогобочнихъ запустѣнію явніе и главнѣйшіе двѣ суть: *первая,* же Гетманъ Самойловичъ (яко и вишшей рѣхомъ), подобіемъ прешлихъ сегобочнихъ, почавши отъ Сомка гетмановъ, антецессоровъ своихъ, не зичилъ другого себѣ равного на той сторонѣ Днепра слишати Гетмана. *Другая,* же Царъ Турецкій за зневагу себѣ поставилъ тое, что Дорошенко отринувши его протекцію, склонился подъ високую Православного Монархи Російского руку, хочай тое и по неволѣ (яко вишшей изобразися) учинити мусѣлъ. О якомъ Дорошенковомъ отступствѣ скоро онъ, Царъ Турецкій, получилъ вѣдомость, теди зѣло (яко и вишей вспомнѣлось) розярившись, совѣтовалъ въ Константинополю зъ своими вейзѣрами и пашами, о отмщеніи Чигрину и иншимъ городамъ остатнимъ Украинскимъ тоеи зневаги своеи; а хотячи тому совѣту своему помислнѣйшій видѣти скутокъ, велѣлъ призвати въ диванъ (то естъ въ избу, въ которой поселства, ради и суди бивати звикли) для того-жъ совѣта, зъ нѣякогось монастира Цариградского, черица Гедеона Хмелниченка, Украинскихъ поведеній добре свѣдомого; которого увидѣвши и габитъ чорній зкинути приказавши, нарeклъ его сполне зъ собою (знать для власовъ, въ монашествѣ неголеннихъ а ни стриженихъ) Княземъ Назорейскимъ; и гдн взглядомъ збуреня Чигрина и остатка Украини, свое Хмелниченковѣ ознаймилъ намѣреніе, теди таковій отъ него (яко Александръ Бучинскій Ясколдъ, въ своемъ Гетману Самойловичу, року 1678, приписанномъ, Чигринъ названномъ, Панегирику свѣдителствуетъ) одержалъ отвѣтъ:

Naiasnieyszy Cesarzu, a niezwyciężony
Na Chrześciany gniew Bożiy, twoy miecz obnażony.

Mocnieyszego nieznaydziesz pod niebem po sobie,
Pokrewieństwem bliższego z Bogiem, a przy grobie
Bożym iesteś stroż czuly, a własny wnuk Jego,
Luny syn straszny; czemuż nie drzą cienia twego.
Co na gwiazdy Faeton, toś ty na Chrześciany
Bicz srogi od Jowisza dany na ich rany.
Który smiele sprzeciwi zastęp natarczywy
Twoiey mocy? a możesz wskromić gniew prawdziwy
Twoia wola, a ważne ma być rozkazanie.
Nasze dzienne y nocne az dotąd staranie,
Dokąd miasto Czyhyryn y z iego Hetmańskiem.
A Ukraynę pod miecz ze wszystkim Chrześciańswem
Wziąwszy, trupem położym łuny twey pod nogi
Ostatek pod twą łaskę, lubo pod gniew srogi.

Потимъ въ диванъ призванни чили тамъ же и были: Ханъ Кримскій и Ибраимъ, славній и заслуженій паша Трапезонскій, и присягли на томъ, на палашахъ предъ Султаномъ, ижъ потоль зъ землѣ Украинской не мѣли війти, поколь би всего племени християнского въ ней мечемъ своимъ поганскимъ не сплюндровали. На якое дѣло военное заразъ приказано отъ Султана и веѣзѣра не тилко въ Константинополскихъ, але и во всѣхъ Анадолскихъ кузницахъ (яко и прежде написалось) не прожновати; но денно и нощно ковати, и всякіе риштунки военніе, желѣзніе и сталевіе и мѣдніе приспособляти и отливати, намѣриваючи непремѣнно отъ Пропонтиди свои бѣсурманскіе сили пришлого лѣта подъ Чигринъ виправити; що и собилося, но не зъ ползою, але зъ великимъ безчестіемъ и шкодою ихъ бѣсурманскою, яко въ року наступующомъ виразне покажется.

Того-жъ року, чрезъ отца Іоаникія Галятовского, архимандрита Елецкого Чернѣговского, виданна и въ друкарнѣ Новгородской, августа 23, видрукованная книжица—*Скарбница,* чуда Пресвятой Дѣви Богородици Елецкои въ себѣ имущая.

РОЗДѢЛЪ XVIII.

О тридесятолѣтномъ тогобочномъ Украинскомъ нещастю, и о наступовавшомъ всеконечномъ запустѣніи ея; о причинахъ повстаня Турецкого на Чигринъ; о созваніи и виправѣ первой зъ подъ Цариграда войскъ Турецкихъ подъ Чигринъ, зъ веизѣромъ, зъ пашею Трапезонскимъ и Хмелниченкомъ; о чаяніи нещасливой Украини крайнего упадку; о моленіяхъ тогдашнихъ, и о сукурсу въ Чигринъ посланомъ; вѣрши панегиричніе; о собраню сея на семъ боку войскъ Московскихъ и Козацкихъ на ратунокъ Чигрину, и о присланю въ полки Козацкіе Святителя Христова Алексія и Чудотворца икони, зъ словомъ похвалнимъ войску Запорожскому и заохочаючимъ на войну противъ бѣсурмановъ, также зъ особою Монаршою грамотою, права и волности давніе Украинскіе подтвержаючою; о охотѣ оттоль на брань Козацкой; о прибытю до брега Днѣпрового всѣхъ войскъ христіянскихъ, и о вѣдомости зъ Чигрина же уже Турчинъ добуваетъ его; о осажєню шанцами Турецкими берега Днѣпрового, и о опанованю шанцовъ онихъ чрезъ Козаковъ; о прибытю отъ Чигрина Турковъ и Татаровъ до Днѣпра; о войнѣ ихъ зъ Козаками, въ шанцахъ опанованихъ Турецкихъ бывшими, зъ великою ихъ бѣсурманскою шкодою и сина Ханского утратою; о боязни Хмелниченковой; о преправованюся войскъ христіянскихъ на тую Днепра сторону, и о повторной зъ Чигрина вѣдомости, же уже Турчинъ доку-

чилъ ему, цѣлій мѣсяцъ добуваючи, не безъ значнои шкоди своеи а здобичи Козацкой; о розныхъ суетнихъ Турецкихъ на добыте Чигрина способохъ и уронахъ; о прибытю отъ Днѣпра подъ Чигринъ многихъ легкихъ войскъ Московскихъ и Козацкихъ; о утѣчцѣ зъ подъ Чигрина бѣсурмановъ, и о гнаню ихъ ажъ до Чорного лѣса, зъ великою имъ шкодою.

Року отъ сотворенія всея твари 7185, а отъ воплошенія Господня 1677. Егда второе лѣто царствованія въ Росіи Пресвѣтлѣйшого Θеодора Алексѣевича течаше; а отъ войни чрезъ Богдана Хмелницкого зъ Поляками, року 1648 вщатой, нещасливого тогобочного Украинского, въ непрестаемихъ военнихъ огняхъ, къ тому въ междоусобнихъ незгодахъ, бранехъ, кровопролитіяхъ и крайнихъ зо всѣхъ сторонъ находившихъ руинахъ, поведенія тридесятій рокъ докинчивашеся; тогда вмѣсто благодати Божія и тишини желаемія, за умноженіе беззаконій человѣческихъ изсякнувшой въ нихъ любвѣ многихъ, наступовало оной Украинѣ остатное и всеконечное разореніе и запустѣніе отъ Турчина. Которій по Каменецкой, Хотѣнской, Ладижино-Уманской и Жолкевской войнѣ, еденъ тилко рокъ отдохнувши, заразъ умислилъ отъ гордости своеи повстаты войною на всеконечное оной Козако-Руской Малоросійской Украини завладѣніе или раззореніе; маючи до того явніе двѣ причини: едну до Великого Государя Російского, что велѣлъ въ Чигринѣ добувати Дорошенка, его Турецкого союзника, другую до Чигрина, же союзъ и протекцію его отринувши, склонился подъ високую руку Православного Монархи Російского. За що постановилъ былъ въ своей думѣ, перво збурити войною Чигринъ, потомъ за единимъ заходомъ и Богоспасаемому граду Кіеву сотворити тожде. А такъ скор............ .... травами и красноцвѣтними злаками, зрѣнію человѣческому пріятними, землю пріодѣла, тогда абіе оній ненасищенній смокъ Византійскій, всегда крвѣ христіянской

жаждущій, вистановивши въ полю подъ Константинополемъ на войну короговъ Махометову, свиснулъ грознимъ ординанцомъ своимъ на обидва далеко розлегліе бреги Пропонтійскіе, взиваючи подъ тую короговъ змѣнка кечадія своихъ махометановъ: которихъ коннихъ и пѣшихъ подъ тую короговъ гди множественное число собралося, тогда придавши имъ много арматъ, можчировъ, бомбъ и муроломнихъ великихъ картановъ, также пороховъ и куль розвихъ превеликій достатокъ, къ тому узапасивши ихъ доволними всякими провіянтами и многими денежними милѣонами, росказалъ имъ отъ Византіи ползти на Украину подъ Чигринъ, потомъ подъ Кіевъ. А Ибраима саграпъ пашу Трапезонскаго, иже предъ тимъ подъ Кандіею и на иннихъ мѣсцахъ въ военнихъ окказіяхъ помислного дознавалъ благополучія, и изъ значною до Цесара своего возвращался прислугую, при найвишшомъ вейзѣру своемъ, виправилъ въ товарищахъ надъ всѣми войсками оними, приверставши имъ въ помочъ на свое злоумишленіе и розстригу Венжика Козацкого Юрія Хмелниченка, которій билъ такои надѣи: ижъ скоро на Украину зъ войсками Турецкими приползетъ, и о себѣ Козакамъ извѣститъ, тогда не тилко для годности и заслугъ отца его, старого Богдана Хмелниченка, але и для страху премногихъ силъ бѣсурманскихъ, знову Чигринъ зо всею Украиною подъ власть Турецкую склонится, и его Хмелниченка себѣ за Гетмана латво приняти изволитъ.

Априля теди послѣднихъ, чили мая числъ первихъ, рушивши войска Турецкіе отъ Византіи, простовали обиклимъ торемъ неспѣшно на Украину, назначивши термѣнъ промислу въ ней военному въ мѣсяцѣ августѣ; на которій термѣнъ жеби и Ханъ зо всѣми Ордами Кримскими, Бѣлагородскими, Буджацкими и иншими прибивалъ подъ Чигринъ, посланъ отъ Султана указъ къ нему. А Украина нещасливая тогобочная, чрезъ незгоду власнихъ сиповъ своихъ и ихъ прешлихъ началниковъ властолюбцовъ, триде-

сятолѣтное время, яко и вишшей рѣхомъ, въ непрестанномъ огнѣ войни и междоусобного кровопролитія палавшая, мусѣла теперъ певною быти остатнего отъ Турчина згиненя своего. О якой войскъ Турецкихъ подъ Чигринъ виправѣ, Козацкихъ прешлихъ незгодахъ и наступовавшомъ тогда страху, а святителскихъ сегобочнихъ Малоросійскихъ и всего обще духовенства, къ тому и всего народа, о избавленіи отъ того нахожденія бѣсурманского Малія Росіи тщателнихъ молебствіяхъ; также о суккурсу въ Чигринъ отъ Самойловича Гетмана посланномъ, муза поетицкая чрезъ панегиристу Козарского, Александра Бучинского Ясколда, сицевіи въ Панегирику, Чигринъ названомъ, спѣваетъ рифмы:

Ledwo (1) się saian (2) Turski, do sciany przybity,
    Uspakaiać poczyna paiż (3) złotoryty
Po Chocimskiey, az ono (4), na insze niewczasy (5),
    Tureckie y Tatarskie graią tułumbasy (6).
Tu dzwięk uszy przenika z polerowney broni,
    Przerazliwe (7) hinnity (8) tu wzruszonych koni,
Tu z wozowni ruguią (9) tu kocze, tu arby (10),
    Tu y same cesarskie pokazą się skarby (11);
Tu spichlerże (12) odemkną (13), tu dawne zapasy
    Odkriją, co zbierały starożytne czasy!

---

(1) Едва, лишь.
(2) Древнее воинское одѣяніе.
(3) Щитъ, кирасъ, металлическій нагрудникъ.
(4) Какъ вдругъ.
(5) Невыгода, труды.
(6) Тулумбасъ, орудіе мусикійское, подобное литаврамъ.
(7) Пронзительные.
(8) Hinnitus, ржаніе лошади.
(9) Устранять; вытащить.
(10) Арба.
(11) Сокровища.
(12) Житница, лабазъ.
(13) Отворить, отпереть.

Tu, głęboką dawnoscią animusz zażęty
Pobożnych Konstantynow wybadywa sprzęty.
Zgubie li, czyli zysku na iedną minutę,
Podda przecie swą pyszną uprządnąwszy butę ([1]),
Pełznie z wielką potęgą ([2]) w nędzną Ukrainę,
Ktora od trzydziestu lat płacze na ruinę ([3]);
Na nić z obfitych ([4]) fruktow ([5]) zdarta ([6]) od postronych,
Barziey od własnych synow, dla ambicyi ([7]) płonnych ([8]),
Na kilka sztuk szkodliwie w nieprzyiazń dwoiona ([9]),
Swoim własnym pożogiem ([10]) na głownie spalona.
Co to przebog ([11]) żelazne? co przyniesli lata,
Gubi syn oyca! gubi zarazem y brata:
Ale nic to. Naygorszy kiedy iuż hak ([12]) spada,
Pierwsza się byc rozumie za uciechę biada,
Już swych własnych bolesci zapomina cale,
Brat bratowi odpuscza swoy występek; ale
Drzy ([13]) na straszne wzieraiąc siły machometa
Wyrwą z Swiątnic ([14]), narzeka, swiętych *lilieta* (?)
W czym staranie gorące ([15]) wszytkich było ludzi,
Ale oyca świętego Duch Święty pobudzi
Łazarza Baranowicza Archiepiskopa,
Ktorego iest w Siwierżu dotąd znaczna stopa;

---

(1) Сиѣсь.
(2) Сила, рать.
(3) Разрушеніе, разореніе: оскудѣніе, нищета.
(4) Обильныхъ.
(5) Плодовъ.
(6) Лишенная.
(7) Гордость, честолюбіе.
(8) Безполезный, тщетный.
(9) Разъединенная, разрозненная.
(10) Зажигательство, пожаръ.
(11) Для Бога, Бога ради.
(12) Крюкъ.
(13) Дрожитъ.
(14) Храмъ, церковь.
(15) Пламенное.

Ten, iako lekarż dobry, recepty niekładnie,
Poki chorobie rodzay y skutku niewygadnie,
Do świętey rady wzywa wszytkiey kapituly ([1]);
Trzech osobno tu wspomnę iednakiey infuly ([2]),
Giziela, w zyciu swiętym rownego Athletę ([3]),
Galatowskiego, tudziesz Leżayskiego; gdzie te,
Gdy tymże ducha związkiem, wszyscy trzey prałaci,
Y innych Ihumenow, iak rodzoney braci,
Przez wszytką Ukráinę iedne posluszeństwo,
Uczyniwszy, a w pilne ([4]) stawszy nabożeństwo ([5]),
Wezmą na bogomyslnosc woyny tey przyczyny,
Za co Bog swiat przywodzi do częstey ruiny?
Niewidzą nic takiego, ieno grzech zawzięty.
Miedzy ludzmi, a przetoż daią recept swięty;
Aby przez całe państwo paraklesy ([6]), modly ([7])
Lał gorąco przed Bogiem y znaczny, y podly ([8]),
Za Monarchę iednego wiary greckiey prawey,
Pod ktorym uznawaią opieki łaskawey,
Tamże za swą dziedzinę ([9]) y meżne hetmany,
Za wszystkie purpuraci y primasy pany.
Ochoczo wszyscy biorą posluszni synowie
Recept na ten bol zdrowi y pacientowie.
A iuż, pierwszą przyciska nogą Ukrainę
Aziyski smok ([1]) a naprzod miasto Czyhyrynę,

([1]) Капитулъ, собраніе духовныхъ особъ при Соборной церкви.
([2]) Митра, Епископская шапка.
([3]) Соборникъ.
([4]) Прилѣжный.
([5]) Служба Божія.
([6]) [illegible] призываніе.
([7]) Молитвы.
([8]) Простолюдинъ.
([9]) Отчина, область.
([10]) Змѣй, Драконъ.

Zawsze sławną fortecę, około oskoczy;
Z inszą siłą do Dniepra na zagon (1) poskoczy.
Skupienia (2) li Chrześcianom broniąc, czy przeprawy,
Na Dnieprowym pobrzeżu zasadza swe ławy.
W oblęzeniu niestetyz (3) Czehryn desperuie (4),
O pomocney (5) nowinie od swoich nieczuie (6)
Iedna w Bogu nadzieia, do Ktorego modły
W cichey dawa suplice (7) y mocny y podły,
Hey długoż tego cierpim, niesmiertelny Boże!
W niemocy naszey moć Twa przebrać (8) się li może?
Pozno li, rano, w ciemnym chodzimy podławiu (9);
Sni li się nam ta niemoc, czy widzim na iawiu;
Pful (10) smrodliwy ozionie (11) ogien z ust Pythona,
Y zkąd że się ziawiła brzydka hydra ona?
Ze dzbana (12) li wypełzła starego Trytona?
Czy urodziła z łona ten dziw Tyzyfona?
Cienszkim na Chrześcian niechrzest nalega (13) obłokiem,
Wderz (14) go Panie, day wsciekłym (15) harpiom obrokiem (16).

---

(1) Загонъ; погоня; преслѣдованіе; поиски.
(2) Соединеніе.
(3) Увы!
(4) Отчаевается.
(5) Вспомогательный.
(6) Не предчувстуетъ, не предугадываетъ.
(7) Просьба, молитва.
(8) Истощаться.
(9) Поднарье.
(10) Pfuhl—болото, грязь, стокъ.
(11) Заразить дыханіемъ; обхватить.
(12) Кувшинъ.
(13) Налегаетъ.
(14) Порази.
(15) Бѣшеный, неистовый.
(16) Въ пищу.

Roksolanskie poznosi na odsiecz ([1]) obozy,
Tatarżyn iuż gotuie troki ([2]) y powrozy.
Przebog ([3])! niewszystkim usieść na słoneczne wozy.
Na Ukrainie hetman iescze swych nietrwoży;
Ale stałemi wezwie ochotnika słowy.
Chyżo z kilko tysięcy w taiemne parowy ([4])
Zemknąwszy, szle w Czyhryn czułe dniem y nocą,
Aby niemniey pociechą, iaką y pomocą,
Czyhryn zatrzymały, poki wszystkie siły,
Na zastęp ([5]) natarczywy ([6]) Turecki skupiły.
A tych Jakób Korycky, w męzstwie doswiadczony ([7]),
Od swoiego hetmana wodzem naznaczony.
W tyle im lud służywy, lekką swietny ([8]) zbroią,
Od Romodanowskiego ma komendę swoią.
Ten lud iednego Pana, dla iedney niezgody
Wdrodze, przyszedł w Czyhryn, wszakże nie bez szkody.
Przecie ([9]) Korycki z swemi, nietylko bez szwanku ([10]),
Lecz z korzyscią swey sławy, przez ordy stał w zamku.

Гетманъ Самойловичъ по виправѣ того новозатяжного войска своего въ Чигринъ, и самъ старался зъ пилностю совокупити къ себѣ всѣ полки рейменту своего сегобочние. А отъ боку Царского Величества зъ войсками Великоросiйскими тягнули на Украину князь Григорiй Григорiевичъ

([1]) Отпоръ, оборона, защита.
([2]) Торока, ремни у задней седѣльной луки.
([3]) Для Бога, Бога ради.
([4]) Ровъ, оврагъ.
([5]) Толпа, сонмъ.
([6]) Стремительный.
([7]) Испытанный
([8]) Блистающій, блестящій.
([9]) Однако.
([10]) Уронъ, потеря.

Ромодановскій, мѣючи при себѣ и Калмиковъ, князь Голицинъ зъ особними войсками, и воевода Бутурлинъ, зъ войскомъ особнимъ же Московскимъ; а за ними приспѣли въ совокупленіе Козаки Слободскіе и шляхта Смоленская. Егда же Гетманъ Самойловичъ собѣрался и совокуплялся зъ полками своими Козаро-Малоросійскими; тогда Пресвѣтлѣйшій Государъ Ѳеодоръ Алексѣевичъ, заохочаючи и поощряючи его зо всѣмъ войскомъ Запорожскимъ на брань противо Турковъ и Татаровъ, прислалъ къ нему въ полки чрезъ нарочного посланника своего, на благословеніе, всечестную икону Святителя Христова Алексія Митрополити, Кіевскаго и всея Росіи Чудотворца; зъ таковимъ, чрезъ превелебного отца Семіона Полоцкаго, казнодѣи на тотъ часъ Его Государского, по Его-жъ Монаршомъ указу до всего войска Запорожского составленнимъ, на бумагѣ преписаннимъ, и во всѣхъ полкахъ Малоросійскихъ читаннимъ, потомъ року 16.., въ книзѣ *Вечерѣ Духовной*, трудами его-жъ отца Полоцкого составленной, при концу напечатаннимъ, а зъ книги тоей виписаннимъ, и тутъ (хочай и надъ потребу, обаче ку удоволствованію чителничому) чрезъ мене положеннимъ похвалнымъ словомъ:

Божіею премудростію паче всѣхъ Царей Израилскихъ Царъ Соломонъ исполненній, созда себѣ иногда престолъ, зѣло яко честію, такожде и златомъ красній—Православніи людіе Христоименитое воинство!—къ нему же шестистепенное утверди восхожденіе, и дванадесятъ лва бѣста ту стояща у степеній, сюду и сюду. Подобнѣ Истиннѣйшій Соломонъ, Царъ небеси и земли, созда Себѣ мисленній престолъ—едину Святую Соборную Апостолскую Церковъ, чистимъ златомъ благодати и небесною честію украшенную; ей же яко шесть степеней подложи егда вся дѣла руку Своею, яже чрезъ шесть дній первія создати изволи, во ползу и служителство подчини, и огради ю лвами не позлащенними, но всякого злата дражайшими, ибо живими и словесними, Православнимъ

и Христолюбивимъ воинствомъ,—не точію во устрашеніе неискусно къ ней приходящихъ, но и на защищеніе отъ всякого врага и супостата. Таковіи лви словесніи, великою отъ Господа крѣпостію обдарованніи, Вы есте христоименитіе людіе, вои Царя небесного и Его на земли намѣсника суща, Благочестивѣйшаго, Тишайшого, Самодержавнѣйшого Великого Государя Царя и Великого Князя Алексія Михайловича, всея Великія и Малія и Бѣлія Россіи Самодержца вѣрніи слуги. Ви бо оружіемъ вашимъ, паче лвовихъ пазноктей, силнѣ и жестоцѣ дивія звѣри терзаете, напрасно на Церкве восточнія чада нападающія. Ви персми вашими, аки необоримою стѣною, Російскую землю ограждаете, и отъ навѣтовъ нечестивихъ бѣсурманъ защищаете. Ви неусипнія стражіе жребія Пресвятія Богородици, всея страни православною сіяющія вѣрою сотвористеся, и скоріи отмстителіе врагомъ злобнимъ Богомъ поставленни есте. Ви о себѣ неложно оно глаголати можете, еже Давидъ къ Саулу о себѣ глаголаше: «егда прихождаше левъ или медвѣдица, и восхищаше отъ стадъ овцу едину, и азъ вслѣдъ его исхождахъ и поражахъ, и исторгахъ изъ устъ его взятое, и аще воспротивляшемися, то емь за гортань его и разбивахъ и умервщляхъ ихъ рабъ твой.» Ибо яко лви лютіи и медвѣди жестокія, нечестивія Татари нападающія на стадо Христово, и восхищающія отъ него агнци и овци, мужескій глаголю полъ и женскій, во слѣдъ текше, многащи поражаете и похищенній плѣнъ отемлете, и противляющіяся вамъ оружіемъ умерщвляете; и тако Вашимъ промисломъ и крѣпостію, миръ желанній восточнѣй братіи и сродникомъ Вашимъ сотворяете, радость, веселіе и безбѣдство приносите, и вся христоименитія люди молитвенники о себѣ содѣваете. Что не слухомъ точію увѣраемъ, но самѣмъ дѣломъ совершеннѣ вѣдій Благочестивѣйшій и Тишайшій, Самодержавнѣйшій Великій Государь Царъ и Великій Князь Алексѣй Михайловичъ, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержецъ,

единъ сій подъ солнцемъ Царъ благочестіемъ сіяющій, еденъ височайшій столпъ и утверждепіе Церкви, теплій Православія поборникъ, истинпія во Христа Бога вѣры прилѣжній разширатель, ревностію Дому Божія яко другій Давидъ снѣдаемій, всѣхъ правовѣрнихъ защитникъ и благодатель, свѣтъ очію всѣхъ христіянъ православнихъ,—отеческое къ Вашему, еже по Бозѣ, подвизанію прилагая благоутробіе и рачителство, не предастъ Васъ забвепію, но на скрижалѣхъ сердечнихъ вѣрность Вашу и радѣніе пося написанно, милосердій о Васъ промислъ дѣетъ; да вящшими подвиги Вашими болшую службу приносите Господевѣ, враги Имене Его Пребожественнаго отъ наслѣдія христіянского истребляюще, братію Вашу и сродники, други и сосѣди, во плѣнь нечестивихъ Агарянъ ятія, на свободу возвращаете, миръ же и тишину желаппую породѣ Росіистей оружіемъ Вашимъ крѣпцѣ содѣваете.

Сихъ ради винъ благословнихъ и инихъ многихъ, Пресвѣтлѣйшій Государъ Царъ и Великій Князь Алексѣй Михайловичъ, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержецъ, мечъ отъ Бога себѣ даппій на отмщеніе злочестивимъ вземлетъ во прекрѣпкую си десницу, и Вамъ такожде творити повелѣваетъ; да Божіимъ пособіемъ мужественнѣ на супостати Ваша нашествіе творите, гордую ихъ силу смиряете, и непокорыивихъ вія побѣдними попираете ногами. Еже да удобіе творити возможете, се благочестивій Царъ не на лукъ свой уповалій, но въ Божіей помощи всю надежду имѣяй, благоволи прислати въ православній полкъ Вашъ чесную и святую икону великого Божія Угодника, во Святыхъ Отца нашего Алексія Митрополита, Кіевского и всея Росіи Чудотворца, Вашого единостранника Чернѣговского родимца, но всѣхъ православнихъ христіянъ скорого помощника и покровителя; да ви совершенною вѣрою и любовію и съ теплими молящеся ему слезами, его святимъ ходатайствомъ пѣснь побѣдную воспоете, свѣтлое дѣюще

торжество, по одолѣніи враговъ злокварнихъ. Онъ бо, дивній Чудотворецъ, имать данную себѣ благодать отъ Всемогущаго Господа еже брани утоляти, ярость звѣрообразнихъ Скифовъ во кротость прелагати, и устремленіе ихъ во страхъ и бѣгство претворяти. Аще бо еще во плоти ему бывшу, Московского и Кіевского престоловъ жезлъ паствы содержавшого, страшни словесе увѣщанія его врази бяху, и не дерзаху нашествія на Російскія дѣяти страни; колми паче нинѣ, внегда уже святою и непорочною своею душею Божію предстоитъ Престолу, всякого прошенія не лишаяся, прещенія его убоятся и не возмогутъ противу Вамъ стояти, иже его правителствомъ и пособіемъ дѣло сіе Божіе воспріемлете. Великую древле великому сему Святителю и Чудотворцу почесть сотворилъ естъ Царъ Татарскій Чанибѣкъ, егда ослѣпшей его царици Тандулѣ, умоли чрезъ посланіе си Святаго пріити ему изъ Російскія страни въ его Орду; Святому же путь воспріемшу, и еще во мнозѣ отъ Орди растояніи бывшу, бысть явленіе Царицѣ, яже видѣ во снѣ сего предивнаго Святителя во вся Архіерейская облеченная, со многими священники и діякони, также по своему чину облеченними, къ себѣ исцѣленія ради приходяща. Ей же сонъ сей Царю возвѣстившей, абіе вѣсть принесеся о шествіи Святителскомъ изъ Росіи; Царъ же убо и Царица, по образу видѣнному во снѣ, повелѣста священнія одѣянія, отъ чесних и драгихъ вещей, готовити на самого Архіерея святаго и на вся съ нимъ приходящія церковники; и внегда Богу поспѣшествующу приближашеся, изійде во срѣтеніе Святителю со синомъ своимъ Бердебѣкомъ и съ прочими сыми своими, и со всѣми велможи и князи своими всечесно. А егда пріийде на мѣсто жилища ихъ, абіе почтеся тѣми уготованними дари, яже освятивъ, облечеся въ ня, такожде и вси бывшіи съ нимъ по своемъ чину облекошася, и воспѣваше молебная; воду же освятивше, тоя кропленіемъ внезапу Царицѣ свѣтъ очію даровася, аще и

невѣрнѣй бывшей. О чудесе превеликого: Божій рабъ нечестивую воочаетъ! О дива чудесного: кромѣ врачествъ тѣлесних, недугъ исцѣляетъ! О милосердія отческого, яко недостойную благодати удостояетъ! За что много почтенъ и ударованъ богато, возвратися во свояси, миръ нося православнимъ христіяномъ, яко овцамъ кроткимъ отъ волка хищного и лютого звѣра. Но и паки вторимъ своимъ во Орду хожденіемъ, лютѣйшого варвара и неситного крове христіянскія змія, сина Чанибекова Бердебека, устремившася плѣнити землю Російскую, своимъ увѣтливимъ увѣщаніемъ, яко Богомудрій, удержа отъ лукаваго предпріятія, и стаду своему сладкую содѣя тишину.

Аще убо тогда въ мертвеннѣй плоти толико силенъ бяше и словомь и дѣломъ, много паче нинѣ, Безсмертному Богу безсмертною предстоя душею, силенъ естъ сотворити, луки врагъ Вашихъ сокрушити, мечи сломити и самихъ попрати, аще ему достойнаго не сотворятъ почитанія. Ви же братія, вѣрніи воя Царя Правовѣрнаго, воздавайте достойное и должное великому сему Святителю почитаніе, и призивайте усердно на помощъ Вашу, яко скорого пособителя, по сказанію имене его святого—Алексій, еже естъ *пособитель;* и не будетъ вотще прошеніе ваше, писанно бо естъ: *просите и дастся вамъ.*

Не уповайте же на многолюдство, на силу, на кони и на оружіе ваше; ибо писанно естъ: *ложъ конь во спасеніе, и оружіе мое не спасетъ мене;* но уповайте на Господа глаголюще: *помощъ моя отъ Господа сотворшаго небо и землю,* и будете блаженни, яко пошлетъ Вамъ Господь помощъ отъ Сіона и отъ Святаго заступитъ Васъ. Упова глаголемій щудъ Голіафъ на силу плоти своея и на оружіе; но бысть побѣжденъ отъ Давида малого плотію, великого упованіемъ о Бозѣ; его же упованіе сице намъ священное писаніе изявляетъ: *и рече Давидъ иноплеменнику—и ти идеши на мя во оружіи и броняхъ и щитомъ, азъ же на тя*

иду во имя Господа Саваоѳа, Бога Наставника Израилева; и укрѣпися Давидъ надъ иноплеменникомъ, и умертви его пращею и каменемъ, и уби его. Да идутъ иноплеменници на Ви, вооруженіи желѣзомъ, мечи и стрѣлами со Голіяѳомъ: Ви грядите со Давидомъ, огражденни упованіемъ во имя Господа Саваоѳа, и будете во истинну побѣднія воспѣвати пѣсни. Укрѣпитеся надъ ними, яко же древле синове Рувимови и Гадови и полплемене Монасіина, и бранишася противъ Агаряновъ, и укрѣпишася надъ ними, и предашася въ руцѣ ихъ Агаряне и вся обитанія ихъ, зане Господа возваша егда ополчахуся, и услиша ихъ, зане уповаху Нань, и плѣниша користы ихъ. Аще узрите множество коней, и всадникъ грядущихъ на Ви, не убойтеся, се бо во Божественномъ писаніи увѣщаетъ Боговидецъ сице: *аще изійдеши на брань ко врагомъ твоимъ, и видѣвъ кони и всадники и люди множайшія тебе, да не убоишися ихъ, яко Господь Богъ твой съ тобою.* Намъ же іереомъ завѣщаетъ глаголати къ Вамъ сія, въ годъ брани: *Послушай Израилю, вы входите днесь на рать ко врагомъ вашимъ, да не ослабѣетъ сердце ваше, не убойтеся, ниже устрашитеся и не уклонитеся отъ лица ихъ, яко Господь Богъ вашъ, идій предъ вами, способствуетъ на враги ваша и спасетъ васъ.* Не убояся древле Царъ благочестивій Езекія гордаго Сеинахорима, велиимъ множествомъ ратнихъ ополченна, упова бо на Господа, и торжествова надъ враги своими: зане Господь посла Ангела своего ему во помощъ, иже порази вся мужы храбрія и бранники и началники вои. Ими же убо онъ люди своя во упованіе словеси возбуждаше, та и азъ Вамъ, Божіимъ воемъ, да подобнимъ на Бога упованія возложеніемъ подобную обращете помощъ, предлагаю сице: мужественнѣ дѣлайте и укрѣпитеся, не устрашайтеся, ни ужасайтеся отъ лица Солтана Турецкого и Хана Перекопскаго и всего множества лицъ иже съ нимъ; яко много множае суть неже съ тѣми: съ тѣми бо естъ

мшица плотная; зъ нами же Господь Богъ нашъ, и ополчит-жеся за насъ. Ей ополчится Господь за Васъ, о вои благочестивіи, яко Вы о Его Божественѣй подвизаетеся славѣ! Ополчится Господь за Васъ, яко Ви за Церковъ Его Святую на враги ея ополчаетеся! Ополчится Господь за Васъ, яко Ви хранящe заповѣдь Его, яже о любви души своя о братіи полагаете Вашей, тщащеся лютаго ихъ плѣненія свободити, и отъ оскверненія сохранити махометскаго! Ополчится Господь за Васъ, яко Ви персми Вашими, аки стѣною необоримою, ограждаете православнія христіяни! Точію молю Ви братія возлюбленная, да на сіе дѣло Божіе исходите извергше грѣховное бремя, чрезъ покаяніе святое, и утвердившеся напутіемъ небеснимъ, еже естъ животворящое тѣло и кровь Господа Бога и Спаса нашего, отъ нея же ядій и піяй достойнѣ, живъ будетъ во вѣки, по оному словеси Господню: *ядій Мою плоть и піяй Мою кровъ, имать животъ вѣчній*. Къ тому совѣщаю Вамъ, да благочесно живше, любовъ храните между собою, и единимъ сердцемъ, единою душею идете на супостати Ваша; тако бо во едино совокупленнимъ, вражія сила одолѣти не возможетъ, яко и стрѣлъ во единомъ снопцѣ сущихъ никтоже сломити доволенъ; тія-жъ де паки, по единой разлученнія, и малая ломитъ сила. Еще увѣщаваю Ви любовнѣ, да вся труди Ваша и дѣла вручаете милосердіѣ всѣхъ правовѣрнихъ Хранителницѣ Преблагословенѣй Матерѣ Божіей, да подъ Ея покровителствомъ службу Вашу совершающе, блаженно ея получите окончeніе. Напослѣдокъ, вину на помощъ призивайте великого Святителя Алексія, да онъ яко Пастиръ, Васъ, овци словеснаго стада Христова, защититъ отъ волковъ хищнихъ, отъ бѣсурманъ нечестивихъ; да подасть Вамъ благословеніе Господне на предлежащое дѣло, да умолитъ Вамъ у Господа Силъ, непобѣдимую силу, промислъ благоразумній, совѣтъ здравій, путь неблазненній, подвигъ благополучній; *да страшни будете во очесѣхъ ихъ, да единъ*

отъ Васъ поженетъ тысящу и два двигнета тми. Ти же, о Божественній Святителю, преблагій Пастирю, премилостивій Отче, премудрій Учителю, предобрій Наставниче, Апостоломъ Сопрестолниче, Врачу премилосердій, Служителю Богопріятній, Свѣтилниче пресвѣтлій, Вожде преискусній, Архіерею Божій дивній Чудотворче, Отче Святій Алексіе! буди по имени твоему пособитель православному сему воинству, покривай ихъ омофоромъ твоимъ отъ стрѣлъ вражіихъ, сокруши, жезломъ твоимъ пастирскимъ, лютая оружія сопротивнихъ, огради стадо сіе словесное стѣною благословенія твоего, воздѣжи руцѣ твои святія ко Господу на небеса, якоже иногда Боговидецъ на горѣ во пустинѣ: да сіи православніи вои, твоими святими молитвами, пріймутъ отъ Господа во подвизѣ си утвержденіе, смирать гордія враги, не покланяющіяся колѣнъ своихъ о имени Пресладкаго Іисуса; да лукъ силнихъ враговъ изнеможетъ, а немощніи препояшутся силою; да яже отъ благочестивихъ Царей злочестивіи врази неправедно восхитиша, та паки взищутъ во державу Благовѣрному нашему Государу Цару и Великому Князю Алексію Михайловичу, всея Великій и Малія и Бѣлія Росіи Самодержцу: во еже би на мѣстѣ, идѣже Богъ во Троици Единій, отъ правовѣрнихъ во храмѣхъ и пѣніихъ прославляемъ бяше, паки Его Пресвятому имени во храмѣхъ святихъ прославляемому быти. О даждъ то намъ, Всещедрій Боже, молитвами Святителя Алексія получити, слави ради имени Твоего; не намъ Господи, не намъ, но имени Твоему даждь славу отъ всѣхъ силъ небесних, славимому нинѣ и во безконечнія вѣки! Амѣнъ.

При якой Святителя Христова Алексія иконѣ и словѣ, и особливая Монаршая до Гетмана Самойловича грамота, прежную вѣрность ему похваляючая, а на наступовавшую противъ бѣсурмановъ войну заохоцающая, и всякіе давніе волности всей Украинѣ Малоросійской и всему войску Запорожскому потвережаючая, тилко о едну службу войско-

вую желателная принесенна грамота. Которою то милостивою Монаршою грамотою, иконою Святителя Христова Алексія и словомъ онимъ похвалнимъ, такъ Гетманъ Самойловичъ, яко и все войско Запорозское Малоросійское велце было утѣшенно и на брань противу бѣсурмановъ (хочби до остатнего упадку) заохочено.

Въ первихъ теди августа числехъ, кгди всѣ пререченіе Великоросійскіе и Малоросійскіе войска, не оподалъ себѣ обрѣтаючися, до своихъ стяглися обозовъ, и до брега Днѣпрового противъ Бужина, августа 7 притягнули, тогда изъ за Днѣпра принесенна вѣдомость, же уже и смокъ Византійскій приползъ на Украину, и многочисленними войсками своими, старовѣчное столечное мѣсто Козацкое Чигринъ, августа четвертого, облеглъ и началъ бомбардировати и добувати. Увѣдомившися зась, же войска силніи Царскіи зъ Козаками на оборону Чигрину уже къ Днѣпру приближилисъ, виправилъ заразъ зъ арматами килкодесятъ тисячъ янчаровъ и султана едного, тожъ въ килкодесять тисячъ Орди до брега Днѣпрового къ Бужину, приказавши имъ, абы отнюдъ войскъ христіянскихъ на оборону Чигрину идучихъ чрезъ Днѣпръ не препустили. Тіи теди янчаре и Татаре до брега Днѣпрового, где было войску христіянскому перевозитися, пришедши, и оний ввесь шанцами зъ арматами осѣдши, певни того были, же не препустять чрезъ Днѣпръ на тую сторону войскъ христіянскихъ; о чомъ и веизѣръ и паша Ибраимъ подъ Чигриномъ не воптпили, лечъ въ томъ надѣя ихъ омилила. Поневажъ Богъ Всемогущій еще того лѣта не давши бѣсурмановѣ жезла на жребій свой, далъ разумъ и совѣтъ такій вождемъ христіянскимъ, же ставувши у брега Днѣпрового, а увидѣвши на той сторонѣ Турками и Татарами обложенній брегъ Днѣпровій, повелѣли ночною порою на еденъ островъ Днѣпровій же, просто шанцовъ Турецкихъ бывшій, завести, скрито поставляти и порихтовати,

на тую Днепра, где янчаре и Татаре, сторону, килкодесятъ арматъ самихъ болшихъ и въ далечайшіе целѣ досягти могущихъ; а Козакамъ, виборнѣйшимъ стрелцамъ, килконадцятомъ тисячамъ приказали тоеи-жъ ночи на тотже островъ лотки водніе сухменемъ позатягати, а въ ночѣ зъ острова, въ належитомъ до войни порядку и устроеніи, на шанци оніи Турецкіе чрезъ Днѣпръ тихо поплинути и ударити, еже бысть августа числъ среднихъ чили послѣднихъ.

Я сіе дѣяніе описуючій, не могучи совершенной имѣти вѣдомосты зъ записокъ реестровихъ Козацкихъ о той первой войнѣ Чигринской, мусѣлемъ оную вичерпати зъ рифмомъ панигиричнихъ пререченого Александра Бучинского, которій такъ пишетъ: ижъ Козаки помененніи виборніи, глухой и темной нощи въ лотки свои всѣвши, поплинули тихо отъ острова своего чрезъ Днѣпръ, на шанци Турецкіи; которихъ Турки навигацію почувши, видали на нихъ подъ темную зору невредителній нимало килкократній арматній и янчарскій огонь, которого Козаки бинамнѣй неубоявшися, плинули просто а тихо ко брегу, до шанцовъ бѣсурманскихъ; егда же близъ брега бяху, и шостами дна Днѣпрового уже досязаху, тогда на музикахъ войсковихъ зайграли на кровъ марсовій танецъ; до якихъ игоръ янчаре шанцовіи не могучи и не умѣючи военного танцу отправовати, мало зъ Козаками спиралися, але пораженни и преконанны отъ нихъ зоставши, шанци зась свои зъ арматами и всякими запасами, по брегу Днѣпровомъ бывшіе, безъ памяти покинувши, въ лѣси и луги тамошніе убѣгоша. А скоро свѣтъ станулъ, и Гетманъ Самойловичъ о вибытю Турковъ зъ шанцовъ онихъ певную получилъ вѣдомость, теди еще къ тому первому войску своему, въ опанованіе шанци Турецкіе, вслалъ килконадцять тисячъ Козацкихъ мушкетеровъ; а для переправи всего войска своего, приказалъ денно и нощно пороми и всякіе суда водніе зъ рознихъ мѣстъ зійсковати и споражати.

Ибраимъ паша и вейзѣръ о утѣчцѣ япчаровъ своихъ зъ шанцовъ Днѣпровихъ довѣдавшися, барзо зтривожилися, а побывши кіемъ суетнихъ боговъ своихъ (на якихъ помощъ надѣялся), боки самъ зъ свѣжими япчарами, зъ Ханомъ и зо всѣми Ордами отъ Чигрина до брега Днѣпрового къ Бужину прибывши, крѣпко натирали на тое Козацкое, що шанци Турецкіе отняли, войско. Въ тимъ часѣ килко тисячъ войска Московского, а зъ Низу особливе Запорожцовъ, отъ Сѣрка Кошового виправленнихъ, лотками въ помочъ тимъ же Козакамъ до шанцовъ отнятихъ Турецкихъ приплинуло, и сполъ зъ тими Козаками крѣпкій бой зъ Турками и Татарами, на другій день, при всходѣ солнечномъ зачало. Що увидѣвши на семъ боку Днепра бывшіе войска Московскіе и Козацкіе, начали абіе зъ острова помененного Днѣпрового, по указу, силніи на войска Турецкіи и Татарскіи презъ Днѣпръ, зъ арматъ въ закритю будучихъ, испущати перуни; которими нетилко многихъ Турковъ и Татаровъ, при упорѣ бывшихъ, поразили и изъ животомъ разлучили, але и сина Ханского тоею-жъ смертною не оминули порціею. И такъ паша, вейзѣръ и ханъ, Козакамъ нѣчого нездѣлавши, мусѣли зъ великою шкодою назадъ до Чигрина отвернути.

О чомъ Венжикъ Хмелниченко увѣдомившись, барзо зтривожился своего нещастя, а боячися тѣснѣйшои отъ Турчина неволѣ, намѣрилъ былъ нестатку своему попустивши цуглѣ, уйти отъ Турковъ до сторони христіянской; але окруженній пашами и тайно-полѣтичними Турецкими надъ собою караулами, немоглъ того исполнити. После тоеи потреби и битви, заразъ всѣ войска Московскіи и Козацкіи приспособленними водними судами и поромами, зъ великою скоростію и пилностію, невидячи жаднои отъ Турковъ и Татаровъ препони, начали за Днѣпръ денно и нощно перевозитися, хотячи належитую учинити помощъ ратуемому и уже надвоителенному отъ бѣсурманъ Чигринові. Зъ кото-

рого въ тотъ же часъ виправленпій добрій молодецъ Козакъ, штучнимъ промисломъ и отважнимъ сердцемъ чрезъ всѣ войска Турецкіи и Татарскіи прокравшися, прибылъ до Гетмана Самойловича, и донеслъ ему, же уже Турчинъ крѣпко его ошанцовавши и облегши, цѣлій мѣсяцъ зъ пилностю добуваетъ, и всякихъ способовъ и вимисловъ зъ премногими штуками и коштами до добытя заживаетъ, въ ночѣ двѣ, а въ день тилко полтори години допускаючи войскамъ обоимъ отдохнуты. Якимъ своимъ наступленіемъ и войною неусипною зѣло докучилъ уже Чигринскимъ облеженцамъ; и любо смѣло шанцуется и лѣзетъ подъ Чигринъ; однакъ взаемне и отъ облеженцовъ Чигринскихъ, чрезъ витѣчки и випори, силній встрепъ относитъ, и великого урону въ войскахъ своихъ дознаваетъ.

После такой вѣдомости, Турчинъ неусипно стараючися о добыте Чигрина, подвелъ значніе двѣ мѣни подъ Чигринскіе стѣни; которими где виломалъ оніе и несумѣнно тими проломами а множественною силою надѣялся въ Чигринъ втиснутися, тогда и Козаки облеженци, мужественно и великодушно зъ голими персами тимижъ проломами зъ Чигрина виступивши, и собою оній заслонивши, превеликую зъ яничарами чрезъ килко годинъ, поколь стѣни поламанніе забудованно, неугасающую имѣли бытву; въ которой при всесилной Божіей помощи 30 тисячъ Турковъ забивши, и своего войска тогди-жъ 5 короговъ утративши, отвратили въ бѣгство отъ Чигрина полки чуждихъ. Третій подкопъ Турецкій Козаки въ Чигринѣ постерегши, абіе оній перерѣзали и отняли, и тимъ же порохомъ Турковъ частовали, а на витѣчкахъ частихъ, еднихъ Турковъ въ шанцахъ забивали, а другихъ зъ шанцовъ живцемъ за власи хватали, и въ Чигринъ привлекали, сполне зъ Турецкими арматами.

Якую Турчинъ увидѣвши шкоду въ людехъ и арматахъ, заразъ всѣ шанци свои умоцнилъ и обваровалъ плетенними и землѣ наполненними кошами, также и армати въ шанцахъ

будучіи до столповъ древянихъ моцними поприковувалъ ланцюгами, жебы Козаки випорами своими, якъ и первѣе, не могли ихъ снадно похватати, и норами своими въ Чигринъ умкнути. Еднакъ же мало тое Туркамъ помагало; поневажъ мужественніи облеженци Козаки, сами едни (бо войско Великоросійское, въ замку Чигринскомъ знайдовавшоеся, зъ Козаками отнюдъ не виходило), частокротъ зъ Чигрина випадаючи, и чрезъ коши въ шанци Турецкіе вдиралися, Турковъ въ нихъ много забивали, и армати многіе прикованніе отъ столповъ отломлювали, и въ Чигринъ запроваживали. А надто и въ обозъ межи саміе намети Турецкіе, мужественнимъ сердцемъ Козаки, Чигринскіе облеженци, едного часу о полночи впадши, изъ мягкихъ перинъ Турковъ роскошнихъ, сладкаго сна уживавшихъ, вивинувши, великую тривогу, замѣшане и ущербокъ имъ учинили, и изъ многими здобычами въ Чигринъ щасливе повернули.

Турчинъ еднакъ старался силно о добыте Чигрина, поколъ бы войска Великоросійскіи и Козацкіи отъ Днѣпра на отсѣчъ ему не приспѣли. Въ тимъ разѣ Ибраимъ паша нагло захоровалъ на подогру; еднакъ своего доказиваючи предсявзятя, велѣлъ заразъ для защиты войску своему отъ срелби Чигринской, многое число приспособити и подъ мури Чигринскіе провадити гарбъ повстянихъ, зъ внѣ и зъ внутръ леномъ и прадивомъ зъ смолою толсто увитихъ и уклееннихъ. Що гди вскорѣ учиненно, теди по указу пашѣ, заразъ янчари въ тихъ гарбахъ смѣле и безъ шванку своего подъ мури Чигринскіе начали присоватись, надежни будучи добытя Чигринского; которимъ гарбамъ и въ нихъ янчарамъ гди дробная стрелба зъ Чигрина не могла шкодити, теди зъ замку Чигринского Нѣмчинъ, при войску Московскомъ бывій, хижо кинулся до своеи штуки, и надѣлалъ гранатовъ прадивнихъ, зъ смолою и лоемъ добре укрученнихъ, порохомъ и сѣркою напачиняннихъ. Гди потимъ янчаре, зъ певною надѣею згуби Чигринской, въ тихъ смоленнихъ гарбахъ, за-

приводомъ самого вейзѣра и Ибраима паши, близко подъ Чигринскіе присунулися стѣни, теди зъ Чигрина и замку Чигринского, войско Московское и Козацкое дробную стрелбу, тому гарбяному штурму невредителную, густо випустивши, вдарило зо всѣхъ арматъ на оныхъ; а вслѣдъ за тимъ арматнимъ громомъ, кипенно зъ Чигрина подъ всѣ гарбы помененіе смоляніе и сѣрчаніе запаленніе гранати; отъ которихъ гди приправніе оніе штурмовіе гарбы начали зажигатись, и янчаровъ смолнимъ и сѣрчистимъ душити димомъ, а Туркамъ ихъ отнюдъ угасити было невозможно въ военной бурѣ и заверусѣ, поневажъ и стрелба помененная арматная и дробная зъ Чигрина не угасала; теди Турки отстрадавши въ добытю Чигрина надѣи своея, зо встидомъ и зъ великимъ въ силахъ своихъ ущербкомъ, покинувши штурмъ свой гарбяній, принужденни чмихати и утѣкати едни въ шанцѣ, а другіи ажъ у въ обозъ свой, отъ Козацкихъ на випоръ изшедшихъ копій и демешокъ. Зъ якои потребы и вейзѣръ самъ зъ Ибраимомъ пашею до наметовъ своихъ утекши, и на землю повергшися, дяковали пророку своему Махомету, же еще въ той военной борбѣ и замѣшаннѣ страшной не допустилъ имъ погинуты. По такомъ пройграномъ штурму и упадку, еще вейзѣръ и паша Ибраимъ, уходячи перешкоди въ своемъ замислу отъ войскъ Російскихъ и Козацкихъ, отъ Днѣпра наступити Чигрину въ помощъ имѣвшихъ, на добыте Чигрина ужили новой моди и способу, а то такого: ижъ со всего войска своего много до единной череди собравши кормнихъ Азіятицкихъ буйваловъ и кравъ, усовѣтовали оними, нуждею погнавши, наполнити рови Чигринскіе, а по нихъ янчарамъ въ Чигринъ вломитися приказали. Що Козаки облеженци, уже на мясо примерліе, орлѣмъ окомъ зъ муровъ и стѣнъ Чигринскихъ усмотрѣвши, яко левъ на ловъ, были готови до даня отпору чередѣ скотинной, а зъ нею и янчаромъ, тилко ожидали арматнего початку; а такъ гди зближилася череда оная, крѣпко рича-

щая и нуждею гнанная до рову Чигринского, тогда зо всѣхъ стѣнъ и арматъ Чигринскихъ, за часу добре на тое вистрихованнихъ, крѣпкіи випущенно перуни, отъ которихъ череда зѣло пораженная, абіе замѣшавшись, невоздержнимъ стремленіемъ назадъ кинулася, и своихъ яничаровъ, гнавшихъ ю, полки и шики замѣшала, розгромила и потоптала; а Козаки по готовомъ такомъ ладу зъ Чигрина випадши, латво и безоборонно а доволно, въ крвѣ бѣсурманской, зъ великимъ ихъ ущербомъ, свои копіи и демешки напоили. Тому же собывающуся, абіе зъ другой сторони, отъ Днѣпра и Бужина на помочъ Чигриновѣ, аки орли бистроліотніе, войска Московскіи и Козацкіи легкіе многіе наспѣли, и зъ обохъ сторонъ на войска и сили Турецкіе крѣпко наступили и замѣшали, и на самій кошъ Турецкій мужественно натерли (а то августа 27, когда въ Кіевѣ на верхномъ городѣ, въ немъ же началници бяху Царскіи—князь и воевода Кіевскій Іоанъ Борисовичъ Троекуровъ, и околничій Иванъ Ивановичъ Ржевской, яко Синопсисъ Кіевскій свидѣтелствуетъ, чрезъ отца Гизеля Архимандрита Печерскаго и иннихъ игуменовъ, со всѣмъ духовенствомъ и изъ многонароднимъ собраніемъ, малъ не чрезъ увесъ день лѣтній, со чудотворною Пресвятои Богородици иконою Печерскою, нѣкогда предъ тимъ зъ мѣсца еи недвиганною, и со иннѣми иконами и чесними крести, и Святихъ Божіихъ мощми, молебная литая округъ верхнего оного града отправована); противъ которихъ Турецкіе а Татарскіе великіе сили любо много оппоновалися, однакъ зрозумѣвши совершенно и всѣхъ войскъ христіянскихъ зъ обозами и пѣхотами зближенеся, и въ своихъ силахъ звонтпивши и въ страхъ зѣлній попадши, рушили отъ Чигрина до утеку въ легцѣ восвояси, всѣ тяжари обозовіе, запаси и многіе користы облеженцамъ Чигринскимъ и иннимъ войскамъ помощнимъ Россійскимъ покинувши; на которіе войска тіе конніе мало смотрячи, ажъ до Чорного

Лѣса отъ Чигрина за Турками и Татарами гонили, и премногое число ихъ всюда, по поляхъ тамошнихъ, а найбарзѣй подъ Чорнимъ Лѣсомъ поразили и побили. Що все таяжъ поетицкая муза, чрезъ пререченого панегиристу Александра Бучинского Ясколда, таковими описуетъ и изясняетъ рифмами:

Tu pola Czyhyryńskie, długo nieorane,
Ostrym skopane rogiem, a trupem zasiane.
Na kilka mil usłano Turkow y Janczarów;
Wysokie leżą wały y z dzikich Tatarów.
Konie w trupie haszące (1), trupem polegaią,
W zamianę Ruś bachmaty (2) Tureckie wsiadaią.
Drogich pełno zawoiów (3) w każdego, bławatu (4).
Pieszo Kozak na woynę, z woyny na bachmatu;
Oszukano Kozaka, niebrodząc wziął kaczkę (5);
Morzem do nich nie chodząc, dal suchą trepaczkę.
Niegrześć y trupa, ratum (6) takie z Czyhyryna;
Wilcy pogrzeb odpieią, ziadłszy poganina.
Niechay pozna, z Kozakiem ze woyna nie żarty (7),
Nie użyczą mu folgi (8) z Ukraińskiey warty;
Folgi psia krew niegodna, która nad Chrześciany
Folgi nie rada użyć, wydaiąc na rany.
A w lot gdy z nieprzyiacioł hołota (9) iuż złota,
Wieksza roście ze złota na Turka ochota,

---

(1) Скачущіе.
(2) Лошадь татарская.
(3) Повязка.
(4) Шелковая матерія, особливо голубаго цвѣта.
(5) Утка.
(6) Опредѣленіе.
(7) Не шутки.
(8) Пощада.
(9) Голякъ, бѣднякъ, бобыль, безпомѣстный.

Krzyknie, Turka wybiiem, skruszym Machometę,
Potym z iego imienia naznaczym mu metę (¹).
Widzim, co dawno słyszym z zgodney prorokinie,
Gdy na wszech Turczyn Chrześcian powstanie, sam zginie.
Cichą radę, sekretną wnet czynią rycerze,
Ktokolwiek z nas przy całey chce zostawać wierze,
W stateczne niech się serce, by w zbroie przybierze,
Wnet tu będą poganie pierzchali (²), by pierze.
To Kozak. Insza Turczyn, zagnany w swym kosze,
Gdy iedne zbite, drugie, iako gdy kokosze (³)
Od iastrzębia rozpierzchłe, pominąwszy gniazda,
Kędy która uwidzi; że tak iego iazda,
Wszędy od orłow Carskich zagnana w turnieie (⁴);
Iuż sam y tam ziadły łeb niewie, kędy chwieie.
Min sztucznych zaniedbywa, z tych u iedney skały,
Które mocno Czyhyryn zewsząd opasały;
A sam, iako lin w koszu, zdyszy, łażąc brzuchem,
Czyli iako szalony buhay przed obuchem,
Pod się wnurzywszy głowę, krentymi rogama
Ziemię szarpie, a za się wszystkiemi nogama
Rzuca piasek; y tam, tak ziadły łeb skronie
Sam swe szarpie, w zaiadłey wszystek złości tonie,
Szukaiąc rad, a wszakże nikt mu do tey dumy
Nierozprzestrzeni czoła przeciw ostrey brumy (⁵),
Którą sam han, scisniony od smiertelney rany,
Z Braim baszą, y z swemi poradza sołtany,

(¹) Предѣлъ, рубежъ.
(²) Уйти, спастись бѣгствомъ.
(³) Насѣдка — курица.
(⁴) Карусель; замѣшательство, безпокойство.
(⁵) Ненастье, непогода; неудача.

Na Dunayskie obrocić brzegi każe oko,
By ich fala ([1]) na potym y w stepie széroko
Nierozniosła, zarwawszy w dębowe odnogi,
A tam by ich nizano na sznur, iak minogi ([2]).
Tą Braim basza rzeczą w płomień zapalony,
Podskoczy pod mur trzykroć, zginąc by szalony
Gotow; «niech gawurskiego nie uciecze grotu ([3])
Ta pierś, niżli sromotnie życzyłbym powrotu;
Który, wielkim narodom odiąwzy swobody,
Skały do nog nachylał y Kandiyskie wody;
A tu, iedney nie wziąwszy, odeyść mamy klatki,
Y nie zerwąż to piersi lwie paiączey siatki.»
W tym gdy złote dnia swiatło do Antypod spada,
Pod srebrzyste księżyca, Kozak w tabor wpada.
Tu, iak pięknie, uważay, herbowna splendeca ([4])
Turskiey łuny Turczynu na zgubę przyswieca.
Ledwo Basza w namiocie ([5]) kozacki puk ([6]) słyszy,
A iuż woyska w swym koszu nabitego zdyszy!
Na lotnego miece się sam iuż bontyfera ([7]),
W czystym polu, przytulić gdzieby się miał, szpera ([8]),
Sciga za swą wyprawą, gdzie li ci koczuią,
Napadnie, aż na placu noc wieczną noczuią.
Hey niestetyż ([9]), zdeymą go tu strachy gorące,
Gdy obaczy swieżą swych krwie strumienie ([10]) wrzące.

([1]) Волны.
([2]) Родъ рыбы — Миноги.
([3]) Гротъ, гротикъ, дротикъ.
([4]) Великолѣпіе, блистательность.
([5]) Шатеръ.
([6]) Стукъ, шумъ.
([7]) Названіе коня.
([8]) Ищетъ.
([9]) Увы!
([10]) Ручьи.

Sam y tam, by odyniec ([1]), chrosci ([2]) po szelinie ([3]).
Tu Murzowie z Abyzem, iako dzikie świnie:
A pokryty tam listem Zaporożec czuie,
By naylepszy myśliwiec bez pamięci szczuie;
Iak by koty y chytre liszki po szelinie,
Niże z gwintowki na cel, gdzie li okiem skinie ([4]);
W czysty gdy step wypadnie, tu też iezdziec goni,
Z iakim tryumphem szabla powiesza ich z koni;
Sciele, na kilkadziesiąt mil, puste przeprawy
Turskim trupem Wkrainiec dla wieczystey sławy;
Poki placu dostało, za same granice,
Gorące krwie Tureckiey pryskaią cieplice.
Już tu z owey Turczyna wyzuto pieszczoty ([5]),
Co to słodkie chłodniki sciele pod namioty,
Kiedy mu ciężkie w koszach łamią katarakty,
A samego wywodzą w niespokoyne trakty:
Aspry ([6]) y inne kruszce sypią się, by pierze;
Kozak na Turka wsiada, mało ich y bierze;
Więcey łupu z ich trupa, rozumie, nabierze,
Gdy mu końca doiedzie przy nadziei, wierze,
Mocą Tego Samego, Komu krzywda dzieie,
Z Czyiego się on Krzyza, poganin, rad smieie.
Gonią Turczyna mężnie, aż za czarne lasy,
Zamkneli go w ciemny dom y wieczne tarasy ([7]).
Wybili Turkow, zniesli y kosze do gruntu ([8]);
Jeśli sam Basza trafi, niewiem, Trapezuntu.

([1]) Дикій кабанъ.
([2]) Хрустѣть.
([3]) Роща, лѣсъ.
([4]) Завидѣть.
([5]) Нѣга.
([6]) Мѣлкая серебренная монета.
([7]) Валъ, террасъ; тюрма.
([8]) До основанія.

I lubo ciemnych lasów przeskoczy przez płoty ([1]),
Przecież na gorsze spadnie w pana swego groty.
Sam zaś, parta tueri ([2]) mieniąc większą cnotę,
Quam quaerere ([3]), w dom spieszy kozak na robotę.

По такой перво-Чигринской христіянской щасливой надъ бѣсурманами викторіи, и по освобожению Чигрина отъ непріятелского обстолнія и руини, обоп войска Великоросійскіе и Малоросійскіе, отдавши благодареніе Богу Спасытелю и крѣпкому на враговъ Помощнику своему, а зоставивши въ Чигринѣ значное президіумъ Козацкое и часть невеликую войска Московскаго, одійшли зъ подъ Чигрина ко Днѣпру; а Днѣпръ преправивши, розойшлися щасливе восвояси, септеврія числъ среднихъ. Панегириста зась предпомененній, Александеръ Яскольдъ, свой *Чигринъ* названній панегирикъ тими закончилъ словы:

Affekt wdzięczności ([4]).

Nie nam Panie, nie nam,
Ale Imieniowi Twemu day sławę.

Boże! nie sobie kozak sławę przypisuie,
Lubo tak drogie skarby z zwycięztwa szacuie ([5]);
Ale pierwszy cel dawszy Twoiey, nie swey sławy,
Kruszy, o Twoiey sile, siły rycerz prawy ([6]);

([1]) Плетень, заборъ; засѣка.
([2]) Parta tueri — защищать, сохранять пріобрѣтенное.
([3]) Quam quaerere — нежели пріобрѣтать, искать.
([4]) Чувство благодарности.
([5]) Цѣнитъ.
([6]) Настоящій, истинный, нелицемѣрный.

Turskie depcze zagony na zaszczyt oyczyzny,
Gdzie, by wiara wiek trwała, broni swoy brzeg żyżny ([1]):
Tego to broni brzegu, co nigdy przymierza
Z Turkiem nie miewał, wziąwzy ([2]) z kniazia Władzimierza,
Który sławnego panstwa Russa piersi twardych
Bronił statecznie, krusząc szklanną butę hardych,
Tym to y teraz idzie, tym cny kozak śladem,
Nie Sybaritów onych rządzi się przykładem,
Co to tylko się szczycą śladem Herkulesa,
A sami weń nie skoczą ani do pułkresa;
A tu, w same wstąpiwszy Ruś przodkow swych ślady,
Goni skokliwe w lasach Krymskie oready;
Zbiiaiąc y Turczyna nadęte szyszaki,
Wieczystey sobie sławy w nich rysuie znaki;
Pamiętne sypie kopce, kładzie y kupressy ([3]),
Smiertelne dawszy lemma ([4]): fugaces oppressi ([5]).
Wiekopomnie czytaycie, stawszy na mogiły,
Co Turkom wysypali Ruś, Boże! z Twoiey siły.
Wznieś prawicę ([6]), błogosław lud twoy zawsze Panie,
Niechay Ruś gorę bierze, a wpadną poganie;
Niech z waporem ([7]) topnieią przed *cythyią* (?) iasną
Krzyża Twego; a iak wosk, y iako dym zgasną;
Gdzie Machomet, niech prędko ministry tam będą;
Z wiatrem się morskim wznieśli, niech tu z prochem siędą;

([1]) Плодородный.
([2]) Взявъ; начавъ.
([3]) Cupressus, кипарисъ.
([4]) Надпись, эпиграмма.
([5]) Fugaces opressi — бѣглецы погребены.
([6]) Десница.
([7]) Пары.

Niech znaią ześ Bóg Bogów, który się w Syonie
Ziawisz; teraz pokaż się sławy na Twym thronie;
Niech się pogański meczet, przed Twym licem zwali,
Aby nie rzekli: gdzież ich Bóg iest, co go zwali?
A my rzeczem: Bóg z nami, kto na nas powstanie?
Nie znaydziem sladu po was, zbiwszy was poganie,
O mocy Bożey, ktorą samiscie wyznali,
Gdy strachu cudownego znak (1) opowiedali;
Pani nieiakaś można (2) obchodziła mury,
Odziana w złotogłowy (3) y Carskie purpury (4),
Fatalnym (5) wam dekretem (6) widomie groziła;
A po strasznym widzeniu od oczu wstąpiła.
Chrześcianskiey to ucieczki dobrotliwa Pani,
Pyszną wam dumę prędko Ta upadkiem zgani;
Że się skruszy napięty (7) łuk wasz na Chrześciany,
A Chrześcianin zostanie siłą przepasany;
Łuk silnych yzniemoże, ręku z podniesieniem;
Będzie spiewał przed Bogiem, mowiąc s podziwieniem:
Widziałem niezbożnika, by cedry libanskie,
Podnoszące się w pyszne swe dumy szatanskie;
Aż ono, komuś dziwno, co się w dumach kładli,
Pominąwszy, tych szuka, aż z sladem przepadli.
Niech Twa prawica Panie, wziąwszy w nas oręże,
Moc uczyni y iescze, gdy się na te węże

(1) Явленіе.
(2) Могущественная
(3) Парча; глазетъ.
(4) Порфира.
(5) Роковый.
(6) Приговоръ, рѣшеніе.
(7) Натянутый.

Znowu żechcem uzbroic ([1]), a trzyłbie Hekaty
Straszyc będziem z oyczyzny do smiertelney straty;
A dopomoże chwalce cnemu krzyża Twego,
Aby sprosny ([3]) zdarł łupież ([4]) z zwierza ogromnego;
Iako pomogła w samym początku tey walki,
Niech trzyma rowną wagą woyny przy nas szalki ([5]);
Za to na wieki Panie będziesz pochwalony,
Że na Wkrainie Turczyn chwalebnie zniesiony ([6]),
Alpha się dobrze czyta Tobie w Greko-Rusi,
Boże! niewiernych wierzyć niech Ruś y przymusi;
Omega tymże stylem niech czytana będzie;
Niech Ruś na Turskie półki do konca wsiędzie,
Wierzęć ([7]) sprawisz niemylnie, bo to ych litera,
Zginie prędko od ocz Ruskich ta chymera.
Krzywda się wielka dzieie tey samey litery,
Z oyczystych szkół tureckie tłumią charaktery ([8]),
A Tyś sam Boże! Alpha iesteś y Omega
Wiedz że liter tych niecześć ([9]) na Tobie polega;
Weyrzy w tę krzywdę liter, weyrzy y w Twą Boże,
Weyrzy; a day Turczyna na marsowe noże.
Amen day Boże.

([1]) Вооружиться.
([2]) Отмѣнный, честный.
([3]) Позорный, порочный.
([4]) Добыча — кожа снятая со звѣря.
([5]) Вѣсы.
([6]) Поражень.
([7]) Вѣрю, надѣюсь, уповаю.
([8]) Буквы.
([9]) Безчестіе.

Excitarż (1) *do Rycerza.*

Mało w polu robili, lubo w polu Russy
    Vtracili czas drogi, goniąc te pokusy (2).
Przestań Rycerzu prawy, przecz że się frasuiesz;
    Goń do konca Turczyna, w lasach przezimuiesz;
Wiosną da Bóg zwyciężysz ostro przechodziste,
    Do samey Propontydy ztąd Tatry wieczyste.
Wesprzy się ieno wiarą, a imie tam swoie
    Zaniesiesz, gdzie Kawkazus nieba widzi dwoie!
Hemus, Rodope ostra, bogatey Mediny,
    Machometowey tobie niezbronią dziediny (3);
Skruszysz tam grob złotawy brzydkiego Dagona;
    Niech się wiary zachęca miłość urodzona.

Ochocza tropa.

Za pracuiącym żołnierzem, w roku 1678.

Na siedmdziesiąty osmy rok mili żołnierze,
    Kto mi da lot pegazow lub gołębia pierze?
Abym za wami latał gdzie li się potkacie (4)
    Z nieprzyiacioły, lubo gdzie odpoczywacie (5),
W polu na złotym kwiecie, czyli na odłogach (6),
    Czyli w zagonach szugac na morskich odnogach,

---

(1) Поощрительное воззваніе.
(2) Соблазнъ.
(3) Наслѣдіе.
(4) Встрѣтить.
(5) Отдыхать.
(6) Паръ; пахатное поле, оставленное подъ паръ.

Czyli kopce szyrokie sypiecie w granicach,
    Lub się delektuiecie (¹) przy zdrowych cieplicach;
Czyli mosty Dunayskie łamiecie Turczynu,
    Czyli czołem dawacie cklemu (²) Wołoszynu;
Czyli w polu rotami przeieżdzacie często,
    Gromiąc Tatar, Chrzescianom daiąc wolą gęsto;
Czy Turskie od Kamięca zaieżdzacie Agi,
    Cesarzowi bramuiąc (³) żołd niemałey wagi;
Czy przetrząsacie lasow czarnych gdzie szelinę?
    Jeśli że Krymskiey stopy niema na Wkrainie?
Czy was Morawskie szlaki nocuią bez szopy (⁴),
    Surowey przeglądaiąc w piaskach pilno tropy (⁵),
Zapewno mi to daie Fawoniy łaskawy,
    Ze wszędy zarabiacie na wieczystość sławy.
Brzeg Dniepra pożegnawszy, w dzien siodmego Jula,
    Na Ingult się gotuie pierwsza wasza kula
Gdzie han Krymski swe pyszne rozwia proporce (⁶).
    Scieląc tam drogę całey Othomanskiey Fortce,
Wy nieprzełomanemi pierśmi zawieracie.
    Gdy brzeg za Czyhyrynem granić rozieżdzacie.
Day Boże żetrzeć ostre Turskiey Luny rogi
    A wtenczas wirsz ten doydzie tryumphalne progi.
A gdy odbierze od was iakąż kolwiek wagę,
    Nie zlenię (⁷) się opiewać y dalszą odwagę.

(¹) Наслаждаетесь.
(²) Отвратительный, противный.
(³) Выложить.
(⁴) Навѣсъ, сарай.
(⁵) Слѣдъ звѣря.
(⁶) Значки, знамена.
(⁷) Не полѣниться.

Do niechętnego.

Nie dziwuy się sąsiedzie, że to te narody
Sławię, ktož kolwiek z nich iest czy rab czy swobody;
Bo y Bóg swe w niemocy wysławuie siły,
Y w prostocie Sam żyie, by się my wsławiły.

О той-же первой войнѣ щасливой Чигринской Козакорускои зъ Турками, иншого нѣякогось Автора досталамися тетрадка, рифмами Полскими написанная, яка хочай мнѣй потребна до рѣчей моихъ лѣтописнихъ, еднакъ для забави охочому чителниковѣ полагаю ея зде отъ слова до слова:

Kiy, pierwsze Książe Ruskie, niedziw Rusie biie
Aby bili, na to się porodzili kiie
Ibraim pasza paszował,
Dano mu sztych [1], a on w las.
Kawalerże odważni w Czyhrynie byli,
Których ordy z Turkami z zamku nie ruszyli.
Od dział [2] waszych, iak plewy, tak Turcy lecieli,
Sami z wstydem odeszli, was mężów nie wzieli.

Врата адови не одолѣли Чигрину и шайтанъ паша. Вси бози язикъ бѣсове; Господь же небеса сотвори. Аще не Господь сохранитъ градъ, всуе будѣ стрегый.

Cherubinom kazano strzec raiu, Sam Pan strzegł Czyhryna.
Przeto od Turczyna nie potkała go ruina [3].

---

(1) Ударъ.
(2) Пушки.
(3) Погибель — разореніе.

Аще Богъ съ нами никтоже на ны.

Dosc prętko, kiedy dobrze.

Z pod Czyhryna biegąc, co za dumę spiewa
    Turczyn, Czyhryncy się smieią, on się łzą (1) zalewa.
Turczenku zaiachawszy za Tureckij Dunay,
    Drugi raz, iako żywo, w Czyhryn nie dumay.
Iako cię traktowano (2), drugim to powiaday;
    Iakiś porwał gosciniec (3), taki im wykładay.
Dobrze bić' y Tatary, Turka gdy wybito,
    Z pszenicy, ganiono mu, że przyszedł na żyto.
Po Tureckich swych figach Czyhrynską skonsał.
    Hardy był chłop, wybito, nie będzie się dąsał (4)
Będzie się miał czym chwalić przed swoim sołtanem.
    Opowie sołtanowi, kto iest Rusi panem
Iaki mu haracz (5) dano, niech bierze wesoły;
    Ieśli przydzie sam, trafi na miecz goły.
Kto się msci, to dwa razy takowego biią.
    Słowa ci tego, wiem pewnie, zażyią (6).
Odmsciciel Pan Bog Sam wnuku Bozego,
    Pysznym sprzeciwie, usmierza hardego.
Nauka w las nie idzie, nauczyła mores (7)
    Ruś Tatary y Turki, sama ma honores (8).
Dobrześ sobie poradził, łapki możesz lizać,
    Drugi raz do kraiow Ruskich y nie zbliżać.
A iesli cię pokusa (9) do tego pokusi,

(1) Слеза.
(2) Угощать, принимать.
(3) Подарокъ.
(4) Сердиться.
(5) Дань.
(6) Провести, изловить хитростью.
(7) Нравъ; покорность.
(8) Честь.
(9) Искушеніе.

Obaczysz, co odniesiesz y znowu od Rusi
Po proroctwa nie biegay y do Machometa,
Że cię od Rusi potka ([1]) niepochybna meta ([2]).
Raz cię nogi uniosły, znowu nie ucieczesz,
Uwięzniesz w sieci, pewnie, iakie sobie spleciesz.
Iak bez pomocy Ruś, czy wy, wskuraią
Pomoc od Boga Ruś iednego maią.
Do Piotrowego ztąd miecza się garną ([3])
Człowieczą znaią pomoc w swiecie marną ([4])
Pieska bito, ale wiek niech się tegoż boi.
Przed Carem Theodorem Turek nieostoi ([5]).
Theodor dar iest Bożiy, a soltan się chwali
Machometem, z którym się pospołu obali ([6]).
Kto iako Bóg, Car ziemny niebieskim się chlubi ([7]),
To niepochybna ([8]) że Turczyna zgubi.
Wysłanym posłom dano dobrą cięgę ([9]);
Pod Czyhrynem uyrzy wnet y sobie pręgę ([10]).
Dla tego to fortuna wyniosła Turczyna,
Aby większa, gdy padnie, była mu ruina ([11]).
Widziałem że się drzewo podniosło do góry,
Postąpi trochę, alić złamały go chmury.
Syn Ciesielski prędko trunę zciesze,
Tylko Ruś niech na miecze przekuie ([12]) lemiesze.

([1]) Встрѣтить, настигнуть.
([2]) Предѣлъ—конецъ.
([3]) Стремиться, прибѣгать.
([4]) Ничтожный, недѣйствительный.
([5]) Неустоять.
([6]) Обрушиться.
([7]) Хвалиться.
([8]) Неминуемо, непреложно.
([9]) Ударъ, уронъ, наказаніе.
([10]) Безчестіе, наказаніе.
([11]) Упадокъ.
([12]) Перековать.

Nie czekaiąc go w domu, niech do Turek idzie,
    Obaczy w iakiey Turek od nich będzie bidzie.
Ruś, która Turczynowi dziś, z musu, hołduie ([1]),
    Do Carskich woysk przystąpić szczerze się gotuie.
Oni owieczki, Turek wilcza głowa;
    A ta uskubnąć ([2]) owieczki gotowa.
Owieczkom prawosławnym Car głowa przystoyna ([3]);
    W łaskawość pańską y we wszystko hoyna ([4]).
Do tey tedy należney owieczki się głowy
    Cisnąć będą; upadek ztąd Turku gotowy
Zginie, iako sam prorokuie sobie;
    Grob Pański wroci, sam w swym położy się grobie;
Od psa swiątosci Pan swoie odbierze,
    Że się to stanie przy nadziei, wierze.
Ochota iest, papieru że mi iuż niestaie,
    Że niestanie Turczyna, na mysl to przystaie;
Już w zywocie swym zażył ([5]) roskoszy na swiecie,
    Machometa czeka go, niech więcey nie plecie.
Mężny Rusin z Turkami, to pewnie, że sprosta ([6]);
    Na wiosnę potka większa ieszcze Turka chłosta ([7]).
Bity Turek potężnie będzie się gotował;
    Rusin go nie będzie iuż w domu swym traktował;
Woli go w iego oyczyznie spotykać;
    A dobro iego, nie swoie połykać ([8]);
Pustoszyć iego ziemię woyski swemi,
    Nie dopuszczaiąc gubić swoiey ziemi,

([1]) Быть подвластнымъ.
([2]) Схватить, похитить.
([3]) Приличный.
([4]) Щедрый.
([5]) Насладиться.
([6]) Управиться.
([7]) Наказаніе, несчастье.
([8]) Поглощать, употреблять.

Tylko się dobrze trzeba nagotować,
W iego domie go naylepiey woiować.
Męczenika Stephana kamieniami kiedy
Zabiiano, Pan Chrystus tey naglądał biedy,
Czyhrynskich rycerzów kiedy granatami
Turcy sięgali, Pan Crystus był z nami,
Chrystusową, nie swoią, potęgą sią chwalą;
Dla tegoż z Chyhryna, iako psów, Turków walą.
Matka Boża z Anioły swiętemi patrzała,
Jak Czyhrynców Bogu, Caru, wiara trwała ([1]).
Anielskiemi piorami pisać męztwo wasze,
Jakescie odpędzili z pola Szaytan paszę
Ieśliscie na wycieczkę ([2]) na Turka wypadli,
To iak kłosy przed sierpem, tak przed szablą padli.
Sława do koni ostrogami ([3]) była;
Na placu Turka ta trupem złożyła.
Odważni dawney Rusi wierni potomkowie,
Rycerstwo wasze niech rycerż opowie.
Był bym kamieniem, bym męztwa niegłosił ([4]),
Ruscy rycerże! grzech bym wielki nosił.
Niech Bóg co raz to większe w was męztwo zapala ([5]);
Męztwem waszym naybarziey Sam się Bóg wychwala.
Wy Krzyż, herb Pański, na cerkwiach bronicie,
Jakescie wszczeli, Turka daley biycie ([6]).
Wąż to, poki mu nie utniecie głowy,
Iad na was będzie miał w usciech ([7]) gotowy.

([1]) Постоянная.
([2]) Вылазка.
([3]) Шпоры.
([4]) Гласить, возвѣщать.
([5]) Воспламенять.
([6]) Поражать.
([7]) Уста.

Pieś się y nayrzeć (1) niedał, uciekł w nogi,
    Do Rusi drugi raz nietrafisz drogi.
Ieśli odważysz (2), pewnie się poprawią,
    Część was dobrą nabito, y wszystkich wydławią (3).
Jawnie prorok Paweł wam zgubę prorokuie,
    Na trzecim będąc niebie, te rzecz usmotruie.

Nieprzyiaciele Krzyża Chrystusowego których koniec zatracenie:
Phil: 3. v. 18.

Miesiącu Tureckiemu Pan Bóg utarł rogi,
    Miesiąc cały szturmuiąc, potym uszedł w nogi.
Dobrze żeś się domyslił, bo byś pewnie zginął;
    A to cię przez ucieczkę smiertelny hak minął;
Całuy ziemię po któreyś uchodził Turczynie,
    Ruś mowi, iesli Turczyn nie zginął, to zginie.
Teraz, żeśmy go naznaczyli sobie
    Od szabli naszey że mu lezeć w grobie.

Ordzie z Turkami nagrobek.

Nagrobek Turczynowi, omoczywszy w smołę,
    Machomet mu napisze, w swą go przymie szkołę.
Oba będą zgrzytali (4) zęmboma na wieki,
    Ze się z Pańskiey wyzuli (5) szaleni opieki;
W diabła wierzyli, dostanąć się iemu;
    Wiecznemu sobie są przyczyną złemu.

---

(1) Насмотрѣться, наглядѣться.
(2) Осмѣлиться, дерзнуть.
(3) Передушить.
(4) Скрежетать.
(5) Отказаться, отречься.

Возвеселится праведникъ, егда увидитъ отмщеніе, руцѣ свои умыетъ въ крови грѣшника—Псал. 57, ст. 11. *Не ненавидящыя ли тя Господи возненавидѣхъ, и о вразѣхъ твоихъ истаяхъ; совершенною ненавистію возненавидѣхъ я: во враги быша ми*—Псал. 138, ст. 21—22. *Десница твоя Господи прославися въ крѣпости: десная твоя рука Господи сокруши враги. И множествомъ слави твоея стерлъ еси сопротивнихъ*—Исх. гл. 15, ст. 6. *Хваля призову Господа, и отъ врагъ моихъ спасуся*—Псал. 17, ст. 4. *Поженетъ единъ тисящы, и два двигнета тми*—Второз. гл. 32, ст. 90. *Пройдохомъ сквозѣ огнь и воду, и извелъ еси ны впокой*—Псал. 65, ст. 12. *Помощь ихъ обетшаетъ во адѣ, отъ слави своея изриновении быша*—Псал. 48, ст. 16. *Падутъ во мрежу свою грѣшници*—Псал. 140, ст. 10. *Господь силъ съ нами, заступникъ нашъ Богъ Іаковль*—Псал. 45, ст. 8. *Той уничижитъ стужающыя намъ*—Псал. 59, ст. 14. *Уничтожиши вся языки*—Псал. 58, ст. 10. *Расточи я силою твоею, и низведи я защитниче мой Господи*—Псал. 58, ст. 12. *Рука твоя языки потреби*—Псал. 43, ст. 3. *Покрый мя отъ сонма лукавнующихъ*—Псал. 63, ст. 3. *Богъ разрушитъ тя до конца, восторгнетъ тя, и преселитъ тя отъ селенія твоего, и корень твой отъ земли живыхъ. Узрятъ праведніи, и убоятся, и о немъ возсмѣются, и рекутъ: се человѣкъ, иже не положи Бога помощника себѣ, но упова на множество богатства своего, и возможе суетою своею*—Псал. 51, ст. 7—9.

По такъ нещасливомъ прогрессу военномъ, повернувши зъ подъ Чигрина Ибраимъ паша вейзѣръ и Юрась Хмелниченко до Константинополя, зъ якимъ афектомъ отъ Султана своего были привитани и приняти, о томъ неизвѣстно; то тилко певная, же на Хмелниченка не было Солтанской урази, и овшемъ декляровано ему впредь ласка его Солтанская; по которой деклярацін вскорѣ отъ Султана будучи нареченъ Княземъ Сарматійскимъ, назначенъ въ Немировъ и Гетманомъ Украинскимъ. А войска хри-

стіянскіи, Московскіи и козацкіи, по оной щасливой и преславной надъ Турками викторіи Чигринской, зоставивши въ Чигринѣ значное войсковое президіумъ, и надъ онимъ устроивши полковникомъ и наказнимъ Гетманомъ предпомененного значного товарища войскового Григорія Коровченка, и приказавши ему руини Чигринскіе понаправляти, и шанци Турецкіе позаглаживати, сами обое повернули отъ Чигрина ку Днѣпровѣ. А Днѣпръ вскорѣ преправивши, зъ должнимъ Богу Помощнику своему о данной надъ враги побѣдѣ благодареніемъ и радостнимъ всему христіянству тріумфомъ, розійшлися щасливе восвояси.

Того-жъ 1677 року, мѣсяця стичня, четвертого году панованя Короля Яна третого, еже есть Собеского, оправовался въ Варшавѣ сеймъ валній экстраординарійній, шестонеделній, на которомъ о розних многихъ рѣчехъ ухвалени и постановлени, а потомъ въ Краковѣ, въ друкарнѣ дѣдичовъ Криштофа Схедля, за привилеемъ Королевскимъ зостали видруковани конституціи; въ которихъ при иннихъ многихъ сеймовихъ ухвалахъ и постановленіяхъ, на листѣ пятомъ, ухвалено и постановлено о Козакахъ такій пунктъ;

Консервація войска Запорожского.

Награждаючи вѣрніе Козаковъ Запорожскихъ ку Намъ и рѣчи посполитой заслуги и на далшую рѣчи посполитой услугу заховуючи, обѣцуемъ имъ, и моцю ухвали сейму теразнѣйшого постановляемъ: мѣсца певніе въ Украинѣ для осѣданя и мешканя назначити и видѣлити. Назначаемо имъ притомъ зъ скарбу коронного, зъ податковъ на сеймѣ теразнѣйшомъ ухваленнихъ, сумму шестьдесятъ тисячей золотихъ Полскихъ.

Въ тихъ же конституціяхъ, на листѣ 30 пятомъ, въ пунктѣ 931, *ексралміе* написано: же потребни суть деньги

до скарбу коронного, на розніе росходи, а особливе на утримане при коронѣ Козаковъ; поневажъ Юрій Хмелниченко, отъ Порти на Украину виправленній зъ титуломъ Князя Сарматского, розними способи до себе ихъ пріохочаетъ.

Теперъ ажъ Ляхи зхаменулися и пришли въ чувство (якъ приказуютъ — по шкодѣ Ляхъ мудеръ), когда тогобочную Козакорускую Украину, а зъ нею сполне и Козаковъ добрихъ молодцовъ (якіе прежде чрезъ многіе лѣта, королевству ихъ Полскому, отъ враговъ Креста Господня, Турковъ и Татаровъ, прекрѣпкою были стѣною и защищеніемъ), зъ согласіемъ Великороссіяновъ, яко зъ пактовъ Андрусовскихъ, безъ вѣдома козацкого, року 1667, заключенныхъ, показуется, едно сами, другое чрезъ Турковъ и Татаровъ, яко прежде уже описалося, въ конецъ раззорили и винищили; а до панства своего всѣмъ непріятелемъ онимъ отворивши двери, сами за еднимъ же замахомъ руинѣ и превеликому знищенію его первѣйшою, чрезъ Чаплинского старосту Чигринского, явилися виною. Уходячи засъ впередъ зла и болшого раззоренія своего, а заслони уже Козацкои отъ нихъ не имѣючи, усовѣтовали знову ихъ на защитъ себѣ собрати, мѣсца певніе по томъ боку Днѣпра на жите имъ показати, и сумму велми малую шестодесятотисячную, нѣбы на едну обману невѣгласовъ Козаковъ, давати обѣщали; яко вишспомненіе два пункти зъ конституцій Варшавскихъ випятіе свѣдителствуютъ.

Того-жъ 1677 року, Иванъ Сѣрко Кошовій войска Низоваго Запорозского, въ килко тисячахъ Запорожцовъ, попередивши Турковъ, зъ подъ Чигрина утѣкавшихъ, потералъ и раззорилъ мостъ Турецкій, для переправи войскамъ на Богу здѣланній; чимъ въ переправѣ войскъ не меншую здѣлалъ Туркамъ мешкоту и пагубу, для пропажи многихъ раннихъ, знужнѣлихъ и голоднихъ жолнѣровъ.

Потимъ прибывши до Сѣчи, заразъ воспріялъ былъ зъ войскомъ Низовимъ навигацію въ Черное море, для промислу военного; а нижше Казикермена на Днѣпрѣ нагабавши сорокъ суднипъ Турецкихъ, зъ хлѣбними розними запасами до Казикермена плипувшихъ, вибилъ въ нихъ всѣхъ Турковъ, користи и здобичи потребнѣйшіе забралъ себѣ зъ Козаками, а прочіе хлѣбніе запаси зъ суднами въ Днѣпрѣ позатоплювалъ, и щасливе до Коша своего зо всѣмъ войскомъ повернулся.

РОЗДѢЛЪ XIX.

О повторномъ Турецкомъ на збурене Чигрина приготованюся; о началникахъ въ Чигринѣ зъ войскомъ бывшихъ; о прибытю повторномъ бѣсурмановъ подъ Чигринъ; о тѣсномъ его облеженю, и о мужественнихъ козацкихъ зъ Чигрина отпорахъ; о нещасливомъ комендіеровъ христіанскихъ на оборону Чигрину походѣ, и прибытю до Днѣпра; о переправѣ Днѣпра; о прогнаню отъ Днѣпра Турковъ и Татаровъ; о рушеню отъ Днѣпра ко Чигрину войскъ христіянскихъ, и о возбраненіи имъ отъ бѣсурманъ восходу на звозъ Кувѣчинскій; о восходѣ войскъ христіянскихъ на звозъ Кувѣчинскій, и о пагубной утѣчцѣ бѣсурманской зъ гори Стрѣлниковой, отъ обозу своего до главного обозу подъ Чигринъ; о вопиливости вейзѣрской зъ двокротнихъ нещасливихъ войскамъ его прогрессовъ; о незичливости Чигрину комендіеровъ христіянскихъ; о вѣдомости у нихъ чрезъ утеклого неволника; о намѣреніи бѣсурманскомъ; о подкопахъ Турецкихъ шкодливихъ; о винесенномъ зъ Чигрина въ обозъ христіянскій тѣлу Преосвященного отца Тукалского, Митрополити Кіевского; о мужествѣ Сердюцкомъ, и о боязни инихъ Козаковъ и Чигринцовъ, на

мостѣ зъ Чигрина до утеку кинувшихся, и въ Тясминѣ бѣдственнѣ погрязнувшихъ; о конечномъ Чигрина взятю и запаленю; о погибшомъ тогда полковнику Гадяцкомъ Криницкомъ зъ товариствомъ, и о утекшихъ зъ Чигрина до обозу христіянскихъ; о непреборимомъ тогда козацкомъ зъ Сердюками мужествѣ; о запаленюся всего Чигрина, и о війстю Турковъ зъ Чигрина до обозу своего; о війстю ночю Московского и козацкого войска зъ замку Чигринского со запаленіемъ его; о возгорѣнюся замковомъ со запаленіемъ пороховои казни и порванемъ арматъ замковихъ, и о страху оттоль въ обозѣ Турецкомъ; о охотѣ Левенцевой; о рушеню войскъ христіянскихъ отъ Чигрина, и о прибытю третого дня, зъ великою трудностю, подъ Бужинъ до пристани Днѣпровои; о погамованю войска козацкого отъ утѣчки; о страшной бытвѣ бѣсурманской зъ христіянами подъ Бужиномъ, августа 14, и о прочихъ тамъ бытвахъ меншихъ чрезъ дней.., до августа 24 бывшихъ; о рушеню бѣсурманскомъ зъ подъ Бужина ку Каневу, и о жалостномъ Канева и иннихъ городовъ и селъ Украинскихъ тогда чрезъ Турковъ збуреню; о уподобленіи Вавилону остатного Украинского паденія; о прешествіи чрезъ Днѣпръ войскъ христіянскихъ отъ Бужина; о роспущеню ихъ въ доми; о дешевости и дорожнетѣ въ войску бывшой, и о подзорѣ на Ромодановского и Самойловича, взглядомъ незичливости Чигриновѣ.

Року отъ мирозданія 7186, а отъ жиздителнаго Слова Божія во міръ пришествія 1678. Турчинъ, славній оній смокъ Фракійскій, крвѣ христіянской неситно всегда жаждуцій, первобытною прошлолѣтною, на осмдесятъ тисячъ и вящше, подъ Чигриномъ войскъ своихъ бѣсурманскихъ утратою, и малъ не всѣхъ риштунковъ военнихъ погубленіемъ зѣло розгнѣванній и розятренній будучи, паки на повторній разъ, подъ Чигринъ до походу, войскамъ своимъ бѣсурманскимъ по обохъ сторонахъ Пропонтиди росказалъ

приуготовлятися, и всякіе кованніе и литіе орудія военнія, на мѣсце въ прошломъ лѣтѣ утраченнихъ, повелѣлъ зъ пилностю готовати и споражати; хотячи тую свою подъ Чигриномъ утрату себѣ наградити, и конфузію тамъ ставулую взаемне христіяномъ одомстити; въ чомъ ему (хочай и не безъ значного ущербку его) и пощастилось.

Въ Чигринѣ тогда бяху, надъ войскомъ Московскимъ президіялнимъ околничій Иванъ Ивановичь Ржевскій, а надъ войскомъ козацкимъ полковникъ Чигринскій и наказній Гетманъ бѣ Григорій Карповичь Коровченко. Вейзѣръ Мустафа зъ Турками и изъ Ханомъ Кримскимъ нѣгдѣсь въ степахъ злучившися, вдвое болшой силѣ войскъ бѣсурманскихъ, нежели прошлого лѣта бяху, притягнулъ подъ Чигринъ, старовѣчное столичное мѣсто Украинское и Гетмановъ Козарскихъ, іюля осмого; а облегши оное отъ стороны Татарской Бѣлагородской, шанцами осипавши и арматами обставивши, началъ крѣпко и неусипно оного добувати и бомбардировати, розними способами и штуками тщащися оного добути, и своему желанію помислній скутокъ узрѣти; и такъ стиснулъ былъ уже Чигринъ, що тилко зъ едной армати, зъ подъ Козего рога, зъ за каменя, на Турковъ зъ Чигрина стрѣляно, а иншіе всѣ армати, въ стѣнахъ Чигринскихъ будучіи, едни зъ арматъ Турецкихъ порозбивани, а другіе цале затамовани, многою арматною зъ шанцевъ Турецкихъ стрельбою; бо где зъ Чигрина зъ едной вдарать армати, на тое мѣсто зъ трохъ и чотирохъ арматъ Турецкихъ вдарять, и Чигринскую армату поламлють.

Облеженци Чигринскіе въ такомъ тѣсномъ отъ Турковъ обстояніи суще, любо крѣпкій и многошкодливій Туркамъ зъ Чигрина отпоръ даваху; еднакъ найбарзѣй Сердюки и прочіи Козаки городовіи, уже зъ Турками добре обознавшіися, часто зъ Чигрина до шанцовъ Турецкихъ впадаючи, премногую имъ дѣлали бѣду и въ войскахъ бѣсурманскихъ ущербокъ, такъ ижъ бѣсурмане въ крайное

о добытю Чигрина приходили отчаяніе, и за прибытемъ на оборону Чигрину войскъ христіанскихъ, прошлолѣтнимъ подобіемъ, срамнаго бѣгства восвояси отъ Чигрина надѣяхуся. Обаче чрезъ всѣ дни тогдашніе явній надъ Чигриномъ чинячи промислъ, не занехали и тайно; но аки червіє землю скрито ріюще, шкодливіе и отнюдъ вредителніе подкопи подъ Чигринскіе стѣни устроевали, и въ оних всеконечную Чигрина руину надежду имѣли; якая ихъ бѣсурманъ и не оминула. Комендіери войскъ христіянскихъ, отъ Пресвѣтлѣйшого Государя Царя Өедора Алексѣевича на оборону Чигрину ординованніи, князь Григорій Григоріевичъ Ромодановскій, зъ многими войсками Великоросійскими и ордами Астраханскими и Касимовскими, и Гетманъ Самойловичъ зъ войсками Малоросійскими козацкими, не велми тщаливо ку ползѣ Чигрину походъ свой отправовали, и знатно болше згинути, нежели жити Чигрину зичили; поневажъ въ полку Гадяцкомъ на рѣчцѣ Артополотѣ, іюня числъ среднихъ, совокупившися, шесть недель стояли, будто нѣякогось указу дожидаючись; а Турчинъ, яко вишшей рѣхомъ, отъ іюля осмого началъ Чигрина добувати и неусипно денми и нощми старался оній добути. Комендіери христіянскіи о такомъ бѣдствіи Чигринскомъ заслишавши, и ркомо надъ онимъ ужалившися, рушили зъ Артополоту, іюля числъ послѣднихъ, ку берегу Днѣпровому, хотячи будто Чигриновѣ отъ тѣсного облеженя Турецкого желаемую принести свободу. До Днѣпра зась противъ Бужина прибывши, любо много по прошлолѣтнему Турковъ и Татаровъ на томъ боку Днѣпра застали, шанци надъ берегомъ учинившихъ, и до возбраненія переправи чрезъ Днѣпръ войскамъ христіянскимъ приготовлшихся увидѣли; однакъ ревностію Чигрина и въ немъ погибающихъ христіянъ, братіи своей, снѣдаеми суще, заразъ полкъ Полтавскій, полкъ Миргородскій, Лубенскій и прочіи, по ряду, полки Малоросійскіе, а за ними такожъ и полки Московскіе, пѣшо, со всякимъ прибо-

ромъ военнимъ, въ байдаки и иншіе всякіе суда водніе меншіе всѣдши, въ день, явно и упорне, тисящнихъ смертій не убоявшися, доблествено и благодушно чрезъ Днѣпръ, просто на шанцѣ Турецкіе и Татарскіе поплинули. Безъ вреда зась Днѣпръ преплинувши, абіе при всесилной помощи Божіей, Турковъ и Татаровъ зъ шанцовъ ихъ вибыли и пречъ одогнали; а заразъ тамъ же надъ берегомъ пространній транжаментъ здѣлавши, и на отгнаніе отъ берега непріятелей бѣсурманъ, арматами своими и въ непріятелей отнятими оній умоцнили. Потимъ и всп обои войска христіянскіи зъ пилностю вскорѣ Днѣпръ, на сторону Бужинскую переправили, и зъ належитимъ обозовимъ устроеніемъ отъ Бужина ку Чигрину рушили: до Чигрина зась отъ Бужина милъ три именуется.

Вейзѣръ Мустафа подъ Чигриномъ певную получивши вѣдомость, яко о прогнаніи войскъ своихъ отъ берега Днѣпрового, такъ и о скорой переправѣ войскъ христіянскихъ чрезъ Днѣпръ, умислилъ еще еденъ способъ, чрезъ которій бы возмоглъ не допустити христіяновъ на помочъ Чигриновѣ: виправуетъ сѣмнадцять пашей, зъ янчарами и многими арматами, и Хана Кримского зъ ордами на гору Стрѣлникову, ку звозу Кувѣчинскому, о милю тилко отъ Чигрина зостаючему, приказавши имъ всю гору тую и звозъ Кувѣчинскій войсками своими бѣсурманскими и арматами осѣсти, и отнюдъ христіянъ до Чигрина не пропустити; гора же Стрѣлникова простимъ шляхомъ, отъ Бужина до Чигрина, тилко еденъ звозъ Кувѣчинскій на себѣ имѣла. Войска христіянскіи отъ Бужина, іюля 31, рушивши а лѣсъ и боръ тамошній прошедши, до звозу Кувѣчинского зближившися, мусѣли на едномъ мѣсцу предъ горою оною двѣ нощи и день забавити, крѣпко отъ Турковъ и Татаровъ, зъ гори тоей, многими арматами и янчарами, аки зъ облака перунами и огнистимъ градомъ, возбраняеми и на звозъ Кувѣчинскій не допускяеми. А по прешествіи

дня и двохъ нощей, въ субботу августа 3, скоро слонце нощную тму прогнавши, златовидніи свои на свѣтъ проліяло луча, тогда заразъ добріе рабята Донци, сотъ зо три, за позволенемъ князя Ромодановского, отважилися въ легцѣ конно на звозъ Кувѣчинскій, чрезъ войска бѣсурманскіи до Чигрина пройти; але въ томъ имъ не пощастилося, бо скоро на гору тую взійшлы, то заразъ Ордами оскоченни зостали, и тилко еденъ разъ зъ пѣщалей своихъ випаливши, всѣ въ пень зостали вирубани. Тое зло Князь, Гетманъ и все войско христіянское увидѣвши, возболѣло сердцемъ, и заразъ полки козацкіе Сердюцкіе просили Гетманского и Княжого позволеня пойти, въ очи бѣсурманомъ на звозъ Кувѣчинскій, на отмщеніе кривди своей братѣ. А гди Гетманъ во имя Господне позволилъ имъ тотъ маршъ зачати, теди заразъ и князь Ромодановскій, въ тропи за Сердюками, Коронковъ и Кошелевъ, полки стрелецкіе, виправилъ на тотъ же звозъ Кувѣчинскій; которіи единодушно и мужественно, зъ Сердюками другъ за друга умирати готови суще, прамо звозомъ Кувѣчинскимъ на гору Стрѣлникову устремишася, а за ними и вслѣдъ и всѣ обози христіянскіи двигнушася. Тіи убо мужественніи ратоборци, братія и истіи Церкви православніи сынове, на звозъ Кувѣчинскій идуще, аще премногою арматною и япчарскою стрелбою возбраняеми, и аки стебліе косою посѣкаеми бяху, и густо трупами на земли постилахуся; обаче непреборимымъ мужества своего сердцемъ свое намѣреніе совершаху; и такъ скоро звозомъ онимъ Кувѣчинскимъ, на гору тую Стрѣлникову взійдоша, и свой мушкетній градъ на всѣ обози Турецкіе, по надъ горою тоею бывшіе, густо испустиша; а за ними заразъ и войска многіе конніе, Московскіе и козацкіе, на туюжъ гору возбѣгоша. Тогда абіе всѣ бѣсурмане, Турки и Татари, надежди своея отпадши, а обози свои зъ наметами, арматами и иними всякими вещми на горѣ Стрѣлниковой оставивши, едпакъ еще пѣхотнимъ войскамъ христіянскимъ, въ

едномъ мѣсцу на лупъ кинувшимся, мало зашкодивши, прочіе всѣ зъ великимъ страхомъ и пораженіемъ отъ христіянъ, до главныхъ войскъ своихъ Турецкихъ за Тясминъ побѣгоша, и на мостахъ своихъ, нижше Чигрина чрезъ Тясминъ подѣланнихъ, зъ веліею пагубою и ущербкомъ своимъ обломишася. А войска христіянскіе, звозомъ помененимъ Кувѣчинскимъ на гору Стрѣлникову, того-жъ августа 3 вшедши, всѣми обозами на оставленнихъ обозахъ Турецкихъ станули.

Веизѣръ Турецкій Мустафа, такъ нещасливій двократній военній у берега Днѣпрового и на горѣ Стрѣлниковой войскъ своихъ увидѣвши прогресъ, во великое попалъ былъ цѣлости своея и всѣхъ войскъ бѣсурманскихъ отчаяніе; и близко до того приходило, же обстояніе Чигринское мѣлъ покинути, и за часу, безъ болшой шкоди своей, назадъ восвояси зо встидомъ уходити, еслибы увидѣлъ тщательное христіянское о освобоженю Чигрина радѣніе. Лечъ нашѣ комендіери и православніи правдивцѣ, початокъ дѣла своего военного похвали годного златомъ записавши (на неповетованную нѣкогда Малоросіяномъ шкоду, и на некончаемую всему Православію ганбу), конецъ оного натурралнимъ сургачемъ запечатували; ибо въ неделю августа 4, подъ Чигринъ притягнувши и на взгорю надъ Тясминомъ ставувши, не такъ о оборонѣ Чигрина, яко о своей цѣлости промишляли, и чрезъ три днѣ обози свои ровами окуповали и валами осипали; а любо и всилали въ Чигринъ килко тисячь войска комендороваго козацкого, однакъ тимъ болшей Чигрину зашкодили нежели помогли: когда войску доброму, военними димами окурѣлому и зъ Тукави добре обознавшомуся, зъ Чигрина до себе въ обозъ, на мѣсце въ Чигринъ ново-комендерованнихъ війти велѣли. Турки зась аще (яко вишшей рѣхомъ) и въ отчаяніи своея надежда бяху; обаче неусипно Чигрину войною стужаху, и подкопи своя подъ стѣни Чигринскія съ прилѣжаніемъ

подвождаху. Принцѣпали войскъ христіянскихъ, князь Ромодановскій и Гетманъ Самойловичъ, стоячи на едномъ мѣсцу обозами чрезъ седмъ дней, безъ жадного воинского надъ Турчиномъ промислу, якъ щури зъ окопъ своихъ виглядали, и знать ижъ не живота, но кончини Чигринской, зъ братіею своею въ немъ бывшею дожидалися. А такъ, въ день осмій неделній августа 31, гди всеконечная Чигрину приходила кончина, утеклъ зъ войска Турецкого еденъ неволникъ христіянскій до обозу христіянского, и донеслъ Ромодановскому и Самойловичу, же того-жъ дня неделного мѣли подкопи Турецкіе предъ полуднемъ запалитися, и стѣни Чигринскіе поламати; за которихъ поламанемъ еслибы Турки Чигрина не взяли, то заразъ отъ него назадъ утѣкати постановили; а если озмутъ Чигринъ, то и на всѣ войска христіянскіи наступовати будутъ.

По якой слушной и певной вѣдомости, Ромодановскій и Самойловичъ на оборону Чигрину жадного вновъ промислу не учинили. Егдаже того неделного дне часъ приспѣ полуденній, тогда абіе пришла и кончина Чигринова; ибо скоро подкопи Турецкіе (якихъ именовано сѣмъ) начаша запалятися и вдругъ, единъ по другому, стѣни Чигринскіе ломати, и високо въ гору на воздухъ, зъ народомъ христіянскимъ метати, тогда заразъ силніе пѣхоти янчарскіе зъ шанцовъ своихъ виступивши, устремишася зѣло на проломи подкопніе; але Сердюки зъ иншими городовими Козаками крѣпко ихъ на тихъ проломахъ забивали, и въ Чигринъ вломитися еще три кроть не допустили. Подкопи оніе немалую въ Козакахъ учинили шкоду, едниxъ на штуки порвали, другихъ цѣлкомъ позабіяли, въ гору високо кидаючи, третихъ, ажъ страшно вспомнѣти, аки главню опалили, въ нихъ же отнюдъ не бѣ образа человѣческаго, точію аки щудъ якій черній въ обозѣ христіянскомъ хождаху, и гласъ, жалю и плача достойный, мало испущаху, и чрезъ три днѣ всѣ смертію докончишася. Въ той часъ власне, егда по вирваню подкоповъ, зъ Турками

козацкая брань на проломахъ градскихъ творяшеся и уже цѣлости Чигринской надежда умаляшеся, внесенно зъ Чигрина въ обозъ христіянскій тѣло Преосвященного Іосифа Нелюбовича Тукалского, Митрополити Кіевского; якое и теперъ, въ нетлѣніи суще, обрѣтается въ монастиру Мгарскомъ Лубенскомъ, въ церквѣ соборной Преображенія Господня, на лѣвой странѣ въ стѣнѣ замурованное; внесенно же оное зъ Чигрина чудовно еднимъ человѣкомъ, которій при животѣ небожчиковскомъ служилъ за гайдука, и сказивалъ всѣмъ, же оное тѣло зъ ракою своею надъ звичай было ему въ несеню легкое. Сердюки зъ иншими Козаками на проломахъ стѣнныхъ янчарамъ любо непрестанній отпоръ давали; еднакъ другіе малодушніе и боязливіе, а особливе недавно въ Чигринъ всланніе Козаки, а зъ ними и Чигринскіе жителѣ, подкопами Турецкими и навалностю Турецкою янчарскою престрашенни зоставши, зѣлнимъ стремленіемъ зъ Чигрина до утеку кинулися на мостъ, чрезъ Тясминъ, хотячи убѣгнути до обозу христіянского; лечъ мостъ оній тяготою человѣческою обремененній обломившися, всѣхъ на себѣ бывшихъ людей зъ собою сполне погрузилъ въ Тясминъ; и тогда Тясминъ такъ трупами человѣческими наполнился, же мощно было другимъ по нихъ переходити. Турки зась зъ гори тое увидѣвши, зъ крѣпкимъ устремленіемъ и силою на проломи Чигринскіе устремишася, и Сердюковъ зъ другими Козаками зъ нихъ отгнавши, въ Чигринъ зъ крайнимъ его истощаніемъ внійдоша, и оніи абіе отъ двора Петрановскаго надъ Тясминомъ зажгоша, и народъ утѣкающій безъ пощадѣнія сѣщи начаша. Тогда и Криницкій полковникъ Гадяцкій, зъ товариствомъ своимъ зъ Чигрина отъ Турковъ убѣгаючи, погрязнулъ въ Тясминѣ зъ тимъ своимъ товариствомъ, такъ ижъ мало полку Гадякого тогда Козаковъ до домовъ повернуло; другій народъ въ гору кинувшися, чрезъ греблю Чигринскую подъ замкомъ бывшую, убѣгнулъ до обозовъ христіянскихъ; а Сердюки зъ

иншими Козаками, при марсовомъ упорѣ и великодушіи, нижше церкви Святыхъ Апостолъ станувши, въ Чигринѣ подъ горою замковою до смерку зъ Турками былися и отнюдъ имъ не далися. Егда же огнъ вѣтренемъ поддимаемій пріять надъ Чигриномъ силу, тогда нужда бысть Туркомъ коннимъ и пѣхотнимъ до своего уступити обозу; а оставшіеся Козаки зъ Сердюками на гору въ замокъ Чигринскій взійдоша, и зъ войскомъ Московскимъ въ замку неисходно зостававшимъ совокупишася. Наставшой же нощи, войско Великоросійское (якого и мало и было въ Чигринскомъ замку, бо во время перемѣни облеженцамъ Чигринскимъ зъ обозу присланнои, війшло и войско Московское зъ Чигрина до обозу, оставивши въ замку тилко килко сотъ человѣка стрелцовъ своихъ) и козацкое, армати замковіи надъ мѣру порохомъ позаражувавши, и строенія древяная въ замку бывшая всѣ запаливши, війшло зъ замку, и невозбранно чрезъ греблю Тясминскую подъ замкомъ бывшую прешедши, пойшло до обозу своего христіянского. Строенія же замковіи съ церковію зѣло возгорѣвшися, первѣй зараженіе армати, потомъ и казну пороховую запалили, якобы уже о полунощи; егда же армати надъ звичай начаша на штуки рватися и крѣпкіи, землею колеблющіе, отъ себе испущати громи, потомъ и вся казна пороховая, въ крѣпкомъ склепу каменомъ бывшая запалися, и недвижимій, бо зѣло великій камень надъ собою бывшій вивернула, и все поле Чигринское освѣтила; тогда Турки въ обозѣ своемъ великимъ бяху наполнении страхомъ, тако яко во всемъ обозѣ ихъ велій вопль и шумъ бяше, и ажъ въ обозѣ христіянскомъ доволно слишашеся. Тогда Прокопъ Левенецъ, полковникъ Полтавскій, зъ полкомъ своимъ и изъ инимъ многимъ охочимъ товариствомъ хотѣлъ вдарити на обози Турецкіе; но Гетманъ Самойловичъ, вѣдаючи будто пріязнь и ссилку Ромодановского зъ везѣромъ Турецкимъ, не позволилъ ему Левенцу того учинити. Мню же, яко многихъ Церкве право-

славнія синовъ сердца той погибели Чигринской тайно плакаху, а на незичливихъ и нерадивихъ принцѣпаловъ своихъ нарѣкаху, же нещире Чигрину желали цѣлости, и отнюдь належитои не чинили помощи; якая гди бы была, то певне Турчинъ надъ Чигриномъ не торжествовалъ бы, и овшемъ зъ безчестіемъ по прошлолѣтнему мусѣлъ бы отъ Чигрина во свояси убѣгати.

Переночовавши нощъ нещасливую кончини Чигринкой, скоро взійшло слонце, заразъ всѣ войска христіянскіи Великоросійскіе и Малоросійкіе, августа 12 въ понеделокъ, отворивши ворота своимъ обозамъ, рушили назадъ ку переправѣ Днѣпровой; а вейзѣръ и Ханъ тое увидѣвши, и въ счастю своемъ возмужавши, рушили вслѣдъ за ними, ажъ до самого берега Днѣпрового опроважаючи, сильно налѣгаючи и зо всѣхъ сторонъ, якъ мога, урываючи и шкодячи имъ. Для якого натиску бѣсурманского оніе войска христіянскіи мало того дня ушедши, на переправѣ Гниловодѣ заночовали; а переночовавши, отъ Гниловоду рушили, и третого дня, то есть въ среду августа четиренадцятого, заледво чрезъ три милѣ отъ Чигрина до Бужина, для великихъ налоговъ и препятіи бѣсурманскихъ, заледво притягнули, и надъ берегомъ Днѣпровимъ въ прежнихъ своихъ окопахъ станули. Где гди войско козацкое начало было зъ обозу чрезъ Днѣпръ перхати во свояси, теди Гетманъ Самойловичъ о томъ довѣдавшися, заразъ приставилъ двохъ асауловъ войсковихъ енералнихъ, Леонтія Полуботка и Леонтія Черняка, смотрѣти жебы еденъ духъ зъ обозу на сюю Днепра не ушолъ сторону; а хто зъ Козаковъ упорне зхотѣлъ былъ, нагій, Днѣпръ преплинути, того заразъ заверненно, и на березѣ пугами армаскими прохвостанно, и тимъ войско отъ утѣчки погамованно. Турки зась и Татаре въ многочисленнихъ силахъ своихъ, того-жъ августа 14, крайнего щастя своего пробуючи, и войска христіянскіе въ Днѣпръ нагнати тщащися, крѣпко, крѣпко зъ остатнимъ жизни своея отчаяніемъ, на христіянъ зо всѣхъ

сторонъ налѣгаху, и желаемого достигнути тщахуся; но всесилная десница Господня не попусти имъ того совершити, и зъ великимъ ихъ бѣсурманскимъ урономъ и многихъ началнихъ людей погубленіемъ, назадъ ихъ воспятила есть (о чомъ пространѣйше чти въ синопсисѣ Кіевскомъ, листъ сто двадцятій). По такой страшной бытвѣ, бѣсурмане зъ вейзѣромъ и Ханомъ отъ обозовъ христіянскихъ, зъ превеликою скорбію отступивши, стануди не оподаль своими обозами. На другій день августа 15, въ день Успенія Пресвятои Дѣви Богородици, мирно зъ обохъ сторонъ войска прежили. Переночовавши тежъ, августа 16, войска козацкіе зохотившися, а явній отваги и рицерства своего хотячи показати документъ, просили гетманского позволенія вдарити на обози Турецкіи; но Гетманъ зъ княземъ Ромодановскимъ знюхавшися и его послѣдуючи волѣ, не благоволилъ о той козацкой до войни охотѣ, и зъ гнѣвомъ виреклъ имъ клятвѣ подобное слово, то есть: *за всѣ голови идѣте*. По якомъ словѣ гетманскомъ войско козацкое ужалившися, купно же за такое неблагословеніе и розгнѣвавшись на Гетмана своего, уже позволеня его не требовали, но сами безъ волѣ гетманской и его подручнихъ началниковъ, нечаянно а мужественно вторгнули до обозовъ бѣсурманскихъ и значную, при помощи Божіей, здѣлавши въ нихъ шкоду, щасливе до своего повернули обозу; тилко добріе ихъ приводци и знаменитіе рицери—Федоръ Жученко раненъ, и Полковникъ Левенецъ пострѣленъ зъ янчарки и зъ коня впадлъ, но нешкодливе, для панцеру. Августа зась 17 въ субботу, просилъ уже Самойловичъ войска о охоту военную, которое при своихъ вождахъ любо и війшло на Турковъ, еднакъ безфортунне, назадъ возвратишася. Въ почѣ зась, того-жъ числа 17, знову войско козацкое за вѣдомомъ гетманскимъ на обози Турецкіе нечаянно ударило, и превеликую бѣду бѣсурманомъ здѣлано, такъ ижъ зъ обозовъ своихъ бѣжати принужденни бяху. Тогда богатиръ еденъ Турецкій надъ

звичай великого взросту бывшій, и оружіемъ военнимъ, для килкохъ панцеровъ, убити невозможній, друкомъ зосталъ забитъ чумацкимъ, имъ же вози подважуются.

По такихъ дѣйствіяхъ военнихъ еще бѣсурмане 7 дней, до августа 24, неподвижне обозами своими стоячи, не тилко зъ далеку, зъ арматъ своихъ на оніе били, але що денне и подъ саміе обози христіянскіе вторгали; но уже не такъ смѣле яко прешлихъ дней, опаренни зоставши Марсовимъ огнемъ отъ войскъ козацкихъ (бо войска Великоросійскіе по приказу Ромодановскаго отнюдъ жадного встрѣнту и отпору противъ бѣсурманъ не чинили, аще отъ нихъ утѣсняеми и ураняеми бяху); тилко сами едни Козаки зъ охоти воинственной, то за вѣдомомъ, то и безъ вѣдома старшихъ своихъ, зъ обозу своего що денне витѣкаючи и на обози Турецкіе ударяючи, взаемне всегдашній имъ наносили ущербокъ и смятеніе. Наконецъ увидѣвши бѣсурмане свою немощъ, иже войскамъ христіянскимъ отнюдъ нѣчого болшъ не могутъ сотворити, августа 25 рушили назадъ зъ подъ Бужина отъ войскъ христіянскихъ въ гору Днѣпра, и нѣгдѣсь по фатигахъ военнихъ зъ шѣсть дней отдохнувши, притягнули подъ старожитное, славное мѣсто козацкое надъ Днепромъ стоявшое, Каневъ, и сентеврія числа четвертого въ четвертокъ добувши оній, и множество народа въ немъ убивши, крайней предали руинѣ и запустѣнію. А особливе въ стариномъ и красномъ монастиру Каневскомъ, въ церковъ великую каменную много было людей Каневскихъ, надѣючися въ ней отъ бѣди спастися, убѣгло и замкнулося; но Турки церковъ оную около дровами и соломами доволно обложивши, и сполне зо всѣмъ монастиремъ зажегши, всѣхъ людей въ церквѣ задушили. А наконецъ отъ Канева во свояси повернувши, Черкаси, Корсунь, Стеблевъ, Суботовъ и прочіе гради и села Украинскіе (людемъ зъ нихъ страха ради поутѣкавшимъ) огню и всеконечному а многоплачевному апустѣнію предаша.—Тутъ повторе мощно рещи слово о

Вавилонѣ великомъ негдись реченное: паде, паде Украина тогобочная Малоросійская Козакоруская, зъ многими крѣпкими гради и весми, аки Вавилонъ оній древній градъ великій, и—же чрезъ незгоду тогдашную Козаки всѣ пропали, сами себе звоевали. Князь Ромодановскій и Гетманъ Самойловичъ, яко прежде во время Уманщини, не учинивши Каневу и инимъ городамъ тогобочнимъ жадной помощи, а отдавши Богу благодареніе, же ихъ Турчинъ оставилъ, зо всѣми обозами своими Днѣпръ безпрепятственно преправили, и войска въ доми роспустили. Нимъ Турчина зпекалися и Днѣпръ войска христіянскіи преправили, чрезъ все тое время знайдовалося войско въ нуждѣ и недостатку корму человѣческого; и любо Астраханцѣ и Касимовцѣ и иніе орди при войскахъ Московскихъ бывшіе, знужнѣліи и вигоненіи конѣ свои назбитъ дешевою продавали ценою, то есть по 5 копеекъ, по шесть шаговъ и мало що вящше; однакъ хлѣбъ былъ дорого, по осмъ и по 12 копеекъ, купованій, поколь чрезъ Днѣпръ переправилося.

Пропалъ Чигринъ и остатокъ тогобочной Украини, для неслушности и коварства Ромодановского, а подобно и для недоброхотства къ нему Самойловичового, яко зъ гисторіи вишше описанной дорозумѣватися мощно; бо ясно тое между войскомъ Великоросійскимъ и Малоросійскимъ, предъ збуренемъ и по збуреню Чигрина, было грухнуло, что вейзѣръ Турецкій, маючи у себе въ неволѣ Андрея сина Ромодановского, чрезъ Татаръ зъ Суховѣемъ, року 1668, на Украинѣ бывшихъ пойманого, отзивался до Ромодановского зъ такимъ словомъ: же если попуститъ ему вейзѣру Чигринъ взяти, то въ цѣлости отпуститъ къ нему Ромодановскому сина его, а если не попуститъ Чигрина взяти, то облупивши сина того, мѣлъ будто кожу его, сѣномъ наполненную, къ Ромодановскому прислати. Яко декляраціею вейзѣрскою князь Ромодановскій престрашенній, купно же и жалостію отческою по сину велми будучи обятій, чинилъ будто о томъ зъ вейзѣромъ тай-

ніе ссилки, потрафляючи въ тое, аби (хочай зъ утратою Чигрина, и погубленіемъ въ немъ и на инших мѣсцахъ многаго христіянского народа) волѣ веизѣрской и его Ромодановского о сипу желапію сталося задосить. И если то естъ правда, то Ромодановскій певную имѣлъ причину не дбати щире о Чигринской цѣлости; а Гетманъ Самойловичъ, чимъ бы моглъ вимѣритися за свое ку Чигрину недоброжелателство, гди бы о томъ повелѣнно учинити розискъ (развѣ бы прежную свою, къ Дорошенку и Чигрину бывшую, поставилъ во экскузу антипатію, о которой въ прошломъ 1676 року, обяснилося)? но о всемъ семъ лутше вѣдаетъ Сердцевѣдецъ Господь, иже воздастъ комуждо по дѣломъ его.

Тогожъ року виданна въ Полщѣ книга, названная Монархія Турецкая, многіе рѣчи до видѣнія, куріозамъ потребніи, въ себѣ имущая, а наипаче всѣхъ тѣхъ рѣчей, потребній христіяномъ трактатъ Мухаммедовъ, албо Махометовъ, лжепророка и законподавца Турецкого и всѣхъ бѣсурмановъ, зъ христіянами (еже бы не утѣсняти и не оскорбляти ихъ, но въ пріязнѣ и згодѣ зъ ними житы) постановленій. Которій кто зхощетъ, въ книзѣ помененой Монархіи знайдетъ, а и въ сей книзѣ моей назадѣ, листъ... тоеежъ обявитъ.—Остатного збуреня Чигрина, Канева и инних тогобочнихъ городовъ и повѣтовъ Украинскихъ жалѣючи, и на нещирость Гетманскую утискуючи, Сѣрко Атаманъ кошовій, со всѣмъ войскомъ Низовимъ Запорожскимъ, такій писалъ листъ до Гетмана Самойловча:

Велможній Мосцѣ Пане Гетмане тогобочній Украинскій Малоросійскій, Іоане Самойловичъ.

По кончинѣ славно памятного Богдана Хмелницкого, доброго Гетмана нашего, и упреймe зичливого отчизнѣ сво-

ей Малоросійской сина, гди частіи и непостояніи почали наставати Гетмани, и за розкроенемся (якое ясно показуется зъ договоровъ Андрусовскихъ, року 1667 поставленихъ) чрезъ незичливіи сосѣдственныхъ монарховъ факціи, на двое едной Малой Росіи, отчизни нашой бѣдной: перво въ двое гетманства, почавши отъ Пушкаря Полтавского и отъ Сомка Переясловского, потомъ и въ третое, чрезъ Ханенка Уманского, гетманство раздѣлися, и чрезъ междоусобніи всегдашніи, за приводомъ ихъ, брани кровію братѣ нашой довольно обагрися; тогда мы, войско Низовое Запорожское, заразъ преспективою ума нашего здалека усмотрѣли и позналисьмо наступовавшій той отчизни нашой Малоросійской упадокъ и всеконечное запустѣніе; якожъ такъ и сталось, зъ ласки Вашой Гетманской и антецесоровъ Вашихъ Гетмановъ тогобочнихъ.

На якій зближавшійся упадокъ отчизни поглядаючи здалека окомъ разума нашего, нѣгди не моглисмо безъ жалю сердечного вкусити хлѣба, и по трудахъ дневнихъ спокойного зажити отпочинку; поневажъ непрестанно насъ тое мулило и долѣгало, что за незгодою и непріязнію обостороннихъ Днепра Гетмановъ, приходило намъ пустую и мертвую Малую Росію, матку нашу, полними слезъ оглядати очима, и красніе жилища отцевъ и праотцевъ нашихъ зрѣти дивіемъ звѣромъ водвореніемъ. Чому по силѣ нашой запобѣгаючи, любо сегобочнихъ Гетмановъ писмами нашими войсковими засилалисмо, строфовали и персфадовали, аби для общаго добра отчизного, всѣ незгодъ и непріязней своихъ циркумстанціи отринувши, зоставали въ пріязни и згодѣ зъ тогобочними Гетманами, антецесорами Вашими, и до Лядскихъ обманчливихъ намовъ и обѣтницъ абы отнюдъ не приклонялися; однакъ тіи персфазіи наши мало що вскурали, и овшемъ чимъ далѣй, тимъ барзѣй между ими Гетманами нашими, по обохъ сторонахъ Днепра бывшими, злоба и вражда возрастала, и чрезъ междоусобнія ихъ

брани братію нашу викореняла. И любо всѣ оніе прешліе Гетмани позвѣрховне являлись щире зичливими отчизнѣ нашой строителями и опекунами; еднакъ тайно и безсовѣстно, зъ немалимъ отчизнѣ ущербкомъ и власного народа своего христіянского погубленіемъ, для своего властолюбія привати и ненасищонихъ афектовъ, болшей на свои лотоки води всякъ изъ нихъ забѣрати тщился, и потоль такимъ неспасенимъ ремеслемъ свою шушилъ голову, поколь еи купно зъ своимъ урядомъ стратилъ, зъ немалимъ отчизни бѣдствіемъ.

Не подивуй теди Ваша Велможность на насъ войско Низовое Запорожское, же зъ оказіи нинѣшнего збуреня чрезъ Турчина Чигрина, Канева и всѣхъ остатнихъ сегобочнихъ городовъ и селъ Украинскихъ Малоросійскихъ, пришлося намъ и тебе записати въ реестръ прешлихъ нещиро зичливихъ отчизнѣ нашой Гетмановъ; бо гди уважаемъ якую, на слезніи Ладижинцовъ, Уманцовъ и иншихъ городовъ и повѣтовъ тамошнихъ суплѣкаціи показалесь щирость, и отъ Турецкого нахожденія оборону; то иначей нелзя разумѣти о Вашъ-Мости Мосцѣ Панъ, толко такъ, якося вишей наменило. Поневажъ зъ походу тогдашнего военого и обѣщаной Ладижинцамъ и Уманцамъ оборони, тщаливе назадъ отъ Лисянки повернувши, єдинимъ братомъ нашимъ добримъ и отважнимъ рицеромъ, за здравіе отчизни и Ладижина и животъ свой тамъ утратившимъ, мурашкою вмѣсто своей щирости запхнулесъ дѣрку; а самъ якъ журавелъ на купинѣ стоящъ, здалека чрезъ Днѣпръ до Ладижина и Умани смотрѣлъ еси, щося тамъ дѣятиметъ, обгородившися стѣнами наметними добро, для защити здоровя своего, жебы отоль куля якая по вѣтру не залетѣла, и оному у роскошнихъ перинихъ, якъ паву въ краснопестромъ пѣрю, не зашкодила. О нещирости засъ Вашой ку Чигринові, уже ми и не пишемъ къ Вамъ, гди-жъ нетилко мы, войско Низовое Запорожское, але и увесь свѣтъ Великоросійскій и Малоросій-

скій ясно тое видитъ и видѣти можетъ, что чрезъ нещирость и незичливость Вашу зъ княземъ Ромодановскимъ, мусѣлъ онъ зъ прочіими остатними городами и селами Украинскими отъ Турчина пропасти, и всегдашнимъ неоплаканимъ запустѣніемъ докончитися, зъ премногимъ крвѣ христіянской пролитіемъ, и истой братѣ нашой погубленіемъ: бо якъ тамъ мѣла быти ку Чигрину Ваша пріязнь, где древняя ку нему-жъ злоба вящшую имѣла силу; и ежели прежде на Дорошенка и Чигринъ не встидалесься Вашъ-Мость Мосцѣ Панъ, зъ войскомъ своимъ и Московскимъ, приходиты и неслушне воевати, то якъ мѣлесъ встидатися его не боронити и упадку ему зичити. Уважай же теперъ, Пане Гетмане Самойловичъ, чого доказалъ еси, якую прислугу Богу и отчизнѣ здѣлалъ еси: Дорошенка заслалъ еси въ неволю непрестаную, Чигринъ зо всею Украиною сегобочною утратилъ еси, многому множеству крвѣ христіянской всуе пролiятися допустилъ еси, и отъ такого мнимаго благополучія своего обоихъ сторонъ Гетманомъ началъ еси титуловатися. Що-жъ тобѣ по сторонѣ сегобочной запустѣлой? Якого себѣ чаешъ зъ неи пожитку и обогащенія?—разсмотри. Здается намъ, же лучше было вамъ, двомъ по обохъ сторонахъ Днепра Гетманамъ, якъ братіи жити, зъ собою въ любвѣ и единомысліи, чрезъ которое и непріятелемъ своимъ былибисте страшни, и въ користехъ своихъ и рѣчи посполитой Малоросійской умножалися быстe всегда. А такъ власній ты естесъ погубителъ Чигрина и остатка сегобочной Украини; бо еслибысь не добывалъ его, и не взялъ подъ свою власть зъ Дорошенкомъ, то и Турчинъ добувати его не приходилъ би; а зачасомъ, чрезъ разумніи медіяціи, могла бы и вся сегобочная Украина отъ власти Турецкой, и безъ такого кровопролитія, подъ високую руку Монархи Православного зъ Дорошенкомъ приклонитися, и съ тобою сполне единого пастиря знати; но ти толь ожесточился еси на Дорошенка и на всю Украину сегобочную, же и мало не

хотѣлесъ пождати таковаго щасливого времени. О тожъ дождался еси крайнего упадку и запустѣнія отчизни нашой! и уже теперъ гимни, Дорошенку зложеніи, тебѣ сутъ приличнѣйши, гди-жъ за тебе, Самойленка Гетмана, вконецъ пуста сегобочная Украина зостала, за що самъ предъ Всевидящимъ Богомъ отвѣтовати будешъ. Еденъ человѣкъ, князя Ромодановскаго синъ, разумови твоему показался быти лучшій, нежели тисящи власной братѣ нашой, христіянъ православныхъ Великоросійскихъ и Малоросійскихъ, за нерадѣніемъ твоимъ, на убіеніе бѣсурманомъ, безъ помощи отъ тебе должной, въ Чигринѣ, Каневѣ и на иншихъ мѣсцехъ оставленнихъ. Хто тутъ слѣпотѣ ума твоего не удивится? хто толикое жестосердіе твое разсмотрѣвши, можетъ къ тебѣ приклонитися зъ пріязнію и зичливостю? и ежели единого праведнаго Авеля кровъ волала отъ земля до Бога, о отмщеніи своемъ на Каина; то что разумѣешъ, многихъ и премногихъ братіи нашей, православнихъ христіянъ, пролiяная зъ твоей причини кровъ не будетъ ли на тебе скаржитися, и Господа Создателя своего, Судіи Праведнаго, просити справедливости? Вѣдай запевне, же вскорѣ постигнетъ тя тое, о чомъ ни мислишъ, иже кровъ братіи нашей власною своею или чадъ своихъ заплатишъ кровію; за погубленіе многихъ братіи нашой, нечаянное на домъ твой найдетъ губителство; богатства твои, ихъ же собралъ еси и еже собрати мислишъ, въ день гнѣва Божія не помогутъ тебѣ, бо правда избавляетъ мужа отъ смерти; тіи достанутся въ руки не печаловавшимся въ собраніи ихъ, а ти трудовъ своихъ зостанешъ чуждимъ и бѣднимъ; и яко чрезъ причину твою отчизна наша Малоросійская сегобочная зостала пуста, тако возносящійся домъ твой зостанетъ пустъ, и въ жилищахъ твоихъ живущаго не будетъ: ею же бо мѣрою мѣрилъ еси, тоею возмѣрится, по неложному глаголу Евангелскому. Наконецъ сіе предлагаемъ, нижъ вмѣсто благополучія, вѣншуемъ тебѣ, зъ жалю сердечного

настоящаго злоключенія, и крайнего упадку Украины отчизни нашой Малоросійской сегобочной; желаючи абысь чрезъ тотъ упадокъ зхаменулся, а стерегучися упадку своего, поискалъ для вѣчного живота и благополучія милости Божой, всѣмъ просящимъ и ищущимъ невозбранно подаваемой, которой и себѣ упреме зичачи, зостаемъ,

Вашой Велможности зичливіи пріятелѣ и братя,

Иванъ Сѣрко Атаманъ кошовій, зо всѣмъ товариствомъ войска Низоваго Запорожского.

Зъ Сѣчи Запорожской,
септемврія 25, року 1678.

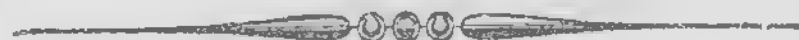

РОЗДѢЛЪ XX.

О намѣреніи Турецкомъ на завладѣніе или збурене Кіева; о приготованюся войскъ христіянскихъ на оборону Кіеву; о началникахъ надъ войсками христіянскими бывшихъ; о иконѣ чудотворной Пресвятой Богородицы и инщихъ святиняхъ, съ церквою походною до войска врученнихъ князю Черкаскому; о началникахъ Московскихъ, въ Кіевѣ тогда бывшихъ; о особнихъ войскахъ на стражѣ отъ Криму бывшихъ; о войскахъ козацкихъ еднихъ, подъ Кіевъ притягнувшихъ, а другихъ на низъ Днѣпра, противъ Татаръ виправленнихъ; о прибытіи всѣхъ войскъ подъ Кіевъ, и подѣланю тамъ мостовъ чрезъ Днѣпръ; о готовости Турецкой на Кіевъ, и о хитрости его обманчливой; о умедлѣніи войскъ христіянскихъ подъ Кіевомъ, и о угрунтованю валами верхнего города Кіева и Кіевопечерского; о причинахъ, Турчина отъ походу подъ Кіевъ удержавшихъ; о хитрости Турецкой на завладѣніе панствъ христіянскихъ, и о гордости его зъ благополучія своего; о шкодливой христіяномъ статечности ихъ для згоди зъ Турчиномъ; о страшной Турчину згодѣ христіянской; о престатіи его отъ намѣренія своего, на Цесара Римъ и на Кіевъ; о поворотѣ его болзливомъ ку Цариграду. Унѣверсалъ Королевскій, для Уніи въ Люблинѣ Русѣ зъѣздитись повелѣваючій.

Року отъ начала міробытія 7187, а отъ Господняго во мірѣ плотскаго явленія 1679. Еще зъ осени, предъ початкомъ сіого року, чрезъ неволниковъ зъ землѣ бѣсурман-

ской утеклихъ, и чрезъ языковъ Татарскихъ, промисломъ козацкимъ пойманнихъ, далося тое явно слишати Гетману Самойловичу и по всей Украинѣ Малоросійской, что предпомененній главній непріятель Креста Господня и всѣхъ христіяновъ и коварній змій Византійскій, не тилко преславное и православное христіянское Царство Греческое завладѣвій, але и многіе панства христіянскіе чрезъ мечь себѣ поработивій, а инніе въ конецъ опустошивій, и изъ таковаго щастя своего гордящися и возвишаючися, а незвитяжонимъ нѣгди и бычемъ на христіянъ отъ Бога посланнимъ именовавійся, на завладѣніе себѣ, или на всеконечное Богомъ спасаемого царственнаго града Кіева збурене и раззореніе, свое у панствѣ своемъ открилъ намѣреніе, и приказалъ воинскіе подъ Кіевъ чинити приуготовленія. О чомъ Гетманъ Самойловичь гди донеслъ Пресвѣтлѣйшему Государю Цару Феодору Алексѣевичу, тедн онъ благочестивій Монархъ, хотячи защитити отъ бѣсурманского наступленія отчину Царскую, а зъ совѣтомъ синклита своего, повелѣлъ многочисленнимъ войскамъ своимъ Великоросійскимъ готоватися на наступовавшую весну до походу военного подъ Кіевъ. Егда же вожделѣнная весна веселое лице свое зъ цвѣтами и травами селними, скотамъ на кормъ потребними, очамъ человѣческимъ показала, тогда абіе и Марсъ Російскій розвинувши на войну свои коругви, рушилъ зъ своихъ домовъ и зимовихъ кватеръ въ походъ ку Кіеву, со многочисленними людми ратнихъ, коннихъ и пѣшихъ, силами, при многихъ князехъ, ближнихъ боярехъ, околничихъ, воеводахъ и прочихъ вождахъ и многихъ царедворцахъ, надъ которими всѣми, на мѣсцу своемъ, найглавнѣйшимъ поставилъ гетманомъ и старѣйшиною боярина и воеводу и намѣсника Казанскаго князя Михайла Алегуковича Черкаского; вручивши ему въ помощъ, паче всѣхъ тѣхъ воевъ и военачалниковъ, чудотворную Пресвятой Дѣви Богородицы, Всенадежной и Всемощной христіяномъ За-

ступници икону, чесній крестъ и часть животворящаго креста и власи Христови въ себѣ имущій, зъ прочіими къ тому Святихъ мощми, и церковъ свою походную, во имя Преподобнаго Сергія Радонежского Чудотворца освященную, зъ приданними къ ней, отъ святѣйшого Іоакима Патріярха Московского, зъ духовного чина искусними и парочитими особами; а въ товарищи придалъ ему, князю Черкаскому, столника и воеводу Бориса Петровича Шереметова и иннихъ князей и бояръ, со особними полками и со шляхтою Смоленскою и со прочіими иноземними началниками и со многимъ подъ ихъ комендою бывшимъ войскомъ. Въ Кіевѣ же тогда бысть при войскахъ Московскихъ началникомъ и воеводою бояринъ и намѣсникъ Дорогобузскій, князь Никита Семеновичь Урусовъ зъ товарищми и воеводами, зъ княземъ Даниломъ Афанасіевичомъ Борятинскимъ и дворяниномъ Іоанномъ Петровичемъ Лихаревомъ. А особно бояринъ и воевода князь Іоанъ Андрѣевичъ Хованскій, зъ Великоновгородскими и Псковскими полками, на предѣлехъ ближнихъ стоялъ въ поготовости. Князь же Якэвъ Семеновичъ Борятинскій, зъ особними воинстви противъ Орди Кримской, стоялъ на рубежѣ Бѣлагородскомъ; а князь Каспулатъ Муцаловичь Черкаскій, зъ Черкаскими и Калмицкими Ордами тожъ противъ Кримской Орди, стоялъ на шляхахъ Моравскихъ за рекою Ворскломъ. Гетманъ тежъ Самойловичь зъ едними войсками козацкими Малоросійскими, городовими и охотницкими, копними и пѣшими притягнулъ подъ Кіевъ; а другіе для осторожности Украинской отъ Криму, въ полкъ Полтавскій и на Низъ къ Сѣчи Запорожской, въ помощъ Сѣркове Атаману кошовому и въ совокупленіи зъ войсками Государскими помененними, противъ орди Кримской на розпихъ мѣсцахъ стоявшими, виправилъ бяше. Подъ Кіевомъ войска христіянскіе Московскіе и козацкіе совокупившися, по обоихъ сторонахъ реки Днепра стояли; а дожидаючися тудажъ подъ Кіевъ

пришествія войскъ бѣсурманскихъ, для скорѣйшой войскъ своихъ переправи, чрезъ майстерство и трудъ стрелцовъ Московскихъ, подѣлали на Днѣпрѣ на байдакахъ мости, якихъ прежде тамъ не бывало.

Турчинъ о собраніи и готовости подъ Кіевомъ войскъ христіянскихъ заслишавши, и самъ нѣгдѣсь далеко въ поляхъ стоячи, и на брань въ поготовности будучи, не посмѣлъ тягнути подъ Кіевъ; але звиклого своего заживши коварства, хотѣлъ обманути (якъ и во время збуреня, 1674 року, Ладижина и Умани обманулъ есть) христіянъ, и перво пустилъ былъ поголоску, же просто тягнетъ подъ Кіевъ, потомъ фалшиве премѣнивши оную, розгласилъ былъ, же назадъ зъ войсками своими повернулся. По якой лживой поголосцѣ если бы войска христіянскіи зъ подъ Кіева въ доми были роспущенни, тогда онъ хитрій лисъ и хищній волкъ мѣлъ подъ Кіевъ потягнути, и своего желанія доципати; лечъ войска христіянскіи, помененною Ладижинскою и Уманскою обманою Турецкою перестереженны и наученни будучи, чрезъ все лѣто отъ Кіева не отступили; и въ порожнованю часу оного не тратячи, войска Московскіе верхній городъ Кіевъ, идеже церковъ Святои Софіи и катедри Митрополитовъ Кіевскихъ, глубокими ровами и високими валами обведоша и умоцниша; а войска козацкіе, за поводомъ Гетманскимъ, городъ Кіевъ Печерскій (откинувши палѣ, ими же бѣ обставленъ) тожъ ровами и крѣпкими валами обваровали и уфундовали. О чомъ всемъ пространнѣйше чти въ Сиповсисѣ печатномъ Кіевскомъ, отъ листа 122 до листа 129.

Любо написалося вишшей, что Турчинъ для ополчившихся около Кіева войскъ христіянскихъ, не посмѣлъ подъ Кіевъ тягнути; еднакъ зъ другого рукописного лѣтописца Козарского ясно показуется тое, же онъ Солтанъ Турецкій, аще въ тое время въ миру знайдовался зъ Полщею, еднакъ не посмѣлъ приходити подъ Кіевъ, не тилко для ополчившихся на оборону его войскъ христіянскихъ, але и для того, нижъ

будучи въ распрѣ зъ Цесаромъ христіянскимъ, пріуготовлялся зъ войсками своими и на него, хотячи не тилко землю цесарскую звоевати, и Римомъ старимъ, але и всѣмъ панствомъ его чрезъ мечь завладѣти; звлаща усмотрѣвши тое, что околычніи сосѣдственіи монархи и панства христіянскіи Нѣмецкіи, въ то время, въ гнѣвѣ и незгодѣ зъ Цесаремъ христіянскимъ обрѣтахуся. Подчасъ якихъ незгодъ христіянскихъ, прешлихъ давно временъ, онъ Турчинъ многіе (яко и вишшей рѣхомъ) христіянскіе поединцемъ завладѣлъ панства, уживаючи къ тому такои хитрости и коварства, что зъ еднимъ панствомъ христіянскимъ змиривши, другіе воевалъ и порабощалъ себѣ; народъ зась въ тихъ, ему противившихся панствахъ христіянскихъ, едихъ весма убиваючи, другій во вѣчную неволю забѣраючи, и панства оніи отнюдъ искореняючи, чимъ далѣй тимъ барзѣй високо, по натуралной гординѣ своей, возносился въ гору, и яко вишшей рѣхомъ, нѣгди себе именовалъ незвитяжонимъ. А монархи и князи христіянскіе, зъ нимъ тихъ временъ примирившися, хочай и постерегли той его другимъ христіяномъ шкодливій и всепагубній фортель; однакъ слова паролю и капитуляціи своей статечне державчися, не изволили для оборони прочіимъ разораемимъ и порабощаемимъ христіяномъ, своихъ зъ Турчиномъ поставленихъ пактовъ нарушити, и ему въ горделивихъ его замислахъ и импрезахъ подобающаго встренту и препятія учинити. Теперъ теди оніе монархи и князи христіянскіе Нѣмецкіе, по не малой руинѣ Полской и по жалостномъ Малоросійской тогобочной Козарской Украини збуреню, такій Турецкій всѣмъ обще христіяномъ вредителній фортель зрозумѣвши, и явній а недишкретній варварскій Султана Турского, не тилко на Цесара Христіянского, но и на цѣлое панство Римское замахъ увидѣвши, заледво пришли въ чувство, и дорозумѣлись того, же если Султанъ Турскій побѣдилъ Цесара христіянского и всѣмъ Римскимъ завладѣлъ панствомъ, то

пришло бы и всѣмъ впередъ поединцемъ боятися отъ Турчина тоежъ пляги и недишкреціи. Которіи уходячи и всякому злу своему благоразумно впередъ запобѣгаючи, заразъ всѣ свои ссори и незгоди зъ Цесаремъ Христіянскимъ бывшіи отринувши, погодилися, и трактатами вѣчного покоя тіе незгоди уморили и заключили; а соузомъ нераздрѣшымой любви христіянской и братерской связавшеся, не тилко Цесаря и панство Римское скарбами и силами своими защищати, але и другъ друга вспомогати, и отъ наступленія бѣсурманского всяко боронити, прирекли и крѣпко утвердили слово. О которой згодѣ и союзѣ панствъ христіанскихъ зъ Цесаремъ скоро завзялъ вѣдомость смокъ оній Византійскій, зъ своими вейзѣрами, пашами, судіями и инними началниками; теди заразъ въ клубъ звившися, въ себе свою ядоносную и зѣло возносившуюся сокрилъ главу, и не идучи уже войною на Цезаря христіянского а ни на Кіевъ Малоросійскій, заразъ повернулъ зо всѣми силами своими зъ походу, до своеи въ Царигородъ язвини, уважаючи и зѣло боячися, дабы за такимъ союзомъ монарховъ христіянскихъ, и самъ своеи, чрезъ многіе лѣта, зъ великимъ крвѣ пролитіемъ и безчисленнимъ множествомъ народа бѣсурманского погубленіемъ, набутои державы и славы не утратилъ и до конечнои не пришолъ руины и ганбы. Того-жъ року Король Полскій Янъ Собескій, по своему усердію и унѣтскому желанію, хотячи Русь православную, подъ державою корони Полской обрѣтаючуюся, на Унію преформовати, и благочестіе святое въ ней скасовавши, до римосхизматического заблужденія гвалтовне нахилити, назначилъ въ пришломъ 1680 року, генваря на 14 день, унѣтамъ и дизунѣтамъ Греческого исповѣданія и всей обще шляхтѣ, для того утвержденія Унѣи, зъехатися въ Люблинъ, зъ правами и привилеями своими; и видалъ о томъ свои Королевскіи унѣверсали таковіи:

Jan trzeci, z Bożey łaski, Krół Polski, Wielkie Xiąże Litewskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantskie, Kiowskie, Wołyńskie, Podolskie, Smoleńskie, Siewierskie y Czernihowskie.

Wielebnym, Nabożnym Metropolitom, Episkopom, Archimandrytom, Ihumenom, Przełożonym, y wszystkiemu Duchowienstwu, także szlachetnym obywatelom różnych Woiewodstw, Bractwom, Stawropigianom y wszystkim w pospolitosci, w miastach Naszych szlachetskich, Religiey Greckiey, Vnitom y Dysunitom w Koronie y w Wielkim Xięstwie Litewskim, y prowinciach do nich należących będącym, wiernie nam miłym, łaska Nasza Krolewska. — Wielebni, nabożni, wiernie Nam mili! Nieustaiące, w panstwach Naszych, maiąc pieczołowania, tego życzemy, żeby w nich pożądany pokoy y chrzesciańska miłość, za sobą Bozkie pociągaiąca błogosławienstwo, iako naybarziey

Іоаннъ III, Божіею милостію Король Польскій, Великій Князь Литовскій, Рускій, Прускій, Мазовецкій, Жмудскій, Лифлянскій, Кіевскій, Волынскій, Подольскій, Смоленскій и Черниговскій.

Всечестнымъ, Благочестивымъ Митрополитамъ, Епископамъ, Архимандритамъ, Игуменамъ, Настоятелямъ и всему Духовенству, также благороднымъ обывателямъ разныхъ Воеводствъ, Братствамъ, Ставропигіямъ и всѣмъ вообще, въ шляхетскихъ городахъ Нашихъ Греческаго исповѣданія, уніятамъ и дизунитамъ, въ коронѣ и великомъ княжествѣ Литовскомъ и въ провинціяхъ, къ нимъ принадлежащихъ, находящимся, Намъ любезно-вѣрнымъ, милость Наша Королевская. — Всечестные, благочестивые, Намъ любезно-вѣрные! Имѣя неусыпное попеченіе объ областяхъ Нашихъ, Мы желаемъ, чтобы въ нихъ вожделѣнный миръ и любовь

kwitnęła, do tego zaś wszystkiego gdy wielką przeszkodą iest zawzięta y zastarzała w narodzie Ruskim niezgoda, która iedność obywatelów panstw Naszych rozrywa, pokoiu świętego fundamenta wzrusza, braterską znosi miłość, a miec chce y wzaiemnie w sercach wznieca zaiątrzenia, przetoż chcąc temu wszytkiemu oycowskim dozorem Naszym y affektem zabieżeć, chcąc do należytego uspokoieniu rozroznione waszych wiernosci sprowadzić animusze, podług Konstytuciey Naszey, na seymie w Warszawie, postanowioney, która na Grodzienskim seymie do exekuciey przyść niemogła, także skłaniaiąc się do usilney prozby oboiey strony, ninieyszym uniwersałem Wiernosci waszych ządamy y po nich tak koniecznie mieć chcemy, abyscie wszytkie insze na stronę uchyliwszy zawody, ze wszystkiemi z oboiey strony prywilciami, dekretami y prawami, w miescie naszym Lubelskim, na dzień dwudziesty czwarty miesiąca Stycz-

христіанская, за которою слѣдуетъ благословеніе Господне, болѣе всего процвѣтали; а такъ какъ всему этому препятствуетъ упорное и закоренѣлое въ Рускомъ народѣ несогласіе, разрушающее единодушіе обывателей въ государствѣ Нашемъ, потрясающее основаніе священнаго мира, уничтожающее братскую любовь и стремящееся къ воспламененію взаимнаго въ сердцахъ раздора; то желая отеческою нашею бдительностіею и усердіемъ предупредить все это, и желая разрозненные умы Вашихъ Вѣрностей привести къ должному успокоенію, согласно конституціи Нашей, на сеймѣ въ Варшавѣ постановленной, которая на Гродненскомъ сеймѣ не могла притти въ исполненіе; а также снисходя къ усильнымъ просьбамъ обѣихъ сторонъ, настоящимъ универсаломъ призываемъ Ваши Вѣрности и того непреложно отъ Васъ требуемъ, дабы, отложивъ всѣ прочія занятія, со всѣми съ обѣихъ сторонъ привилегіями, постановленіями и правами, въ городъ Нашъ Люблинъ, на 24 число генваря, а по старому стилю на 14

nia, a podlug starego kalendarzu, na dzień cztérnasty, roku przyszłego 1680, przybywali y tam od Boga wszelkiego pokoiu y wzaiemney miłosci nieprzebranego zrodła posileni, za przyczyną przebłogosławioney y naswiętszey Panny przy bytnosci wiel: komissarzów Naszych, których do tego aktu, z Senatu Naszego, mianować będziemy, z sobą miłosci chrzesciańskiey, pełną uczynili rozmowę y tak ciż, wielmożni komissarze Nasi, wiernosci waszey do zgody, uspokoienia y do uprzątnienia prawnych zawodów, na mieyscu Naszym tam zasiadaiący, pobudzać będą co gdy się nada tak, da Pan Bóg, iako życzemy, nietylko swiat cały chrzesciański cieszyć się będzie, ale y niebo same, Bóg zgody, Bóg iednosci, Bóg pokoiu błogosławić wiernosciam waszym y panstwu temu będzie, y pohanbi nieprzyiacieli Krzyża Swiętego, którzy nie tak na mocy y sile swoiey, iako na niezgodzie y rozerwaniu chrzescianstwa nadzieię zguby Naszey założyły. A ktoby zaś z wielebnosci waszych, kochaiąc

число, будущаго 1680, прибыли, и тамъ отъ Бога, Неисчерпаемаго Источника всякаго мира и любви взаимной, укрѣпленные заступничествомъ Преблагія и Пресвятыя Дѣвы, въ присутствіи господъ коммисаровъ Нашихъ, которыхъ Мы для этаго дѣйствія изъ среды Сената Нашего назначимъ, между собою въ духѣ любви христіанской обстоятельно переговорили; а также означенные коммисары Наши, отъ имени Нашего тамъ присутствующіе, постараются склонить Вѣрности Ваши къ согласію, успокоенію и къ соглашенію всѣхъ законныхъ исковъ. Если это, дастъ Богъ, сбудется по Нашему желанію, тогда не только весь міръ христіанскій возрадуется, но и само небо, Богъ согласія, Богъ единомыслія, Богъ мира благословитъ Вѣрности Ваши и Наше Государство, посрамивъ враговъ Св. Креста, которые возлагаютъ надежду свою погубить насъ не столько на собственную крѣпость и силу, сколько на несогласіе и раздоры христіанства. А если бы же кто изъ Велебностей

się w niezgodzie y roztyrku, Bogu y ludziom nie miłym, na ten tak pobożny y pożądany akt nie przybył, y przybyć niechciał, taki każdy, iako woli Naszey nieposłuszny y zgody świętey przeciwnik, od dobr, które trzyma odpadać będzie, y komu inszemu te dobra przez Nas oddane będą. Ten zaś uniwersał Nasz, aby do wiadomosci wszytkich przyszedł, wielebni Metropolici, Episkopy, y inni przełożeni, aby go publikować kazali, mieć chcemy, który My dla lepszey wagi ręką Naszą podpisawszy, pieczęcią koronną stwierdzić y zmocnić roskazaliśmy.

Dan w Jaworowie dnia IX miesiąca Oktobra, roku Pańskiego MDCLXXIX, Panowania Naszego roku VI.

(M. P. K.)

JAN KROL.

Stanisław Szczuka Jego Krol. Mci Sekretarz.

Вашихъ, возлюбивъ раздоръ и несогласіе, Богу и людямъ противные, на сіе столь благочестивое и вожделѣнное дѣйствіе не прибылъ, и не желалъ явиться на оное, тотъ какъ ослушникъ Воли Нашей и противящійся священному согласію, будетъ удаленъ отъ обладанія своимъ имѣніемъ и таковое отдастся другому. — Чтобы таковой Универсалъ всѣмъ былъ извѣстенъ, Мы желаемъ чтобы всечестные Митрополиты, Епископы и прочіе Настоятели оный опубликовать приказали. Который Универсалъ для большей важности рукою Нашею подписавши, печатью коронною утвердить и укрѣпить Мы повелѣли.

Данъ въ Яворовѣ, дня 19 мѣсяца октября, лѣта господня 1679, царствованія Нашего 6-го года.

(М. П.)

ІОАННЪ КОРОЛЬ.

Станиславъ Щука, Секретарь Его К. Милости.

РОЗДѢЛЪ XXI.

О суетномъ зъездѣ Флоренскомъ Римляновъ, для Унѣи зъ Греками; о уведеню Унѣи въ Русь православную, подъ владѣніемъ Полскимъ зостаючую, и о зкасованю тоей Унѣи чрезъ Святѣйшого Ѳеофана, Патріярхи Іерусалимского, и Сагайдачного Гетмана Козацкого; о унѣятахъ между православними кривившихся; о нещирости Короля Собеского къ Русѣ православной, и о зъездѣ Люблинскомъ, для уведенія Унѣи въ Русь; о вимовцѣ и не охотѣ Руской до розговоровъ зъ унѣтами на томъ зъездѣ; о литургіяхъ, казаняхъ и иныхъ церемоніяхъ тогдашнихъ; о виправѣ посовъ отъ Рускаго духовенства до Короля зъ инструкціею; о безвѣстномъ концу и розъездѣ зъ Люблина бывшаго зъезду; о поголосцѣ Турецкой на збурене войска Низового Запорожскаго, и о писмѣ Гетмана Самойловича до Запорожцовъ, горливую имъ оборону обѣщаючомъ; о полномочнихъ послахъ Московскихъ, въ Варшаву до Поляковъ для заключеня найбарзей союзу зъ Поляками, на общую войну противъ Турчина; о Косогову за Ворскломъ степъ мѣравшимъ, отъ городовъ Слободскихъ до Днѣпра; о смерти Сѣрковой листъ Запорозскій, и о бѣсурманскихъ поведеніяхъ; о моровомъ повѣтру въ Сѣчи и Казикерменѣ; о Турецкой границѣ; о коммисіи Полской зъ Турками; о кометѣ на небѣ бывшой.

Року отъ созданія мира 7188, а отъ вочеловѣченія Божія 1680. До описанія сегорочнихъ дѣяній, случимся на самій початокъ обрѣсти между шпаргалами еденъ тилко

аркушъ рукописній Полскій, часть діяріуша Руского о зъездѣ Люблинскомъ въ себѣ имущій, зъ которой части діяріуша довѣдалемся мало, же тотъ Люблинскій зъездъ хотѣлъ возновити и утвердити въ Русѣ благочестивой Унѣю.

Унѣю же тую, благочестію восточному противную и спасенію его шкодливую, которая перво, року 1438, чрезъ схизматика Евгенія Папу Римского, на зъездѣ разбойническомъ Ферарскомъ албо Флоренскомъ, зъ православними, седми соборовъ Вселенскихъ неподвижно державшимися Греками, усилована заключитися. Но ничого помислного онъ Папа Евгеній, зъ Греками православними невскуравши (и овшемъ чрезъ Грековъ, зъ писанія божественнаго достовѣрніе аргумента о Православіи святомъ учинившихъ, и путь спасенія схизматикомъ Римляномъ показавшихъ, посрамленъ зъ кардиналы своими зоставши), закончилъ тотъ разбойническій Флоренскій зъездъ єдинымъ непріятелскимъ кровопролитіемъ и многихъ православнихъ Грековъ убійствомъ, и монастирей Афонскихъ раззореніемъ (о чомъ особную пространнѣе хотяй да чтетъ индей гисторію). По пришествіи же отъ разбойническаго Ферарского зъезду 157 лѣтъ, то есть року отъ Рождества Господня 1595, таяжъ Унѣя взновлена, и уже не въ Грековъ, но въ Русь, подъ владѣніемъ Полскимъ зостаючую православную, безъ волѣ и вѣдома ея, чрезъ незбожнихъ ел-жъ владиковъ, и Православія святого первѣйшихъ отступниковъ, Кирила Терлецкого Епископа Луцкого и Острозского, и Ипатія Потѣя Епископа Володимерского и Бреского, зъ прочіими килкома Владиками Рускими, уведенна, и чрезъ Михаила Рагозу Митрополита Кіевского, тимижъ Терлецкимъ и Потѣемъ до отщепенства принцѣпалама злохитро уловленного и намовленного, принята (о чомъ мало обширнѣй назадѣ зри.. листъ). Якая то Унѣя, отъ почату своего тогдашнего, аще чрезъ лѣтъ 26 въ Русѣ и господствовала; єднакъ по тимъ, за позволенемъ

Жигмонта третого, Короля Полского и Шведского, а за усерднимъ старанемъ Петра Сагайдачного Гетмана Козацкого, и чрезъ святѣйшого Θеоѳана Патріярху Іерусалимского, зъ царствующаго града Москви въ Кіевъ тогда прибылого, и въ немъ чрезъ нѣколикое время преживщаго, року 1621, зостала зкасована и отвержена; а Православіе святое возсіяло и первобытную честь свою воспріяло, со воспріятіемъ въ Кіевѣ Митрополити Іова Борецкого, а на инших мѣсцахъ, инших Епископовъ и Владикъ своихъ православнихъ: яко о томъ прежде, въ помененномъ року 1621, кратко виразилося. Аще же отъ того времени, и возрасте пшеница благочестія, помененнимъ святѣйшимъ Патріярхомъ насѣянная, обаче и куколь унѣяцкого заблужденія весма не испразнися; и тако между православними и унѣяти кріяхуся, и возрастѣнія Унѣи тайно желателствоваху, и всегда въ православную Русь, зъ помощію Поляковъ, ввести ся тщахуся.

Въ такомъ теди состояніи Русь благочестивая, подъ владѣніемъ Полскимъ сущая, аки рожа терніемъ угнѣтаемая, отъ вишспомененаго 1621 року, чрезъ 59 или 60 лѣтъ, до року сего 1680 непозиблемо обрѣталася. Нинѣ же сатана той знать, иже отвелъ Римляновъ отъ благочестія Греческаго и вринулъ ихъ въ ровъ схизми, нелѣнивимъ тщаніемъ промышляя о погибели народа христіянского, знову ихъ же Римляновъ (яже суть Поляки) отъ пути благочестиваго восточнаго исповѣданія къ западному Римскому заблужденію уклоншихся, подвигнулъ на тое, абы и народъ православный Рускій, подъ владѣніемъ корони Полской зостаючій, старалися знову отъ святыя благочестивія Греческія вѣри отторгнути, и ку своему единомислію чрезъ Унѣю неспасенную наклонити, и въ ровъ того-жъ заблужденія своего вметнути. Поляки теди зъ унѣятами, въ догматахъ вѣри благочестивія Греческія слѣпотствующіи, а въ заблужденіи Римо-схизматическомъ погрязнувшіи, и

отпюдъ для спасенія своего исправитися нехотящіи, намовили и упросили тогда Короля своего Собеского, аби станулъ притомъ, чтобы благочестіе въ Русѣ, подъ державою ихъ Лядскою зостаючой, было зкасовано и на Унѣю преформованно, и чтобы повелѣлъ о томъ быти зъезду и разговоромъ Рускимъ зъ Поляками и унѣтами. Король теди Собескій, любо позвѣрховне ку защищенію старовѣчнаго благочестія Греческого являлся быти склонпимъ; еднакъ внутрене склоннѣйшимъ былъ до расширенія вѣри и мудрованія Римского, въ которомъ и самъ знайдовался, и зпачачи болшей Римляпомъ, пежели Руссомъ, допустилъ быти въ Люблинѣ зъезду и розговоромъ о вѣри, и року прешлого 1679, октоврія 9, зъ Яворова розослалъ свои Королевскіи, въ Полщу и Русь, унпверсалніи ордипанци (зъ которихъ унѣверсаловъ едного список положенъ въ прешломъ 1679 року), абы для тихъ розговоровъ зъездилися въ Люблинъ, на день генвара 14, въ семъ року. Въ которій гди много зъ сторони православной Руской Епископовъ, Архимандритовъ, Игуменовъ и иннхъ знаменитихъ и учоннхъ особъ духовнихъ, между которими былъ первѣйшимъ отецъ Іосифъ Шумянскій Епископъ Львовскій; а зъ сторони Полской тожъ много персонъ значнихъ и мудрихъ, зъ нѣякимсь митрополитомъ унѣятскимъ зъехалося: теди чрезъ половину мѣсяця генвара въ Люблинѣ промешкавши, мало дбали православніи о тихъ розговорахъ, хочай унѣяти о оніе налѣгали; бо яко Шумянскій Владика Львовскій, такъ и все православное Руское зъ нимъ духовенство, по свѣдителству вишеописанного діяріуша зъезду Люблинкого, генвара во 25 день, отвѣтсвовало противъ Поляковъ и унѣятовъ, же все притомъ стояло, ижъ безъ волѣ и вѣдома первѣйшаго отца своего и пастира Патріярхи Константинопольского, починаты нѣчого не можетъ и не хочетъ. 26-го зась генвара Руское духовенство запрошенно было чрезъ митрополиту унѣятского на слухане службы Божой, которая о Духу

Святомъ, чрезъ того-жъ унѣяцкого митрополиту зъ другими ксіонзами бѣскупами—меновите зъ ксіенземъ Заленскимъ Влодимерскимъ, зъ ксіенземъ Шулгою Хелмскимъ, и ксіенземъ Бѣлозоромъ Пѣнскимъ, также зъ Архимандритами, отправовалъ на великимъ образѣ звиклимъ обичаемъ. На той службѣ по Евангеліи мовилъ казане о згодѣ ксіензъ Кипріяновичъ старшій Мѣнскій, и побудку въ немъ чинилъ до зачинаня на томъ зъездѣ розмови.

По скончевю службы Божой мовленни ораціи чрезъ префектовъ Люблинскихъ и чрезъ студентовъ тамошнихъ; а по скончевю ораціи, зъ сторони Полской и унѣятской прошенно православнихъ повторе, абы ишли на ратушъ Люблинскій, и якій колвекъ розмови початокъ учинили. Але отецъ Шумянскій Епископъ Львовскій, листомъ Королевскимъ приватнимъ до него писаннимъ зложившися, жадною мѣрою не дался намовити, абы православніи по ратушахъ волочилися; але рачей зо всѣмъ духовенствомъ православнимъ на банкетъ до митрополити унѣятского поехати изволилъ. На которомъ банкетѣ полно было зичливостей унѣятскихъ ку православнимъ, але махіявелскихъ по болшой части. 28 въ неделю, въ церквѣ православной отправовалъ знамените службу Божію отецъ Волинецъ Игуменъ Загоровскій, самотретъ, на которой мовилъ казане отецъ Инокентій Монастирскій Игуменъ Любелскій, такую въ немъ положивши ѳему о слѣпцу волающомъ: *Іисусе, Іисусе, Сине Давидовъ, помилуй мя грѣшнаго.* Было въ томъ казаню и примовъ унѣятамъ, але полѣтичнихъ, предлагаючи имъ предъ очи слѣпоту ихъ душевную, и совѣтуючи звати зъ слѣпцемъ онимъ Евангелскимъ до Іисуса Сина Давидова, дабы отверзлъ имъ очи разума, познати путь спасенія и отринути путь заблужденія. Чимъ любо унѣяти были оскорбленни не помалу, однакъ отецъ Монастирскій загладилъ тое инншими прикладами и краснорѣчіи. А унѣяти тогди мѣли службу Божію у езуитовъ, на которой единъ ксіонзъ езуита,

красное и доводное мовилъ казане о Православію, тимъ закончивши: кто ли колвекъ догматовъ церкви православной Восточной докторовъ и учителей не держитъ и имъ противится, тотъ певне спасенъ не будетъ. А зъ якой волѣ тое говорилъ и зъ якимъ намѣреніемъ—Богъ знаетъ; и если тое говорилъ по истиннѣ, то албо тайній былъ Православія любытель, албо нехотящій правди повѣствователь, и где мѣлъ потягнути за унѣятами, тамъ потягнулъ за православними; часъ тогдашній научилъ его того, чого всегда долженъ былъ учитися: гди-жъ благослови древле и Валаамъ Израиля, грядій клясти его, похвали тогда и езуита оній догмата Православія, егда имѣяше похулити ихъ. 29 потимъ, православніи чрезъ коммисаровъ своихъ вимогли на унѣтахъ, же въ жадную не мѣютъ втручатися...до далшой волѣ Королевской; а затимъ назначенни посли отъ Руского духовенства до Короля Собеского зъ инструкціею, такіе пункта въ себѣ мѣючою: 1, Дякуючи Королевѣ за печаловитое старане ку захованю и потверженю правъ и свободъ народу Россійскому, релѣгіи Грецкой старожитно служащихъ. 2, Суплѣкуючи до Короля, абы народъ Рускій при тихъ же правахъ, привилеяхъ, свободахъ и звичаяхъ релѣгіи ихъ заховати, и яко здавна подъ належитимъ пастиромъ своимъ зоставали; и отъ подобного зъизду на потимъ уволнити, а до сейму претенсіи ихъ Рускіи особливимъ писаніемъ своимъ, подлугъ права речи посполитой, повагою своею отложити рачилъ. 3, Суплѣкуючи также и о томъ до Короля, абы отци унѣяти, чрезъ посредствіе писанія Королевского, яко найлагоднѣй заховалися зъ ними православними. 4, Тіи-жъ послове, именемъ всего духовенства Руского въ Люблинѣ зъехавшагося, абы за отцемъ Тризною номѣнатомъ епископіи Бѣлоруской, згодне всего Православія на тую Бѣлорускую діецезію обранимъ, просили Королевской Милости о привилей и потвержене на помененную епископію Бѣлорускую. 5, На которіи православнаго духовенства Рускаго

пункта и прошенія, якій отъ Короля отвѣтъ и респектъ одержатъ панове послове Рускіи, зъ тимъ до назначеннаго себѣ мѣсца, для учиненя пославшимъ ихъ совершенной своеи поселской о всемъ реляціи, абы поспѣшали якъ найскорѣй.—Которая инструкція, при подписѣ власной руки и при тисненю власной печати директора кола православного духовенства Руского зъезду Люблинского, отца Іосифа Шумянского, Епископа Лвовского, Галицкого и Каменецкого, писана въ Люблинѣ, февруарія 3, року 1680. Зъ якимъ тежъ отвѣтомъ посли кола Руского православного, отъ Короля Яна Собеского повернули, и якъ тотъ зъездъ Люблинскій зкончился и розъехался—о томъ я, сего описатель, не моглемъ вибадатися, и тимъ еже написахъ закончивши, начинаю писати тогдашное дѣяніе Украино-Малоросійское.

Турчинъ при таковомъ поведеніи своемъ, якое въ прошломъ року описалося, рокъ еденъ безъ войни прогулявши, пустылъ былъ такую поголоску, же будто, сего настоящого 1680 року, мѣлъ зъ многими силами приходити на збурене Сѣчи Запорожской и всего войска Низового козацкого; о чомъ Гетманъ Самойловичъ провѣдавши, а отъ такого упадку горливимъ сердцемъ тое Низовое войско зъ кошемъ его, всѣми силами войска регименту своего защитити обѣщаючися, писалъ до Сѣрка Атамана Кошового и всего войска Запорожзкого Низового, такій листъ свой:

Мои велце ласкавіе пріятели и братя, Пане Кошовій и все старшое и меншое товариство войска его Царского Пресвѣтлого Величества Запорожского Низового!

Пресвѣтлій Нашъ Монарха, Его Царское Величество, въ обфитой и милосердной якъ насъ Гетмана, зъ городовимъ Запорозскимъ войскомъ, такъ и Вашъ-Мостей братю нашу ховаючи ласце, горливій свой монаршій прикладаетъ,

при помощи Божой промислъ, абысмо якъ ми въ городахъ, такъ и Вашъ-Мость на Запорожю въ цѣлости знайдовалися. Для того-жъ маючи вѣдомости, же непріятели бѣсурмане чигаютъ па тое, абы Вашъ-Мостей тамъ въ Сѣчи наступленіемъ войскъ своихъ (чого Боже имъ не допоможи) утиснули, и о небезпеченство приправили, оразъ изволилъ монаршій свой выдаты указъ, абы столникъ и полковникъ Василій Федоровичъ Перхуровъ, зъ тисячію человѣка ратнихъ выборнихъ людей, па легкихъ суднахъ, зъ достаткомъ военнихъ и хлѣбныхъ запасовъ, зъ Кіева споряженнихъ, чимъ найскорѣй поспѣшилъ на Запорожже, въ помочъ и въ посилокъ Вашъ-Мостемъ братѣ нашой. О чомъ всемъ онъ Великій Государъ, Его Царское Пресвѣтлое Величество, въ своей монаршой грамотѣ, ласку свою Государскую виразне Вашъ-Мостямъ обяспяетъ; якую то грамоту Государскую, ми, чрезъ умислного скорого посланца нашого, до Вашъ-Мостей братѣ своей посилаемъ па Кошъ, и тое тутъ Вашъ-Мостемъ ознаймуемъ, же при тихъ Великого Государя ратнихъ людехъ, якіе до Васъ зъ столникомъ помененимъ на Запорожже простовати будутъ, вишлемо и мы зъ подъ рейменту нашого певную часть войска, которое повинно будетъ, при помочи Всесилнаго, быты въ помочь Вашъ-Мостемъ, давати отпоръ непріятелемъ. Яко прето Вашъ-Мость неусипную о засягненю вѣдомостей маете дѣалость, такъ ми розумѣемъ же обявилася Вамъ оная непріятелская завзятость; зачимъ барзо Вашъ-Мостей просимъ, що колвекъ у себе маете объ замислахъ непріятелскихъ вѣдомостей, и що объ вражомъ намѣреніи разумами своими поймовати можете, рачте намъ чимъ найскорѣй ознаймити; яко-жъ были и у насъ, розпихъ часовъ, зъ сторони непріятелскіе такіе вѣдомости, яко то подъ Очакомъ побранніе языки повѣдали, же непріятели маютъ еще гдесь нижше Запорожя городки строити, и вишше Запорожя гдесь, а безъ мала не у Кодакъ, чого не дай Боже втручитися. Тотъ рокъ не

мнѣй насъ тое стурбовало, же двоякіе о непріятелю поголоски розносилися: едни такіе, же подъ Кіевъ непріятель сили свои оборочаетъ, другіе такіе, же къ Запорожю маетъ свое намѣреніе; лечъ больше тихъ было которіе твердили тое, що подъ Кіевъ конечне онъ поганинъ зъ потугами своими быти мѣлъ. Для того всѣ войска Его Царского Пресвѣтлого Величества, якъ Московскіе зъ боярами ихъ Милостями, такъ и Запорожскіе зъ нами рейментаромъ ку Кіеву оборочатися мусѣли; бо и тутъ мы не моглисмо мѣти язика певного, и Вашъ-Мость тамъ на Запорожю не мѣли такожъ о намѣренію вражомъ досконале певности. Еслибъ была тогди тая певность, же они непріятели не мѣли быти подъ Кіевъ, а мѣли цале тамъ у Днѣпрѣ около будованя городковъ лѣто тое пробавити; теды ни для чогобъ намъ было подъ Кіевъ ходити; обернулибысмо были всѣ сили на низъ Запорожя, где певне не моглъ бы былъ непріятель своего городкового дѣла зорудовати. А и на сей часъ розголошаются поголоски таковіе, же маютъ быти войска Турецкіе войною подъ Кіевъ; якой поголосце трудно не вѣрити, и овшемъ потреба старатися, абы тое державы Царкого Величества славное Малоросійское мѣсто Кіевъ, которое есть, ровній Іерусалиму, гнѣздомъ всего Православія Російского, и въ которомъ угодникове Божіе опочиваютъ, мѣло свою охорону; а охороняти нечимъ иншимъ тилко войсками, якіе всѣ, взявши Бога на помочъ, рушатися почали едны вже ку Кіеву, а другіе значнѣйшіе потуги, при боярехъ ихъ Милостехъ, зъ нами простуютъ. А еслибы бесурманинъ походъ занехавши ку Кіеву, ку Запорожю войска свои всѣ обернути хотѣлъ; то бысмо оразъ и мы туда на Низъ, сили всѣ овіе монаршіе, на оборону славного Запорозского мѣсца и на посилокъ Вашъ-Мостей, накеровали. Прето, если бысте на сей часъ о истотномъ намѣренію того хитрого ворога вѣдомости певніе не мѣли, то рачте приложити всякимъ способомъ стараня своего, абысте могли

вѣдати доскопале о замислахъ его непріятелскихъ; и що за певность у себе твердитимите, о томъ и намъ вскорѣ давайте знати, и чрезъ сего козака (скоро оного отпустивши) рачте намъ на сей листъ нашъ ретелне дати отвѣтъ. О що пилно пилно жадаючи, зичимъ Вашъ-Мостемъ братѣ своей доброго здоровя и щасливого отъ Господа Бога поводженя, и надъ непріятелями одолѣнія. Зъ Батурина, Марта 29, року 1680.

Вашъ-Мостемъ всего добра зичливій пріятель,

Иванъ Самойловичь Гетманъ войска Его Царского Пресвѣтлого Величества Запорожского.

На тотъ листъ Гетманскій, таковій отъ Сѣрка Атамана Кошового и всего войска Низоваго учиненъ отвѣтъ:

Велможній Мосцѣ Пане Гетмане, Іоанъ Самойловичъ!

Зъ писма Вашей Велможности, до насъ войска Низового Запорозского принесенного, увѣдомилисмося отчасти о бѣсурманскихъ Турецкихъ на насъ войско Запорожское замислахъ, и о пріязни къ намъ Вашой Велможности, же зо всѣмъ рейменту своего войскомъ, обѣцуешъ отъ нахожденія бѣсурманского защищати и боронити; за якую пріязнь и усердіе къ намъ велце дякуемъ Вашей Велможности. Еднакъ еслибись Ваша Велможность для нужди нашей мѣлъ свою гетманскую турбовати особу, зъ такою пріязнію и щиростю, зъ якою показалесся Ладижину, Умани, Чигрину, Каневу и пнишмъ Украинскимъ городамъ и повѣтамъ сегобочнимъ; то лутше зоставати въ дому и не смотрѣти зблизка на нашъ упадокъ, яко смотрѣлесь безпечално на упадокъ

Чигринскій; а Ми всемогущему Божію защищенію себе поручивши, станемо при Его-жъ всесилной помощи сами о своей цѣлости промишляти, и непріятелемъ, если пріидутъ, належитій отпоръ чинити. Полкъ войска Великоросійского, по указу монаршомъ зъ Кіева до насъ если прибудетъ, то ми пріимемъ благодарне для помощи своей; тилко-жъ и помощи онои не витягаетъ нужная потреба; поневажъ о такихъ злихъ бѣсурманскихъ (якіе въ листѣ Вашомъ виражаются) намѣреніяхъ у насъ жаднои по сее время не было вѣдомости; якую и впередъ еслибысмо мѣли отколь засягнути, то заразъ оною коммунѣковати Вашу Велможность не занехаемъ. Зостаючи при семъ,

Вашой Велможности всего добра зичливіе,

Иванъ Сѣрко, Атаманъ кошовій войска Низового Запорожского, зо всѣмъ старшимъ и меншимъ товариствомъ.

Зъ Сѣчи Запорожской,
априля 6, року 1680.

Того-жъ 1680 року, были полномочніе посли Московскіе въ Варшавѣ, околничій Пронтишевъ и дякъ думній Емиліянъ Украинцовъ зъ товарищи, для учиненя миру и союзу военного зъ собою на Турчина. А то для того были посли оніе въ Варшавѣ, что первѣе Поляки, року 1678 и 1679, чрезъ пословъ своихъ на Москвѣ бывшихъ, того на Турчина союзу потребовали; бо любо Король Собескій, прошлихъ лѣтъ, подъ Журавнимъ заключилъ былъ трактатъ покою зъ Турчиномъ; однакъ ижъ заключилъ оній зъ нужди, на кондиціяхъ себѣ шкодливихъ и незносныхъ, того ради зичилъ трактатъ Журавскій розервати, и войну зъ Турчиномъ при помощи Російской зачати. Але поневажъ

чрезъ посла рефендара и инныхъ знаменитихъ особъ Полскихъ, запроси тогдашніе Полскіе до виполненя Росіяномъ были труднін, того ради и трактатъ зъ ними на Москвѣ не совершился; но для совершенія оного союзу, сего настоящого року, виправлени были посли помененіи зъ Москви до Короля Собеского и рѣчи посполитой. Которіи (яко діяріушъ тогдашній свѣдителствуетъ) Мая 1 прибыли въ Варшаву, и со знаменитою, отъ Короля виправленною стрѣчею, на брегу Висли зостали привитани, и въ Варшаву на кватеру чесно запроваженни. Того дня зъ поранку, яко той-же діяріушъ показуетъ, родился Королю Собескомусинъ третій. Потомъ, мая 5, помененіи посли Московіи были публѣчне у Короля, при сенаторахъ королевскихъ, и отдали Королю грамоту Государа своего, Пресвѣтлѣйшого Феодора Алексѣевича, въ которой виражалося полномочное поселство пословъ онихъ, и абы имъ во всемъ дана была вѣра; а по недолгой тогдашной зъ Королемъ розмовѣ, отпущени посли тіи на кватеру свою, и банкетъ Королевскій имъ справованъ тогдажъ. Потомъ мая 7 и мая 9, по свѣдительству того-жъ діяріуша, приходили сенаторове Полскіи отъ Короля на кватеру пословъ Московскихъ, и зъ ними долгую о тогдашнихъ дѣлехъ чинили розмову; а меновите сенатори Полскіи именемъ Королевскимъ спрашивали пословъ Московскихъ: 1, Для чого они къ нимъ присланн?—Отповидѣлъ Пронтишевъ, ижъ присланни они зъ Москви по желанію Полскому, для учиненя вѣчнаго миру зъ собою, или для продолженя досочасного покою, на певніе лѣта поприсяжоного; для злученя сполнихъ войскъ на Турчина, для посилокъ войскъ тихъ и денегъ имъ потребнихъ отъ обоихъ Монарховъ; также коммисія съ посредниками абы была задержана на недолгій часъ. 2, Если мѣютъ отъ Государа своего пленѣпотенцію полномочного себѣ поселства, и чиненя трактатовъ зъ ними Поляками?—Тую посли Московскіе показали имъ на писмѣ при печати Царской, въ которой не тилко дана была имъ

моць чинити трактатъ зъ Поляками, о злученю войни на Турчина; але жебы тое и на писмѣ дали Королевѣ, за своими руками поприсягли, же всего того Государъ ихъ додержить, що они постановятъ и приговорятъ. А взявши тую пленѣпотенцію, сенатори одойшли до Короля, для показаня ея, которой Король вислухавши, позволилъ быти трактатомъ. 3, Спрошивали Поляки пословъ Московскихъ—зъ якимъ дѣломъ посланецъ зъ Москви посланъ въ Цариградъ, чи не для зради и завади якои Полякамъ?—Отповидѣли посли Московскіе, ижъ послани въ Цариградъ поддячій зъ грамотою, не для трактатовъ якихъ, але для видвигненя неволниковъ Рускихъ; да и Король мѣетъ резидента своего у Турковъ, и гонца послалъ зъ Гродня въ Цариградъ, а Карвовского въ Кримъ до Хана. На тое отповидѣли сенаторѣ, же якъ въ Цариградъ, такъ въ Кримъ послани посланци для викупленя неволниковъ Полскихъ. 4, Знову спрашивали Поляки о способѣ посилокъ войскъ зъ Москви Полякамъ на Турчина. Отповидѣли посли Московскіе, же они у нихъ питаютъ о тихъ способахъ и о покою Полскомъ съ Турчиномъ, подъ Журавнимъ учиненомъ, чи можетъ роззерватися.—Отповидѣлъ канцелеръ, ижъ тотъ Журавскій зъ Турками трактатъ зъ великою шкодою и утратою провинцій не малихъ, Украини и Подоля, христіянскаго Полского панства станулъ; же Царъ Московскій обѣцанного войска не далъ Полякамъ въ помощъ противъ Турчина, а теперъ Король шукаетъ способу до роззерваня зъ Турчиномъ того Журавского покою, не могучи терпѣти неслушнихъ кондицій его.—Отповидѣлъ на тое Пронтишевъ, же войска не далъ Государъ его, для нужнихъ домашнихъ дѣлъ тогдашнихъ. 5, Мовили къ тому сенаторѣ Полскіе и тое до пословъ Московскихъ, ижъ малая полза естъ зъ того и даремній коштъ, что войска Московскіе потужніи виходятъ на Украину, а Турчинъ якъ хочетъ такъ шкодитъ христіянамъ; лутше было бы еслибы войска Російскіи станули на границахъ и воротахъ короны Полской,

которими не тилко до Полщи, но и до царства Російского латвій ходъ непріятелевѣ моглъ бы заборонитися; а если такъ не станется, то и намъ лутше хочай не полезного Журавского зъ Турчиномъ миру держатися, нежели для непевной надѣи посилковъ войскъ Московскихъ, оній розривати.—На тое отповидѣлъ Пронтишевъ, ижъ шкода дарма мовиты, и на кондиціяхъ неслушнихъ засаждатися: естъ пожитокъ зъ того государству Московскому, же войска силніи противъ Турчина на Украину виходили и оного килко разъ громили; болшей Турки не вскурали тилко же Чигринъ покиненій спалили.—Упоминалисъ тогди-жъ Поляки о денги на войско, и о верпене Кіева и иннихъ завоеваннихъ городовъ и провинцій своихъ. Отповидѣлъ Пронтишевъ, ижъ неслушними кондиціями не треба вносити трудности и трактатомъ препятія, але вершити трактатъ зъ уконтентованемъ обоихъ сторонъ; а оны надъинформацію себѣ отъ Государя своего данную иначей не могутъ поступити. Тилко потребовалъ отъ Поляковъ для злученя тоей войни на Турчина, значнои сумми денегъ; поневажъ (мовили посли Московскіи) и Цесаръ христіянскій бралъ предъ тимъ денги у Олендровъ, хотячи помогти имъ противъ Француза, а за Цесарскимъ посредствомъ вернулъ Французъ Голендрамъ килкодесятъ мѣстъ и фортецъ; а Государу ихъ войско и денги давати былобъ то излишное.—Поляки знову о завоеванніи мѣста и провинціи упоминалися у пословъ Московскихъ; але они отповидѣли имъ, же теперъ тое не здѣлается, въ замешаню зъ Турчиномъ войною, поколъ Государъ ихъ розсмотрится; придавши къ тому и такое слово: же у Государа зъ Турчиномъ до войни ворота отверзсти, а и въ васъ Поляковъ трактатомъ Журавскимъ зъ Турками не крѣпко суть затворени, то о войнѣ на Турчина сполной треба теперъ трактовати и говорити.

Было въ томъ въ діяріушѣ и болшей пословъ Московскихъ зъ сенаторами Полскими розговоровъ, о розних рѣ-

чахъ вираженнихъ; але я оніе яко мнѣй потребніе оставилемъ, и тутъ ихъ не полагаю. Трактатъ зась, о союзѣ тогдашномъ на Турчина, пословъ Московскихъ зъ Поляками если совершился, и на якихъ власне кондиціяхъ, о томъ неизвѣстно, и въ діяріушѣ ономъ того не положено.

Того-жъ лѣта, мѣсяця іюня чили іюля, по указу государскомъ, енералъ и воевода Григорій Ивановичъ Косоговъ, почавши отъ городовъ Слободскихъ ажъ до Днѣпра по надъ Берестовою, мѣрилъ поле на версти, волочачи кодолу. А на томъ боку Днѣпра зъ Турками граница землѣ учинена; но якъ именно оная граница поставленна, и по которіе мѣсца межа учиненна, о томъ не моглемъ довѣдатися.

Того-жъ лѣта Иванъ Сѣрко славній Атаманъ кошовій, въ Грушовцѣ пасѣцѣ своей, чрезъ нѣколикое время поболѣвши, преставися отъ жизни сея, августа 1, и припроважепній водою до Сѣчи Запорожской, и погребенъ чесно всѣмъ войскомъ Низовимъ Запорожскимъ въ полю за Сѣчою, противъ Московского окопу, где иншое товариство Запорожское погребалося. Погребенъ тежъ знаменито, августа 2, зъ многою арматною и мушкетною стрелбою и со великою всего войска Низового жалостію, яко по томъ вожду своемъ справномъ и щасливомъ, которій отъ младости, ажъ до старости своея военними бавячися промислами, не тилко значне Кримъ воевалъ, и нѣкоторіи въ немъ попалилъ гради, также и въ поляхъ дикихъ на рознихъ мѣсцахъ многіе Татарскіе громлювалъ чамбули, и плѣненній ясиръ христіянскій отгромлювалъ; але и въ Чорное море лотками вплинувши, на рознихъ мѣсцахъ не маліе бѣсурманамъ чинилъ шкоди и раззоренія, а по морю Чорному кораблѣ и катарги, зъ Константинополя въ Кримъ, Азовъ и на инніе мѣсца пливучіе, громлювалъ и зъ великими здобычами шасливе зъ войскомъ Запорожскимъ до Коша своего повертался, которого все войско зѣло любило и за отца своего почитало. Погребши же его, яко вишей рѣхомъ зъ жалостію, значную

надъ нимъ могилу висипало, и крестъ каменній на ней поставило, зъ належитимъ имени и дѣлъ его подписомъ. По погребеніи зась его, войско Низовое зъ новимъ Кошовимъ Стягайломъ, о той его Сѣрковой кончинѣ и погребеніи жалостне ознаймуючи, и о розбытомъ кораблю чрезъ Запорожцовъ на мору Азовскомъ извѣствуючи, также и опричину Гетманскую за собою къ великому Государю просячи, писали до Гетмана Самойловича такій листъ свой:

Ясне Велможній милосцѣвій Пане Гетмане,
нашъ велце ласкавій добродѣю.

Ежели въ рукахъ Божіихъ животъ есть людскій, такъ зъ Его волѣ термѣнъ смерти беретъ зъ свѣта человѣка; таковимъ способомъ на Пана Ивапа Сѣрка кошового нашого Атамана, августа 1-го числа, смертелній пришедши часъ, и жалю набавивши насъ, взялъ отъ насъ отъ доживотного мешкапя; которого мы тѣло отстрадавши жалобнаго, обычаемъ христіянскимъ, зъ набожнимъ обрядомъ церковнимъ поховалисмо тѣло его при Кошѣ на полѣ, августа 2. А сами въ неотмѣнной и вѣрной Великому Государю нашему, Его Царскому Пресвѣтлому Величеству, зоставши службѣ, до згромаженя всего войска на Кошъ готуемся, въ належитій намъ на Запорожѣ порядокъ; зъ якого бы дѣялася намы Пресвѣтлому Царского Величества Маестатовѣ щирая послуга. А по смерти небожчиковской, о вѣдомостяхъ намъ прилучившихся ознаймуемъ Велможности твоей, же товариство наше Запорожское, будучи на Озовскомъ морѣ, громили карабель Турецкій: на которомъ болшую часть на смерть побивши, девяти человѣка ихъ непріятелскихъ людей до Коша привели, августа 8; которіе въ роспиткахъ сказали, же жадное войни Турецкой и Татарской, Великого Государя нашого Царя и на Укрипу не будетъ;

поневажъ завелись войною зъ Французскимъ королевствомъ. Для того и усѣ каторги зъ Чорного моря на Бѣлое отъ Царигорода що были всѣ пошли; тилко чотири каторги сѣхъ часъ зъ казною до Озова пойшли, и тіе тамъ не будутъ бавитися, вернутся вскорѣ. Зъ тихъ мѣръ и войскъ Турецкихъ полевихъ надъ Дунаемъ, нѣ надъ Днѣстромъ не машъ згромаженя; тилко пологоски въ Криму вѣются. же на зиму Орда войною на Украину [illegible]. Еще о томъ погане увѣдомившися, ижъ Царское Пресвѣтлое Величество зъ Наяснѣйшимъ Королемъ Полскимъ въ братскомъ согласіи живутъ, не смакуютъ, и на Ляхувъ ропщутъ. А ижъ до Великого Государя нашого, Его Царского Пресвѣтлого Величества, зъ донесеніемъ нашихъ вѣрнихъ службъ сумислнихъ нашихъ посланниковъ не посилаемъ, то для того, ижъ зкупленя съ поля и зъ води товариства нашого зъ собою не маемъ; азали дасть Господь Богъ съ пристемъ ихъ принесенни будутъ о нетріятелехъ вѣдомости, на тотъ часъ, яко се рекло, пошлемо до Царского Пресвѣтлого Величества. А яко у Великого Государа нашего, Его Царского Пресвѣтлого Величества, Велможность твоя просити обѣцался намъ ласки, такъ до оной и старанемъ рейментарскимъ рачъ привести, уторовавши напередъ на сей часъ дорогу. При сихъ написанныхъ вѣдомостехъ посилаемъ до Велможности твоей товарпство наше, Кузму и зъ Семеномъ Ганженкомъ, и чрезъ нихъ зъ межи тыхъ неволниковъ бѣсурманъ, посилаемъ едного Волошина, которій такъ добре знаетъ о всемъ, якъ и тіе Турки; онъ же що можетъ знати тое скажетъ; бо напередъ всѣхъ его роспитувалисмо, котораго повѣстѣ досвѣдчуючися, отъ иншихъ тоежъ чулисмо. Взаемъ о оборотахъ войскъ Его Царского Пресвѣтлого Величества, зъ войскомъ Запорожскимъ Велможности твоей, повоженю вѣдомости, и о скорую зъ добримъ словомъ посланца нашего къ намъ отправу, покорне попросивши, зичимъ Велможности твоей отъ Господа Бога

мѣти многолѣтного здоровя и помишляемихъ щасливостей; а сами себе оного-жъ ласце залецаемся, будучи,

Велможности твоей зичливіе пріятелѣ и унѣжоніе слуги,

Иванъ Стягайло, Атаманъ кошовій войска Его Царского Пресвѣтлого Величества Запорозского Низового, зо всѣмъ товариствомъ.

Зъ Коша августа 10, року 1680.

Того-жъ року въ Казикерменѣ, въ Турецкомъ городѣ надъ Днепромъ, повѣтре моровое значне грассовало, и Бея Казикерменского со всѣмъ домомъ его вигубило. Потомъ и въ Сѣчи Запорожской, подъ осѣнъ, тоежъ повѣтре значную въ войску Запорожскомъ учинило шкоду. Того-жъ року (яко авизіи зъ Камянца Подолского, сентеврія 18 писаніи, свѣдителствовали) отправовалася коммисія Турецкая зъ Поляками, о уездъ до Камянца Подолского належащій; бо любо Турчинъ съ помощію Дорошенковою зъ Козаками, року 1672, отторгнулъ себѣ Камянецъ-Подолскій зъ подъ власти Полской; еднакъ державъ оній безъ слушного порадку и околичностей. Року зась 1676, Король Янъ Собескій помирившися съ Турками, яко Пуфендорфій на листѣ 394 свѣдителствуетъ, любо виторговалъ у нихъ тое, еже не давати имъ зъ Полщи дани; еднакъ Камянецъ Подолскій непремѣнно у Турецкой зоставилъ державѣ; до которого Турки, гди многіе почали были привлащати гради и уезди, теди коммисія оная по согласію зъ обохъ сторонъ отправоватися мусѣла, а якъ докончилася, того не увѣдалемся. То тилко певная, же Поляки поступаючи до Камянца Турчиновѣ якъ есть въ себѣ уездъ Каменецкій, болше отнюдъ, хочъ бы зъ утратою живота своего, Турчиновѣ якъ закроевалъ поступити не изволяли, и войска свои при Гетману

подъ Тарнополемъ въ поготовости имѣли; да и самъ Король Янъ Собескій въ Яворовѣ знайдовался зъ войскомъ. Коммисари Турецкіи, Гусеинъ и Аилъ паши, зъ тисячнимъ числомъ войска своего, подлугъ умови зъ Поляками, знайдовалися подъ Язловцемъ, отъ которого на Межибожъ и Константиновъ Новій и границу Подолскую мѣли провадити, частіе копци висипуючи, и ближшого Межибожжа мѣстечка и села отъ Украини ку Камянцу присвоюючи. А подъ Камянцемъ зъ Диляверъ пашею болшъ десяти тисячъ войска Турецкого въ поготовости знайдовалося; и особно на иномъ нѣкоемъ мѣсцу, оподаль отъ Камянца, болшое войско Турецкое зъ Ордою подъ комендою Кора Ахметъ пашѣ, смотрячи на дѣло комисіялное зоставало; для чого Поляки были не безъ вонтпливости о пріязни Турецкой, и сами не безъ поготовости до войни, яко и вишей рѣхомъ, обрѣталися. Отъ Турковъ такая тогда происходила поголоска, что съ Поляками войни не докончили, а зъ Москвою розчали оную, и для того Царъ Турецкій самъ подъ Кіевъ приходиты намѣреваючи, приказалъ своимъ вейзѣрамъ и пашамъ готовити армію на лѣто пришлое, споражати войска, между которими особно жеби 80000 янчаровъ было.

Того-жъ лѣта Калмуки зъ подъ власти Російской хотячи отдалитися, посилали посла своего до Царя Турецкого, просячи аби ихъ пріялъ подъ свою руку, и далъ имъ на осѣдлость тогобочную запустѣлую козацкую Украину; але далѣй неизвѣстно было, зъ чимъ тотъ Калмуцкій поселъ отправленъ зосталъ.

Того-жъ 1680 року, декаврія 15, по прешествіи 33 лѣтъ отъ бывшихъ предъ войною Хмелницкого на повѣтру метеоровъ албо знаковъ необычнихъ, о которихъ въ року 1648, въ роздѣлѣ 10 написалося, показалася въ первій разъ по заходѣ солнечномъ, на странѣ полуденной тожъ необычная звѣзда албо комета, которая чрезъ цѣлій мѣсяцъ по вечерамъ являючися, и на сторону полунощную верхомъ

своимъ всхиляючися, по увесь часъ явленія своего, зъ страни полуденной ходила якъ звѣзда на сторону западную, и тимъ явленіемъ своимъ не меншое въ народѣ Малоросійскомъ чинила смущеніе и страхъ. Поневажъ Малоросіяне по многолѣтнихъ, почавши отъ самой Хмелничини, своихъ бѣдствіяхъ, кровопролитіяхъ, разореніяхъ и всеконечнихъ запустѣніяхъ, отъ помененного явленія комети, новои на себе чаяху отъ Бога пляги; но невѣдоміи и непостижиміи судбы Божіи мнѣніе и страхъ Малоросіяновъ премѣнили, и плягу отъ комети разумѣваемую, на раззорителя ихъ Малоросійского, главного врага Креста Господня, Турчина и на Вѣденъ столицу Цесара Христіянского (яко о томъ впередъ будетъ) обернули, и гордость Турчинову значне тамъ смирили.

РОЗДѢЛЪ XXII.

О кончинѣ Цара Ѳеодора Алексѣевича, и о царствованіи по немъ двохъ царей и третои сестры ихъ въ Россіи; о тщаніи Короля Собеского про введеніе въ Русь Униѣи; о послахъ его за тимъ въ Люблинъ; о склоненюся Шумянского до Униѣи, и листъ его о томъ до Папи Римского; о початку розмѣни неволниковъ подъ Переволочною; о Суховѣевомъ повторномъ приходѣ въ тогобочную Украину для воспріятія гетманства; о нефортунѣ его въ той мѣрѣ чрезъ препятія Самойловичово; о поворотѣ его на Низъ; о поведеніи его атгерентовъ, Козаковъ тогобочнихъ; о трясеню землѣ тогда бывшомъ.

Року отъ сотворенія свѣта 7189; а року отъ нелѣже Ангелъ велика Совѣта, плоть на ся пріемши, загостилъ до свѣта 1681.

Благочестивій Государъ Царъ Θеодоръ Алексѣевичъ всея Росіи Самодержецъ, преживши на престолѣ царствія земного лѣтъ 5 чили мало що вящше, одійшолъ отъ сего царствія на вѣчное упокоеніе; якого же мѣсяца именно преставися, того зъ записокъ лѣтописнихъ Козарскихъ не довѣдалемся. По немъ избранъ заразъ на царство родній братъ его Іоаннъ Алексіевичъ, которій понеже былъ слабого здравія, теди родная сестра его Благочестивая Государиня Софія Алексѣевна царствомъ радѣла; но потомъ вскорѣ, то есть въ пришломъ року, и братъ ихъ меншій Благовѣрній Государъ Петръ Алексѣевичъ избранъ и помазанъ въ младихъ лѣтехъ на престолъ отческій царствія Россійского. И тако тіе два Царіе съ сетрою своею Софіею третею, или паче рещи она сама, зъ совѣтомъ Князя Василія Василіевича Голицина, ради слабости Іоанновой а младости Петровой, правяше царствомъ Російскимъ чрезъ шесть чили осмъ лѣтъ, донелѣ возмужавъ Царъ Петръ Алексѣевичъ.

Титла же внутръ и звнѣ грамотъ писашеся тогда до всѣхъ тихъ Персонъ Царскихъ, полагаючи въ началѣ имя Іоанново, по немъ Петрово, потомъ сестри ихъ Софіи Алексѣевни.

Того-жъ року Король Полскій Янъ Собескій, наложившися безбожие, въ Русь подъ короною Полскою зостаючую впровадити Унѣю, зъ согласіемъ сенаторовъ своихъ и прочихъ персонъ значнихъ духовнихъ унѣяцкихъ, а марта 18 справивши потребніи до того дѣла пункта, виправилъ зъ ними на зъѣздъ въ Люблинъ пословъ своихъ значнихъ для утверженія тоеи пагубнои Унѣи. Якіе пункта любо и были у мене, однакъ нѣгдѣсь пропали, и ко вписаню здесь не обрѣлися; видно еднакъ тое, ижъ посли оніи Королевскіи зъ пунктами тими въ Лублинѣ бывши, все помислное на сторону Королевскую и унѣятскую зорудовали; поневажъ Іосифъ Шумянскій Владика Львовскій, крѣпкій предъ тимъ оборонца Православія Святого, обѣтницами ласки Королевской чрезъ

пословъ оныхъ деклярованними уведенній и побѣжденній, зблудивши отъ пути Православія своего, и не такъ о блаженство вѣчное, яко о ласку Королевскую и о примножене себѣ добръ дочасныхъ дбаючи, склонился до Унѣи зъ иными Владиками Рускими. Яко листъ его Шумянского, зъ пунктами марта 27 зъ Варшави, до Инокентія XI Папи Римского сице писанный, свѣдительствуетъ.

Найсвятѣйшій и Найблагословеннѣйшій во Христѣ Отче Пане, Папе милостивый!

Малую але пожитечную манѣфестаціи моей забавилемъ хвилю, абымъ святобливости Вашей апостолскимъ погамъ, въ болшей лѣчбѣ приступующихъ преложоныхъ инфулатовъ, моглъ (якъ уже и пріобецалемъ) тисящное отдати цѣлованіе. Ово-жъ, святій и унѣверсалній всего свѣта отче, Лвовска и Премислска, двѣ найобширнѣйшія діецезіи, оразъ зъ Пастирами своими и зъ двома, Шептицкимъ Унѣіовскимъ и Тваровскимъ Овруцкимъ, а зъ третимъ Мѣлецкимъ, любъ непритомнимъ, еднакъ чрезъ листъ католицкій до мене писанній якобы обецнимъ, архимандритами, монастирами и духовними числомъ незлѣчоними, голосу святобливости Вашей уже слухаютъ, и отъ оного упартого зъ тимъ католицкимъ визнаванямъ приступуютъ, абы приняли за голову святобливость Вашу, и похожене Животворящого отъ Отца и Сына Духа Святого усти и сердцемъ визнали. Всего того по Бозѣ первимъ и принцѣпалнимъ початкомъ былъ Его Королевска Милость Панъ нашъ милостивый, которій яко для щастя пожаданного Рѣчи посполитой, зъ небесъ есть данній, такъ той же конституціи будучи промоторомъ, и между такъ великимъ и неизмѣрнимъ стaранямъ, народу Рускаго обращеніе, за Божіею помощію модеруючи, старався и доказавъ, же восточніи визнане святого унѣверсалного Флоренского синоду виполнили. Которое зъ покорою, при

презенціи освященного и превелебного Епископа Кіевскаго, и освященнихъ и презацнихъ Краковского, Кіевского и Руского воеводъ, Его Королевской Милости и Рѣчи посполитой незлѣчонниихъ комѣсаровъ и радѣтелей, видалисмо и подписанемъ нашимъ потвердилисмо. Едного того тилко жадаемо, абы святобливость Ваша, исповѣдающихъ пословъ просбамъ не отмовилъ, и у Его Королевской Милости, за посредствіемъ добре рѣчамъ нашимъ фаворизующимъ святобливости Вашой апостолской, права и волности наши ствердивъ на потомніе часи. А теперь якъ найпокорнѣй объемши ноги святобливости Вашой, о верховнѣйшое, которое по всемъ свѣтѣ есть, просимо благословенія. Данъ въ Варшавѣ, марта 27 року 1681.

Святобливости Вашей Папа, Папа нашого милостиваго найнижшій и найпокорнѣйшій,

Іосифъ Шумянскій Епископъ Лвовскій, Галицкій и Каменецкій, Администраторъ добръ митрополіи Кіевской порадку Греческаго.

Иннокентій Винницкій Епископъ Премислскій, Саноцкый и Самборскій обрадку Греческого унитъ.

Надпись верхній того листа:

Найсвятѣйшому найблагословеннѣйшому во Христѣ, Отцу и Папу, Папу Инокентіевѣ, Божіею Милостію Папѣ XI, святой Римской и унѣверсалной Церквѣ Епископовѣ, найкрѣпшому и найболшому Папу, Папу Милостивому.

Пункта того-жъ Епископа Шумянского и Епископа Жохъвского, на сейму зложеніи, взлядомъ Униьи.

Пункта, которіи могутъ приватне мѣтися, за повагою его Милости Епископа Нунцеуша, межъ нами самими а ихъ Милость отцами давнѣйшими, въ згодѣ зъ костеломъ свя-

тимъ зостающою братіею нашею. Также и тіи пункта, которіи может сам его Милость ксіонже Нунцѣушъ повагою столици святой апостолской успокоити, и въ потребахъ нашихъ насъ уконтентоваты.

1. Митрополія Кіевская.

2. Епископія Премислская.

3. Дигнѣтарства коронніи абы при коронныхъ зоставали—а Литовскіе при Литвѣ.

4. Епископія Львовска такъ есть убогая, же и едного не маетъ подданного, просимо теди за тоею епископіею и самимъ отцемъ Епископомъ, жебы за промоціею столици святой апостолской, любъ добра отпадаліи тоей епископіи были приверненни, любъ особливе той епископіи Гродекъ и Гоща зъ архимандріею якою былъ приданнимъ; поневажъ бы для того епископія упасти мусѣла; а тимъ часомъ о респектъ яковій на особу ихъ Мосціовъ просимо, и о опредѣленіе зъ ласки отца святого.

5. За его Милостемъ отцемъ Тваровскимъ, яко заслуженимъ въ Церквѣ Святой и человѣкомъ ученимъ, до того шляхетскои кондиціи братомъ нашимъ, также просимо о респектъ яковій и архимандрію, симъ часомъ вакующую, Овруцкую, аби на особу его Милости тая была зъ ласки Его Королевской Милости на инстанцію ксіонжа Нунцѣуша отдана.

6. Декляраціямъ нашимъ часъ и мѣсце, за унѣверсалами Его Королевской Милости, Пана нашого милостивого, на Русѣ назначити, абы тамъ же и тіи зъѣхали, которіи конституціи и листовніи деклярацін Его Королевской Милости теперь не слухали, жебы недовѣрствомъ, подъ вимовкою невѣдомости претендованной, упартія головы не наробляли.

7. По деклярацiяхъ нашихъ панове ксіондзи обряду Римского, абы не заразъ до церковъ Рускихъ зъ набоженствомъ входили, поки добре зъ нашею порозумѣемся Руссю; и отъ толь тежъ вшелякій початокъ бываетъ притрудній,

и жебы не былъ якій тумултъ и турбація между посполствомъ, о що на Русѣ не трудно.

8. А поневажъ безъ нарушеня жадного правъ и старожитнихъ звичаевъ нашихъ входнихъ церквей, до згоди приступаемо; прето-жъ и то себѣ варуемо, абы до стану духовного закопники всѣ въ епископіяхъ ихъ зостающіи, ведлугъ права старожитного, въ канонахъ святихъ вираженного, цѣле належали.

9. А жебы между посполствомъ неучонимъ, барзѣй за мнѣніемъ а нежели за самою слушностію тягнущимся, не была зъ окказіи отдаленя поповъ, до поповства неспособнихъ, двоженствомъ порочнихъ, якая конфузія: не отъ рѣчи здалобыся оппхъ теперь при достоинствѣ священническомъ заховати, ведлугъ присловя того, зъ двойга злихъ, которое менше есть обератись звикло—и учинити потомъ престорогу, жеби такіи до стану духовного не збѣрались.

10. Неслушній интересъ Его-Мости Архіепископа Лвовскаго есть о знесеню Епископа Лвовскаго; поневажъ за знесенемъ голови и менши ущербокъ мѣваютъ.

11. Коадюторовѣ Хелмскому и Шептицкому.

Способъ згоди церквей: то есть Церкви Всходней зъ Церковію Западною въ королевствѣ Полскомъ, подъ щасливимъ Его Королевской Милости Пана нашего милостивого пановапемъ зостаючихъ, зъ укоптентова немъ всего пароду Русского.

1. Обрядокъ абы былъ захованній, такъ въ набоженствѣ, яко тежъ въ давнихъ звичаяхъ нѣгди не отмѣнній зоставалъ.

2. Уряди Рускіе Русѣ совершенно, за згодою духовенства Руского каждой діецезіи монастировъ, абы были подлугъ правъ роздаванніи просимо.

3. Духовенство Руское, а именно свѣцкіи духовніи, нехай маютъ всякій волности, и жеби до едной юрисдик-

ціи Епископа своего належали, и въ кривдахъ всякихъ до поссесоровъ, якого колвекъ титулу, право жебы назначенно было.

4. Братства щитячіеся правомъ патріяршимъ, поневажъ суть противку правамъ епископскимъ уфундовани, подъ послушенство каждого епископа діецезіи его поддаты.

5. Податки въ трибуналѣ Любелскомъ вимишленніи, не безъ утисненія особъ, такъ епископовъ Рускихъ яко и убогихъ монастировъ, знести просимо.

6. А поневажъ доброволне въ згоду входимо, и до старого послушенства отца святого вертаемось, же не тилко такъ многими документами и привилеями, сенатомъ упевнении; але же тежъ и сама милости рація и звязокъ пріязни щирой, межъ ровними будучи, витягаетъ, абысмо зъ духовенствомъ Римскимъ во всѣхъ преимуществахъ поровнани были, и притомне въ сенатѣ для лучшои потребъ своихъ промоціи зоставали.

7. Въ трибуналѣ депутатовъ, абысмо зъ межи епископовъ и архимандритовъ обраннихъ своихъ мѣли, для многихъ поважнихъ респектовъ и лучшои правъ церковнихъ оборони. А елекція абы на певномъ мѣсцѣ была, намъ коронним въ коронѣ, а Литовскимъ ихъ Мосціомъ въ Вилнѣ.

8. На сеймахъ, же бысмо могли мѣсце первое по сенаторахъ и голосъ мѣти—просимо.

9. Тихъ которіи, подлугъ конституціи и листовной декляраціи Его Королевской Милости, Папа нашого милостивого, не зъихали на сеймъ до Варшавы, скарати, и знову мѣсце где бысмо зъихатися мѣли назначити; а то подъ утратою каждого чиновъ, и на самихъ персонахъ подъ наказаніемъ.

10. Привилея, противку правамъ епископскимъ наданнія подданнимъ въ епископскихъ добрахъ, абы знесенни были, а въ кривдахъ на судѣ, жеби до жадной перешкоди ненарушенна поссесоровъ была захована акція.

11. Просимо тежъ, абысмо были захованы въ привилеяхъ блаженнія памяти Короля Жигмунта третого, который позволивъ, абысмо найближшими были боку Короля Его Милости, между преложоними обрядку Римского особами.

Смотри, ласкавій чителнику, по листу и пунктахъ Шумянского, для якихъ причинъ и респектовъ отринувши благочестіе уклонился до Унѣи зъ прочіими. Подобно припомнѣлъ перестороги Апостолской: мняйся стояти, блюдися да не падетъ, чили не падешъ. Отецъ Шумянскій зъ прочіими новими унѣяти, подлугъ пунктовъ своихъ, чи одержалъ ласку Королевскую чили нѣтъ, о томъ неизвѣстно, а же принялъ Унѣю то есть власная правда, зъ листу его до Папи писанного показующаяся.

Того-жъ року, по согласію пречоненихъ православнихъ Монарховъ нашихъ Російскихъ зъ Портою Отоманскою и Кримскимъ Ханомъ, первій разъ зачалася подъ Переволочною розмѣна, на которой зъ сторони Турецкой и Татарской отпущано неволниковъ Рускихъ на волю, а зъ сторони нашой Російской и козацкой, отпущано неволниковъ бѣсурманскихъ на волю, голова за голову, на свободу. Якая розмѣна чрезъ годовъ чтирѣ и вящше, що лѣта, подъ Переволочною отправовалася, приносячи многимъ обоихъ народовъ, христіянскаго и бѣсурманского, неволникамъ прошлихъ браней въ плѣнъ попавшимъ вожделенную свободу. А на розмѣнѣ той зъ сторони Царского Величества всегда бывалъ воевода Сѣвскій ближній околничій и намѣсникъ Карачевскій Леонтій Романовичь Неплюевъ; а зъ сторони Гетманской козацкой бывалъ племенникъ гетманскій полковникъ Гадяцкій Михайло Васильевичь, и отъ боку гетманского реентъ канцеляріи войсковой Василій Леонтіевичь Кочубей, зъ значнимъ числомъ войска козацкого и Московского; зъ сторони зась Кримской бывали розніи солтани и мурзи, зъ немалимъ числомъ ордъ Кримскихъ.

Того-жъ лѣта увидѣвши Петро Суховѣй, въ Сѣчи Запорожской зостававшій, что раззоренная и запустѣлая чрезъ Турчина тогобочная Украина людми съ сего боку, на первіе свои жилища за Днѣпръ переходячими, въ городахъ и селахъ своихъ пустихъ и попаленнихъ знову почала была оживати и населятися, возжелалъ былъ по прежнему, якъ и по Бруховецкомъ, бути на той сторонѣ вмѣсто Дорошенка подъ протекціею-жъ Турецкою-жъ Гетманомъ; и для того поднявши зъ Криму значную часть Орди, и зъ Сѣчи Запорожской Козаковъ немногое число, іюня 20 прибылъ подъ Корсунъ, и отъ толь чрезъ свои листи, во всю пустую Украину розосланніи, заохотилъ и притяглъ къ себѣ полковниковъ тогобочнихъ новихъ, Уманского, Торговицкого и Черкаского; а инніи тогобочніи городи отъ Побожя и по Днѣстря несклонившиися до Суховѣя, одозвалися зъ своею пріязнію до Гетмана Самойловича, хотячи его а не Суховѣя имѣти себѣ за Гетмана. Гетманъ Самойловичъ подлинно о такомъ Суховѣевомъ провѣдавши намѣреніи, и не желаючи оному исполнитися, а своей власти видѣти ущербокъ, заразъ чимъ найскорѣй призвалъ къ себѣ полки сегобочніи: Стародубскій, Чернѣговскій, Гадяцкій, Миргородскій, Полтавскій и инніе, и рушивши до перевозу Днѣпрового Сокирнянского, скуплялся зъ войскомъ подъ Переясловлемъ, такое облудне пустивши эхо, же будто мѣвъ зкупившися зо всѣмъ сегобочнимъ и тогобочнимъ войскомъ Козацкимъ, зложити зъ себе урядъ гетманскій, и позволити войску иного обрати Гетмана; а въ самой рѣчи прибирался онъ Самойловичъ на Суховѣя, якъ бы его моглъ въ свои руки якъ и Дорошенка загарбати. Для чого прибывши отъ Переясловля до перевозу помененного Сокирнянского, и самъ за Днѣпръ не переправуючися, виправилъ значную часть отъ себе войска Козацкого на Суховѣя.

Суховѣй засъ о такомъ фортелю Самойловичевомъ провѣдавши, же не гетманства зложити, але его зловити тщит-

ся, не дожидался прибытя до себе войска Самойловичового; но атгеренти свои, полки поменениые тогобочнiи малолюднiе въ полю зоставивши, самъ зо всѣмъ войскомъ своимъ Запорожскимъ и Ордынскимъ повѣялся назадъ, до Сѣчи и Криму. А войско Самойловичово Суховѣя на томъ боку въ полю уже незаставши, облегло Козаковъ партизановъ Суховѣевихъ, зъ которихъ заразъ полковникъ Черкаскiй зъ полкомъ своимъ отстранулъ, и войску Самойловичовому поклонился, и чрезъ причину Ѳеодора Жученка, полковника на тотъчасъ Полтавского, получилъ у Самойловича милость и прощенiе. Другiе зась два полки, Уманскiй и Торговицкiй, нуждею и не безъ ущербку своего, тому-жъ Самойловичу принужденни бяху: и тако Самойловичъ по мислѣ своей интересъ тотъ скончивши, повернулся въ домъ свой до Батурина, и войска роспустилъ по домахъ ихъ.

Того-жъ року августа 9, въ Спасовку, зъ понедѣлка на вовторокъ осмой годиии въ ночь, Господь призираяй на землю и творяй ю трастися, возрѣлъ отъ висоти престола своего на землю Украинскую Козакорускую, за премногая беззаконiя человѣческая въ непрестаемихъ бѣдствiяхъ и озлобленiяхъ обрѣтавшуюся; которая немогучи страшного Божого возрѣнiя на ся стерпѣти, воздрогнуся и потрасеся мало; якое землѣтрасенiе было незначное, тилко потому явствовалося, что въ домахъ людскихъ все тряслося.

РОЗДѢЛЪ XXIII.

О царствованіи трехъ царей въ Росіи; о бунтѣ стрѣлецкомъ и причинѣ его; о примѣтахъ Государа Петра Алексѣевича, и о дѣяніяхъ за его царствованія бывшихъ; о розмежеваню грунтовъ Палтавскихъ зъ Коломацкими чрезъ Косогова; о послу Ханскомъ на Москву, и о завартомъ покою зъ Кримомъ; о затягахъ Королевскихъ Козаковъ на войну Вѣденскую, и о запрещеніи тихъ затяговъ; о розмѣнѣ Переволочанской повторной, и о викупленю Шеремета; о жалованю Царскомъ Хану посланомъ.

Року отъ раздѣленія первой тми со свѣтомъ 7190, а отъ радостнаго Ангелскаго во Вифлеомѣ славословія року 1682. Написалемъ въ прошломъ року, подлугъ лѣтописцовъ Малоросіійскихъ, же Государъ Царъ Θеодоръ Алексѣевичъ преставися, и же на его мѣсцу поставленъ заразъ Царемъ братъ родній Іоаннъ Алексѣевичъ; але въ семъ року пришло мнѣ тое поправити зъ книги печатной лѣтописной автора Нѣмецкого Самуила Пуфендорфія, которій на листахъ 106 да 107 пишетъ, что настоящого 1682 года, по смерти Θеодоровой заразъ возведенъ на царство братъ его меншій Петръ Алексѣевичъ, для слабости здравія старшого брата Іоана. Въ то время бѣ бунтъ отъ стрелцовъ на князей и бояръ Московскихъ, сторони Цара Петра Алексѣевича державшихся; а то по указу царевни Софіи Алексѣевни зъ

совѣтомъ князя Василія Василіевича Голицина; бо царевна Софія немощному брату Іоану зичила царства, а вмѣсто его сама хотѣла царствовати, а брата Петра меншаго отъ престола низложити (занеже Іоаннъ и Өеодоръ бяху братіе единоматерніи Софіи Алексѣевни, а Петръ Алексѣевичъ точію по отцу братъ бысть Софіи); но совѣтъ сей открить и злу тому запобѣжено, Голицина въ ссилку послано, сестру Софію въ монастиръ Новодѣвичій вправленно, бунти усмиренно (о чемъ будетъ впередъ). Обаче отъ 1682 до 1688 року царство Російское тремя Царями—Іоанномъ, Петромъ и Софіею управлялося. Тотъ Царь Петръ бысть великотѣлесенъ и многосиленъ, быстроуменъ, ко бранемъ и разнимъ потѣхамъ приклоненъ; лица былъ бѣловдячного, взору очесъ проразливого и грозного, власовъ зъ натури рудихъ, обаче всегда черно фарбуемихъ и мало кому свѣдомихъ, гласу бысть сипкогрубого. По Нѣмецку говорити добрѣ изучился, майстеръ бысть совершенній корабелного строенія и штуки токарской.

Сей Государъ Царъ и Великій Князь Петръ Алексѣевичъ, всея Росіи Самодержецъ, царствовалъ 43 чили чтирѣ лѣта: бо помазанъ на царство року 1682, а преставися отъ сея жизни по двانадесятодневной болезни, генваря 28 року 1725. Чрезъ все же время царствованія своего сотвори славная дѣла сія: два походи безполезніи на Кримъ, единъ за Гетмана Самойловича року 1687, другій за Мазепи року 1689; а року 1688 по его указу на устѣ рѣки Самари значній и крѣпкій городъ Новобогородицкій созданъ бысть, чрезъ войска Козацкіи и Московскіи; потомъ и въ Камяномъ Затонѣ крѣпость значная создана бяше; Кизикерменъ Турецкій, зъ прочіими троma Замками, чрезъ Мазепу и Шеремета взятъ року 1695. Азовъ Турецкій року 1697 самъ взялъ зъ Козаками, и знову его сооружилъ, и Таганрогъ крѣпкій городъ особно создалъ. Подъ Азовомъ гаванъ албо пристань корабелную знаменитую здѣлалъ, и флотъ морскій

отъ того часу корабелній и катаржній на Черное море, зъ превеликимъ казни истощаніемъ, началъ устроевати. Войну зъ Шведомъ зачалъ року 1701, и подъ Ругодевомъ утратилъ всю армію свою, а на то-мѣсть во всемъ царствѣ дзвони церковніи вибѣрано, для налитя арматъ на мѣсто утраченнихъ. Потомъ, рознихъ роковъ, взялъ отъ Шведа Ругодивъ, Янбурхъ, Орѣшокъ прекрѣпкій, Ригу, Коливань, Виборхъ, Карелу, Абовъ, инніе многіе фортеци и провинціи. Санктъ-Петербурхъ царственній градъ на имя свое заложилъ и збудовалъ; тамъ же и флотъ морскій корабелній и галерній устроилъ зъ превеликимъ и неищетнимъ казни своей на тое истощаніемъ. Фортецу Кіево-Печерскую самъ заложилъ, и крѣпко войскомъ своимъ и козацкимъ угрунтовалъ. Въ Полщѣ и Литвѣ, ведучи зъ Шведомъ войну, зъ войсками своими и козацкими чрезъ килко лѣтъ бавился, и Августа князя Саксонского по смерти Собеского Полякамъ Королемъ устроилъ, року ....; а Шведъ зъ своеи сторони Лещинского Королемъ роздвоимшимся тогда Полякамъ поставилъ былъ, но бездѣлно. Бунтъ Булавиновъ и Донскій, бунтъ Астраханскій, также килкокротніи рознихъ роковъ бунти стрѣлецкіи усмирилъ, и стрѣлцовъ весма отринулъ зъ ихъ мундѣромъ и оружіемъ, едниxъ многихъ виннѣйшихъ смертію показнивши, другихъ менше винниxъ въ разніе далекія силки и каторги порозсилавши. На мѣсто стрѣлцовь устроилъ салдатовъ и драгуновъ регулярнихъ по Нѣмецку, въ мундѣрѣ Нѣмецкомъ и зъ муштромъ военнимъ Нѣмецкимъ же. Особно и въ семъ царствѣ мужеску полу и женску повелѣлъ имѣти одѣянія и утвари Нѣмецкіе. Двократне чили и трикратне самъ особою своею Монаршою былъ за моремъ, рознихъ роковъ, въ рознихъ монархіяхъ и во Франціи, року ...., также и въ Цесара Христіянского року ..... Змѣнниковъ и недруговъ своихъ: перво князя Василія Василіевича Голицина року ...., а зъ нимъ Неплюева, Шакловитого и иннихъ;

потомъ, року . . . , Циклера и Пушкина зъ товарищи; наконецъ, року . . . , Глѣбова, Кикина и подканцлерого Барона Шафѣрова року . . . , зъ прочими, то смертію казнилъ, то въ силки далечайшіе позасилалъ. За воровство пребогатого князя Гагарина Губернатора Сибѣрского, року . . . . , велѣлъ повѣсити. А потомъ, року 1794, оборъ фѣскала Петербургского Алексія Несторова за многіе воровства велѣлъ колесовати, и инщихъ товарищей его разно карати безъ пощади. Во всемъ государствѣ своемъ, во вся дни живота своего, всякими способами воровъ и разбойниковъ вивести тщался, и укази во всѣ губерніи о томъ розислалъ; но не возмоглъ того доказати, и овшемъ умножишася паче нежели прежде бяху. Царство свое Россійское, року . . . . , на десять росположилъ губерній, то есть: на Московскую, Кіевскую, Казанскую, Астраханскую, Сибѣрскую, Архангелогородскую, Воронежскую, Смоленскую, Петербургскую и Рижскую. Старовѣчніе розніе чины Московскіе, воинскіе и гражданскіе, съ именами ихъ, року . . . . , премѣнилъ на новіе, подлугъ звичаю Нѣмецкого; такожде и титули на писмахъ до всякихъ властей Великоросійскихъ съ премененіемъ стародавного звичаю иначей писатися начаша. Александра Даниловича Меншикова, вѣрного слугу и пріятеля своего, року . . . . , зъ мѣлкой кондиціи дворянской свѣтлѣйшимъ учинилъ княземъ, и паче давнихъ князей Московскихъ учинилъ знаменитшимъ и богатшимъ. Коллегіи, канцеляріи и канторы судовіе въ Санктпетербурху, на Москвѣ и по губерніяхъ многіе устроилъ и постановилъ, року . . . . . Кавалерію Святого Апостола Андрея Первозванного, въ царствѣ Російскомъ прежде небывалую, узаконилъ року . . . . . Резиденти свои по розниихъ монархіяхъ чуждихъ не безъ великого кошту учредилъ. Подушное зъ народа посполитого во всемъ царствѣ установилъ, року . . . . . Вибори зъ людей посполитихъ же, во всей Великой Росіи, на службу военную въ драгуни и салдати устроилъ. Руди сталніе и

мѣдніе въ царствѣ своемъ познаходилъ; лите арматъ и мортировъ земнихъ и воднихъ, спѣжовнихъ и чугунныхъ, великихъ и малихъ, со инѣми штуками инжинѣрскими звичаемъ Нѣмецкимъ въ царствѣ своемъ увелъ. Войска свои регулярніи всѣ, копніи и пѣхотніи флинтами, пѣстолетами, шпадами, палашами Нѣмецкими наполнивши, зъ превеликимъ на тое казни истощаніемъ, увелъ потомъ и въ царствѣ своемъ добрихъ майстеровъ, по Нѣмецку зъ доброго желѣза и стали флинти, пѣстолети, шпади, палашѣ дѣлаючихъ. Особно майстеровъ Нѣмецкихъ увелъ, и Рускихъ научити велѣлъ до дѣланя Нѣмецкихъ сѣделъ и иннихъ всякихъ мужескихъ и женскихъ суконь и уборовъ. Устроилъ тежъ на Москвѣ и по иншихъ мѣстахъ Латинскіи Рускимъ людемъ ученія року . . . .; и особно до военнихъ земнихъ и воднихъ промисловъ постановилъ ученія Ариѳметическіи и Геометричніи, также цвѣчене бомбардирское, майстерство корабелное, галерное и иннихъ меншихъ рознихъ всякихъ судовъ воднихъ, зъ принадлежащими до нихъ премногими всякими вещми; и ку управленію плаванія воднаго потребними майстерами и правителями наполнилъ потребу: видавши къ тому книги особніе, до инжинерскихъ штукъ и до морскихъ навигацій потребніе. Книги Нѣмецкіе и Латинскіе многіе, всякому любопитствующому ку видѣнію потребніе, велѣлъ перевести и випечатати языкомъ Рускимъ. Печать книгъ новою лѣтерою Латинскою а языкомъ Рускимъ змишленна. Манѣфактуръ суконніе и матеріялніе, предъ тимъ не буваліе, въ царствѣ своемъ устроилъ. Послѣ баталіи Полтавской зо Шведомъ, монету старовѣчную Полскую зо всеи Малои Росіи, то есть леви, орлянки, чвертки, полталярки, орти, тимфи, шостаки, шаги, чехи, осмаки и лядскіи зо всеи Малои Росіи вивелъ и вигубылъ; тилко таляровъ да червоннихъ памятка осталася; а натомѣстъ своею мѣдною и срѣбною дробною и твердою, краснимъ кунштомъ изданною, наполнилъ Малую Росію монетою.

Регламентъ войсковихъ судовъ и управленій, и артикули воинскіе видалъ и напечаталъ року ..... Короля Шведского подъ Полтавою, року 1709, преславно звѣтяжилъ, всю армію его забралъ зъ минѣстрами, и самого зъ Мазепою загналъ въ державу Турецкую до Бендеру. Хана Кримского и пашу Бендерского на розгромлене въ Бендерѣ Короля Шведского побудилъ былъ року ...., и немалую тамъ Королевѣ здѣлалъ бѣду. Сѣчъ Запорожскую раззорилъ, и все войско Низовое Запорожское, прелести Мазепиной послухавшое, отъ себе подъ власть Кримскую отдалилъ, року ..... Синодъ святѣйшій Російскій вмѣсто Патріярхи учредилъ, року 1791, со изданіемъ о многихъ дѣлехъ духовного регламенту. На Цариградъ пошолъ былъ року 1711, но не благополучно назадъ завернепъ; отъ якого случаю и Азовъ Туркамъ, также Казикерменъ и иніе городи назадъ возвратилъ. Таганрогъ, Новобогородицкій, Самарскій и Камяній Затонъ размѣтати и покинути велѣлъ; а зъ Кримомъ границу по рѣку Самаръ постановилъ, и зъ Портою Турецкою вѣчній миръ заключилъ року 1720. Зъ Цесаремъ Христіянскимъ за сина своего спріятелился. Полякамъ тогобочную отдалъ Украину, року ...., якая вскорѣ на Унѣю зостала обернена. Царицинскую линѣю албо перекопъ степу отъ Волги до Дону зъ транжаментами устроилъ, року 1719, для опасенія отъ Ордъ Кубенскихъ и Черкескихъ. Каналъ Ладозскій зъ превеликимъ коштомъ зачалъ, року ...., и мало не докончилъ. Линѣи вѣчніи для житія войскамъ своимъ регулярнимъ, по розникъ мѣсцахъ, а особливе по рубежу Великороссійскомъ зъ Малою Росіею устави, року ..... Войну зъ Шведомъ чрезъ двадцать и одно лѣто провлекшуюся скончилъ, и вѣчній миръ не безъ кошту значного здѣлалъ ратифѣкаціею, року 1721. Сина своего Алексія, неповиновавшагося волѣ отчей, чуждимъ учинилъ короны своей року 1718, и о наслѣдіи царства потомъ учинилъ уставъ. До панства Хинского втрутился былъ неблагопо-

лучно, року ..... Отъ Шаха Персидскаго, року 1722, на заступленіе отъ недруговъ его упрошеній, отправилъ самъ персоною своею походъ Низовій ку Дербену, и за тое пріобрѣлъ отъ него Гилянъ, Дербенъ и инніе провинціи, и трактатъ зъ нимъ заключилъ року 1723. Потомъ Шапкала и иннихъ владѣлцовъ Горскихъ войсками своими и козацкими Малоросійскими, покорилъ подъ власть свою, и прикрѣпкій городъ Ставрополь албо Чесного Креста, близь горъ надъ рѣчкою Сулакомъ, заложилъ войскомъ своимъ и Малоросійскимъ уфортифѣковалъ. За моремъ въ Нѣмецкіе панства для наукъ розныхъ людемъ своимъ Великоросійскимъ навигацію устроилъ. Зъ неуковъ Рускихъ починилъ учоними, и просвѣтилъ ихъ разумъ всякими науками и цвѣченями, въ житіи свѣтовомъ потребними; яко и мова канцлера графа Головкина, при благодарствіи за учинене зъ Шведомъ покоя и при нарѣченіи первимъ Императоромъ Всеросійскимъ мовленная року 1721, свѣдителствуетъ. Суть же и ина многа сего Монархи дѣянія памятствованія достойная, яже запомнѣнія ради не суть писанна зде. И для тихъ то великихъ дѣлъ нѣкто зъ поэтовъ Кіево-Малоросійскихъ, въ похвалу Его Величеству по заключеню зъ Шведомъ помененного мира, сицевіи Его Величеству написалъ риѳми:

Pierwszy Piotr imieniem w Rossyiskiey Koronie,
    Zasiadłszy szczęsliwie na Monarszem Tronie,
Pierwszego pokazał z Siebie walecznoscią,
    Odwagą, rozumem, męstwém, szczęsliwością.
Czego każdy przyzna z prostych i Prałatow,
    Rossyi synow, że z iego Antenatow
Niebyło podobnych, w żadney Mu zacnosci.
    Jako Ten we wszystkim ma doskonałosci.
Ten bo kawalermy Rossyiski wystawił
    Narod, w całym swiecie, y miecz mu wysławił.

Od których, iuż teraz mogę mowić smiele,
Że wszystkie walczące drzą nieprzyiaciele!
Jako z nich naybardziey Szwedzi z Polakami,
Przyznać się muszą, ze z swoiemi połkami
Padli trupem, wziąwszy należną nagrodę!
Za wczynione przed tym Rossiianom szkodę.
Niedufay lwie Szwedskiy na swoie paszczęki,
Zdart Orłem czarnym, dwoistym na wieki,
Ktoremu jadł, zdradą, Rossyiską koronę,
Roznemi inkursy, wpred niezwyciężonę.
Otoż masz nagrodę od Piotra Pierwszego,
Rossyiskiego Pana, zwycięstwy sławnego!
Żyi przeto Monarcho na dalszą szczęśliwie
Obronę Oyczyźnie, sprzyiam Ci życzliwy,
Pietrze Pierwszy! Cariu Miłosciwy Panie!
A my sługi Twoie, poki wszytkich stanie.

Царю Петру Монарсѣ зичимъ по вся часи,
Побѣдъ, счастя и слави мы усѣ Черкаси.

Императоръ сей Россійскій первій, Петръ Великій, во время вшествія Шведскаго въ Малоросію, року 1708, любо видалъ печатніи свои грамоти, виражаючи въ нихъ прошліи на розних мѣсцахъ военніи надъ Шведомъ побѣди, и утвержаючи народъ Малороссійскій въ вѣрности ку себѣ, а обѣцуючи за тую вѣрность, въ первой грамотѣ, по отдаленю непріятеля Шведа отъ своей державы, такими волностями Малоросіянъ ударствовати, яковими нѣхто зъ подданихъ подъ свѣтомъ у своихъ монарховъ не мѣлъ похвалитися; однакъ зъ тоею обѣтницею удержавшись, заразъ по кончинѣ Гетмана Скоропадского, року 1722, надъ чаяніе Малоросійское, мимо древніе права и волности войска Запорожского и народу Малоросійского, вмѣсто Гетмана устроилъ въ Малойросіи Коллегію и збори розніе, нѣгди предъ тимъ не

бываліе, уничтожилъ и обременилъ зѣло всѣхъ Малоросіяновъ, такъ шляхетской козацкой, яко и посполитой кондиціи сущихъ.

Того-жъ року, по указу ихъ трехъ Великихъ Государей Царей, мая 3, енералъ и воевода Григорій Ивановичъ Косоговъ зъ дякомъ и столникомъ Полуевктомъ, да зъ полковникомъ Гадяцкимъ, Михайломъ Василіевичемъ, учинилъ розъездъ и границу землямъ Полтавскихъ и Коломацкихъ жителей, новую, не по той граници якая была въ Малой Росіи за державы Полской зъ Великою Росіею, таковымъ описаніемъ:

Городъ Коломакъ построенъ съ правой стороны рѣки Коломака, въ року 7188, а отъ Рождества Господня 1682.

По сказкѣ Коломацкихъ жителей: атамана Остапа Пододня, Ерофея Даниленка, Феска Савченка, Марка Гриицова, Ивана Лескова, Петра Савченка, Данила Данилова, Стефана Лукашова, Яроша Михайлова, Микиты Омелянова, съ товарищи, всего города въ Коломацкомъ городку жителей всякихъ чиновъ людей двѣстѣ человѣкъ. А Коломацкому городу земли, сенныхъ покосовъ и всякихъ угодій внизъ по рѣцѣ Коломаку, межъ рѣки Коломака и Коломацкого лѣса, отъ криницѣ свячепіе по Страшной Бродъ, по Гришкову Долину, въ длину по мѣрѣ четире верстъ девятъ сотъ саженъ; поперегъ по верстъ, а въ иныхъ мѣстехъ по полуверстъ и менше.

Отъ Гришковой долины по рѣкс Коломакъ до Полтави до усть Коломака, землю и лѣси и всякіе угодя Полтавскихъ жителей по прежней мѣрѣ и по черту генерала и воеводи Григорія Ивановича Косогова, двадцать девять верстъ, четиреста семдесятъ саженъ.

По роспису какову подали на досмотрѣ земель генералу и воеводѣ Григорію Ивановичу Косогову, да дяку Полуевкту и столнику и Гадяцкому полковнику Михайлови Василіевичу, Полтавскіи жители, за рукою и за печатю Полтавского

полковника Леонтія Черняка, по Коломацкому де лѣсу, что отъ города Каломака, ихъ Полтавскихъ жителей 42 пасѣкъ. А про старіе межи и грани, которіе учинении межъ городовъ Великоросійскихъ и Малоросійскихъ, Полтавскіе, Опошнянскіе, Котелвянскіе, Куземскіе, Охтирскіе, Городянскіе, Краснокуцкіи, Колонтаевскіе, Рубліовскіе, Коломацкіе жителѣ и старожиліе сказали что ихъ не знають.

А Гадяцкой полковникъ Михайло Василіевичъ, генералу и воеводѣ Григорію Ивановичу Косогову, дяку Поліевкту и столнику, на досмотре и на розъизде тоей земли подалъ листъ, каковъ и къ нему писалъ Великого Государя Его Царскаго Величества подданій, войска Запорожского обоихъ сторонъ Днепра Гетманъ Иванъ Самойловичъ. А въ листѣ его написано: что де въ прошлихъ годѣхъ, какъ межъ земель Великоросійскихъ городовъ съ Малоросійскими городами межи учинили посланніи, столпикъ и воевода Замятня, Леонтевъ да Адамъ Кисель, и въ то де время межа учинена отъ Скелского Городища и отъ реки Ворскла на вершину рѣчки Котелевки и на Вываренной курганъ, а отъ того кургана на гатку старую грузкую на Мерлѣ; по тѣхъ урочищахъ на лѣвой сторонѣ земля Великого Государя Его Царского Величества городовъ, а на правой сторонѣ Королевская, которою они Малоросійскихъ городовъ жители владѣютъ; а тіи де межевіи книги на Москвѣ и въ Путивле. И тотъ подлинно листъ отъ Гетмана Ивана Самойловича отданъ Гадяцкому полковнику Михайлу Василіевичу, а зъ того листа взятъ списокъ за его Михайловою рукою.

И буде по межеваню столпика и воеводи Замятнѣ Леонова и Адама Киселя, межъ земель Великоросійскихъ городовъ съ Малоросійскими городами межа учинена, по тѣмъ урочищамъ, которіе написани въ листу Ивана Самойловича, отъ Скелского городища и отъ рѣки Ворскла на вершину рѣки на гатку старую, которая на Мерлѣ; и по досмотру генерала и воеводи Григорія Ивановича Косогова

и дяка Полієвкта и столника да Гадяцкого полковника Михайла Василієвича, Рублевъ городъ и село Лихачевка зъ деревнями посторонили по рецѣ Мерлу въ межахъ Малоросійскихъ городовъ. А безъ указу Великого Государа Царя и Великого Князя Петра Алексѣевича, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержца, безъ межовихъ книгъ столника и воеводи Замятнѣ Леопова и Адама Киселя, межъ Великоросійскихъ городовъ съ Малоросійскими городами землямъ и всякимъ угоддямъ межей учинить не мощно.

А на досмотре и на мѣре тихъ вишписаннихъ земель и всякихъ угодей, зъ генераломъ и воеводою Григоріемъ Ивановичемъ Косоговимъ, да и зъ дякомъ Полуевктомъ и столникомъ Гадяцкимъ полковникомъ зъ Михайломъ Василієвичемъ были:

Ахтирскій полковникъ Иванъ Прекрестовъ; изъ Красного Кута приказніе люди: Иванъ Гроздевъ; изъ Колантаева Микита Ширковъ; зъ Городного Якимъ Озеровъ; изъ Рублева Өедоръ Андрѣевъ.

Гадяцкого полку: обозній Михайло Бороховичъ; судя Стефанъ Гречаній; асаулъ Михайло Кіяшка; Гадяцкій полковій сотникъ Тихонъ Подлѣской.

Полтавци: Полтавского полковника Леонтія Черняка снпъ Лаврѣнъ.

Старожиліе: Өедоръ Жученко; Стефанъ Кіевскій; сотникъ Будискій, Өома Педаненко; Михайло Даниленко; а тамъ Өедоръ Пугачъ, Өедоръ Сулима, Павелъ Семеновъ, Петро Жученко, Өома Педаненко и прочіе зъ полковъ и городовъ многіе люди, на томъ розъездѣ будучіе, именами пописанніе.

Тое Косогово розмежоване полчане Полтавскіе вмѣняючи себѣ за обыди, а именуючи поселеніе городка Коломака на своихъ быти грунтахъ и земляхъ, килкократне якъ за полковничества Жученкового, такъ и за полковничества Герцикового, наездили войскомъ на тотъ городокъ Коло-

макъ, хотячи оній оттоль збурити и пречъ зогнати. Але они Коломачане предъ Полтавцами тогда смираючися, упросили ихъ о такую милость, аби ихъ оттоль не згонили; обовязуючися до полку Полтавского належати и его послушаты, или поволнимъ часомъ безъ шкоди своеи сами оттоль зъ Коломака на иншіе мѣсца мѣли порозходится; але такими обовязками Полтавцовъ заведши и обманувши, тимъ часомъ чрезъ прилежное тщаніе Ивана Перехристова, полковника Ахтирского, исправили себѣ зъ Москви по крѣпость, же уже Полтавци не могли ихъ Коломачанъ оттоль руговати, но на волѣ и дишкреціи Монаршой мусѣли перестати. Коломачане зась недишкретніи тамъ розжившися, а удѣломъ землѣ и грунтовъ своихъ не доволствуючися, и чрезъ межу Косоговымъ поставленную начали въ грунта Полтавскіе втручатися, и полчанъ Полтавскихъ обыжати.

Того-жъ лѣта посиланъ отъ Хана Кримского на Москву до Великихъ Государей поселъ Велша-бей, для учинения миру на 25 лѣтъ, и жеби якъ Російскимъ такъ и Кримскимъ торговимъ людемъ волно было, зъ промислами своими купеческими, въ Русь и въ Кримъ пріездити и торговати. Якое примире было и учинено, але и до десятка лѣтъ не дотривало. Миръ зась сей чрезъ Хана зъ Росіею былъ учиненъ по приказу Порти Отоманской, для того же Порта прибираючися на Цесара войною, запобѣгала тимъ покоемъ, чтоби отъ Царей Російскихъ не учинена помощь Цесару Христіянскому противъ Турковъ. Якожъ такъ и было, же по учиненю того зъ Кримомъ миру, любо Янъ Собѣскій Король Полскій, по прошенію Цесарскому прибѣраючися зъ войсками своими Полскими на помощь ему противъ Турчина, затягалъ чрезъ свои листи и унѣверсали Козаковъ на войну помененную Цесарскую до боку своего, поступуючи имъ на мѣсяцъ плати по 12 таляровъ битихъ; однакъ зъ стороны Російской, не нарушаючи постановленного зъ Ханомъ примиря, крѣпко тіе до Короля затяги Козакамъ за-

прѣщенно и возбранено, таковыми отъ Гетмана Самойловича унѣверсалами:

Ихъ Царского Пресвѣтлаго Величества войска Запорожскаго обоихъ сторонъ Днепра Гетманъ Іоаннъ Самойловичъ.

Паномъ полковникомъ войска ихъ Царского Пресвѣтлаго Величества Запорожскаго, сотникомъ, атаманомъ и всему войсковому товариству, также войтамъ, бурмистрамъ и всему обще посполству, доброго отъ Господа Бога узичивши здоровя ознаймуемъ: ижъ донеслося намъ вѣдати, что Поляки, древніе Козакамъ и благочестивой вѣри нашой непріятелѣ, чрезъ многіе прошліе лѣта, многими своими козними и враждебстви опустошивши и весма загубивши тогобочную Украину Малоросійскую, милую отчизну нашу, теперь знову стараются наполнити оную сегобочними рейменту нашого людми; и для того такъ въ рейментъ нашъ, яко и на Низъ до Сѣчи Запорожской скритимъ способомъ позасилавши свои листи и унѣверсали, перевабляють и заохочають людей нашихъ и войско Низовое на жите въ тогобочную пустую Украину, а особливе на затяги военніе, и обѣцуючи обманчливе (бо нѣгди того не учинятъ) великіе свои респекта и волности давніе, а особливе товариству затяжному великую поступуючи плату. Ми теди рейментаръ вашъ горливе запобѣгаючи тому, аби васъ тіе Лядскіе обѣтници не ошукали и до остатнего не привели знищенія и раззоренія, представляемъ вамъ предъ очи ваши тое, щося продкамъ вашимъ и вамъ самимъ прошлихъ временъ отъ Ляховъ бѣдювало, якими они Ляхи были вамъ зичливцами. Сами зъ васъ зацнихъ людей старинніе Украинци знаютъ тое добре, якіе бѣди и якіе утиски и якіе винищеня отъ Ляховъ Козакамъ дѣювалися: бо войско Запорожское отъ вѣковъ не мѣло своего отъ Ляховъ покою. Во многихъ време-

нахъ Ляхи хотячи войско винищити Козаковъ губили, стинали, вѣшали, топили и на палѣ збивали; козацкіе жони и дочки гвалтовне безчестно позорили, перси имъ урѣзовали и неужитою суровостю своею дѣти козацкіе въ котлахъ варили; и еслибъ были Ляхи войску и народу пашому зносни, на щобъ было давнимъ онимъ Гетманомъ Запорожскимъ зъ ними часто воеватися. А и Гетманъ Хмелницкій не безъ причини отъ Ляховъ войною отбившися, прилучился въ правовѣрную и одновѣрную Царства Россійскаго державу. Одна Унѣя Лядская, благочестіе Російское гвалтовне псуючая, есть тяжкимъ и смертоноснимъ мозолемъ кажному цнотливому вѣри благочестивой визнавци; а поруганія и укоризни Лядскіе, же Руского человѣка *псею костю* називаютъ, якъ не маютъ быти названи тяжкою бѣдою, у якой горкій людскій животъ лучше смерти а нижли жити прагнетъ. Прето всѣхъ тихъ явное есть беззумство, которіе въ Ляховъ войску Запорожскому и народу Російскому обѣцуютъ и надѣются себѣ пріязнь, и которіе Російского Московского Царства державою не користуютъ; якая держава яко есть намъ одновѣрна, такъ жадного не чинитъ намъ поруганія и утяженя. Нехай вамъ каждому всегда будетъ тое предъ очима, що давно отъ Ляховъ у въ Украинѣ дѣялося, и що теперь на Волиню и на инших мѣсцахъ Русѣ братѣ нашой дѣется. Мы рейментаръ отцевско, яко старшій вашъ, и братерско, яко той же що и вы христіянинъ, упоминаемъ всѣхъ Вашъ-Мостей, абисте такого легкомислія межи собою не держали, не цнотливихъ зводцовъ и покою розколниковъ не слухали; а тихъ которіе за границу на затяги Лядскіе бѣгаютъ припиняли, и упорнихъ и заказовъ нашихъ неслухаючихъ громили и добра ихъ забирали, яко непріятелей. Тихъ зась всѣхъ, которіе передъ донесенемъ сего нашого унѣверсалу зъ межи васъ, цнотливихъ людей, своволне за границу на жите и на затяги военніе до Ляховъ побѣгли, абисте именно переписали, и каждого города пану

полковниковѣ своему ознаймили, а панъ полковникъ намъ рейманторовѣ дастъ о нихъ знати, а ми знатимемъ, якъ зъ ними поступить. О що сотникомъ и атаманомъ, подъ отнятемъ урадовъ и подъ срогимъ горловимъ каранемъ, сурово приказуемъ. На остатокъ всѣхъ Вашъ-Мостей упевняемъ, если наше рейментарское зичливое вамъ предложене въ розмислъ озмете, а отъ шкодливихъ онихъ, на Запорожу урослихъ, Лядскихъ прелестей малоумнихъ и легкомислнихъ людей отводитимите, и статечне за наукою нашою порядокъ свой справоватимете: можетъ быти и впередъ охороненна цѣлость наша помощію Всесилного Бога, потужними войсками Монаршими и усерднимъ нашимъ рейментарскимъ старанемъ. При якомъ вамъ и повторе доброго здоровя зичимъ. Зъ Батурина маія 10, року 1682.

Того-жъ лѣта, на повторной розмѣнѣ Переволочанской, викуплено великого боярина Шеремета (которій року 1660 подъ Чудновомъ взятъ въ неволю бѣсурманскую) за сорокъ тисячъ рублей срѣбрной монети, по глаголу служивихъ Московскихъ людей на той розмѣнѣ бывшихъ.

Того-жъ лѣта подъ осень, у великіе заморозки, по утверженномъ зъ Кримомъ покою, послано зъ Москви отъ Великихъ Государей Хану Кримскому значное жаловане, чрезъ князя Петра Ивановича Хованского.

РОЗДѢЛЪ XXIV.

О власти Дуки Господаря Волоского надъ тогобочною Украиною; о презиваню зъ сего боку на той бокъ людей, и о починеню тогобочнихъ полковниковъ; о збороненю Самойловичевомъ на той бокъ преходу людемъ, и о писмѣ Господарскомъ до Самойловича о томъ писанномъ; о трудности на Думитрашка бывшой; о книзѣ Вечерѣ тогда видрукованной на Москвѣ; о кончинѣ Гизеля Архимандрита Печерского; о войнѣ преславной и всему христіянству радостной, зъ побѣдою Турчина подъ Вѣднемъ.

Року отъ положенія предѣловъ морю 7191; а отъ явленія во мірѣ плотію Второго Адама, року 1683. По всеконечномъ запустѣніи Чигирина и всеи тогобочной остатка Малоросійской Козакорускои Украини, Турчинъ хотячи оную подъ своею властю имѣти, и людми сегобочними оную знову ку своей неситой користи наполнити, злѣцилъ Дуцѣ Господаревѣ своему Волоскому оную Украину въ дозоръ и владѣніе. Иніи же повѣствобаху тогда, что Господаръ Дука за суму немалую, купилъ былъ себѣ у Царя Турецкого помененую пустую Козацкую Украину, и для своего въ ней панованія желалъ наполнитися ей людми сегобочними, а для своей Господарской резиденціи, въ полку Браславскомъ за Богомъ, въ городку Печери велѣлъ знаменитій домъ себѣ збудовати, и въ немъ живучи, хотѣлъ обоима Украинскою и Волоскою землями владѣти. Для перезваня

засъ зъ сего боку въ пустую тогобочную Украину людей, випустилъ былъ онъ Господаръ отъ себе словесное и листовное въ народъ эхо, упевняючи его великою Солтана Турецкого и своею ласкою, и обѣцуючи оному всякую на долгіе лѣта свободу; которою народъ несмисленій сегобочній Малоросійскій уведшись, началъ былъ того-жъ лѣта, яко и прошлихъ лѣтъ, зъ сего боку за Днѣпръ значне перхати, и на своихъ давнихъ жилищахъ подъ власть Турецкую чили Господарскую вселятися. Що Господаръ увидѣвши, починилъ былъ уже по пустихъ городахъ тамошнихъ полковниковъ Козацкихъ, а въ Чигринѣ нѣякогось значного Гримашевского; которіи въ пустихъ городахъ неживучи, начали були жити въ лѣсахъ и пасекахъ тамошнихъ, и всяко старалися подлугъ науки Господарской зъ сего боку до себе народъ перевабляти. Но Гетманъ Самойловичъ такіе Господарскіе замисли зрозумѣвши, и ущербокъ значній рейменту своего увидѣвши, еще въ постъ прошлій Филиповскій килка сотъ компанѣйцовъ на тую Днепра сторону ординовалъ, и приказалъ имъ сурово всѣхъ людей зпову на свою сторону перегнати, и селенія ихъ тамъ попалити. О чомъ Дука Господаръ Волоскій довѣдавшися, генваря 11, писалъ зъ Ясъ до Гетмана Самойловича такій листъ свой:

Ясне Велможній Мосцѣ Пане Гетмане Задѣпрскій войскъ Запорожскихъ, мой Мосцѣ Пане и пріятелю!

Досить ясній доводъ сусѣдской пріязни моей ку Вашей Мости Мосцѣ Пану, гди на противніи рѣчи и задатки, зъ сторони Вашей Мости Мосцѣ Пана доброму сусѣдству, а особливе межи Монархами и постановленомъ и свѣжо теперъ потверженомъ покою, я неотмѣннимъ и спокойнимъ зъ Вашей Мости Мосцѣ Паномъ иду сусѣдствомъ. Недавнимъ

часомъ писалемъ тое Вашей Мости Мосцѣ Пану, ознаймуючи яко зъ тамъ той сторони Днепра перейшовши, купа людей оружнихъ важилася въ панство Наяснѣйшой Порти належачое на семъ боку Днепра грассовати. Теперъ уставичніи ихъ плачливіе скарги доходятъ тутъ у насъ отъ людей, которіи на мѣсца свои війшли, на сей бокъ Днепра, а тамъ жони и дѣты ихъ у вязеню окрутномъ зостаютъ. Щося все дѣетъ противко пактомъ постановленнимъ межи Монархами, Наяснѣйшою Портою и ихъ Пресвѣтлими Царскими Величествами; и тутъ у Наяснѣшой Порты по слове ихъ Царскихъ Пресвѣтлихъ Величествъ святобливій покой потвержаютъ; а тамъ на граппцахъ противніи рѣчи стаются. А якожъ и въ першомъ листѣ зъ христіянской повинности добримъ и зичливимъ способомъ, по христіянску до Вашъ-Мости Мосцѣ Пана писалемъ, тимъ же неотмѣннимъ аффектомъ упрошаю, абыся такіи задатки до непріязни межи Монархами дѣяти перестали: гди-жъ тое есть выразне постановлено, жебы люде, которіи схотятъ на мѣсца свои иты, жебы ихъ не задержовано; а тамъ зъ сторони Вашъ-Мости Мосцѣ Пана иначей ся дѣетъ; въ чомъ приходитъ намъ и повторнимъ писанемъ нашимъ по сусѣдску одозватися Вашъ-Мости Мосцѣ Пану, зичачи и спокойного сусѣдства зъ Вашъ-Мостю Мосцѣ Паномъ и доброго въ долгій вѣкъ при щасливихъ поводахъ здоровя. Зъ Ясъ генваря 11, року 1683.

Велможности Вашой, моего Милосцѣвого Пана, всего добра цале зичливій пріятелъ и служить радъ,

Іо Дука, Воевода и Господаръ земель Молдавскихъ и земель Украинскихъ.

На которій листъ Господарскій Гетманъ Самойловичъ приличній учинивши отвѣтъ, непремѣнно зъ пилностю по берегу Днѣпровомъ велѣлъ того старшинамъ смотрѣти, абы отнюдъ зъ сего боку на тую сторону Днепра, ни на слободу

господарскую ни на затяги Лядскіи не преходилъ. Въ чомъ любо отъ старшини была пилность, однакъ не малое число зъ людей легкомислнихъ, такъ на жите яко и на затяги Лядскіи подъ Вѣдень противъ Турчина, зъ сего боку за Днѣпръ преминулося; а Дука Господаръ Волоскій заразъ на веснѣ совершенно тогобочною завладѣлъ Украиною.

Въ то же время Думитрашко Райча, значній товаришъ войсковій и полковникъ бывшій Переяславскій, отъ нѣякогось полковника недруга своего Гетману Самойловичу оскарженъ будучи нѣякимись важними рѣчами, державъ въ нѣякомсь городѣ за карауломъ, и чрезъ гетманскихъ висланнихъ былъ розискиванъ и на смертв декретованъ; въ якой нещасливой тонѣ будучи, генваря 27 писалъ до Гетмана, слезне и обширне вимѣраючись зъ уданя листъ свой, и просячи Гетманского милосердія, абы позволено самому предъ очима Гетманскими станути и оправдатися зъ того уданя. Гди прето позволено ему прибути до Гетмана, тогда прибувши латво оправдился, чрезъ круменалъ отъ кримѣналу, немаліе вмѣсто своихъ мѣшковѣ златомъ наполненому проліявши слези, и здравію его за животъ свой сотворивши повреждение.

Того-жъ мѣсяца генваря, за державі прerечоних Іоана и Петра Алексѣевичовъ благочестивихъ Царей Російскихъ, а за патріяршества Святѣйшого Іоакима, напечатана въ царственномъ градѣ Москвѣ книга—*Вечеря,* словеса красная поучителная на праздники Господскіе Богородичніе и нарочитихъ Святихъ въ себѣ имущая, трудолюбіемъ Іеромонаха Симеона Полоцкого, въ лѣто 7183, въ томъ же царственномъ градѣ для проповѣди слова Божія жившаго, составленая.

Того-жъ лѣта, нарочитій и знаменитій Иннокентій Гизелъ Архимадритъ Кіево-Печерскій, мужъ премудрій, столпъ благочестія святаго непоколебимъ, свѣтило церковное, чрезъ наитіе смертное згаснуло и земнимъ нѣдрамъ отдано.

Вѣденскую оную знаменитую и преславную, зъ Леопол-домъ Цесаремъ христіянскимъ Турецкую сего-жъ лѣта бывшую, хотячи коротко описати войну, полагаю первіе причини ея сице: предъ Цесаремъ Леопольдомъ два бывшіе Фердинанди Цесари пройдоша; еденъ иже бысть вторій Фердинандъ помре року 1636; по немь наста III Фердинандъ, иже умре року 1657, на которого мѣсце тогда-же обранъ Цесаремъ сей Леополдъ первій. Фердинандъ убо оній третій во время панованя своего имѣючи войну зъ Шведами и Французами, значне его тогда утискавшими, заключилъ оную зъ Шведомъ въ Оснабругѣ, а съ Французомъ въ Монастеріи року 1648. Того власне року, когда Богданъ Хмелницкій Гетманъ Козацкій за древніи свои права и волности повсталъ со всѣмъ войскомъ Козацкимъ противъ Поляковъ. Далѣй засъ огнь тоеи Хмелницкого войни возгоряючися въ Полщѣ, запалилъ былъ сердца на Поляковъ войною жъ и иншихъ околичнихъ панствъ, а особливе Кароля Густава (которій нескончивши войни зъ Поляками умре року 1660, февраля 23; а по его смерти сенаторѣ его зъ Поляками заразъ заключили миръ въ Оливѣ, близко подъ Гданскомъ) Короля Шведскаго, отъ котораго Поляки зѣло утруждени будучи, мусѣли просити у Леополда Цесаря христіянскаго себѣ войска въ помощъ; яковимъ Лядскимъ прошеніемъ Цесаръ зневоленній, надъ покой Фердинандовъ въ Оснабругѣ зъ Шведомъ заключенній, далъ въ помочъ противъ Шведа войска своего Полякамъ зъ потребу. А гди року 1660 чили 63, въ Оливѣ Ляхи зъ Шведами покой замкнули, тогда и зъ Цесаремъ Леополдомъ покой Фердинандовъ Оснабрудскій зосталъ потвержденъ. По якомъ Оливскомъ мира Цесарскаго зъ Шведомъ потвержденіи, вскорѣ Турчинъ повсталъ на Цесаря Леополда, и любо отнялъ у Цесаря значній и крѣпкій градъ Неогевселъ, албо Неогевселію; обаче и самъ отъ войскъ Цесарскихъ тогда зосталъ зѣло пораженъ. По якой поражцѣ Турковъ Цесаръ

засмотруючися на Француза, немалую шкоду за Фердинанда въ Цесаріи прежде здѣлавшаго, помирился зъ Турчиномъ року 1664, оставивши ему и помененную свою Неогевселію; а самъ чрезъ лѣтъ килко отъ войни спочивши, року 1672 обратился войною на Француза, покой пречоній Фердинандовъ Монастерійскій себѣ шкодливій нарушивши. Въ тимъ же заразъ времени повсталъ Цесаръ войною на Текелія князя Венгерского, которого Турки прежде тайно, для бывшаго зъ Цесаремъ покоя, вспомогали и защищали отъ нахожденій Цесарскихъ, потомъ и явно стали защищати, надъ учиненій зъ Цесаремъ миръ, знать для розорваного Цесарского зъ Французомъ покоя; и егда Цесаръ посилалъ до Турковъ посла своего, упоминаючися о непремѣнное содержаніе постановленного покоя, тогда Турки того желанія Цесарского и слухати не хотѣли, развѣ би Цесаръ уступилъ имъ знаменитіе гради свои, Аррабону и Комарру. Чого Цесаръ гди не изволилъ учинити, тогда и непріязнь между обоими Императорами, Турецкимъ и Христіянскимъ, абіе умножися и возрасте, зъ розерванемъ прежде постановленого помененого мира. И тако сего настоящаго 1683 року, Леополдъ первій Цесаръ Христіянскій, пречоними запросами Турецкими розгнѣваній, виправилъ войско свое отобрати у Турковъ завоеваную свою давную крѣпость Неогевселію; на которой защищеніе веізѣръ Турецкій зъ многочисленними силами Турецкими и Татарскими вийшовши, поразилъ тамъ значне войско Цесарское, которое по той поражцѣ уступуючи назадъ до Вѣдня столици Цесарской, аще и ополчалося противъ наступуючихъ Турковъ, обаче всегда одънихъ было одолѣваемо, и едва у Вѣденъ на оборону его возмогло убратися. Цесаръ тежъ Леополдъ о таковомъ войскѣ своихъ неблагополучіи провѣдавши, зъ женою, зъ дѣтми и зо всѣмъ домомъ Цесарскимъ за часу зъ Вѣдня віѣхалъ въ Линчію и Патавію, чили до брегу моцного надъ моремъ града своего, злецивши Віену столицу свою въ за-

щищеніе и оборону Штерембергу, полевому енералу и фелтмаршалу своему. Но еще прежде віѣзду своего зъ Вѣдня зачасу писалъ Цесаръ до Собескаго Короля Полского, просячи его о помочь противъ наступуючихъ на его державу многочисленихъ войскъ бѣсурманскихъ; якому прошенію Цесарскому Король Собескій зъ сенаторами давши мѣсце, любо имѣлъ зъ Турчиномъ завартій покой прежде, еднакъ по совѣту и раздрѣшенію Папи Римского Іннокентія XI миръ зъ Туркомъ разоривши, въ килкодесятохъ тисячахъ виборного войска Полского, и въ килконадцяти чили въ двадцяти тисячахъ доброго затяжного молодца Козацкого, въ нихъ же бяху началники Палѣй, Искра и Самусь, поспѣшилъ на оборону Вѣдня, въ союзъ двомъ електорамъ Баварскому и Саксонскому и князю Лотаринскому. Прежде же пришествія своего подъ Вѣденъ, перенайшолъ чрезъ тайнія послании Хана Кримского и прежде въ пріязни зъ Королемъ зостававшаго, абы нещире военной Туркамъ допомогалъ экспедиціи, яко жъ такъ и сталося. Вейзѣръ Турецкій зъ Ханомъ Кримскимъ въ килко сотъ тисячъ (якъ тогда повѣствовано), втропи за войсками Цесарскими отъ Неогевселіи пречонони подъ Вѣденъ прибувши, и крѣпко зо всѣхъ сторонъ облегши оній началъ добувати, бомбардировати и мѣнами стѣни Вѣденскіе раздрушати; не сподѣваючись отнюдъ, для заключенихъ прежде мировъ, ни отъ Монарховъ Російскихъ а ни отъ Короля Полского Вѣдневѣ помощи и оборони, и каждихъ сутокъ на перемѣну въ шанци по 100 тис. висилалъ янчаровъ; и тако чрезъ килко недель денно и нощно Вѣденъ бѣсурмане утѣсняючи, близкими уже вѣдѣли себе до взятя онаго, гди къ тому и внутрняя бѣда Вѣдняномъ облеженцамъ, то есть голодъ, отъ смраду умножившееся повѣтре моровое зѣло докучало. Егда же Богъ услыша вопль и стенаніе близъ погибели бывшихъ Вѣдняновъ, и поможе войскамъ Христіянскимъ, Полскимъ, Козацкимъ и Нѣмецкимъ електорскимъ прійти зъ собою въ сово-

купленіе; тогда распорядивши оніе войска межъ собою чинно, Туркамъ сего невѣдущимъ, септеврія 12 скоро свѣтъ, Бога Всесилного на помощъ призвавши, вдарили крѣпко на всѣ войска бѣсурманскіи, едни на обози а другіе зъ Козаками на шанци; где любо крѣпко всѣми силами бѣсурмане чрезъ увесь день противъ войскъ христіянскихъ оппоновались, однакъ ку вечеру здешперовавши и въ силахъ своихъ ослабѣвши, роздвоилися на двое: Ханъ зъ Ордами въ одну сторону на поле, а Турки въ дугую сторону въ обозъ, потомъ зъ обозу своего къ Дунаю до замку Новихъ Паркановъ, отбѣгши въ обозѣ всѣхъ своихъ премногихъ и дорогихъ наметовъ, неизчисленнихъ скарбовъ и клейнотовъ и иннихъ незрахованыхъ достатковъ и провіянтовъ, такожде многочисленнихъ арматъ, мортировъ и инныхъ всякихъ воинскихъ припасовъ. Стративши къ тому на пляцу военномъ многое число войска своего пѣшого и конного; а особливе въ шанцахъ около Вѣдня 100 тисячъ янчаровъ. По якой Богомъ данной христіяномъ преславной надъ бѣсурманами викторіи, всѣ войска христіянскіе станули на ночъ въ обозахъ Турецкихъ, и всѣми преречоними скарбами и достатками Турецкими завладѣли; а самъ Король Собескій не въ многомъ числѣ своихъ подручнихъ предъ нешпоромъ въехалъ до Вѣдня; которого Вѣденскіе облеженци радостнимъ плачемъ витаючи, и по Богу вторимъ Салватаремъ своимъ називающи, едни сукню Королевскую, другіи за руку хватаючи, цѣловали и благодарствовали. Въехавши зась Король въ Віенну, и отдавши въ едномъ костелѣ Богу Вишнему благодареніе за побѣду надъ бѣсурманами, отдохнулъ по фатигахъ чрезъ тую нощъ въ дому фелтмаршала Штеремберга; а переночовавши віехалъ зъ Вѣдня до обозу; зъ обозу тежъ зо всѣмъ войскомъ своимъ коннимъ заразъ рушилъ влегцѣ въ погоню за Турками, до Паркановъ Новихъ замковъ. Але тамъ фортуна ему одмѣнилась, бо любо 6000 янчаровъ забито; еднакъ Турки коніе въ многомъ числѣ

зобравшися, крѣпко и сердито на войска Полскіе и Козацкіе ударили, и зломивши оніе значній ущербокъ учинили; где и самому Королевѣ зъ синомъ пришло було неволничую или смертную испити чашу, аще бы не свои воини дали въ томъ разѣ ему ратунокъ. Гди потомъ зъ заду наспѣли войска Нѣмецкіе и Полскіе зъ обозомъ, пѣхотами и арматами, теди паки Турковъ весма зломили, и ажъ до Стригону прогнали, и тамъ ихъ чрезъ два днѣ и не безъ своего ущербку докончили: бо едни отъ оружія Христіянского трупомъ на земли пали, а другіи за поламанемъ мосту въ Дунаю потопули, и Стригонъ градъ достался тогда въ руки христіянскіе. А по такой экспедиціи повернувши Король Собескій отъ Стригону зъ Полскимъ и Козацкимъ войскомъ до обозу опанованого Турецкого, и побувавши въ Вѣдню зъ великимъ Вѣденскихъ жителей благодарствіемъ, отъехалъ зъ войсками своими всѣми назадъ до Полски, взявши себѣ зъ Турецкого обозу зколко потреба было коштовнихъ паметовъ и килкодесятъ штукъ виборнѣйшихъ арматъ и инихъ всякихъ вещей, и удоволствовавши войско свое и Козацкое премногими Турецкими здобичами и користми, такъ, же шапками деньги Турецкіе между собою роздѣляли; инніе зась всѣ премногіе и неищетніе здобичи въ Турецкомъ обозѣ осталися Вѣдняномъ, електоромъ и всѣмъ войскамъ Нѣмецкимъ. Повѣтствуется и сіе, яко по той побѣдѣ Турковъ, прибылъ до Віенни и самъ Леополдъ Цесаръ, и годное Королю Собескому зо всѣмъ войскомъ его за учиненую помощъ воздалъ благодареніе.

О той же войнѣ Вѣденской въ лѣтописцахъ Козацкихъ показуется и тако (обаче нефундаменталне), же будто Солтанъ Турецкій зъ Королемъ Французскимъ учинилъ былъ тогда союзъ такій, абы сполне онъ Французъ ему Турчиновѣ допомоглъ войни на Цесара и Римъ; якая война если бы пощастилася Турчиновѣ, то будто мѣлъ позволити ему Французови Римскимъ и Цесарскимъ панствомъ владѣти, а

Королемъ Французскимъ и Цесаремъ Христіянскимъ титуловатися.

На той войнѣ Вѣденской былъ при Королю Собескомъ новій унѣятъ и похлѣбца Лядскій Іосифъ Шумянскій, епископъ Львовскій, и сему дѣянію тогдашнему добре присмотрѣвшися, на досаду Гетману Самойловичу зложилъ собою думу албо пѣснь такую:

Послухайте, послухайте що есть живо,
Послухайте, послухайте що есть живо:
Яко войсковое жниво
Насъ молодцовъ омилило
И въ неславу впровадило!
Жался Боже, жался Боже на Гетмана,
Жался Боже, жался Боже на Гетмана,
Самойловича Ивана!
Що заказалъ Христіяномъ,
Пойти противъ бѣсурманомъ!
О тожъ бачишъ, о тожъ бачишъ, що ся стало,
О тожъ бачишъ, о тожъ бачишъ, що ся стало:
И безъ тебе ся надало,
Королевѣ и Полякомъ,
Кавалеромъ и юнакомъ...

и прочая, долго тоей пѣсни албо думи.

Того лѣта не было розмѣни въ Переволочной, для пререченой экспедиціи военной Татарской подъ Вѣднемъ.

РОЗДѢЛЪ XXV.

О ярости Турецкой на Поляковъ и Козаковъ за побѣду его подъ Вѣднемъ; о фортерлнихъ Турецкихъ затягахъ Козаковъ, зъ поступленіемъ великои имъ плати на мѣсяцъ, и о осторожности въ томъ Козацкой; о нещастю Турецкомъ чрезъ лѣтъ 12 въ войнѣ съ Цесаремъ; о третой подъ Переволочною зъ Татарами розмѣнѣ за неволниковъ; о випаленю степу чрезъ Гетманское войско; о задорѣ оттолъ Запорожскомъ зъ Гетманомъ; о уразливомъ Гетманскомъ писаню до Запорожцовъ; о провѣданю Запорожскомъ взглядомъ мѣвшаго статися имъ утиску зъ стороны Царской, и о отвѣтѣ обширномъ Запорожскомъ до Гетмана, съ объявленіемъ древнихъ своихъ волностей, привилеовъ и войсковихъ клейнотовъ.

Року отъ возсіянія свѣтылъ небесныхъ 7192, а отъ воплощенія Сина Слова Божія 1684.— Програвши Турчинъ въ Австріи подъ Вѣднемъ столицею Цесарскою баталію, такъ якося прошлого року описалось, розъярился тимъ упадкомъ своимъ непомалу, не такъ на Нѣмцовъ, яко Поляковъ и Козаковъ: на Поляковъ за тое, что нечаянно зъ нимъ розервавши миръ, учинили Цесаровѣ помочъ; на Козаковъ за тое, ижъ будучи затягненимъ войскомъ, главнѣйшими имъ Туркамъ, надъ Поляковъ и Нѣмцовъ, въ той войнѣ, а особливе въ вибитю янчаровъ въ шанцахъ, оказалися непріятелми; и хотячи знову тую свою на христіянахъ повѣтовати шкоду, прибирался зъ войсками своими

на тое въ Стамбулѣ; а на тогобочной Украинѣ чрезъ Дуку Господаря своего Волоского велѣлъ войска Козацкіе въ помочъ себѣ затягати, поступуючи на единого Козака плати на мѣсяцъ по 40 талярей битихъ. Добримъ молодцамъ богатій панъ приличную и достойную поступовалъ плату, але не подманулъ ихъ оною: бо умислилъ былъ такимъ затягнувши фортелемъ на войну, всѣхъ ихъ розобрати и и на каторги свои отдати; а они остерегшися, чили зъ сторони Турецкой отъ когось себѣ зичливого перестережени зоставши, не изволили для такъ великои плати на тіи Турецкіе пойти затяги, и во явное небезпеченство свою вврещи цѣлость.

Турчинъ зась отъ сего 1684 року чрезъ лѣтъ 15, ажъ до пактовъ въ Карловичахъ року 1699 зъ Цесаремъ заключенихъ, любо куспіся зъ Цесаремъ воевати, однакъ мало въ своемъ намѣреніи имѣлъ щастя; и овшемъ отъ войскъ Цесарскихъ на разнихъ мѣсцахъ часто былъ одолѣваемій и побѣждаемій, зъ премногимъ войскъ своихъ бѣсурманскихъ упадкомъ, значнихъ городовъ утратою и неищетнихъ скарбовъ и всеи арміи погубленіемъ. О чомъ чти пространнѣйше въ Пуфендорфіи листъ 341.

Того-жъ року третая предъ Переволочною отправовалася розмѣна, визволяючи неволниковъ христіянскихъ за полоняниковъ бѣсурманскихъ, на которой то розмѣнѣ такъ отъ Царского Величества, яко и отъ Гетмана Самойловича тіе жъ були персони, що и прошлихъ двохъ лѣтъ.

Того-жъ року въ постъ великій, Гетманъ Самойловичъ полку Гадяцкого товариства килко сотъ человѣка, зъ людми ратними Великоросійскими, виправлялъ за реку Самаръ випаловати степу для причинъ нѣякихсь, которихъ чамбулъ Запорожскій мало настрашилъ былъ, нѣгдѣсь въ полю споткавши; що гди Гетману Самойловичу донеслося, теди Гетманъ чрезъ Гадяцкого Вечорку писалъ до Запорожя уразливій за тое листъ свой; которій Запорожци вичитавши,

къ тому еще довѣдавшися отъ когось, же по указу Царскихъ Величествъ мѣютъ отъ реки Самари внизъ по надъ Днѣпромъ городи строитися, и ихъ Запорожцовъ зъ Днѣпра и луговъ Днѣпровихъ витиснути; хвалячися тежъ своимъ войскомъ и давними войсковими клейнотами, волностями и привилеями, априля 4, чрезъ того-жъ Вечорку отвѣтствовали до Гетмана листомъ своимъ такъ:

Велможній Мосцѣ Пане Гетмане, а намъ велце милосцѣвій Пане и ласкавій Добродѣю!

Ложно хтось то удавъ и плутовско донесъ Милости Вашой, и оболгалъ хтось то насъ передъ рейментомъ Вашимъ Панскимъ неслушнимъ уданемъ, яко бы товариство наше комоное Государскихъ людей ратнихъ и городовихъ полку Гадяцкого, которіи ишли низу Днепра для паленя степу и трави, теди накнулися на нашихъ комнихъ товаришовъ; чили наши мѣючи на значнихъ мѣсцахъ свѣдомихъ расположенній свой карaулъ, постерегши ихъ, недовѣруючи, незнаючи въ томъ жебы мѣли бути свои люде, скочивши на ихъ зъ гурмомъ, познавшись зъ ними питали ихъ: що за люде, и за якимъ дѣломъ по полю такъ блукаютъ? Що вони повѣдали нашимъ: же степъ палимъ. Где наши перебравши самихъ зъ добримъ порядкомъ, задержали при собѣ для промислу надъ непріятелми, а за тимъ безъ найменшой турбаціи жадной, зовсѣмъ въ цѣлости назадъ въ городи отпустили. Посвѣдчитъ въ томъ вся старшина тамъ будучая зъ ними, и многіе цнотливіе въ той ватазѣ и встидъ въ очахъ маючіе, ежели которого зъ свѣта зогнали, албо немилостиво збили и рани позадавали; а хотяй би и такъ мѣло буты, же може котрій товаришъ нашъ ганитъ имъ тую безпутную по степу волокиту,—годни они були того: же такіе смѣлци взявши зъ собою и водячи по степу не едну душу невинную христіанскую безпутне, котрихъ самохотне, мало не запро-

пастили. Хиба не мовимъ того, же они обваровани были покоемъ отъ неприятелей. Меншая и зъ тимъ; тилко то намъ муситъ буты къ великому подивленю, и дивуючися тому не помалу, вѣдати не можемъ, за для якои то войсковои потреби мала бути тая степовая подъ сей часъ пожежа? чомуся барзо усумнѣваючи зрозумѣти не можемъ. Далеко би барзѣй слушнѣй и доводнѣ Велможности Вашей учинилъ, когда бысте передомъ себе, за для промислу военного и завзятя о замислахъ и оборотѣ непріателскомъ, и за для языковъ, прислалисте виборного войска комонного сотце якое; а въ тимъ щоби воля Ваша, зъ которимъ бы и ми приложили своей праци и пилного стараня за для добутя языковъ ихъ непріятелскихъ. Итакъ розумѣемъ, же не кому би тилко иншому, тилко Велможности Вашой было бы отъ Пресвѣтлѣйшихъ Монархов нашихъ съ похвалою. А сему часу неразслухавшись Велможность Ваша въ томъ, кто есть виннѣйшій въ томъ, даремне турбуючи самого себе и насъ труднячи, прислалисте до насъ упоминаючи насъ своими писмами, нѣ въ чомъ не будучи винныхъ. Болшей теди Милость Ваша до насъ такихъ писемъ не пишѣте: вшакъ ми по милости Божой знаемъ, же Велможность Ваша всѣмъ намъ рейментаръ и Гетманъ, и за Гетмана маемъ, и вѣрно Богу и Великимъ Государемъ радѣемо и служимо; а Велможность Ваша болше въ себе постановилисте овихъ хвіяючихся клеветниковъ, нежели цалое и вѣрное войско Запорожское, кототорое всегда по истиной правдѣ Великимъ Государемъ служитъ и Вамъ рейментерови, чинячи звиклое свое войсковое послушенство, а чинячи доситъ въ своей повинности. Где годилобся и Вамъ щиримъ сердцемъ противко насъ войска Запорожского Низового поступовати, и яко прежніе Гетмани въ пріязни братерской и любовномъ совѣтѣ мешкаючи, всякими вѣдомостями отъ себе насъ засилали и часу окказіи и всякими войсковими рѣчами и потребами здоволствовали; а то за нашу щоденную працю и зичливость

отъ Васъ холодній вѣтеръ вѣетъ. Нами ся войскомъ Запорожскимъ титулуете, а насъ за нѣзащо маете, не тилко нечинячи жаданю нашему слушному досить; а надъ то и зъ старшини городовой и одъ легкихъ и незаслуженихъ особъ поносятъ товариство наше войсковое тяжкіи прикрости и поносили; которихъ зневагъ и нечести виповѣдити трудно: мусимъ тое все скромностю нашою зносити и на себе покладати. Донеслося намъ запевне вѣдати зъ розних сторонъ, и отъ певнихъ людей заходятъ насъ слухи, же доконечне ихъ Милость бояре и воеводи и всѣ началніе полководци такъ въ себе усовѣтовали и постановили: жебы стягнувшися зъ войсками силами Монаршими на Самаръ, и городи осадивши, а прикоротивши нашихъ волностей, взяти власть нашу въ свои руки, и насъ зъ рѣки Днепра викоренити; чого нѣкогда доказать того не могутъ. И такъ розумѣемъ, же Велможность Ваша, яко ласкавій нашъ рейментаръ и войска Запорожского родимецъ, до того призволити незхочетъ, жебы славу и повагу войсковую загубити на вѣки, и Украину Малоросійскую подати въ подданство; чого каждій добрій и цнотливій зъ продковъ Украинскихъ и войска Запорожского молодецъ, и вся отчизна наша Малая Украина Малоросійская на тое призволити не хочетъ. Бо самъ Ваша Панская милость вѣдаешъ тое добре, же негдись славній памяти Богданъ Хмелницкій Зѣновій, котрій отъ килко лѣтъ кончачи войною презкривавую працю свою и старане, отъ отчизнихъ пановъ своихъ вибился зъ подданства и освободивъ отчизну нашу всю Украину Малоросійскую; и поддаючися подъ високодержавную руку къ Богу зейшлому блаженія памяти Царю Алексѣю Михайловичу на постановленю мирныхъ договоровъ, на якій часъ многіе тамъ високородніе голови знайдовалися, и при многихъ чужоземскихъ посланнихъ и народу посполитого, всякіи Козацкіи волности войсковіе и права зъ обилними присягами и записами моцно закрепили, и утвердили вѣчними волностями

войско Запорожское; котрихъ волностей и по присяжномъ крѣпости и запису трудно кому розривати; хиба хто схочетъ на свою шкоду. А тіи всѣ волности и права и записи, и наданіи намъ войску Запорожскому Низовому постановленіе пункта и привилея отъ многихъ и давнихъ антецессоровъ маемъ, и до сего часу въ спрятахъ нашихъ войсковихъ знайдуются, и до смерти будемъ ихъ держатись, нимися щитити. И дай Боже намъ всемъ, войску Запорожскому, во всѣ вѣки здобитися тими булавами, бунчуками, корогвами, привилеями и арматати и бубнами, котріи дойшли по немъ небощику Хмелпицкому рукъ нашихъ; и при тихъ хочемъ стояти до смерти нашой, при знаменитихъ що въ насъ есть и славнихъ знакахъ; зъ якими певне при помочи Божой войско Запорожское передъ всемъ свѣтомъ не постидается. А прето ежели бы мѣла бути то истотная правда, жебы тое мѣли звишспецѣфѣковапую рѣчъ непотребную вщинати—чого пожался Боже!—а ми войско Запорожское Низовое и намнѣй въ тимъ не вонтпимъ: маемъ зтолко по милости Божой способу; силна есть и моцна черń Днѣпровая своими помочними потугами, и плодна есть матка Козацкая. Напосомъ жаднимъ и плевосѣятелствамъ хтѣй Велможность Ваша въ себе мѣсца не давати. Тое оставивши, зъ повинности нашой и пріязни вѣншуемъ Веможность Вашу симъ урочистимъ празникомъ Воскресеніемъ Христовимъ: дай Боже абысте Велможность Ваша сіи свята въ добромъ здоровю и щасливомъ положеню препроводити, и на долгіе лѣта при помислнихъ фортунахъ многихъ такихъ дожидали, и надъ непріятелми помислное звитяжство одержавши, славу незвитяжоную зо всѣхъ сторопъ мѣли: того сердечне пріемъ.— Посланца Велможности Вашой Вечорку отпускаемъ честно до Велможности Вашой, где и Панко Лисій Козакъ, котрій принесъ до Коша намъ листъ Вашъ Панскій, котрій едетъ передъ Васъ, вкупѣ изъ посланцемъ Велможности Вашой, за котримъ причиняемся и ми: хтѣй Велможность Ваша на

его, за его услугу, ласкою своею опатрити. При томъ нашу зичливость засилаемъ и поволніе услуги, и зъ найнижшимъ уклономъ ласцѣ Вашой Панской на далшій часъ самихъ себе полецаемъ. Зъ Коша, апрѣля 4, року 1684.

Велможности Вашой, добродѣеви нашому всего добра щире зичливій и до услугъ поволній,

Иванъ Гусакъ, Атаманъ Кошовій войска ихъ Царскаго Пресвѣтлого Величества Запорожского Низового.

РОЗДѢЛЪ XXVI.

О арендахъ въ Украинѣ зъ формою интерцизи арендовой; о ранной четвертой розмѣнѣ зъ Татарами подъ Переволочною; о отнятю власти Украинской Дуцѣ Господаревѣ, и о врученю онои отъ Порти сваволному разстризѣ Хмелниченковѣ, зъ гетманствомъ и княженіемъ новимъ; о збиткахъ его Хмелниченковихъ, и о скараню смертномъ за оніе; о вонтпливости Лядской зъ гетманства Хмелниченкового, и о радости ихъ зъ его погибели; о Драгиничу и Куницкомъ и инихъ Гетманахъ и полковникахъ Лядскихъ, по Хмелниченку въ Немеровѣ бывшихъ, и о зведеню ся ихъ; о Палѣю, Искрѣ и Самусю; о кончинѣ Симеона гетманича; о изобилномъ урожаю въ Бердахъ и Молочнихъ соли; о избраніи князя Гедеона Святополка на митрополію Кіевскую; о писмѣ Бея Казикерменского до Сѣчи, взглядомъ кривдъ Татарскихъ; о пятой и остатной розмѣнѣ подъ Переволочною; о виговорахъ Татарскихъ Росіяномъ, взглядомъ подарковъ зъ Москви въ Кримъ посиланихъ, и о причинѣ зъ тихъ виговоровъ до войни.

Року отъ раздѣленія стихіи 7194; а отъ повитія пеленами Младенца небо облаки Повивающаго 1685 року. Яко

прошлихъ лѣтъ аренди въ Малой Росін за вѣдомомъ Монаршимъ уставленіе, для собиранія денегъ войску Козацкому охотницкому конному и пѣхотному на заплату потребнихъ, своимъ порядкомъ отправовалися, такъ и на сей рокъ 1685 Гетманъ Самойловичъ оное утверждаючи, позволилъ Малоросіяномъ полками и сотнями закуповати хто похочетъ; зъ которихъ охотниковъ Полчане Лубенскіи сами увесь полкъ свой Лубенскій, кромѣ Смѣлои и Константинова, на рокъ закупили, поступивши до скарбу войскового рати 7010 золотихъ личбы Козацкой доброй. На якую оренду, февраля 9, виданъ имъ Полчанамъ Лубенскимъ тогда такій интерцизній унѣверсалъ Гетманскій:

Іоаннъ Самойловичъ Гетманъ, зъ войскомъ ихъ Царского Пресвѣтлого Величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писанемъ кождому кому о томъ вѣдати належитъ: ижъ за волею Монарховъ нашихъ ихъ Царского Пресвѣтлого Величества, зъ обради всей старшини войска Запорожского ухвалепое о арендахъ постановлене, зъ которихъ то арендъ войска рейменту нашого охотницкіе и иніе (безъ которихъ бити не можно) росходы маютъ свое уконтентоване, а теперь мы ненарушне заховуючи, позволяемъ на прозбу пана полковника и всѣхъ тамошнихъ обывателей полку Лубенского, на рокъ 1685, имъ же полку того обывателемъ, подлугъ интерцизъ нашихъ въ прошломъ 1684 на городи виразне виданихъ, шинки горѣлчаніе, тютюнніе и дегтевіе, для общаго ихъ всѣхъ вспоможеня, мѣти въ своемъ ихъ завѣдованю; зъ докладомъ таковимъ, жеби того полку рата дорочная до скарбу войскового належная, 7010 золотихъ грошей доброи монети, была оразъ по Воскресеніи Господнемъ вистатчена. А яко терменъ тоей аренди нинѣ о Воскресеніи Господнемъ за-

чатися, такъ о такомъ же часѣ въ пришломъ 1686 року и кончитися маетъ. А при шинкахъ преречоныхъ и млини, которіе нѣкому отъ насъ особливими унѣверсалами въ уживане не надани, тимъ же обивателемъ въ завѣдоване пустилисмо, и все що колвекъ въ прошлорочнихъ унѣверсалахъ нашихъ есть виражено, безъ жадного уменшеня и приболшеня, при нихъ заховалисмо; хотячи абы ввесь тотъ порядокъ, якій такъ рокъ около того есть постановленъ и намъ объявленъ, былъ здержаній. Подлугъ тихъ теди унѣверсаловъ нашихъ интерцизнихъ, маютъ они всѣ обиватели аренду тую держати и нею пожитковати; на що яко даемо онимъ сей нашъ унѣверсалъ потвержалній, такъ и приказуемъ пилно, аби онимъ нихто такъ въ шинкахъ, яко въ млинахъ и въ инщихъ до аренди повинностехъ належнихъ, не чинилъ перешкоди. А жеби и въ томъ що отъ насъ есть варовано не было перемѣни; теди поповляемъ тутъ, аби пиво, медъ и брагу всякому шинковати волно было; и арендою завѣдуючіе особы, одъ тихъ медовихъ, бражнихъ и пивнихъ шинковъ не маютъ жаднихъ найменшихъ витягати датковъ. А горѣлки простои кварта въ арендахъ абы по три чехи была продавана на роздробъ; а въ гуртовой продажи, яко то на веселе и на крещеніе дѣтей, дешевшою цѣною продавана быти маетъ; албо аби на таковіе акти зъ сторони купити или въ дому викурити горѣлки людямъ, якъ Козакомъ такъ и посполитимъ не зборонено. Мѣстечка Смѣлои и Константинова, любо въ той же суммѣ стоятъ, однакъ вилучаемъ ихъ въ томъ, аби нихто въ нихъ не становилъ арендовъ; тилко обисмо ми кому хотя попустили ихъ въ завѣдоване. Такую нашу Гетманскую виразивши волю, далисмо сей унѣверсалъ нашъ всѣмъ обще обивателемъ полку Лубенского.

Зъ Батурина, февраля 9 року 1685.

Унѣверсалъ сей интерцизній не для якой иншой причини зде написанъ, тилко для видѣнія яковимъ образцемъ,

прошлихъ онихъ роковъ, зъ канцеляріи войсковой интерцизіе арендовіе писвано унѣверсали. Аренда зась за Самойловича починалась отъ Великодня, а за Мазепи Гетмана отъ Преподобнаго Онуфрія Великаго.

Того-жъ року рапая четвертая въ Переволочной розмѣна неволниковъ была зъ Татарами, на которой по прежнему знайдовался ближній околничій Леонтій Романович Неплюевъ, зъ Михайломъ Василіевичемъ полковникомъ Гадяцкимъ, и зъ прочими. А любо и по всѣ прошліе лѣта для тоей розмѣни зъ сторони Російской всегда до Переволочной зарапя зъ весни прибувано, однакъ зъ сторони Кримской завше на оную опозняпося.

Того-жъ лѣта Царъ Турецкій, за нѣякоесь подозрене, по дворочномъ панованю надъ пустою тогобочною Украиною, Дуку Господаря Волоского отставилъ, а вручилъ власть оную надъ тоею мѣзерною запустѣлою Украиною нестатковѣ и розстризѣ Юрасовѣ Хмелниченковѣ; а учинивши его своимъ Турецкимъ на Украинѣ Гетманомъ, придалъ еще титулъ и княженія Сарматійского (о которомъ прежде зъ конституцій Полскихъ, въ роздѣлѣ 18-мъ, кротко наменилося), и велѣлъ ему мешкати въ Немеровѣ, владѣючи всею Украиною тогобочною, и справуючися на томъ урадѣ Гетманскомъ такъ, якъ бы належало доброму и цнотливому справоватисъ человѣку. Невѣдомо теди колко роковъ онъ Хмелниченко въ Немеровѣ гетмановалъ, тое тилко явно, же зъ Гетманского и княжеского титулу поднеслся въ пыху великую, и не тилко въ Немѣровѣ и по всѣхъ околичнихъ городахъ и селахъ тамошнихъ, дабелами и здирствами небывалими и работизнами незноснимн отяготилъ былъ жителей; але и многихъ смерти недостойнихъ, тирански поступуючи, безбожне погубилъ и позабивалъ невинне, отнюдъ нѣкому непоказуючи милосердія; и хочъ бы найменшую причинку на которого колвекъ особу винайшолъ, то безъ жадного милосердія и респекту срого велѣлъ забивати и умерщвляти;

где и Коваленка полковника Браславского, зъ празничнимъ привѣтствомъ къ нему пріѣхавшаго, давное словко нѣякоесь себѣ дотккливое припомнѣвши, велѣлъ розстрѣляти. Егдаже приспѣ время и самому злому злѣ погибнути, тогда едепъ богатій жидъ Немеровскій Орунъ, безъ его Хмелниченкового вѣдома, по своему жидовскому обыкновенію отправилъ веселе сину своему; за що онъ Хмелниченко узлившися, велѣлъ жида Оруна зловити и до себе припровадити; але гди жидъ остерегшись уйшолъ, теди жидовка Оруниха въ дому своемъ взята и до Хмелниченка приведена, которую Хмелниченко безъ жадного размотрѣнія, за пререченое веселле, велѣлъ живую облупити. Жидъ теди Орунъ увѣдомившись о такомъ Хмелниченковомъ надъ женою своею тиранствѣ, и самъ того-жъ боячися, скоротечно забѣгъ до Камянца Подолскаго, и всѣ поступки, здирства и тиранства Хмелниченкови слезне и ретелне донеслъ пашѣ Каменецкому; а паша о томъ донеслъ въ Стамбулъ. Зъ Стамбулу засъ до пашѣ того Каменецкого, зъ другими нѣякимись двома пашами, присланъ указъ, аби Хмелниченка зъ Немерова въ Каменецъ призвали, о всѣхъ поступкахъ его розискали и по заслугахъ судили. Ставувши прето Хмелниченко въ Камянцѣ наочне зъ жидомъ Оруномъ предъ пашами, былъ роспрашиванъ о рѣчахъ, отъ жида Оруна на него предложенихъ, въ которихъ гди не моглъ оправдитись и вивестись, и всего того жидъ доказалъ ему въ очи, що и заочне доносилъ; теди всѣ три паши віѣхавши зъ Камянца къ Дунаю, тамъ у концу мосту Дунайского, за всѣ зліе поступки розстригу Хмелниченка судили, и на смерть декретовали; по якомъ декрету и вказаню, янчаре абіе Хмелниченка зъ предъ пашей похватили, и по обикновенію своему на шію его шнуръ скинувши, тамъ же заразъ его и удавили.

Яко Хмелниченково гетманство отъ Турковъ въ Немеровѣ бывшое не помалу Ляхамъ мулило, же и спати въ

домахъ своихъ не могли безпечне, звлаща гди для Вѣденского предописаного ратунку зъ Турками покой розорвали, такъ и кончина его Хмелниченкова немнѣй ихъ утѣшила; еднакъ не весма: поневажъ по кончинѣ Хмелниченковой, заразъ отъ Господара Волоского присланъ въ Немеровъ наказнимъ Гетманомъ Турецкимъ-же Янѣй Драгиничъ, человѣкъ добрій и спокойній. Той убо Драгиничъ колко въ Немеровѣ гетмановалъ, о томъ неизвѣстно; то тилко певная, же за его владѣнія люде Немеровскіе и иншіе тамошніе Украинскіе, послѣ Хмелниченковихъ обидъ и тяжестей, отдохнули и въ тишинѣ промешкали.

Потомъ Король Собескій хотячи знову отъ Турковъ тую Украину до Полски пригорнути, учинилъ себѣ Гетмана Козацкого нѣякогось Куницкого, и виправилъ его зъ Полщи до Немерова на жите, приказавши ему на свои Королевскіи денги и провіянти затягати конное и пѣшое войско Козацкое, для наступовавшой тогда войни зъ Турчиномъ. А Драгиничъ спокойній и смиренній человѣкъ, за часу о Гетманствѣ Куницкого провѣдавши, уступилъ зъ Немерова до Ясъ къ Господару своему.

По Куницкомъ еще въ Немеровѣ були Гетмани Лядскіи Могила и Самусь; але всѣ оніе Гетмани зъ Куницкимъ, въ которіе именно роки наставали Гетманами и по килко лѣтъ гетмановали, и якъ гетмановати перестали, о томъ нѣтъ вѣдома. Тое тилко естъ извѣстно, что Куницкій прибравши войска Козацкого конного и пѣшого немало, а именно до осми тисячъ, пошолъ былъ за вѣдомомъ и указомъ Королевскимъ войною на Буджакъ и Бѣлогородщину, въ саміе уже осенніе заморозки; въ якомъ походѣ Волощину отчасти струснувши, и монастиръ еденъ богатій Соколецъ прозиваемій зодравши, зближился былъ до Бѣлогородщини; але орда Бѣлогородская и Буджаская о томъ довѣдавшися, приготовилася была якъ належитъ для привитаня Куницкого. Куницкій засъ зъ пойманнихъ языковъ о готовости Татар-

ской извѣстившися, радилъ всему войску аби далей неидучи назадъ повернуло; но войско а найбарзѣй пѣхота въ томъ ему Куницкому посмѣявшись, и боязнь ему приписавши, ради его не послухало, и далѣй въ Бѣлогородщину рушило; потомъ и войско збоявшись, но уже не впору, повернуло назадъ зъ Куницкимъ; а Татаре тое увидѣвши за нимъ въ тропи рушили, и у реки Прута нѣгдѣсь нагнавши дали бой; въ которомъ хочай и своихъ Татаръ не мало стратили, однакъ Козаковъ одолѣли такъ, ижъ Куницкій Гетманъ недожидаючись конклюзіи войни, и оставивши войско самое пѣхотное зъ полковникомъ Могилою, уйшолъ отъ него пречъ зо всею конницею, и прибылъ зъ нею въ Могилевъ, надъ Днѣстромъ сущій. А при войску пѣхотномъ остался Могила полковникъ его, и чрезъ увесь день зъ Татарами бъючися, хочай не малой дозналъ въ людехъ своихъ шкоди отъ Татаръ, учинивши и имъ равній ущербокъ; однакъ при помощи Божой не дался вконецъ потребити. Нощи-же тогда наступившой, Могила всѣ тяжари обозовіе покинувши, а зъ войскомъ влегцѣ якъ мога, хочай и не безъ шкоди Прутъ пребувши, и зъ пѣхотою по топкомъ леду на чревахъ своихъ оній преползши, и отъ тоей пѣхоти заразъ Гетманомъ учиненъ зоставши, прибылъ до Могилева пречечоного, маючи на Куницкого за утѣчку его не малій ранкоръ. Въ Могилевѣ зась учинивши раду, викликали Козаки до ней и Куницкого зъ хати, въ которой заразъ Куницкого во всемъ обвинивши убили, а на его мѣсто того-жъ Гетманомъ Могилу потвердили. Могила зась якъ лишился гетманства, и по немъ якъ насталъ Самусь, о томъ (яко вишей рѣхомъ) неизвѣстно; однакъ видно по поведеніяхъ, же всѣ помененіе Гетмани то чрезъ незгоди свои войсковіи, то чрезъ фортеллѣ Лядскіи, жебы имъ за службу не платили, на урядахъ своихъ не долголѣтствовали; поневажъ Самусь отъ Поляковъ утисненій, покинувши гетманство, зъ Браславля чили зъ Немерова прибылъ до Богуславя пустого, и въ

немъ людей осадивши, нарекся полковникомъ Богуславскимъ, и схиляючись отъ Поляковъ подъ рейментъ сегобочного Гетмана Мазепи, привезлъ и отдалъ ему въ Батуринѣ бунчукъ свой Гетманскій, печать, а подобно и булаву.— Въ которое время уже Палѣй въ Фастовѣ, а Искра въ Корсунѣ за позволеніемъ Короля Собеского, заразъ по службѣ Вѣденской данимъ, пановали, и полковниками—Палѣй Бѣлоцерковскимъ а Искра Корсунскимъ—назывались; и любо до Поляковъ належали, однакъ по большой части желали быти подъ Монархами Россійскими, и скланялися подъ рейментъ Мазепинъ, пріиздячи до него въ Батуринъ зъ празничними привѣтствами, и отъ него розніе отбѣраючи подарунки. А Палѣеви и отъ Царского Величества якъ самому, такъ и товариству его, що рокъ жаловане по 1000 ефимковъ и по болшъ посилано; а зъ сторони Лядской особное жаловане къ нему присилано, поколь еще цале отъ Поляковъ былъ не отторгнулся, и подъ власть Россійскую не приклонился. По доконченю гетманства Самусевого наставали мѣсто Гетмановъ въ Немеровѣ и Браславлѣ полковники: Туркулецъ, Абазинъ и иніи, мѣючи при себѣ войско Козацкое и Волоское, на защитъ Полщи готовое; но и тіи всѣ вскорѣ чрезъ хитлянство Лядское переведени, и на пшикъ зведени.

Того-жъ 1685 року, Гетмана Самойловича синъ старшій Симеонъ полковникъ Стародубовскій, зъ неделли Сошествія Святаго Духа на понедѣлокъ Троичній вступуючи помре; о которого кончинѣ Василій Кочубей, реентъ тогда канцеляріи войсковой енералной, извѣщаючи, писалъ до Леонтія Полуботка, полковника на тотчасъ Переяславского; а онъ полковникъ на тое, іюня 12, до Кочубея такій листовній учинилъ отвѣтъ:

Мосцѣ Пане Кочубей, велце мнѣ зичливій
Мосцѣ Пане Куме!

Вѣдомость отъ Вашей Милости Мосцѣ Пана присланная, о смерти Велможного его Милости Пана Симеона гет-

манича полковника Стародубовскаго, полная жалю и фрасунковъ, не листовнихъ пріятелскихъ отвѣтовъ, але великого по мнѣ витягаетъ плачу. Замолчалъ бимъ Велможности его многіе ко мнѣ благодѣянія; але надѣя тая, которая отчизнѣ Украинѣ много чинила, а болшей обѣцовала по немъ обороны, много освѣдчала, а болшей освѣдчати мѣла о добру посполитомъ праци, не молчати, але голосно плакати росказуетъ, себе надѣю вкупѣ зъ его Милостю до гробу схиленую бачачи. Нашому тое нещастю приписати належитъ, але щастю его Велможности, которій въ неделю Сошествія Святаго Духа, на день понедѣлковій при Безначалной Тройци, до Бога въ Тройци Единого зъ своимъ въ небо спѣшился поклономъ. Которому щасливои тои зичачи дороги, отцемъ протопопомъ и всѣмъ священникомъ въ Переяславлю залецилемъ, аби сорокоуста за упокоившагося душу зачинали; яко-жъ презъ мене упевненніе ласкою Ясне Велможного его Милости Пана Гетмана, въ сіе 12 число іюня зачали. Що абы Господу Богу было пріятно, а душѣ Велможности его по вшехмоцную десницу Божескую спѣшачись полезно, при моемъ жалобномъ плачѣ—зичу. А Вашей Мости Мосцѣ Пана о тое прошу, рачъ доложити Ясне Велможному добродѣеви, абимъ и я при похоронѣ на назначеное мѣсце моглъ быти притомнимъ, и просити покорне Панского его на тое позволеня; которого милостивой ласце а пріязни Вашей Мости Мосцѣ Пана полецаючи мя, его же естемъ,

Зичливій всего собра пріятелъ и поволній до услугъ,
Леонтій Полуботокъ, полковникъ войска ихъ Царскаго Пресвѣтлого Величества Запорожского Переяславскій.

Зъ Переясловля іюня 12, року 1685.

Зри чителнику, якъ люди добріи доброго жалѣютъ Пана!

Того-жъ лѣта, бо було сухое, въ Бердахъ и Молочнихъ велми соль была уродилась надъ прошліе лѣта; а поневажъ зъ Кримомъ былъ миръ, теди премногіи зъ Украини табори по оную ходили, и забрати еи не змогли.

Того-жъ лѣта, яко Гетмана Самойловича, такъ и всего обще духовного и мирского Малоросійскаго народа згоднимъ согласіемъ, избранъ на митрополію Кіевскую мужъ въ благочестіи святомъ непоколебимій, разума и благодати Божія полній, Преосвященій Гедеонъ Святополкъ Князь Четвертенскій, Епископъ тоея-жъ Кіевскія эпархіи Луцкій и Острожскій. Ажъ престолъ митрополіи Кіевской, осиротѣвши по Преосвященомъ Іосифу Тукалскомъ Митрополиту своемъ, во Чигринѣ за гетманства Дорошенкового жизнь свою докончившомъ, знайловался килконадцятъ лѣтъ безъ пастиря своего, то сталося тое для всегдашнихъ тогдашнихъ Малоросійскихъ заверухъ и находившихъ непріятелскихъ бранiй, со запустѣніемъ тогобочнои Украини.

Того-жъ року октоврія 26, Велѣй бей Казикерменскій писалъ до Сѣчи чрезъ послапцовъ, отъ намѣсника Ханского и бея Перекопского виправленихъ, виражаючи въ листѣ своемъ тое, же между Портою Отоманскою и царствомъ Російскимъ знайдуется миръ святій, а Козаки Запорожскіе непрестаніе Казикерменцамъ и Кримцамъ дѣютъ шкоди, займаючи въ степахъ конѣ по десятку и по пятдесятъ, и иніе дѣючи имъ кривди, и покой тимъ нарушаючи; и просилъ о тое бей оній атамана кошового, жеби посланцовъ помененихъ Кримскихъ зъ належитимъ респонсомъ вскорѣ зъ Сѣчи назадъ отправлено, и жеби асаула войскового послано, всѣхъ Козаковъ зъ низу Днепра зогнати до Сѣчи, чтобъ впередъ шкоди такіе не дѣлались, а своеволци жеби въ такихъ поступкахъ были усмирени, чтобы для ихъ своеволѣ не возгорѣлся огнь между Монархами до непріязни и войни; гди-жъ и намѣсника Ханского и бея Перекопскаго на томъ есть воля, аби Козаки зъ низу Днепра для уваро-

ваняся шкодъ были спроважени. Лечъ тое желаніе Кримское и Казикерменское зъ стороны Запорожской не исполнено, и отвѣтъ такій учинено: аби они сами стереглись, своеволцовъ ловили, и якъ хотѣли зъ ними поступовали; гдижъ не причная бы то была рѣчъ, для гултаевъ и своеволцевъ, доброе и цнотливое товариство войсковое зогнанемъ зъ низу Днѣпра зъ ихъ вѣтокъ и добичей карати и оскорбляти.

Того-жъ року у осень уже позно, другая, то есть чрезъ всѣ роки пятая и остатная зъ Татарами за неволниковъ подъ Переволочною была размѣна; на которой уже не Неплюевъ, але иній ближній околничій Кирило Осиповичъ Хлоповъ знайдовался и докончилъ ея. А поневажъ чрезъ всѣ прошліи чтири лѣта, подъ часъ биваемихъ размѣнъ подъ Переволочною, Татаре посиланимы отъ Царскихъ Величествъ панству Кримскому подарунками хлюбилися, и на досажденіе Росіяномъ вимовляли, же тіе подарунки мѣютъ отъ Монарховъ Російскихъ чрезъ шаблю; теди зъ тихъ примовокъ уросла причина до розерваня зъ Кримомъ бывшаго покою, и до повстаня на него войною отъ Монарховъ Російскихъ; о чемъ впередъ вскорѣ ретелне будетъ.

РОЗДѢЛЪ XXVII.

О уразѣ Гетманской на сотнѣ Орѣлскіе; о покараню и прощеніи ихъ въ унѣверсалѣ Гетманскомъ виpaженомъ; о дотклнвомъ Гетманскомъ писаню до Запорожцовъ, и о взаемномъ доткливомъ Гетману отвѣтѣ листовномъ Запорожскомъ; о постановленомъ и утвержденомъ на Москвѣ вѣчномъ миру и союзѣ на Турчина Россійскомъ зъ Поляками, и пакта тогдашніе; о унѣверсалѣ Королевскомъ лебертаціялномъ, на прошеніе Шумянского всему исповѣданія Греческого духовенству въ Полщѣ сущому виданомъ; о листовномъ желаніи Королевскомъ Запорожцовъ, взлядомъ чиненя помощи военной на бѣсурманъ; о утвержденіи на Москвѣ князя Гедеона Четвертенского на митрополію Кіевскую, зъ даною ему на тое Патріяршою грамотою.

Року отъ созданія Адама 7194, а отъ плотского Господнего во міръ пришествія року 1686. Скоро по Рождествѣ Господнемъ получивши Гетманъ Самойловичъ зъ городовъ полку Полтавского Орѣлскихъ такую вѣдомость, же многое товариство Гетманскихъ унѣверсалнихъ приказовъ неслухаючи, на шкодливіе себѣ затяги Лядскіе за Днѣпръ зъ домовъ своихъ удалися; потомъ вскорѣ и другую получивши вѣдомость, же будто тихъ же городовъ Орѣлскихъ сваволне товариство нѣгдѣсь въ полю посланого Кримского розбили, а зъ нимъ и гонца Царского замордовали: уразился барзо за тое на помененихъ Орѣлскихъ

городовъ жителей, и на покаране ихъ за тую своеволю (если то певне была отъ нихъ виполнена), приказалъ полковнику тогдашнему Полтавскому всѣхъ сотниковъ Орѣлскихъ отъ урядовъ ихъ поотставляти, а на мѣстца ихъ зъ инших городовъ полку Полтавского добрихъ и справнихъ молодцовъ понасилати. Що гди по приказу Гетманскомъ учинилося, и насланіе сотники зъ жителми тамошними не дишкретне начали обходитися; теди оніе жители Орѣлскіе тую новизну, насланье сотниковъ, за великую себѣ вмѣнивши обиду и тяжесть, суплѣковали до Гетмана виражаючи свою невиность, и же за своеволнихъ людей, якихъ всюди есть полно, добріи и цнотливіи мешканци безъ респекту и разсмотрѣнія терпятъ гнѣвъ Гетманскій и наложенную на себе епитемію; которая еслибъ вскорѣ по вичитаню ихъ суплѣки не была раздрѣшена, то всѣ, старіе жилища свои покинувши, мусѣли бы себѣ искати иншого мѣсца. Гетманъ Самойловичъ такую сотенъ Орѣлскихъ суплѣку вичитавши, зхаменулся въ томъ, ижъ неслушне за виннихъ караетъ невиннихъ, и заразъ наложенную эпитемію раздрѣшивши, приказалъ полковнику Полтавскому насланихъ сотниковъ познимати; а товариству сотенъ онихъ Орѣлскихъ, подлугъ давнихъ обычаевъ ихъ и волностей, поволилъ кого хотя зъ между себе сотниками починити, а неподвижно на мѣсцахъ своихъ при вѣрности и статечности мешкати. О чомъ въ тіе-жъ Орѣлскіе сотнѣ и унѣверсалъ свой Гетманскій, априля 11, писалъ такій:

Іоаннъ Самойловичъ, Гетманъ зъ войскомъ Ихъ Царского Пресвѣтлого Величества Запорожскимъ.

Всему старшому и меншому войсковому товариству и всѣмъ посполитимъ людямъ, обивателемъ горовъ Орѣлскихъ ознаймуемъ: ижъ мусѣло Насъ велми тое уражати, що въ

тіи свѣжо прошліи лѣта, зъ городовъ вашихъ, надъ поприсяжоную Пресвѣтлѣйшому Монарху вѣрность, и надъ повинную Намъ рейментарови зичливость, противніе Намъ и всему войску и народу шкодливіи оказовалися рѣчи. Або вѣмъ не тилко многіе зъ межи васъ позабѣгали на шкодливіи затяги, и многіе зъ иншихъ мѣстъ мимо городи ваши на тую-жъ своеволю бѣгучи и явне простуючи николи не были упиняни; але еще и тая найгоршая зъ межи васъ выросла збродня, же тамошніи мешканцѣ необузданіи соcѣди ваши, гукомъ упорнимъ и неситимъ крвѣ умисломъ схватившися, посланого Кримского розбили и гонца власнихъ Пресвѣтлихъ Царей нашихъ замордовали, оказавши таковій злій поступокъ, зъ якого на все войско и на весь народъ нашъ у посторонихъ мусѣла быти причина; и давши злій черезъ тое поводъ, же многіе зъ ними за границу позабѣгавши, въ такую загналися трудность, ижъ одни души свои потратили, другіе въ бѣсурманскую запали неволю, а третіи остались якъ блудніи, немаючи себѣ пристанища.

За такій теди въ людехъ вашихъ дѣючійся нестатокъ, сталося такъ по славномъ Нашомъ росказаню, же сотники у васъ найдуются понасиланіи; и еслиби звиклая Наша добротливость не завстягнула Нашего ку вамъ гнѣву, то годилобся было полки до васъ послати, для зомсти таковои незичливости и упорности. И теперъ прето тоею-жъ добротливостю радячися, вмѣсто зомсти, оказуемъ вамъ такую ласку, же яко розумѣемъ, що сотники оніи насланіи не каждому въ смакъ межи вами найдуются, такъ приказалисмо пану полковнику вашому Полтавскому, абы ихъ отъ васъ спровадилъ, а допустилъ вамъ зъ межи себе вибрати людей по охотѣ вашой. По якомъ позволеню Нашомъ, повинни ви таковихъ собѣ зъ межи себе наставити старшихъ, которіи би и Намъ были зичливіи, и межи вами умѣли подлугъ воли Нашой добрій и пожитечній чинити порядокъ; и сами за тимъ абисте всѣ умѣли и цале стара-

лися призвоитое постоянство заховати, и вѣрное Намъ во всѣхъ оказіяхъ отдавати послушенство, постерегаючи того, жеби зъ межи васъ жадная прошлимъ поступкомъ подобная не походила противность. Гдижъ еслиби еще що незичливого противко Насъ межи вами показалося, по сей освѣдчоной вамъ ласце Нашой, то не мѣлибисте вже приступу жадного до ласки Нашой, и нелзя бы вамъ просити милости, чого вамъ не зичимъ; а зичимъ доброго всѣмъ вамъ отъ Господа Бога въ покою заживати здоровя.

Данъ въ Батуринѣ, априля 11, року 1686.

Звишменованій Гетманъ, рукою власною.

А ижъ по чіемсъ наносу и уданю, за помененій Кримского посланика розгромъ, и на войско Низовое Запорожское была Гетманская суспѣція и ураза, теди Гетманъ чрезъ нарочного посланца своего писалъ до того войска Низового велми доткливе листъ свой, ганячи имъ такіе неслушніе поступки и злодѣянія; въ которихъ они Запорожцы отнюдь не почуваючись, и вини своей въ той суспѣціи не признаваючи, велми за свою зневагу и безчестіе на Гетмана Самойловича розгнѣвались, и чрезъ того-жъ посланца ветъ за ветъ доткливе и уразливе листомъ своимъ, априля 26, такій до Гетмана учинили отвѣтъ:

Велможній Мосцѣ Пане Гетмане Самойловичъ!

По збуреню Чигрина, зъ ласки Вашой съ княземъ Ромодановскимъ, и инихъ остатнихъ мѣстъ Украинскихъ чрезъ бѣсурманъ, гди пронеслася была такая поголоска, же они бѣсурмане и на збурене насъ войска Низового Запорожского хотѣли пригорнути зъ многими силами своими; тогда Ваша Мость Мосцѣ Панъ пишучи до насъ войска Низового о томъ, обѣцалесся горливе всѣми рейменту своего силами боронити насъ отъ такого непріятелского бѣсурманского наступленія.

А теперъ показуется иначей, нижъ уже не заступати, але разоряти насъ войско Низовое и самъ Вашъ-Мость свои рейментарскіи внаходишъ способы; поневажъ на витиснене насъ зъ луговъ и вѣтокъ Днѣпровихъ, старовѣчнихъ нашихъ жилищъ Козацкихъ, усовѣтовалесь зъ боярами Московскими, а найбарзѣй подобно зъ сватомъ своимъ Шереметомъ, построити городи низше Самари по надъ Днѣпромъ, чого нѣгдисмося не сподѣвали. Надъ то, якъ по за той рокъ чрезъ Гадяцкого Вечорченка, такъ и теперъ чрезъ Книша Козака сотни Батуринской, строфуешъ насъ Вашъ-Мость и досаждаешъ намъ листами своими, безъ жадной вини нашой; бо ми войско Низовое якъ предъ Монархами нашими Пресвѣтлѣйшими, такъ и предъ тобою рейментаромъ ни въ чемъ винними не чуемся; и если би до того пришло, то готовибысмо зъ тими которіи насъ Вамъ оболгуютъ и оклеветиваютъ, предъ кимъ прилично росправитися и усправедливитися. Уважъ Ваша рейментарская Милость если то слушне чините, що безъ жадного документу и розиску, единимъ безсовѣстнимъ ябедникомъ повѣривши, нашихъ войска Низового виводовъ и оправданій слухати не хочете, и безвинне намъ досаждаете и безчестите; а може и Пресвѣтлѣйшимъ Монархамъ нашимъ тое невинне на насъ доносите, и ласку ихъ Монаршую намъ теряете. И если-жъ то пришло до того, що лучшую честь у Васъ имѣютъ похлѣбци Ваши, плути и шалвѣри, нежели мы войско цѣлое Запорожское, и лучше имъ вѣрите хочай брешутъ, нежели намъ хочай правду мовимо; то изволь Ваша Милость впредь зъ ними и жити, а насъ войска Запорожского ни въ чомъ не зачепати и не досаждати; ми тежъ взаемне Вашой рейментарской Милости не станемъ докучати, подлугъ присловя: святій Бернардине, ми тебѣ не молимся, ти насъ не помилуй!

Намѣреніе Ваше, взглядомъ витисненя зъ луговъ нашихъ Днѣпровихъ, цале нехай будетъ отмѣнено—просимъ; бо хочай далеко еще до того намъ видится, однако вся-

кому злу прозбою и порадою слушне завчасу запобѣгати. Чи не доволно-жъ еще того Вашой Милости, же вся почитай сегобочная Украина, надеждою оборони твоей заведеная, вконецъ пропала и запустѣла? да еще луги и терни Днѣпровіе, войскомъ нашимъ яко крипами селними красящіеся, тому-жъ запустѣнію хощешъ предати. Люде Богу на уединеніи работати хотѣвшіи оставляли міръ и отходили въ пустини; ти же въ мірѣ живущи и отъ міра въ славу и денги обогащаючися, желаешъ неслушне пустими зрѣти мірская селенія, чого уже и доказалесь немало надъ Чигриномъ и иншими тогобочними городами и провинціями. Сподѣваемся запевне, же лучше покойній отецъ Вашъ мешкалъ зъ своими парохіянами, нежели Вашъ-Мость зъ нами войскомъ Запорожскимъ и братію нашею войскомъ городовимъ обыходишся; зъ которого ласки и зичливости, зъ мѣлкои кондиціи сотницства Вепрецкого, потомъ Краснокольядинского и писарства тамошнего, потомъ зъ наказного полковниства и енералного судейства поставленъ зосталесь на високомъ Гетманскомъ урадѣ. Вѣдати изволь тое, же тутъ между нами войскомъ Низовимъ Запорожскимъ получшіи отъ Вашей Мости Моспѣ Пана есть товариши заслужоніи, и въ рицерскихъ справахъ досвѣдчоніи кавалери, которіи во всемъ тому ураду Гетманскому, зъ лучшимъ отчизни нашой Малоросійской житіемъ, могли би здолати, на що и клейноти дорогоцѣнніи, Гетманской персонѣ належащіи, у себе имѣемъ; але для общаго добра и тишини отчизной, не хочемъ ихъ на тотъ урядъ промовати, и братѣ нашой войска городового Малоросійского вотамъ, на Гетманство твое виданимъ перечити. Лечъ Ваша Милость, чи то зъ богатствъ въ руки твои доставшихся, чили зъ колѣгаціи Шереметовой, на томъ Гетманскомъ урадѣ зостаючи, барзо високо вгору виносишся; и нетилко братю нашу войско рейменту своего городовое, але и насъ добрихъ молодцовъ, вѣрнихъ Пресвѣтлѣйшимъ Монархамъ своимъ слугъ и щире зичливихъ от-

чизнѣ своей синовъ за низащо имѣешъ, и якъ дворовихъ своихъ челядниковъ албо и хлопцовъ, писмами своими ганишъ и невинне безчестишъ. Якого безчестія, древнихъ прошлихъ вѣковъ, старожитное войско наше Низовое, отъ древнихъ тутъ въ лугахъ Днѣпровихъ зъ нимъ пробувавшихъ Гетмановъ своихъ Велможнихъ Лянскоронскихъ, сенаторовъ Полскихъ, и Ясневелможнихъ княжатъ Вишневецкихъ и Ружинскихъ нѣгди не дознавало. Да и теперъ не тилко Пресвѣтлѣйшіе Государи Цари наши преславніе, але и Наяснѣйшіе Монархи христіянскіе Цесаръ Римскій и Король Полскій, также Царь и вейзеръ Турецкіе и Ханъ Кримскій, въ случаючихся потребахъ пишучи до насъ, отдаютъ намъ приличную почесть, и хвали рицерства нашого не понижаютъ, якъ Ваша Милость чинишъ: що не тилко насъ ганишъ, нале и на искорененіе наше читаешъ неслушне. Якое намѣреніе Ваше у построеннію по надъ Днѣпромъ низше Самари городовъ, и въ витѣсненнію насъ зъ луговъ нашихъ Днѣпровихъ, аби цале было отмѣнено и отставлено—по трете и по десяте пилно просимъ. Гдижъ если не изволишъ по сему прошенію нашому отставити того неслушного предсявзяття своего, то смотри пилно и уважай, аби тое чого намъ зичишъ самого тебе вскорѣ не поткало; где уже ни богатства твои, ни колигаціи не помогутъ тебѣ, и отъ гнѣва Божія не избавлятся: бо домъ раздѣливійся на себе, по неложному словеси Евангелскому, запустѣваетъ, и хто кому зле мѣритъ, тою-жъ мѣрою и ему возмѣрится. Бо що то за увага и слушность, насъ старожитное войско Запорожское Низовое зъ жилищъ нашихъ предковѣчнихъ низо-Днѣпровихъ витиснути, а иншихъ новихъ невѣгласовъ тамъ населити; развѣ для крайнего отчизного упадку и разоренія: чого ми не тилко зъ совѣсти нашой христіянской, але изъ упреймой зичливости братерской Вашей Мости Моснѣ Пану отнюдь не зичимъ; развѣ пустая и безгласная Украина сегобочная зичитъ. Ми тежъ войско Низовое Запорожское

безчестіе и печаль нашу, отъ Вашей Мости Мосцѣ Пана заданную, Богу Сердцевѣдцу полецивши, зичимъ Вашой рейментарской Милости доброго здоровя и щасливого во всемъ на долгіе лѣта узнавати поводженя.

Зъ Коша Сѣчи Запорожской,
априля 26, року 1686.

Вашой Рейментарской Милости всего добра зичливіе пріятелѣ и браття,

Григорій Сагайдачній, Атаманъ кошовій, зо всѣмъ старшимъ и меншимъ войска Низового Запорожского товариствомъ.

Того-жъ 1686 року мая 6, вѣчній миръ и союзъ на Турчина Російскій зъ Поляки договоренъ и закрѣпленъ зосталъ, въ царствующемъ великомъ градѣ Москвѣ; бо по много крвавихъ прежде описаних экспедиціяхъ военихъ Російскихъ и Козацкихъ зъ Поляками и Литвою, зъ великимъ разореніемъ Литви, со взятемъ Вилня столици Литовской, также Смоленска и инших многихъ градовъ и провинцій, зъ причини Хмелницкого бывшихъ, любо року 1667 (яко въ роздѣлѣ осмомъ описалось) въ Андрусовѣ на тринадцятъ лѣтъ Російское зъ Поляками примире было состоялося; однакъ по війстю тихъ лѣтъ, гди року 1680 полномочніе Російскіе посли до Поляковъ въ Варшаву были посилани (яко о томъ въ роздѣлѣ двадцать первомъ виразилося), для учиненя совершеного мира и союза на Турчина, теди миру и союзу совершеного зъ Поляками не заключивши, тилко на армистиціи писменой подобно зъ Поляками поселство свое докончивши, зъ тимъ назадъ въ Москву до Государя своего повернули. По прешествіи пяти лѣтъ и чотирохъ мѣсяцей, егда благоволи Богъ совершеній видѣти миръ между обоима монархіями христіянскими Російскою и Полскою; тогда обоихъ Монарховъ сердца наклонилъ до згоди и вѣчного миру, которій за прибытемъ въ царствующій великій градъ Москву великихъ и полномочнихъ

пословъ Лядскихъ, мая шестого року сего 1686, предпослѣдуючими пактами и договорами совершенно зосталъ постановленъ и утвержденъ, зъ совершенимъ союзомъ войни предлежащой на общого непріятеля христіянского Турчина и Хана Кримского; звлаща гди о той союзъ желали Росіянъ и Поляковъ Найяснѣйшіе Монархи христіянскіи: то есть Леополдъ Цесаръ Римскій, Король Французскій, Курфистръ Брандебурскій и Рѣчъ посполитая Венетійская; яко о томъ въ десятомъ артикулѣ албо пунктѣ предлежащихъ вѣчного мира пактовъ показуется, и у Пуфендорфія на листѣ чтириста семомъ явствуется. На якихъ зась пунктахъ тіе вѣчного миру Російского зъ Поляками договори суть зкончени и закрѣплени, тихъ зде для лучшаго видѣнія полагается копія.

СПИСОКЪ ЗЪ ДОГОВОРУ ВѢЧНОГО МИРУ РОСІЙСКОГО ЗЪ ПОЛЯКАМИ, РОКУ 1686.

Бога Всемогущаго и во всѣхъ всяческая дѣйствующаго, вездѣсущаго и вся исполняющаго и утѣшенія благая всѣмъ человѣкомъ дарующаго, Содѣтеля нашого въ Тройци славимого милостію. Пресвѣтлѣйшихъ и Державнѣйшихъ Великихъ Государей, Царей и Великихъ Князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержцевъ Московскихъ, Кіевскихъ, Владимерскихъ, Новгородскихъ, Царей Казанскихъ, Царей Астраханскихъ, Царей Сибирскихъ, Государей Псковскихъ и Великихъ Князей Смоленскихъ, Тверскихъ, Югорскихъ, Пермскихъ, Вятскихъ, Болгарскихъ и иныхъ, Государей Великихъ Князей Новагорода, Низовскія земли, Чернѣговскихъ, Резанскихъ, Ростовскихъ, Ярославскихъ, Бѣлоозерскихъ, Удорскихъ, Обдорскихъ, Кондійскихъ, и всея Сѣвернія страны повелителей, и Государей Иверскія земли, Карталин-

скихъ и Грузинскихъ царей и Кабардинскія земли, Черкаскихъ и Горскихъ князей, и иныхъ многихъ государствъ и земель Восточнихъ и Западныхъ и Сѣверпихъ отчичей и дѣдичей и наслѣдниковъ и Государей и Обладателей, Ихъ Царского Пресвѣтлого Величества, Ясне велможній и Велможніе, ближній бояринъ князь Василей Василіевичъ Голицинъ, царственные болшие печати и государственнихъ великихъ посольскихъ дѣлъ оберегатель и намѣстникъ Новгородскій; ближней бояринъ и намѣстникъ Вятцкой Борисъ Петровичъ Шереметевъ; ближней бояринъ и намѣстникъ Суздалской Иванъ Василіевичъ Бутурлинъ; ближній околничій и намѣстникъ Шацкой Петръ Дмитріевичъ Скуратовъ; ближней околничій и намѣстникъ Муромской Иванъ Ивановичъ Чаадаевъ; думной дякъ Емелянъ Игнатіевичъ Украинцовъ; да дяки Василій Бобынинъ, Василій Посниковъ, Прокофій Возницинъ, Иванъ Волковъ. А зъ другія стороны Найяснѣйшого и Державнѣйшого Великого Государя Яна третіого, Божіею милостіею Короля Полского, Великого Князя Литовского, Руского, Пруского, Жмодского, Мазовецкого, Волынского, Подолского, Подляского, Лифлянского и иныхъ, Его Королевского Величества и всѣхъ чиновъ Рѣчи посполитой, духовнихъ и мирскихъ, обоихъ народовъ короны Полскіе и великого княжества Литовского великіе и полномочніе посли Ясневелможніе и Велможніе, именно: изъ сенату Криштофъ на Гримултовичахъ Гримултовскій воевода Познанскій, маршалокъ Королевича Величества, Костянскій староста; Марціянъ Александръ князь съ Козелска Огинскій, графъ на Дубровнѣ, канцлеръ великій великого княжества Литовского, Мстибовскій, Радошковскій, Дорсунійскій, Сидричинскій, Немоноскій староста; исъ кола рицерского изъ Великой Полши Александеръ съ Прійму Пріемскій, подстолій коронній, Остринскій староста; изъ Малой Полши Александръ Янъ съ Потока Потоцкій каштелянічъ Каменецкій, полковникъ Его Королевского Величества; а изъ великаго княжества

Литовского Николай князь съ Козелска Огинскій, мечникъ великого княжества Литовского, маршалокъ Войскошйской. По отправленіи къ Великимъ Государемъ нашимъ, къ Ихъ Царскому Величеству, отъ Великого Государя ихъ отъ Его Королевского Величества посолства своего, и по отданіи Его Королевского Величества вѣрющей и полномощной грамотъ, также и всѣхъ чиновъ Рѣчи посполитой полной мочи данной имъ, будучи на многихъ розговорехъ, говорили о содержаніи между Великими Государи нашими, Ихъ Царскимъ Величествомъ, и Великимъ Государемъ Его Королевскимъ Величествомъ ихъ Государскіе брацкіе дружбы и любви, и чинили общее радѣніе междо ими Великими Государи и ихъ обоими великими государстви, такъ Російскимъ царствіемъ какъ и коруною Полскою и великимъ княжствомъ Литовскимъ, въ началѣ о вѣчномъ миру, а потомъ о общемъ союзе и о исполненіи нѣкоторихъ недополненныхъ статей въ договорехъ Андрусовскихъ и посолскихъ, въ прошедшіе времена даже до сего нашего постановленія описанныхъ и изображенныхъ; чтобъ всѣ ссори и досадителства на обе стороны учиненнія успокоить въ вѣчныя времена. И милостію и благословеніемъ того же Всемогущаго Бога въ Тройци Святѣй славимаго, и помощію и предстателствомъ Надежды христіянскіе Пресвятія Владычици нашея Богородици и присно Дѣви Маріи и всѣхъ Святихъ молитвами, ми Великихъ Государей Ихъ Царского Величества ближніе бояре и думніе люди, и Великого Государя Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой великіе и полномочніе посли, согласно договорили и постановили и утвердили, междо Пресвѣтлѣйшими и Державнѣйшими Великими Государи, Божіею Милостію Цари и Великими Князи Іоанномъ Алексѣевичемъ, Петромъ Алексѣевичемъ, всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержци, и многихъ государствъ и земель Восточнихъ и Западнихъ и Сѣвернихъ отчичи и дѣдичи и Наслѣдники и Государи и Обладатели,

Ихъ Царскимъ Величествомъ; а зъ другіе стороны междо Найяснѣйшимъ и Державнѣйшимъ Великимъ Государемъ Яномъ третіимъ, Божіею Милостію Королемъ Полскимъ, Великимъ Княземъ Литовскимъ, Рускимъ и иныхъ, Его Королевскимъ Величествомъ, и ихъ обоихъ Великихъ Государей наслѣдниками и всѣми чинами Рѣчи посполитой обоихъ народовъ коруны Полской и великого княжества Литовского, духовними и мирскими, и великихъ ихъ государствъ подданими, быти вѣчному миру и покою христіянскому, тако какъ явственно и пространно нижеописанними статьями и зображено есть.

1.

Въ томъ постановленомъ и утверженомъ вѣчномъ миру и святомъ покоѣ, всѣмъ ссорамъ и недружбамъ и непріятствамъ, которіе съ обоихъ сторонъ даже до сего времени и дня, до совершенія вѣчнаго нынѣшняго миру, отъ начала нарушенія прежнихъ Поляновскихъ договоровъ, въ прошедшіе времена, войнами, мечемъ или иними какими ни есть недружбами учинилися, во всемъ отставленимъ и успокоенимъ и впредь немстителнимъ и непамятнимъ и забвенимъ быть; такожде и мирнымъ всѣмъ прежнимъ договоромъ, сначала и послѣ прошедшей войни даже до сего вѣчного миру поставленнимъ и утверженнимъ, какъ прежнему Поляновскому вѣчному миру, такъ и Андрусовскимъ и посолскимъ Московскимъ, какіе ни есть въ нихъ статьи суть изображены и описани, быти отставленимъ и впредь не воспомяновенимъ, и преданы быти имѣютъ въ забвеніе въ вѣчніе времена. И симъ нинѣшнимъ крѣпкимъ вѣчнимъ мирнимъ нашимъ постановленіемъ и святимъ покоемъ, междо Великими Государи нашими Ихъ Царскимъ Величествомъ, и Великимъ Государемъ Его Королевскимъ Величествомъ и ихъ обоихъ Великихъ Государей наслѣдниками и впредь

будущими Великими Государи, Цари и Великими Князи Російскими, и межъ Великими Государи Короли Полскими и Великими Князи Литовскими, и межъ ихъ великими государстви и землями и городами, какъ тѣми что издавна въ которой сторонѣ были, тако-жъ и тѣми завоеванными, которіе нинѣшнимъ вѣчнимъ миринмъ договоромъ въ которую сторону суть поступлены, и межъ поддаными обоихъ сторонъ всякого чину людми, быти обновленной и постоянной и утверженной непорушимой и прямой дружбы и доброй вѣрности и покою, по нынѣшнему нашему утвержденію на вѣчніе времена, которое съ обоихъ сторонъ безо всякого нарушенія крѣпко додержано быти имѣетъ. Такъ Ихъ Царскому Величеству какъ и Его Королевскому Величеству и наслѣдникомъ ихъ, межъ себя во всякихъ мѣрахъ добра общаго хотѣти, и братъ брату лучшаго искати и во всемъ вправду съ собою поступати; и впредь тому вѣчному миру отъ Великихъ Государей нашихъ, Ихъ Царского Величества, и отъ Великого Государя отъ Его Королевского Величества, и Ихъ обоихъ Великихъ Государей отъ наслѣдниковъ и потомъ будущихъ отъ Великихъ Государей, Царей и Великихъ Князей Російскихъ, и Великихъ Государей Королей Полскихъ и Великихъ Князей Литовскихъ, и отъ чиновъ Рѣчи посполитой обоихъ народовъ короны Полской и великого княжства Литовского, духовнихъ и мирскихъ, быти здержану и исполнену въ вѣчніе времена безо всякого нарушенія.

2.

Великихъ Государей нашихъ Ихъ Царского Величества, также и Великого Государя Его Королевского Величества, ихъ Государскія имянованія и титли писани на обе стороны быти имѣютъ въ ихъ Государскихъ грамотахъ и во всякихъ писмахъ, и на ихъ Государскихъ государственихъ

печатехъ изображены по ихъ Государскому достоинству и чести, такъ какъ въ нинѣшней утверженой крѣпости въ началѣ изображено есть, безъ умаленія и премененія; также и въ порубежнихъ городахъ будучи Ихъ Царского Величества бояря и воеводы и приказніе люди, кому гдѣ вѣдати належати будетъ, а зъ другія стороны Его Королевского Величества сенатори и воеводы и гетманы и всякого ураду и чину люди, кому гдѣ вѣдати належитъ, по указу Великихъ Государей своихъ, Ихъ Государскіе именованія и титли во всякихъ писмахъ по нинѣшнему нашему постановленію, какъ вначале именовано есть, писати имѣютъ, постерегая того, чтобъ къ недружбѣ причина ни въ чемъ давана не была; а отпуски всякіе изъ канцеляріи Его Королевского Величества и отъ порубежнихъ коруни Полскіе и великого княжства Литовскаго людей, Полскимъ языкомъ и писмомъ, какъ до сего вѣчного миру во время прошедшого перемирія дѣлалось, виходити имѣютъ. А когда имъ Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству или Королевскому Величеству, въ земляхъ и городѣхъ что Господь Богъ впредь поручитъ отъ ихъ Государскихъ непріятелей, и тѣми они обои Великіе Государи могутъ писатись, безъ умаленія, и тѣ новіе титли въ противность сего вѣчного миру почитани быти не имѣютъ; а которіе люди ихъ Великихъ Государей полнихъ титлъ подлинно вѣдати не могутъ, и тѣмъ въ листехъ своихъ и во всякихъ писмахъ ихъ Великихъ Государей имянованія и титли писати средніе, во всемъ какъ написано више сего въ статьи началной. А когда у Царского Величества или у Королевского Величества случатся посолства или иніе дела съ иными окрестними государствы и государи, и гдѣ случитца именовать или писать въ писмахъ печатнихъ и писменихъ и въ договорахъ Ихъ Царского Величества или Королевского Величества именованья, на которомъ языкѣ то ни случитца, и тогда ихъ Великихъ Государей именовати и писати тѣми словами: Ихъ

Царского Величества Росiйскихъ и Его Королевского Величества Полского; а чтобъ отъ прописокъ въ титлахъ обоихъ Великихъ Государей нашихъ, отъ порубежнихъ простихъ и незнающихъ людей случай къ недружбѣ не чинился, тогда впредь съ обоихъ сторонъ порубежнiе простiе люди не должны будутъ титлъ Государскихъ полныхъ и среднихъ писати, но токмо имяновать: Ихъ Царского Величества и Его Королевского Величества; а воеводи и урядники и началнiе люди въ писанiи именованiй и титлъ, съ обоихъ сторонъ обоихъ Великихъ Государей по сему договору вѣчного мира хранить имѣютъ, какъ о томъ въ сей статьи вышеименованой описано.

3.

Такожде договорили и постановили, что всѣмъ городамъ и землямъ въ прошедшую войну отъ коруны Полской и великого княжства Литовского завоеванимъ, то есть Смоленску зъ городами и зъ уѣздами, которiе отъ того краю, отъ Витепского и отъ Полоцкого, отъ Лютинского уѣздовъ къ Смоленску належатъ: Дорогобужу, Бѣлой, Красному, съ своими мѣстами и съ уѣздами и приналежностми, какъ онiе обрѣтаются до сего времени по перемирному договору, быти къ сторонѣ Ихъ Царского Величества; а зъ другаго краю Рословлю, и гдѣ суть сѣверскiе городи: Чернѣгову, Стародубу, Новгородку Сѣверскому, Почепу и инимъ, также и всей Малой Росiи сей стороня Днѣпра городомъ: Нѣжину, Перелславлю, Батурину, Полтавѣ, Переволочнѣ, и всѣмъ того Малоросiйского краю городамъ и землямъ и мѣстомъ, какими ни есть прозвищи и урочищи названiе, со всѣми своими уѣздами, селами и деревнями, и въ нихъ всякихъ чиновъ живущими людми и принадлежностями, какъ они по се время по перемирному договору въ сторонѣ Ихъ Царского Величества обретались, такъ и нынѣ оставатися

имѣютъ въ сторонѣ Ихъ Царского Величества на вѣчніе времена. А Его Королевскому Величеству отъ Днепра чрезъ сей весь помянутой Малоросійскій край никакова города, ни мѣста, ни волости, даже до Путивлского рубежа, во владѣніи и въ державѣ, отъ нынѣшняго времени и дня вѣчнаго миру, не имѣетъ належати вѣчно и имѣти не будетъ; а за Днепромъ рекою Богоспасаемый градъ Кіевъ, прародительская Ихъ Царского Величества отчина, имѣетъ оставатися также въ сторонѣ Ихъ Царского Величества, съ таковымъ ограниченіемъ, именно: вверхъ Кіева берегъ Днепра, почавъ отъ устья рѣки Ирпени, которая въ Днепръ впадаетъ, внизъ Днепромъ, зъ городки зъ Триполемъ и съ Стайками и за Стайками, также Днепромъ внизъ миля, а отъ туды отъ Днепра, почавъ прямимъ чрезъ поля путемъ, по пять миль въ ширину, а отъ того мѣста, также полемъ ведучи прямо до рѣки Стугны, имѣетъ въ сторонѣ во владѣніи и въ державѣ Ихъ Царского Величества оставатись; а около Кіева всѣ земли, которіе суть между рѣчками Ирпенемъ и Стугною или Стулмою, даже по Васильковъ, и тому мѣстечку Василкову и отъ него вверхъ отъ берега реки Стугны въ поле, какъ Васильковъ стоитъ на полмили више, и оттуда полемъ прямо къ берегу Ирпени черта ведена быти имѣетъ, и что тою чертою въ ширину межъ Стугною и Ирпенемъ рѣками, то все имѣетъ въ сторону Ихъ Царского Величества належать вѣчно; и чрезъ назначенныхъ отъ обоихъ Великихъ Государей, Ихъ Царского Величества и Его Королевского Величества, комисаровъ особыми знаками и копцами тѣ мѣста више изображенніе обмежеванни быти имѣютъ. А внизъ рѣки Днепра, что именуются Запороги, живущіе въ Сѣчѣ и въ Кодакѣ, и въ иныхъ мѣстехъ по Заднепрію обрѣтающіеся Козаки, въ какихъ они тамъ островахъ и поселеніяхъ своихъ, отъ Сѣчи вверхъ Днепра по устье рѣки Тясмины, которая впадаетъ въ Днепръ, имѣютъ быти по сему-жъ вѣчному договору во

владѣніи и въ державѣ Великихъ Государей Ихъ Царского Величества, также вѣчно, со всѣми при нихъ будучими стародавними волностми и мѣстами; гдѣ они Запорожцы всякое удоволствованіе, какъ въ лѣсахъ такъ въ звѣриних и рыбнихъ ловляхъ и соляниихъ промислехъ добычи себѣ получали изстари. А отъ устя рѣки Тясмини рубежъ имѣетъ быть вверхъ въ полѣ прямою чертою веденъ, Чигрина не займуя, къ лѣсу которій называется Черній, въ сторону Ихъ Царского Величества имѣетъ належать. А Королевское Величество и Его Королевского Величества наслѣдники и впредь будучіе Короли Полскіе и Великіе Князя Литовскіе и вся Рѣчъ посполитая обоихъ народовъ короны Полской и великого княжества Литовского, къ тѣмъ всѣмъ више помянутимъ городамъ и мѣстамъ и къ Запорожю, какъ описано пространно више сего, никакова и нынѣ и предъ приступу въ вѣчніе времена имѣти не будетъ; и къ тѣмъ Козакомъ городовимъ и Низовимъ обоихъ сторонъ Днепра, въ вишепомянутихъ описанихъ городѣхъ живущимъ, и на вѣчніе времена Царского Величества въ сторону уступленимъ, Королевскому Величеству и Рѣчи посполитой никово ни для чего не посылать, и никому не посылать и за рубежъ, въ сторону Королевского Величества, призивать и принимать Царского Величества съ сторонъ не велѣть; и ни которими городами, на вѣчніе времена симъ договоромъ уступлеными, въ грамотахъ и во всякихъ писмахъ Его Королевского Величества, подданимъ его, въ сторону Великихъ Государей Ихъ Царского Величества, тако-жъ и во окрестные христіянскіе и бусурманскіе государства, не писатись и на печати изображенія тѣхъ вишепомянутихъ городовъ не имать, и титламъ Его Королевского Величества въ канцеляріяхъ быти отставленимъ вѣчно.

4.

И то постановили и укрѣпили, что Великій Государь Его Королевское Величество и Рѣчъ посполитая, Малоросій-

ского краю въ тѣхъ поступленнихъ вышеописаннихъ городѣхъ жителей, служилого и всякого чину, городовихъ тако-жъ и Запорожскихъ Козаковъ, воистину и правду сердцемъ христіянскимъ, исъ подданства отъ себя и отъ присяги освобождают и отпущають, никакова надъ ними отмщенія нетворя и нетребуя; и въ оборону свою принимать и до мѣстъ и до городовъ тамъ будучихъ вступатись, въ вѣчніе времена не будутъ и не велятъ; а взаимно и Великіе Государи Ихъ Царское Величество, тѣхъ Козаковъ за Днепромъ будучихъ, Его Королевскому Величеству належащихъ, въ Немировѣ и Паволочи и около Бѣлой Церкви живущихъ, въ оборону свою принимать и до мѣстъ и до городовъ тамъ будучихъ вступатися въ вѣчніе-жъ времена не будутъ и невелятъ.

5.

А если Ихъ Царского Величества подданніе, отъ Смоленского и Псковского и иныхъ Малоросійскихъ городовъ рубежей, или именно отъ Кіевского, Черниговского, Переяславского, Нѣжинского, Стародубского, Галицкого, Полтавского, Лубенского, Миргородского, Прилуцкого полковъ, и въ иныхъ какихъ нибудь мѣстехъ, которіе Царского Величества въ сторону уступлени суть въ вѣчные времена, или въ Запорожѣ, учинятся своеволни и непослушни, и Ихъ Царскому Величеству и началнимъ своимъ людемъ послушанія отдавать не будутъ, и похотятъ въ подданствѣ быть у Его Королевского Величества и у Рѣчи посполитой; тогда Великому Государю Его Королевскому Величеству и Его Королевского Величества наслѣдникомъ и впредь будучимъ Великимъ Государемъ Королемъ Полскимъ и Великимъ Княземъ Литовскимъ и Рѣчи посполитой, тѣхъ своеволниковъ въ подданство себѣ и подъ оборону не принимать и въ нихъ не вступатись, и за нихъ не стоять, и тайно и явно ихъ не подговоривать, и никого къ нимъ не подсилать, и войни

не вщипать и сего вѣчного миру никакими мѣрами не нарушать. Также естли Королевского Величества подданніе отъ Полоцкого и отъ Витепского краю, или въ Заднѣпрскихъ городѣхъ, въ Бѣлоцерковскомъ и Паволоцкомъ полкѣхъ, или въ Немировѣ и въ иныхъ тамошнихъ городѣхъ учинятся своеволны и непослушни, и Его Королевскому Величеству и началнимъ своимъ людемъ послушанія отдавать не будутъ, и похотятъ въ подданствѣ быть у Ихъ Царского Величества: тогда Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству и Ихъ Царского Величества наслѣдникомъ и впредь будучимъ Великимъ Государемъ, Царемъ и Великимъ Княземъ Россійскимъ, тѣхъ своеволниковъ въ подданство себѣ и подъ оборону не принимать, и въ нихъ не вступатись и за нихъ не стоять, и тайно и явно ихъ не подговоривать, и никого къ нимъ не подсилать и войни не всчинать, и сего вѣчного миру никакими мѣрами не нарушать; но паче обоимъ Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству и Королевскому Величеству между собою во всемъ добра общого хотѣть, и братъ брату лучшаго искать, и во всемъ правдою поступать.

6.

А понеже Великіе Государи Ихъ Царское Величество, по братской дружбѣ и любви къ Великому Государю къ Его Королевскому Величеству, для вѣчного покою подлинное число денегъ, се есть: сто сорокъ шесть тисячъ рублевъ Московскихъ отчесть и Рѣчи посполитой отдать указали; тогда изъ тѣхъ вышепомянутихъ денегъ сто тисячъ рублевъ Великіе Государи Ихъ Царское Величество, послѣ постановленія сего вѣчного миру, нынѣ Его Королевского Величества великимъ и полномочнимъ посломъ при отпускѣ ихъ отдать повелятъ; а остатніе денги Ихъ Царского Величества казны—сорокъ шесть тисячъ рублевъ, со стороны Ихъ

Царского Величества, впредь идущее время то есть отъ созданія міра въ 7195, а отъ Рождества Христова 1687 году, въ генварѣ мѣсяцѣ, присланнымъ Его Королевского Величества дворяномъ въ Смоленску отдать.

7.

А что у насъ, Царского Величества ближнихъ бояръ и думнихъ людей и Его Королевского Величестви великихъ и полномочнихъ пословъ, междо нами зашла трудность о тѣхъ разореныхъ городѣхъ и мѣстехъ, которіе отъ мѣстечка Стаекъ внизъ Днепра по рѣку Тясму были, именно: Ржищевъ, Трехтемировъ, Каневъ, Мошны, Соколия, Черкасы, Боровица, Бужинъ, Воропковъ, Криловъ и Чигиринъ; о которихъ ми, Ихъ Царского Величества ближніе бояре и думніе люды, Его Королевского Величества великимъ и полномочнимъ посломъ говорили и домагались, чтобъ имъ быть въ державѣ и во владѣніи Великихъ Государей Ихъ Царского Величества вѣчно, внизъ Днепра идучи рубежемъ отъ мѣстечка Стаекъ по рѣку Тясму; Королевского-жъ Величества великіе и пономочніе посли неимѣя на то отъ Королевского Величества и отъ Рѣчи посполитой къ договариванію полной мочи, уступить не поволили; тогда мы Царского Величества ближніе бояре и думніе люди и Его Королевского Величества великіе и полномочніе посли, согласно ту статью такимъ образомъ договорили и постановили, что тѣ места оставатись имѣютъ пусти, такъ какъ нынѣ суть. О которихъ вишеупомянутихъ городѣхъ и земляхъ и о рубежѣ, Ихъ Царского Величества великіе и полномочніе посли къ Его Королевскому Величеству и Рѣчи посполитой, для потверженія нинѣшняго миру посланніе, по отданіи Ихъ Царского Величества подтвержающей грамоти, и по отобраніи Его Королевского Величества присяги, и по принятіи Его Королевского Величества взаимно подтвержающей грамоти,

Его Королевскому Величеству и Рѣчи посполитой донесутъ, и о томъ съ назначенными отъ Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой изъ сенату договоръ учинятъ; а естли бы то, для какихъ заходящихъ тогда трудностей, къ совершенному договору прійти не могло, тогда волно будетъ въ тожъ время того дѣла оную статью отложить до иного лучшого и способнѣйшаго времени; а покамѣста о томъ достаточной договоръ и постановленіе не учинится, имѣютъ тѣ мѣста быть пусти; а къ нарушенію сего вѣчного мира то въ затрудненіе и въ медлѣніе не имѣть, и для того нинѣшняго вѣчного миру никогда не нарушать и впредь къ нарушенію не причитать.

8.

А что въ прошедшіе перемирніе лѣта, въ надежду сего вѣчного миру, изъ завоеванихъ городовъ и земель утуплены суть въ сторону Его Королевского Величества городы и мѣста: Полотскъ, Витепскъ, Диноборокъ, Невль, Себежъ, Велижъ, Лютинъ, Резица, Марнаузъ, со всѣми Лифлянтами полуденними, со всѣми тѣхъ городовъ воеводствами и уѣздами издавна къ нимъ належащимъ, и тѣмъ городомъ быти въ сторонѣ Его Королевского Величества также на вѣчные времена; а великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству и Ихъ Царского Величества наслѣдникомъ, въ тѣ выше помянутіе городи и мѣста не вступатись, и причитанія къ нимъ никакова не имѣть; также и тѣ всѣ волости которіе недавно Козаки за Сожею заѣхали, въ сторону Его Королевского Величества належати и отдани быти имѣютъ.

9.

Также договорили и постановили, что Великій Государь Его Королевское Величество, церквамъ Божіимъ и

епископіямъ Луцкой, Галицкой, Премишлской, Львовской Бѣлоросійской, и при нихъ монастиремъ, архимандріямъ Виленской, Минской, Полоцкой, Оршанской, и инимъ игуменствамъ, братствамъ, въ которихъ обрѣталось и ниие обрѣтается употребленіе благочестивой Грекоросійской вѣри, и всѣмъ тамо живущимъ людемъ въ коронѣ Полской и въ великомъ княжествѣ Литовскомъ, въ той же вѣрѣ остающимся, никакова утѣсненія и къ вѣрѣ Римской и къ Унѣе принужденія чинить не велитъ, и быти то не имѣетъ; но по давнимъ правамъ во всякихъ свободахъ и волностяхъ церковнихъ будетъ блюсти. А понеже ниие Кіева въ сторону Ихъ Царского Величества отитіемъ вышепомянутимъ Епископомъ, въ коруне Полской и великомъ княжествѣ Литовскомъ пребывающимъ, по духовному ихъ чину и обыкновенію довелось пріймать благословеніе и рукоположеніе отъ Кіевского митрополита, и то никому изъ нихъ въ милости Его Королевского Величества вредити не имѣетъ. А взаимъ Ихъ Царскому Величеству людемъ вѣры Римской въ государствахъ Ихъ Царского Величества, паче же въ ниѣшнихъ отошлихъ странахъ, отъ Великихъ Государей Ихъ Царскаго Величества никакое въ вѣрѣ не имѣетъ быть творено безправіе и ко иной вѣрѣ принужденіе; наипаче будутъ имѣти всякую волность, той вѣри держась и въ имѣніяхъ своихъ никакой препоны и убытка не понося, на милости Ихъ Царского Величества то имъ вредити не имѣетъ, и вѣри своей волное употребленіе въ домѣхъ своихъ имѣть; и сію нашого договора статью при иихъ Его Королевскому Величеству и Рѣчи посполитой на сеймѣ валномъ подтвердить и въ сеймовую конституцію напечатать.

10.

Разсудивъ добро всего Христіянства, а желая народи подъ бусурманскимъ игомъ стенящіе, изъ столь тяжкой

освободить неволи; а паче всего хотя истинную вѣру Божію и хвалу Его, магометанскія мерзости извергши, во святилища Господния ввесть; видя при томъ ненадежность всякихъ съ поганствомъ постановленій, что тотъ Креста святого и всѣхъ христіянъ общей непріятель Солтанъ Турскій и Ханъ Крымской, постановленнихъ съ Великими Государи съ Ихъ Царскимъ Величествомъ мирныхъ договоровъ къ недодержанію приводя, посылали отъ себя изъ Криму и изъ Азова на Украинные Ихъ Царского Величества городы и мѣста, воинскимъ наступленіемъ, беевъ и иныхъ мурзъ со многими ратми, которые многой полонъ поймали и разореніе знатное чинили; также и на государство Великого Государя Его Королевского Величества, не додержавъ учиненного съ собою покою, войною наступили: тогда по многихъ разговорахъ уговорили и постановили, что Великіе Государи Ихъ Царское Величество, по братской своей къ Великому Государю къ Его Королевскому Величеству дружбѣ и любви, и по желанію Цесарского Величества Римского и Королевскаго Величества Французского и Курфистра Брандербурского, такъ же и Рѣчи посполитой Виницѣйской, за наступленіемъ постановленного вѣчного миру, изволили Ихъ Царское Величество покой розорвать, которой съ Солтаномъ Турецкимъ и съ Ханомъ Кримскимъ по се время времянной имѣли; а союзъ съ Его Королевскимъ Величествомъ вѣчной оборонителной противъ поганства принять, а наступателной, покамѣстъ зъ бусурманы война пребывати будетъ. А чтобъ тѣмъ основателнѣйшій и совершеннѣйшій тотъ союзъ постановленный былъ, тогда тотчасъ, въ семъ же воинскомъ времени нынѣшняго отъ созданія міра 7194 году, а отъ Рождества Христова 1686, за многіе бусурманскіе неправды для имени христіянского, и для избавленія Христіянъ стенящихъ въ бусурманской неволѣ, отвращая силы бусурманскіе Хана Кримского отъ государства Его Королевского Величества, при помощи Божой укажутъ Ихъ

Царское Величество послать войска свои со всякимъ воинскимъ нарядомъ въ Сѣчю и на переправахъ на Днепрѣ, гдѣ Кримскіе войска обыкли переправливатся, забороняя проходу въ государства Его Королевского Величества, въ тѣхъ мѣстехъ всякое войсковое дѣло и промислъ надъ непріятелемъ Креста Святого чинить; также и Донскимъ Козакомъ повелятъ Великіе Государи Ихъ Царское Величество на того-жъ непріятеля наступить и промислъ воинской чинить на Черномъ морѣ, подъ тѣми-жъ Кримскими юрти и подъ ихъ городами и мѣстами, гдѣ воинской случай зъ бусурмани употреблятн будетъ; а въ будущемъ году отъ созданія міра 7195, а отъ Рождества Христова 1687, также впредь идущіе лѣта, многими силами на самой Кримъ помощію съ стороны Ихъ Царского Величества быти имѣютъ. А Его Королевского Величества корунным и великого княжества Литовского многимъ войскамъ, въ тѣжъ времена воинскимъ наступленіемъ на Турецкіе войска и орди Бѣлогородскіе, со всѣми воинскими пріуготовленми, воинской промислъ чинить, отвращая сили непріятелскіе, чтобъ на войска Ихъ Царского Величества случась съ Крымскими силами не пришли, потамѣстъ, покамѣстъ у Великихъ Государей у Ихъ Царского Величества и у Великого Государя у Его Королевского Величества зъ бусурмани миръ общій не станется.

11.

А когда дастъ Господь Богъ Царского Величества войскамъ вступить въ Кримъ и учинить воинской промислъ надъ Кримскимъ юртомъ, и естли Солтанъ Турской подвигнетъ въ то время войска на государства Ихъ Царского Величества, а именно къ Кіеву и къ инимъ мѣстамъ, тогда Его Королевского Величества корунним и великого княжества Литовского войскамъ итить противъ войскъ Турскихъ,

и надъ тѣми непріятелскими воисками силами своими чинить воинской промислъ, отвращая тѣ войска отъ государствъ Ихъ Царского Величества; также взаимно Великіе Государи Ихъ Царское Величество войсками своими Кримъ отвращать имѣютъ, когда бы такова сила имѣла наступить бусурманская на государство Его Королевского Величества, а именно на Лвовъ и на иніе мѣста, и пересилаясь междо собою другъ другу помогать такимъ образомъ какъ описано више сего.

12.

И то постановили есми: Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству, послѣ постановленія сего вѣчного миру, писать къ Солтану Турецкоку и Хану Кримскому въ грамотахъ Ихъ Царского Величества, объявляя о томъ вѣчномъ миру и о союзе учиненномъ, и чтобъ Салтанъ Турской и Ханъ Кримской съ войсками своими на обои государства войною не наступали, и отъ войни достаточно престали, и удоволствованіе на обѣ сторони учинили; и естли по тѣмъ Ихъ Царского Величества грамотамъ будутъ у Великихъ Государей у Ихъ Царского Величества и у Великого Государя у Его Королевского Величества, Солтанъ Турской и Ханъ Кримской дружбы и миру искать, и отъ войны достаточно похотятъ престать, и въ желаніи Государскомъ удоволствуютъ, и Его Королевскому Величеству учнутъ отдавать завоеванніе городы Каменецъ и иніе належащіе, которіе съ тѣмъ Каменцомъ завоеваны; тогда изволятъ Великіе Государи Ихъ Царское Величество и Его Королевское Величество междо собою о томъ учинить, чрезъ пословъ или посланниковъ, любителные обсилки, и съ Солтаномъ Турскимъ и съ Ханомъ Кримскимъ миръ обще постановить, и то завоеванное чрезъ покой отобрать, и тѣмъ Его Королевскому Величеству доволствоватись. А то имѣетъ

быти за пересилкою Его Королевского Величества съ иными союзники; къ чему Его Королевское Величество и Рѣчъ посполитая приводить тѣхъ союзниковъ, чтобъ на то позволили, обѣщается, какъ имѣетъ Его Королевское Величество надежду, что тѣ союзники то учинити позволятъ. А естли Салтанъ Турской или Ханъ Кримской будутъ у Великихъ Государей у Ихъ Царского Величества или у Великого Государя у Его Королевского Величества дружбы искать по одному, тогда одна сторона безъ другіе ни въ какіе договори съ Солтаномъ Турскимъ и съ Ханомъ Кримскимъ вступати и миру чинити съ ними не имѣетъ; а быти тѣмъ договоромъ по общему Ихъ Царского Величества и Его Королевского Величества согласію и договору, и имѣти Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству и Великому Государю Его Королевскому Величеству обще въ томъ радѣніе, чтобъ постановить миръ съ Солтаномъ Турскимъ и Ханомъ Кримскимъ къ прибыли Ихъ Царского Величества и Его Королевского Величества государствамъ, безъ продолжителніе съ ними войни, такъ какъ описано въ сей вищеименованной статьи, и ссилатся о томъ Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству и Его Королевскому Величеству междо собою почасту.

13.

При томъ Великихъ Государей Ихъ Царского Величества Великій Государь Его Королевское Величество обнадеживаетъ, что Его Королевского Величества союзники Цесарское Величество Римской и иніе, по учиненномъ и присягою утвержденномъ договорѣ, противъ тѣхъ бусурманъ въ таковой же силе и мочи пребывати будутъ, въ каковѣ они съ Его Королевскимъ Величествомъ нынѣ суть договорами обязаны, и не обослався съ Великими Государи съ Ихъ Царскимъ Величествомъ и съ Его Королевскимъ Величест-

вомъ, Цесарскому Величеству Римскому и Рѣчи посполитой Венецѣйской съ Турскимъ Солтаномъ и съ Ханомъ къ миру не склонятись, и одному безъ другого миру не становити; наипаче съ своихъ сторонъ стояти, и отпоръ и промислъ надъ ними при помощи Божей наступателный и оборонителный чинити всѣми силами, какъ нынѣ есть, потамѣстъ, дондеже у Великихъ Государей у Ихъ Царского Величества и у Великого Государя у Его Королевского Величества съ тѣми бусурманы война и союзъ наступателной имѣтись будетъ.

14.

Также договорили и постановили, что Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству и Великому Государю Его Королевскому Величеству, противъ тѣхъ же общихъ христіянъ непріятелей, Турского Салтана и Кримского Хана, въ наступателной и оборонителной союзъ призывать Королевское Величество Французского, дабы и онъ къ тому святому слученію по образу всѣхъ Государей христіянскихъ противъ бусурманъ приступилъ, и при помощи Божей своей стороны войсками или денгами помочствовалъ: какъ бы не дать тому поганину Креста Святого разпространятись надъ христіянскими государстви; а къ тому-жъ призивать и иныхъ христіянскихъ Монарховъ, которіе еще въ союзъ не пошли, се есть, Аглинского, Датского Королевское Величество и Рѣчъ посполитую Голандскую.

15.

А когда по волѣ Божей и по соизволенію Великихъ Государей Ихъ Царского Величества и Великого Государя Его Королевского Величества, съ Солтаномъ Турскимъ и съ Ханомъ Кримскимъ покой вѣчній станется, и война кончится, и естли бы Салтанъ Турской или Ханъ Кримской, или

чрезъ везиря или чрезъ калгу и солтановъ, на государства обоихъ Великихъ Государей или на которое изъ нихъ единое наступили, и подъ Кіевъ и на иніе Украинніе города, или на Подоле и ко Львову везиря и пашей съ Турскими войски послали, также Ханъ Кримской калгу или Нурадина съ мурзами: тогда союзъ оборонителной такимъ же отвращеніемъ и способы, какъ о томъ више постановлено и написано въ десятой и въ первой надесятъ статьяхъ, быти имѣетъ. А естли по скончаніи нынѣшней войны и по учиненномъ съ Солтаномъ Турскимъ и съ Ханомъ Кримскимъ миру, нарушенія отъ Солтана Турского и Хана Кримского не будетъ, а хотѣлъ бы которой ни есть изъ Монарховъ, Ихъ Царское Величество или Королевское Величество, новую войну наступателную зачинать, и въ государства ихъ съ войсками ити, тогда одна сторона другой въ ту зачатую наступателную войну помочствовати не имѣетъ, и сей нынѣшней союзной договоръ быти имѣетъ отставленъ.

16.

Таkожде договорили мы и постановили: понеже во время прошедшого перемирія междо государствъ Великихъ Государей Ихъ Царского Величества и Великого Государя Его Королевского Величества городами и землями, которіе городи и земли со стороны Ихъ Царского Величества поступлены изъ завоеванного въ Его Королевского Величества сторону, неучинено до сего времени розмежеванія земель; что во время прошедшіе продолжителные войны, въ порубежнихъ городахъ живущіе люды через старіе рубежи въ уѣздехъ лѣси посѣкли, и признаки и границы попортили; тогда Великіе Государи Ихъ Царское Величество и Великій Государь Его Королевское Величество, по постановленіи сего вѣчного миру, изволятъ для того досмотру съ обоихъ сторонъ, по подтвержденіи обоихъ Великихъ Государей нашихъ

сего вѣчного мира, выслать по двѣ особы порубежнихъ судей и коммисаровъ, съ одного краю отъ Смоленска и отъ поступленихъ отъ Витепска и отъ инихъ городовъ и земель, съ полномочними своими государскими грамотами; которіе порубежніе судьи и коммиссари, по обсилкѣ междо собою, съѣхався на границѣ, и тѣхъ уѣздовъ съ обоихъ сторонъ собравъ многихъ старинихъ съ волостей людей вѣдомихъ, роспросятъ въ земляхъ и въ водахъ и въ лѣсних уходахъ и гонахъ, по старимъ ли рубежамъ на обѣ стороны владѣютъ, и спору какого на обѣ стороны нѣтъ, и тѣмъ порубежнимъ жителемъ обои межевые судьи и коммисари прикажутъ на обѣ стороны, чтобъ и впредь имѣли съ обоихъ сторонъ владѣніе земель по старимъ рубежамъ; а гдѣ старожили скажутъ границю попорченую, тогда тѣхъ судьи и комисари сами осмотрѣвъ, велятъ признаки и граници учинить, и старіе межи поправить, и прикажутъ крѣпко тамошнимъ жителемъ и съ волостей крестьяномъ постерегать того, чтобъ во всякихъ уходахъ съ одной стороны другой обиди впредь никакіе чинены не были.

17.

А зъ другого краю, что Кіевъ городъ и приналежащіе къ городу Кіеву вышепомянутіе городи и мѣста, которіе въ 3-й статьи объявлени, такожъ и на другой сторонѣ Днепра отъ Чернигова и отъ Стародуба, выслать съ обоихъ сторонъ другихъ судей и коммисаровъ; которіе судьи и комисари потому-жъ междо тѣми городами и мѣсти, тако-жъ и Королевского Величества междо городами и мѣсты розграниченіе земель учинятъ, и тамошнимъ живущимъ людемъ на обѣ стороны заказъ учинятъ, и признаки устроятъ, которими землями и мѣстами въ которую сторону по сему вѣчному миру владѣти належати будетъ, остерегаючи того, чтобъ на обѣ стороны ни за что, между порубежними жители ссори и недружби не возрастали.

18.

А понеже всѣ государства извикли казнѣ государской чинить пополненіе отъ торговыхъ купецкихъ людей промысловъ, тогда въ надежду обоихъ Великихъ Государей нашихъ ихъ государской братской дружбы и любви, и въ семъ договорили мы и постановили, что обоихъ Великихъ Государей Ихъ Царского Величества и Его Королевского Величества торговимъ людемъ, кромѣ жидовъ, отъ нинѣшняго постановленія вѣчного миру, ѣздить на обѣ стороны со всякими товари не заказанными, съ проѣзжими, такъ въ сторону Великихъ Государей Ихъ Царского Величества въ царствующій великій градъ Москву, какъ и въ сторону Великого Государя Его Королевского Величества въ столные городы въ Краковъ, въ Варшаву и въ Вилню волно будетъ. А пошлины отъ товаровъ платить по уставу обоихъ государствъ въ обычайнихъ мѣстехъ, а сверхъ уставу убытку купцомъ и никакихъ грабежей не чинить, и тѣмъ ихъ не отгонять и товаровъ не задерживать, но волную торговлю во всемъ обоихъ народовъ купцомъ сохранить. Также и Двиною рѣкою къ Ригѣ и изъ Риги къ Смоленску купцомъ Смоленскимъ и инымъ, въ промыслехъ своихъ и проѣздехъ, съ товари и безъ товаровъ имѣть путь свободно безо всякого затрудненія, съ платежемъ уставныхъ пошлинъ; а сверхъ уставу убытковъ имъ и грабежевъ не чинить, и тѣмъ ихъ не отгонять, и никакихъ грабежей какъ по се время было не чинить и товаровъ не задерживать; но во всякой свободѣ торговіе промисли на обѣ стороны сохранять имѣютъ; а шляхте въ сторонѣ Его Королевского Величества, съ тѣхъ купцовъ ничего себѣ своеволно не имать, и тѣмъ купцовъ отъ торговыхъ промисловъ не отгонять, что и въ сторонѣ Царского Величества взаимно также будетъ чинено.

19.

А долги, которіе еще передъ войною и во время перемиря через подлинніе записи и кабали, также и чрезъ договори учиненніе, одному па другомъ взяти волно; и межъ людми всякого чину, такъ народу Московского какъ и коруни Полской и великого княжества Литовского, и черезъ прошедшую войпу прибылихъ въ сторопу Ихъ Царского Величества городовъ уступленыхъ, когда съ обоихъ сторонъ покажутся, и слушними доводами объявлены будутъ, тогда всякому такому изобиженному, по крѣпостямъ и записамъ и противъ купецкихъ договоръ, на обѣ стороны росправа и управа достаточная, противъ права и достоинства учинена быти должна.

20.

А въ которой сторонѣ своеволные и непослушніе люди покажутся, тогда объ нихъ въ порубежнихъ городѣхъ имѣетъ быти обявлено воеводамъ и комендантомъ, и надъ тѣми людми противъ сыску караніе имѣетъ быти безъ милосердія учинено; и съ обоихъ сторонъ въ порубежнихъ городѣхъ воеводамъ г началнимъ людемъ во всякихъ сосѣдскихъ управныхъ делахъ радѣтелними быти, и разбойниковъ и всякихъ злихъ разрушителнихъ людей сыскивати, отъ которихъ на обѣ стороны зачнутся какіе ссори быти, гдѣ и въ которихъ мѣстехъ ихъ сыскать и поймать мочно; и противъ ихъ винъ чинить надъ ними казнь, кто чего будетъ за вину достоинъ, по звичайному праву обоихъ государствъ, чтобъ межъ Великими Государи нашими ни въ чемъ недружбы не было; а кому какіе убытки и шкоды учинятся, и розпесуть тѣ животи и роздѣлятъ съ иными людми, и то противъ достоинства отдавать, и товарищамъ ихъ наказаніе также чинить и заповѣди, чтобъ впредь злихъ дѣлъ чинить не дерзали.

21.

А естли за причиною, которіе нежелателства и досадителства прилучатца межъ обоими сторонами, и которая сторона изобыжена будетъ, и той стороны воеводамъ и намѣстникомъ для такія обиди или утѣсненія другой сторонѣ, намѣстникомъ и воеводамъ на блискихъ порубежныхъ городахъ, гдѣ то насилство учинитца, дать вѣдать, и съѣхався на рубежъ, тѣ противные поступки и учинки кому будетъ належати выслушать и по братску разсудить и росправить безъ проволоки вправду; а сего вѣчного миру ни за какіе порубежные ссоры и поступки никакимъ обычаемъ не нарушать.

22.

А будь болшіе дѣла прилучатца, которихъ имъ порубежнымъ воеводамъ росправити и успокоити немочно будетъ, и то отложить обоихъ Великихъ Государей до посолскихъ съѣздовъ; а которихъ пословъ они обои Великіе Государи для тихъ дѣлъ, со обѣихъ сторонъ на рубежъ пошлютъ, тогда они междо собою обошлютца, чтобъ съ обоихъ сторонъ было сручно, и безовсякого спору съѣхатца, и о тѣхъ делахъ о чемъ будутъ высланы договариватца, и во всемъ добре святую справедливость учинити вправду безъ проволоки; а сего вѣчного миру ни для какихъ причинъ не нарушать.

23.

Такъ же въ томъ вѣчномъ миру имѣютъ быти успокоены Великихъ Государей Ихъ Царского Величества и Великого Государя Его Королевского Величества всѣ ихъ государства, земли, городы и подданные такъ, что нико-

торой Государъ другъ на другомъ тайные ни явные недружбы замишляти не будетъ, а ни самъ собою, а ни черезъ иныхъ никакого зла не чинити и не велѣти.

24.

Особно такожъ Великіе Государи Ихъ Царское Величество и наслѣдники ихъ и впредь будущіе Великіе Государи Цари и Великіе Князи Російскіе явнихъ и тайнихъ непріятелей, которіе-бъ были Великому Государю Его Королевскому Величеству и всей корунѣ Полской и великому княжству Литовскому, въ совѣтъ принимати, ни помочи имъ казною и людми, ни случая къ недружбѣ и къ войнѣ сами собою, ни чрезъ подставніе особы давать и злого чинить не имѣютъ; такъ же и въ городи Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой, которіе короне Полской и великому княжству Литовскому належатъ, и въ иные Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой городи и земли и крѣпости, и всѣ ихъ подлежащіе люды и подданнихъ не вступатися и не воевати, и никоторого зла не чинити, и чинить не велѣть, и недруга никакова не навести, и навести не позволить, и людей изъ тѣхъ городовъ и мѣстъ и земель въ свою Царского Величества сторону перезивать и виводить закажутъ. Взаимно Великій Государъ Его Королевское Величество и Его Королевского Величества наслѣдники и впредь будущіе Короли Полскіе и Великіе Князи Литовскіе и вся Рѣчъ посполитая коруны Полской и великого княжства Литовского обоего народу, духовные и мірскіе, ни сами собою, ни чрезъ иніе никакіе особы подставніе, явныхъ или тайныхъ непріятелей, которіе были-бъ Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству и всему Російскому государству, въ совѣтъ не принимать, а помочи имъ казною и людми давати, и никакова зла чинити не имѣютъ же; также и въ городы Ихъ Царского Величества Великоро-

сіискіе и Малоросіискіе во всѣ, которіе въ державе Ихъ Царского Величества землями и крѣпостми, и въ подлежащіе уизды и подданнихъ не вступатися и не воевати и никоторого зла не учинити, и чинити не позволить, и недруга никакова не навести и навести не велѣть, и людей исъ тѣхъ городовъ и мѣстъ и земель въ свою Королевского Величества и Рѣчи посполитой сторону перезивать и выводить закажетъ. Но найпаче во всѣ вѣчного миру лѣта съ обоихъ сторонъ братъ брату всякое добро и что къ братству пристоитъ оказивать, чтобъ недружба не уростала и къ войнѣ причинибъ не было, и до войни и до розлитія крови и до спутошенія обоихъ Государствъ, всякимъ промисломъ съ обоихъ сторонъ не допустить; но и паче держати христіянскимъ радѣніемъ въ покое, а ни закакіе разрушающіе причины войны всчинать не имѣютъ и не будутъ.

25.

Также согласно договорили и постановили, что нинѣшней нашъ согласной о вѣчномъ миру договоръ, на содержаніе въ вѣчные времена, Великіе Государи наши Ихъ Царское Величество предъ Святимъ Евангеліемъ, на нашей ближнихъ бояръ и думныхъ людей и Его Королевского Величества великихъ и полномочнихъ пословъ договорнихъ записахъ, въ прибытіи вышепомянутихъ Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой великихъ и полномочнихъ пословъ, утвердить и укрѣпить изволяютъ. Что взаимно и Великій Государъ Его Королевское Величество тѣ вѣчного миру договори, на содержаніе въ вѣчные времена, на подтверженныхъ Великихъ Государей Ихъ Царского Величества такъже и на своей Королевского Величества грамотахъ, при Ихъ Царского Величества великихъ послѣхъ, которіе къ Его Королевскому Величеству съ подтверженною Ихъ Государскою грамотою присланы будутъ, по принятіи ея

утвердитъ и укрѣпитъ, и присягу на Святомъ Евангеліи учинитъ безовсякого толмаченія; и по учиненіи той присяги, тѣмъ Ихъ Царского Величества великимъ посломъ свою Королевского Величества подтвержающую грамоту, за государственными маестатовими корунною и великого княжства Литовского печатми, вручить повелитъ, и къ Великимъ Государемъ къ Ихъ Царскому Величеству отпустить незадержавъ; о которихъ великихъ послѣхъ по обычаю обсылка чрезъ гонца учинена будетъ.

26.

Такьже договорено и постановлено: что великимъ и полномочнымъ посломъ будучи во обоихъ государствахъ въ посолствахъ, передъ Великими Государи передъ Ихъ Царскимъ Величествомъ и передъ Великимъ Государемъ Его Королевскимъ Величествомъ, для Ихъ Государской превысокой чести, посолства свои отправляти всегда непокровенными главами, то есть безъ шапокъ; а принимати тѣхъ пословъ и посланниковъ и гонцовъ на обе стороны, и отпускать съ честію противъ достоинства, и пріиздъ и отъиздъ имъ имѣетъ быть доброволно безовсякой зацѣпки и задержанія. А корму посломъ и посланникомъ и гонцомъ со всѣми при нихъ будучими людми давати въ обоихъ сторонахъ, такъ въ царствующемъ великомъ граду Москвѣ, какъ и въ корунѣ Полской и въ великомъ княжствѣ Литовскомъ, съ пріему на границу и до отпуску изъ того государства въ другое государство возвращающихся: посломъ по четиреста рублевъ, посланникомъ по пятдесятъ рублевъ, гонцомъ по тридцати рублевъ на неделю; подводъ посломъ по сту по пятидесятъ, посланникомъ по пятидесятъ, гонцу по тридцати; да кромѣ того корму въ зимціе и въ лѣтніе времена, посломъ и посланникомъ и гонцомъ дрова давать и воду къ нимъ возить, сколко на удоволствованіе людемъ

будетъ надобно. А когда посломъ и посланникомъ и гонцомъ кому въ своей дороге прилучитца къ Великимъ Государемъ ѣхать, и по обсилке противъ посолского звичаю выслапо къ нимъ будетъ, чтобъ ихъ съ кормами и съ удоволствованіемъ посолскимъ принять, и тѣ послы дадутъ приставу людемъ и лошадямъ роспись, и приставомъ какъ въ дорогѣ, такъ и при Великихъ Государѣхъ въ посолствѣ сколь долго будутъ, остерегателство и честь надъ ними по посолскому звичаю чинити, а умаленія ни въ чемъ, какъ въ пріеме такъ и въ отпуску, до самого рубежа не учинить и учинить не велятъ.

27.

А съ тѣми послы и посланники купцомъ съ товари ѣздить до обоихъ государствъ и мѣстъ, въ самой столной государства Ихъ Царского Величества городъ, какъ изъ другой стороны Его Королевского Величества коруны Полской и великого княжства Литовского столнихъ до Кракова и до Лвова, также и до Варшави, гдѣ указано будетъ, торговать и на свои товари мѣнять имѣетъ явно не тайно; и тѣ купецкіе люды при послахъ столь долго, доколе послы въ своихъ посолствахъ будутъ, пребывати могутъ; а по отправленіи ихъ имѣютъ съ послами, ни малого времени не отставаючи, отъѣхать. Тако-жъ будучіе при послахъ люды никакова пароду людей подгаваривать и тайно съ собою вивозити не имѣютъ; а естли-бъ кто виноватъ въ томъ обявился, тогда надъ такимъ виноватимъ управа совершенная имѣетъ быти учинена; а купцомъ заповѣдныхъ товаровъ, вина и табаку, въ Російское государство не возить.

28.

Также въ надежду всякого пожиточного сосѣдцкого добра, обоихъ Великихъ Государей нашихъ государствамъ

служащого, въ остерегателствѣ нетокмо о посторонныхъ непріятелскихъ замислахъ, но и для промисловъ въ торговыхъ пожиткахъ и въ иныхъ Богопріятныхъ дѣлехъ, постановили есми согласно: чтобъ изъ одного государства чрезъ другое государство зъ грамотами государскими произдъ былъ волной и безопасной, такъ исъ стороны Полской и изъ великого княжства Литовского чрезъ государства Ихъ Царского Величества, зъ грамотами или съ проиэжими отъ Его Королевского Величества данными въ Персидскую землю и дале тамъ; такьже и изъ государства Великихъ Государей Ихъ Величества Московского и зо всей Великой Росіи чрезъ государство коруны Польской и великого княжства Литовскаго, зъ грамотами для безопаства отъ Ихъ Царского Величества данними въ розные страны государствъ посланнымъ, и тѣмъ назадъ возвращающимся быть въ належащемъ безопаствѣ, и туды куды посланы будутъ ѣхати и до государствъ своихъ возвращатца со всѣми при ныхъ будучими пожитки, во обоихъ государствахъ незаказанними, и съ людми ихъ, въ сосѣдцкомъ охраненіи съ волнимъ наймомъ подводъ, съ платежемъ однако достойныхъ отъ товаровъ пошлинъ, какови въ которомъ государствѣ постановлени будутъ; которіе отъ города до города тѣхъ обоихъ государствъ, со всякимъ безопаствомъ и вспомогателствомъ, безъ задержанія пропущены быть имѣютъ.

29.

А понеже много належитъ обоимъ государствамъ Великихъ Государей нашихъ въ скорой и въ частой межъ собою обсилке, для вѣдомости черезъ грамоти въ скорихъ приключающихся дѣлехъ государскихъ, а особно къ помочи общей противъ бусурманъ, такьже и для примноженія торговихъ обоихъ тѣмъ великимъ государствамъ пожитковъ, и съ тѣхъ причинъ согласно договорили и постановили: чтобъ

чрезъ почту такови обсилки, которіе скоряйщей нежели чрезъ гонцовъ, какъ прежъ сего съ великою мешкотою бывало, потребуютъ вѣдомости, для безопаства и потребъ государскихъ дѣялось; и для того почта со стороны Его Королевского Величества, начавъ отъ мѣста пребыванія Его Королевского Величества чрезъ государство Его-жъ Королевского Величества даже до Калина местечка, на рубежѣ воеводства Мстиславского лежащаго, постановлена будетъ; которая на всякую недѣлю путь свой шествуя, всякіе листи и отвѣти, какъ Государскіе буде будутъ, такъ и торговые, въ другую сторону до местечка порубежного воеводства Смоленского, до Мигновичъ рѣченного, въ державе Великихъ Государей Ихъ Царского Величества будучего, назначенному почтьмайстеру надъ почтою, отъ Ихъ Царского Величества безпрестанно тамъ будучему, въ цѣлости отдавать должная; которой тѣ листи всѣ принявъ, чрезъ Смоленскъ до царствующаго града Москвы, какъ скоряе можетъ быти, отсилать имѣетъ; а взаимно листи и отвѣти Государскіе буде будутъ, какъ и торговые съ Москвы до Мигновичъ, а съ Мигновичъ въ Кадинъ присланные, почтьмайстеръ отъ Его Королевского Величества назначенный принявъ, какъ скоряе до мѣста пребыванія Его Королевского Величества отсилать будетъ. А въ обоихъ государствахъ въ отпуске съ почтами, кромѣ Государскихъ на обе стороны посилокъ и грамотъ, отъ торговихъ людей и отъ писемъ ихъ, въ своихъ промислахъ торговыхъ писанныхъ, можетъ быти устава по чему платить, противъ обычая во всѣхъ государствахъ будучего постановлена, и чтобъ торговіе писма подъ заказомъ не чрезъ иныхъ людей, но чрезъ уставные почты посиланы и у почтарей записываны были.

30.

Также договорили: когда дастъ Господь Богъ, по подтвержении обоихъ Великихъ Государей нашихъ, для наде-

жды сего вѣчного миру и непорушимого содержанья, имѣютъ Великіе Государи Ихъ Царское Величество и Его Королевское Величество окрестнимъ государемъ, съ которыми вѣчной или временной покой есть, въ грамотахъ любытелныхъ, когда прилучатца, чрезъ пословъ и посланниковъ сей утверженной вѣчной миръ объявить, чтобъ не безъ вѣдомости было, и потомъ чтобъ впредь межъ купецкими людми съ окрестними государстви торговіе промисли множились.

51.

А буде изволеніемъ Божіимъ прилучитца которому Великому Государю съ сего свѣта на вѣчное блаженство преселитися, тогда по немъ наслѣдствующему Великому Государю для непорушимого додержанія сего вѣчного миру, другово Государя чрезъ своихъ пословъ обвѣстить, и о склонности своей до дружбы объявить, что потомъ другій Государь взаимно имѣетъ учинить; и тотъ вѣчной миръ подтверженными своими Государскими грамотами вобще обои Великіе Государи подтвердити должны будутъ, чтобъ не къ розорванію, но и наче ко утверженію и къ покою ненарушимо служило.

52.

А естли бы за нечаемими пригодами, сего вѣчного миру договоръ, писмомъ подтверженной, въ которомъ государстве въ канцеляріи утерялся, или до отнесенія и отданія до канцеляріи гдѣ задѣтися имѣлъ, тогда тажъ крѣпость договору нинѣшняго описаннаго, въ другомъ государствѣ будучего, имѣетъ обоимъ Великимъ Государемъ и ихъ великимъ государствамъ вобщѣ служити, и въ таковомъ же ненарушеніи нинѣшняго постановленія покою святаго оставатися будетъ.

33.

А для совершеннѣйшаго и достаточного и основанного постановленного обнадеживанія, что то все что здѣсь межъ нами, Ихъ Царкого Величества ближними бояри и думними людми, и межъ Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой великими и полномочными послы, учинено и договорено и постановленно и совершенно есть, отъ Пресвѣтлѣйшихъ и Державнѣйшихъ Великихъ Государей нашихъ, Божіею милостію Царей Великихъ Князей Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича всея Великія и Малія и Бѣлія Росіи Самодержцевъ, и многихъ государствъ и земель Восточнихъ и Западнихъ и Сѣверныхъ отчичей и дѣдичей и наслѣдниковъ и Государей и обладателей, отъ Ихъ Царского Величества, и отъ наслѣдниковъ ихъ и впредь будущихъ отъ Великихъ Государей Царей и Великихъ Князей Російскихъ, такожъ и отъ Наяснѣйшого и Державнѣйшаго Великого Государя Яна третіяго, Божіею милостію Короля Полского, Великого Князя Литовского, Руского и иныхъ, отъ Его Королевского Величества и отъ наслѣдниковъ его и впредь будущихъ отъ Великихъ Государей Королей Полскихъ и Великихъ Князей Литовскихъ и всей Рѣчи посполитой, духовныхъ и мірскихъ обоего народу, короны Полской и великого княжства Литовского, цѣло и непорушимо здержано будетъ на вѣчніе времена, и то нинешнее вѣчного миру докончаніе крѣпкое и непорушимое быти имѣетъ: которое постановленіе и записи, мы Ихъ Царского Величества ближніе бояре и думные люди съ подписаніемъ рукъ, при печатехъ, присягою нашею общею съ обоихъ сторонъ предъ Святымъ Евангеліемъ подтвердили, и сими записми Его Королевского Величества и Рѣчи посполитой съ великими и полномочными послы розмѣнились.

Дано сіе утверженіе Великихъ Государей нашихъ, Ихъ Царского Величества, въ царствующемъ великомъ градѣ

Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7194, мѣсяца априля двадесять и девятого дня; а отъ Рождества Господа нашего Іисуса Христа 1686 року, мѣсяца мая 7 дня, по новому календарю.

Внизу той записи вѣчного миру подписано:

Великихъ Государей Ихъ Царского Величества, ближніе бояре и думные люды.

А потомъ подписано ближнихъ бояръ и думныхъ людей руками, сими словесы, въ договорехъ посолскихъ и въ крѣпости утверженной:

Ближней Бояринъ Князь Василій Василіевичъ Голицинъ.
Ближней Бояринъ Борисъ Петровичъ Шереметевъ.
Ближней Бояринъ Иванъ Василіевичъ Бутурлинъ.
Ближней Околничій Петръ Дмитріевичъ Скуратовъ.
Ближней Околничій Иванъ Ивановичъ Чаадаевъ.
Думной Дьякъ Емельянъ Игнатіевичъ Украинцовъ.
Дьякъ Василей Бобынинъ.
Дьякъ Василей Посниковъ.
Дьякъ Прокофей Возницинъ.
Дьякъ Иванъ Волковъ.

Того-жъ року новій унѣятъ Іосифъ Шумянскій, Владыка Лвовскій, видячи въ добрахъ всего духовенства Греко-Руского, въ державѣ Полской зостаючого, отъ пановъ Полскихъ утискъ и обыди, посилалъ нарочно дворянина своего Станѣслава Лощковского до Короля Его Милости Яна Собеского въ обозъ, просячи его Королевского въ тихъ обыдахъ и утискахъ заступленія. Король теди любо въ походѣ военномъ зъ войсками Полскими знайдовался, однакъ тому отца Шумянского прошенію давши мѣсце, іюля 19 видалъ свой Королевскій Латино-Полскій унѣверсалъ, виражаючи

въ немъ тое, абы все духовенство Греческого исповѣданія въ коронѣ Полской знайдуючоеся при вшелякихъ ведлугъ правъ своихъ волностяхъ, якъ и духовенство Римского исповѣданія, было захована, и абы отъ всякихъ дворскихъ державскихъ имъ налагаемихъ тяжаровъ, подарковъ публѣчнихъ и приватнихъ, и отъ консистенсій жолнѣрскихъ при свободѣ и уволненю было заховано. Которій унѣверсалъ Королевскій принятъ въ книги замковіе воеводства Галицкого таковимъ порядкомъ:

Дѣялось въ замку Галицкомъ, во вторникъ другого дня по праздницѣ Святія Маріи Магдалини, року Господня 1686.

На персоналное предложеніе шляхетного его Милости Станѣслава Лощковского, дворянина Ясне въ Богу Преосвященого господина Іосифа Шумянского, Греческаго исповѣданія Епископа Галицкаго, Лвовского и Каменца Подолского, администратора митрополіи Кіевской, подъ именемъ его-жъ о обидѣ учиненое и доискуючоеся, урядъ нинѣшній замковій воеводства Галицкого писма унѣверсалніе Свѣтлѣйшого Королевского ѳрону до обывателей королевства Полского данпіе, собственою Его Королевскаго Величества рукою подписаніе, и Его-жъ Величества печатю (вишмененіе унѣверсали или привилея) закрѣпленіе, по должности уряду своего принялъ, и до актъ своихъ вписати приказалъ такимъ слово отъ слова порядкомъ:

Янъ Третій Божіею Милостію Король Полскій, Великій Князь Литовскій, Рускій, Прускій, Мазовецкій, Жмудскій, Кіевскій, Волынскій, Подляскій, Инфлянтскій, Смоленскій, Сѣверскій и Чернѣговскій.

Всѣмъ обще и кождому зъ особна, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, а именно велебнимъ, велможнимъ, урожонимъ сенаторомъ, властелинамъ, урядникамъ добръ нашихъ Королевскихъ, духовнихъ и свѣцкихъ, наслѣдни-

комъ, дѣдичомъ, администраторомъ и всякаго чину на какой ни есть власти и кондиціи въ панствахъ Нашихъ зостаючимъ людемъ обявляется. Любо здавна всему духовному чину исповѣданія Греческаго въ панствахъ Нашихъ правами и привилеями, такъ отъ наяснѣйшихъ антецессоровъ Нашихъ, яко и одъ Насъ самихъ по милости Нашой данними, конституціями ствержена, дабы они отъ всякихъ дворскихъ пановъ державцовъ имъ налагаемихъ тяжаровъ, податковъ, публѣчнихъ и приватнихъ, консистенцій жолнѣрскихъ, равно какъ и духовніи исповѣданія Римского были уволнени; однакъ тимъ наипаче, когда милостію Господа силъ, Нашимъ же прилежнимъ стараніемъ около цѣлости добра посполитого въ отчизнѣ, между Нами и братіями Нашими Царями Ихъ Милостями Московскими, здавна пожаданое по такъ долголѣтной душевной и самимъ оружіемъ воздвизаемой брани, противъ непріятеля Креста Святаго и цѣлаго христіянства, вѣчное состоялось примире, и неотмѣнное такожде учинилось соедпненіе: того ради надлежитъ, аби тотъ духовній чинъ исповѣданія Греческого, ведлугъ правъ и волностей своихъ имъ наданихъ (отъ всего вышеписаного), уволнени були. При которихъ правахъ и волностехъ яко Ми сами въ добрахъ Нашихъ Королевскихъ и дѣдичнихъ, вишпомянутое духовенство исповѣданія Греческого, помноженія ради хвали Божія въ церквахъ святихъ заохочуючи, въ чомъ и найболшій, найтвердѣйшій и непоколебимій панствъ Нашихъ полагаемъ фундаментъ, и размноженіе отчества въ цѣлости содержимъ; такъ упрейме при Вѣрностехъ Вашихъ пилно жадаемо, дабы помянутое Греко-Руское духовенство при вшелякихъ ведлугъ правъ ихъ волностяхъ заховали, и жадной онимъ кривди, утисковъ и гвалтовъ чинити не допускали; вѣдаючи же за таковою къ тому духовенству нашою склонностю, згода Царей Ихъ Милостей фундаменталнѣйшое и болшое, такъ зичливости ку отчизнѣ Нашой якъ тежъ и въ справахъ воинскихъ, будетъ день отъ дня отбѣрати рас-

пространеніе. А за тимъ въ Богу надѣя, же побѣдивши того врага Креста Святого, вскорѣ можемъ дождатись въ вѣрѣ соединенія таковего, что будетъ едино стадо и единъ пастиръ; чого упрейме и пилно по Вѣрностехъ Вашихъ жадаючи; сей универсалъ рукою Нашею собственою подписаній печатю ствердити росказалисмо. Данъ въ наметахъ Нашихъ за Тясменицею, дня 19 іюля, року 1686.

Янъ Король. (М. П.)

Выписано зъ книгъ замковыхъ воеводства Галицкого.

Того-жъ року, по учиненомъ и закрѣпленомъ прежде описаномъ вѣчномъ миру и союзѣ Полскомъ зъ Росіею, Король Полскій Янъ Собескій вишедши зъ войсками Полскими войною на бѣсурманъ, писалъ августа 10-го зъ землѣ Волоской отъ рѣки Прута до войска Низового Запорожского листъ свой, ознаймуючи ему о своемъ зъ войскомъ маршу и поведеніи, и желаючи его, аби войскомъ своимъ Запорожскимъ Хана Кримского зъ ордами чрезъ Днѣпръ до Буджаку и Бѣлогородщини не пропустило, или абы часть войска своего Запорожского въ помощь на бѣсурманъ до боку Его Королевского отправило. Якій листъ Королевскій отъ слова до слова такъся имѣетъ:

Jan Trzeci, z Bożey Łaski, Król Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki y innych.

Mężnym, rycerskim, dzielnym y bitnym, Atamanowi Koszowemu, Starszyznie y wszytkim Mołoycom woyska Zaporow-

Іоаннъ III, Божію Милостью Король Польскій, Великій Князь Литовскій, Русскій, Прусскій, Мазовецкій, Жмудскій и проч.

Мужественнымъ, воинственнымъ, доблестнымъ и храбрымъ, кошевому Атаману и всему войску Запорожскому, въ

skiego, w Sieczy będącym, wiernie Nam miłym, przy ofiarowaniu łaski Naszey Krolewskiey, do wiadomości podaiemy. Iż my od Braci Naszey lubey, Ich Carskiego Wieliczestwa, swieży list z Moskwy, 21 Junij do Nas pisany, odebrawszy, z tą braterską y życzliwą poufnością, abyśmy o postempkach Naszych woiennych wiernie N. W. donosili y znać dawali, wzaiemnie z ich strony spodziewaiąc się zupełnych o przemysłach, także woiennych, wiadomości: za rzecz barzo potrzebną poczytaliśmy donieść i wyrazić to wszystko, cokolwiek się z Łaski Naywyszego Pana Zastępow, ku pociesze całego Chrzesciaństwa, pod teraznieyszą porę woienną czyniło i czyni: A naprzod, obegnawszy potężnymi podiazdami Kamieniec y wiele zboż koło niego napsowawszy, nadto, dla upilnowania ztamtąd exkursy, pewną część Woyska w bliskości tamtey zostawiwszy, sami, w Imie Boże, szczęsliwie w tę tu ziemię nieprzyiacielską weszliśmy. W tak zaś odległy kray idąc, żebyśmy za Nami

Сѣчи находящемуся, Намъ любезно-вѣрнымъ, изъявляя милость Нашу Королевскую, объявляемъ: что, получивъ недавно отъ любезнѣйшихъ Братьевъ Нашихъ, Ихъ Царскихъ Величествъ, письмо изъ Москвы, отъ 21 іюня, съ выраженіемъ братняго благорасположенія и съ просьбою, чтобы Мы о дѣйствіяхъ Нашихъ военныхъ въ точности войску Нашему сообщали, надѣясь и съ его стороны взаимно точныхъ о предпріятіяхъ военныхъ свѣдѣній; Мы сочли необходимымъ сообщить и увѣдомить обо всемъ, что только, по милости всевышняго Бога Господа силъ, въ настоящее военное время, къ радости всего христіянства происходило и происходитъ: во первыхъ, окруживъ сильными отрядами Каменецъ, и много вокругъ онаго истребивъ на поляхъ хлѣба, сверхъ того для воспрепятствованія оттуда вылазокъ, оставивъ нѣкоторую часть войска вблизи, Мы сами, во имя Господне, вошли въ землю непріятельскую;—идя же въ столь дальній край, для обезпеченія позади насъ безопа-

warowne y bezpieczne upewnili przeyście: trzy szańce na mieyscach barzo podobnych usypać kazaliśmy nad rzeką Prutem y, one potężnie ludzmi Naszemi osadziwszy, oparlismy się iuż tu o mil dwie od Jas y Cecory, zkąd Boiarowie y wszytka ziemia Wołoska, bo sam Hospodar, dla syna swego, w zastawie u Porty będącego, odezwawszy się Nam listownie, umyslnie się zchronił, z wiarą i poddaństwem dobrowolnie się Nam ofiarowali; nadzieia w Panu Bogu, że y inne Chrzesciańskie narody brać się będą do zrzucenia iarzma Bisurmańskiego, dla czego spieszno postępuiemy daley ku Cecorze, gdzie także, nic nie bawiąc, ufortyfikowawszy tylko y mocno pomienione Jasy osadziwszy, w Imie Pańskie coraz głębiey postępować będziemy, szukaiąc sił nieprzyiacielskich, a lud Chrzesciański y dzwigaiących się z niewoli Pogańskiey pod skrzydła y ochronę Naszę przyimuiąc. Wiadomosci prawie codzienne Nas y z języków y z przestrog przyiaznych dochodzą nieomylnie, ze Sułtan Gałga

снаго сообщенія и отступленія, Мы повелѣли надъ рѣкою Прутомъ насыпать три окопа, на весьма выгодныхъ мѣстахъ, и помѣстивъ въ оныхъ сильный охранный отрядъ, сами остановились теперь въ двухъ миляхъ отъ Яссъ и Цецоры; откуда бояре и весь край Волошскій (ибо самъ Господарь, по причинѣ нахожденія сына его въ заложникахъ у Порты, письменно къ намъ отозвавшись, нарочно скрылся) вѣрно-подданство свое добровольно Намъ предложили. Въ надеждѣ, что съ помощію Божію и прочія племена христіянскія вооружатся, чтобы свергнуть съ себя иго басурманское, Мы съ поспѣшностью идемъ впередъ къ Цецорѣ; гдѣ также отнюдь не мѣшкая, укрѣпивъ только Яссы, и оставивъ въ нихъ сильный охранный отрядъ, во имя Господне будемъ слѣдовать во внутрь далѣе, отыскивая силъ непріятельскихъ и принимая христіянскіе народы и вообще возстающихъ изъ неволи басурманской подъ покровъ Нашъ и защиту.—Ежедневно почти извѣщаемся Мы несомнѣнно

w znaczney woysk Tatarskich liczbie poszedł do Węgier łączyć się z Wezyrem Tureckim, gdyż im tam idzie o resztę; ponieważ Budę woyska Chrzesciańskie tak scisnęli, yż niepodobna, aby upaść niemiała. Nuradyn zaś Sultan z kilku młodych Sultaników, tu na Budziakach stanął, a sam tylko Chan w Krymie został; wypisać tego nie podobna iaka boiaźń y postrach opanował nieprzyiaciela Krzyża Swiętego. Z ięzykow bowiem Tatarskich, dziś do nas przyprowadzonych, których podjazd Nasz, pewny tarhak y kosz nieprzyiacielski precz za Cecorę zniosłszy, nie mało nabrał, to się pokazuie, iż z Budziak y Białogrodu Orda zchodzić ku Dnieprowi, y tam się łączyć z Krymem chce, ponieważ ich Turcy za Dunay nie puszczaią. Przestrzegamy tedy w tym wierne N. W., nic nie wątpiąc, żeście iuż dotąd tak dobrych i pożądanych, waleczną nieprzyiaciela w Krymie sięgaiąc ręką, zażyli okazyi na wiekopomną Braci Naszey lubey, ich C. W. sławę, tudzież na wywyższenie

отъ языковъ и изъ предостереженій людей доброжелательныхъ, что Султанъ Галга, съ значительнымъ войскомъ Татарскимъ, пошелъ въ Венгрію на соединеніе съ Визиромъ Турецкимъ, ибо тамъ дѣло идетъ объ удержаніи оставшагося еще въ ихъ власти; потому что войска христіянскія до того стѣснили Буду, что по всей вѣроятности она не устоитъ.—Нурадинъ же, съ нѣсколькими молодыми султанами, остановился на Буджакѣ, и только самъ Ханъ остался въ Криму. Не возможно даже изобразить, какой страхъ и ужасъ овладѣли врагомъ имени христіянскаго; ибо отъ языковъ Татарскихъ нынѣ къ намъ приведенныхъ (которыхъ разъѣздъ нашъ не мало захватилъ въ плѣнъ, опрокинувъ одинъ таргакъ и непріятельскій кошъ за Цецору) открывается, что Орда отъ Буджака и Бѣлгорода намѣрена итти къ Днѣпру, и тамъ съ Кримцами соединиться, потому что ихъ Турки за Дунай не пропускаютъ. Предувѣдомляемъ о томъ вѣрное Наше войско, несомнѣваясь, что настигая врага въ Криму

wiary Chrzesciańskiey y pociechę wszystkich prawowiernych, a na wieczne Bisurmanow pohańbienie. A gdy by się Han przeprawić miał przez Dniepr, y utrzymać go Wiern. N. W. na przeprawie, nie mogliście, czego nierozumiemy, tedy chcieycie częscią iaką woyska nieprzyiaciela przerzynać, y tu do nas przybywać; o czym wszystkim wzaiemnych, iak nayprędzey, czekaiąc wiadomości, dobrego N. W., przy pomyslnym woiennym powodzeniu, od Pana Boga życzemy zdrowia, a wraz całe woysko wdzięcznie y mile pozdrawiamy. Dan w obozie naszym Krolewskim, w ziemi Wołoskiey, nad Prutem, mil dwie od Jas, dnia 10 miesiąca Augusta: roku Pańskiego 1686, Panowania naszego 13-go.

Jan Król. (M. P.)

Tenże list Nasz aby na Don y do innych, komu

воинственною рукою, Вы уже до сихъ поръ воспользовались столь хорошимъ и вожделеннымъ случаемъ для вѣчной славы Ихъ Царскаго Величества, любезнѣйшихъ Братьевъ нашихъ, а также для прославленія вѣры христіянской, къ радости всѣхъ правовѣрныхъ и на вѣчное посрамленіе басурмановъ. А если бы Ханъ сталъ переправляться чрезъ Днѣпръ, и Вы бы, чего впрочемъ не думаемъ, не могли удержать его на переправѣ, то просимъ Васъ, хотя съ частью войска пробившись сквозь непріятеля, къ Намъ прибыть. Обо всемъ этомъ, въ самоскорѣйшемъ времени, ожидая извѣстій, желаемъ Вамъ добраго здравія и благополучнаго въ войнѣ успѣха, а также благосклонно привѣтствуемъ все войско. Данъ въ обозѣ нашемъ Королевскомъ, въ землѣ Волошской, надъ рѣкою Прутомъ, въ двухъ миляхъ отъ Яссъ. августа 10 дня, лѣта Господня 1686, королевствованія нашего 13.

Іоаннъ Король. (М. П.)

Чтобы настоящій Нашъ листъ на Донъ и къ про-

należy, dla zachęcenia wszystkich Chrześcian przeciwko Poganom był doniesiony, usilnie żądamy.

Stanisław Szczuka Rejent Kor.

чимъ, кому касаться будетъ, для поощренія всѣхъ христіянъ противъ язычниковъ, былъ доставленъ, усерднѣйше желаемъ.

Станиславъ Щука Регентъ Кор.

Той листъ Королевскій Запорожци въ себе вычитавши и изкопіювавши, оріиналъ самій прислали до Гетмана Самойловича, и писали до него ознаймуючи, что на тое требованіе Королевское виправили до боку его 2,700 доброго товариства конного, звлаща не видачи зъ сторони Російской службы военой. Король зась тогдашнего лѣта походъ военній счасливе скончивши и до Полски повернувши, отпустилъ уже въ постъ Филиповскій Запорожцовъ оныхъ до Сѣчи, давши имъ на каждого товариша по десять талярей битихъ, за ихъ добре-вигодную себѣ военую службу, и писалъ чрезъ нихъ до всего войска Низового, дякуючи за присилку того товариства, и впередъ желаючи о непремѣнную ку себѣ до военой компанѣи охоту.

Того-жъ року, Преосвященій Гедеонъ Святополкъ князь Четвертенскій, ново на митрополію Кіевскую, въ царствующемъ градѣ Москвѣ, чрезъ Святѣйшого Іоакима Патріярху Московскаго потверженій, повернувши зъ Москви въ Батуринъ, презентовалъ Гетману Самойловичу становную и потвержателную на митрополію Кіевскую отъ Святѣйшаго Патріярхи Іоакима, декаврія .... даную себѣ грамоту. Якои для лучшого вѣденія отъ слова до слова зде прилагается списокъ.

Списокъ благословенной грамоты, Преосвященному Митрополиту Кіевскому князю Гедеону Четвертенскому данной.

ІОАКИМЪ МИЛОСТІЮ БОЖІЕЮ ПАТРІАРХЪ МОСКОВСКІЙ И ВСЕЯ РОССІИ И СѢВЕРНИХЪ СТРАНЪ.

Преблагій Всенародѣтель и Премудрый Богъ Отецъ, Богъ Сынъ, Богъ Духъ Святый, въ тріехъ Ѵпостасѣхъ, въ единой славѣ, державѣ же и свѣтлости покланяемый, благоволеніемъ и безмѣрною Своею благостію, вся во ползу человѣческому роду, хотѣнія и дѣйства дарствителная различныя благодати Своея Божественныя творитъ и множитъ непрестанно. Благоволи убо по Своей неизрѣченнѣй благости презѣлно возсіяти своею благодатію въ мірѣ, чрезъ воплощеніе Бога Слова Господа нашего Іисуса Христа: да падшій умный поклонникъ, человѣкъ грѣхомъ потемненный, просвѣтився знаніемъ воли Творца своего, поспѣшится Богоугодными дѣлесы, ко присносущнѣй и прерадостнѣй жизни; иже яко Всемогущій Богъ Христосъ Господь, со человѣки живый, не токмо Самъ проходя грады и веси, мракоумнымъ земнородцемъ благовѣствоваше и писанія сказоваше во спасеніе, но и ученики Своя и Апостолы во всю селенную посла; глаголаше бо: шедше въ міръ весь, проповѣдите Еѵангеліе всей твари. Дарствовавъ же онимъ безмездно силу благодати Своея, могущую умудрити, просвѣтити и освятити въ наслѣдіе вѣчного небеснаго блаженства люди Своя, повелѣ оную готово и безмездно роздати: туне бо, рече, пріясте, туне дадите. Отъ нихъ же Святыхъ Апостоловъ Христовыхъ чрезъ ученіе, преемствомъ, въ превеликой всего Россійскаго царствія державѣ, дойде радъ службы сея и нашей мѣрности. О ней же по должности и силѣ нашей во всей Россіи и странахъ сѣверныхъ (дабы

она безпорочна была) неусыпное тщаніе творимъ, и яко же даръ священія благодати наша мѣрность туне пріять, туне и преподавати желающимъ оный усердствуемъ: застоимъ бо въ роздаяніи комуждо христіанскому обществу и преимуществу, архиреомъ и прочимъ людемъ, да прикупъ талантовъ во всѣхъ Владицѣ Христу исполнившися принесется. Убо спасенія и ползы христіанскимъ душамъ повсюду, достойные Восточныя Православнѣйшыя Церкве сыномъ сущимъ, желающе, тщащеся блюсти единеніе духа въ союзѣ мира и въ ученіи и преданіи, издревле отъ Святыхъ Отецъ и учителей утвержденномъ и синодалными словесы запечатлѣнномъ, всюду хощемъ зрѣти Боголюбивыхъ душъ благочинство и церковную полность во всякой лѣпотѣ, наипаче же во всемъ Россійскомъ народѣ и во всѣхъ сѣверныхъ странахъ, яко въ порученныхъ намъ въ пасеніе отъ Бога. Тѣмъ же видяще христіанскую полность въ безкрасотствѣ сущую, не имущую свойственнаго пастыра и прибдѣннаго о душахъ попечителя, многому бѣдству подпадающую; яже есть въ державѣ Царского Пресвѣтлаго Величества Благочестивѣйшыхъ Великихъ Государей Царей и Великихъ Князей Іоанна Алексіевича и Петра Алексіевича, всея Великія и Малія и Бѣлыя Россіи Самодержцовъ, Кіевская митрополія въ Малой России, и престолъ во градѣ Кіевѣ митрополіи, за несогластвомъ эпархій, никимъ же назираемъ вдовствуетъ многая лѣта; священное же правило четвертаго Вселенскаго Собора повелѣваетъ, паче трехъ мѣсяцъ Церкви не вдовствовати, но внутрь сихъ епископу хиротонисатися, не хиротонисуяй же въ реченное время, да запретится. Многіе же народи Россійстіи епархіи тоя, крѣпкіи въ вѣрѣ Православной исповѣдники, гражданствующіи въ обладаніи Полского началства, отъ иновѣрцовъ велми разоряются, и ради многихъ и неносныхъ мученій и обидъ отъ Восточныя церкви сыновства отвергшеся, во Унію приходятъ, и Римскому отторженному отъ Богопреданныхъ законоположеній Отеческихъ костелу

единятся,—зѣло наша мѣрность болѣзнова. О томъ же и Царское Пресвѣтлое Величество, Благочестивѣйшіе Великіе Государи Цари и Великіе Князи Іоаннъ Алексіевичъ и Петръ Алексіевичъ, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи Самодержцы, и сестра ихъ благородная Государиня Царевна и Великая Княжна Софія Алексѣевна, веліе попеченіе яко о своей державѣ, Малыя Россіи народѣхъ, такожде и во иномъ не ихъ Государскія державы обладаніи сущихъ тояжде митрополіи Россіянъ, твориша: дабы оной Кіевской митрополіи устроился пастырь, яко и въ предваршая лѣта, во Богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ Митрополитъ, полнъ закона Божія, могущъ всея тоя епархіи люди Божія божественными законы и Отеческими преданія управляти, и мудрованіемъ Восточныя Православнѣйшыя церкви духовно поводителствовати; и благовѣстіе убо и тщаніе всегда успѣваетъ, и во славу Преначалныя Тройцы Святыя дарствуетъ дѣлотворенію удобство, попечителство же, ради исполненія намѣренія,—отраду. Ибо прешедшаго отъ мірозданія 7193 лѣта, въ Малой Россіи, тоя Кіевскія эпархіи отъ всего народа, духовнаго чина и мірскаго сана, Царского Пресвѣтлого Величества обѣихъ странъ Днепра Гетмана Іоанна Самойловича и всѣхъ подданныхъ, на вдовствующій митрополіи престолъ избранъ тоя же Кіевскія митрополіи православный, благочестивый Преосвященный Гедеонъ Святополкъ, Епископъ Луцкій и Острожскій, бывый князь Четвертенскій, иже всякимъ благодѣяніемъ украшенъ и полнъ страха Божія и ведрства духовнаго, въ церковномъ благолѣпіи желатель усерднѣйшій. По прошеніи же молителномъ къ Царскому Пресвѣтлому Величеству и къ нашей мѣрности, отъ всего тамо сущаго народа всякаго чина,—со Царского Пресвѣтлого Величества благочестивѣйшими Великими Государи Цари и Великими Князи Іоанномъ Алексіевичемъ, Петромъ Алексіевичемъ, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи Самодержцы, и со сестрою ихъ Государскою,

благородною Государынею Царевною и Великою Княжною Софіею Алексѣевною (яже ради ихъ Государскихъ нынѣ юностныхъ лѣтъ, во всякомъ управленіи Всероссійскаго царствія самодержавствѣ богомысленно прирадѣтелствуетъ), такожде и съ всѣми присутствующими во время сіе Россійскаго царствія архіереи: со Митрополитомъ Корниліемъ Новгородскимъ и Великихъ Лукъ, Іоною Ростовскимъ и Ярославскимъ, Варсонофіемъ Сарскимъ и Подонскимъ, Павломъ Рязанскимъ и Муромскимъ, Іларіономъ Суздалскимъ и Юрьевскимъ; съ Архіепископы: Никитою Коломенскимъ и Коширскимъ, Іоною Вяцкимъ и Велико-Пермскимъ, съ Епископомъ Питиримомъ Тонбовскимъ,—судихомъ избранного Преосвященнаго Гедеона Епископа Луцкого таковаго митрополіи Кіевскія степени достойна быти. Тѣмъ же извѣствившеся предреченнымъ Селенскаго четвертаго Собора правиломъ, еже глаголетъ: не хиротонисуяй же въ реченное время (епископа) запретится; такожде и невчинающему коей либо вдовствующей церкви и бѣдствуемой безъ пастыря, вмѣнихомъ отъ того правила вознапаствитися; къ сему же и Апостолово учителство имамы, глаголющее явленнѣ: ни единому же (братіе) ничимъ же должни бывайте; ему же послѣдстующе о отдяяніи должности нашея возусердствовахомъ. И нынѣшняго 7194 лѣта, мѣсяца ноемврія въ 8 день, въ царствующемъ великомъ градѣ Москвѣ, во храмѣ первопрестолныя Російскія Церкви, Всесвятѣйшаго небеснаго Кивота Христова Богоматери Дѣвы Маріи Успенія безсмертнаго, по чину Святыя Восточныя Церкве, и извѣщенія всенароднѣ сѵмвола правовѣрія истиннаго содержанія, наша мѣрность, Тріѵпостасную Божественную Единицу,- Бога Отца, Сына и Святаго Духа призекши, онаго Боголюбезнѣйшого избраннаго Епископа Гедеона на вдовствующій многая лѣта престолъ, на степень Кіевскія митрополіи возведохомъ, и Богоспасаемыхъ градовъ Кіева и Галича и всѣхъ тоя епархіи градовъ Митрополита воспоѣствова-

хомъ. Благодатію же Всесвятаго и Владычествителнаго Духа, повелѣхомъ ему власть имѣти во всей тоя Кіевскія митрополіи христіанскомъ народѣ, яко пастыру и строителю таинъ Божіихъ, и въ правленіи духовнаго началства надъ всѣми преимуществовати, вязати же и рѣшити благозаконнѣ и правилнѣ, и управляти спасенно, хиротонисати же въ свою епархію епископы, архимандриты и игумены, презвитеры, діяконы и поддіяконы, пѣвцы и чтецы, и все приличествующее церковное потребство, по благохвалному изрядству, въ епископіяхъ, архимандріяхъ, братствахъ же и училищахъ творити. И онъ убо Боголюбезнѣйшій Владыка Гедеонъ отселѣ да именуется Малыя Росіи Митрополитъ Кіевскій и Галицкій. Воспріявъ же въ Церквѣ Святѣй служеніе и степень достоинства сего, во всемъ долженъ есть совѣщаніе и покореніе мѣти къ нашой мѣрности (яко по Господѣ сынъ возлюбленъ и сослужитель) и ко всѣмъ Восточныя Церкви архіереемъ, и по преданію тоя и чину издревле преданному, быти согласну, купночинну же и единомысленну; вперсающи же Богоглаголная Священнѣйшаго Евангелія словеси и Святѣйшыхъ Апостолъ ученія и каноны, и Отцевъ Святыхъ утверждающія Православную вѣру догматы, хранити тая во истиннѣйшее благочестіе крѣпцѣ, и христіанскія народы онѣмъ научати. Къ сему постами къ Богу упражняющися и молитвами, чистыя руки нощію и днемъ ко Господу простирати, и за пресвѣтлую спасителную державу отъ Бога просіявающихъ, благочестивѣйшихъ Великихъ Государей Царей и Великихъ Князей Іоанна Алексіевича, Петра Алексіевича, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи Самодержцевъ, и за весь Ихъ Царского Величества Богоблагословенный Домъ, Благовѣрныхъ Государынь Царицъ и благородныхъ Государынь Царевнъ, и за все христолюбивое благочестивыхъ христіанъ исполненіе, Премилосердаго Царя небесе и земли Всетворшаго усердно молити. Завѣща бо о семъ Богоизбраннѣйшій сосудъ, Апостолъ Святый явственнѣ

сицевими словеси: молю убо преже всѣхъ творити моленія, молитвы, прошенія, благодаренія о всѣхъ человѣцѣхъ, о царѣхъ и всѣхъ по власти сущихъ, да тихое и безмолвное житіе поживемъ во всякомъ благочестіи и честности; яко да Вседержавный Монарха Христосъ Господь, Ихъ Царское Величество увѣнчавый, споборая побѣдителными благодеиствіи, Богомудрую главу ихъ присно вѣнчая на многшая лѣта, и множайше на враги возвышитъ преспѣяніями, блюдя и сохраняя непреемственъ вѣнецъ ихъ во всего міра спасеніе и благошествіе: понеже священныхъ молитвы, яко нѣкія котвы, царскую державу утверждаютъ и варвароплеменныя языки покоряютъ; народы ими успокоеваются, еретическія мглы и навѣты отъ оныхъ удобь разоряются всеконечнѣ. Отшедшу же въ Богопорученную ему паству, власть имѣя Святыхъ Апостолъ вязати и рѣшати и хиротонисати, духовно тую и правилно во всей Кіевской епархіи, во градѣхъ и селѣхъ, да научаетъ мудрости, цѣломудрію, правдѣ и мужеству, яко вѣдущъ мудростнѣ измлада священная писмена; и храмы святыя, епископіи, монастири же и всякія принадлежащія вещи, да назираетъ величество и благолѣпіе церковное. Бодренно же, яко истинный пастырь оному христоименитому народу, отъ стражи утренния до дне смерти своея, въ слово Господне уповая (еже рече: не имамъ тебе оставити), да стяжетъ приградѣніе во всемъ. Подобаетъ убо Боголюбію его, отъ Божія благодати на сіе призвавшуся и евангелское на выю пріимшу иго, евангелски врученную отъ Вседѣтеля Духа паству правити, наказателну же быти ко всѣмъ равно, высокимъ же и смиреннымъ, во учителствѣ кротку и непокаряющимся обличителну и запретителну благовременно и безвременно. Образу убо благихъ дѣлъ и прописаніе правды и истинны, Христовымъ людемъ Господнимъ въ спасеніи сущимъ быти достоитъ; за истинну же и благочестіе и соблюденіе законовъ, глаголати предъ цари и не стыдѣтися, и свойственную за овци

предлагати душу. Во тмѣ грѣха ходящія свѣтовожествовати, предбѣдствовати обидимымъ, опечаляемыя утѣшати, скуднымъ мощное приносити утѣшеніе, заблудшыя на путь истинный наставляти; еретики же вся и Церкве Восточныя отвергшіеся, по возможному, къ Православію и единенію Святыя церкви обращати, и невѣрныя свѣтлымъ и правленнымъ своимъ дѣяніемъ сотворяти подражатели вѣры; на врученныя же, предсѣдателствомъ возносяся, не возставати тупе (яко да не отпадетъ смиренномудрія блаженства, и кичимыхъ пороку низподложится). Таже убо да имать во храмѣ Господни, въ клирѣ убо и причту священнослуженія и о школахъ промышленіе, яко да учатся Божественному писменъ чтенію и свободныхъ наукъ, во вразумителное ведрство, мнози потщаніемъ его; и идѣже въ той Кіевской митрополіи тупографія будетъ, да печатаются церковныя книги, по чину, преданію же и мудрованію Восточныя церкве, за его Митрополіимъ благословеніемъ и досмотромъ. Творя бо сія добрая и Церкви полезная дѣланія, возвеличится въ небесномъ царствіи Божіи, по гласу Богочеловѣка Іисуса истиннѣйшаго: иже сотворитъ и научитъ, сей велій наречется въ царствіи небеснѣмъ.

По нашея же мѣрности опредѣленію и указу, пріизжати ему въ царствующій градъ Москву на соборъ, яко же святая правила повелѣваютъ, ради нужныхъ винъ: утверженія вѣры и согласія церковнаго; въ чреду же годоваго служенія со прочими Россійскими архіереи, ради далнаго пути, да не присутствуетъ. Аще же вознерадитъ о врученномъ Божественномъ семъ дѣланіи, и блазнствовати имать люди Божія коимъ дѣлателнымъ порокомъ, и Восточной Святѣй Церкви мудрованію и благочинному преданію не возпослѣдуетъ; нашея же мѣрности православнымъ всѣмъ патріархомъ и прочимъ всѣмъ архіереемъ братіямъ своимъ, въ дѣлѣхъ благопотребныхъ не будетъ согласенъ и противенъ: чесого ради, не точію архіерейства издежется, лишившися

таковаго достоинства и ввѣренныя паствы; но одѣявся въ отеческую клятву, нестерпнымъ мученіямъ имать быти подлогъ вѣчно, словесныхъ же овецъ имать Господь Богъ отъ рукъ его взыскати, аще небреженіемъ его похитятся. Подъ нашею мѣрностію ему сущу, всѣмъ Російскимъ архіереямъ предсѣдателствовати, яко Кіевская митрополія въ Росіи нынѣ устроися первая. Во священнодѣйственномъ же служеніи и при насъ, постилати ковръ, два енколпія налагати; попустихомъ же, ради въ той странѣ обыклости, и митру носити со крестомъ, и въ путныхъ шествіяхъ ношеніе пречестнаго креста предъ нимъ въ своей ему епархіи. Прочая же священнодѣйственныя службы и таинства да сотворяетъ по чину Святыя Восточныя Церкве и по указанному до архіерейскаго служенія чиновнику. Единочинства же ради съ Російскими митрополиты, въ ношеніе всегдашнее дарствовахомъ ему Преосвященному Гедеону Митрополиту камилавъ бѣловидный, яко въ той странѣ таковое у митрополитовъ ношеніе упразднися: въ Росіи убо здѣ издревле вси архіереи, Святіе же и Чудотворци Митрополиты Кіевскіе и всея Росіи, Петръ, Алексій и Іона, таковый ношаху, иже суть по архіерейскихъ ризницахъ отъ многихъ сотъ лѣтъ хранятся.

Сущіи же во Христѣ сынове православныи, душеспасителнаго правовѣрія лучами озаренныи, Боголюбивіи епископи, преподобные архимандриты и игумены и весь освященный чинъ и вси благочестивіи христіяне всея Кіевскія митрополіи, ему Преосвященному Гедеону Митрополиту да покоряются, и яко архипастыря имъ даннаго и учителя да почитаютъ и слушаютъ: яко же и прежде бывшихъ митрополитовъ. Оному бо о нихъ въ день правдосудства Христа Господа Іисуса имущу воздати слово, по учителству Богопроповѣдника Святаго Апостола Павла сице: повинуйтеся наставникомъ вашимъ и покаряйтеся, тіи бо бдятъ о душахъ вашихъ, яко слово воздати имущимъ.

Аще ли же подчиненіи въ духовности гради и подлежащіи Кіевскому митрополью престолу людіе всея епархіи, всякаго чина, началствующіи и началствуемыи, ему Боголюбезнѣйшему Гедеону Митрополиту не будутъ покарятися, и послушанія яко истиннѣйшему свойственному пастыру отдавати не восхотятъ, и пороки блазненными и лживоглаголними всуе нань будутъ клеветати, и яко чинъ сыновъ у него носяще отметнувшеся не подчинятся: убо за сіе противящіися и непокаряющіися воспріймутъ судъ отъ Господа Бога и месть отъ Него; чрезъ Пророка бо глаголетъ: мнѣ месть, Азъ воздамъ, Апостолова-же рѣчевистая предлежатъ словеса: противляяйся власти, Божію повелѣнію противляется; къ сему подимутъ и отъ Отцевъ Святыхъ изреченную клятвоносную тяготу: священніи бо сана извергутся и мірстіи отлучившеся, чужди будутъ христіянства, и входа церковнаго возбранятся вси; прокляти же будутъ и непрощенны отъ Бога въ непокаяніи всеконечнѣ, яко гордіи и непокоривыи и Церкве Христовы гонители и враги, и нашея мѣрности, Восточныя Церкве всѣхъ патріярховъ архипастырскаго благословенія презирателии клятвопреступники. Отъ чесого да сохранитъ и благословитъ Господь люди своя, Церкви же Своей да даруетъ умиреніе и въ православнѣйшей вѣрѣ имъ единомысліе и любве не растерзаемый союзъ и всесовершенное спасеніе: по семъ въ небесехъ прерадостная неизреченная благая во вѣки.

И яко на таковое служеніе Господомъ Богомъ званъ и избранъ, чрезъ нашу же мѣрность на вышшій степень архіерейства Боголюбезнѣйшый Преосвященный Гедеонъ Митрополитъ возведенъ, дадеся ему сія грамматa въ вѣчное его утверженіе, и впредь хотящимъ отъ нашея мѣрности хиротонисатися на той Кіевскій престолъ по немъ во митрополиты; во царствующемъ великомъ и преименитомъ градѣ Москвѣ, въ дому Пресвятыя Владычицы нашея Богородицы и присно Дѣвы Маріи честнаго Ей Успенія, и

Великихъ Чудотворцевъ Петра, Алексія, Іоны и Филиппа Московскихъ и всея Росіи, яже писменемъ десницы нашея мѣрности подписася и печатію нашею печатствована. Писася мірозданія 7194 лѣта, отъ Воплощенія же Спасителного Предвѣчнаго Единороднаго Слова Божія Іисуса Христа Господа 1686-го, індиктіона 9-го, декемврія мѣсяца ... дня.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

Стран.

ПРЕДМОВА до ЧИТЕЛНИКА. . . . . 7.

РОЗДѢЛЪ I.

О тщаніи Полскомъ на одобраніе себѣ Украинѣ; о измѣнѣ Хмелниченковой подъ Слободищами, и о розгромѣ чрезъ Поляковъ и Татаръ войскъ Московскихъ и Козацкихъ подъ Чудновомъ, и прочая. . . . . 11.

РОЗДѢЛЪ II.

О Полковництвѣ и наказномъ гетманствѣ Сомковомъ въ Переясловлѣ; о роздвоеню ся якъ и за Виговского Малія Росіи; о тщаніи Хмелниченковомъ тое раздвоеніе привести до первобытной едности; о двократнихъ Хмелниченковихъ на Сомка въ Переясловлѣ бездѣлнихъ нахожденіяхъ, и о Украинскомъ отъ войскъ Хмелниченковихъ бѣдствіи. . . . . 18.

РОЗДѢЛЪ III.

О Хмелниченковомъ повторномъ шаленствѣ и сегобочнія Украиы разореніи; о тщаніи Сомковомъ на гетманство сегобочное; о Иконѣ Пресвятой Богородицы въ монастиру Иллѣнскомъ Чернѣговскомъ плакати начепшой; о Сомковой до Ромодановского посилцѣ; о злученюся Ромодановского зъ Сомкомъ; о битвѣ зъ Хмелниченкомъ противъ Канева, поражцѣ и нагнаню въ Днѣпръ войска его; о Хмелниченковомъ приборѣ на отмщеніе; о виправѣ отъ Ромодановского войскъ зъ Сомкомъ за Днѣпръ на доконченє Хмелниченка; о поражцѣ и нагнаню въ Днѣпръ тихъ войскъ чрезъ Хмелниченка; о тривогѣ отъ Татаръ

Стран.

подъ Лубнями въ войскахъ Московскихъ и Козацкихъ, и розъѣздѣ ихъ оттолъ во свояси; о Бруховецкомъ и початку его конфѣдеоціи зъ отцемъ Меѳодіемъ Епископомъ, и о уторгненю Ордпискомъ ажъ до Чернѣгова, и о листахъ несмачнихъ Запорожскихъ до Хмелничепка и Тетери писаннихъ . . . . 21.

РОЗДѢЛЪ IV.

О поставленю Бруховецкого Гетманомъ сегобочнимъ въ радѣ Нѣжинской, и о взятю тогда зъ ради въ замокъ Нѣжинской до вязеня, и о погубленіи въ Борзнѣ Сомка зъ товарищи; о замислу Бруховецкого на Тетеру; о повзятю вѣдомости, же Король Полскій тягнетъ до Украини, и о поворотѣ Бруховецкого съ Кременчука зъ войскомъ до Гадячого и Батурина; о совѣтѣ Короля Полского на одобране себѣ Украини зъ войсками, зъ похвалною о Украинѣ вимовкою; о прибытю его Королевскомъ зъ войсками до Бѣлой Церкви, и о привитаню тамъ его Тетериномъ; о розмовѣ Бѣлоцерковской Іоан. Галятовского, Ректора Кіевского, зъ Езуитомъ Гадріяномъ Пекарскимъ, Казнодѣею Королевскимъ, взглядомъ эрархіи Церкви Православной и костела Римского; о рушеню Королевскомъ зъ Бѣлой Церкви на сюю Днепра сторону. . . 37.

РОЗДѢЛЪ V.

О рушеню Королевскомъ зъ Остря ку Глухову; о добываню неполезномъ Глухова; о нещастю и утѣчцѣ Королевской отъ Бруховецкого зъ подъ Глухова, а шастю Бруховецкого надъ Поляками; о заверненюся Тетериномъ зъ войсками до Чигрина; о прибытю Ромодановского зъ войскомъ въ Лохвицю и бѣдствіи Лохвицкомъ; о добуваню чрезъ Бруховецкого, въ Чигринѣ, Гетмана Тетеры, и о поворотѣ его оттолъ бездѣлномъ зъ разореніемъ Черкасъ; о добываню Ставищъ чрезъ Чернецкого и о бѣдствіи людемъ тамошнимъ; о вонтпливости Тетериной въ Чигринѣ отъ Запорожцовъ и Бруховецкого, и о війстю его зъ Чигрина на жите до Корсуна. . . . . 79.

Стран.

РОЗДѢЛЪ VI.

О памѣреніи Бруховецкого на Тетеру; о зимованю его въ Каневѣ; о утѣчцѣ Тетериной зъ Корсуня въ Польшу; о взятю Корсуна и старшини Тетериной чрезъ Гамалѣю; о бездѣлномъ добуваню чрезъ Бруховецкого Бѣлой Церкви; о повортѣ оттол въ Гадячъ, и о вѣздѣ его зъ полковниками на Москву; о зездѣ въ Чигринъ старшини тогобочной, и о нареченіи тамъ Дорошенка Гетманомъ; тутъ же ассекурація Королевская игумену Макошинскому данная. . . . . 87.

РОЗДѢЛЪ VII.

О зездѣ валномъ въ Чигринѣ полковниковъ и старшини тогобочнои, и потверженю тамъ Дорошенка, зъ присягою взаемною на цѣлое гетманство въ неутралствѣ; о унѣверсалахъ Дорошенковихъ, на сюю Днѣпра сторону засланнихъ, жеби къ нему приклонилися люде; о пятомъ чили шестомъ раздвоеніи и губителствѣ Украинскомъ чрезъ Гетмановъ ся, и о руинѣ Переясловля отъ Дорошенка; о замешканю и женитбѣ на Москвѣ Бруховецкого; о уничтоженю его древнихъ правъ и волностей Малоросійскихъ; о прибытю въ Гадячъ Бруховецкого; о страху его-жъ отъ Дорошенка, и о розосланю унѣверсаловъ во всю Украину, жеби не склонялися къ Дорошенку, зъ чого въ народѣ уродилось двоедушіе; о подзорѣ Бруховецкого на Гамалѣю; о затмѣню слонца; о повѣшенномъ мессіяшу лживомъ Жидовскомъ въ Туркахъ, и о войнѣ Російской на Ливонію и Ригу Шведскую; о корреспонденціи Дорошенковой въ Кримъ и до Запорожцовъ; о зеднаню себѣ пріязни Ханской, и о полученю отъ Запорожцовъ на листъ свой отвѣта; о желаніяхъ Королевскихъ къ Дорошенку, и о обѣтницахъ бывшихъ, и о долгомъ розмышляню Дорошенковомъ. . . . . . . 94.

РОЗДѢЛЪ VIII.

О виправѣ отъ Короля полномочнихъ пословъ, и о заключеню чрезъ нихъ съ послами Російскими въ Андрусовѣ

Стран.

пактовъ, на лѣтъ 13, зъ полезними имъ а Козакамъ шкодливими кондиціями; о извѣщеніи о томъ отъ Дорошенка Хановѣ; о виправѣ отъ Короля Махновского на Украину; о бѣдствіи отъ него, и о погромѣ главномъ Маховского отъ Козаковъ и Орди; о полковникахъ нѣкоторихъ тогобочнихъ; о сегобочномъ всенародномъ зъ побудки Дорошенковой на Бруховецкого, за пріятіе воеводъ въ Малую Росію; о писмѣ Ханскомъ до Короля Казѣмѣра уличителномъ, и за Козаковъ унимаючомся; о медлѣніи Солтанскомъ зъ Дорошенкомъ на рубежахъ Украинскихъ; о прибытю къ нимъ зъ войскомъ Полскимъ Маршалка и Гетмана Полного, и о учиненнихъ зъ ними Дорошенкомъ и Солтаномъ пактахъ Подгаецкихъ; о сватствѣ Епископской Меѳодіевой зъ Бруховецкимъ, и о склонности Бруховецкого до измѣни. . . . . . 101.

РОЗДѢЛЪ IX.

О совѣтѣ Бруховецкого зъ старшиною своею на изгнаніе воеводъ зъ Малія Росіи; о исполненіи того совѣта, и о удержавшихся воеводахъ въ нѣкоторихъ городахъ; о вѣрности Полтавской; о празнику Благовѣщенскомъ и свѣгу его; о гнѣвѣ Монаршомъ на Малую Росію за измѣну, и о войнѣ Ромодановского мстителной за тое; о виходѣ Бруховецкого на оборону отчизни, и злученюся зъ полками своими на полю Сербинскомъ; о прибытю къ Бруховецкому на оборону отчизни-жъ другого опекуна Дорошенка; о кончинѣ заразъ Бруховецкого, и о крамолѣ войсковой на Дорошенка; о розрусѣ Полтавскомъ, и о убійствѣ полковника ихъ Вѣтязенка; о перестворозѣ Дорошенковой тайной Ромодановскому; о уступленю Ромодановского отъ Опошнего и Котелви до Охтирки; о погонѣ Дорошенковой будто за Ромодановскимъ; о поворотѣ его отъ Хухри назадъ; о утвержденіи его подъ рейментъ свой сегобочнія Украини; о поворотѣ его-жъ зъ за Срѣбного назадъ; о прибытю въ Чигринъ, и о оставленю Коритского въ Ромнѣ, для осторожности отъ Ромодановского; о виходѣ зъ Сѣчи Суховѣя зъ Запорожцами и

Стран.

Ордами, для восприятия по Бруховецкомъ гетманства, и о бѣдствѣ отъ него людскомъ; о наступленіи знову Ромодановского на Черниговъ, и о згодѣ его тамъ зъ Многогрѣшнимъ; о виправѣ отъ Ромодановского сина зъ войскомъ на ускромлене Суховѣя, и о поражцѣ того войска отъ Татаръ со взятіемъ Ромоданенка въ неволю; о Суховѣевомъ знову желаніи Чигринского гетманства; о маршу его за Днѣпръ зъ людскимъ разореніемъ; о прибытю за Днѣпръ, и о розосланю прелестнихъ писмъ во весь народъ тогобочній, аби Дорошенка отступили, а его приняли за Гетмана; о фортелю Дорошенковомъ противъ Суховѣя; о нуждѣ и близко надходившой бѣдѣ Суховѣевой отъ Татаръ, зъ непомислного ему на томъ боку поведенія, и о посланцахъ Суховѣевихъ на Запороже, съ прошеніемъ ратунку отъ Татаръ. О уѣханю вовсе зъ Полщи въ Францію Короля Казѣмѣра, и о избраніи по немъ на королевство Михаила Вешневецкого, и о суплѣце Дорошенковой къ нему, на потверженіе древнихъ правъ и волностей войсковыхъ . . . . 159.

РОЗДѢЛЪ X.

О уволненюся Суховѣевомъ зъ войскомъ своимъ отъ Татаръ, за прибытемъ къ нему Сѣрка и Улановского зъ Запорожя; о отходѣ отъ Суховѣя Татаръ въ Крымъ, а Суховѣевомъ зъ Сѣркомъ до Сѣчи, — Козаковъ засъ его по домахъ своихъ; о подзорѣ Дорошенковомъ на Запорожцовъ за ратунокъ Суховѣя, и о гнѣвѣ за тое; о сегобочномъ поведеніи зъ полученіемъ прощенія Царского Величества, за измѣну Бруховецкого, о избраніи Гетманомъ въ Глуховѣ Многогрѣшного и статьи его; о совѣтѣ Дорошенковомъ въ Корсунѣ, на одобранье отъ Многогрѣшного сегобочнои Украини подъ рейментъ свой, и о насланю на сюю сторону войска своего; о встрентѣ отъ Многогрѣшного подъ Рогиицями и на иныхъ мѣсцахъ чрезъ Стрѣевского; о розгромѣ Стріевского чрезъ войско Дорошенково въ повѣтѣ Глинскомъ, и о вкритюся Стрѣевского по утѣчцѣ титуломъ школярскимъ; о поворотѣ къ

Стран.

Дорошенку войска его зъ корыстми; о письмѣ Запорожскомъ къ Дорошенку за такій поступокъ досадителномъ, и о злобѣ его на Запорожцовъ за тое; о виправѣ Дорошенковой до Короля зъ инструкціею пословъ своихъ; часть тоеи инструкціи; о поворотѣ зъ Полщи къ Дорошенку тихъ пословъ его, и о розумѣню Дорошенковомъ зъ реляціи ихъ, о несклонности Лядской нового войска; о отчаяніи Дорошенковомъ ку себѣ ласки Полской, а пріязни и помощи Россійской противъ Поляковъ; о совѣтѣ Дорошенковомъ взглядомъ соблюденія своей Украины, и о увѣдомляню у Турчина, если будетъ принятъ подъ его оборону; о вѣдомости у Поляковъ о томъ Дорошенковомъ замислѣ, и о отчаяніи ихъ тогобочнія Украины; о усталіованюся Многогрѣшного на сегобочномъ Гетманствѣ; о грамотѣ Монаршой въ девятъ полковъ сегобочнихъ писаной, вину ихъ прощающой, и о особномъ Монаршомъ грамотномъ Полтавцамъ прощеніи. . 176.

РОЗДѢЛЪ XI.

О новомъ випалѣзку Лядскомъ на бѣду тогобочной Украинѣ, зъ позволенемъ универсалнимъ другого избрати себѣ Гетмана; о приклоненюся до того людскомъ, и о избраніи въ Умани Гетманомъ Ханенка; о предложеню Лядскомъ Ханенку, взглядомъ послания пословъ на коммисію; о раздѣленюся тогда на три части Малія Росіи; о гнѣвѣ Дорошенковомъ противъ Поляковъ, и о виправѣ повторной пословъ до Короля, допрошаючися крайной резолюціи на свою прошлорочную инструкцію; о невдячности Королевской къ посламъ тимъ, и о виправѣ ихъ назадъ къ Дорошенку, зъ предложеньемъ о коммисіи въ Острогу; о виправѣ отъ Короля зъ инструкціею коммисаровъ до Острога, и о замешканю ихъ тамъ будто для коммисаровъ Дорошенковихъ; о взаемномъ Дорошенковомъ мало дбаню тоеи коммисіи; о увѣдомляню ся его о той коммисіи; о желаніи отъ коммисаровъ инструкціи имъ данной, и о присланю отъ нихъ къ Дорошенку не списка, но власной при печати коронной инструкціи; о вимислнихъ

Стран.
зъ коммисарами торгахъ Дорошенковихъ; о удержаню въ Острогѣ и отправленю нѣзчимъ посланца его; о посланникахъ двохъ отъ Дорошенка въ Острогъ, зъ прошенiемъ отъ коммисаровъ о армистицiюмъ на писмѣ; о прибытю въ Острогъ пословъ Ханенковихъ, и о докончено ихъ тамъ коммисiи зъ коммисарами коронними; о вiездѣ низчимъ зъ Острога къ Дорошенку посланнихъ его, и о розъездѣ зъ Острога-жъ обоихъ Полскихъ и Ханенковихъ коммисаровъ; о небезпеченствѣ Дорошенковомъ отъ Поляковъ и Ханенка; о цѣломъ уданюся его чрезъ пословъ подъ протекцiю Турецкую; о принятю его въ тую протекцiю, зъ присланьемъ къ нему нарочного посла зъ значними подарунками и клейнотами войсковими, со утвержденiемъ на Чигиринскомъ со всею Украиною гетманствѣ, и съ обѣщанiемъ отъ всѣхъ навѣтовъ ему желаемои оборони; о субмѣссiи и синовствѣ Дорошенковомъ къ Портѣ Турецкой; о апробацiи Королевской и потверженю сеймовомъ Ханенковѣ коммисiи Острозской, зъ розосланемъ ея во всѣ полки тогобочнiи при особнихъ унѣверсалахъ; о респонсѣ и екскузѣ Королевской, на инструкцiю Дорошенкову учиненной, напечатанной и при концу тоей же Острозской коммисiи приложенной, и зде полагаемой; о отпуску зъ Чигрина посла Турецкого, и о упрошеню Дорошенковомъ чрезъ него себѣ янчаровъ и Ханскихъ посилковъ; о поотбыраннихъ чрезъ Дорошенка по городахъ коммисiй Острозскихъ, чрезъ Ханенка розосланнихъ, и о войску Полскомъ Ханенку присланномъ; о наклоненю чрезъ Кiяшку тиранскомъ подъ рейментъ Многогрѣшного Лубенщини и иншихъ городовъ, Дорошенка придержавшихся; о губителствѣ тимъ же городамъ и селамъ отъ Дорошенка бывшомъ, и прочая. . . . 236.

РОЗДѢЛЪ XII.

О унѣверсалѣ Королевскомъ зъ присягою преосвященного отца Тукалского, Митрополiти Кiевского; о отвѣтѣ листовномъ Дорошенковомъ до Запорожцовъ, зъ екскузою его и мнѣнiемъ Запорозской неправди; о раздвоенiи и

Стран.

разтроснін Малоросійскомъ; о Гетманахъ сегобочнихъ и Ханенку Уманскомъ, и о школдивихъ Малой Росіи договорахъ Андрусовскихъ; о пактахъ Подгаецкихъ; о коммисіи Острозской и подданнюся подъ протекцію Турецкую его, Дорошенка. . . . . 290.

РОЗДѢЛЪ XIII.

О непрестававшой между Козаками злобѣ; о уданю Многогрѣшного чрезъ Мокрѣевича; о взятю его Многогрѣшного на Москву зъ товарищи, и о засланю въ разніе мѣста на вѣчную ссилку; о избраніи по Многогрѣшномъ на гетманство Ивана Самойловича; о даннихъ ему статяхъ Монаршихъ, и о его прежнемъ житіи; о послахъ козацкихъ на комисіяхъ Царскихъ зъ Поляками быти мѣвшихъ; о поджогѣ Дорошенковой Турчина на Поляковъ и на взяте Каманца Подольского; о розгромѣ чрезъ Дорошенка Ханенка, возбранявшого Дорошенку ити подъ Каменецъ; о взятю Каманца чрезъ Турка и Дорошенка, и о респектѣ Каменчанамъ отъ Турчина; о розъеханюся зъ подъ Каманца войскъ Турецкихъ и козацкихъ зъ Дорошенкомъ, и о жалости Лядской по утратѣ Каманца прекрѣпкого; о поворотѣ Дорошенковомъ зъ подъ Каманца; о привитаню его чрезъ Уманцовъ подъ Христиновкою; о мовѣ Дорошенковой обширной до Уманцовъ, ганячи ихъ непостоянство, а желаючой о склонность подъ свой рейментъ, и о склонности къ тому Уманцовъ; о ласкавомъ отпуску Уманцовъ назадъ, и о прибытю его въ Чигринъ; о потраченю въ Чигринѣ еднихъ, а другихъ въ Уманѣ Уманцовъ; о поставленю имъ Гродзенка, и о зисканю въ Чигринъ Ханенчихи и Бѣлогрудки; о гнѣвѣ Уманскомъ за тое на Дорошенка; о присланю отъ Дорошенка въ Умань двохъ полковъ охотницкихъ для укромляня бунтовъ, и о глупомъ поступку въ Умани тихъ полковниковъ зъ погибеллю ихъ; о пойманю чрезъ Орду Гедеона Хмелниченка зъ прочіими, и о засланю его зъ Криму въ Стамбулъ. . . . . 303.

Стран.

РОЗДѢЛЪ XIV.

О Турецкой завзятости на Поляковъ, и главной поражцѣ Турковъ подъ Хотѣнемъ чрезъ Собеского зъ Поляками и и Козаками; о смерти Короля Вишневецкого; о избраніи на королевство Собеского, и о первомъ неполезномъ миру Его зъ Турками; о рицерствѣ козацкомъ подъ Хотѣнемъ на Турчина, и о ярости Турецкой за тое на Козаковъ, зъ приготованемся на ихъ искорененіе; о Уманскомъ въ понеделокъ свѣтлій бунтѣ, зъ вибитемъ полковниковъ и серденятъ Дорошенковихъ; о вдячности за тое Лядской и Ханенковой, и о присланю въ Умань корогвей Полскихъ; о утѣчцѣ Грозденковой зъ Умани къ Дорошенку, и о ярости Дорошенковой на Уманцовъ за бунтъ ихъ; о новомъ полковнику въ Умани; о приготованюся Ханенковомъ войною на Дорошенка, и о призваню къ себѣ Запорожцовъ; о облеженю въ Стеблевѣ Дорошенка чрезъ Ханенка, и о поражцѣ тамъ Ханенка чрезъ Орду и Дорошенка; о страху Полскому Уманскомъ и иннихъ городовъ тамошнихъ зъ того щастя Дорошенкового, и о утѣчцѣ многихъ людей тамошнихъ на сюю Днепра сторону въ розніе мѣста, особливе въ полкъ Полтавскій; о забитю въ Лисянцѣ того-жъ лѣта брата Дорошенкового; о злости Дорошенковой къ Запарожцамъ, и о поиманю Мазепи чрезъ Запорожцовъ; о дотклпвомъ листу Запорожскомъ къ Дорошенку, и о гнѣвѣ Дорошенковомъ и Турецкомъ на Запорожцовъ за тое, и прочая. . 335.

РОЗДѢЛЪ XV.

О двоякихъ тогдашнихъ сукцесахъ розныхъ; о причинахъ зъ которихъ Турчинъ повсталъ на разореніе тогобочнія козацкія Украини; о суплѣкаціяхъ до Самойловича Гетмана тогобочнихъ городовъ о заступленіе отъ Турчина, и о легкомислномъ его заступленіи; о Мурашковомъ подъ Ладижиномъ рицерству противъ Турковъ, и о неслушномъ поступку его въ забитю царевича Турецкого живцемъ взятого; о гнѣвѣ за тое Турецкомъ; о взятю и разореніи Ладижина и иннихъ городовъ, и о погибели Мурашка,

Стран.

живцемъ чрезъ Турковъ въ Ладнжинѣ взятого; о посплкахъ Турецкихъ къ Уманцамъ, жебы безъ бою ему поклонились, и о хитромъ взятю и збуреню Умани, и о платѣ вейзерской янчаромъ за голови козацкіе, къ нему приношеніе; о бытности Дорошенковой по збуреню Умани у Царя Турецкого; и о випрошеніи на свободу нѣкоторихъ Уманцовъ; о промешканю Турецкомъ подъ Уманю; о вибраню зъ повѣтовъ тамошнихъ зъ людей поголовщини дѣтми ихъ, и о поворотѣ его отъ Умани восвояси на зиму; о боязни пришлой отъ Турковъ поосталихъ людей въ Уманскомъ и въ инших повѣтахъ тамошнихъ, и о скорбномъ ихъ преселеніи на сю Днепра сторону въ разніе полки, а особливе въ Полтавскій, яко и прежде; о войскахъ Полскихъ, зъ новимъ Королемъ Собескимъ въ Браславщизнѣ чрезъ зиму тую преживших. . . . 347.

РОЗДѢЛЪ XVI.

О зломъ умишленіи Султана и вейзѣра Турского на искорененіе Запорожцовъ; о несчасливомъ ихъ въ томъ дѣлѣ поведеніи, зъ погубленіемъ многихъ въ Сѣчи Запорожской янчаровъ; о щастю въ томъ Запорожцовъ, и о всемъ дѣяніи тогдашномъ, и о благодарствіи ихъ за тое Спасителю Богу; о янчарахъ живцемъ взятихъ и чрезъ Хана викупленнихъ, и о чтирохъ агахъ викупившихся; о писмѣ Запорозскомъ за тое подзорномъ, къ Дорошенку доткливе писаномъ; о респонсѣ на тое Дорошенковомъ клятвеновимѣрателномъ и пріязни Запорозской желаючомъ, и о склонности потомъ Запорозской къ Дорошенку зъ пріязнею; о шкодѣ тогдашной въ Запорожцахъ и погребеніи ихъ; о гнѣвѣ Султанскомъ на вейзера за пропажу въ Сѣчи янчаровъ; о добытю Паволочи Дорошенковой чрезъ Литву отъ Короля Собеского присланную, и о серденятахъ Дорошенковихъ; о зъезду празничномъ у Собеского, и о мовѣ до всѣхъ Поляковъ и прочая; о згодѣ Сѣрковой зъ Дорошенкомъ въ Чигринѣ; о войнѣ Турецкой на Скитъ, Львовъ и прочія гради Малоросійскія; о столпахъ облачнихъ въ монастиру Елецкомъ видѣнныхъ; о войнѣ Сѣр-

Стран.
ковой на Кримъ; о писмѣ Сѣрковомъ до Хана, и о купѣ Татаръ неволниковъ; о кончинѣ Тукалского. . . . . 357.

РОЗДѢЛЪ XVII.

О кончинѣ Царя Алексія Михайловича, и о Царю новомъ Ѳедору Алексѣевичу; о апеляціи Самойловичовой къ Москвѣ на Дорошенка; о писмѣ Дорошенковомъ до Запорожцовъ на Самойловича жалуючомся, и о респонсѣ Запорожскомъ къ Дорошенку на тое писмо; о антипатіи Дорошенковой зъ Самойловичомъ зъ причинъ тогдашнихъ; о пришествіи подъ Чигринъ Ромодановского зъ Самойловичомъ, и о добуваню Чигрина; о радѣ Дорошенковой зъ Чигринцями — при комъ би лучше зоставати; о склоненюся Дорошенковомъ Государю Московскому; о отданю клейнотовъ войсковихъ Самойловичу, и о прибытю Дорошенковомъ зъ Чигрина зо всѣмъ имѣніемъ въ обозъ до Самойловича; о оставленю отъ Ромодановского и Самойловича въ Чигринѣ войска, зъ Наказнимъ Гетманомъ Коровченкомъ; о рушеніи ихъ зъ подъ Чигрина, и о розейтюся восвояси; о промешканю Дорошенковомъ въ Сосницѣ; о отездѣ на Москву; о жепитвѣ и кончинѣ его тамошной; о гнѣвѣ Турецкомъ на Дорошенка, и о приготованюся на разореніе Чигрина; о справѣ Самойвичовой зъ священникомъ; о вложенюся въ тое Барановичовомъ; о посланнику его въ томъ дѣлѣ къ Москвѣ, и о мовѣ того посланника къ Царскому Величеству, привѣтствуючой склоненяся Дорошенкового подъ Его Монаршую руку . . . . 389.

РОЗДѢЛЪ XVIII.

О тридесятолѣтномъ тогобочномъ Украинскомъ нещастю, и о наступовавшомъ всеконечномъ запустѣніи ея; о причинахъ повстанія Турецкого на Чигринъ; о созваніи и виправѣ первой зъ подъ Царьграда войскъ Турецкихъ подъ Чигринъ, зъ вейзѣромъ, зъ пашею Трапезонскимъ и Хмелниченкомъ; о чяяніи нещасливой Украини крайнего упадку; о моленіяхъ тогдашнихъ, и о сукурсу въ Чигринъ посланомъ; вѣрши панегиричніе; о собранюся

Стран.

на семъ боку войскъ Московскихъ и Козацкихъ на ратунокъ Чигрину, и о прислаию въ полки Козацкіе Святителя Христова Алексія и Чудотворца икони, зъ словомъ похвалнимъ войску Запорожскому и заохочаючимъ на войну противъ бѣсурмановъ, также зъ особою Монаршою грамотою, права и волности давніе Украинскіе подтвержаючою; о охотѣ оттоль на брань Козацкой; о прибытю до брега Днѣпрового всѣхъ войскъ христіянскихъ, и о вѣдомости зъ Чигрина же уже Турчинъ добуваетъ его; о осаженю шанцами Турецкими берега Днѣпрового, и о опанованю шанцовъ оних чрезъ Козаковъ; о прибытю отъ Чигрина Турковъ и Татаровъ до Днѣпра; о войнѣ ихъ зъ Козаками, въ шанцахъ опанованнихъ Турецкихъ бывшими, зъ великою ихъ бѣсурманскою шкодою и сина Ханскаго утратою; о боязни Хмелниченковой; о преправованюся войскъ христіянскихъ на тую Днепра сторону, и о повторной зъ Чигрина вѣдомости, же уже Турчинъ докучилъ ему, цѣлій мѣсяцъ добуваючи, не безъ значнои шкоды своеи а здобичи Козацкой; о рознихъ суетнихъ Турецкихъ на добыте Чигрина способохъ и уронахъ; о прибытю отъ Днѣпра подъ Чигринъ многихъ легкихъ войскъ Московскихъ и Козацкихъ; о утѣчцѣ зъ подъ Чигрина бѣсурмановъ, и о гнаню ихъ ажъ до Чорного лѣса, зъ великою имъ шкодою . . . . 411.

РОЗДѢЛЪ XIX.

О повторномъ Турецкомъ на збурене Чигрина приготованюся; о началникахъ въ Чигринѣ зъ войскомъ бывшихъ; о прибытю повторномъ бѣсурмановъ подъ Чигринъ; о тѣсномъ его облеженю, и о мужественнихъ козацкихъ зъ Чигрина отпорахъ; о нещасливомъ комендіеровъ христіанскихъ на оборону Чигрину походѣ, и прибытю до Днѣпра; о переправѣ Днѣпра; о прогнаню отъ Днѣпра Турковъ и Татаровъ; о рушеню отъ Днѣпра ко Чигрину войскъ христіянскихъ, и о возбраненіи имъ отъ бѣсурманъ восходу на звозъ Кувѣчинскій; о восходѣ войскъ христіянскихъ на звозъ Кувѣчинскій; и опагубной утѣчцѣ

Стран.

бѣсурманской зъ гори Стрѣлниковой, отъ обозу своего до главного обозу подъ Чигринъ; о воинтливости вейзѣрской зъ двократнихъ нещасливихъ войскамъ его прогрессовъ; о незичливости Чигрину комендіеровъ христіанскихъ; о вѣдомости у нихъ чрезъ утеклого неволника; о намѣреніи бѣсурманскомъ; о подкопахъ Турецкихъ шкодливихъ; о винесенномъ зъ Чигрина въ обозъ христіанскій тѣлу Преосвященного отца Тукалского, Митрополити Кіевского; о мужествѣ Сердюцкомъ, и о боязни иннихъ Козаковъ и Чигринцовъ, на мостъ зъ Чигрина до утеку кинувшихся, и въ Тясминѣ бѣдственнѣ погрязнувшихъ; о конечномъ Чигрина взятю и запаленю; о погибшомъ тогда полковнику Гадяцкомъ Криницкомъ зъ товариствомъ, и о утекшихъ зъ Чигрина до обозу христіянскихъ; о непреборимомъ тогда козацкомъ зъ Сердюками мужествѣ; о запаленюся всего Чигрина, и о зійстю Турковъ зъ Чигрина до обозу своего; о війстю почю Московского и Козацкого войска зъ замку Чигринского со запаленіемъ его; о возгорѣнюся замковомъ со запаленіемъ пороховои казни и порванемъ арматъ замковихъ, и о страху оттоль въ обозѣ Турецкомъ; о охотѣ Левенцевой; о рушеню войскъ христіянскихъ отъ Чигрина, и о прибытю третего дня, зъ великою трудностю, подъ Бужинъ до пристани Днѣпровои; о погамованю войска козацкого отъ утѣчки; о страшной бытвѣ бѣсурманской зъ христіянами подъ Бужиномъ, августа 14, и о прочихъ тамъ бытвахъ меншихъ, чрезъ дней.., до августа 24 бывшихъ; о рушеню бѣсурманскомъ зъ подъ Бужина ку Каневу, и о жалостномъ Канева и иннихъ городовъ и селъ Украинскихъ тогда чрезъ Турковъ збуреню; о уподобленіи Вавилону остатного Украинского паденія; о прешествіи чрезъ Днѣпръ войскъ христіянскихъ отъ Бужина; о роспущеню ихъ въ доми; о дешевости и дорожнетѣ въ войску бывшой, и о подзорѣ на Ромодановского и Самойловича, взглядомъ незичливости Чигриновѣ. 453

Стран.

РОЗДѢЛЪ XX.

О намѣреніи Турецкомъ на завладѣніе или збурене Кіева; о приготованюся войскъ христіянскихъ на оборону Кіеву; о началникахъ надъ войсками христіянскими бывшихъ; о иконѣ чудотворной Пресвятой Богородицы и иншихъ святиняхъ, съ церквою походною до войска врученнихъ князю Черкаскому; о началникахъ Московскихъ, въ Кіевѣ тогда бывшихъ; о особнихъ войскахъ на стражѣ отъ Кряму бывшихъ; о войскахъ козацкихъ единхъ, подъ Кіевъ притягнувшихъ, а другихъ на низъ Днѣпра, противъ Татаръ виправленнихъ; о прибытіи всѣхъ войскъ подъ Кіевъ, и подѣланю тамъ мостовъ чрезъ Днѣпръ; о готовости Турецкой на Кіевъ, и о хитрости его обманчливой; о умедлѣніи войскъ христіянскихъ подъ Кіевомъ, и о угрунтованю валами верхнего города Кіева и Кіевопечерского; о причинахъ Турчина отъ походу подъ Кіевъ удержавшихъ; о хитрости Турецкой на завладѣніе панствъ христіянскихъ, и о гордости его зъ благополучія своего; о шкодливой христіяномъ статечности ихъ для згоди зъ Турчиномъ; о страшной Турчину згодѣ христіянской; о престатіи его отъ намѣренія своего, на Цесара, Римъ и на Кіевъ; о поворотѣ его боязливомъ ку Цариграду. Универсалъ Королевскій, для Уніи въ Люблинъ Русѣ зъездитись повелѣваючій . . , ... 473.

РОЗДѢЛЪ XXI.

О суетномъ зъездѣ Флоренскомъ Римляновъ, для Унѣи зъ Греками; о уведеню Унѣи въ Русь православную, подъ владѣніемъ Полскимъ зостаючую, и о зкасованю тоей Унѣи чрезъ Святѣйшого Ѳеофана, Патріярхи Іерусалимского, и Сагайдачного Гетмана Козацкого; о унѣятахъ между православними крившихся; о нещирости Короля Собеского къ Русѣ православной, и о зъездѣ Люблинскомъ, для уведенія Унѣи въ Русь; о вимовцѣ и не охотѣ Руской до розговоровъ зъ унѣтами на томъ зъездѣ; о литургіяхъ, казаняхъ и инихъ церемоніяхъ тогдашнихъ; о виправѣ пословъ отъ Рускаго духовенства до Короля

Стран.
зъ инструкцією; о безвѣстномъ концу и розъездѣ зъ Люблина бывшаго зъезду; о поголосцѣ Турецкой на збурене войска Низового Запорожскаго, и о писмѣ Гетмана Самойловича до Запорожцовъ, горливую имъ оборону обѣщаючомъ; о полномочныхъ послахъ Московскихъ, въ Варшаву до Поляковъ для заключеня найбарзей союзу зъ Поляками, на общую войну противъ Турчина; о Косогову за Ворскломъ степъ мѣравшимъ, отъ городовъ Слободскихъ до Днѣпра; о смерти Сѣрковой листъ Запорозскій, и о бѣсурманскихъ поведеніяхъ; о моровомъ повѣтру въ Сѣчи и Казикерменѣ; о Турецкой границѣ; о коммисіи Полской зъ Турками; о кометѣ на небѣ бывшой. 483.
РОЗДѢЛЪ XXII.
О кончинѣ Царя Θеодора Алексѣевича, и о царствованіи по немъ двохъ Царей и третои сестры ихъ въ Росіи; о тщаніи Короля Собеского про введеніе въ Русь Унѣи; о послахъ его за тимъ въ Люблинъ; о склоненюся Шумянского до Унѣи, и листъ его о томъ до Папи Римского; о початку розмѣни неволниковъ подъ Переволочною; о Суховѣевомъ повторномъ приходѣ въ тогобочную Украину для воспріятія гетманства; о нефортунѣ его въ той мѣрѣ чрезъ препятія Самойловичово; о поворотѣ его на Низъ; о поведеніи его атгерентовъ, Козаковъ тогобочныхъ; о трасеню землѣ тогда бывшомъ . . . . 502.
РОЗДѢЛЪ XXIII.
О царствованіи трехъ Царей въ Росіи; о бунтѣ стрѣлецкомъ и причинѣ его; о примѣтахъ Государа Петра Алексѣевича, и о дѣяніяхъ за его царствованія бывшихъ; о розмежеваню грунтовъ Полтавскихъ зъ Коломацкими чрезъ Косогова; о послу Ханскомъ на Москву, и о завартомъ покою зъ Кримомъ; о затягахъ Королевскихъ Козаковъ на войну Вѣденскую, и о запрещеніи тихъ затяговъ; о розмѣнѣ Переволочанской повторной, и о викупленю Шеремета; о жалованю Царскомъ Хану посланомъ. . . 512.
РОЗДѢЛЪ XXIV.
О власти Дуки Господаря Волоскаго надъ тогобочною

Стран.

Украиною; о презиваню зъ сего боку на той бокъ людей, и о починеню тогобочнихъ полковниковъ; о збороненю Самойловичомъ на той бокъ преходу людемъ, и о писмѣ Господарскомъ до Самойловича о томъ писанномъ; о трудности на Думитрашка бывшой; о книзѣ Вечерѣ тогда видрукованной на Москвѣ; о кончинѣ Гизеля Архимандрита Печерского; о войнѣ преславной и всему христіанству радостной. зъ побѣдою Турчина подъ Вѣднемъ. . 527.

РОЗДѢЛЪ XXV.

О ярости Турецкой на Поляковъ и Козаковъ за побѣду его подъ Вѣднемъ; о фортелнихъ Турецкихъ затягахъ Козаковъ, зъ поступленіемъ великои имъ плати на мѣсяцъ, и о осторожности въ томъ Козацкой; о нещастю Турецкомъ чрезъ лѣтъ 12 въ войнѣ съ Цесаремъ; о третой подъ Переволочною зъ Татарами розмѣнѣ за неволниковъ; о випаленю степу чрезъ Гетманское войско; о задорѣ оттолъ Запорожскомъ зъ Гетманомъ; о уразливомъ Гетманскомъ писаню до Запорожцовъ; о провѣданю Запорожскомъ взглядомъ мѣвшаго статися имъ утиску зъ сторони Царской. и о отвѣтѣ обширномъ Запорожскомъ до Гетмана, съ объявленіемъ древнихъ своихъ волностей, привилеовъ и войсковихъ клейнотовъ . . . . 537.

РОЗДѢЛЪ XXVI.

О арендахъ въ Украинѣ зъ формою интерцизи арендовой; о ранной четвертой розмѣнѣ зъ Татарами подъ Переволочною; о отнятю власти Украинской Дунѣ Господаревѣ, и о врученю онои отъ Порти сваволному разстризѣ Хмелниченковѣ, зъ гетманствомъ и княженіемъ новимъ; о збиткахъ его Хмелниченковихъ, и о скараню смертномъ за оніе; о вонтпливости Лядской зъ гетманства Хмелниченкового, и о радости ихъ зъ его погибели; о Драгиничу и Куницкомъ и инихъ Гетманахъ и полковникахъ Лядскихъ, по Хмелниченку въ Немеровѣ бывшихъ, и о зведеню ихъ; о Палѣю, Искрѣ и Самусю; о кончинѣ Симеона гетманича; о изобилномъ урожаю въ Бердахъ и Молочнихъ соли; о избраніи князя Гедеона